ابوالهول او کمیسار

په منځني ختیځ کې د شوروي وړاندې تګ او ماتې

لیکوال
محمد حسنین هیکل

پښتو ژباړه
محمد آصف اکرام

د آزاد افغانستان دلیکوالو ټولنه (وفا)
ګڼه: ۳۲-۳۴

ابوالهول او کمیسار

په منځني ختیځ کې د شوروي وړاندې تګ او ماتې

لیکوال
محمد حسنین هیکل

پښتو ژباړه
محمد آصف اکرام

کڼه: ۳۲-۳۴
۱۳۶۷ کال

د آزاد افغانستان د لیکوالو ټولنه (وفا)

فهرست

عنوان	مخ
د ژباړن سریزه	الف
د لیکوال سریزه	١
د ناصر پندونـه	٤
لومړنۍ سرې څپې	٣٠
د شوروي د لوی برید پیل	٥٣
په عراق کې توپان	٧٦
د واده د لومړۍ خوږې میاشتې پای	١٠٧
د اړیکو عادي کېدل	١٢١
الف درجـه	١٣٠
د کوترو تاخونه او نوی مشرتوب	١٤٦
تولو ته ستونځې را پیدا کېدل	١٥٧
دام (لومـه)	١٨٣
په کړکۍ کې یو چاود	٢٠٣
وارخطاء دیو	٢١٧
شکونه ، دسیسې ، زړه نازړه توب	٢٣١
بیلوالی زیاتیږي	٢٤٨
داوونه دې زیات کړه ، یا میدان خوشې کړه	٢٦٣
د اکتوبر جنګ	٢٧٩
داوونه دوه برابره کړه او وبایله	٢٨٤
د ستر قدرت سره د معاملې هیڅ شان نشته	٢٩١
خیړنه او اتکل	٣٠٠

بسم الله الرحمن الرحيم

د ژباړن سریزه

د ابوالهوال اوکمیسار کتاب د اسلامي نړۍ او منځني ختیځ پیاوړي لیکوال او د مصر د ډېرې مهمې ورځپاڼې الاهرام پخواني مدیر محمد حسنین هیکل په ډېره خوږه ژبه لیکلی دی . په دې کې د ۱۹۵۵ نه تر ۱۹۷۵ کال پورې په منځني ختیځ کې د شوروي اتحاد سیاسي او پوځي وړاندې تګ په هراړخیزه توګه څېړل شوی دی . په هغو ټکوییهم رڼا اچولې ده چې څنګه او ولې دلته د شوروي وړاندې تګ د ستونځو سره مخامخ او ناکام شو .

دا کتاب لـه یوې خوا نـه لوستونکی د منځني ختیځ د تاریخ د هغي برخې سره بلدوي چې په سیمـه کې د کمونستي نظریاتو پلـویان او ډلې را پیدا شوي . په دې ټولو کې د شوروي د دولت او یهودانـو د لاس وهنې او اوږدې مودې په هدفونو باندې د پوهیدلو وړ داسې سندونه وړاندې کوي چې لوستونکي ته یې د نه منلو د پاره څـه نـه پاتې کیږي . او د بلې خوا نه د شوروي د کمـونستي دولت د مشرانو پـه ذهنیت او نورو هیوادونو پـه تیره بیا د دریمې نـړۍ سره د دوی په ګوزاره لیکوال د خپلو لیدنو او تجربو له مخې داسې باوري او روښانه غږیدلی چې هر څوک یې رښتینوالي تـه غاړه ږدي . برسیره پردې په ټوله نړۍ او په تیره بیا په منځني ختیځ کې د سترو قدرتونو روس او امریکې په سیالـۍ ، یو د بـل سره پـه تفاهم ، سازش او ګـډو سنجول شویو پلانونو داسې څېړنه کوي چې بل چا بـه تراوسه داسې لیکنـه نـه وي کړې .

شوروي اتحاد په تیرو شپیتو کالو کې افغانستان سره د دوستۍ دعوئ کوله او د تیرولسو کالو راهیسې یې د افغنستان د لاندې کولو د پاره هر ډول پوځي او سیاسي هڅې وکړې . د ۱۹۷۹ کال په ډسمبر کې یې دلتـه د پوځونو پـه را وستلـو سره د دې هیواد خپلواکي ، د ځمکې تمامیت او ملي حاکمیت بانـدې د ټولـو نړیوالـو منل شو یـو معیارونـو سره پښې کیښودلې . زمونږ د هیواد اسلامي ، ناپیلي او خپلواک حیثیت ته یې سپکاوی وکړ او د داسې یو اوږد جنګ اور

يې بل کړ چې زمونږ د مسلمان مات ټولې مادي او معنوي شتمنۍ، بشري طاقت ، طبيعي زيرمې ، د ټولنې عقيدوي بنسټونه ، د هيواد والو تاريخي پوخ شوی ځانګړی کلتور ، د پيړيو زوړ تمدن او نور هر څه يې د پوځي او نظرياتي پراختيا غوښتنې د ګواښونو سره مخامخ کړل .

خوله نيکه مرغه د روس پوځ پـه خپـل ټول زور سره ونه شوکولای د افغانستان د ولس اسلامي عقيده او د آزادۍ احساس لـه منځه يو سي ، مجبور شول خپله ماته ومني . نو د ښوود سپکولو د پاره يې د ۱۹۸۸ کال د اپريل پـه ۱٤ مه د ژنيو تړون لاس ليک کړ . دا چې د ژنيو د تړون حقوقي ارزښت څومره دی ، يا د منلو وړ دی که نه ؟ جلا خبره ده . خو شوروي د خپلـو پوځونو د ايستلو د پاره يوه لاره ومونـدله . د پوهيدو وړ مهمه خبره داده چې شوروي اتحاد هلته په مصر او منځني ختيځ کی مات او له هغه ځايه وشړل شو او دلتـه پـه افغانستان کې هم ناکام شو ترڅو يې د بيرته تګ لاره ونيوله . شوروي اتحاد زمونږ ګاونډی دی ، په کارده چې د دوی خلک ، دولت ، سياسي او ټولنيز نظام پـه هر اړخيزه توګه وپيژنو . دا کتاب به د دغې هيواد په پيژندنه او د هغوی د هدفونو په پوهيدنه کې پوره مرسته وکړي .

بايد زياته کـړله شي چې نـه روسان او نـه نـور څوک د نورو هيوادونو د آبادولو د پاره کار کوي او نه بايد څوک د چانه دبې قيده او شرطه مرستو په تمه شي - هر څوک ځانګړي هدفونه لري او د هغو د لاس تـه را وړلـو د پاره کار کوي . د افغانستـان مسلمان ملت تر هغې چې خپلـه پـه ګـډه د خپـل هيواد د آزادۍ او آبادۍ د پاره کار ونه کړي ، بله هيڅ لاره نشته .

د دې ژباړې د متن په اصلاح کولو کې د پرلـه پسې کتنې او لوستنې لـه امله د ښاغلی محمد انعام واک له هڅو څخه د زړه له کومې مننه کوم .

محمد آصف اکرام

۱۲ فروري - ۱۹۸۹

پيښور

بسم الله الرحمن الرحيم

سريزه

ما دا کتاب په "عربي نړۍ کې د شوروي نفوذ راپورته کېدل او لوېدل" نومولی دی ، خو لوستونکو ته به ښکاره شي چې د مصر سره د شوروي په اړیکو زیات غږېدلی یم . د دې خبرې یادونه باید وکړم چې ما په تېرو شلو کلونو کې دسیمې د پېښو څارنه له دې امله د مصر څخه نه ده کړې چې جغرافیې او تاریخ ورته ډېر اهمیت ورکړی ؤ ، بلکې له دې امله وه چې په دې سیمه کې مصر لومړنی هیواد ؤ چې د شوروي اتحاد سره یې خپلې اړیکې ټینګې کړې او معاملې یې ورسره پیل کړې . عربي نړۍ او د افریقې شمال ته د شوروي اتحاد د نفوذ د راننوتلو له پاره مصر د در وازې مثال درلود . نوڅکه هغه چاچې له دې سیمې نه دشوروي اتحاد دنفوذ ایستل غوښتل هم یې باید له مصر نه په کارپیل کړای وای .

د دې کتاب په برابر ولوکې مې په خپلو هغوا اسنادو او یادښتونو ډېر زورا چولی دی چې د مصر د سیاسي قدرت د مرکز سره مې د نژدیوالي په وخت کې ترلاسه کړي دي . لومړی د ١٩٥٢ - ١٩٧٠ پورې د جمهور رئیس ناصر او بیاد ١٩٧٠ - ١٩٧٥ پورې د جمهور رئیس سادات سره . خوما یواځې په همدې اسنادو بسنه نه ده کړې ، بلکې دیوشمېر نورو کسانو له تجربونه مې هم یادونه کړې چې په دې پېښو کې یې برخه درلوده. دلته چې د هغوی د نومونو له یادولونه ډه کوم ، داسې نه ده چې ګوندې د هغوي له درناوي نه سترګې پټوم ، بلکې دا یواځې له دې امله ده چې د دې کتاب په تیار ولوکې شریک ونه بلل شي، ځکه عملاً یې پکې هیڅ برخه نه ده اخیستي .

دا رښتیا یوه ځانګړې کیسه ده او کوم علمي یا تحقیقاتي کتاب نه دی . هغه کسان چې د سیاسي او ډپلوماتیکي چارو د کتلو ویاړ لري ، دهغوی اخلاقي دنده ده چې د خپلو سترګو لیدلي پیښې په رښتیني توګه د خپلو احساساتو له اغیزې پرته بیان کړي . او ما دلته د دغسې یوکار هڅه کړې ده .

هیڅکله مې هم اراده نه درلوده داسې یو کتاب ولیکم چې د شوروي پلوی یا خلاف وبلل شي . دیو عرب په توګه مې یواځې دانظر درلود چې عربي نړۍ د شوروي اتحاد سره باید د یو انډول له مخې اړیکي وساتي . شوروي اتحاد د دوو سترو طاقتونو څخه یو قدرت دی، له جغرافیوي نظره عربوته نژدې، او د هغو دوولویو نظریو څخه د یوې لرونکي دي چې نړۍ ته یې اوسنۍ تاکلې بڼه ورکړې ده ، او مونږ ټول مجبور یو په دې کې ژوند وکړو . مطلب دا چې شوروي اتحاد د عربو له پاره لږ اهمیت نه لري بلکې د دوي د تجربو ډیره مهمه برخه جوړوي .

له بده مرغه مجبور شوم د ناصر له مرګه وروسته په ۱۹۷۰ کال کې له شوروي اتحاد سره مخالف شم ځکه زما په فکرهغه وخت په عربي نړۍکې د شوروي اتحاد نفوذ له اندازې وتلی مخ په زیاتیدو ؤ. د دې مطلب دانه دې چې د یوستر قدرت ځای دې بل سترقدرت ونیسي. په همدې وخت کې ما دا مسؤلیت احساس کړ چې باید په سیمه کې دامریکې دمتحده ایالاتو د نفوذ د زیاتیدو سره هم مخالفت وکړم.

کله ناکله زه د شوروي په راډیو او مطبوعاتو کې په ډیرو بدو عباراتو غندل شوی یم ، او په ځینو نورو وختوکې یې په ډیرو ښو الفاظو ستایلی یم . خو ما هڅه کړې د ۱۹۵۵ نه تر ۱۹۷۵ پورې د شلو کلونو په ځیرنه کې دغه شیان زما حساب تر اغیزې لاندې را نه ولي . زه باور لرم عربي نړۍ د شوروي اتحاد سره د اړیکو درلودلونه ډیره ګټه واخیستله او ډیر څه یې تري زده کړل . او هم شوروي اتحاد د عربو سره له اړیکو نه ډیر څه زده کړل او ډیره ګټه یې تري پورته کړه. فکر نه کوم شوروي اتحاد به په دې وروستیو وختو کې په انګولا او د افریقې په ښکر کې دومره بریالیتوبونه ترلاسه کړي واي که په منځنی ختیځ کې یې د خپل هغه وخت له تجربونه پندونه اخیستي نه واي چې

دا کتاب ېی بیانوي .

سره له دي چي په افریقا کي ېی ځیني بریالیتوبونه په برخه شوي خو دا په دي واقعیت څه اغیزه نه‌کوي چي په منځني ختیځ کې د شوروي اتحاد وړاندي تګ له ناکامۍ سره مخامخ شو . نه یواځي دا چي د دوي پرمختګ ودریده بلکي مجبور شول په شا وګرځي . خو دغه ناکام او بې وخته پرمختګ د شوروي اتحاد او عربي نړۍ د اړیکو یواځې یو فصل دي . کیسه لا ختمه نه ده . د دي خبري پوښتنه راپورته کیږي چي شوروي اتحاد به کله هم په منځني ختیځ کي له حالاتونه ځان جلا وبولي . داسي جلا کیدل به د تاریخي‌او ستراتیژیکو علتونو له امله غلط ثابت شي . نو ځکه دا کتاب یواځې تیري شوي کیسي نه څیړي بلکي راتلونکو پیښو ته هم اشاري کوي . هیله کوم چي دا به د یوي ساده کیسي په توګه نه لولئ بلکي د ژوند او مرګ د یو شمیر مهمو اسنادو په توګه به پري غور وکړئ .

یو ځل بیا د خپل دوست اډورډ هوډګن نه د موادو د تیارولو له امله د زړه له کومي مننه کوم .

قاهره

جون - ۱۹۷۸

د ناصر پندونه

هغه سالون چي د شوروي سياسي بيريو پکي غونډي کوي د کريملين د مانۍ د جمهوري رياست په دويم پوړ کي دی. يوه اوږده کوټه ده، دوارو خواووته کړکۍ لري، د مخي کړکۍ يې د باغ په لور دي او د بلي خوا يې د چمن په لور دي. په دي کي د ښايست شيان يواځي د مارکس او لينن تصويرونه څنګ په څنګ را ځوړند دي او د غونډي په ميز پروت شين بخمل ته ګوري چي د منرالونو او به، بسکټ، چاکليټ او سګرټ پري ايښودل شوي دي. په خوا کي يې په يو کوچني ميز باندي کتابونه، پامپليټونه، د ډېرو نمونې، هوايي توغندي او د الوتکو نمونې ځای پرځای شوي دي.

په دې کوټه کي د بهرنيو سياسي هيئتونو سره خبري کيږي، د ميز دوارو خواووته په نصواري څرمن پوښل شوي چوکۍ پرتې دي. خو نن چي د ۱۹۷۷ کال د دوبی يوه ورځ ده، دلته بهرني څوک نشته دغي ميز ته ناست نهه کسان ټول شورويان دي. دا ډله د نړۍ د دوه سترو قدرتونو څخه د يوه قدرت د ټولونه قوي ډله ده.

د ميز سرته د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د مرکزي کميټي عمومي منشي ليونيد برژنف چي د تيرجون راهيسي د شوروي اتحاد د رئيسه هيئت صدر هم دي، ناست دي. د ده خواته په ترتيب سره د وزيرانو د شورى رئيس الکسي کوسيګن، د ګوند تيوريسن ميخايل سوسلوف، د بهرنيو چارو وزير اندري ګروميکو، د دفاع وزير دمتري اوستينوف، ورپسي د شوروي دوه راختونکي ستوري کيريل مازاروف چي په بهر کي د ملي آزادي بښونکو غورځنګونو سره د مرستي مسؤليت په غاړه لري، او يوري اندروپوف، د کا جي بی مشر، په يوه لاس يې سر تکيه کړی او په بل لاس په کاغذ کربني وباسي اويا يې وروسته ځيري کوي، ناست دي. ډله د سوسلوف په د وو مرستيالانو پوره کيږي، بوريس پوناماريو، د مرکزي کميټي د نړيوالو اړيکو مسؤل، او د. ا. اوليانوفسکي د پوناماريو مرستيال چي د ملي آزادي بښونکو غورځنګونو په هکله را پيدا

کیدونکو نظریاتي پوهنتونو کي تخصص لري .

دا سړي د سیاسي بیرېو اجرائیه کمیټه تشکیلوي چي د دفاع ، بهرني سیاست او د امنیت د ټولو چارو سرپرستي کوي . نن د دوي مخي ته د منځني ختیځ مسئله پرته ده ، او دوي د هغي سیمي بېلا بېل هیوادونه ترڅېړني لاندي نیسي چي ورسره په حکومتي سویه اړیکي لري .

دوي د سیمي په څېړنه کي د ځانونو - خوشالۍ له پاره ډېر څه نه لري . مصر هغه هیواد دي چي د دوي اړیکي ورسره پخوانۍ او نسبتاً صمیمي وي ، د هغوي دفاعي قواوي‌یې په عصري توګه وسله والي کړي ، د دوي انجنیرانو ورته د عصري انجنیرۍ معجزه ، لوي بند جوړ کړ ، خو اوس یې اړیکي ډېري خرابې شوي دي جمهوررئیس‌یې هره ورځ په ډېرو بدو او سپکو الفاظو یادوي . سوډان چي پکي یو وخت یو ډېر بریالی او مهم کمونست ګوند جوړ شوي‌ؤ ، نن ورسره په عربي نړۍ کي له مصر نه په دښمني کي کم نه دي . سوریه بل هیواد دي چي د شوروي د پوځي او ملکي تخنیکي مرستونه یې ډېره ګټه اخیستي ده ، نن یې هم اړیکي ورسره نژدي دي خو ، ښي نه دي . عراق چي څو کاله وړاندي یې غوښتل او خوښ ؤ چي ټول تړونونه د شوروي اتحاد سره وکړي ، اوس هغه هم بل لورته روان دي ، د عراق دولت لویدیځ ته د مرستو په هیله ګوري او غواړي د لویدیځو کمپنیو سره تړونونه وکړي .

د سعودي عربستان نه دوي ته له ژوندۍ دښمنۍ پرته بل امید نشته . شمالي یمن یو وخت د شوروي له پاره په زړه پوري راتلونکي ؤ ، هغه وخت چي لویو انتونوف الوتکو وسلي او خوراکي شیان هلته د یمن د جمهوري اردو له پاره راوړل ، خو اوس په هغه هیواد کي یو شوروي تیکنیشن هم نشته . په سومالیه کي هم ورته پوره امیدونه وو ، خو هغه هم ټول یې خونده شول ، او د افریقي په ښکر کي هم د شوروي امیدونه د سومالیي او حبشي ترمنځ د جنګ له امله د خاورو سره برابر شوي دي . یواځي فلسطینیان څه نا څه وفادار ښکاري ، خو دا خلک چي خپله خاوره نه لري ، د کوم هدف له پاره ګټور کیدي شي ؟

په دې کي شک نشته ، که څه هم هغوي خپله راتلونکي تیاره ویني ، خو هغوي ته ددي نه زیات خپل هغه پخواني خراب وختونه ورپه یاد دي چي د ناصر سره یې ډېر نظریاتي اختلاف درلود . هغوي به هیڅکله دا خبره له یاده و نه باسي چي ناصر د لیبیا معمر قذافي ته څنګه مشوره ورکړي وه ، چي باید وسلي له

لویدځ نه ترلاسه کړي، نه له شوروي نه، او دا مشوره څنګه ومنل شوه او هغه میراج‌الوتکي راونیوي. همدارنګه‌یې له بلي خوا په سیمه کي د ډیر سخت‌کمونیستي ضد هیواد اردن سره اړیکي ښې شوي نه دي ، دا به څنګه له یاده وباسي چي بیاهم ناصر پاچا حسین ته مشوره ورکړي وه چي د امریکي نه د وسلي را نیول جاري وساتي او باید له شوروي نه یې را نیولو ته زړه ښه نه کړي . ناصر داسي ویلي ؤ «سونږ باید د عربو او اسرائیلو جنګ د دوو سترو قدرتونو ترمنځ په را ښکیل شوي جنګ بدل نه کړو» ، د هغه دلیل داؤ چي «که عربان یواځي د شوروي اتحاد نه وسلي را نیسي او اسرائیل یې د امریکي نه ، نو دا به خاتمه کیږي» . یو ځل بیا د ناصر مشوري ته غوږ ونیول شو او شوروي سره دمعاملي نه ډډه وشوه .

سړی په حقیقت‌کي د۱۹۷۷کال په دوبي‌کي له دي واقعیت نه ستر‌ګي نشي پټولای چي په ټول منځني ختیځ کي د شوروي اتحاد دریځ بالکل وران ویجاړ ؤ. په ټوله سیمه کي داسي یو هیواد نه ؤ چي دشوروي اتحاد یوربښتیني ملګري او د باور وړ ملاتړ وبلل شي . په داسي حال کي چي څو کاله وړاندي په هرځای کي شوروي اتحاد د عربو خلکو د روا حقوقو ساتونکي ګڼل کیده ، خو نن د ټولو عربي هیوادونو کوڅي د واشنګټن په لور پرانیتي دي . د شوروي په ټپونو به نوره مالګه هغه وخت ودوړوله شي چي په دي پوه شي . دوي اوس په منځني ختیځ‌کي د تصمیم‌نیولو په بهیر‌کي یواځي هغه وخت‌رول لرلی شي چي امریکا یې دي کار ته راوبولي . امریکایان د ژنیو په کنفرنس کي خپل نفوذ ته ستر‌ګي په لاره دي ، که څه هم عربان دا نه کوي .

دا یوه ساده سیاسي غمجنه پیښه نه ده چي په کریملین کي ناست خلک یې ویني . دوي باید دلته د خپلي ناکامۍ تاوان هم حساب کړي . څو کاله وړاندي کوسیګین ویلي ؤ چي په عربي نړۍ کي د شوروي اتحاد د پانګي اندازه تر ۱۵ میلیاردو ډالرو زیاته ده ، په ۱۹۷۷ کال کي به دا اندازه خاتما تر ۲۰ میلیاردو رسیدلي وي او دومره زیات مصرف دوي ته کومه سیاسي، پوځي او یا اقتصادي ګټه ورسوله؟ اوس څوک د اسوان د لوي بند او د مصر کلیوالو سیموته د برق وررسولو خبري کوي ؟

د شوروي مشران چي خواو شاته ګوري ، یواځي یو کاروینې چي عربان یې له دوي نه د کولو غوښتنه وکړي ، دا د وسلو د برابرولو کار دي . دا ربښتیاده تقریباً ټولي نړۍ د هنري کیسنجر هغه د وکتورین منلی دي چي په

يوه مركه كي يې ماته ووي : «روسان تاسي ته يواځي او يواځي وسلي دركولاي شي او مونږ امريكايان درته سوله دركولاي شو» .

خو دغو د وسلو برابرولو كار هم په عربو كي ستونځي را پيدا كړي دي او د شوروي اتحاد نه خوشاله نه دي . دا يو داسي كار هم نه دي چي شوروي پري ډير خوښ وي . دوي پوهيږي چي چين ددي كار له امله پردوي باندي ډير بد وايي. «د نړۍ لومړني سوسياليستي هيواد باندي څه وشول»؟ دا پوښتنه له مانه په ۱۹۷۳ كال كي چوئن لاي وكړه «دا بل څه شي نه شو ، يواځي د وسلو تيارونكي ، تاسي د دغو وسلو د پيريدلو له امله په هغه سود چي دوي ته يې وركوئ ، په خپل هيواد كي نور څه نه شئ توليدولاي» .

دا خبره وه چي د مصر د بهرنيو چارو وزير اسماعيل فهمي د ۱۹۷۵ع كال په نومبر كي د اندري ګروميكو سره وكتل او ده ته يو غير مترقبه د نه ځواب وركړ شو . داسي ګومان كيده ګروميكو ته يې يو ښه پيغام ور وړي ؤ ، ورته يې وويل ، ډير ژربه كويټيان د وسلو د پيريدلو له پاره مسكو ته راشي ، او دوه سوه ميلونه امريكائى ډالر به نغدله ځانه سره راوړي ، ګروميكو په اريانتيا سره وويل «ښاغلى وزير» ته رښتيا په دي باور لري ؟ نو بيا به چينايان زمونږ په هكله څه وائى ؟

په كراره كراره روسانو خپله وليدل چي په منځني ختيځ كي د دوي سياست زيات نه زيات د وسلو د خرڅولو او نه خرڅولو له لاري عملي كيږي دلته يې د وسلو د برابرولو د سوداګر بڼه ونيوله او په ډير خفګان سره يې خپل دغه دريځ رداوه . يوځل بيا اسماعيل فهمي په ۱۹۷۷ كال كي په مسكو كي د برژنف سره له كتلو وروسته دا خبر له ځانه سره كورته راووړ . هغه د ځينو پرزو او وسلو يادونه وكړه چي مصر ته يې د برابرولو وعده وركړل شوي وه خو ورته تراوسه نه وي سپارل شوي ، شك نشته ، چي د بيروكراسي د ځينو ستونځو له امله به وي ، ښاغلى رئيس خير دي تاسي به بريالى شئ . برژنف هغه ته وكتل او وي ويل : دا د بيروكراسي له امله نه ؤ ، دا د يو سياسي تصميم نتيجه وه . اسماعيل فهمي پوښتنه وكړه «دا تصميم چا ونيو» ، برژنف وويل «ما» ددي تصميم نيول البتهٔ ستاسي د حكومت له خوا تشويق شو چي په هيڅ ډول مصر جنګ كولو ته تيار نه دي . نو په دي صورت كي تاسي وسلي د څه له پاره رانيسئ ؟ په كريملين كي د اوږد ميز شاته د ناستو سړو را تلونكي خړپړ ښكاري . د وسلو د برابر ولو په كار كي پر دوي بد ووبل شول ، د

ناوړه ګمتي پورته کولو هڅه یې وکړه ، سترګې یې پرې پټې کړې ، په پوروړویې زور و اچاوه خپل پورونه تري واخلي. خود ترو نونو مطابق یې پورونه راونه وتل.

داسي ښکاري چي شوروي مشرانو ته څه له وي پاتي . ښاغی برژنف له خپلو ملګرونه دا پوښتنه وکړي چي حالات څنګه ښه کیدي شي ، خو هغوي څه ډول تسلي ورکولاي شي؟ هغوي ټول سودائي او اندیښمن خلک دي . ګرومیکو پوهیږي په منځني ختیځ کي د شوروي د سیاست ناکامي د امریکي د متحده آیالاتو سره د دیتانت او سالت SALT په راتلونکو خبرو اتروکي دده موقف څومره کمزوري کړي دي . اوستینوف ښه پوهیږي چي د روس په جنوب کي د دفاع او امنیت د دبنستونو دښه کولو له پاره دمارشالانو او سمندري پوځونو دقوماندانانو ترفشار لاندي دي . اندروپوف دا خبره کولاي شي ووائي دا ټول کارونه د امریکي او سعودي عربستان د شیطاني پلانونو نتیجه ده ، خوکه دا ربښتیا هم وي دومره دډاډ وړ تسلي نه ده . په هر صورت منځني ختیځ داسي یو میدان دي چي شوروي پکي په ګرځیدو له زیات خطر سره مخامخ دي . دا د یو داسي بم مثال لري چي د دوي په لاسو کي چاودلی وي . استعاري او کنایي به بدلی شي ، خو حقیقت به ثابت پاتې شي .

✱ ✱ ✱

دغه غونډه چي ما یې شکل ترسیم کړ تاریخ یې راته معلوم نه دي ، او البته د دي غونډي خبري هم د ګومان له مخي بیان شوي دي ، که څه هم په دي هکله به اټکل کول له واقعیت نه ډیر لیري نه وي . دا اجرائیه کمیټه چي په کومو موضوعګانو خبري کوي ، ټولو ته معلومي وي ، په دي ورځو کي دوي په منظمه توګه د منځني ختیځ په هکله څیړني او خبري کوي . د مثال په توګه دا خبره هرچاته څرګنده ده په ۱۹۷۲ کال کي چي سادات له مصر نه شوروي تخنیکران ایستلي دي ، دوي لږ تر لږه په دي هکله شپږ ځلې غونډه کړي ده .

ګومان کیږي د منځني ختیځ په هکله په خبروکي دوي ډیر زیات غم او غوصه ښکاره کړي ، خو دا د ډیري اریانتیاوړنه ده . په منځني ختیځ کي د ۱۹۷۷ کال په دوبي کی د شوروي اتحاد د هغو امیدونو سره چي ۲۲ کاله وړاندي د مصر او چکوسلواکیي دوسلو معاملې دوي په دغه سیمه کي را ښکیل کړل، ډیر توپیر درلود .

هغه وخت داسي ګومان کیده دښه هرڅه د دوي په ګټه روان دي . دویم نړیوال جنګ د نړیې په انحصار کي د نسلونو راهیسي د دووسترو قدرتونو

نفوذ ختم کړي ؤ . فرانسي ماته خوړلی وه ، برتانیه ستړی شوې وه او د سخت اقتصادي بحران سره مخامخ وه . شوروي اتحاد له جنګ نه د زیات پوځي قوت سره بریالی راوتلی ؤ ، پرستیژ یې د خپل یواځني رقیب امریکي نه که زیات نه ؤ ، نو ورسره برابر ، خو ؤ . په عربی نړۍ کي نوي نظریې تاویدي را تاویدي ، او د بدلون بادونه را الوتل . پخواني حکومتونه چي د جنګ نه وروسته په سیاسي قدرت کي پاتې وو ، له دغو بادونونه بښه خبر وو ، خو دا پوهه او زړه یې نه درلود چي له دغو حالاتو سره ځانونه برابر کړي .

په عربی هیوادونو کي نوي مشران راپورته شول ، د راډیو او هوائي سفرونو په برکت د نړۍ نورو هغو هیوادونو سره هم په تماس کي وو چي تر هغي وخته پوري یې امکان نه درلود ، هلته خودکاره وسلو ، سوړ جنګ ، او په بیلو بیلو پیښو کي د ملکرو ملتونو ټولني د ښه نیت رښتینوالی داسي په نښه کړي ؤ چي نني نړۍ یې د ۱۹۳۹ کال څخه ډیره بدله کړي وه . په دي ورځ په ورځ بدلیدونکي نړۍ کي د شوروي اتحاد انقلابی زور په څرګنده توګه مهم رول لوبولای شو .

په عربی هیوادونو کي یواځي پوځ په نسبي ډول یو څه نظم درلود چي دغو عصري او ښو تنظیمونو په دي وروسته پاتې هیوادونو کي نوي رهبران راپیدا کولای‌شول. په عربی هیوادونوکي یو په بل پسي په سوریه، مصر ، عراق یمن ، الجزایر ، سوډان او لیبیا کي پوځیانو سیاسي قدرت ونیو . د دوي دځینو انګیزی او غوښتني د دوي شخصي غرور ؤ ، یواځي د قدرت نیولو خبره وه ، خو ځیني نور یې بیا د اوږدو او شاربل شوو پلانونو له مخي چي د ټولنیزو اصلاحاتو له پاره یې درلودل ، سیاسي قدرت ته ورسیدل ترڅو هغه عملي کړي .

نه د قدرت د شوقیانو او نه د نظریاتي مشرانو لاره آسانه وه . دا د سوړ جنګ زمانه وه ، هغه وخت دو وسترو طاقتونو یو د بل سره ځانونه مخامخ لیدل خو د هستوي جنګ له ویري مجبور شول د مبارزي له پاره نوري لاري ولټوي. دا د تبلیغاتي او روحي جنګ د ټولونه ښه وخت ؤ ، په تیره بیا د سیا او کا جي بې د جاسوسۍ د ټولنو د اغیزمن کار زمانه وه . د دریمي نړۍ هیوادونه د دوو وسله والو نظریاتي سترو قدرتونو دښکاره او پټي‌سیالۍ د پاره ښه میدان‌ؤ. پانګه والو او کمونستانو ، اوس د اروپایانو د ساده پراختیائي سیالۍ ځای‌نیولی‌ؤ

په دي توده ځمکه باندي عربی مشران د ډول ډول فشارونو سره مخامخ‌وو. دوي د لویدیځو هیوادونو سره بلدوو ، زیات وختونه به د دوي کینه د لویدیځو

سیاستونو سره د هغوي د مؤسسو د ښه نظم د قدردانۍ سره ګډیدله . دوي د لیبرل دموکراسۍ په ارزښت پوهیدل ، او خوښه یې وه چې په خپلو هیوادونو کې یې وده وکړي ، خو دا یو داسي شی ؤ چې تراوسه یې لا خپل خلک ورته تیار نه وو . برسیره پردي لویدیځ اوس هم د هغه پخواني حاکم پوړ سره پټ اوښکاره یو والی درلود چې دوي یې ځاي نیولی ؤ . د مرستو د غوښتني له پاره لویدیځ ته د ورګرځیدو سره سم دوي د جنجالونو سره مخامخ کیدل ، نو په رېړیدلو زړونو یې ختیځ لورته مخه کړه ، کمونستي نړۍ ته .

د دوي د لوري‌بدلون د ستونځونه خالي نه ؤ . د نویو مشرانو په ژوندکي ټول ګډ شوي عوامل چې د دوي شخصیت یې جوړ کړي ؤ ، له لویدیځ نه راغلي وو . هغه کتابونه چې دوي لوستلي وو ، تاریخ چې دوي زده کړي ؤ او فلمونه چې دوي لیدلي وو . هغه ژبې چې د مورنۍ ژبې سر بیره دوي زده کړي وي انګریزي او فرانسوي وي . روسي ژبه دوي ته یوه معما ښکاریده . دا خبره نا ممکنه معلومیده هغه ټول شیان چې دوي د کمونیزم په هکله اوریدلي وو ، پردوي بې اغیزي وي ـ بنده ټولنه ، د عقیدي او بیان بندیز او د ستالین د وخت ظلمونه . دوي یوه هم په دي باورنه درلود په مسکو کي دي د دوي خبري د الکترونیکي الاتو په واسطه ثبت شوي نه وي . بیا وروسته د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د شلم کانګرس را پوروننو هم ډیره اغیزه وکړه . عربانو نه غوښتل په دغي نوي نړۍ کي چي د دوي پرمخ یرانیتي وه ډیرورننوځي . دوي فکر کاوه لویدیځ د سیاسي آزادۍ ډیر څه لري چي دوي ته یې ورزده کړي او دایې تصور ؤ چي ختیځ د مساواتو او ټولنیز عدالت په هکله دوي ته یو څه درسونه ورزده کولی شي . خو په عین وخت کي یې غوښتل یو څه واټن تري وساتي .

په منځني ختیځ او توره افریقا کي به داسي یو مشر پیدا نه شي چي د شوروي میلمنو سره یا په شوروي کي د میلمستوب په وخت‌کي یې خپلې خبري په دي عبارت سره نه وي پیل کړي «د نظریاتي او ایدیالوژیکي توپیر سره سره» او دوي اکثره ښه خبروو چي د هغوي په هیواد کي کمونست ګوندونه موجود وو او د دوي په پرتله یې مسکو ته زیاته وفاداري درلوده .

خو سوسیالستي هیوادونو ملي مشرانو ته ډیر څه ورانـدي کولای شول . په لومړي پړاو کي هغوي له سیمي نه د لویدیځ امپریالیزم د شړلو په کار کي مرسته کولای شوه . بیا ئې‌وروسته د هیواد په ابادولو کي . تقریباً هرځاي‌کي‌ورته

څرګندیده چیرته چي لویدیځ دآزادي پانګه والۍ په نظام سره دوي ته څه ورښوولای شي ، هلته د شوروي له تجربونه ډیر څه زده کوي ، ځکه شرایط یې د دوي د ټولني سره ډیر ورته دي . هغه به د قدرت او پلان د متمرکز کولو سره علاقه درلوده ، هغه به پوه شوچي په شوروي اتحادکي داسي سیمي شته له هغو ځایونو سره ډیر ورته والی لري چي دي ورسره لاس او ګریوان دي. نو تقریباً هر عربی مشربه چي شوروي ته لاړ یو ځل قزاقستان ته بیول کیده ، هلته به ورته ویل کیدل دا ځمکه داسي وه لکه ستا وطن چي نن دي ، خو اوس ته ویني چي بالکل بدله شوي ده او هغسي نه ده .

نو دا مشران به رښتیا تر ژوري اغیزې لاندي راتلل . د لویدیځ د انفرادي ازادۍ دوکتورین بیخي بې ارزښته کیدي نه شي خو ختیځ د مساواتو پر بنسټ د ولاړي ټولني په جوړولو بوخت ؤ ، داسي یوه ټولنه چي دوي هم هغسي غوښتله . د ختیځ قطب د را کش کولو قوه زیاته وه ، په نتیجه کي به ډیره ژر دومره قوي شوه چي دوي به پسري رښتیا خوشاله نه وو . نو دوي تل په دي هیله وو چي د ختیځ سره نژدي اړیکي وساتي خو لویدیځ ته هم خپلې لاري پرانیتي پریږدي .

د دي کار د پاره دوي مجبور وو چي د دواړو سترو قدرتونو لاري وڅیړي البته دوي سره ډیر توپیر درلود . لویدیځ د دریمي نړۍ د هیوادونو سره په اړیکو ساتلوکي داسي ښکاریده چي په ټولو ځوابونو پوهیږي . دا په پخوانیو استعماري اصولو ولاړو ، او په اوسنیو شرایطوکي کمزوري لارښوونې وي . په تیره بیا امریکایانو داسي فکر کاوه چي یوځل د یو هیواد په پولیسو او د جاسوسۍ په ټولنو کنترول پیدا کړي ، نور ورپسي خپله راځي . روسانو د لویدیځ سلوکونه څیړلي وو ، داسي یوي نتیجي ته رسیدلي وو چي دا نور هم ښه کیدي شي او هغه دا دي چي د دغسي هیوادونو وسله والو قواووته وسلې او تجهیزات برابر کړي او ټولنه صنعتي کیدلو ته تشویق کړي چي لومړنی کارګرپوړ (پرولیتاریا) وروزل شي . خو روسان هغه وخت ډیر اندیښمن شول ، په هغو هیوادونو کي چي دوي ورسره مخامخ ؤ په دي پوه شول دلته هرڅه د یو سړي په استعداد او ارادي پوري تړلي وو . په هر نوي ازاد شوي هیواد کي هغوي یواځي یو سړي لیده ، چي یا به هماغه سړي ؤ چي د آزادۍ غورځنګ یې رهبري کړي ؤ او یا به بل یو ؤ - ټول سیاسي تصمیمونه به هغه نیول ، د بهرنیو اړیکو ، او که د دفاع په هکله به وو . د ډیرې زړې ټولني نه نوې

اصولي پرمختللي ټولنې ته د انتقالي دورې تيرول حتمي دي ، خو ځانګړې خطرونه لري .

روسان په دي ټولو ښه پوهيدل ، بيا ئې هم پرله پسي هڅه کوله ترڅو دغه يو سړي داسي تنظيم جوړ کړي چي عمري اوږ د کړي. هغوي دا خوب ليده چي د ناصر غوندي سړي به د خپل هيواد قنستنطين شي ، د کمونيزم نوي لاري ته به راواوړي ، او بيا به دغي لاري ته د خپل هيواد د ټولو خلکو د را اړولو کار وکړي . خو دا خوب له امکان نه ليري ؤ . کاسترو تر هغي کمونست نه ؤ چي د ۱۹۵۹ کال په لومړيو ورځ سياسي قدرت ته ورسيد ، ژري رښا وليدله او خپل خلک يې په هغه لاره روان کړل . دا کيسه ولي بايد د يو ناصر يا قاسم له خوا تکرار نه شي؟ البته دا ددوي هيله وه چي يو لويديځ مشر لکه ډالس به هرځلي په ناصر د کمونست ټاپه لګوله ترڅو د خلکو له خوا ورټل شي او کمونيزم خوا ته په نژدي کيدلو مجبورشي .

د شورويانو له پاره د مصر سره په ۱۹۵۵ کال کي د وسلو په معامله کي د اړيکو ټينګولو پيښي ډير اهميت درلود . دي کار نه يواځې د ستراتيژيکو دلايلو له مخې منځني ختيځ سيمي ته د شوروي ورننوتل تضمين کړل چي روس ديوي پيړۍ راهيسي غوښتل ، بلکي دي کار افريقا ته د روسانو د ورتګ لاره هم پرانيستله ترڅو د نړۍ په هره خواکي د ملي آزادۍ د غورځنګونو سره اړيکي ټينګي کړي . نو ځانګا په ۱۹۷۲ کال کي د دي ځايه د شوروي په شاتګ د سيمه يزې اندازي نه زيات اهميت درلود .

د ۱۹۷۷ کال په دوبي کي د دوي قدرت دلته څومره شړيدلی ؤ ، نه يې غوښتل داسي وشي . د مثال په توګه هغه وخت چي په ۱۹۷۶ کال کي کارتر د امريکي جمهور رئيس شو ، د ملګرو ملتونو د ټولني سرمنشي کورټ والډهايم د هغه نه غوښتنه وکړه د هغه د نړيوالو اهدافو د تشويق له پاره د ملګرو ملتو له ټولني زياته کټه پورته کړي . ډاکټر والډهايم ټينګار وکړ د ملګرو ملتو د ټولني نه ستا د ويري څه ضرورت نشته ، هغه زياته کړه د دريمي نړۍ اکثريت چي شوروي اتحاد به پخوا په اسانۍ سره ستا پر ضد په کار اچاوه ، نور نشته ، شوروي مشران هم پوهيدل چي داسي ؤ . هغوي په دي باور درلود هغه اکثره جادوګري چي د دوي په نامه پوري تړلي وي ، اوس الوتې دي .

رښتيا له بهر نـه هغوي انديښنه درلوده . کله کله به کاميابۍ ډيري اسانې راتللي ، خو کله به چي د هغوي د بخت ستوري په پورته کيدو شو ، شورويان

به اریان شول چي عربان له دوي نه څه غواړي . آیا دوي یواځي د اویدیځ د مقابلې له پاره دي؟ چي عربان به پوه شول د خطر وخت تیر شو، نو شوروي دوستان باید په یخچال کي وساتل شي ! د ۱۹۷۳ کال د خندا وړماتې نه ډیر وړاندي شوریانو هڅه کړي وه د منځني ختیځ موقعیت او هلته خپل رول ښه وڅیړي . د خپلو د وکتورینو په رڼا کي د هغو تولو وسیلو په کار اچولو سره چي یې درلودي ، دوي هڅه وکړه منځني ختیځ په خپل صحیح نظریاتي او تاریخي چوکاټ کي وګوري ، ترڅو دوي په دي بریالي شي هلته داسي سیاستونه پیاده کړي چي په نظریاتي بنسټ سم او په عمل کي بریالي وي .

عربي مشرانو هم خپله څیړنه کړي وه . هغوي همدومره خوښمن وو چي شوروي اتحاد هغو مره و پیژني لکه څومره چي شوروي د عربو د پیژندلو لیوال ؤ . دوی پوه شول چي د دغو نویومړموزو ملګرو سره د کار او عمل د اړیکو ټینګولو له پاره څومره زیار وګالي . دوي هم د دوستۍ د ټینګولو په فکر کي له شورویانونه کم نه وو ، هغوي د امکان تر اندازي هڅه کوله د خولې جنګ او نور جنجالونه را پیدا نه شي .

* * *

هیڅ یو عربي مشر هم له ناصر نه نژدي او اوږدي اړیکي له شوروي سره نه درلودي هغه شورویان په هر حالت او هر ډول شرایطو کي لیدلي وو . دی د ستالین او د سوړ جنګ په زمانه کي قدرت ته ورسید ، او د برژنف او دیتانت په زمانه کي وفات شو . د دغو دوو وختونو ترمنځ د خوشالۍ او غم وختونه راغلي دي ، جنګ او سوله ، خوشالۍ او نا امیدۍ پیښي شوي دي . هغه د شوروي مشرانو سره په شخصي توګه هم اړیکي درلودلي ، نه یواځي د کریملین د مشرانو سره بلکي د نیپوروزني ، سکاچکوف ، نویکوف او اوستینوف غوندي تکنوکراتانو او د مالینوفسکي ، ګریچکو ، ګورشیکوف ، پاتسکي ، سوکولوفسکي ، روکوسوفسکي ، یعقوبوف ، رودینکو او زا خاروف غوندي مارشالانو او سمندري جنرالانو سره یې هم اشنایي درلوده .

د ناصر د پراخي او اوږدي تجربې له امله چي د روس د مشرانو سره یې درلوده نو د دریمي نړۍ ډیر مشران به مخکي له دینه چي د لومړي ځل له پاره به ئې مسکو ته سفر کاوه . یو ځل دده مشورې ته راتلل . د عربانو په څیر ، داسي خلک لکه د سوډان نمیري او د الجزایر بن بیلا ، دا د افریقي د نویو آزادو شویو هیوادونو مشران وو ، د ګانا د نیکروما ، د کانګولومبا ، د مالي سودیبوکیتا په تاکلي موضوع باندي د ناصر مشورې ډیري ګټورې بللې دي .

البته بیا وروسته ناصر و لیدل چي ځینو ی له روس سره په اړیکوکی ستونځی پیداکړي ، د لویدیځ او ختیځ ترمنځ په اړیکوکی انډول . د خپلو خلکو سره ، یادګاونډیو هیوادونو سره ، کله به چي هغه ولیدل دغه راکښن کیدونکي رسمه شلیږي ، یا مشر د ناوړه ناکامی سره مخ دي ، دا به ی حس کړه چي هغه د سختي لاري نیول زده کړي دي ، چي بیله تیتو یا نهرو نه د بلچا سره مشوره او خبري نه شي کیدي ، داسي لاري باید ولټولي شي چي دده د تجربو له نتیجي او میوي نه نور خلک ګټه واخلی .

د ١٩٦٤ کال د مي د ١٨ مي په مابنام د ناصر په فکر کي دا خبره راغله چي د شورویانو سره د اړیکو د ساتلو د سلوک او طریقو یو لیکلی شکل برابر کړي . تیرو شپږو ورځو ډیر تاریخي اهمیت درلود - د لوړ بند د جوړیدو لومړی پړاو پوره شوي ؤ ، د نیل د سیند او به راګرځیدلی وي ، دا هغه وخت ؤ چي اسوان ته به په زرګونو مصریان د خوشالی او ساعت تیري له پاره راتلل ، او هم به دلته د بهرنیو درنو میلمنو غونډي کیدلی . په دې کي د عراق جمهور رئیس عبدالسلام عارف ، د یمن جمهور رئیس سلال ، د الجزایر جمهور رئیس بن بیلا راتلل . خو بیله شکه په ټولو کي مهم او ځند ستوری د شوروي اتحاد صدر اعظم او د کمونست ګوند د مرکزي کمیټي عمومي منشي ، نیکیتا خروسچف ؤ ، چي یو عربی هیواد او د افریقي لویی وچي ته په خپل لومړنی بهرنی سفر راغي . دا د لوړبند د پیل کیدو مراسم وو چي د شوروي مشر ی مصر ته راووست ، او اوس مراسم د شوروي او عربو د مستو په میله بدل شول . لوړبند یو داسي لوي انجنیري شاهکار ؤ چي تردې وخته په افریقا کي نه ؤ لیدل شوي . وروسته له دې چي لویدیځ دلته هڅي خواته لاس او پښي واچول او ناکام شو ، روسانو له دغي خالیګاه نه ګټه پورته کړه ، او د خپلو پیسو او پوهي په مرسته ی نوي هرم جوړ کړ چي د نیل د سیند او به ی راوګرځولی . او ډیره ځمکه ی د کرنی له پاره تر اوبولاندي کړه ، زښته ډیره بریښنانی تولید کړه ، او په مصر کي ی د بزګرانو او کارګرانو په ژوند کي انقلابی بدلون راووست .

وروسته له دې چي د غبرګولي په سخته ګرمی کي د اسوان د بند د پیل کیدو مراسم سرته ورسیدل ، ناصر داسي پلان درلود ، څو ورځي تفریح وکړي تاکل شوي وه ټولی میلمانه د سره سمندرکي په غاره بیرینس ته لاړ شي ، هلته د هغوي د چکر له پاره حوریي رسمي کشتي لنګر اچولی ؤ ، او د کبانو په او بوکي ورته د چکر وهلو پروګرام برابر کړاي شوي ؤ .

اکثره عربي مسلمانه دي په ۱۵ مه سهار د خروسچف له رارسېدلو وړاندي کشتۍ ته ختلي وو ، او ده ته د ستړي مشي له پاره وړاندي راغلل . خو کله چي د عراق جمهور رئيس عارف لاس وراوږد کړ ، خروسچف تري په ډېره غوصه شاته لاړ او وي ويل : زه له هغه چا سره لاس ورکول نه غواړم چي لاسونه يې د کمونستانو په وينو سره دي، د خروسچف غوصه له دي امله وه چي څو ورځي وړاندي د بغداد راډيو اعلان کړي ؤچي څوکسه کمونستان ووژل شول . عارف هڅه وکړه ورته تشريح کړي ، دا کسان له دي امله اعدام نه شول چي هغوي کمونستان وو ، بلکي هغوي د دولت پرضد دسيسه جوړه کړي وه . خو خروسچف يې غلي نه کړاي شو ، د عارف حواس هم خراب شول او په ژولو خبرو سره يې په هغه انتقادونه وکړل . ناصر ورته په عربي کي وويل ، 'عارفه وروره' (نورڅه مه وايه).

خو فضا ډېره خرابه شوه . هيڅ له چکر نه خوند وانه خيست . ټول په کشتۍ کي په چوکيو کيناستل او د زړو وختونو او شيانو په هکله يې خبري پيل کړي ، نشنليزم ، کمونيزم ، سوسياليزم ، دين او داسي نور . بن بيلا ځيني انتقادونه لرل او همدارنګه خروسچف هم . ناصر د يو کوربه په توګه هڅه کوله خبري په کنترول کي وساتي ، خو ورته ډېره ګرانه تمامه شوه .

د مثال په توګه په يوه تکي کي هغه هڅه وکړه خروسچف قانع کړي چي د عارف سره ښه ګوزاره وکړي . ناصر ورته وويل ، تا د قاسم سره معاملي لرلي، خو د هغه پرځاي ناست سړي سره دي بېزه نشته ، کيدي شي دي دويم قاسم وبولې که ستا په ياد وي خلکو به نجيب د مصر لومړی سړی باله ، او زه د هغه دويم وم. همدارنګه د الجزاير فرحت عباس او بن بيلا ، ته اوس د بن بيلا او ما سره يې، د عارف سره ولي نه يي ؟

خروسچف وويل، نه ، نه ، دا ټول يو شي نه دي. زه به تا ته يوه کيسه وکړم . په ۱۹۰۵ کال کي د روس او جاپان ترمنځ د جنګ په وخت د روس د يو سمندري واحد قوماندانې يو شهزاده کوله چي د ټولو خلکو ډېر بد ايسېده. هغه کم عقل او بې کفايته سړی ؤ. خو د هغه مرستيال قوماندان د هرچا خوښ ؤ. هغه لايق کشتيوان او ښه سړی ؤ . خبر راورسيد چي کشتۍ غرقه شوي ده . قوماندان ، مرستيال او ټول سواره يې ووژل شوي دي . په سمندري پوځ کي عمومي خوشالي شوه چي شهزاده ووژل شوی دی ، خو د مرستيال په مرګ ټول خلک غمجن وو . بيا بل پيغام راغئ چي په ډوبه شوي کشتۍ کي يو شمير

خلک له مرګه ژغورل شوي دي چې پکې د کشتۍ قوماندان هم ژوندي پاتې شوي دي . خو مرستیال قوماندان ډوب شوي دي. نوځه ووایم چې په سمندري پوځ کې خلکو څه ویل ، هغوي ویل ، «مونږ په دي پوهیدلو چې سره زر ډوبیږي او غول (د انسان فضله مواد) د اوبو په سرلامبو وهي» د خروسچف دستي پام شو دا کیسه ځینو هغو کسانو پوري ښلي چې دي ورسره ناست ؤ ، نو ښښنه يې وغوښتله ، وې ویل : البته دا خبره د دي ناستو کسانو د یوه په حق کي هم سمه نه ده .

خو دا د خوشالۍ ورځ نه وه . کوربانه او میلمانه ټول شپږ ساعته کرچا پېر ناست وو ، خبري تاویدي را تاویدي خو نتیجې ته نه رسیدي . کبانونیونکو په کشتیو کي خپلو میلمنوته په انتظار ورځ تیره کړه خو هغوي را معلوم نه شول په پاي کي خبره داسي شوه چې ټول باید بیرته لاړ شي . ښکارمو بیا په دا بله ورځ وکړ .

دري ورځي وروسته چې بیا مونږ په قاهره کي د خروسچف په سفر باندي خبري کولي ، ناصر د عارف خبري ته راغیځ . هغه وویل چې ، دا خلک په دي نه پوهیږي د روسانو سره څه ډول ګوزاره وکړي ، زه غواړم په دي هکله یو کتاب ولیکم ـ د لارښوني او زده کړي کتاب ، لکه د یو نوي موټر لارښود ، زما په فکر دا یوښه نظر ؤ ، ورته مي وویل ، راځه په ګډه پري کار وکړو ؟ رښتیا مونږ یوځل د دي پروژي په هکله خبري هم وکړي ، خو بیا مو پریکړه وکړه تر هغې صبر وکړو ترڅو ناصر وزګار شي او خپل یادښتونه ولیکي. هغه تل دا خوبونه لیدل چې کله تقاعد شي نو هله به د خپلو یا دښتونو د لیکلو له پاره وخت پیدا کړي .

ناصر په خپل فکر د داسي یو کتاب د لیکلو له پاره روښانه پلان درلود چې څه باید پکي ولیکل شي . هغه دا اندیښنه نه کوله چې یو هیواد باید له شوروي اتحاد سره اړیکي وساتي یا نه ، یا دا اړیکي څومره نژدې وي ، ده دغي تکي سره څه اړه نه درلوده ، یواځې ددې شکل او تخنیک سره يې مینه درلوده .

ناصر په دي فکر ؤ چې د شوروي اتحاد سره د دریمي نړۍ د یو هیواد د اړیکو بیلا بیل پړاوونه او دوري تعریف کړي ، او بیا وروسته یو شمیر مشوري ورکړي چې څه باید وشي ، او څه ونه شي. دا به د دریمي نړۍ مشران څه نا څه په دي پوه کړي د خپلو شوروي انډیوالانو سره څه ډول ګوزاره وکړي .

د هغو خبرو له مخې چې په دې هکله ما له ناصر سره کړې وې ، ناصر په دې فکر و چې د دریمې نړۍ مشران باید دې ټکي ته پام ولري چې د شوروي اتحاد سره دهغوي اړیکې له پنځه بیلا بیلو پړاوونو نه تیریږي، که څه هم حتمي نه ده دا ټول پړاوونه یو په بل پسې په یو ټاکلي ترتیب سره راشي . هغه دا پړاوونه په دې ډول بیان کړي دي :

١ - بـد ګومـاني :

د ټولونه لومړی د بد ګومانۍ پړاو راځي . شورویان د دریمې نړۍ د هر نوي آزاد شوي هیواد مشر ته د بد ګومانۍ په سترګو ګوري . یا به د شوروي په مطبوعاتو او راډیو کې بیخي د هغه نوم نه اخیستل کیږي او یا به پړې لفظي حملې کیږي . که څه هم د شوروي اتحاد عمومي پالیسي په هرځای کې د آزادي بښونکو غورځنګونو د ملاتړ په پلوۍ کې ده ، البته د هغوي د مشرانو انګیزې او مفکورې تل د شک ورډې . شورویان ناسیونالیزم ته یواځې د طبقاتي مبارزې او تاریخي تکامل د یو پړاو په توګه ګوري . که یو ناسیو نالستي غورځنګ په پوځ کې را پیدا کیږي ، زیات شک پړې کوي ، د دوی په عقیده اکثره پوځیان د انقلابي طبیعت پرځای انقلابي ضد دریځ او فاشیستي خوي لري . د شوروي په نظر دې ټکي ډیره اغیزه کړې ده. د تاریخ په اوږدو کې دبنې لاس عناصرو د پوځ په مرسته کودتا ګانې کړي دي، په لاتینه امریکا او سوریې کې پخوانۍ کودتا ګانې دا ډول وې . د دوی نظر په دې هکله تر ډیرې اندازې سم دي ، ځکه دا کود تا ګانې دلته د برتانوي او امریکایي د تیلو د لویو شرکتونو ترمنځ د سیالۍ پربنسټ شوي وې. (په لومړیو کې دوی په ناصر هم د شطرنج د یو پیاده ګومان کاوه ، چې په منځنۍ ختیځ کې د برتانیې او امریکې استعماري سیالۍ زیږولی دي . آن چې د باندونګ (١) له کنفرنس وروسته هم د شوروي راډیو ناصر د امپریالیزم دګو ډاګې په نامه یاداوه . د دریمې نړۍ د پوځ په هکله د شوروي اتحاد نظر یواځې په دې وروستیو وختو کې بدل شوي دی (٢)

٢ - وقـفه یا فاصله :

معمولاً یو څه پیښیږي ترڅو لومړی پړاو په دویم پړاو بدل کړي. البته شورویان

---

١ - د آسیایي او افریقایي هیوادونو لومړی کنفرانس د اندونیزیا د باندونګ په ښارکې د ١٩٥٥ کال په اپریل کې وشو .

٢ - د «ناصر په کتاب» کې زما تبصرې په قوسونوکې راغلې دي .

دا ځان ته معلوموي چي آيا نوی مشر د زړو استعماري قوتونو پر ضد دی؟ کيداي شي هغه د امريکايي مشرانو سره په دي خبره ټينګار وکړي چي دی د دريمي نړۍ د مترقي ډلوځني د يوي ملګري دي ـ لکه د اسيايي او افريقايي هيوادونو اتحاد ـ د ناپيلو هيوادولو ډله يا د افريقائی اتحاد تنظيم . د وقفي پړاو د بدګومانۍ او د پوره منني ترمنځ وخت بلل کيدي شي . په دغه وخت کي شورويان د نوي مشر په ټولو سوانحو او سابقي باندي ځان پوهوي . د هغوي اخبارونه او راډيو ، نه د هغه صفت کوي او نه يې بد وايي . ويل کيدي شي چي دی دا وخت د هغوي تر څيړني لاندي وي . دا د هغه کار دی چي ځان څنګه ثابتوي . په دي پړاو کي د سوداګرۍ او د مالونو د راکړي ورکړي ډير لږ امکان وي .

۳ ـ دوادە لومړۍ مياشت (خوږه مياشت) :

بيانو دويم پړاو راځي ، دا اصلاً د ورننوتلو وخت دی . دا پړاو د نوي مشر د ځينو انقلابي اقدامونو پواسطه پيل کيږي . (د ناصر په هکله دا پړاو د سويز د کانال په ملي کولو او د هغو پرمختګونو په منځ ته راتللو سره پيل شو چي د سويز جنګ ته يې لاره اواره کړه.) لومړي به يې د لنډي مودي ـ ځلورو پنځو ورځو له پاره ـ په چو په خو له هرکلي وشي . په دي وخت کي به د شوروي مشران دغه نوي پرمختګ په علمي ډول وڅيړي . دا چوپتيا چي ماته شي نو نوي مشر به د ستايني په څپو کي ډوب شي . هغه د زماني قهرمان او يو ګران او اوچت انسان شي . هغه سره به په ناز او مينه چلند کوي ، خود ده د پاره به کوم شه شي نه وي . هغه سره به د بې اندازي سياسي او اقتصادي مرستو وعدي وشي او کريملين سره ورته د مخامخ خبرو کولو لاري پرانستلي شي .

په بله ژبه ، دا د دوو هيوادونو د اړيکو په دوران کي د ټولونه خوږ وخت دی ، او د هر بل پړاو غوندي دا هم پاي ته رسيږي . (پر ناصر سربيره چي دا خوږ پړاو يې تير کړي دي ، د کيوبا کاسترو ، د عراق قاسم ، د الجزاير بن بيلا ، د زاير لومبا ، د بنګله ديش شيخ مجيب الرحمن،د انګولا اګوستينو نيتو د سومالیی سيد باري او د حبشي منګستو هيلي مريم هم پکي راځي).

خو د دريم پړاو يوه نتيجه دا وي چي په لويديځ کي دغه نوي مشر کمونست يا د کمونيزم نوکر بلل کيږي. د دي له پاره چي نوي مشر دشوروي شه ملاتړ ترلاسه کړي ، هڅه کوي ځان مستقل او خپلواک څرګند کړي .

د مسکو سره په خپل نظریاتي توپیر ټینګار کوي ، ترڅو له شوروي نه مستقل وپېژندل شي . کیدي شي په خپلو سرحداتو کي د ننه په کمونستانو برید هم وکړي .

٤ - د خولې جنګ (ناندرۍ) :

بیا وروسته دا اوچت ناز ولی سړی یو انسان شي . شورویان بېرته خپل پوښ ته ورننوځي . دا څلورم پړاو دي ، او مهم دي ، ځکه د لوبې په وروستي پړاو کي تصمیم نیول کیږي . لوي مشر یا بیخي په ځمکه رالویږي ، او یا په خپلو پښوټینګ دریږي . دا د شوروي د نا میندي د درجي او د هغوي د پانګي په اندازي پوري اړه لري چي د هغه په هیواد کي ېې لګولي وي . (د ناصر سره دواده لومړی میاشت هغه وخت تیره او څلورم پړاو پیل شو چي د ۱۹۵۸ کال په پاي کي ېې په عراقي کمونستانو بریدونه پیل کړل او له هغې وروسته ېې سمدلاسه د خروشچف سره د خفګان لیکونه تبادله کړل .)

٥ - په تاخ کې ایښودل :

اوس پنځم او وروستي پړاو ته راځو چي ورته د عادي کیدلو یا په تاخ کي د ایښودلو پړاو وائی . (د دي له پاره چي سړي په دي ښه پوه شي په دي پړاو کي څه تیریږي زما په فکر د شوروي د ټولني د جوړښت په هکله یو څه اندازه پوهه ګټوره وي . د تزاریانو او دارتودوکس د کلیسا د وخت روسیه داسي کلکه طبقه بندي شوي وه چي د هر چا ځاي پکي ټاکلی و . په نتیجه کي سړي ویلی شي په داسي یوه ټولنه کي کمونست ګوند وکړاي شو ، ننۍ روسیه چي ښایي د نړۍ یو ډیر حساس تنظیم شوي هیواد وي رامنځ ته کړي. په روسیه کي د ګوند د مراتبو په سلسله کي پیل پیل پړاوونه لیدل کیږي ، د دي له مخي سړی اندازه لګولاي شي چي یو سړی او د هغه کورنۍ څه ډول ژوند کوي .

(د روسي هرم په قاعده کي ، تل عام خلک وي ، د هغوي نه بیا کمونست ګوند راپورته کیږي ، دا بیا په دوه کتارونو ویشل کیږي ، اصلي غړي او ازمایښي غړي . د ټول شوروي اتحاد د ګوند د غړیو له انتخاب څخه وروسته بیا مرکزي کمیته راوځي . د مرکزي کمیتي رئیسه هیئت چي د ۱۹۶٦ کال راهیسي ورته سیاسي بیریو وایی ، په ګوند کي تر ټولو لوړ پوړ دي ، او د هرم سر (راس) په خپله لومړی منشي دي .

په دي هرم کي د سړی د ژوند سویه او شکل دده د رتبي سره تنلسب

لري . وزير ته په مسکو کي د دري کوټو اپارتمان ، يو شيکا موټر او په کليواله سيمه کي يو تفريحي کور ورکول کيږي . خو که دې سر بيره پروزارت د سياسي بيروبو غړي هم وي ، ورته د پنځه کوټو کور ، پردي لرونکي زيم موټر ، او دوه تفريحي کورونه ، يو د مسکو په نژدې ګاونډ کي او بل د سمندر په غاړه کي ورکول کيږي .

همدارنګه د بهرنيو هيوادونو سره د شوروي په اړيکو کي د مراتبو روښانه لړه ښکاري ، شورويان بهرني هيوادونه د ګوندي غړيو په څير درجه بندي کوي . په عمومي ډول د دريمي نړۍ هر هيواد له دريو نه په يوه ډله کي ځان مومي ، او هغه ته د ځان د نسبي ځاي معلومول ډير اهميت لري ، په دغه پړاو کي کيدي شي يو هيواد د ټولونه په لوړ پوړ کي راشي ، ځکه په دي پړاو کي دا کار تقريباً د کيدونه دي چي د يو پوړ نه دي بل پوړ ته لاړ شي .

د ټولو نه لوړ پوړ - ناصر د الف پوړ بولي چي يو ډير غښتلي او منلي ملي دريځ لري . يو هيواد په دغه پړاو کي په لوي انداز کي سياسي ملاتړ او اقتصادي مرستي ترلاسه کوي ، خو دا مرستي نوري بې قيده او بې‌شرطه نه وي لکه څنګه چي د واده په لومړۍ خوږه مياشت کي وي . په نړيوال ډګر کي د شوروي ملاتړ دومره ورانديي هم ځي چي د يو هيواد په چارو کي د لاس وهني او د هغه هيواد د نمايندګۍ کولو بوي تري راپورته کيږي ، خو دواده په لومړۍ مياشت کي شورويان تل دي ته تيار ښکاري خپلې پيغلې بدوهي او بيرته ځانونه غاړي ته راوباسي .

د مرستو په هکله د الف پوړ ډير امتيازونه لري . په دي پوړ کي هيواد باندي وسلې د اصلي بيي په دريمه برخه پلورلي کيږي ، پور تري شل کاله وروسته د ۲ ، ۵ په سلو کي ګټي‌سره غوښتل کيږي. د الف پوړ يو هيواد سره ټول‌د ورکړي راکړي کارونه په ډيره لوړه سويه کيږي . که څه هم غوښتني د معمولو سياسي چينلونو له لاري مسکو ته ولاړي شي ځواب يې د کريملين د مشر تابه د لوړ مقام نه راځي . په فرهنګي راکړه ورکړه کي هم ليدني کتني د بلشوي د کمپني د لوړي درجي ستوري کوي ، په ۱۹۵۰ کلونو کي ګالينا اولانوفا او مايا - پليستيکايا لوړه درجه ستوري وو . (ناصر د ۱۹۶۲ - ۱۹۶۵ پوري او بيا د ۱۹۶۸ کال نه وروسته په الف پوړ کي ؤ .)

دب په پوړ کي هم يو هيواد له شوروي اتحاد نه بنايسته ډيري مرستي تر لاسه کوي . په داسي هيواد باندي وسلې په خپله اصلي بيه پلورلي کيږي ،

په سلوکي ٥ ، ۲ برخي کتي سره ، خو د شلو کالو پرځای دولس کاله وروسته‌پور بیرته ورکوي. د مرستو غوښتنلیکونه معمولاً د دوو هیوادونو د کډو هیئتونو له خوا څیړل کیږي او زیات وختونه داسي کیږي چي د غوښتني د ټولي اندازي په نیمایي باندي موافقه کیږي . پرله پسي خبري اتري کیدي شي دا اندازه د لومړنۍ غوښتني د اصلي اندازي په دریو کي دوه برخوته پورته کړي خو هیڅکله به هم له دي نه زیاته نه شي .

د ج په پوړ کي یو هیواد ژر په دي پوهیږي چي ییخي د مسکو د بیرو ـ کراتانو سره کیوتی دي . دا بیا د هغه هیواد کار دي چي هڅه وکړي ځان د ب یا د الف پوړته پورته کړي ، خو په دي کي پوره ستونځي وي. دا د کریملین د مشر تا به ، ګوندي او حکومتي ټول ماشین یو ځل بیا په خو زیډو راولي . یو هیواد چي لوړ پوړ ته د ځګیدو غوښتنه وکړي ، دا تر هغي بې کتي وي ترڅو داسي نوي پیښي رامنځ ته شوي نه وي چي مسکو مجبور شي په نوموړي هیواد له سره کتنه وکړي .

ښایي څلورم د 'د' پوړ هم ورسره شي. دا د سرو رسمیاتو او کله کله د پټي دښمنۍ پړاو دي. (په ۱۹٥۹ کال کي د خروسچف سره له خبرو وروسته چي مصر ته د شوروي له خوا د مهاتو او سامانونو په برابرولو کي ځند راغئ ، زما په یاد دي ناصر وویل ، لکه چي مونږ د 'د' په پوړ کي یو' د ۱۹۷۳ کال د اکتوبر له جنګه وروسته چي شوروي د ژنیو له خبرو اترو نه وویستل شو ، دا وخت هم مصر ځان د 'د' په پوړ کي وموند .)

✱ ✱ ✱

اوس دي خبري ته راځو چي د ناصر د کتاب اصلي او مهمي برخي کومي دي ـ د دریمي نړۍ مشرانو ته د شوروي اتحاد سره د خبرواترو په دوران کي د څه کولو او نه کولو مشوري . هغه په دي خبره ټل ټینګار کاوه ، چي دا باید عادي ونه ګڼلي شي ، دغو مشوروته غوږ نیول او عملي کول یې دوي سره پوره مرسته کولای شوه ـ کیدي شي سړي د ناامیندي او بې ځایه سترتیا نه وژغور لای شي .

داسي کوئ !

۱ ـ باید په داسي یوه ژبه خبري وکړئ چي دواړه خوا وي پري ښې پوهیږي ، ځکه خرابه ژباړه ډیري ستونځي را پیدا کوي روسان ټل ټینګار کوي د خپل ژباړونکي نه کار واخلي ، ځکه هغه هیڅ اشتباه نه کوي ! په مشهورو ژبو لکه انګلیسي او فرانسوي کي د دوي ژباړونکي ښه دي ، خو په لږو مشهورو

ژبو لکه برمایي ، سواهیلي او عربۍ کي باید د هغوي له ژباړونکو نه ډېره وشي .
(مصریانو د عربۍ ـ روسي ژبۍ په یو ترجمان سره خبري پیل کړي چي د مسکو
د ختیځو علومو په څانګه کي یې زده کړه کړي وه . خو ډېر کمزوري ؤ .
د خروسچف سره د ناصر لومړنۍ ستونځه د خرابۍ ژباړنې نه را پورته شوه .
نو باید په انګلیسي یا فرانسوي خبرې وکړئ .)

۲ ـ مسکو ته د تګ نه وړاندي باید ډېری لنډي کیسي ، ټوکي ، متلونه
او فولکلوري مثالونه یاد کړئ . داشیان د خبرو اترو په جنجالي وختونو کي
ډېره مرسته کولای شي او ستونځي اوارولاي شي . باید پام وکړئ د لویدیځو
مشرانو او ختیځو رهبرانو ترمنځ ډېر توپیر دي ، په لویدیځ کي مشران له لوړ
اقتصادي پوړه راوځي ، خو د شوروي مشران ټول په کوند کي رالویږي ،
او زیات یې له شوروي نه د باندي لا تللي هم نه وي . د برژنف غوندي سړي
په در سره ډېر وخت په ټوکو او متلونو ویلو تیر کړي او یا به درته د هغو
وختونو کیسي کوي چي دي په پوځ کي سیاسي کمیسار ؤ . تاسي باید وکولای
شئ د دغو ټوکو او کیسو مقابله وکړئ .

۳ ـ د دویم نړیوال جنګ تاریخ باید ولولئ او په هغي کي دشوروی اتحاد په
بنسټیز رول باندي ځان ښه پوه کړئ . ډېره مهمه ده چي په جزئیاتو پریپوه شئ چي
کوم جنرال په کومه جبهه کي وجنګید ، او داسي نور . باید پوره حوصله وکړئ
چي دوي درته په وطني لوي جنګ کي د خپلو تجربو کیسي بیا بیا وکړي .
دا د شوروي اتحاد د دي نسل د لارښوونکو مشرانو په ژوند کي تر ټولو ښه
یادګارونه دي .

٤ ـ تاسي باید پیاوړي هاضمه او پیاوړي سر ولرئ ترڅو هغه خواړه هضم
کړای شئ چي روسان يې په میلمستیا وو کي خوري او څکي . که دا کار نه شئ
کولاي ، د ټولونه لومړی باید ورته خپل معذرت وړاندي کړئ . خپل کوربه
ته باید ورياده کړئ چي د روغتیايي یا دیني عواملو له امله الکل نه څکئ .

٥ ـ ستاسي د هیئت مشر باید پرنورو غړیو پوره کنټرول وساتي . د خبرو
اترو په دوران کي به ټول دي ته پاملرنه کوي چي په ډله کي د هر یوه غړي
مقام او درجه معلومه کړي . په تیره بیا دوي ډېره علاقه لري په هیئت کي
دویم لمبر سړي پیدا کړي . (یو وخت هغوي د مصر په هیئت کي دویم سړي
د مصر د جنګ وزیر فیلډ مارشال عبدالحکیم عامر وباله ، نوبه خبرو کي به یې

(ناصر او عامر ته مخ اړاوه .) دا خبره مهمه ده چي ټول هيئت په يو اواز خبري وکړي .

۶ - بايد په دي پوه شئ، په شوروي اتحاد کي څو بيلا بيلی ژبی ويل کيږي. مونږ دا يو سوچه حکومت بولو خو هلته تل کورنۍ شخړي وي چي کيدي شي سري پکي ناځا په ونښلي. تاسي به بدلي بدلي خبري ، او يا به خبري په بدلو بدلو شکلونو واورئ ، دا په دي پوري اړه لري چي آيا تاسي د مشرانو سره خبري کوي، د پوځ، که د تيکنو کراتانو يا بيروکراتانو سره. هغه شي چي مهم دي د مشرانو خبره ده ، که د نورو په خبرو مو ډير باور وکړ ځان به د جنجال سره مخامخ کړئ . (د مثال په توګه د ۱۹۶۷ کال د جنګ په ماښام چي د مصر د جنګ وزير له مسکونه را روانيده ، خپل شوروي انډيوال مارشال ګريچکوچي ورسره د مخه ښي له پاره راوتلی ؤ ، ورته ووېل : ځان ورته کلک کړئ ! که هغوي په تاسي بريد وکړي ، او يا امريکايان ځان وخو ځوي ، زمونږ قواوي به ستاسي مرستي ته درشي . زمونږ سفير په مسکو کي څه موده وروسته د ګريچکو نه پوښتنه وکړه ، چي آيا د هغه دا خبره رښتيا وه ؟ ګريچکو ووېل : دا يواځي د لاري د سر يوه خبره وه).

هغه څه چي له پوځيانو ، تيکنو کراتانو او يا له بيروکراتانو څخه اورئ ، کيدي شي بالکل رښتياوي، خو داسي هم کيږي دا په روان بحث کي د يوي ټاکلي خوا نظر وي چي تراوسه پوري پري سره وروستي پريکړي ته نه وي رسيدلي . په دي شيانو باندي به ډير حساب کول لويه غلطي وي . خو بيا هم دغسي خلک کله کله په خبرو اترو کي د قانوني چينلونو په توګه په کار اچول کيدي شي . په شوروي اتحاد کي يواځي په دفترونو کي سوداګري نه کيږي . په تيره بيا په ميلمستياوو او د ښه راغلاست په مراسمو کي به داسي مهم څه واوري او پوه به شي چي کارونه په کوم لور روان دي . د مثال په توګه کيدي شي د څه وخت راهيسي به په دي لګياوي چي له روس نه غنم وغواړئ ، خو بريالي نه شوئ ، بيا به په کومه ميلمستيايا غونډه کي څوک ستا سفير يا د هيئت کوم غړي ته وواي ، ښايي دا اوس ښه موقع وي چي ستاسي مشران د غنمو غوښتنه وکړي' کيدي شي به دي کي څه رمز وي چي دا کار کيږي . خو د عمومي پاليسۍ او ... له و پلانونو په هکله يواځي هغه څه منئ چي د ګوند لوړی منشي ... و ي

۷ - دا خبره به ستاسي خوښه ... جي د شوروي په مشر تا به کي به

ځيني کسان وي چي په تا يې سره شرطونه تړلي وي او داسي احساس کوي چي د هغوي برخليك تا سره تړلی وي . هغوي ستا د برياليتوب سره ځانګړي مينه لري ، ستا په ملاتړ په سياسي بيرو کي خبري کوي ، که ته ناکامېږي ، هغوي هم له ځانه سره ناکاموي . نو هڅه وکړئ خپل ملګري وپېژنئ او د هغوي سره سمه کوزاره زده کړئ . که هغوي کي د ښوئيدلو نښي را ښکاره شي نوته هم ښوئيدلی يې. (دمثال په توګه زمونږ ډير ملګري چيمسکو ته تللي وو. دالکزنډر شيليپين د ښوئيدو او لويدلو جريان ته يي په اريانتيا سره کتل ، هغه سره مونږ ډيري معاملي درلودي ، هغه د لوړي وزير له مرستيالۍ نه په کراره کراره د کارکرانو د اتحاد يې د مسلکي ټولني د منشيتوب معمولي چوکۍ ته راښکته شو د هغه د رتبي او چوکۍ د راښکته کيدلو نښي هغه وخت راښکاره شوي چي د رهبرۍ د کدر په کړيو کي د هغه د لاس لاندي دوو کسانو ، د تاس آمر کاريموف او د جاسوسي د ټولني د يو مدير ولاديمير سيميکاستني ، محبوبيت مخ په کميدو شو . مونږته څرګنده شوه چي کله کله د مشرتا به په لوړ پوړ کي د کسانو موقف د هغوي د لاس لاندي کارکوونکو مامورينو له موقف نه ليدل کيدي شي .)

۸ - لکه چي ليدل شوي ، د شوروي د مشر تا به له پاره دا خبره ډيره د اهميت وړده چي خلک په کلکه درجه بندي کړي . په عمومي ډول هغوي له ټولو هغو کسانو سره دوستانه کوزاره کوي چي دوي ورسره په خبرو اترو کيبرخه اخيستي وي، خوهغوي په هر هغه چا بدګومانه وي چي امريکي کي يې درس ويلی وي او يا يې د نړيوالو موسسو سره کارکړي وي . (دوي په هغو ټولو کسانو بدګوماني کوي چي د نړيوال بانک او يا د نړيوال مالي صندوق سره يې نژدي کارکړي وي ، په بله ژبه دوي په حقيقت کي د مصر د ماليي او اقتصاد په وزيرانو بدګومان کاوه . دوي هڅه کوي کار ډير اسان کړي - په خلکو باندي د دوستانو يا دښمنانو ټاپي ولګوي . ناصر يو ځل دوي په دي کي را ايسار کړل، هغه وويل : زه پوهيږم تاسي فکر کوي چي علي صبري ستاسي سړی دی، او ذکريا محي الدين د امريکي سړی دي ، دا رښتيا نه ده. داسي وشول چي علي صبري مي تاسي ته در وليږه او ذکريا محي الدين مي امريکي ته وليږه ، خو دوي دواړه زما سړي دي .)

۹ - که له شوروي نه د کومي ځانګړي مرستي غوښتنه کوئ ، دوي ته بايد ډير وخت ورکړئ . هغوي نه غواړي په ناڅاپي غوښتني سره اريان شي .

هر شي او کار باید د پلان له مخې وشي ، د دوي د کار پلان ډیر جامد دي .
د مثال په توګه ، که تاسي کومه فابریکه غواړئ ، دي ته باید د دوي په راتلونکي پنځه کلن پرمختیایي پلان کي ځاي پیدا شي ، که ژرغوښتونکي وي ، بیانو باید خپله شوروي کي کوم ځاي ډ فابریکي پاتې شي .

۱۰ - په یاد ولرئ چي کرنه شوروي ته تر ټولو مهمه ده . تاسي له هغوي نه د وسلو یا فابریکو غوښتنه کولاي شي ، خوکه د سختي لوږي سره مخامخ نه یاستئ ، هیڅکله له دوي نه غنم مه غواړئ . هغوي ربښتیا غنم نه شي درکولاي . دا غوښتنه به دوی وډارکړي او ښښني غوښتلوته به یې مجبورکړي.

۱۱ - په یاد ولرئ چي شورویان هره سیاسي مسئله د امریکایانو د په نظر کي ساتلو سره څیړي او ټاکي . امریکا د دوي له پاره یوه لویه اندیښنه ده . امریکا د دوي په‌هره فیصله باندي اغیزه کوي حتي په هغو پریکړو چي د امریکي پوري هیڅ اړه هم نه لري. (د امریکي دهر جمهور رئیس په هکله څیړنه د دوي په سیاست کي بدلون راولي . هغوي د نکسن په هکله یو ډول فکر کاوه ، په کنیډي پسي خفه وو ، خو جانسن هغوي ډیر ویرولي وو . برژنف اوتانت ته وویل ، دا سړی هره لوبه کوي ، نړۍ ورته باید په تابیا کي اوسي .

۱۲ - په یاد وساتئ چي شورویان ستاسي نه په جلا مهال ویش فکر کوي. کیدي شي ستاسي ستونځي د ځواب غوښتنه کوي، خو دوي هرڅه ته د تاریخي او انقلابي تکاملي پروسي په جریان کي‌ګوري . د مثال په توګه دوي چي دعربو سره د اسرائیلو او عربو په ستونځه خبري کولې ، د جوړښت په هکله به یې تل د برست لیتوفسک د تړون مثال راوړ . لینن ته به یې اشاره کوله چي هغه تل دي ته تیار ؤ ، خپله یوه زیاته اندازه ځمکه دښمن ته پریږدي تردي چي د روس دري ایالتونه دښمن لاندي هم کړي ، خو هغه دي ټولوته د موقتي قرباني په سترګه کتل چي بیا په خپل وخت بیرته لاس ته راوړل کیدي شي .

۱۳ - په یاد ولرئ چي شوروي اتحاد د بل نړیوال جنګ نه ډیر زیات ویریږي . هغوي به تاسو ته تل په خپلو خبرو کي درپه یاد وي چي شوروي اتحاد په لوی وطني جنګ کي شل میلونه خلک له لاسه ورکړل ، هغوي په دي ټکي ډیر ټینګار کوي یواځي هغه کسان د هستوي جنګ او مقابلې فکر کوي چي اصلاً د جنګ په معني نه پوهیږي .

۱٤- تاسي باید په دي پوه شئ چي د شوروي مشرتوب دسلاوله بزګرانو نه جوړ دي ، او په اسانۍ سره خندلی او ژړلی شي . هغوي په دي ډیر خوشالیږي

چي پیاوړي اوغښتلي وبلل شي . په لویدیځ کي یو سیاست مدار په کراره کراره د حکومت د رازونو او د قدرت د رښتیني شکل سره بلدیږي ، خو په شوروي اتحاد کي د مرکزي کمیټي او سیاسي ، بیرو ترمنځ ډیر لوي مزل دي . یو سړي چي له دغي واټن نه تیریږي ، نوي زده کړه ده ته دومره ټکان ورکوي چي دي د تعادل نه غورځولاي شي . دده نوي مسئولیتونه دي په ویره کي اچوي .

دا مه کوئ :

۱ ـ شورویان به په خپلو اوسنیو او پخوانیو غلطیو باندي تاسي ته د اعتراض او خبرو کولو اجازه هیڅکله هم ورنه کړي . تردي چي په ستالین باندي هم سړي اعتراض نه شي کولاي . برژنف ویل : زه په ستالین انتقاد کولاي شم خو ته یې نه شي کولاي . اصلاً انتقاد د شوروي په نظام او د انقلاب په رښتینوالي باندي شکونه را پیدا کوي .

۲ ـ که تاسي مجبور شوئ د شوروي سره نا ندرۍ وولی او د خولي جنګ ورسره وکړئ ، باید له یو کال نه ، او زیات نه زیات له ۱۸ میاشتونه دا کار اوړد نه شي . کله چي د شوروي د مشرانو او د الف پوړ د یو هیواد د مشر ترمنځ اختلافات را پیدا شي ، باید ډیر چوپ او پټ وساتل شي . دوي تل په دي هیله وي چي اختلافات حل شي ، خو هیڅکله دا نه خوښوي د دوي په قضاوت انتقاد وشي او غلط وبلل شي خو که د خولي جنګ جریان پیدا کړي او دوي دي نتیجي‌ته ورسیږي چي د دغه مشر سره پریکړي ته نه شي رسیدي، نو ده ته به داسي اشاري ورسوي چي ده ته نور د دښمن په سترګه کتل کیږي دا اشاره به ژر د شوروي په نظام کي ټولو ته ورکړه شي ، د مرکزي کمیټي نه نیولی د ګوند ټولو څانګو او ادارو ته به ورسیږي ، او چي کله دا کار وشي بیانو دوستي تقریباً نه کیدونکي ښکاري .

۳ ـ د شورویانو له نظره دا بیخي ناروا خبره ده چي دوي دي د امریکي سره برابر ستر قدرت وبلل شي . (برژنف ماته وویل : زه باید تا خبر کړم د «دوو سترو ځواکونو» په هکله څه ونه لیکي . ته څنګه مونږ له امریکي سره برابر وی؟) هر څوک چي داسي کوي هغه د چین د تبلیغاتو قرباني شوي دي .

٤ ـ هیڅکله له چین نه ملاتړ ونه کړئ . د شورویانو له پاره چین له امریکي نه هم لویه بلاده . دوي په دي خبره ټینګار کوي چي چین یو وروسته

پاتې هیواد دي . دوي غواړي پوه شي چې چین ستاسي له هیواد سره کومي اقتصادي او پوځي مرستي کړي دي .

۵ - له هغه څه نه چې ستاسي په کورنیو چارو کي د دوي لاس وهنه بلل کیدي شي بدمه وائی . هغوي په مشورو او اخطارونو ورکولو کي آزاد دي ستا په هیواد کي یوه کودتا روانه ده ، ستا پلانی او پلانی ملګري مرتجع دي ، باید اعتماد پري ونه کړي ، او داسي نور . (یو وخت پوډګورني ناصر ته وویل چې ما د الاهرام له مدیریت نه لیري کړي خو مونږ یوه هم دا خبره د هغه پرضد راتیننګه نه کړه) .

۶ - په یاد ولری چې شورویان د خپل ځان په هکله د هر ډول معلوماتو له خپرولو سره ډیر حساسیت لري . دوي د هغو اسرارو او رازونو را ښکاره کول نه شي زغملای چې د سوداګرۍ په معاملو کي پري ټینګار کوي . دوي په دې خبره ډیر خپه کیږي چې د دوي سره د خبرو اترو رپوټ د یو دریم سړي له خوا دوي ته رارسیږي . (د مثال په توګه، دوي په دې ډیر ناراضه وو چې ورته معلومه شوه مصریانو د سوریې مشر ته د هغه کمښت ویلي ؤ چې شوروي د وسلو په خرڅولو کي مصر ته ورکړي ؤ . یواځي د خبر په بڼه د اسرارو خپرول بدبولي . یوځل برژنف مانه پوښتنه وکړه چې پلانۍ خبره دي ولې په الاهرام کي لیکلې‌وه، ما ورته وویل، د خپلولوستونکو له پاره وه. هغه‌وویل چې په کار نه دي لوستونکي په دې ټولو شیانو خبر شي . د شورویانو په فکر هغه څه کافي دي چې په پراوداکي خپریږي . د خپرونو اصلي هدف د کمونیزم او انقلاب له پاره تبلیغات دي . برژنف به چې ما سره خبري کولې ، ما ته به یې ګسپودین هیکل وایه، خو چې کله به یې را سره ډیره‌مینه ښکاره‌کوله نو راته به یې ګسپودین پروپا ګنډ ، غږکاوه . په دې به ماته دومره کینه راتلله چې د خپل سرویښتان وشکوم ، خو هغه ته دا زما درناوي ښکاره کیده) .

۷ - د سیمه‌ییزو کمونستو ګوندونو د موقف په هکله د شوروي د مشر تابه حساسیت کم مه شمیری . دوی به خپله د هغو ګوندونو سره مستقیمي اړیکي نه لري ، خو په هغوي باندي په هر ډول تیري کولو خپه کیږي . هغوي به په رسمي ډول هیڅکله هم دا ګیله ونه کړي چې ستاسي په هیواد کي د کمونست ګوند سره بده ګوزاره کیږي ، خو کیدي شي کومه میلمستیا کي درته د غسي یو څه ووایي لکه ، تاسي ولې خپلو کمونستانو سره داسي کوئ ؟

۸ - دوي ته د تحقو په ورکولو کي پام کوئ . دوي ته هیڅکله هم

جواهرات مه ورکوئ. کلتوري او لرغوني شيان ښه دي. (ناصر چي کله خروسچف ته د سکارا د کيندنو نه راوتلې يوه کلدانۍ ورکړه، او ورته وې ويل د دې عمر پنځه زره کاله دی، خروسچف کلدانۍ له ځانه سره واخيستله، د شوروي عالي غونډې ته يې ويوړه او خپلې مخې ته يې په ميز باندې کيښودله).

✱ ✱ ✱

دا د ناصر د کتاب فهرست ؤ. دا د هغه د غور او احتياط نه د ډکي هغي هڅي ښکارندوی دی چي غوښتل يې د دوو سترو ځواکونو څخه د يوه سره د تفاهم له پاره بنسټ کېږدي، ځکه د کوچنيو هيوادونو برخليک د دوی په پريکړو پورې تړلی دی. ددې خبرې يادونه ضروري بولم چي ما او ناصر د داسي يو کتاب په هکله خبرې په ۱۹٦٤ کال کي وکړې، او ناصر له هغي وروسته يواځي شپږ کاله ژوندی ؤ. که چيرې هغه وروسته کله د دغه کتاب د بيا کتلو وخت پيدا کړای وای، خامخا به يې پکي څه کمی زياتی راوړای وای. زه د دغه بدلونو نو په هکله د کومان نه زيات څه نه شم ويلای، ما په خپل فکر له هغه سره زما د ۱۹٦٤ کال له خبرونه دغه څه را ايستلي دي.

نه پوهيږم په شوروي کي به چا هم دې ته ورته کوم کتاب ليکلی وي چي څنګه بايد دوی له عربو سره معامله وکړي. څرګنده ده هغوي ډېري هڅي وکړې له عربو سره تفاهم ته ورسيږي خو له نا ميندۍ او خفګان نه زيات نور څه په لاس ورنه غلل، هغوی ناکام شول. عربان هم ناکام شول. د يو 'تاريخي سازش' پرځای چي کله کله د هيوادونو ترمنځ د نظرياتو د رانژدې کولو يو عامل بلل کيدی شي، مونږ دلته د يو تاريخي سوء تفاهم شاهدان يو.

کله چي د سياسي بيرو هغه خيالي غونډه روانه وه چي ما ورته وړاندې په دې فصل کي اشاره وکړه، د غربيو مخې ته ښاې د هغو پيښو رپوټ پروت ؤ، او ټولې هغه ستونځي يې په ژوره توګه څيړلې وي چي دغه سوء تفاهم پرې اوس خاورې اړولې دي.

د ۱۹۷۷ کال د دوبي په سرکي يوه ورځ رئيس سادات د جنوبي يمن سفير راوغوښت. ورته وې ويل: د يمن د ساحل نه وړاندې يوه کوچنۍ جزيره ده، غواړم د عربو د ګډې دفاع له پاره هلته يوه مصرۍ قوه ځای پرځای کړم. سفير دغه پيغام عدن ته مخابره کړ، ژر ورته د جمهور رئيس سليم ربايعه علي ځواب راورسيد، پکي ويل شوي ؤ، دا امکان نه لري چي دغه جزيره د مصر په واک کي ورکړله شي. ځکه هلته شوروي متخصصين ځای پرځای شوي دي. سادات وويل:

ستا ځواب زما کار اسان کړ . خپل جمهور رئیس ته دې ووایه ما د جزیرې سره علاقه نه درلوده . ما د شوروي د متخصصینو د شته والي سره اندیښنه درلوده . زه غواړم چي شوروي متخصصین سمدستي له هغه ځایه ووځي . دا پیغام چي عدن ته ور ورسید ، د هغوی اندیښنه شوه چي ولې ؟ رئیس سادات ورته وویل غواړي ژنیو کي کیدونکي کنفرنس ته ولاړ شي ، نو باید پوه وي چي سور سمندر کي د روس د شته والي نه پاک دي که نه ؟ هغه پوهیده چي اسرائیل به په شرم الشیخ پوري ونښلي ، په دې پلمه چي له دغه ځاي نه د سور سمندر کي په بل سر کي د باب المندب گرچا پیره د روسانو د شته والي سره مقابله کیدی شي . سادات وویل : زه غواړم اسرائیل له دغي پلمي نه بې برخي کړم .

شورویان چي له دې نه خبر شول ، هغوی داسي ونه گڼله چي دا په نړیوال کانفرنس کي د مصر د برخي اخیستلو هلې ځلې دي بلکي دا یې د شوروي پر ضد یو بل قدم وباله چي غواړي شوروي اتحاد له عربی نړۍ نه وباسي . او چي کله له عربونه ووځي‌بیا به له افریقا او د هند له سمندر نه ولې ونه ایستل شي؟ له ځانه به دوی څه پوښتني کړې وي ، ددې مطلب دانه دی ؟ دا کار څوک کوي ؟ دا څنګه وشوچي مجبور شول له سیمي نه ډیر سپک ووځي ؟

دې پوښتنو ته ځوابونه ډیر جنجالي دي، دا د ناصر یا د روسانو د لارښوونې په کتاب کي نشته . د دی عجیبې دوستۍ او نه پوهیدونکي اتحاد کیسه باید د ۱۹۵۵ نه د ۱۹۷۷ کال پورې پیښو کي ولټوله شي . په دی کیسه کي د شلوکالونه لږ زیات وخت څیړل شوی دی ـ خو دا د منځني ختیځ په تاریخ کي د سترگو د یورپ نه زیات نه دی . د عربو او شوروي په اړیکو کي هم دا د یو لوی کتاب یواځي یو فصل بیانوي . خو دا په راتلونکو فصلونو باندې ژوره اغیزه لري .

لومړنۍ سرې څپې

روس د ۱۹۱۷ کال نه وړاندې په جنوب کې تودو اوبو ته د ځان رسولو له پاره دوه لارې نیولې وې . د ترکیې او د خلیج د تنګي له لارې مدیترانې ته او د ایران له لارې د هند سمندر ته . په دې ټول وخت کې عربي نړۍ د عثماني امپراتورۍ یوه برخه وه . که څه هم یو ځل یو څه وشول چې د راتلونکو پیښو په هکله بې لیږه پیش بیني وکړه ، خو دا د تل له پاره له یاده لویدلې ده . په ۱۷٦۸ کال کې مملوک حکمران علي بې الکبیر د مصر د خپلواکۍ اعلان وکړ . د عثماني امپراتورۍ حکومت په خپل سمندري پوځ امر وکړ چې سکندریې ته لاړ شي ، خو علي بې د روسانو سره اړیکې ټینګې کړې او څه وسلې او کارتوس یې ترې ترلاسه کړل . دا د روس سره د مصر د وسلو لومړۍ معامله وه .

د ۱۹۱۷ کال نه وروسته روس په منځني ختیځ کې خپلو علایقو ته دوام ورکړ ، خو دا وخت روس په دوه لارې کې بندؤ ، د تزار د وخت د ځمکو د لاندې کولو د سیاست سره دا مفکوره هم ملګرې شوه چې ګوندې روسیه د نړیوالو انقلابونو کور دی . په تیرو شپیتو کلونو کې کله کله د دولت او انقلاب غوښتني سره یو ځای شوې دي ، خو بیا کله کله هم دا غوښتني یو د بل سره په مقابلې کې شوې دي .

د روس د دولت له نظره لومړنی اهمیت جغرافیې او نژدې خوا وشا پرتو سیمو ته ورکول کیږي . کله چې برژنف یا د روس بل مشر په منځني ختیځ کې د 'رواغوښتنو' په هکله غږیږي ، هغه تل د نژدیوالي ، خبره کوي . دویم دا چې په سیمه کې طبیعي زیرمې دي ، د ټولو نه مهم یې تیل او ازاد سمندر ته لاره ده که څه هم روسان په دې هکله ښکاره خبرې نه کوي .) دریم ، په سیمه کې د استعماري ځواکونو شته والی دي چې شوروي مشران یې نوي استعمار بولي . څلورم ، د سیمې د مسلمانانو هیوادونو سره د شوروي اتحاد د مسلمانانو لیږکیو دیني او عقیدوي اړیکې دي . روسان پوهیږي چې امریکایانو

د اسلامي ترون په مفکوره لوبې کولې ، د هغوي يو هدف په دي کي داؤ چي دا کار به د شوروي په مسلمانانو باندي ډيره اغيزه واچوي .

انقلابي روس طبعاً دي تکي ته ډيره پاملرنه وکړه چي د دوي د سرحداتو جنوب ته څه تيريږي . په ۱۹۱۸ کال کي د ختيځ د ازادۍ له پاره اتحاديه جوړه شوه . په ۱۹۱۹ کال کي چي په اروپا او منځني ختيځ کي جنګ پاي ته ورسيد مصر اوهند دبدلونونو په پړاو کي وو ، او د دوي د آزادۍ ګټلو مبارزي د لينن پاملرنه ځانته راواړوله . د ۱۹۲۰ کال په سپټمبر کي په باکو کې د ختيځ د خلکو کانګرس غونډه وکړه ، دا غونډه د ګريګوري زينوويو تر رياست لاندي وشوه چي پکي د نورو کسانو برسيره ۲۳۵ کسو ترکانو ، ۱۹۲ کسانو ايرانيانو او پارسيانو ، ۱۵۷ کسانو ارمينايانو ، ۸ کردانو او ۳ عربو برخه اخيستې وه. زينوويو د برتانوي امپرياليزم پرضد د مقدس جهاد غږ پورته کړ ، هيڅونو خبري اتري وکړي او د مصر انقلابي موقعيت يې تر بحث لاندې ونيوچې څنګه دا شرايط په داسي يو سرتا سري غورځنګ بدل شي چي د آسيا او افريقا خلک د استعمار پرضد هغه اصول او لارښوونې عملي کړاي شي چي لينن او تروتسکي يې بنسټ ايښي دي ، ترڅو د شوروي روسيې او د صنعتي نړۍ د کارګرانو سره د نړيوال انقلاب دريمه ستن جوړه کړي .

د ستر قدرت د دغه دوستانه سلوک طبعاً ډير ښه هر کلي وشو ، په تيره بيا په عربو باندي د بلشويک هغي عمل ډيره اغيزه وکړه چي د سيک پيکاټ د ترون متن يې خپور کړ ، په دي کي د لومړي ځل له پاره دا خبره را ښکاره شوه چي انګليس او فرانسي څه ډول پلان درلود عربي نړۍ په خپلو منځو کي وويشي . د اتا ترک نه د شورويانو ملاتړ هم په عربي نړۍ کي د شوروي په دريځ ښه اغيزه وکړه ، هغه د خلافت په ړنګولو سره محافظه کارانو ته تکان ورکړ ، د خلکو اکثريت اتا ترک د خپلې خوښي ملي آزادي بښونکي سړی باله .

د عربي نړۍ د کمونستانو په منځ کي يوه کيسه ده ، لينن د وفد ګوند مشر سعد زغلول ته يو تلګرام وليږه او هغه يې آزادۍ غوښتني ته را وباله ، د مصر له انقلاب نه يې ملاتړ وکړ او د مصر خلکوته يې په مبارزه کي دمرستو وعده ورکړه ، چي د وسلو برابرول هم پکي شامل وو . په ۱۹۲٤ کي چي دمصر کمونست ګوند د زغلول سره ناندرۍ پيل کړي ، په ابلاغيو کي يې دا خبره

څرګنده کړه چې دوي دا تلګرام لیدلی دي ، دوي ویل چې تلګرام له مسکونه رالیږل شوي ؤ او د انګریزانو د سانسور د مامورینو لاس تـه ورغلی ؤ . خو ددي ثبوت نه شته چې تلګرام رښتیاؤ . کومه خبره چې رښتیاده هغه داده چې د ۱۹۱۹ کال په مارچ کي دکمینترن په لومړي کانګرس کي په دي تکي خبري وشوي چې په مستعمرو کي دي ښکاره بغاوتونه او انقلابي نا ارامۍ را پیداشي ترڅو په اسیا او افریقا کي د استعمار لاندي خلک آزادۍ ته ورسیږي او د اروپا د کارګرانو د کتاتوري به ستاسي د مبارزو ملاتړ وکړي . لینن د مصر او هند په هکله وویل چې دوي باید خپله خپلواکي ترلاسه کړي ، محمد فرید چې د مصطفي کامل‌نه وروسته د مصر د ملي ګوند مشر ؤ او سویس ته تښتیدلی ؤ ، لینن ته دمننې پیغام ولیږه .

میکویان یو وخت بن بیلا ته وویل هغه وخت چې لینن په لندن کي ؤ ، په منځني ختیځ کي د اسلام څیړنې پر هغه ډیره اغیزه کړي وه . په ډیرو ځایونو کي هغه دا خبره کړي ده چې اسلام یو کامل او مترقي دین دي : اسلام یو وخت ډیر لوي بریالی تولنیز انقلاب وکړ او اوس هم د خپلو پیروانو په ژوند کي ډیري ژوري ریښي لري هغه اسلام او بودیزم د بې وزلي پوړ دین او عیسویت یې د ظالم پوړ دین باله .

همدارنګه لینن د ختیځ‌دهیوادونو په ضرورتونو او غوښتنو ډیر ښه پوه ؤ. د کمینترن په دویم کانګرس‌کي په دي هکله دده د دوو خبرونه په ډاګه ښکاري لومړي ، هغه دا خبره نه منله چې ځیني خلک په دي فکر دي چې په وروسته پاتې هیوادونو کي کارګر پوړ نشته ، نو ښه ده چې دا هیوادونه د امپریالیزم ترجغ لاندي پاتې شي ، ترڅو د هغوي د صنعتي کیدلو عملیه ګړندۍ کړي او ناراضه کارګر پوړ وزیږوي . د لینن نظریه داوه چې که چیري د وروسته پاتې هیوادونو سره د «بریالیو انقلابي کارګرانو» له خوا مرسته وشي، دوي به وکولاي شي د شوروي په سبک نظام ته ژر ځانونه ورسوي ، د پانګوالۍ د دوري نه به تیر او مخامخ به کمونستي دوري ته لاړ شي . د هغه دویم نظر داسي ؤ چې په ختیځ کي انقلابونه خپل ځانګړي شکل او ماهیت لري ، لویدیځ انقلابیون باید په دي پوه شي او په خپل وخت یې وپیژني .

⁕ ⁕ ⁕

په ۱۹۱۹ کال کي دلینن غوندي یو سړي چې دلیري نه یې د مصر د حالاتو ننداره کوله ، ښایي په دي خبره کي اشتباه کړي وي چې فکر یې کاوه

د مصر خلک به هغه انقلابي لاره ونيسي چي روسانو جوړه کړي وه ، خو هغه څوک چي دغي صحني ته نژدي ؤ ، ښايي بل ډول قضاوت يې کړاي واي . د دي د پاره چي دا خبره ښه روښانه شي په کار ده د مصر او عربو د هغه وخت ټولنيزو حالاتو او روښان فکره څواکونو ته يوه لنډه کتنه وکړو :

د نولسمي پيړۍ په لومړي نيمائي کي نژدي ټول عرب دعثماني امپراتورۍ تر نفوذ لاندي چوپ پاتې شول ، يواځي په مصر او لبنان کي يوڅه حرکت روان ؤ . په لبنان کي د عيسوي ټولني ځينو غړيو دعثمانيانو د تسلط پرضد عکس العمل ښکاره کاوه ، دوي دلته د يو سيکولر هيواد د جوړولو خوبونه ليدل چي دوي به پکي د برابرو حقوقو خاوندان وي . د دوي يو شمير چي تجارتي ما غزه يې درلودل د مصر آزاد محيط ته لاړل او هلته يې د هيواد د روښان فکرانو په منځ کي مهم کارونه ونيول ، په تيره بيا د مصر مطبوعات يې را ژوندي کړل .

مصر ته د لويديځو نظرياتو او اروپايي مخترعينو لاره هغه وخت لا پرانيتل شوه چي د نا پليون پوځونه په ۱۷۹۸ کال کي مصر ته ننوتل او دلته يې له ځانه سره پوهان او اديبان راوستل . خو د نا پليون د راتګ نه لږ وړاندي په مصر کي يو کار وشو چي مصريان يې د قانوني حقوقو د تضمين ابتداء بولي د قاهري علماؤ او سوداګرانو د هغه وخت د مصر دوه حکمرانان مراد بيګ او ابراهيم بيګ مجبور کړل د بشري حقوقو ، ماليې او شورا په هکله د خلکو سره يوه فيصله وکړي .

د نا پليون نه وروسته محمد علي په دي فکر ؤ چي يوه اردو جوړه کړي ترڅو مصر د ترکيې د سلطانانو له بريدونو نه آزاد وساتي . د دي له پاره هغه په ۱۸۲۰ او ۱۸۳۰ کلونوکي په سلګونو ځوانان د زده کړي له پاره فرانسي ته وليږل چي په ملکي ، پوځي ، کښتيۍ جوړولو ، وسلو جوړولو ، انجنيري ، اوبو لګولو او رختونو جوړولوکي زده کړه وکړي. د هغوي سره د ديني او معنوي روزنې له پاره امام رفاعه تحتاوي وليږل شو . تحتاوي په ۱۸۳۱ کال کي بيرته مصر ته راوګرځيد ، د قاهري د ژبو د ښوونځي او د فرانسوي ژبې د ترجمي له لاري يې د والتير ، روسو او مونتيسکو د کتابونو د ترجمو په شمول ، د مصر نوي نسل د نويو او په زړه پوري نظرياتو سره بلدکړ . خو لويديځ اوس د مصر سره نيغ په نيغه لګيا ؤ . د محمد علي د لمسي خديو اسماعيل يې ځايه

لګښتونو مصر ته د اروپایي قوتونو د رانوتلو لاره اواره کړه ، لوړي مالي ، په ۱۸۸۲ کال کي پوځي ، او بیا برتانیه یواځي .

د نولسمي پیړۍ په پاي کي د مصر د عنعنوي ټولني په جوړښت باندي لویدیځ ډیره اغیزه کړي وه او دلته یې بې شمیره نظریاتي مکتبونه را ایستلي وو. څلور بنسټیزي نظر یې د یادولو وړدي ، د دغي نظریاتو اغیزه یواځي په مصر پوري تړلې پاتې نه شوه بلکي په ټوله اسلامي او عربي نړۍ کي خپره شوه ، لوړي د محافظه کارو ډله ، د دوي دریځ د نویو وارد شویو نظریاتو په هکله داسي ؤ چي ویل به یې دا هرڅه په زاړه اسلام کي شته. دویمه ډله د اصلاحاتو راوړونکووه ، سید جمال الدین افغاني او محمد عبده په دي عقیده وو ، د دي له پاره چي اسلام ژوندی پاتې شي باید ریفورم (اصلاحات) پکي راوړل شي. دریمه ډله د احمد لطفي السعید او ط . ح . حسین وه ، د دوي په فکر د اسلامي رواجونو او د اروپائي سیاسي او تعلیمي نظریاتو ترمنځ د جوړښت او سازش امکان شته. په پاي کي د سیکولرستانو ډله وه ، لبناني شبلي شمیل په دي عقیده ؤ، مخکي له دینه چي یوه نوي معقوله او علمي ټولنه جوړه کړله شي باید زاړه عقاید له منځه ویوړل شي .

دا ډله وه چي وروسته یې دلته د مارکسیزم تخم شیندلو ته ځمکه تیاره کړه. د دویم نړیوال جنګ په پاي کي د شیانو کموالی ، انفلاسیون او د زورکار په میراث کي پاتې او خلک نارامه وو ، په سکندریه کي یوه ډله را پیدا شوه چي ځان یې سوسیالست ګوند باله ، دا د جواهراتو د یو سوداګر جوزف روزنتال یهود په کوښښونو جوړه شوي وه. د ګوند هدف او وفاداري په لوړیو کي ښکاره نه وه ، خو روزنتال د انګریز یهود ویکتورستین سره چي یو سرښندونکي ؤ او د برتانیي په تیري کوونکي پوځ کي یې وظیفه اجرا کوله ، په تماس کي ؤ . ستین دا ګوند د دریم انټرناسیونال په لوري ورټیلواهه . په ۱۹۲۱ کال کي په سکندریه کي د مصر کمونست ګوند جوړ شو ، مرکزي کمیته یې له روزنتال ، حسني العورابي چي یواځي پاتې یو روښن فکر ؤ او انتون مارون ، قانونپوه چي اصلاً د لبنان نه راغلی ؤ ، جوړه وه . یو کال وروسته عورابي کمینټرن ته د دي ګوند د غړیتوب له پاره غوښتن لیک وړاندي کړ ، او د هغي غړیتوب ورته ورکړ شو . تقریباً په همدي وخت کي (۱۹۲۱ کال) په بیروت کي د کمونستانو لوړۍ هسته د دوو ارمینایانو تر مشرۍ لاندي

د ارتن مادویان او هیکازان بویاجیان چي د سپارتاکوس لقب ورکړل شوي ، جوړه شوه .

په عربي نړۍ کي د دغو پخوانیو کمونستي غورځنګونو کمزوري په دې کي وه چي بهرنیو کسانو او د لږکیو غړیو پـه تیره بیا یهودانو پکي زیات نفوذ درلود . په مصر کي تر ۱۹۳۷ کال پوري چي کمونست ګوند رنګ شو ، د بهرنیو پاسپورتونو لرونکو غړیو ته چي ډیر مصري یهودان هم پکي شامل وو ، ګوند ډیر امتیازات ورکول . د هغوي کورونه د پولیسو د تالاشي نه په امن کي وو ، یواځي د شورا په اجازي سره یې کورونه تالاشي کیداي شول او یواځي هغو محکمو ته به حاضریدل چي بهرني قاضیان به پکي ناست وو .

دغه بهرني کمونستان په خپلو منځو کي ډیر نژدي وو ، په مصر کي د یوناني، ارمنیائي،ایټالوي او نورو کمونستانو جلا جلا هستي جوړي شوي وي. دي ټولو په بهر کي د خپلو هیوادونو د کمونستانو پیروي کوله او د هغوي مشوري او خپروني یې را وارد ولې . طبیعي ده دې کار د کمونستي غورځنګ د توټه توټه کیدو سره مرسته وکړه .

د سوسیالستو او کمونستو ګوندونو بله کمزوري داوه چي دوي اوریدونکي پلویان نه درلودل . کارګران نه وو ، او روښان فکران ټول بدایانو ته وفادار وو ، ځکه له همدي خلکو نه راوتلي وو . دغو ګوندي فعالینو یواځي څوپټ اخبارونه خپرول ترڅو د کارګرانو سره څه اړیکي پیدا کړاي شي . په عربي نړۍ کي اخبارونو ډیر ارزښت درلود ، د روایاتو له مخي لیکل شوي شیان هلته د پاکې نښه بلل کیږي ، عربي د قرآن شریف اصلي ژبـه ده . اخبارونو غیرقانوني سیاسي تنظیمونو ته قانوني بڼه ورکوله ، د هغوي وکیل او نماینده ګڼل کیدل ، او د تنظیمونو د فعالیت اصلي لاره پیژندل کیدله . د مصر او انګلستان رسمي مقامات دواړه د کمونستانو او سوسیالستانو د فعالیتونو نه بېبه خبر وو او هغوي ته یې د اجازي ورکولونه ډډه کوله . دوي په دي کار کي د هغو کسانو نه مرسته ترلاسه کوله چي د خپرونو اجازه یې درلوده ، خو چي څنګه به اخبارونه راووتل ، حکومت به ټول ونیول او بند به یې کړل. د مثال په توګه د ۱۹۲۲ کال د جولاي د ۷ مي د الاهرام په ګڼه کي یو خبر راغلی ؤ چي د مصر سوسیالست ګوند د اخبار د خپرولو له پاره د اجازي اخیستلو غوښتنه کړي خو د کورنیو چارو وزارت د هغې له ورکولو نه انکار کړي دي .

وروسته بیا ګوند د یوي اونیزې ناکامي مجلې اجازه نامه ترلاسه کړه مجله یې د څټک او لور په نشان سره خپره کړه او د لینن په هکله یې پکې یو مضمون ولیکه . مجله په خپل وخت له خپرولو نه بنده شوه . کمونست او سوسیالست ګوندونه چې دواړه له اخبارونو خلاص شول ، بیا یې د سر خلاصو لیکونو په بڼه د ابلاغیو خپرولوته مخه کړه . د مصر په کارګرانو، زغلول ، روښان فکرانو او نورو باندې به یې په یوه پیاستره خرڅول ، بیا یې وروسته قیمت له یوي پیني نه لږ زیات شو .

د مصر کمونست ګوند په لومړیو کې د زغلول او ملي غورځنګ نه ملاتړ کاوه . ستالین په ۱۹۲٤ کال کې ولیکل : د مصر د سوداګرانو ، بورژوازانو او بورژوا روښان فکرانو مبارزه د مصر د آزادۍ له پاره یوه هدف منده انقلابي مبارزه ده ، که څه هم د مصر د ملي غورځنګ مشران له بورژوا طبقي نه پیدا شوي دي او د سوسیالیزم مخالف دي . په همدې کال کې زغلول چې اوس د مصر صدر اعظم ؤ ، په سکندریه کې د کارګرانو له یوي مظاهري وروسته د مصر کمونست ګوند باندې بندیز ولګاوه . کیدي شي په دې هکله ده ته له دربار یا انګریزانو نه لارښونه شوي وه ، دې خپله هم ډیر زیات د کمونیزم ضد سړی ؤ . ګوند ړنګ شو ، د مرکزي کمیټي ټول غړي محاکمه شول او د ۱۹۲٤ کال په اکتوبر کې پري په بیلو بیلو بندونو فیصله وشوه .

د ۱۹۲٤ کال په نومبر کې د مصر د اردو انګلیسي قوماندان سردار ووژل شو او زغلول استعفي ورکړه ، د احمد زیور حکومت جوړ شو ، د برتانیې له اخطار وروسته حکومت د سختو قیوداتو سیاست عملي کړ . نوي حکومت د مصر بندرونو ته د روسي کشتیو په راننوتلو بندیز ولګاوه ، او د دوي نظریات یې د ساري ناروغیو سره برابر خطرناک وبلل . د ۱۹۲٥ کال په جون کې چې د شوروي شیشرین نومي کشتۍ د سکندریې بندر ته راورسیدله نه یې مسافرو او نه یې مال ته په بندر کې د ښکته کولو اجازه ورکړه شوه . (مقاماتو بیا وروسته د مال د ښکته کولو امر ورکړ خو سورو مسافرو ته یې د ښکته کیدلو اجازه ورنه کړه.) په مصر کې د کمونستي کتابونو د خرڅلاو اجازه نه وه ، او د هیومانیتي اخبار چې د ۱۹۱۹ کال راهیسي مصر ته راتئ هم بند شو . نو کمونست ګوند خپل کارونه له څمکي لاندې کړل . په هغه ورځ

چي د مرکزي کميټي غړيو ته د بند فيصله واوروول شوه ، ګوند د يو لبناني د لوي منشيتوب لاندي نوي مرکزي کميټه جوړه کړه .

که څه هم زغلول هغه سړی ؤ چي کمونستان يې وځپل ، خو چي دي کله د حکومت سره مخالف شو ، کمونستانو بله لار ونه موندله ، د هغه پسي ودريدل . هغوي هڅه کوله د وفد ګوند په دي قانع کړي چي دلته د داسي يو ګوند جوړولو ته ضرورت دي چي د کارګرانو د ګټوسا تندوي وي ، په دي وخت کي هغوي په خپلو ابلاغيو کي ليکل چي د ۱۹۱۹ کال انقلاب د مصر کارګرانو او بزرګرانو په برخي اخيستلو سره بريالی شو ، خو د هغوي رهبري بورژوازانو غلا کړه . کمونستانو هڅه وکړه د وفد اخبارونو ته ورننوځي ، خو په دې کار کي يې لربرياليتوب ترلاسه کړ . همدارنګه په ګوند کي د ننه په دي دوه خبرو ډير بحثونه وشول چي : آيا بورژوازان د استعمار سره د مقابلي کولو وړتوب لري ، او دا چي د ګوند له پاره د څمکي لاندي کارکول ګټور دي ، او که په قانوني ډول فعاليت کول .

په دي وخت کي چي دلته په ګوند کي خبري رواني وي ، په بيروت کي د سوريي او لبنان يو ګډ کمونست ګوند جوړ شو ، مشران يې يوسف يزبک او فواد شمالي وو چي په باکفايا کي د فرانسوي تنباکو د کمپنۍ د کارګرانو تراغيزي لاندي راغلی وو، په هغوي کي يو شمير داسي کسان هم وو چي دغه مفکوره يې خپروله . د ګوند د جوړيدو په غونډه کي د کمينټرن نماينده جوزف برجر برخه اخيستي وه ، او په دمشق کي د شاتيلا تر مشرتوب لاندي د ګوند يوه څانګه جوړه شوه . يو کال وروسته د ۱۹۲۵ کال د مي په لومړۍ نيټه د بيروت د کرسټل سينما په تالار کي د مراسمو په ترځ کي د ګوند جوړيدل په رسمي توګه اعلان شو او هم يې په فرانسوي ژبه د هيومانيتي د اخبار د خپرولو د پيل کيدو اعلان وکړ . د اتحاد له پاره غړ وشو او د سپارتاکوس د هستي دوه کسه جوړونکي مادويان او بوياجيان د ګوند د نوي مرکزي کميټي په غړيتوب کي د يزبک او شمالي سره يوځاي راغلل . د ټولونه مهمه داوه چي په مرکزي کميټه کي د فلسطين يوهيئت هم ؤ چي وښيي د امپرياليستانو له خوا په تير جنګ کي په دوي ډير زور راغئ ، خو د دي سره سره اوس هم فلسطين د سوريي د خاوري يوه برخه ده . دا سړي جيکوب ټيپر نوميده چي د شوروي نه د راغلو يهودي مهاجرو د يوي څانګړي هستي غړي ؤ . د هغه

مستعار نوم ابو زيم ؤ .

د عراق کمونست گوند هم په ۱۹۲۵ کال کي د څلوروکسو يهودانو يوسف سلمان ، صادق يهودا ، ساسون د لال او يعقوب کجمان ترمشرۍ لاندي جوړ شو . په الجزاير کي هم يو کمونست گوند ؤ خو هغه ييخي فرانسوي ؤ. کله چي د کمينټرن نه سپار ښتنه را ورسيده چي دوي بايـد مسلمانانـو سره نژدي شي ، د گوند د مشرانو ځواب داو چي دا مفکوره ييخي د منلو وړده ځکه مسلمانان دلته بالکل د څه نه خبر نه دي . د الجزاير کمونست گوند وويل چي دوي دا تاريخي مسؤليت په غاړه نه اخلي چي مسلمانان دي راوپاروي . د الجزاير عربو ته لومړي غورځنگ د بلې خوا نه راغئ ، هغه وخت ځيني کمونستان د شمالي افريقا د سور ستوري په غورځنگ کي ورننو تل چي حاج ميسالي په پاريس کي پيل کړي ؤ .

دي ټولو گوندونو د بهرنيو منابعو سره اړيکي درلودي . په مصر کې يو عجيبه سويسي سړي چي کانستنتين وانس نوميده او ځان يې د پرس انترناسيونال نماينده معرفي کړي ؤ ، له دغي ډلی نه ؤ. دا ډير فعال او ښايي د کمينټرن جاسوس ؤ . په دغه وخت کي دلته يو بل جاسوس هم ؤ چي باهيل کوسي نوميده او مستعار نوم يې او يگډور ؤ چي په منځني ختيځ کي يې د کمينټرن ځانگي ته جاسوسي کوله .

د سوريې، لبنان او عراق د کمونست گوندونو اکثره مشران شوروي اتحاد کي د کمينټرن د کدرونو فلسفي ښونځيوته ليږل شوي وو، په دوي کي يو ډير مهم ځوان سړي خالد بکداش ؤ ، چي بيا وروسته دده په هکله ډيري کيسي اوريدل کيدي . په ۱۹۲۰ کلونو کي يو شمير مصريان په مسکو کي د ختيځ د زيارکښانو په پوهنتون کي چي اوس د لومبا پوهنتون نوميږي شامل شوي‌وو.

په ۱۹۳۱ کال کي په مسکو کي کمينټرن يو شمير داسي اسناد خپاره کړل او د مصر د کمونست گوند سره يې د هغو مذاکراتو نتيجي را ښکاره کړي چي د عربي هيوادونو له پاره د دري پړاوونو په ستراتيژي کار شوي و . په لومړي پړاو کي بايد له سيمي نه د ملي آزادي ښبونکو غورځنگونو په زور استعماري قوتونه وايستل شي ، ترڅو دا هيوادونه سياسي خپلواکۍ ته ورسيږي . عجيبه ده ، کمينټرن په ۱۹۲۲ کال کی د مصر د خپلواکی اعلان (چي د برتانيي حکومت يو طرفه اعلان کړي وه او دمصر د خاوري نيولو ته يې خاتمه ورکړي وه) داسي

تعبیر کړي ؤ چي مصر خپلې سیاسي خپلواکۍ ته رسیدلی دی او دا لومړي پړاو بې تیر کړي دي . په دویم پړاو کي د کمونستو ګوندونو وظیفه ده خلک په دي قانع کړي چي سیاسي حاکمیت کافي نه دي ، او په رښتیني خپلواکۍ کي د سیاسي انقلاب سره ټولنیز انقلاب هم حتمي دی ، خلک باید د امپریالیزم د جغ نه دخلاصیدو سره سم د پانګوالۍ او د ځمکه والو له جغ نه هم خلاص شي . په دي وخت کي د ګوند کار دا دي چي خلک د زړي بیرو کراسۍ د راپرځولو له پاره راپورته کړي ، بانکونه ، صنعتي موسسي او د اوبو لګولو پروژي ملي کړي او د کارګرانو او بزګرانو حکومت په پښو ودوري . په دریم پړاو کي به کمونست ګوند سیاسي قدرت ونیسي او د شوروي او نورو هیوادونو د انقلابي کارګرانو او د هغو زیارکښانو سره چي اوس هم د استعمار د جغ لاندي ژوند کوي ، اتحاد وکړي .

هر چا چي دا پروګرام جوړ کړي ؤ د خوب په نړۍ کي اوسیده . دا هغه وخت ؤ چي شوروي مشرانو په دي برخه کي فیصله نه وه کړي چي د ختیځ د آزادي بښونکو غورځنګونو لکه د کومنتېنګ ، د هند کانګرس او د وفد په وړاندي څه ډول دریځ ونیسي . په ۱۹۲۳ ، ۱۹۲٤ کلونو کي نور دا امیدونه له منځه تللي وو چي ختیځ او اروپایي هیوادونه د انقلاب شپي ته رارسیدلي دي مسکو اوس دي ته تیارؤ چي د ترکیې د اتاترک او دایران د رضاء شاه غوندي د قوي ملي حکومتونو ملاتړ وکړي ، چي د لویدیځ امپریالیزم سره مخالفت زیږولي وو .

خو تل داسي ویره وه چي بورژوازي د استعمار د نوي شکل د راوستلونه پرته بل څه نه شي کولای ، دا د امپریالستانو سره مرسته کوي او د هغوي نه په ګټه کي برخه اخلي. په مسکو او نوروځایو کي کمونستان په دي فکروو چي یو ځل یو هیواد د امپریالستانو څخه خالي شي ، بیانو د انقلاب په مخکي د ورستي بیروکراسۍ او یو څو کمزورو سیاسي ګوندونو پرته نور څه نه پاتي کیږي.هغوي د دي په اهمیت سترګي پټي کړي او په حقیقت کي اوس هم په دي نه پوهیږي چي کوچنۍ او منځنۍ بورژوازي او په دوي باندي د پانګي او دین اغیزه څومره اهمیت لري . هغوي د نو یو ازادو شویو او دخپلواکۍ له پاره ارزو لرونکو هیوادونو ناسیونالستي غوښتني هم کم اهمیته ګڼلي وي.

د ۱۹۲۰ کلونو په پاي کي د منځني ختیځ کمونست ګوندونه د سختي

کمزورۍ سره مخامخ شول ، د مصر د کمونستانو له خولې دا د دوي د عمر د ټولو نه بې خونده کلونه وو . د ستالين او د تروتسکي د پلويانو ترمنځ نا ندرۍ رواني وي ، اخبارونه بې تقريباً ورک وو ، د مصر د کمونست ګوند اخبار (روح العصر) خود کشي وکړه ، داسي يو مطلب بې خپور کړ چي مديري پوهيده اخبار پري بنديږي ، خو په دي خبره بې اعتراف ونه کړ چي د اخبار د چلولو له پاره بې پيسي نه درلودي . د مصر د کمونست ګوند د کمزورۍ او بې کفايتۍ يو ښه ثبوت دا دي ، د هغه وخت کارګري غورځنګ چي دوي ورسره هر ډول مرستي کولې ، يو د خنداور کار وکړ ، شهزاده عباس حليم بې د ټول عمر له پاره د غورځنګ د مشر په توګه مقرر کړ . دا ښايسته سړي د مخالفينو له ډلې نه ؤ ، د محمد علي د کورنۍ د مهمو کسانو څخه ؤ چي د فواد پاچا او فاروق پاچا نمايندګي بې کوله . دي په لومړي نړيوال جنګ کي د جرمني په اردو کي يو زړور منصبدار ؤ، د کارګرانو د فدراسيون پهغونډوکي به بې برخه اخيستله ، چشمي به بې په سترګو وي ، چو که به بې په لاس کي او يو غټ جرمني درمي سپي به ورسره ملګرى ؤ .

د خپلو نژدي ګاونډيانو ترکيې او ايران بر سيره ، مسکو يوازې په سعودي عربستان او يمن کي د ډيرو لږونوښتونو نه کار واخيست . د سعودي سلطنت بنسټ ايښودونکي ابن سعود چي حجاز ونيو ، نو شوروي ورته د مرستي ورکولو پيشنهاد وکړ او غنم بې ورته وليږل . د هغه زوي فيصل څه موده وروسته په ۱۹۳۱ کال کي مسکو ته لاړ او د شوروي د حکومت سره بې دځينو ترونو نو په هکله خبري وکړي . د يمن امام يحي هم مسکو ته يو هيئت وليږه خو دا چي څه بې وکړه معلومات په لاس کي نشته .

✱ ✱ ✱

د ۱۹۳۰ په لسيزه کي د شوروي په پاليسيو کي ډير بدلون راغي د هټلر قدرت ته رسيدلو، په ايسينيا باندي د ايټاليې تيري، د هسپانيې کورنۍ جګړي او د يو بل نړيوال جنګ ويري د ختيځو هيوادونو او اروپا په وړاندي د شوروي په دريځ باندي ژوره اغيزه وکړه . په اروپا کي د کمينټرن د لارښوونې لاندي د کمونستانو سياست د ټولنيزي سولې او امنيت او د پراخي ملي جبهي له حکومتونو نه چي ټولې مترقي قواوي ليبرالان، سوسيال د موکراتان اوکمونستان پکي وو ، ملاتړ کاوه . په اسيا کي هم د فاشيزم او د جنګ په وړاندي د مقابلې له پاره د متحد کيدلو غږ کيده ، چي په نتيجه کي کمونستانو يو ځل بيا ځانونه سر کونډۍ وهلو ته تيار کړل . په ۱۹۲۸ کال کي د کمينټرن په شپږم

کانګرس کې الف واسیلیف وفد د مصر د کارګرانو او بزرګوانو د لوي دښمن په توګه وغانده ، او په دغو کارګرانو او بزګرانو يې غږ وکړ چې د دغه دښمن په مقابل کې خپل کتارونه پیاوړي کړي .

په مصر کې هغه کسان چې د ګوند د نويو بنسټيزو اصولو لارښوونه يې کوله ټول بهرني خلک او له نورو هيوادو راغلي وو . په هغوي کې يوه قبرسي شاعر ، تيودوس پريډ اوښځي يې په سکندريه کې ډير فعاليت کاوه ، او بوه بله جنه چې انا کانيکونوميد له او په همدغي ښار کې يې په يو يهودي ښونځي کې د تاريخ درس ورکاوه ، دلته په مارکسيزم کې يو ځانګړي کورس پرانيتي ؤ . يوه سويسي سړي جيکوب ډسکومب او يوي ډلې چې ، ډوډۍ او آزادي ، نوميدله د مارسل اسرائيل ترلارښوونې لاندې کار کاوه . د ډسکومب پلاريو سويسي ټيکه دار ؤ او په مصر کې يې کار کاوه ، خپل زوي يې جرمني ته د درس د پاره ليږلی ؤ ، هلته دي د جرمني د کمونستانو له خوا جذب شو . ځوان ډسکومب چې له جرمني نه بيرته مصر ته راغي د خپل پلار د ټيکي په کار کې اسوان ته وليږل شو . هلته د کارګرانو د ژوند خرابو شرايطو په هغه ډيره ژوره اغيزه وکړه ، خو ده د بې وزلو کارګرانو سره خبري نه شواي کولاي . دي چې بيرته قاهري ته راغي ، د اريانتيا خبره ده ، د يوناني کمونستانو له يوي هستي سره يوځاي شو .

مارسل اسرائيل د مصر لومړنی کمونست ؤ چې په نورو عربي هيوادونو کې يې له کمونستانو سره اړيکي ټينګي کړي . د دويم نړيوال جنګ له پيل کيدو نه لږ وړاندي هغه لبنان ته لاړ او د لبنان د کمونست ګوند دوه مشران غړي فرا جلاهيلو او نيکولا شاوي يې وليدل . د شاوي سره يې د فرانسي د ګوند يو غړي وليد او بيا يې خالد بکداش او يو ارميناني کمونست سره هم وپيژندل . ټولو په ګډه مارسل اسرائيل تشويق کړ چې د مصر د کارګرانو او روښان فکرانو په منځ کې خپل ګوندي فعاليت او کار ته زياته پاملرنه وکړي .

په قاهره کې د تروتسکي د پلويانو يوه ډله هم وه چې نژدې ټول غړي يې مصري عيسويان وو . هنري کوريل د يوي بډاي بانک چلونکي يهودي کورنۍ غړي چې (په ۱۹۷۸ کال کې په پاريس کې د فرانسي دښي اړخ افراطينو له خوا ووژل شو) په ۱۹۳۸ کال کې په قاهره کې د مصطفي کامل په څلور لاري کې د مارکسستي ادبياتو يو کتابتون پرانيت ، چې بيايې په ۱۹٤۰ کالونو کې د کمونستانو د مرکزي دفتر بڼه ونيوله .

په کمونستي ګوندونو کي د يهودانو ډير مهم رول ، غير کمونست يهودان او غير يهودي کمونستان دواړه په ويره کي اچولي وو . دوي اصلاً دي واقعيت ته رنګ ورکاوه چي کمونيزم يوه وارده شوي عقيده ده . برسيره پردي په فلسطين باندي د صهيوني استعمار سيوري په عربي نړۍ کي غم اوغوصه را پيدا کړي وه. يهودي کمونستانو داسي استدلال کاوه چي د صهيوني مستعمرو اوسيدونکي بې وزلي يهودان دي ، د اروپا بډاي يهودان غواړي له دوي نه ځانونه خلاص کړي ، نو له دي امله بايد د عربو کارګران د دوي سره پيوستون ولري . خو په مصر کي بډاي يهودان په دي ويره کي وو چي د فلسطين پيښي به په ګاونډيو هيوادونوکي د يهودانو پر ضد عمومي نفرت را پيدا کړي ، چي د ١٩٣٩ - ١٩٤٥ د جنګ نه وروسته يې لومړۍ نښه را ښکاره شوه ، يوسف کتاوي پاشا د محصلينو اتحاديې ته ډيري پيسي ورکړي چي د فلسطين د پيښو او د مصر سره د دوي د اړيکو مخنيوي وکړي .

کله چي د جنګ پيل کيدل حتمي شو ، بهرنيو کمونستانو سختي هلي ځلي وکړي چي د مصر اوسيدونکي دي خپل ځاي ونيسي. ښايي د اريانتيا خبره نه وي، دري لومړني کسان چي ګوند ته راوستل شول ټول يهودان وو ، خو د تکتيک په توګه يې لازمه وګڼله چي اسلام ته راواوړي ، نو ښکاره مسلمانان شول .

په سوريه او لبنان کي ګوند له مصر نه ښه ؤ . د سوريې - لبنان کمونست ګوند خپله مرکزي کميټه داسي اعلان کړه : خالد بکداش ، احمد زا زا او فوزی زيم له سوريې نه ، رفيق رضا ، فرجالا هيلو ، نيکولا شاوي او فوادکازان د لبنان نه . د فلسطين نماينده تيرپرله ميدانه ورک شو . د فرانسوي ژبې اخبار هيومانيتي بند شو او پرځاي يې د عربي ژبې اخبار (سورسباون) خپور شو .

په ١٩٣٦ کال کي د فرانسي د ملي متحدي جبهي د حکومت اقتدار ته رسيدلو نه د سوريې - لبنان کمونست ګوند ښه ګټه واخيستله ، دا حکومت د فرانسي د کمونست ګوند له خوانبه ملاتړ شو ، که څه هم خپله کمونستانو په حکومت کي برخه نه درلوده. د سوريې - لبنان کمونست ګوند اوس ښه ښکاره فعاليت کاوه ، او بکداش ځان دومره قوي کړي ؤ چي حکومتي مقامات يې په دي ډارولي شول چي که دوي يې مخنيوي وکړي ، دي به له پاريس نه مرسته وغواړي . خو دي به کله کله د مسکو د نوي سياست تر اغيزي لاندي ؤ چي له دي امله به دي د سوريې د عامو خلکو د نظرياتو مخالف واقع کيده . نو هغه د فرانسي له لوري ترکيې ته د Sanjak of Alexandretta the Hatay د بيرته

ورکولو ملاتړ په دي بنسټ وکړ، فرانسې دا قرباني ځکه ورکړه چې هغه غواړي په راتلونکي کي د فاشيزم پرضد د مبارزي له پاره د ترکيې ملاتړ ترلاسه کړي. نور سوريايان هم په دي ښه پوهيدل چي ولې دا ملاتړ د سوريې د خاوري په بيه راونيول شي .

بيا د ۱۹۳۹ کال د نازي او شوروي تړون راغئ ، د کمونستانو له پاره د بيرته راګرځيدلو يو بل تکي ، چي بيا د ۱۹٤۱ کال په جون کي جرمني په روسيې بريد وکړ ، دا يې لا بله وه . نو د ۱۹۳۹ کال په اګست کي کمونستانو په وفد باندي افرين ووايه چي مصر يې له جنګه په امن کي وساته ، خو دوه کاله وروسته يې د همدي کار له امله وغانده . د دريځونو دغي پرله پسي بدلون د مشرانو د طبيعت او مزاج سره په ګډه د کمونستانو د وقار او موقف د ښه کولو له پاره څه برياليتوب ترلاسه نه کړ .

❋ ❋ ❋

دويم نړيوال جنګ ته د شوروي ورشامليدلو د منځني ختيځ په حالاتو باندي ډيره ژوره اغيزه وکړه . د برتانيې اشغالګرو مقاماتو په مصر کي په کيڼو ډلو باندي خپل فشار سست کړ . د مصر د پوليسو د راپورونو څخه معلومه شوه چي دوي حتي د ځينو کمونستي ډلو سره اړيکي هم نيولي او د هغوي نه يې د نازيانو پرضد تبليغاتو کولو کي مرسته وغوښتله . په سيمه کي د متحدينو د پرتو قواوو په منځ کي ډير قوي مارکسستان را پيدا شول . د ۱۹٤٤ کال په لومړيو کي د يونان په سلطنتي قواوو کي د کيڼ اړخ د عسکرو اله ګولې ډيره اغيزه وکړه . خو د برتانيې دي شعار چي (زما د دښمن دښمن زما دوست دي) د يو شمير ډيرو کوچنيو بورژوازانو له پاره چي د نازيانو د تبليغاتو تر اغيزي لاندي راغلي وو يو ښه راغلاست شو ، بيا هم هغه يهودان د نازيانو د ځورونې ښکار شول چي د جنګ په دوران کي يې د مصر د کمونستي ډلو مشرتوب په غاړه درلود .

د هنري کوريل د ملي آزادۍ له پاره د مصر غورځنګ چي شفري هډيتوؤ ډير بنسټيز او فلسفي نه ؤ ، ډير نرم او د نورو په پرتله په طبيعت کي زيات مصري ؤ . دي غورځنګ د روښان فکرانو په پرتله زيات غړي د کارګر پوړ نه جذب کړي وو او زيات يې د سوډان کمونست محصلين او چلتار لرونکي را ټول شوي وو . دا لـه دي ځايه وه چي بيا وروسته د سوډان کمونست ګوند د عبدالخالق محجوب تر مشرۍ لاندې جوړشو . د اريانتيا خبره ده چي کله

محجوب د خپلو ملګرو محصلینو عبدو دهاب او شفیع احمد سره د قاهرې نه خرطوم ته راغئ چې هلته د سوډان کمونست ګوند جوړ کړي ، یو کوچني جوړ شوي ګوند یې تیار وموند . دا د یو برتانوي منصبدار له خوا چې د 'استور' په نامه پیژندل کیده او په سوډان کې یې کار کاوه ، جوړ شوي ؤ .

د لینن د شعلې په نامه اخبار د هلل سکوارز ترلارښونې لاندې لوړې د یهودو د ټولنې په خدمت کې ؤ او بیاد مصر د روښان فکرانو او محصلینو . کله چې د سکوارز نه پوښتنه وشوه چې ده ولې کارګرانو ته زیاته پاملرنه ونه کړه ، په جواب کې یې دخپل انقلاب د دري پړاوونو نظر را ښکاره کړ- مارکسیزم باید لوړې هغو کسانو ته ورسول شي چې هضمولاي یې شي(یعني بهرني روښان فکران) - بیا به یې دوی د مصر روښان فکرانو ته انتقال کړي او هغوي به یې بیاد مصر کارګرانو ته ورسوي .

د جیکوب ډسکومب د نوي سباون ډلې (دا د هغوي د مفکورې نوم ؤ) فجر الجدید هم اعلان وکړ چې کمونست ګوند باید ځان د رښتینونا سیونالستي ګوندونو نه جلاونه ګڼي - د ۱۹۲۰ کلونو راهیسي لیدل کیږي چې د وفد ګوند کله د مسکو په لاره ځي او کله نه .

خو داسي ښکاري چې مقاماتو ته د مصر د کمونست ګوند په هکله ډیر معلومات نه ؤ، ترهغه ځایه چې د برتانیې د سفیر لور ډکیلارن د هغه تلګرام نه معلومیږي چې د بهرنیو چارو وزارت ته یې د ۱۹٤٥ع کال په اپریل کې استولی ؤ پکې د کمونیزم د خپریدو په هکله د فاروق پاچا ویره او اندیښنه یاده شوي وه ، دا راپور په لندن کې د مصر د سفیر عمر پاشا له خوا ورکړل شوي ؤ. کیلارن لیکلی ؤ : د سفارت د ختیځو چارو منشي دا مسئله د ملي امنیت د لوي مدیر سره څیړلې ده ، هغه اریان شو ، خو مونږ ته یې ډاډ راکړ چې د کمونستانو د فعالیتونو په باره کې کوم ځانګړي معلومات نه لري . کیلارن په تلګرام کې سپارښتنه کړي وه چې سفارت کې باید یو کارکري آتشه وټاکل شي . ترڅو د کارګري پوړ سره اړیکي وساتي او د کارګرانو له چارو نه خبر وي، که د برتانیې سفارت دا خیال کړي ؤ چې د کمونستانو دغه فعالیتونه لکه چې په مصر کې وو، د کارګرانو په غورځنګ پورې تړلي وو ، دایې د خفګان وړ یوه غلطي وه .

په منځني ختیځ او نورو ځایو کې د کمونستي ګوندونو تر ټولو لویه انګیزه د شوروي وسلو د بریالیتوب نه را پیدا شوه ، خو هغو ګوندونو چې

بنكاره فعاليت کاوه لکه د سوريې ـ لبنان گوند له دي نه زياته چي د ځمکي لاندي په خپلو برياليتوبونو باندي تکيه وکړي لکه د مصر او عراق گوندونه ، له دي اسانتياوونه يې زياته گټه پورته کړه . په سوريه ـ لبنان کې يو متحد گوند اوس په دوه برخو ويشل شوي و ، د ۱۹٤٦ع کال په انتخاباتو کي چي د آزادي نه وروسته لومړني انتخابات وو کمونست کانديدان ودريدل ځينو يې پوره بري تر لاسه کړ. فرجا لاهيلو د لبنان په غرنۍسيمه کې لس زره رائی ترلاسه کړي او نيکولا شاوي په تريپولي کي اوه‌زره رائی ويوړي ، که څه هم دا د يوه د انتخابيدو له پاره هم بس نه وي . خو په عراق کي خالد بکداش د يوولس زرو رايو په وړلو سره لومړنی انتخاب شوي کمونست ، شورئ ته راغي . د بلې خوا نه په همدي کال کي په مصر کي د صدر اعظم اسماعيل صدقي په امر ډير کمونستان بنديان شول او په عراق کي غير قانوني کمونست گوند د تيلو په سيمه کرکوك او د بصرې په بندر کي د ځان د ځاي کولو په هلو ځلو کي لږ برياليتوب ترلاسه کړ .

د صدقي په مشرتوب د مصر د کمونستانو پر ضد دا انتقاد ؤ چي دوي د صهيونيزم سره په جوړښت کي وو . دا انتقاد ځکه د باور وړښکاريده چي ځينو يهودانو په يو آواز د صهيونيزم سره د نړديوالي خبري کولې . د دويم نړيوال جنگ نه وروسته دا د مصر د يهودانو د کيڼ اړخ پلويانو ترمنځ ملاتړ د ستونځو سره مخامخ شو .

د دوو نړيوالو جنگونو ترمنځ د مصر د صهيونستانو مهم مرکز د قاهري د عباسيه په ودانيو کي په ظاهر کي د مکابی کلب و . د کلب يو رسمي مامور يوسف هازان ځوانان غړي نه يوازې په سپورت (د مکابی رسمي فعاليت) کي روزل بلکي د (ځوانو پوليسو) تنظيم ته يې د راکښن کولو له پاره هم تشويقول ، دا يوه فلسطيني مارکسستي ډله وه چي غړي يې د دوه تابعيتونو لرونکي وو . د مصر ځيني کمونستان په دي فکر وو چي د کيڼ اړخ صهيونيزم دوي ته څه گټه نه شي رسولی ، پرته له تاوان نه ، بيا په ۱۹٤۷ کال کي د صهيونيزم پرضد د جنگيدونکو اتحاد ، جوړ شو. دا تنظيم ډير وړاندي لاړ (يهودي ميندوته يې يوه ابلاغيه) خپره کړه او هغوي ته يې اخطار ورکړ چي دصهيونيزم تبليغات به د دوي اولادونه فلسطين ته بوځي ، هلته به تري گرچا پير دښمنان راتاو وي او د يو مطلقه او نژاد پالونکي حکومت تر اداري لاندي به ژوند کوي . په ابلاغيه کي دا عبارت راغلی ؤ : اي يهودانو سرو اوښځو ، صهيونستان غواړي يهودان

د مصر دزیارکښانو نه جلا کړي . صهیونیزم د یهودانو دښمن دي ! صهیونیزم دي ورک شي ! دِ عربو او یهودانو ور ور ګلوي دي ژوندۍ وي !

په حقیقت کي د عربي کمونستانو لویه غلطي داوه چي نه پوهیدل په فلسطین کي څه پیښیږي . دا یواځې له دي امله نه چي په عربي کمونستو ګوندونو کي له ډیري مودي راهیسي د یهودانو لاس ؤ او د صهیونیزم سره یې دوستي او دښمني نه معلومیدله ، بلکي د دي خبري زیاته ملامتي په شوروي اتحاد راځي چي د دغي حالاتو ډیر غلط تحلیل یې کړي ؤ . کیدي شي ستالین داسي فکر کړي ؤ چي د یهودو د دولت جوړیدل به په شوروي کي د یهودانو د ستونځي د اواري سره مرسته وکړي او هم به په منځنې ختیځ کي یو نوي مترقي عنصر ور پیچکاري کړي. دا مفکوره بنایي په اسرائیلو کي دتولنیزوکروند و په هکله د سرسري معلوماتو نه را پیدا شوي وه، له روس نه د یو شمیر راغلیو صهیونستي مشرانو او د ختیځي اروپا په نو یو کمونستو رژیمونو کي د ځیني مهمو یهودانو دا نظر ؤ . مسکو هرڅه د کمونیزم او لویدیځ امپریالیزم ترمنځ په مبارزه کي لیدل . په فلسطین کي یهوداني ډلې د برتانیې پرضد په وسله واله جګړه بوختي وي ، د دي خبري ویل اسان ؤ ، کله چي دلته امپریالیزم وځپل شي ، یهودي او عربي کارګران به اوږه په اوږه د نوي سور سباون په لور مارش کوي .

له ډیري مودي راهیسي په مسکو کي سیاسي مفکرینو ددي ځاي دربښتیني حالاتو نه هیڅ خبر نه درلود. د ۱۹٤۸ع کال د مي په ۱۵ مه د اسرائیلو دولت جوړ شو ، یواځي څو ساعته وروسته شوروي اتحاد دویم هیواد ؤ چي په رسمیت یې وپیژاند. د مصر کمونستانو یوه ابلاغیه خپره کړه ، هغه جنګ چي د عربانو اواسرائیلو ترمنځ پیښیږي پر دوي باندی دبرتانوي امپریالیزم له خوا تحمیلیږي عربي بورژوازان غواړي په فلسطین کي وده کونکي کارګري ځواکونه وځپي (کیدي شي ددې نه مطلب اسرائیلي ټولنیز فارمونه وو) . کمونستانو همدارنګه تبلیغات کول چي په یونان او آذر بائیجان کي څه روان دي ، دا د فلسطین د جنګ نه ډیره لیري خبره وه ، په اسیا کي یې د ګاندي ، نهرو او سوکارنو غوندي ناسیونالستي غورځنګونو نمونه هم اخیستل چي دا ټول د اشغالګرو ځواکونو په وړاندي د خپلې خاوري د آزادۍ له پاره په مبارزه لګیا وو ، دوي هم،نیمګړي خپلواکي، مني. دا د اریاانتیا خبره نه ده ، عربي کمونستان د بهرنیو

ځواکونو د ډیرو ساده نوکرانو او اجنټانونه زیات څه نه وو او په همدي سترګه ورته کتل کیده .

د دوي د ټولو ناکامیو سره سره تر۱۹٤۸ کال پوري کمونستي غورځنګ په عربي نړۍ کي یوڅه بریالیتوبونو ته رسیدلی ؤ . د سیاسي مباحثو او تبلیغاتو سویه يې لوړه شوي وه ، او د ناسیونالستي غورځنګونو د غړیو ترمنځ يې سوسیالستي نظریات پاشلي وو . خو کمونستان اکثره وخت د پټو تیوریسنانو او ځانته غړیدونکو کوچنیو ډلګیو په شکل کي پاتې شول .

✱ ✱ ✱

د دویم نړیوال جنګ نه وروسته په عربي نړۍ کي د شوروي لاس و هنه په رسمي حکومتي سویه پیل شوه . په ۱۹٤۱ کال کي چي هټلر په روس برید وکړ ، شوروي د آزادي نړۍ د متحدینو سره یوځای شو ، برتانیې په عربي حکومتونو زور راوړ چي ورسره دیپلوماتیکي اړیکي ټینګي کړي ، اکثرو خلکو په تیره بیا د ښي لاس محافظه کارو او مذهبي رژیمونو د الحاد او سوسیالیزم د خطرونو نه د ناولو او ساري ناروغیو په اندازه ویره درلودله . مصر په ۱۹٤۳ کال کې د شوروي سره د مختار وزیر په سویه نمایندګي پرانیتله او یو کال وروسته بیا عراق، لبنان او سوریې هم ورسره دغسي اړیکي پرانیتل . په مصر کي د دیپلوماتانو مقرري د دربار صلاحیت ؤ ، فاروق پاچا په مسکو کي د لومړي مختار وزیر په توګه د کمال عبدالرحیم مقرري منظور کړه ، د دي سړي ښځه د محمد محمود پاشا لور وه چي یو پخوانی صدر اعظم او د لویو ځمکه والو له یوي کورنۍ څخه وه. مخکي له دینه چي رحیم مسکو ته روان شي فاروق پاچا ورته وویل : ستا مقرري د انګریزانو د فشار له امله وشوه ، ستا کار دا نه دي چي د شوروي اتحاد سره د ښو اړیکو د ساتلو هڅه وکړي . بلکې باید په کلکه د دې کار مخنیوی وکړې د هغي خوا نه روسانو قاهري ته د شارژدافیرپه توګه یو مسلمان او عرب پیژندونکي عبدالرحمن سلطانوف راولیږه . سلطانوف چي قاهري ته راورسید لومړی يې د الازهر د پوهنتون د شیخ سره وکتل . څه موده وروسته هغه دعوت شو چي ځوانانو مسلمانو ته خبري وکړي . دده نه د کمونیزم او په شوروي اتحاد کي د ژوند په هکله یو شمیر پوښتني وشوي ، ده داسي ځواب ورکړ : دي ټولو پوښتنو ته زه یواځي یو ځواب لرم ، قرآن شریف ولولئ !

په لومړیو کي روسان د مطبوعاتو په برخه کي ډیر يې تجربې ښکاریدل .

په ۱۹٤٦ع کال کي يې په عربي ژبه د تاس يوه خپرونه پيل کړه ، بيا وروسته چي زه د الاهرام مدير شوم ماته يې ورالدي کړه . ما ورته وويل ، نه پوهيږم دا به زما په کار شي او که نه ، د هغوي ځواب دا ؤ چي په راتلونکي کي به ښه شي . بيا مي تري د قيمت پوښتنه وکړه ، دوي وويل قيمت نه لري . ما ورته وويل ، په دي صورت کي خير زما د پاره د قبلولو وړنه دي ، ځکه دا نو بيا سوچه تبليغات دي او رښتيني خبري ښه نه لري. هغوي وويل، ډيره ښه ، ته يې مونږ ته د قيمت اندازه معلومه کړه ، بيا يو قيمت وټاکل شو ، تقريباً د هغه قيمت پنځمه برخه ؤ چي مونږ به اسوسيتد پرس يا يونايتد پرس ته ورکاوه .

روسانو عربي ميلمنو ديپلوماتانو سره ډير زيات اخلاص کاوه . که څه هم دا د جنگ د پاي ته رسيدو وروسته نژدي وختونه وو او هلته دهرشي کمبودو، هر ديپلومات ته په مياشت کي ۷ کيلو پروتين چي پکي د سرو ماهيانو غوښي او هګۍ وي، ورکول کيدي . د اکثرو عربي ديپلوماتانو له پاره دا لومړي ځل ؤ چي د خوراکي شيانو د نشتوالي سره مخامخ کيدل ، او لکه څنګه چي هغه وخت يخچالونه نه وو ، کله کله به مجبور وو ، د خرابيدونه مخکي يې مصرف کړي چي البته نتيجه به يې بدمرغه وه . کله به چي کميافته سبزي بازارته راغله ، عربي ديپلوماتانو ته به له خپلي برخي نه زياته ورکول کيدله . بياهم د دوي ژوند هلته ډير ګران و . هلته ميلمستياګانې ، رستورانونه او کلبونه نه وو . تياتر او د بليټ نځاوي وي ، خو ډيري کمي . د کمال عبدالرحيم برسيره د هغه کونسل محمد الکوني او دهغوي ښځو دغو شيانو سره علاقه درلودله. داخيستلو له پاره هلته هيڅ شي نه ؤ ، د روسانو سره يوځاي کيدل او د هغوي کورونو ته تګ را تګ له ؤ ، او نه د ځوانانو له پاره د ساعت تيرۍ څه شي و . د ټولو نه خطرناکه خبره خو داوه چي کله به ديپلومات بيرته وطن ته راغي داسي ګومان به پري کيده چي په کمونستي چاپيريال کي په اوسيدلو سره به دی د کمونيزم په چټلۍ ککړ شوي وي او بايد د پوليسو تر نظارت لاندي ونيول شي . د دي ټولو شيانو په نظر کي نيولو سره د مسکو نه د عربي ديپلوماتانو راليږل شوي راپورونه ډير سخت د شوروي پرضد وو .

څومره چي فکر يې کيدي شي ، هلته هيڅ کار نه ؤ . د مصر د نمايندګۍ کونسل محمد الکوني ، د ايران په هکله څه خبري اتري کړي وي ، مصر هغه وخت د ايران سره يوڅه علاقه درلوده، ځکه يو خو په منځني ختيځ کي پروتۀ او بل د ايران شاه د فاروق پاچا خور کړي وه . د ۱۹٤٦ کال په وروستيو

کي چي دا وخت الکوني شارژدافير ؤ ، يوه ورځ ورسره د بهرنيو چارو په وزارت کي د منځني ختيځ د چارو مسؤل وکتل او پوښتنه يې تري وکړه چي د برتانيي سره خبري اتري څنګه رواني دي . الکوني داسي فکر وکړ چي روسان په دي ډول اشاره کوي چي مصر دي مسله د امنيت شوري ته وړاندي کړي . دا داسي وخت ؤ چي د امنيت شوريٰ د شوروي اتحاد پرضد د ايران په شکايت غور کاوه . شوروي اتحاد دآذربائيجان نه د خپلو پوځونو له ايستلونه ډډه کوله . د دوي هدف دا نه ؤ چي شوروي اتحاد د مصر د مسلې سره دومره مينه لري بلکي په دي ډول به پاملرنه د ايران نه وګرځول شي. کوښښ کوئ چي پرمونږ زور رانه وړئ او مونږ به په برتانيي باندي خپل فشار وساتو، . د مصر په شارژدافير باندي دي خبرو يو څه اغيزه وکړه ، خو د مصر د بهرنيو چارو وزير احمد لطفي السعيد ورته په تلګرام کي لارښونه وکړه چي په دي موضوع باندي بيا خبري ونه کړي او نه په دي هکله بيا تلګرام راوليږي. تل به شورويانو دا ډول اشاري ورکولې ، په مسکو کي د مصر بل مختار وزير ، کامل بنداري پاشا چي په سور پاشا ، مشهور ؤ ، دا مفکوره د منلو وړ وګڼله . رښتيا هم کله چي په ۱۹۴۷ع کال کي مصر د برتانيي پرضد خپله دعوي د امنيت شوري ته وړاندي کړه ، شوروي يې يو ډول ملاتړ وکړ . خو اصلي خبره داوه ، شورويان د دي پرځاي چي د مصر پلويان وو اصلاً د برتانيي زښته ډير مخالف وو .

✻ ✻ ✻

په حقيقت کي د مصر او شوروي اتحاد ترمنځ د علاقي وړ نژديوالی نه ؤ. کله چي د ۱۹۴۸ کال په مي کي انګريزانو دفلسطين له خاوري نه خپل پوځونه وايستل او د عربو اسرائيلو لومړني جنګ اور واخيست ، يو د هغو دليلونو څني چي د مصر صدر اعظم نوکراشي پاشا د پارلمان نه د اسرائيلو پرضد دجنګ تصويبول وغوښتل داؤ چي اسرائيل د نړيوال کمونيزم ملاتړ کوونکي دي . هغه د اسرائيلو دټولنيزو فارمونو (کيتبز) غورځنګ ته ګوته ونيوه. په نتيجه کي د پارلمان دواړو کورونو د اسرائيلو پرضد د جنګ له پاره رايي ورکړي چي د عربو له حقوقونه ساتنه وکړي او د کمونستي الحاد او د ديني شته والي ضد منفکوري (نهيليزم) پر ضد مبارزه وکړي . دي ټکي ته يو څه ملاتړ له دي امله زيات شو چي شوروي اتحاد د اسرائيلو دولت ژر په رسميت وپيژاند او په لومړني اوربندکي اسرائيلو د چکوسلواکيي وسلې ترلاسه کړي . ددي نه داسي ښکاري

چي کيدي شي شوروي اتحاد دا وخت په دي فکرو چي د مرتجع رژيمونو او حکومتونو په دغي سيمه کي به د اسرائيلو حکومت يو مترقي حکومت وي . که داسي وي نو دا د روس يوه ستره غلطي وه .

شوروي د لږکيو حکومتونو ته چي په مصر کي د فلسطين د جنګ دافت نه وروسته دربار جوړ کړي وو د بدګومانۍ په ستر ګه کتل . دا د اريانتيا خبره نه وه . ابراهيم عبدالهادي پاشا چي د ۱۹٤۸ کال د دسمبر په ۲۹ مه د نوکراشي د وژل کيدونه وروسته د مصر صدر اعظم شو ، نه يواځي اخوان المسلمين يې وځپل بلکي يو شمير نور افراطيون او کمونيستان يې هم بنديان کړل . د ۱۹۵۰ کال په جنوري کي چي وفد بيا د نهاس پاشا ترمشرۍ لاندې سياسي قدرت ته ورسيد ، د روس له نظره دلته حالات ښه شول ، ځکه نوي حکومت د منځني ختيځ د دفاع له تنظيم سره چي د برتانيي ، امريکي، فرانسي او ترکيي د حکومتونو له خوا جوړ شوي و ، څه کار نه درلود ، او هم يې د کوريا په جنګ کي له برخي اخيستلونه ډډه وکړه .

خو دلته حالات په تيزۍ سره د زړو سياسي ځواکونو د کنترول نه وتل. د پادشاه نه درباري مشاورين راتاو وو او دی يې له هري خوا نه را ايسارکړی ؤ. د عوامو د ژوند تولې برخي فساد نيولې وي . د يو شمير بزګرانو ډلو هڅي رواني کړي وي چي د ځينو شخصي او انفرادي خلکو لکه د شهزاده محمد علي په ملکيت ګيډه واچوي . د برتانوي پوځيانو او د مصر د پوليسو ترمنځ د کانال په سيمه کي خونړيو نښتو د ۱۹۵۲ کال د جنوري په ۲٦ مه قاهري ته اور واچاوه . مصر رښتيا هم د يو ډول انقلاب د کمره په غاړه ولاړ ؤ ، او په لوړ رتبه مقاماتو کي يو شمير کسان دې ته تيار وو چي هرځاي کي د کمونيزم لاسونه کار وکړي. (په درباري مانۍ کي يو لوړ رتبه مامور پادشاه ته راپور وړاندي کړ چي د پولنډ سفارت په لاريو لاريو ډيناميټ او چاوديدونکي مواد د ورانکارو پهلاس ورکړي دي ترڅو د قاهري په سيزلوکي تري کاروا خلي.)

رښتياهم د جولاي په ۲۳ مه انقلاب وشو ، خو دا هغه انقلاب نه ؤ چي روسانو غوښت يا يې ورته مزه ورکوله . دوي ته دا هم يوه ساده پوځي کودتا ښکاريده لکه د ډګرمن حسني زيم کودتا چي د ۱۹٤۹ کال د مارچ په ۳۰ مه يې دمشق کي وکړه ، او يا د ډګرمن سامي هيناوي کودتا چي څلورنيمي مياشتي وروسته يې زيم له قدرته ليري کړ يا لکه د لاتيني امريکي هره کودتا ،

د سوریې دادوه کودتاګانې هم په هماغه شکل وي . هغوي داسي فکر کاوه چي دا کودتا به په منځني ختیځ کي د امریکایانو او انګریزانو د رقابت له امله شوي وي او یا به د امریکایانو یوه شیطاني نقشه وي چي دلته د خلکو ربښتیني انقلاب ترپخیدو د مخه زیانمن کړي .

د شوروي بدګوماني په دي سره زیاته شوه چي آزادو منصبدارانو په چټکه سره نظم او اداره په لاس کي ونیوله . سکندریې ته نژدي په کفر الداور کي د اګست په ۲۳ مه ، ښايي د کمونستانو په لمسون ، کارګرانو د نساجۍ د یوې فابریکي اداره په لاس کي ونیوله . د دي کړیې دوه کسه مشران په پوځي محکمه کي په اعدام محکوم شول . د شوروي د ۱۹۵۲ کال په لوي دایرة المعارف کي یواځني شي چي د مصر په هکله موندل شوي داسي دي ، د مرتجع منصبدارانو رژیم چي د امریکي سره تړلی و په کارګرانو باندي د وحشیانه ظلم کولو هڅي وکړي ، د پولنډ د خبر رسولو آژانس په مصرکي د ودي په حال کي امپریالستي ضد غورځنګ د خفه کولو له پاره د یوي فاشستي پوځي دکتاتورۍ دجوړیدو خبري وکړي . د شورویانو او د هغوي د دوستانو له پاره د جولاي انقلاب ښکاره د بورژوازانو کارو .

✱ ✱ ✱

د شوروي اتحاد د کمونست ګوند نولسم کانګرس چي د ۱۹۵۲ کال د اکتوبر د ٥ - ١٤ پوري وشو ، یو نوي دریځ تصویب کړ ، ټولو کمونستو ګوندونو ته یې لاربښونه کوله ، په ملي جبهوکي د هغو د موکراتیکو ګوندونو سره یوځاي شي چي د 'دموکراتیکو آزادیو' شعار پورته کوي . د هغو بهرنیو هیئتونو د سلامونو په ځواب کي چي شوروي اتحاد ته یې د خپلو ګوندونو وفاداري اعلان کړي وه ، ستالین وویل : 'پخوا بورژوازان د ملت مشرانوو، د هیواد د خپلواکۍ واک او حقوق یې په لاس کي او دوي ترهرڅه پورتهوو. اوس د ملي اصولو له مخي واکي د دوي له لاسه وتلي دي . بورژوازي د یو هیواد حقوق او خپلواکي په ډالرو پلوري . د ملي خپلواکۍ او حاکمیت شعارونه له تختي پریوتي دي . په دي کي شک نشته چي تاسي د کمونستو او دموکراتیکو ګوندونو نمایندګان به دا شعارونه بیرته راپورته کوئ او وړاندي به یې وړئ ، که تاسي غواړئ د خپل هیواد ربښتیني وطن پالونکي شئ او ارزو لرئ د خپلو خلکو لاربښونکي ځواکونه شئ ، بل څوک نشته چي دا بیرغ پورته کړي' .

ځيني عربي کمونستانو په کانګرس کي ګډون وکړ ، خو د هغوي نومونه افشاء نه شول . هغوي ټولو د مصر د آزادو منصبدارانو له لاسه د فاشيزم او ظلم ، خبري وکړي . کانګرس له جنګ وروسته د لومړي ځل له پاره عربي کمونستانو ته موقع برابره کړه چي سره وګوري. هغوي د مرکزي کميټي په تعمير کي په ډيرو غونډو کي برخه واخيستله او په دې ډير خوشاله وو چي نظرياتو ته يې غوږ ونيول شو . په دي افتخار چي د شوروي غونډي يو لوي قدرت يې ترشاولاړ دي ، راتلونکي کي يې قدرت ته د رسيدلو په لور له ارزوګانو سره وړاندي کتل .

په ۱۹۵۳ کال کي د ستالين مړګ کوم لوي بدلون را نه ووست. روسانو په قاهره کي يو کلتوري مرکز پرانيت او د سوداګرۍ يو څوتړونونه وشول ، خو په عربي نړۍ کي ټول کمونستګوندونه د مصر د انقلاب سره په دښمني کي پاتي شول . په ۱۹۵٤ کال کي چي د ناصر او نجيب ترمنځ لانجه پيدا شوه ، د مصر کمونستانو هم د اخوان المسلمين غونډي د نجيب خوا ونيوله .

خو په کراره کراره شوروي اتحاد او مصر يو بل ته په رښتيني سترګو کتل پيل کړل . د تړونونو سره د ناصر دښمني په تيره بيا د ۱۹۵۵ کال د بغداد تړون ، دي د لويديځ سره په لانجه واړاوه . ډالس ته دده د ځواب نه مسکونا خبره پاتې نه شو : 'شوروي اتحاد هيڅکله زمونږ هيواد نه دي نيولی ، او په منځني ختيځ کي امپرياليستي سابقه نه لري. زه هيڅ دليل نه وينم چي خپل هيواد د هستوي وسلو په پوځي اډه بدل کړم ، ترڅو شوروي وډار شي ، هغوي هيڅکله هم مونږ تهديد کړي نه يو . په مصر کي د کمونستانو شته والی يو خطر شميرل کيدي شي ، خو د ټولنيزو اصلاحاتـو له لاري به دوي سره معامله وشي' .

په ۱۹۵۵ کال کي ناصر باندونګ ته لاړ او د افريقا ـ آسيا د اتحاد غورځنګ وزبيريد . مسکو د ۱۹۵۳ کال د ستالين پر ضد د 'ډاکترانو د رسوا دسيسي' نه وروسته د تل ابيب سره سياسي اړيکي وشکولې ، او لږه موده وروسته مصر په مسکو کي خپله سياسي نمايندګي دسفارت سويې ته لوړه کړه . په منځني ختيځ کي د شوروي اتحاد د لوي بريد د پيل کيدو له پاره لاره ښه روښانه ښکاريده .

د شوروي دلوی برید پیل

د هستوي وسلو پرمختګ شوروي اتحاد مجبور کړ د خپلو جنوبي سرحداتو نه هغي خواته نړۍ باندي نوي کتنه وکړي . په پخوا وختوکي روسان په خپلو ځمکو باندي کلک ناست وو او د هر بې پروا برید کوونکي جزا ورکولو او ځپلوته تیاروو . خو اوس هرڅه بدل شوي وو . دوي مجبور وو چي نه یواځي د خپلو نژدي ګاونډیانو ترکیي او ایران اندیښنه وکړي بلکي د سوریې ، عراق او آن د ختیځي افریقي اندیښنه هم وکړي . لویدیځ له مصر نه غوښتنه کوله چي د شوروي پر ضد په اتحادیه کي شامل شي ، خو مصر له دینه ډډه کوله ، په دي ډول بې په نړیوال سوړ جنګ کي ستراتیژیکي اهمیت ورځ په ورځ زیاتیده . دا خبره تر یوي اندازي رښتیا وه چي ناصر به شورویانو ته ویل : 'مخکي له دینه چي تاسي مونږ سره څه وکړئ مونږ تاسي ته خپلي مرستي وړاندي کړي. پخوا تر دي چي تاسي زمونږ پر خوا ودرېږئ مونږستاسي پرخوا ودریدو. مونږله دي نه ډډه وکړه چي مصرکي داسي یوه اډه جوړه کړو چي تاسي وویروي.

د روس مشرانو به چي له کریملین نه نړۍ ته وکتل ، هغوي به د منځني ختیځ ورځ په ورځ زیاتیدونکي اهمیت ته اریان شول . اوس ناټو په اروپا کلک لنګر اچولی ؤ ، او د ټرومن دکتورین ناټو د ختیځ په لور تر یونان او ترکیي پوري غزولې وه . د ۱۹۵٤ کال نه وروسته ناټو په لیري ختیځ کي د سیټو په جوړیدو سره غبرګه شوه. خو د دغو د وولوید یځو اتحادیو ترمنځ یوه خالیګاه وه.که لویدیځ کولاي شواي د منځني ختیځ د دفاع د تنظیم پواسطه په دغي خالیګاه پول وتړي نو د اتحادیو زنځیر به پوره شي ، او شوروي اتحاد نه به د دښمنو هیوادونو کړۍ را چاپیره شي .

خو عربي نړۍ په خپل منځ کي په ژوره توګه ویشل شوي وه . په عراق کي هاشمي کورنۍ د نوري سعید په ملګرتیا چي د هیواد یو تکړه سیاسي سړي و ، د عربو په اله ګوله کي د فیصل او لارنس په پلوۍ جنګیدلې وه ، دبرتانویانو په پلوۍ یې خپل سیاستونه روان کړي وو ، په دي عقیده ؤ چي د عربو

د لانجو د اواري له پاره یواځنۍ لاره د لویدیځو پوځي اتحادونو سره یوځاي کېدل دي . دوي په دي فکر وو چي دا کار به په سیمه کي د اسرائیلو د پراختیا یې سیاست مخه ښه ونیولاي شي ، او د عربو له پاره به د تهاو هغو وسلو برابرول تضمین کړي چي ورته ضرورت لري . خو په مصر او سوریه کي مخالفي نظر يې دودې په حال کي وي .

د باندونګ نه وروسته دناپیيلتوب د ښه والي خبري ډیري اوریدل کېدي. د شوروي دا مفکوره تر هغي خوښیدله چي د ناصر له خواوه ، خو د تیتو له خوا يې د مفکوري نه بدوړل . ناپییلی ناصر د نړی په یوه سیمه کي د لویدیځ د قوت لړوالی ښود چي د شوروي د امنیت له پاره ګټور ؤ ، خو ناپییلي تیتو د کمونستي بلاک د قوت لړوالی ښود . نو د مصر له پاره ناپییلتوب وطنپالي وه ، خو د یوګوسلاوي له پاره خیانت . البته امریکایانو دا ټول شیان دلته په بل مخ لیدل ، کله به چي زه مسکو ته لاړم او د ګرومیکو خبروته به مې غوږ ونیو ، داسي فکر به مي کاوه چي که سترګي پټي کړم ، ډالس ته مي غوږ نیولی وي . ستر قدرتونه پرنورو باندي خپل ځانګړی منطق مني ، دا وسله تون او ایډیالوژي ته ضرورت لري - د اوږدي فاصلې توغندي او د اوږدي مودې ستراتیژي .

⁂ ⁂ ⁂

د چکوسلواکیې د وسلو د معاملې ډیره یادونه شوي ده، خو چي څنګه دا معامله عملاً ترتیب شوه کیسه يې ډیره عجیبه ده. ناصر غوښتل باندونګ ته په لاره هند ته رسمي سفر وکړي ، هلته د ۱۹۵۵ کال په اپریل کي د افریقائي - آسیائي هیوادونو لومړي کانفرنس غونډه کوله . څنګه چي هغه په یوه هوایي کرښه هم باورنه درلود (انګریزي او امریکایي حکومتونو دي په هر شکل ډا راوه چي باید په کانفرنس کي برخه وانخلي) ، د هند د هوایي کرښي یوه الوتکه يې کرایه کړه چي د باندونګ پوري ټول د تګ وراتګ سفر وکړي . الوتکه باید دوه ورځي په ډهلي کي پاتې شي ، د نهرو سره یوځاي رنګون ته لاړه شي ، یوه شپه هلته تیره کړي ، یونو UNU له ځانه سره راواخلي او بیا دري واړه صدر اعظمان باندونګ ته لاړ شي . دا معلومه نه وه چي چاون لاي به دوي نه وړاندي رنګون ته رسیدلی و ، او هغه د یونو سره په ملګرتیا هوایي میدان ته زمونږ د ښه راغلاست له پاره راغلی و . الوتکه چي په ځمکه کیناستله ناصر له کړکۍ نه بهروکتل اریان شو ، چاون لاي د یونو سره یو ځاي د الوتکي خواته

را روان دي . نهرو دوي يو بل ته سره ور وپیژندل ، او د مصر ډله تړوله د کورنر پخواني بنگلي ته لاړو چي اوس يې درسمي ميلمنو له پاره جوړه کړي وه ، دلته د مصر ، هند او چين هيئتونو ته په بيلو بيلو پوړونو کي ځايونه ورکړل شوي وو . نهرو له ناصر نه پوښتنه وکړه که غواړي دستي د چاون لاي سره کورو . کتنه ترتيب شوه ، د خبرو په ترڅ کي ناصر يادونه وکړه چي دي د بريدونو تر ويري لاندي دی او د مصر د دفاع له پاره د وسلو په پيدا کولو کي له ستونځو سره مخامخ دي . وي ويل : نه پوهيږم چي شوروي اتحاد به پرمونږ وسلو خرڅولو ته تياروي که نه ؟ چاون لاي ورته وويل چي دي به په دي هکله د شوروي اتحاد سره وغږيږي . وي ويل : فکر کووم شوروي به دي کار ته هو ځواب ورکړي .

چاون لاي د ناصر سره د خبرو اترو په هکله موتسي تونگ ته راپور ورکړ ، هغه غوښتنه وکړه بايد په پيکنگ کي د شوروي د سفير له لاري مسکو ته راپور وليږل شي ، چي هغوي د ناصر له غوښتني نه خبر شي . راپور د يو سړي او د حالاتو يو چټک تحليل دي . ددي يو نقل د چينايي مقاماتو له خوا قاهري ته هغه وخت وليږل شو چي د شورويانو سره يې په دي خبره اختلاف را ښکاره شو ، شوروي په چين ملامتي اچوله چي وايي مرسته بايد يوازي کمونستي هيوادونو ته ورکړه شي ، نه دريمي نړۍ ته .

متن يې په دي ډول ؤ :

١ ـ ناصر ما سره د خپلو نظرياتو په هکله خبري وکړي ، ما په خپل ذهن کي يوه داسي مفکوره وموندله چي ده زغملای شوه ـ دا د عربي ناسيوناليزم مفکوره وه . زه داسي پوه شوم چي دي نتيجي ته رسيدلی دي چي دا مفکوره دلته داسي قوتونه او ځوا کونه را پيدا کولی شي چي د منځني ختيځ په آزادي ښښونکو غورځنگونو به ډيره ژوندۍ اغيزه ولري .

٢ ـ فکر کوم ناصر په ناپييلتوب کلکه عقيده لري ، په اقتصادي ، پوځي او نورو برخوکي ، د اوږدي مودي د ستراتيژي په توگه ، نه د لنډي مودي د تکتيک په شکل ، چي ده ته کټه رسولی شي. که دده مخالفت له لويديځ سره تکتيکي واي ، نو دي به دغه اوسني ځوړته نه واي رارسيدلی .

٣ ـ ناصر له مانه پوښتنه وکړه شوروي اتحاد به په مونږ هغه وسلي خرڅي کړي چي له امريکي نه يې نه شو ترلاسه کولی ، او سخت ضرورت ورته لرو ،

مونږ په سیمه کي د امریکي د انحصار نه ځان خلاصول غواړو ، ترڅو د مصر په سرحداتو باندي د وسلو د هغو بریدونو مقابله وکړو چي ورسره مخامخ یو . زما ځواب هغه ته داؤ ، کیدي شي شوروي اتحاد د دغي ضرورت پوره کولو سره علاقه ولري ، خوزه ددي له پاره مطلق ځواب نه لرم ، مونږ باید د مناسبولارو نه د شوروي اتحاد د مشرتا به نه په دي هکله سم معلومات ترلاسه کړو .

٤ ـ د ناصر سره له خبرونه زه پوه شوم په منځني ختیځ کي د عربي ناسیونالیزم د نویو ځواکونو او د امپریالیزم او ارتجاعي قوتونو ترمنځ نښته حتمي پیښیدونکي ده .

٥ ـ ممکنه نه وه د منځني ختیځ په پیښیدونکو لانجوکي سوسیالست کمپ یواځي د یو ننداري چي په توګه پاتې شي . زه چي وینم ، مونږ باید په دي جګړو کي د دوو دلیلونو له مخي د ملي قوتونو سره مرسته وکړو ، د هغوي بریالیتوب د سوسیالست کمپ په ګټه دي او د لویدیځ امپریالستي کمپ هغه تولي‌هلي ځلي به تس نس کړي چي دختیځ کمپ د را ایسارولو له پاره يې کوي . زما نتیجه ګیري داده چي تاریخي منطق په منځني ختیځ کي د ملي قوتونو را پیدا کیدل ویني ، او مونږ باید له دوي سره د امکان تر اندازي دوستان واوسو . البته په دي کي پوره توپیر شته چي د دوي سره ژر تر ژره نژدي شو او د دوي د اهدافو په لاس ته راوړلو کي ورسره مرسته او لارښونه وکړو او که صبر وکړو او وګوروچي څه کیږي یعني پریږدو مشران يې مبارزه وکړي او کله چي بریالي شي بیا به ورسره نژدي شو . د سوسیالستي کمپ له پاره باید د ژر نژدیوالي ګټي لږي ونه ګڼلې شي .

د ناصر غوښتني ته مسکو ژر ځواب ورنه کړ . شپږ اوني وروسته په قاهره کي د شوروي سفیر ډانیل سولوډ د سوډان په نمایندګۍ کي د سوډان د صدر اعظم اسماعیل الازهري له پاره میلمستیا کي ناصر ته را نژدي شو او ورته وي ویل : صدر اعظم صاحب ! ماته لارښونه شوي ستاسي یوي پخوانۍ پوښتني ته ځواب ووایم چي تاسي زما له دوستانونه کړي وه . ناصر پوه شو او د سبا له پاره يې ورسره د کتلو وخت وټاکه .

د دوي په کتنه کي سوافقه وشوه چي یوه کمیټه جوړه شي ، د مصر د وسله والو پوځونو لوي درستیز جنرال حافظ اسماعیل ، د جمهور رئیس

د دفتر لوي مدير علي صبري او دشوروي نظامي اتشه ډګرمن ونيمچينکوي غږي وي ، دا خبره بايد ډيره زياته پټه وساتله شي ، د اردو په مرکزي دفتر کي د لومړني غونډي نه وروسته فيصله وشوه بايد راتلونکي غونډي په يو غير مهم ځاي کي وشي ، بيا نوري غونډي د قاهري په اطراف کي د معادي په سيمه د علي صبري د خپلوانو په يو کور کي کيدلې . کله چي مذاکرات پرمختللی پړاو ته ورسيدل ، د دواړو هيئتونو سره دوه روسي جنرالان ور زيات شول او د غونډي ځاي پراګ ته بدل شو . په دي وخت کي د روسانو خوښه نه وه داسي کار وکړي چي د ژنيو روحيې ، ته ضرر ورسوي ، (د ١٩٥٥ کال په جولاي کي په ښه فضاء کې د څلورو ځواکونو د سرمشرانو له غونډي وروسته) پيشنهاد وشو چي را کړه ورکړه بايد د چکوسلواکيې له لاري وشي .

مسکو په جولاي کي د پراودا مدير ډمتري شيپيلوف قاهري ته وليږه چي ناصر پخپله و څيري ـ آيا دي داسي سړي دي چي په بحرانونو کي کلک ودريږي که نه ، او که د امريکي او برتانيي د فشارونو د زياتيدو سره به يې ملا تيټه شي ؟ ناصر او شيپيلوف سره ښه شول ، شيپيلوف مسکو ته راپور ورکړ ناصرداسي سړي نه دي چي په کار کي وويريږي او خپل نوي ملګري په پټ ځاي کي پريږدي . د بلې خوانه ناصر هم خپل دريځ ښه روښانه کړ . هغه شيپيلوف ته وويل : زه کمونست نه يم او د مصر دکمونستانو خبره يې ورته وکړه چي ځيني يې محکمو ته راکښل شوي وو . شيپيلوف ورته‌وويل : شوروي اتحاد د سيمه يزو کمونستانو سره څه کارنه لري ، ناصر چې د خپلو کمونستانو سره څه کوي دا د دوي خپله کورنۍ خبره ده .

د وسلو معامله رښتياهم دومره پټه ساتل شوي وه چي په شوروي اتحاد کي د مصر نوي مقرر شوي سفير محمد الکوني په دي هکله هيڅ شي نه خبرنه و . سولوډ فکر کاوه چي دي به په موضوع خبر کړل شوي وي ، نو د الکوني سره يې د خبرو په ترڅ کي د وسلو معاملې ته څه نرۍ غونډې اشاره وکړه، هغه ډيرهوښيار ديپلومات ؤ هغه داسې کومه څرګندونه ونه ښوده چي ګوندي د داسې کوم شي يادونه وشوه چي دي تري خبر نه دي . الکوني چي مسکو ته ورسيد هم په تياره کي و ، د بهرنيو چارو د وزارت معين ولاديمير سيمونوف سره يې وکتل هغه هم ورته د وسلو د معاملې يادونه وکړه ، دا يې ورسره زياته کړه چي که تاريخ ته وکتل شي ليدل کيږي شوروي اتحاد د هر هغه هيواد سره مرسته

کړي ده چې دخپلې خپلواکۍ له پاره جنګېدلي دي . سیمونوف وویل که چیري مصر د شوروي اتحاد سره همکاري وکړي ، شوروي به له ناصر سره هغه څه وکړي چې پخوا یې له اتاترک سره کړي دي . الکوني د خپلو مذاکراتو په هکله راپور په خپل خط په کڅوړه کې قاهري ته ولیږه ، په تلګرام یې باورنه و. د امنیتي دلایلو له امله ده ته د دغې پیغام ځواب بیرته ورنه کړل شو .

* * *

په دې ټولو کې چاودونه وو . امریکایان څه نا څه په دې پوه شو چې څه روان دي ، په قاهره کې د هغوي د سفارت یو غړي جان اکلبرګر د سپتمبر په ۲۷ مه سهار وختي په درې بجو په تیلفون زه له خو به راویښ کړم چې راته ووایې د هماغې ورځې د ماسپښین په څلو رو بجو کرمټ روز ولټ قاهري ته رارسیدونکي دي او د ناصر له پاره یو پیغام له ځانه سره راوړي . دا پخپله داریانتیا خبره نه وه . کرمټ روزولټ د منځني ختیځ په چارو کې اوږده تجربه درلوده او ډیر زیات به قاهري ته راتۀ . د ۱۹۵۲ کال د انقلاب نه یواځې دوه میاشتي وروسته د رئیس ټرومن د ځانګړي نماینده په توګه هغه قاهري ته راغلی وچې د انقلاب اهداف ځانته معلوم کړي او د نو یو مشرانو د شخصیتونو په هکله ځان پوه کړي. څو میاشتې وروسته هغه بیا قاهري ته راغي چې د بهرنیو چارو په هکله د نوي وزیر جان فوستر ډالس د سفر له پاره لاره اوازه کړي. که څه هم تر ډیره پورې په قاهره کې څوک په دې نه پوهیدل چې کرمټ روزولټ په دې او وروستو ډیرو ماموریتونو کې د سیا نماینده ؤ .

له انقلاب وروسته په لومړیو کلونو کې ناصر په دې عقیده ؤ چې امریکا کولای شي په منځني ختیځ کې یو ګټور او جوړونکي رول ولوبوي ، ځکه دا د لویو طاقتونو په کتار کې کولای شي د خپل نفوذ په زور پیښې په سمه لار روانې کړي . روسیه د نورو ستونځو سره مخامخ وه ، چین ډیر لیري پروت ؤ، برتانیه او فرانسه سره د خپلو استعماري بقایاوو په سر اوس هم په جګړو اخته وو . دا خبره د منلو وړښکاریده چې امریکا به له ځینو لارونه د مصر سره مرسته وکړای شي. ځکه چې ښکاریدل د امریکې حکومت د دوه اړخیزو تړونونو پرتله په سیمه یزو تړونونو خوشاله و ، کیدي شي په برتانیه باندې زور راوړلو ته ولمسول شي څو خپل پوځونه له دې ځایه وباسي . کیدي شي امریکایان دې ته تیار شي چې دلته اقتصادي مرستي وکړي او وسلې را برابري کړي. په حقیقت کې په

برتانیه باندي د امریکي فشار د را پیدا کیدو په حال کي ؤ چی له سیمي نه خپل پوځونـه وباسي ، خو د اقتصادي او پوځي مرستو څه اراده يې نه معلومیده . دا وخت ، د ۱۹۵۵ کال په دوبۍ کي ناصر بیله شکه فکر درلود د امریکي سره په هره سویه خپل اړیکي بیرته سم کړي .

اوس دا خبره ښکاره وه چي کرمټ روزولټ له ځانه سره هر څه راوړي وي د وسلو د معاملې نه به خبر وي، داسي گومان کیده چي دی بـه هڅه وکړي په هر ډول کولای شي د وسلو د معاملې مخه ونیسي . تردي وخته پوري لا د وسلو یوه کشتۍ هم سکندریې ته نه وه را رسیدلې ، خو د ناصر له پاره یواځي یوه لاره وه چي د وسلو د معاملي اعلان د کرمټ روزولټ تر را رسیدلو وړاندي وکړي ،او هغه ته يې د یو تر سره شوي کار په توګه وړاندي کړي. هغه وویل: زه نه غواړم امریکایان را نه پوښتني وکړي ، او که را نه پوښتني وکړي ، زه باید دروغ ونه وایم . هرڅه چي پیښیږي مونږ د ډیر فشار سره مخامخ کیږو ، او د دي سره د ښي مقابلې کولو له پاره باید مونږ د عربي عوامو عمومي ملاتړ ترلاسه کړو ، ناصر له خپل منشي نه پوښتنه وکړه ، کومه میلمستیا شته چي پکي را ته د خبرو کولو موقع په لاس راشي؟ خو هغه وویل ، نه ، بیا يې په اخبارکي ولیدل چي د اردو د عامه اړیکو څانګي په قاهره کې د عکسونو یو نندارتون پرانست ، ناصر وویل ، هغوي باید خبر شي چي زه هلتـه ورتلونکي یم . دننداړتون تیاروونکي خوشاله او اریان شو ، خو د لازمو ترتیباتو نیولو له پاره وخت ډیر کم و . نو ناصر د وسلو د پیرودنې خپل ډراماي اعلان د ۷۲ کسانو یوي ډلې ته وکړ چي اکثره يې عکاسان وو .

کرمټ روزولټ لا په هوا کې ؤ چي د وسلو د معاملې اعلان وشو . ماله راښکته کیدونه سمدستي وروسته هغه ولید ،راته يې وویل: د ځانه سره يې یو څه راوړي دي چي د اخطار په اندازه دي . دي دا ویره را پیدا کړه چي که چیري مصر د وسلو په پیرودنه ټینګار کوي، د څلورو ټکو تخنیکي او اقتصادي مرستي به بندي شي ، د ډیپلوماتیکي اړیکي به خرابې شي او کیدي شي د شوروي د وسلو راوړونکي بیړیو مخه په اوچتو سمندرونو کې ونیوله شي . ما روزولټ ته وویل که ناصر له دغو الفاظو سره مخامخ شي نتیجه به يې یوه غمجنه پیښه وي ، اخطار به د روزولټ په مخ وروایشتل شي . ورته مي وویل چي تاته دغه وظیفه د وسلو د معاملې د اعلان نه وړاندي درکړل شوي وه ، او اوس دا کار یو

شوي کار دي ، ښه به داوي چې په دي هکله نوي هدايت واخلي . ما سره په خبرو کې په منځنې ختيځ کې د ايزنهاور ځانګړي نماينده ايريک جانستن مرسته وکړه ، هغه هم دا وخت په قاهره کې و ، هغه ټينګار وکړ چې ډير احتياط بايد وشي .

ما هغه ته وويل چې ناصر ته څه وړيښښ شوي وو ، هغه پوهيده ددي خبري سوال ته را پيدا کيږي چې روزولټ دي هغه ته اخطار نه ورکوي ، دا به سمه نه وي چې د اخطار د اخيستلو نه په ډيري کولو سره د ده سپکاوي وشي. نو خبره داسي جوړه شوه چې دي به په شخصي توګه د ماښام د ډوډۍ په ترڅ کې زما په کور کې د ناصر سره وګوري ، خو د وسلو دمعاملې په هکله به ورسره خبري نه کوي، ترڅو نوي هدايت له واشنګټن نه را رسيدلی نه وي . همداسې وشول .

د نوي هدايت له پاره د روزولټ غوښتنې ډالس ډير په غوصه کړ ، هغه فکر کاوه چې استاذي يې د فشار لاندي راغلی او کمزوري شوي دي . ډالس د روزولټ د قوي کولو له پاره د بهرنيو چارو په وزارت کې د منځني ختيځ د چارو له پاره معين جارج الن قاهري ته راوليږه ، هماغسې ليکلی اخطار يې راوړ چې روزولټ يې ناصر ته د ورکولو نه عاجز پاتې شوي و. کرمټ روزولټ او په قاهره کې د امريکي سفير هنري بيروډ ، د جارج الن د ليدو له پاره هوائي ميدان ته ورغلل او هغه يې خبرکړ چې اخبار چيانو ته څه ونه وايي . وروسته له خبرو يې هغه قانع کړ چې اخطار ورکول ډير خطرناک کار دي ، نو هغه راضي شو او اخطار يې پټ کړ .

په معامله کې ټولو برخه اخيستونکو نه شو کولاي خپل احساسات قابو کړي . په واشنګټن کې د مصر سفير دا وخت په قاهره کې و ، په ناصر يې ډير غالمغال جوړ کړ او په اريانتيا سره يې ورته وويل : ''ګواتيمالا ، ښاغلی جمهور رئيس ! ، ګواتيمالا'' ! (د اربين پرضد د سيا په مرسته يوه ځې دري مياشتې وړاندي هلته کودتا شوي وه) .

روسان دسپتمبر د ۲۷ نې په اعلان سره ډير اريان شوي وو. هغوي خبر نه وو چې ناصر ولې د اسرارو هغه پرده وڅيرله چې دوي ورلاندي پټ په خاطر جمعۍ سره خپل کارونه کول . د دوي د وسلې بار څو کشتۍ لا اوس هم په مديترانه کې وي . که امريکايانو د دغو کشتيو د تګ مخه نيولاي واي ،

څه به پیښیدل ؟ دا دومره د ډاډ خبره نه وه چي ناصر ویل که داسې وشي ، دي به يې له امریکایانو سره دخبرو له لاري حل کړي . ښایي دا خبره په کار وه چي دوي ته مخکي له مخکي خبر ورکړ شواي وای چي ناصر څه ویل غوښتل، خو د دي کار د پاره وخت ډیر کم و .

خبره هغه وخت کړ کیچنه شوه ، چي یو روسي کشتیوان په سکندریه کي دیوي روسي کشتۍ نه سمدستي هغه وخت غیب شو چي روزولت او الن مصر ته راورسیدل . د هغه د پیداکولو له پاره هر ډول هڅې وشوي ، خو د مصر مقامات د نورو ټولو خلکو په شان هغه وخت اریان شول چي روسي کشتیوان لږ وخت وروسته په امریکا کې ښکاره شو او د سیاسي پناه غوښتنه يې وکړه . داسې ښکاریده چي هغه په پټه په موټر کي د سکندریې نه قاهري ته وړل شوی و، له هغې ځاي نه د دیپلومات په جامه کې اتن ته تللی او له هغه ځایه واشنګټن ته.

کرانه وه روسان دا ومني چي په مصر کې څوک په دي کار خبر نه وو . په تیره بیا چي دلته د مصر په کمونستانو زور راوړل شو ، په دي کار هم له روسانو نه امریکایان ډیر خوشباله وو . په ځینو عربي محافظه کارو هیوادونو کي شور او غوغا پورته شوه چي ناصر د کافرانونه وسلې راونیولې او ځان يې د ملحد کمونست سره ملګري کړ . د دغو تبلیغاتو سره د مقابلې کولو یوه لاره داوه چي د مصر په مطبوعاتو ، اخبارونو او راډیو کې په مصر کې د کمونستانو محاکمه کولو ته زیاته پاملرنه وشي . ناصر په دي خبره ټینګار کاوه چي هغه وسلې راواردي کړي ، نه ایډیالوژي . روسان بالکل نه پوهیدل چي د مصر په مطبوعاتو کې د کمونستانو د محاکمې دومره زیاته یادونه د څه له پاره ده ، او یا د مصر د ایډیالوژي په کمونستي ضد فطرت باندي ټینګار او تکرار څه مطلب لري .

✱ ✱ ✱

د وسلو معاملې په منځني ختیځ کې حالات بدل کړل . اوس دا سیمه د لویدیځ د نفوذ سیمه نه شواي بلل کیدي ، اوس دا ځمکه د یرغلګرو له پاره ممنوعه سیمه وه . د لویدیځ د وسلو د پلورلو د دغه انحصاري بازار ماتولو ټولو عربانو ته لاره خلاصه کړه چي له نورو منابعونه وسلې ترلاسه کړي او ډیر عربان په دي کار خوشاله ښکاریدل . ژر سوریې د شوروي اتحاد سره د وسلو

د پیریدلو له پاره خبري پیل کړي ، او چې کله په ډسمبر کې د برتانیې د اردو لوی درستیز جنرال تمپلر عمان ته راغئ ترڅو د اردن حکومت تشویق کړي د بغداد د تړون غړي شي ، د خلکو د سختو مظاهرو سره مخامخ شو ، مظاهري یواځې هغه وخت تر کنترول لاندې راغلې چې د اردن نوي حکومت خلکو ته وعده ورکړه چې اردن به هیڅکله هم د بهرنیو سره تړونونه ونه کړي .

امریکایانو ځانونه د برتانویانو په پرتله زیات نرم وښودل . داسې لوبه يې پیل کړه چې د وسلو د معاملې د غم تداوي وکړي . د ډالس فکر بیرته لوی بند ته را وګرځید . په اسوان کې د یو لوی بند جوړول به په ډیره اندازه شاړې ځمکې تراوبو لاندې راولي او کافي بریښنا به تولید کړي چې د مصر په کرنه او صنعت کې به ډیر مهم رول ولوبوي ، دا د نوي انقلابي دولت له پاره د پاملرنې وړ لومړي درجه کار ؤ . ډالس داسې حساب کړي ؤ چې لویدیځ خو د وسلو د برابرونکي په توګه په مصر کې خپل ځای بایلود ، کیدی شي دغې لوی پروژې ته په کریډت ورکولو سره دوي د مصر په اقتصاد او مالیه باندې څه ناڅه کنترول وساتلی شي . نو هغه ناصر ته د نړیوال بانک د رئیس ایوجن بلیک له لاري یو پیغام ولیږه : زه غواړم ناصر په دې خبره پوه کړم چې روسان ورته د مرګ له پاره د وسلو مرسته کولای شي ، خو یواځې مونږ ده ته او دده خلکو ته ژوند ورکولای شو» .

د لوی بند د مالي امکاناتو د برابرولو په هکله دنړیوال بانک سره خبري د ۱۹۵۳ کال راهیسې رواني وې ، او د وسلو د معاملې د کولونه لږ وروسته شیپیلوف ناصر ته یادونه کړي وه چې روس د لویو بندونو په جوړولو کې ډیره تجربه لري ، که ضرورت وي روس دي ته تیار دي چې دا تجربه د مصر په خدمت کې وړاندې کړي ، ناصر له هغه نه مننه کړي وه او ورته يې ویلي ؤ چې غواړي دا کار د لویدیځ په مرسته تر سره کړي او د شوروي اتحاد مرستې په صنعتي پروژوکې ولګوي . د دغې مذاکراتو له مخې شیپیلوف دا خبره ښکاره کړي وه چې شوروي اتحاد به د مصر سره په صنعتي پروژو کې مرسته کوي او د لوړبند د جوړولو سره علاقه نه لري . دغې خبرې ډالس زړه‌ور کړي ؤ چې روسان به په هیڅ ډول هم د لوړ بند په جوړولو کې برخه وانخلي - یوه بدمرغه ناپوهي وه - چې ژر ثبوت شوه .

د امریکایانو د غلطي محاسبې یو دلیل هم داؤ چې دوی ځان په دي ټکي نه پوها وه چې مصریانو شوروي اتحاد ته په داسي سترګه کتل چې لاسونه یې په سیمه کې د هر ډول امپریالیستي ناولتوب نه پاک وو. ډالس یو ځل د ناصر پاملرنه په ختیځه اروپاکې د شوروي اتحاد کارونو ته راواړوله. خو ناصر ورته وویل: «هغوی مونږ څنګه نیوی شي؟ 'هغوی ختیځې اروپا ته ځکه ننوتل چې ګډ سرحدونه یې ورسره درلودل، هلته یې خپل پوځونه لیږلی شول. خو سور پوځ د مصر نه ډیر لیري پروت دی. زما لانجه د کمونیزم سره یوه کورنۍ شخړه ده. که کورنۍ جبهه د ملي اهدافو ترشا کلکه ولاړه وي، مونږ د هیڅ شي نه ویره نه لرو».

✱ ✱ ✱

د سویز کال راو رسید. د ۱۹۵۶ کال په لومړیوکې شوروي اتحاد په منځنې ختیځ کې د حالاتو په پرمختګ خوشال ښکاریده. خروسچف د شوروي اتحاد د کمونست ګوند په شلم کانګرس کې وویل: «د نړۍ په تاریخ کې هغه نوی دور چې لینن یې اټکل کړي و، را رسیدلی دی، چې د «ختیځ خلک به په نړیوالو فیصلو کې مهم رول ولري او په نړیوالو اړیکوکې به یو مهم عامل شي. که څه هم دا هیوادونه د سوسیالیستي بلاک پوري تړلي نه دي، خو دوی کولای شي د خپل ملي اقتصاد د جوړولو او د خپلو خلکو د ژوند د ښه کولو له پاره د پاملرني وړ بریالیتوبونه ترلاسه کړي، نن هغوی مجبور نه دي د عصري سامان الاتو له پاره خپلو پخوانیو استعمار چیانو ته مخ ورواړوي. دوی کولای شي ټول شیان د سیاسي او پوځي هر ډول شرایطو پرته له سوسیالیستي هیوادونو نه ترلاسه کړي».

د کانګرس نه وروسته مصر د الف درجې (پوړ) له امتیازاتو نه ګټه پورته کوله. ګالینا اولانوفا یوه اونۍ له قاهري نه لیدنه وکړه، په مسکوکې د مصري فلمونو نندارتون جوړ شو، یوه شپه یوي جنۍ یوفتوسینکو د مصر د کلتور په هکله یو شعر ولوست چې یې پکې د نیل د افتخاراتو ستاینه وکړه. د دووزرونه زیات مصریان په کال کې د یو او بل هیئت د غړیو په توګه شوروي اتحاد ته لاړل، د سوله ییزو اهدافو له پاره د اتومي تولیداتو په هکله له شوروي اتحاد سره یو تړون وشو او مصر لومړنۍ اتومي بټۍ ترلاسه کړه.

په دي وخت کې د شوروي دریځ یوه په زړه پوري خیړنه جوړوي.

د دوي د پاره لکه چې ويل به يې دلته د پښې د کلکولو څه ضرورت نشته ، ځکه پيښو دوي منځني ختيځ ته راننه ايستل . دا دوي نه وو چې دلته يې لوي بريد پيل کړ بلکې مصر دوي دغه کارته مجبور کړل . مصر د دوي وسلوته اړؤ ، د ستايلو وړده چې مصر د خپلو پلانونوپه رڼا کې د وروسته پاتې سيمو په پرمختگ کې د خپلو خلکو ملاتړ د يو ملي هدف ترشا د يوې محرکې قوي په شکل راکش کړ . د مصر خلک په دې ډير خوشاله وو چې ناصر د مرستو د ترلاسه کولو د پاره شورويانوته مخ وروااړاوه ، په ټوله عربي نړۍ کې د ټولو له پاره د وياړ يو سمبول شو او په خپل ټول ژوندکې يوه افسانوي څيره شوه .

د لويديځ په تيره بيا د برتانيې له پاره د ۱۹۵٦ کال پيل پوره ستونځې راوړې . د اردن ځوان پاچا حسين د مارچ په لومړۍ نيټه د اردن د پوځونو برتانوي قوماندان گلوب پاشا له کاره ليري کړ . دا بدمرغه خبر سم په هاغه وخت خپور شو چې د برتانيې د بهرنيو چارو وزير سلوين لوئيډ په قاهره کې له ناصر سره د ماښامي نه نا اميده راوتلی ؤ هڅه يې کوله د دوو هيوادونو ترمنځ د اړيکو د ښه کولو څه لارې چارې ولټوي . سلوين لوئيډ را ټوپ کړ او ويې ويل د گلوب ليرې کول د ناصر په لارښونه شوي او وخت يې يوه سنجول شوې ترټنه ده . د برتانيې د صدر اعظم ، سر انتوني ايډن او د محافظه کار گوند غوصه د پاچا حسين پرځای زياته ناصر ته را وپاريده . شپږ اونۍ وروسته بلگانين او خروسچف لندن ته لاړل ، خروسچف به هر وخت مونږ ته دا خبره يادوله ، چې ايډن دومره په ذهن کې نا ارامه ؤچې بالکل نه پوهيده په منځني ختيځ کې د را پيدا شويو حالاتو سره د مقابلې له پاره څه وکړي .

د لندن په دې کتنه کې ايډن پيشنهاد وکړ چې منځني ختيځ ته د وسلو د برابرولو يوه ټاکلې اندازه معلومه شي اوهم يې غوښتنه وکړه چې شوروي اتحاد د ۱۹۵۰ کال د درې اړخيزه (برتانيې ، فرانسې او امريکې) د هغه اتحاد غړی شي چې په سيمه کې يې د واړو خواووته دوسلو د ورکولو اندازه ټاکلې ده چې د هغې نه بايد زياته نه شي . دې غوښتنو ميلمانه انديښمن کړل چې څه وکړي . دوي لا تراوسه فيصله نه وه کړې چې د عربو ـ اسرائيلو د لانجې په وړاندې څه ډول دريځ ونيسي . دوي پوهيدل چې په منځني ختيځ کې يې نفوذ پيدا کړي دي ، خو اندازه يې نه شوه لگولی ، او په دې نه پوهيدل چې د مصر نه بهر په نورو هيوادونو کې ناسيوناليستي غورځنگونه څومره قوي

دي . دوی غوښتل د لویدیځ سره د چنو وهلو په مقابله کې خپل زور وآزموي ، د دې د پاره به ښه وي چې د لویدیځ په ذري اړخيز اتحاد کې ورګډ شي او د هغوي سره د سيمې د برخليک په ټاکلو کې ځان شريک کړي ، خو همدومره يې د سيمې د جلاجلا حکومتونو سره نيغ په نيغه اړيکې او دريځ هم خوښ ؤ . په قاهره کې داسې مفکوره پيدا وه چې شورويان به دا دويم ډول دريځ ونيسي .

ناصر تراوسه هم پوره باوري نه ؤ چې روسان به دده نه ملاتړ جاري وساتي . ځکه هغه فکر کاوه د لویدیځ سره د روسانو تفاهم په تيره بيا د وسلو د برابرولو په معامله کې تراوسه هم لا د امکان نه وتلی نه ؤ ، ده پريکړه وکړه د ځان تيرولو يوې بلې لارې پيدا کولو ته اړتيا لري . نو په مۍ کې يې د پيکنګ حکومت په رسميت وپيژاند . ځنګه چې د چين اصلي هيواد لا تراوسه د ملګرو ملتو د ټولنې غړی نه ؤ ، نوکه اړشي مصر به وکولای شي د شاله دروازې نه د وسلو د برابرولو خبرې پيل کړي . د ناصر دي عمل ډالس دومره خپه کړ لکه د ګلوب بر طرفه چې ايډن ځورولی ؤ . داوخت د سويز د توپان وريځې په را ټوليدو وي .

✱ ✱ ✱

د لوړ بند په هکله د مصر سره د امريکايانو اړيکو شوروي اتحاد په انديښنه کې اچولی ؤ. د دوی ويره له دې نه وه چې امريکا به د بند په جوړولو کې د پيسو د لګولو له لارې له مصر سره خپلې اړيکې بيرته ښې کړي . هر ځل به چې ايوجين بليک ، يا رابرټ انډرسن او يا جان مکلوي قاهري ته را ښکاره شو ، د شورويانو بدګوماني به زياته شوه . دوی غوښتل پوه شي دا سړي څه کوي ؟ د ۱۹۵٦ کال په اوړي کې دوی داسې احساس کړه چې واشنګټن تصميم نيولی د لوړ بند په جوړولو کې مرسته ونه کړي .

ناصر د ۱۹۵٦ کال د جولای په ۱٦ مه يوګوسلوايي ته دلسو ورځو په رسمي سفر لاړ ، دي د مصر نه له وتلو وړاندي همدغې نتيجې ته رسيدلی ؤ . خو تراوسه هم ده د روسانو سره په دې هکله له خبرو کولونه ډډه کوله . ده فکر کاوه دا کار به په اخلاقي او عملي لحاظ سم نه وي . امريکايان به فکر وکړي ناصر په دې ډول له دوی نه د رشوت اخيستلو په بڼه د خپل ځان ملاتړ غواړي ، چې بيا به د امريکې د ملاتړ او مرستو ټولې لارې يېخي بندې شي .

په لوړ بندکې د امریکې د مرستو د پیشنهاد د بیرته اخیستلو پریکړه د جولای په ۱۹ مه په واشنګټن کې د مصر سفیر ته ورکړل شوه ، دا په یوګوسلاویا کې د ناصر د وروستۍ ورځ وه . ناصر چې بیرته مصر ته راورسید ، د مخه یې لا فیصله کړې وه چې د ده ځواب به دسویز د کانال د کمپنۍ ملي کول وي ، خومخکې له دې نه چې دا اعلان وکړي ده غوښتل په قبرس ، مالټا ، لیبیا او عدن کې د برتانوي پوځونو د حال نه ځان خبر کړي . ده فکر کاوه که چیرې د برتانیي پوځونه کافي او تیار وي ، کیدي شي دلته ډیر ژر د پوځي مداخلې هڅه وکړي ، خوکه کمزوري وي ، ده ته به د سیاسي عمل د کولو موقع تـرلاسه شي . نـو ده د مکاریوس اوګریواس نه چې د ایوکا د ګوریلایانو د روزلوله امله د مصر پور وړي وو ، پوښتنې وکړې . د جولای تر ۲۳ مې پورې ورته لا دا معلومات نه ؤ رارسیدلی ، دا د انقلاب کلیزه وه ، د مهمو فیصلو د اعلانولوله پاره ښه وخت ؤ خو په مسکو کې د مصر په سفارت کې د انقلاب د کلیزې په مراسمو کې د شوروي اتحاد د سیاسي بیرو ټولو غړیو ګډون کړی ؤ ، شیپیلوف د مصر سفیرته وویل . «تاسې د شوروي اتحاد په دوستۍ حساب کولای شئ» .

دري ورځې وروسته یوه بله ښه موقع هغه وخت وه چې ناصر په سکندریه کې د مصر نه د فاروق پادشاه د تللو په یادګار بیانیه ورکوله . دلته ؤ چې ناصر د دوه نیم سوه زرو خلکو غونډې ته د خپلواکۍ په څلور لارې کې وویل ډیروزیاتو خلکو په راډیو کې دا بیانیه اوریده ، چې مصر به دا لوړبند پخپله جوړ کړي او مصارف به یې د سویز د کانال له عایداتو نه ورکړل شي . «مونږ دا پریکړه کړې ده چې خپلې پخوانۍ تاریخي ویاړنې بیرته ترلاسه کړو ، او د خپل ملي درناوي او حیثیت نه ساتنه وکړو» .

دا بیانیه په مسکوکې په مطلقه چوپتیا سره بدرګه شوه . د جولای په ۲۳ مه ټوله سیاسي بیرو د مصر په سفارت کې وه ، د جولای په ۲٦ مه د سفارت یوه غړي هم د بهرنیو چارو په وزارت کې د دریمې درجې ملکي مامورینو سره اړیکې نه شوای نیولای . دا له دې امله نه چې شورویان په دې خپه وو ناصر ورته د خپلې فیصلې په هکله وړاندې خبر نه ؤ ورکړی ـ د سویز له جنګه څو میاشتې وروسته ، شیپیلوف په مسکوکې د مصر سفارت ته ورسوله ، لږ ترلږه ، تاسې زمونږ دوستانو ، باید مونږ سره مشوره کړای وای' ـ دا همدومره خبره وه ، دوی غوښتل پوه شي چې څه شوي وو . په ۲٤ ساعتونوکې د سیاسي بیرو

ډله یېزو مغزو خپله پریکړه وکړه . د مصر نه یې تو د ملاتړ وکړ او لویدیځ ته یې سخت اخطارونه ورکړل .

که څه هم د قواوو د ترتیب او تنظیم له پاره یوڅه پلانونه پیل شول ، د لانجې د را پیدا کیدو په هکله نظریه داسې وه چې د برتانوي پوځونو له پاره لېترلېږه لس اونۍ وخت په کاردی ترڅو د برید له پاره تیاری ونیسي . دا نظریه هم وه چې اونۍ تیرېږي د برتانویانو او فرانسویانو غوصه به سړېږي او د برید خطر ښایی لږ شي . په دې نظریه کې روسان ، یوګوسلاویان او هندیان هم شریک وو .

اصلي هدف د وخت ترلاسه کول ؤ . د مصر حکومت پام کاوه چې له روسانو نه نظرونه غواړي ، که په دوی برید وشي دوی به څه کوي ، دا له دې ویرې چې کیدی شي د روسانو ځواب دا وي چې که پوځې عملیات به کوي ، د مصر په خاوره کې باید د هغوی پوځې اډو ورکولوته تیاری ونیول شي او د خپلې خوښې عسکر دې را جلب شي او داسې نور . د لندن په لومړي کانفرنس کې چې د اګست په ٦ مه پرانستل شو د مصر هیئت ډیر پام کاوه داسې کومه څرګندونه ونه کړي چې ګوندې د دوي او د روسانو دریځونه سره په مرسته کې دي . البته هیڅ ډول همکاري نه وه . داسې هم کیدي شو روسان ناصر ته مشوره ورکړي په شالاړ شي او یادنه منلو یوه پلمه جوړه کړي . که د دغو مرستو او همکاریو په هکله یو کوچنی شک هم ایډن ته پیدا شي دا به د ده هغه تومت پیاوړي کړي چې وایي ناصر د نړیوال کمونیزم پیرا دی . د ناصر لومړی نیت داؤ چې خپله کانفرنس ته لاړشي ، او هلته د یو څارنوال په توګه حاضر شي ، نه د یو تورن په توګه ، خو هغه د اګست په ٨ مه د ایډن د اعلان نه وروسته خپل تصمیم بدل کړ ، هغه داجنجال د دوه کسانو ترمنځ لانجه وبلله (زمونږ ناندرۍ د مصر او عربي نړۍ سره نه دي . زمونږ لانجه د ډګرمن ناصر سره ده) .

د لندن د کانفرنس د پای ته رسیدلو وروسته ، د ١٨ هیوادونو ګډې اعلامیې د مینزهیئت ته وظیفه ورکړه قاهرې ته لاړشي ، ناصر ته خپل پیشنهاد وړاندی کړي او ورته ووایي : په مسکوکې د مصر سفیر د هغې خوا راپور را- لیږلی دي چې د روماني په سفارت کې یې ورسره کتلي وو . په دې موقع خروسچف د برتانیې په سفیر سرویلیم هیټر باندې سلام ویلی ؤ ، په دې عبارت

'دادی امپریالیست راغئ !' د سرویلیم نه يې پوښتنه وکړه چې برتانیه ولې د مصر په څیر یوکوچنې مبارزه کوونکي هیواد بانـدې خپله فرمانروایي تحمیلوي ؟ سرویلیم ځواب ورکړ : 'برتانیه یواځې غواړي د سویز په کانال کې د خپلو ګټوساتنه وکړي' . بیا خروسچف تینګار وکړ : 'خیر د مصریانو حقوق اوګټې به څنګه شي' ؟ که تاسي هلته څه ګټې هم ولرئ ، آیا دا په دې ارزي چې خپل پوځونه وخوځوئ او د ګټو د ساتلو په پلمه د جنګ د پیل کیدو ویره را پیدا کړئ ؟ باید له یاده و نه باسئ که ستاسې له لاسه هلته د جنګ اوربل شي ، زمونږ خوا خوږې به تړوله د مصریانو سره وي . د برتانیي پر ضد به د مصریانو جنګ یو مقدس جنګ وي ، او که زما ځوی له مانه اجازه وغواړي چې په خپله خوښه د برتانیې پرضد جنګ ته ځم ، زه به ورته ووایم چې باید حتماً داسې وکړي .'

د سفیر د راپور له مخې ، په دې وخت کې د خروسچف پام پاکستاني سفیر اختر حسین ته شو چې د سرویلیم هیټر شاته ولاړ وي ویل : 'تراوسه پوري مې امپریالیستانو تـه خبرې کـولې ، راځئ چې نوکـرانوته يې هم څه ووایم' . اختر حسین اریان شو . ويې ویل : 'ښاغلی چیرمین ، نـه پوهیږم د کومو امپریالیستانو په هکله لګیایی' . خروسچف وویل : 'هغه امپریالیستان ښیم چې تاسې يې په لندن کې ملاتړ کوئ' . اختر حسین وویل ، ستاسې مطلب دلندن په کانفرنس کې د پاکستان له پیشنهاد نه دی ، دا خو یواځې یوپیشنهادؤ . خروسچف وویل : 'ته نهویني دا د مصر د ملي حاکمیت له حدودو نه تیری دی ؟ ته رښتیا ویلی شي حقیقت څه دی' ؟ اختر حسین پوښتنه وکړه ، ښاغلی چیرمین ، حقیقت څه دی ؟ 'حقیقت نسبي دی ، مونږ د حقیقت په لټونې پسي یو ، خو مونږ يې باید و پیژندلی شو . ښاغلیه ، راځئ ، د دې له پاره چې وکولای شو حقیقت و پیژنو ، څه و څکو . خروسچف وویل ، 'نه ، نه غواړم له تاسي سره څه و څکم . مونږ په روسیه کې یومتل لرو وایي ، یو سړی که څه مال وزرک کړي ، کولای شي بیرته يې په لاس راوړي ، خوکه څوک رښتینولي ورکه کړي ، هغه د تل له پاره ورکه شوه' . بولګانین فکر وکړ چې خبرې نژدې دي د کنټرول نه ووځي ، را ورالندې شو ، ويې ویل ، 'راځئ د پاکستان د خلکو د نیکمرغۍ له پاره څه و څکو' . خروسچف زړه نازړه وویل ، ډیره ښه . 'د پاکستان د خلکو له پاره ! خو زه به یواځې نیم ګیلاس څکم ، داپاتې نیم ګیلاس به هغه وخت ته ساتم څو د پاکستان حکومت خپل ځان د تړلو پوځي

ترونونو نه و باسي !'.

د دې راپور په څېر نه او تحليل باندې په قاهره کې ډېروخت ونيول شو ، د دې له پاره چې په دې پوه شي د مصر سره د شوروي خوا خوږې ، مقدس جنګ ، د او طلبانه جنګيالي او داسی نور . . . اصلاً څه مفهوم لري .

✱ ✱ ✱

د سوريې جمهور رئيس ، شکري کواتلي د اکتوبر په ۳۰ مه روسيې ته د يو رسمي او دوستانه مسافرت د کولو په فکر کې ؤ (ناصر په اګست کې هلته د سفر کولو نيت درلود خو د ځينو علتونو له امله يې ونه کړ) . په مصر باندې د اسرائيلو بريد د اکتوبر په ۲۹ مه پيل شو . په هغې ورځ کواتلي ناصر ته ټيلفون وکړ ، که څه شي ته اړتيا لري . ناصر ورته وويل که څه هم حالات خرپردي خو په قابو کې دي ، که بدترشي ، نو ښه به داوي چې کواتلي مسکو کې وي . نوکواتلي روان شو او تقريباً د انګريزانو او فرانسې د اخطاروسره په يو وخت کې هلته ورسيد .

څنګه چې هلته ورسيد ، کواتلي د شوروي د مشرانو سره د کتلو غوښتنه وکړه ، ډېرژر د بولګانين ، خروسچف او د سياسي بيرو د ځينو نورو غړيو سره د کتنې ترتيبات ونيول شول . خو څنګه چې ده وغوښتل په پوځي حالاتو خبرې وکړي ، مارشال ژوکوف هم راوغوښتل شو . کواتلي ډېر احساساتي ښکاريده . هغه ټينګار وکړ چې له مصر سره بايد مرسته وشي .

خروسچف پوښتنه وکړه : 'خو مونږ څه کولای شو'؟

کواتلي په لوړ اواز وويل : 'دا زما کاردی چې درته ووايم څه بايد وکړئ' ؟ په مصر باندې بريد شوی دي ، او مصر په دې باور درلود چې تاسې يې مرستې ته ورځئ . که تاسې څه ونه کړئ ستاسې موقف به په عربي نړۍ کې بالکل خراب شي' .

خروسچف ورته بيا وويل ، 'خو مونږ څه کولای شو' ؟

کواتلي وويل ، 'ولې د مارشال ژوکوف نه پوښتنه نه کوئ' ؟

بيا ژوکوف د منځنې ختيځ نقشه راوړه او په ميز يې اواره کړه . کواتلي ته يې مخ راواړاوه او ورته وې ويل : 'مونږ له کومې لارې د مصر مرستې ته ورتلای شو' ؟ راته ووايه ! مونږ خپل پوځونه د ترکيې او ايران له لارې سوريې او عراق نه تيرکړو او اسرائيلو ته ورننوځو او په برتانوي او فرانسوي

پوځونو برید وکړو ؟

په دې خبره کواتلي نورهم احساساتي شو . چیغه یې کړه ، مارشال ژوکوف ! مارشال ژوکوف ! ته غواړې زه ، یو غریب ملکي سړی ، تالوی مارشال ، د جرمني فاتح ته لاروښیم چې څه باید وشي؟ ؟

خروسچف نقشه راټوله کړه او کواتلي ته یې وویل : 'مونږ به وګورو څه کولای شو . اوس دستي نه پوهیږو له مصر سره څنګه مرسته وکړو ، خو مونږ د مسلې د څیړنې له پاره خپلې غونډې جاري ساتو' .

✱ ✱ ✱

څنګه چې د یوګوچني هیواد او د دوو لویو امپراتوریو د پوځونو ترمنځ جګړه وه ، ناصر د ځان سره د نړیوالو له خواخوږۍ نه ډاډه ؤ . هغه د ترا ـ فالګر په چوک او نورو ځایوکې له مظاهرونه راضي ؤ . بیا هم په هر صورت هغه د روس د مرستو درناوی کاوه ، خو نه یې غوښتل د هغوی سره ګډ پوځي عملیات وکړي . د نومبر په ۲ مه په مسکوکې په یوه میلمستیاکې د مصر سفیر الکوني او خروسچف دواړو ګډون وکړ . خروسچف د الکوني سره خبرې وکړې ، تولو نورو میلمنو د دوی دواړو څونوته کتل چې معلومه کړي دوی دواړه سره څه وایي . په حقیقت کې هغه پیغام چې خروسچف الکوني ته ورکاوه ، د خوشالۍ نه ډیر لیري ؤ . 'مونږ ددې خبرې پوره درناوی کوو چې تاسې د یو وسله وال تیري په وړاندې مقاومت کوئ ، خوله بده مرغه زمونږ له پاره هیڅ لاره نشته تاسې سره پوځي مرسته وکړو . بیاهم مونږ دنړیوال عامه ذهنیت د راپارلو هڅه کوو. الکوني لګیاؤ ځان له هغېنه ډیر خوشاله وښیي چې ده یې احساس کاوه . هغه د خروسچف سره د خبرو او د سیاسي بیرو سره د کواتلي د مذاکراتو تلګرام قاهرې ته ولیږه .

د نومبر په ۶ مه ماسپښین وختي الکوني ته تیلفون وشو چې د شیپلوف سره د خبرو له پاره د بهرنیو چارو وزارت ته راشي . هغه ته د وزارت په دروازه کې د وزیر مرستیال سیمینوف ولاړ ؤ . دا ډیر د اریانتیا وخت ؤ چې پیښې د خطر د اوچت پړاو په لور رواني وې . دا وخت برتانوي او فرانسوي پوځونه په مصر کې را ښکته شوي وو ، په ټوله نړۍ کې د برید پرضد خوابدي راپورته کیدله ، او چین ډیر سخت دریځ نیولی ؤ . په همدې وخت کې روسي پوځونه هنګري ته د بغاوت د ځپلو له پاره خوځیدلي وو . خلک خبر وو چې د سیاسي بیرو پرله پسې غونډې رواني دي .

سیمینوف، الکوني ته وویل : 'د وزیر صاحب په خبرو به ته خوشاله شي'. الکوني چي د وزیر شیپیلوف دفتر ته ورسید ، د روس د هغو دوو اخطارونو نقل ورته ورکړل شو چې برتانیې او فرانسې ته یې ورکړي وو . هغه وویل ، 'سفیر صاحب ، مونږ ډیر سخت دریځ نیولی دی ، او مونږ به د تیري د ماتولو له پاره ستاسې تر څنګ ودریږو' .

په همدې ورځ بیا وروسته الکوني د خروسچف لیدلو ته راوغوښتل شو ، ده ورته هم د هغو اخطارونو متن ولوست او ویې ویل چې 'دا به د هغوې مخنیوی وکړي' .

الکوني ورته وویل : چیرمین صاحب ، ته پوهیږې ، څلور ورځې وړاندې تا په هغه میلمستیا کې زما زړه نژدې مات کړی ؤ .

خروسچف ورته وویل ، زما مطلب داؤ تاته یو غولوونکی پیغام درکړم ، ځکه زه پوهیدم چې ته یې په تلګراف کې قاهرې ته مخابره کوي . مونږ فکر کوو امریکایانو او انګریزانو زمونږ تلګراف کشف کړی دی ، مونږ غوښتل هغوی ته داسې مفکوره پیدا شي چې مونږ هلته لاس وهنه نه کوو ، نو مونږ وغوښتل په دغې غولونه کې له تا نه د یوې وسیلې په توګه کار واخلو . لطفاً ما وبښه .

رښتیاهم په مسکو کې دیپلوماتان ډیر په سوچ کې وو چې څه به کیږي . روس به له پورټ سعید او مالټا نه په یرغلګرو پوځونو باندې د راکټونو برید وکړي ؟ خپله په برتانیه بالدې خو د برید کولو کار له کیدونه لیرې ښکاري، خوکیدي شي په مدیترانه کې د برتانیې او فرانسې په سمندري قواوو برید وکړي . اوکه د مقابلې په شکل به په ایران باندې د روس له خوا برید وشي ؟ په څه شي چې د خلکو نظریه یو ډول وه داوه چې که شوروي تشې د خولې لاپې کوي او عملاً څه ونه کړي په دریمه نړۍ کې به لیرتر لیره تزلسو کالو پورې د دوی درناوی له منځه لاړ شي . که څه هم د برتانیې ، فرانسې او اسرائیلي قواوو د وړاندې تګ مخنیوی د امریکا د فشار له مخې ؤ ، نه د روس له امله ، خو بیا هم د روس دریځ د وروستۍ پریکړې د نتیجو سره مرسته وکړه . کله چې برتانوي او فرانسوي پوځونه په دې پوه شول چې د سترو قدرتونو نه یوه ته باید حتماً تسلیم شي ، دوی امریکا خوښه کړه .

تراوسه هم لا د مصر اړیکي د شوروي سره سم نه وو . اوس هم د دې

ارتياوه چې بالکل بايد په دوی پورې و نه تړل شي. نو په هغه وخت کې په مسکوکې په سلګونو خلک دې ته تشويق کيدل د مصر سفارت ته ټيلفون وکړي چې دوي تيار دي په داو طلبانه توګه او خپله خوښه د مصر جنګ ته لاړشي ، په ملګرو ملتو کې پريکړه ليک را وړاندې شو چې په هنګري کې د شوروي مداخله و غندي، د مصر هيئت ته لارښوونه وشوه چې له رايي ورکولونه ډډه وکړي . دا پريکړه ډيره ګرانه وه ، سره له دې چې شوروي د مصر په تصميم ډير خوريدلی ؤ خو ښکاره يې په رسمي ډول څه اعتراض ونه کړ.

د مصر او روس د واده د لومړۍ مياشتې د خوږو خاطرو ترټولو خوږه شپه د نومبر په ۷ مه د اکتوبر د انقلاب د کليزې د نمانځنې د مراسمو وه. په دې موقع د مهمو شعارونو په منځ کې يو داؤ : 'د مصر پر خلکو دې تاوده سلامونه وي چې په پوره زړه ورتوب سره د خپلې خاورې ، ملي حاکميت او استقلال نه ساتنه کوي ! په هغې ورځ خروسچف د مصر سفير ته وويل : 'تاسې د برتانيې د زمري لکۍ غوڅه کړه ، او مونږ يې غاښونه راوايستل ! اوس نه هغه غوريدی شي او نه خوله لګولی شي . مصر اوس په شوروي اتحاد کې يوه افسانه وه او داسې يو شی ؤ چې ډير ژړيې عملي ګټې لاس ته راوړې . ناصر ته وعده ورکړل شوه هغه ټولې وسلې به ورته بيرته پوره کړي چې د سويز په جنګ کې له منځه تللي دي ـ د الوتکو کرايه به وړيا وي او نور هر څه به د اصلي بيې په نيمايي وي.

❋ ❋ ❋

ډير ژر نوويوستونځو د دوی سرونه راپورته کړل . بی له شکه روسانو د دې له پاره چې په هنګري کې په خپل ناوړه عمل پرده واچوي، دې تبايغاتو ته زور ورکړ ، دا د دوی اخطارونه وو چې د برتانيې، فرانسې او اسرائيلي پوځونو د وړاندې تګ مخنيوی يې وکړ ، په داسې حال کې چې په مصر کې خلک بالکل په دې پوهيدل که چيرې دوی د بريد د پيل نه وروسته د شوروي د اخطارونو پورې د يوولسو ورځو په موده کې تسليم شوي وای ، هر څه به يې له لاسه ورکړي وای ، او روس يا بل چا بيا هغه وخت هيڅ نه شوای کولای. د مصر کمونستانو هم غوښتل په تاوده تناره خپلې پتيرې پورې کړي . د تيري د بريد نه وړاندې لا د ملکي داو طلبانو ملي ګارډ جوړ شو او په پورټ سعيد کې يې د مقاومت په کار کې ډير مهم رول ولوباوه . يو شمير کمونستان دليکوالانو او روښان فکرانو په ګډون په دې ګارډ کې ورننوتي وو او

هڅه يې کوله دې ته مارکسيستي رنګ ورکړي . د ملي ګارډ کمونستو غړيو به په پورټ سعيد کې هر ځای د شوروي د کونسل پيره کوله . د اردو په خلکو کې دا انديښنه را پيدا شوه چې ملي ګارډ ځان داسې ښيي چې ګوندې د هيواد رښتيني ساتونکې پوځ دا دی . بيانو داسې پريکړه وشوه چې ملي ګارډ بايد بېرته وران شي .

کمونستانو د ملي ګارډ د ورانيدلو پرضد ابلاغيې خپرې کړي ، ټينګار يې کاوه چې ملي ګارډ بايد د يرغلګرو ځواکونو په وړاندې د ښه مقاومت له پاره د عوامو د تنظيمولو له لارې د يوې اغيز منې وسلې په توګه په کارواچول شي. څوکسه کمونستان ونيول شول . دې کار روسان ناراضه کړل ، خو هيڅ ډول ګيله يې ونه کړه . کله چې خروسچف زمونږ سفير سره وکتل ورته وېې ويل : 'زه تا سره په رسمي ډول خبرې نه کوم ، خو د يو انسان په توګه د بل سره، دا خلک چې تاسې بنديان کړي دي ، په ملي مقاومت کې يې فعاله برخه اخيستې ده . تاسې ولې د دوی سره داسې معامله کوئ ؟

نـورې ناخوالې هم وې . د سويز کانال کنډو کپرې پاکې او د کشتيو پرمخ پرانيتل شو . روسانو دعوئ وکړه چې د دوي د ځانګړې موقف له امله دوی د دې مستحق دي داسې امتيـازات ورکړل شي ترڅو د دوی له کشتيونه د مصر په اسعاروکې ماليه واخيستله شي ، خو ورته وويل شول چې د نورو ټولو خارجيانو په څير به دوی هم په بهرنيو اسعارو کې ماليه ورکوي . بيا دوی په قاهره کې د فلمونو يو نندارتون پرانيت ، اوهلته يې د فلمونو يوه مجموعه راوليږله چې د کمونستي تبليغاتو پرته پکې بل هيڅ شی نه ؤ . نوځينې فلمونه سانسور شول . د کلتور وزير نيکولای ميخايلوف قاهرې ته راوليږل شو چې دا خفګان ليرې کړي ، خو هغه دا کارونه کړای شو .

په همدې وخت کې د مصر حکومت غوښتل د امريکې سره خپلې اړيکې بېرته سمې کړي ، داد هغه اثر او رسوخ له امله چې دوی د بهرني تيري په مخنيوي کې په کار اچولی ؤ . دا يو داسې شی ؤ چې روسان پرې ښه خبر وو ، او هيڅ خوښه يې نه وه . کله چې د امريکې حکومت د ايزنهاورد ډوکتورين فورمول جوړکړ ، دا د 'نړيوال کمونيزم ، پر ضد د مرستو په پلمه ، اصلاً په منځني ختيځ کې د برتانيې او فرانسې د ځای د نيولو له پاره د امريکې بر بنده هڅه وه ، په عربې نړۍ باندې يې د دغه ډوکتورين د منلو زور راوړ ، مصر ورسره مخالفت

وکړ ، خو په داسې یو سلوک چې د مخامخ ناندریونه یې ځان وساته . امریکایان اوس هم په دې هڅوکې وو چې د سینا او غزې د سیمونه اسرائیلیان وباسي (دا ځایونه د ۱۹۵۷ کال ترمارچه پورې تخلیه نه شول) ، خو دوی همدارنګه په مصر باندې زور راوړ . هغوی د لومړنیو ښونځیو شاګردانو ته د خوراکي موادو د برابرولو او هم د اقتصادي او تخنیکي مرستو پروګرامو نه بند کړل ، هغوی د مصر په منجمد شوو ډالرو باندې د دوا پیریدلو له پاره د مصر غوښتنه ونه منله ، اوهم یې په مصر باندې د غنمولو خرڅولونه ډډه وکړه . خو دې فشارته د مصر ځواب له هغه څه نه ډیر ګونګ ؤ چې د روسانو خوښ شوی وای .

حقیقت دا ؤ چې سویز په عربي نړۍ او افریقا کې ډیر زیات اهمیت درلود ، او روس دانه شو زغملای په مصر باندې اعتراض وکړي . برسیره پردې هغوی پخپله هم د سویز په معاملو باندې راضي ښکاریدل او هڅه یې کوله تحلیل کړي چې رښتیا څه شوي دي . لکه چې دوی ولیدل د لویدیځ نفوذ په دغې مهمه ستراتیژیکه سیمه کې په ښکاره ډول د غیر کمونستانو ترمشرۍ لاندې د ملي آزادي ښښونکو غورځنګونو په لاس درې ورې شوي دي . بولګانین د مصر سفیر ته وویل : تاسې باید اوس خپل ځان قوي کړئ . هر څه چې امپیر یالیستان وکړي، اوس درېمه نړۍ په اسانۍ سره آزادیدونکې ده . که یو سویز د نړۍ د قدرت په انډول کې دومره توپیر راوړای شي ، نو د ملي آزادي ښښونکو غورځنګونو د پرمختګ د پاره ډیر وخت سپما کیدي شي . د بولګانین دا نظریه په حقیقت کې د کمونستي بنسټونونه انحراف ؤ . شورویان له هغه څه سره چې دوی «ماجرا جویان» بلل دښمنان وو ، خودوی مجبور وو داومني چې یو «ماجرا جوی» د منځني ختیځ څیره ور بدله کړې ده ، چې دا یواځې او یواځې انقلابي شمیرل کیدي شي ، اونه بل څه .

د ملي آزادي ښښونکو غور ځنګونو په هکله د شوروي په افکاروکې دغسې ځیني بدلونونه د ګوند د تیوریسن ، اولیانوفسکې د ۱۹۵۶ کال په فبروري کې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند شلم کانګرس ته په بیانیه کې را ښکاره شوي وو . هغه راپور ورکړی ؤ چې تر ډیرې اندازې به د نړۍ انقلابي پروسه په هغو لارو چارو پورې تړلې پاتې شي چې څنګه درېمه نړۍ هغه ټولنیزې او اقتصادي ستونځې حلوي چې ورسره لاس وګریوان ده . زمونږ په زمانه کې هغه هیوادونه چې د لینن د خولې د استعمار چپانو له لاسه له پیړیو راهیسې د تاریخ

نه بهر پاتې شوي دي ، اوس نه يواځې د هغه شکل نه راوتلي دي چې د شيانو په توګه به د نورو د پاليسيو د جوړولو له پاره ږکاريدل بلکې ځپله اوس د پاليسۍ جوړولو فعال برخه اخيستونکي دي . په دغو هيوادونو کې د سوسياليستي نظرياتو او عملي کولو مفکوره په چالاکۍ سره وده کوي .

خو څرنګه چې روسانو باندې يې له شکه د ملي انقلابي غورځنګونو د عمل برياليتوب ډيره اغيزه کړې وه ، او هر چيرې يې ښه هر کلی شوی ؤ ، ځکه يې خطرونه هم ليدل . دوی ته هر شی د يوه سري پورې تړلی ښکاريده ، او دا د هغوی د اکثرو مقدسو عقايدو خلاف کارؤ . نو دوی علاقه درلوده نصيحت ورته وکړي . دوی د هغه څه په ضرورت باندې ټينګار کاوه چې يې ورته 'د ټولو ملي ځواکونو اتحاد وايه (البته دې کار کمونستان بيرته د اهميت ور ځای ته راوستل) ، تل بايد دوی تيارسئ وي ، دوی ويل : عوام بايد تنظيم شي ، محرکه قوه شي ، او وسله وال شي . دې ته د مصر ځواب داسې ؤ، هغوی ته به يې ورپا دول چې تروتسکي زيات باور په مليشه کړی ؤ او تزاري جنرالان يې بيرته راوستي وو او د سور پوځ اداره يې ورته سپارلې وه . بيانو شوروريانو د مصر پاملرنه دې ټکي ته را اړوله چې د نويو امپرياليستانو سره څومره چې کيدي شي لږ اړيکي وساتي ، د دوی په فکر هغوی د مصر په کورنيو چارو کې لاس وهنه کول غواړي ، هغوی بيرته پخوانۍ بيروکراسي را ژوندۍ کوي ، د دې نه د دوی مطلب په لويديځ کې روزل شوي ملکي مامورين وو چې په استعماري چاپيريال کې رالوي شوي وو ، په داسې کسانو باندې دوی ډير بدګومانه وو . دوی په خپلو مشورو کې ډېر سخيان وو .

په عراق کې توپان

د ۱۹۵۷ کال په لومړیو کې عربي نړۍ د دوو بیخي بېلابېلو سیاسي نظریاتو په کمپونو ویشل شوې وه . یوې خواته مرتجع حکمرانان وو چې د امریکې د متحده آیالاتو سره یې ځانونه نژدې کړي او اړیکې یې ورسره ټینګې کړې وې . په دوی کې یولبنان ؤ ، دا په عربي هېوادونو کې یواځنی حکومت ؤچې د سویز د شخړې په نتیجه کې یې د برتانیې او فرانسې سره دیپلوماتیکي اړیکي ونه شلولې ، د اردن او عراق هاشمي سلطنتونو اوس د سعودي عربستان سره روغه جوړه کړې وه . د سعودي عربستان پادشاه سعود واشنګټن ته لاړ ، هلته یې د اسلام د پاپ کېدلو پیشنهاد ډېر خوښ شو ، اولږو ډېر د ایزنهاورد دوکتورین د منلو سره بېرته راوګرځېد . په بله خوا کې د ناسیونالیزم راپورته کېدونکي ځواکونه وو چې په دې وروستیو وختوکې یې د ناصر په شان یو ارزښتناک قهرمان موندلی ؤ .

سوریه د دغو دووکمپونو ترمنځ د میدان په څېروه . یوځل بیا نړۍ د سوریې په سر د مصر او عراق د تاریخي شخړې ننداره کوله . دا شخړه د اسلام د لومړۍ پېړۍ نه لاهم پخوانۍ ده . سوریایان رښتیا په غوصه وو . شمال ته ترکیه څه ناڅه دښمنه ، ختیځ ته عراق ، د ترکیې په څېر د بغداد د تړون غړی ؤ ، او جنوب ته اسرائیل او اردن وو . د سوریې د سمندري سرحد نه بهر نژدې د امریکې شپږم لمبر سمندري پوځ ګرځېده . د سوریې کورنی حالت په ډېره بده بڼه کمزوری ؤ . که څه هم د مصر په مرسته شکري کوانلي د جمهوري ریاست چوکۍ ته رسول شوی ؤ ، خو ملي واک او قدرت د منصبدارانو د یوې کوچنۍ ډلې په لاس کې ؤ ، تقریباً دوی ټولو ناصر ته ډېر احترام درلود خو په خپلو منځو کې سره تل په ناندریو وو . اوس پر دوی باندې له هرې خوانه فشار راوړل کېده . روس سوریې ته وسلې برابرې کړې وې ، او په نتیجه کې یې څه رسوخ ترلاسه کړی ؤ . امریکایانو دعویٰ کوله چې دا وسلې د سوریې د دفاع له اړتیا نه زیاتې دي ، نوځکه کېدی شي دوی نیت ولري د عراق او اردن پرضدیې

په کارواچوي . د امریکا بدګومانۍ ته هغه وخت لږ څه رنګ ورکړل شو چې د سوریې د دفاع وزیر خالد الاعظم د اګست په ٦ مه په مسکوکې یوسترتړون لاس لیک کړ چې پکې د وسلو برسیره اقتصادي او تخنیکي مرستې هم وې . یوه اونۍ وروسته د امریکې دمشق په سفارت کې دري کسه غیر مطلوب اعلان شول . د اګست په ۱۷ مه یو پیژندل شوی کمونست جنرال عفیف البزري د لوی درستیز په توګه مقرر شو او د لوړ رتبه پوځي منصبدارانو تصفیه پیل شوه ، دوی اکثره د عراق او اردن سره د نژدې اړیکو د ساتلو پلویان وو . دا خبره پټه پاتې نه شوه ، هر څوک چې هغه وخت د پوځي استخباراتو د مدیر ډګرمن عبدالحمید سراج چې د هیواد د مهمو او د قدرت د خاوندانو د ډلې نه ؤ ، دفتر تـه تللی وي ، خامخا به یې د هغه پرمیز د ناصر یوه کوچنۍ مجسمه لیدلې وي .

د امریکې ویره زیاته شوه ، او څرګندونې یې د تاو تریخوالي د زیاتوالي سره مرسته وکړه . په واشنګټن کې داسې اوازې وې چې د منځني ختیځ په چاروکې د بهرنیو چارو د وزارت یو متخصص لوی هندرسن د واقعیتونو د معلومولو په یو ماموریت د اګست په ۲٤ مه هلته تلونکی ؤ . د هغه پروګرام داسې ؤ چې لومړی انقرې ته لاړشي ، هلته د عراق او اردن پادشاهان او صدر اعظم عدنان مندریس و ګوري ، او بیا بیروت ته لاړشي . په واشنګټن کې د مصر د سفیر له خوا یو پیغام را لیږل شوی ؤ پکې ویل شوي وو چې لوی هندرسن که د رښتیاوو د معلومولو له پاره هلته در روان وي . کیدي شي هغه دمشق ته هم لاړشي . خو د هغه په سفر کی هلته د تللو پلان نه ؤ او کله چې بیرته راوګرځید (دسپتمبر په ٥ مه) اعلان وشو چې اردن ، عراق او لبنان ته دې فوراً په الوتکو کې وسلې ولیږل شي .

خو په حقیقت کی د «کمونستانو له خوا د سوریې نیول» په لویدیځو مطبوعاتو کی تر اندازې زیات یاد شول ، شوروي مشران اریان وو په دې هکله څه ډول دریځ ونیسي . زړه نازړه وو چې ټولې‌مالې مرستې ناسیونالیستي قوتونو ته‌ورکړي ، په تیره بیا چې دوی داسې معلومیدل د سیمه ییزو کمونستانو سره په یوه کشتۍ کې ناست دي . خو دا نه شوه کیدي چې دوی د لویدیځو ځواکونو سره مرسته وکړي ، د سپتمبر په ۳ مه مسکو بیا پیشنهاد وکړ ، دوه ځلې یې وړاندې هم په همدي کال کې کړی ؤ ، د څلورو قوتونو یوه پریکړه چې په

منځني ختیځ کې د پوځونو د په کار اچولو غندنه وکړي . دا پیشنهاد یوځل بیا د لویدیځ له خوا ونه منل شو .

ناصر خپل ځان د ستونځو سره مخامخ ولید . د ترکیې او عراق په سرحدونو کې د پوځونو ځای په ځای کیدو وښودله چې په سوریه باندې د تیري ویره ربښتیا وه ، خپله یې دې ته ورته تجربه درلوده ، ترکومه ځایه چې د کمونستانو له خوا د سوریې نیول ، او دا چې سوریه د کمونستانو د تهدید لاندې ده ، دا ټول یواځې ساړه تبلیغات دي اوبس . خو لا تراوسه دی نه پوهیده د هغې غوصې په هکله څه وکړي چې سوریه یې راپارولې وه، او هغه په دې باور درلود چې که د مصر خلکو او د عربي نړۍ په نورو ځایونو کې خلکو چې اوس یې سوریه د مصر اصلي ملګرې بلله ، په دې اندیښنه شي چې سوریه کمونست کیدلو خوا ته روانه ده ، نو په ده به ډیره ملامتي واچوي . نوده پریکړه وکړه ملي منصبدارانو او د بعث سیاستمدارانو ته چې ده ورسره تماس درلود د مصر دوه غونډه پوځ د سوریې د لتاکیا بندرته ورولیږي . دا کار ده د روسانو له مشورې پرته وکړ ، چې هغوی پري بیخي خوشاله نه وو .

د جولای په ۳ مه مسکو د ګوندي ضد ډلې د پاککارۍ اعلان وکړ . شیپیلوف چې د ۱۹۵۵ کال د وسلو معامله سمه کړې وه او مصریانو خپل دوست باله ، د مالوتهوف ، مالینکوف او کاګانوویچ سره یوځای له میدان نه وایستل شو . د اکتوبر په پای کې مارشال ژوکوف د هغه سړي پر ځای رامنځ ته شو چې په مصر باندې به د بهرني تیري په صورت کې د مصر پر ځای منځګړیتوب کوي . دغو بدلونونو او په سوریه کې پرله پسې ګډوډیو ناصر مجبور کړ د شوروي مشرانو سره مخامخ مشوره وکړي . د ده له پاره ممکنه نه وه خپله لاړشي ، نو ده د مصر د وسله والو پوځونو لوی درستیز فیلډ مارشال عبدالحکیم عامر د اکتوبر د انقلاب په څلویښتمه کلیزه کې چې د نومبر په میاشت کې نمانځل کیدله د برخې اخیستلو له پاره د خپل ځانګړي استازي په توګه وټاکه . په هیئت کې ډیر نور لوړ رتبه مامورین هم وو ، او په وروستۍ شیبه کې ناصر پریکړه وکړه زه هم باید ورسره لاړشم، ترڅو د ده د خولې 'ژورنالیستي' حساب ورته راوړم . هغه به ویل چې عامر نه شي کولای سمه کیسه وکړي : که د ده نه پوښتنه وکړي چې د یوسف علیه السلام کیسه څنګه وه دی به درته ووایي «هغه یو هلک ؤ چې ورک شو او بیا پیدا شو» . ناصر د شوروي اتحاد په هکله ډیر بدل بدل رابوورونه اوریدل ـ د دوی اصلي نیت د عربي نړۍ په وړاندې څه

دی ـ ده غوښتل د یو دوست شاهد په سترګو دا حال معلوم کړي . هغه پوره جزئیات غوښتل ، نه د یوسف علیه السلام غوندې د عامر د خولې بې مزې کیسه . روسان د هیئت سره زما په یو ځای کیدلو پوره اریان وو .

❋ ❋ ❋

شوروي اتحاد ته دا زما لومړنی تګ ؤ ، او زما له پاره ډیره خوندوره تجربه وه . الوتکه چې د وینوکوفو په هوایي میدان کی راښکته شوه یوځوان سړی مې نظرته راغئ چې زما په نامه غږکوي ، زه ورغلم هغه راته په انګریزی وویل ، یوځای به څلورم لمبرموټر ته ځو . د هوایي میدان نه د مسکو د ښارتر منځه پوری خورا اوږده لاروه ، سړک د بې شماره ساختمانې پروژو ترخواتیر شوی ؤ او ټوله ځمکه په واورو پټه وه . د موټر د کړکۍ نه می بهر وکتل او په اریانتیا سره مې په عربي وویل ، غوښتل می معلومه کړم زما ملګری په عربي پوهیږي که نه : نو دا مسکو دی ـ آه ، ډیر عجیبه ، ډیر ښه . . . ځواب په عربي راغی : 'نوستا مسکو خوښ شو ؟' ورته می وویل هو ، او پوښتنه می تری وکړه دی څوک دی او عربي یې څنګه زده کړې ده . ده راته وویل چې نوم یې ستیپانوفسکی دی ، او د بهرنیو چارو په وزارت کی کارکوي ، او د یوې لنډې مودې عربي کورس یې نیولی ؤ . بیا راته ژر معلومه شوه چې په ۱۹۵۵ کال کی د پوځ او د بهرنیو چارو د وزارت د ۵۰۰ په شاوخوا کی مامورین د مسکود علومو په اکادمی کی د عربي ژبې په زده کولوبوخت وو . د هغه عربي می چې واوریده ، ډیره عجیبه وه ، هغه ته د ګرامر ښه درس ورکړل شوی ؤ خو د لهجې نه یې داسی ښکاریده چې ده ته د شفاهي ژبې درس د عراق کردي مهاجرینو ورکړی ؤ .

د مسکو د سیند په غاړه د یوکرانیا هوټل ته لاړو . د راپور تیارولو وظیفې چې ناصر راته سپارلې وه په اندیښنه کې اچولی وم ، داسی پریکړه مې وکړه چې په یو ډول باید ځان ستړی وښیم . نو خپل لارښوونکي ملګري ته می په پوره اعتماد وویل : 'ښاغلی ستیپانوفسکی ، زه یوه ستونځه لرم . شوروي اتحاد ته دا زما لومړی راتګ دی ، زه د پوځي هیئت غړی نه یم . فکر کوم زه په خپل ټول ژوندکی د روس او کمونیزم پرضد د امریکایانو د تبلیغاتو سره مخامخ وم ، زما ځیرنه ، زما زده کړه او هر څه داسی وو . غواړم شوروي اتحاد ښه وپیژنم . له تا غواړم چې ما پسې هر چیری رانه شي . که ته ما سره هر

وخت یوځای اوسي ، نو حتماً به داسی احساس وکړم چی ته ما پسی جاسوس یې . نه غواړم په دې هوټل کی د هیئت سره یوځای واوسیږم ، ځکه دا کار به زما آزادي لږه کړي ـ کیدي شي حتی زما د هوټل کوټه کی هم د اواز د ثبت الې ایښودل شوي وي . اوهم نه غواړم ستاسې د حکومت رسمي میلمه واوسم ، ځکه دا په یو شکل سره رشوت بلل کیږي . زه د خپل هوټل مصرف پخپله ورکوم او رسمي موټر نه غواړم .

د ستیپانوفسکی خوارکي رنګ تک ژیړ شو . ترننه پوری راته د هغه وارخطاء مخ اوژیړه خیره سترګو ته کیږي . هغه په ژړغوني اواز وویل : 'لطفاً ماته داسې خبرې مه کوه . ډګرمن چوولسکي د هئیت د سرپرستۍ مسؤل سړی دی . او ته که څه هم پوځي سړی نه یې خود هیئت پوری تړلی یی . ته مجبور یی هغه ته ووایې' . مونږ لا تراوسه د هوټل د انتظار په کوټه کی ولاړ وو ، د مدیر دفتر ته ورنژدي شو ، د ډګرمن ځای هم دلته دی . هغه رانه پوښتنه وکړه : 'څه خبره ده ؟

ما ورته وویل : ډګرمن چوولسکي ، زه یوه انساني ستونځه لرم . زه د امریکا یی تبلیغاتو قرباني شوی یم . په دې اعتراف کوم . زه غواړم هر څه په خپلو سترګو وګورم . بیا مې ورته هغه څه وویل چی ستیپانوفسکی خوارکي ته مې ویلي وو .

چوولسکی رابرګ شو . 'دا بالکل نه شي کیدي ! بیا مو د نیم ساعت په اندازه خبرې وکړي ، په پای کې چوولسکی وویل ، د لوړ مقام سره به ځان پوه کړي . نور هیئت هم اریان ؤ چی څه روان دي . حال مې ورته ووي ، ځینو ټوکه وګڼله ، خو د ځینو اندیښنه شوه چی دوی ته به څه بدګوماني ورپیداشي . په پای کی یو ډول سازش ته ورسیدو . چوولسکی قسم وخوړ چی دا وخت د ټول مسکو په یو هوټل کی هم خالي کوټه نشته ، له دې امله زه مجبور شوم همدلته واوسیږم او باید پریږدم چی حکومت زما مصرف ورکړي ، که څه هم ستیپانوفسکی او حکومتي موټر به ماته ټوله ورځ تیار ولاړوي . خو زه مجبورنه وم له دوی نه خلاصا کاروا خلم

په دی شپه مونږ د دفاع د وزارت په سالون کی د ماښام له خوا میلمانه وو . مارشال مالینوفسکی د کوربه ډلې مشرؤ او د شوروي اتحاد نور ټول مارشالان ـ ګریچکو ، سوکولوفسکی ، روکوسوفسکی ، تیماشینکو او رودینکو حاضر وو . ډیره په زړه پورې صحنه وه ، زه د هوایي پوځونو د مارشال رودینکو

تر خواکیناستم . په خوړلو پیل وشو . یوه وړکا مې راواخیستله خو ډېر ژړرا باندې څه تکلیف راغئ لکه چې مړ کیږم . روډینکو کر چاپیر کتل ، په خوړو لګیا ؤ او ویل یې «دادنا ! ماتړ هغې صبروکړ چې د ده راته شا شوه ، یوګیلاس مې د اوبونه ډک کړ او مارشال باندې مې غړوکړ - دادنا ! مونږ دوه دري وارې سره خوراکونه بدل کړل، دده مخ د خوشالۍ نه ځلیده. خو بیایې زما د اوبو ګیلاس ولید . او به یې واړولې ، یو بل پاک ګیلاس یې راوړ ، دوړکا نه یې ډک کړ ، او په انګریزي یې په سخته لهجه وویل وڅکه! ما ورته وویل : وبښه زه یې نشم څکلئ . روډینکو میز پـه سوک وواهه او په ډېره غوصه یې وویل . زه ویریدم د نورو خلکو به را پام شي او ما به ملامته کړي ، خو ټول په مزوکې ډوب وو ماته د چا پام نه شو .

په دا بله ورځ سهاروختي د هوټل د انتظار کوټې ته ورښکته شوم ، سټیپانوفسکي مې ولید ، راته منتظر ناست ؤ . پوښتنه مې ترې وکړه که مې چېرته کومې خواته بوځي . هغه وویل په سترګو ، خو چېرته تلل غواړې . ورته ومې ویل غواړم د سانسور دفتر ته لاړشم . سټیپانوفسکی بیا وارخطا شو . وېې ویل : 'د سانسور دفتر خونشته . بل چل مې وکړ . ډېره ښه . خویو بل کار به ونه کړي ؟ چې یوه پیاله چای راته راکړې ؟ سټیپانوفسکی وویل : هو ، ولې نه . خوستا په خپل کور کې؟ سټیپانوفسکی وویل ، دا خو بالکل کیدي نه شي . ما ورته وویل چې په مسکوکې د خلکو د کورونو حال دومره خراب دی لکه د امریکې د تبلیغاتونه چې ښکاري . هغه تینګار وکړ داسې نه ده . را ته وېې ویل : مونږ دوه کوټه ییز کور لرو . زه او ښځه مې د دوه ما شومانو سره په یوه کوټه کې اوسیږو ، او زما خواښې او د هغې زوي په دا بله کوټه کې ژوند کوي . ما ورته وویل ، داسې ژوند خوراته دومره خوندور معلوم نـه شو . سټیپانوفسکی را نـه بیا پوښتنه وکړه : تاسی په مصر کې څنګه ژوند کوئ ؟ ما ورته خپل حال ووېي . خو سټیپانوفسکی په اریانتیا سره بیا پوښتنه وکړه ، خو آیا تاسې پانګه وال یاستئ ؟ ما ورته وویل ، زه سرمایه دارنه یم بلکې یو کارګریم . سټیپانوفسکی ته خبرو ډېر خوند ورکړ اوغوښتل یې کیسې اورېدې کړي . بیا ترې ما پوښتنه وکړه چې ستا غوښتنې څه دي : 'آیا د خپل کور او موټر د لرلو خوبونه وینې؟ ؟ هغه زما مخ ته تیغ راوکتل او وېې ویل : زما رتبه ډېره ټیټه ده ، زه د موټر خاوند کیدي نه شم . خو زه پلان لرم یو موټر سیکل راونیسم ، او یوه ورځ به زه د یوموټر سیکل خاوند شم . 'ته

د موټر د خاوند کیدلو خوب لانه وینې ؟' 'نه ، زما د رتبې سره موټر سيکل بس دی' . ستیپانوفسکی را ته په ځواب کې وویل . بیا مې تری پوښتنه وکړه 'دا څه ډول نظام دی چې د خپلو خلکو په آرزوګانو او خوبونوهم جیره لګوي؟' تقریباً په خبرو کې پرې ویره ناسته وه مخ یې را واړاوه : 'ولې ما سره داسې خبرې کوې؟' طبیعت یې ډیر خراب او غږیې ژړغونی شو .

نن شپه په سپین سالون کې د روس د انقلاب د څلویښتمې کلیزې د نمانځلو په ویاړ یوه لویه میلمستیا شوې وه . ډیر میلمانه راغونډتل شوي وو ، موتسي- تونګ هم په دې کې برخه درلوده ، مسکو ته دا د موتسي تونګ وروستی ورتګ ؤ . د مصر هیئت هم دلته ؤ ، چې تقریباً د خلکو د پاملرنې مرکزیت یې جوړ کړئ ؤ . د روس په دغسې میلمستیاګانو کې ډیر اعلیٰ خواړه او شراب راوړل کیږي . د بهرنیو چارو په وزارت کې د منځني ختیځ د څانګې آمر ګریګوری زیتسف د مصر د هیئت دریم سړی جنرال حافظ اسماعیل کونج ته کړی ؤ ، او د مصر د سیاستونو په هکله یې پری په توندۍ سره اعتراضونه وکړل : 'ستاسی د ناپیلتوب دا ټولې خبرې بالکل چټیات دي . تاسې یا له موږ سره یاستئ او یا د امریکایانو سره .' که تاسې د امپریالستانو پر خوا کیدي نه شئ ، بیا تاسی خامخا له موږ سره یاستئ.موږ سره ملګري شئ، او موږ تاسې ته هر څه چې وغواړئ درکولای شو . زما مطلب د لنډې یا اوږدې مودې پوز نه دې . نه . مصر به زموږ د هیواد په څیر یو هیواد شي ، اوهر شی به تاسې ته وړیا درکول کیږي صنعتي کیدل ، پرمختیایي پروژې ، بندونه ، کرنه اوهر شی !'

حافظ اسماعیل ورته هیڅ ونه ویل خو د دغو خبرواترو راپور یې د هیئت مشرته ورکړ . عامر بیا دا خبره د خروسچف سره راپورته کړه او پوښتنه یې تري وکړه چې که د روس رښتیني پالیسي همداوي . خروسچف ورته وویل داسې نه ده او زیاته یې کړه چې په دې هکله به رسمي څیړنه وشي، که زیتسف رښتیا داسې خبرې کړې وي ، جزا به ورکړه شي . د ده جزا سخته نه وه ، څکه دی د عراق د ۱۹۵۸ کال تر انقلاب وروسته په بغداد کې سفیر شو .

د هغه ځانګړي درناوي د نښې په توګه چې د مصر د هیئت وشو ، خروسچف له عامر نه غوښتنه وکړه ذی غواړي له ده سره د داسی یو شي په هکله خبرې وکړي چې روسان یې په عادي حالاتوکي نه کوي . خو په حقیقت کی خروسچف پخپله ټول ترتیبات ونیول ـ هیئت به سیاسي چارې د بولګانین ، ګرومیکو او خپله خروسچف سره څیړي ، سوداګري به د میکیان او پرویخین

سره چې د بهرنيو مرستو مسؤل دی ، پوځي چارې به د دفاع د وزير مارشال مالينوفسکي او د هغه د معين سوکولوفسکي سره څېړي .

د مصر هيئت د خپل پنځه کلن پراختيايي پلان د تطبيق له پاره له شوروي نه مرسته غوښتله، د خبرو اترو په ترڅ کې موافقه وشوه چې دشوروي حکومت به ددې پلان ديوې برخې په توګه مصر ته ۱۵۰ ميلونه ډالر ورکړي . يوه کوچنۍ پيښه وشوه ، سړی له دينه معلومات کولای شي د شوروي نظام څنګه چليږي . د پور په هکله تر موافقې وروسته عامر په تيلفون له ناصر سره خبرې وکړې ، په دا بله ورځ چې خروسچف وليد ، ورته يې وويل 'تاپرون د کسپودين ناصر سره خبرې وکړې . عامر وويل هو ، ناصر له مانه وغوښتل له تاسې نه د پور د را کولو له امله مننه وکړم . خروسچف ورته وويل . 'خو ته په دې هکله ډېر خوشاله نه ښکارې ؟' فکر کوم ناصر به هم دومره خوشاله نه وي' . عامر تينګار وکړ . 'ناصر ډېر زيات خوشاله شو .' خروسچف زياته کړه . 'کيدي شي هغه زياته توقع درلوده ؟' ښه ، خير ، خو مونږ پريکړه وکړه دا پور ۲۰۰ ميلونو ډالرو ته زيات کړو .' همداسې وشول. ناصر چې په تيلفون له عامر سره خبرې کولې ، يادونه يې وکړه چې پور لږ ؤ . د دې خبرې يواځينۍ نتيجه دا کيدي شي چې د تيلفون خبرې په ډېر غور سره ثبت شوي وي .

خروسچف په دې خبرو اترو کې ډېر وخت په امريکې باندې په بد ويلو ونيو . امريکايان يواځې داسې ظالم او دکتاتوري حکومتو نه غواړي چې په خپلو خلکو هر ډول تيری او بې رحمي کوي او خپل ټول طبيعي منابع خارجيانو ته په لاس ورکوي . د بلې خوانه ، شوروي اتحاد تل غواړي داسې حکومتو نه ووينې چې د خپلو خلکو د ارادو او ارزوګانو نماينده وي او خپل ټول منابع د خپلو خلکو په ګټه په کار واچوي . هغه په کلکه د سويز په جنګ کې د امريکې رول وغانده ، دا داسې يوشی ؤ چې روسان يې تل اريان کړي دي . هغه ادعا وکړه چې په دې جنګ کې به برتانيې او فرانسې هيڅکله هم داسې عمل نه وای کړای که امريکې ورته د کولو اشاره نه وای ورکړای ، خو امريکې د برتانيې او فرانسې د عمل نتيجې هغه وخت نه شوای ليدای . هغه وويل : 'مونږ مداخله وکړه او تاسې مقاومت وکړ .' 'دې کار د دوی نقشه ور خرابه کړه ، او بيا ډېرناوخته شوی ؤ چې امريکا برتانيه له دې جنجاله وژغوري . خو امريکې د يرغلګرو هاغسې مرسته وکړه لکه رسۍ چې يې په دار باندې د ځوړند سړې سره کوي' .

خروسچف د امریکې په هغو ټولو خبرو وخندل چې په منځني ختيځ کې يې د 'خاليګا' په هکله کوي . ويې ويل : 'خاليګا چيرته ده ؟' دا هر څه د دوی په لاس کې دي . منځنی ختيځ د نړۍ د مدنيتونو ځانګوده ، خو په دغه سيمه کې د روانو مبارزو او مقابلو نه د تيلوبوي راځي . امريکا سوريه ډاروي . د اردن او عراق نه غواړي چې په سوريه تيری وکړی ـ موږ ددې خبرې د ثبوت اسناد لرو . يواځی شی چې دوی تري ويريدل دا ؤ کيدی شي د اردن او عراق په اردو کی ملي منصبداران مقابله وکړي . نو دوی ترکیی ته مخه کړه . خو موږ ترکیی تـه اخطار وليږه . موږ د سويز نه عبرت اخيستی ؤ ، نو صبر مووونه وکړ چې ترکان بريد پيل کړي سمد ستي مو ورته اخطار ورکړ .'

لږ وړاندې له دې چې زموږ هيئت مسکو ته ورسيږي ، انيورين بيوان وروسته له دې چې خروسچف يې په مسکو کې او ايزنهاوريې په واشنګټن کی ليدلی ؤ ، د منځني ختيځ له پاره د څلورو قدرتونو د کانفرنس نظريه را وړاندې کړه . دې کارته د ناصر بدګوماني را پيدا شوه ، دده ويره داوه چې لوی قدرتونه به د مصر تر شا په منځني ختيځ کې د خپلو ګټو له پاره ترتيبات ونيسي ، نو عامر ته يې لاربنوونه وکړه د خروسچف نه د بيوان د پيشنهاد په هکله توضيحات وغواړي . خروسچف اعتراف وکړ ، ده بيوان ته ويلي دي چې شوروي اتحاد په دغسي کانفرنس کې برخې اخيستلوته تيار دی . عامر وويل 'په منځني ختيځ کی خلک دغې مفکورې ته د يوې بلې يلتيا په سترګه ګوري .' خروسچف ورته وويل سودا مه کوه . 'دا ښه ده چې موږ له هغوی سره څنګ په څنګ لاړ شو ، کيدي شي دا کار په سيمه کې د تاوتريخوالي د کمولو سره مرسته وکړي . ته پوهيږې هغوی يواځی غواړي موږ وغولوي . موږ بيخي خبر يو هغوی نه غواړي موږ دې هم په منځني ختيځ يا د بل ځای په دغسي کارونو کی څه لاس ولرو ـ ترڅو موږ بالکل خپل پوستکی بدل نه کړو ، او دا به هغه ورځ وي چې موږ نوروته ليدي شي ، لکه يو سړی چې خپل غوږونه نه ويني .

✱ ✱ ✱

ماله خروسچف سره د يوې مرکې غوښتنه کړې وه ، خو دا مرکه په مسکو کی زموږ د وروستۍ ورځې نه وړاندې ونه شوه . ما ته وويل شول چې پوښتنې بايد جوړې کړم ، خو ما ددې پرځای پنځه ټکي د خبرو له پاره وټاکل او غوښتل مې زموږ خبرې بايد په ډيرې ازادۍ سره وشي . زه د ميکزيم ګورکي د کوڅې ښاته د مرکزي کميټې دفتر ته ورغلم . هلته د هغه ډګرمن سره مخامخ شوم

چې د لفت ګاڼي کونجې ېې په لاس کې وي او میلمه برابر د لوړي منشي دفتر ته بیائي ، هغه دفتر چې یو وخت پکې لینن کیناست . خروسچف خپل میزته نه بلکې د لینن میزته ناست ؤ ـ هغه تل په ډېر ویاړ د دې خبرې یادونه کوله ـ په میز د شوروي بیرغ ولاړ او د ۱۰٤ Tu جیټ الوتکې نمونه ایښې وه ، چې دا وخت د جوړیدو ترکار لاندې وه . په یو میز باندې چاکلیټ اونور دخوړلوشیان پراته وو . په کوټه کې د یوې سکرتړې او یو روسي ـ انګریزي ترجمان نه پرته بل څوک نه وو .

مونږ ټول کیناستو . خروسچف په روسي ټایپ شو یو کاغذونو کې ګوتې وهلې ، سر یې راپورته کړ ، وې ویل 'پوښتنې دې سمې نه دي' ماورته وویل ، هو ، 'دایوازې د بحث له پاره موضوعګانې دي' . بیامې د ده په لاس کې کاغذوته ګوته ونیوله او پو ښتنه مې تري وکړه ، دا ټول زما د پوښتنو په هکله دي ؟ خروسچف وویل ، نه ، 'دا ستا په باره کې معلومات دی' . ما ویل ، خدایه ، 'دا به زما په هکله څه وي ؟' خروسچف وویل ، دا وایې چې ته د ناصر ملګری یې ، او د ناصر هر ملګری زما دوست دی' . ما ویل ، ډیره ښه ، خو دا معلومات ټول په دري کرښو کې ځائیږي ، دا نور څه وایې' ؟ خروسچف وویل ، 'دا وایې چې کمونستان ستا خوښ نه دي' . ما مخالفت وکړ اوومې ویل ، د ارښتیانه دي ، چیرمین صاحب ! زه کیدي شي د کمونستانو سره د نظر مخالفت ولرم خو زما هغوی بدنه ایسي . زما ډیر ملګري کمونستان دي' . خروسچف بیا وویل : نوته ولې کمونستان نه خوښوې ؟ بیا مې بله لاره ونیوه . اجازه مې تري وغوښتله ، کولای شم آزادانه خبرې وکړم ؟ د موافقې نه وروسته مې ورته د ستیپانوفسکي کیسه وکړه . ورته ومې ویل : 'په دې مې سر نه خلاصیږي څنګه یو هیواد د خپلو خلکو په ارزوګانو بندیز لګولی شي' . خروسچف وویل : 'ته بالکل زمونږ په کارونه پوهیږې' . ته دلته راغلي ، هر شی دې په یو نظر ولید. خوتانه هیر شول چې مونږ په جنګ کې شل ملیونه خلک له لاسه ورکړې. تا نه هیر شول چې زمونږ کورونه ټول وران وو، د از مونږ خلک وو ، زمونږ اردو وه چې جنګ یې وکړ او وې ګاټه ، دا د امریکې مرسته نه وه . مونږ په کارونو کې د ځینو له پاره د لوړیتوب حق ورکړی چې باید وشي . که ته زمونږ د هیواد په هکله ښه قضاوت وکړې ، تا ته به در معلومه شي مونږ له جنګ نه وروسته څومره کار کړی دی' .

د مرکې نه وړاندې ما د سکرتړو څخلو اجازه غوښتې وه ، اوس مې سیګار

څکاوه . خروسچف ناڅاپه مخ را واړاوه او پوښتنه یې را نه وکړه : 'ته سرمایه‌داریې' ؟ ته ولې سیګار څکې ؟ ما ورته وویل 'زما خوښ دي'. خو خروسچف زما سیګار واخیست او په سګرټ دانۍ کې یې مات کړ . ما مخالفت وکړ 'سیګار د سرمایه دارانو شي دی ؟'، خروسچف وویل ، 'ته سرمایه دار نه یې ، څکه ته د ناصر ملګری یې ، سمه ده . اوس وایه' .

بل ځل چې ما د خروسچف سره په ۱۹۵۸ کال کې مرکه کوله ، سیګار مې بهر پرېښودل . خروسچف را نه پوښتنه وکړه 'سیګار دې څه شول ، غواړم بیا یې مات کړم' . خو چې زه په ۱۹۶۳ کال کې مسکو ته لاړم ، خروسچف راته یوه ورځ د سیګارویو ډیر ښه دبلې را کړ . ما ورته وویل : ښاغلی چیرمین ، 'زه اریان شوم ، ستا په یاد نه دي تا زما په سیګار هغه بل ځلې څه وکړه ؟ ته ولې بدل شوی یې' ؟ خروسچف وویل : 'زه نه یم بدل شوی ، سیګار بدل شوي دي . په کیوبا کې د انقلاب راهیسې سیګار هم مارکسستان ـ لیننستان شویدي' .

زما د لومړۍ مرکې مطالب چې په الاهرام کې خپاره شول ، په ما باندې په پراوډا کې په ډیره غوصه حملې وشوې ـ خپله د مرکې په مطالبو دوی په غوصه نه وو بلکې هغه څه څورولي وو چې ما په سریزه کې ویلي وو . هلته ما خروسچف د 'سورتزار' په نامه بللی ؤ . زه پوهیږم دا کار لږه بې نزاکتي وه . او څکه خو یې د شوروپانو د غوصې کړۍ زما پرسر را ښکته کړه .

✱ ✱ ✱

د عامر په ماموریت کې یوه پیښه وشوه ، کیدي شوای ډیره بده اغیزه یې کړای وای ، خو له نیکه مرغه داسې ونه شوه . د ټولونه بد شی وډکا ؤ چې شوروي اتحاد ته د ډیرو عربي هیئتونو د خرابوالي سبب شوی دی . په ټول وخت کې یواځې د میلمستیا په دویمه ورځ د هیئت له نیایي نه زیات شمیر غړي د وډکا په بې اندازې څکلو او د ماهیانو د هګیو په خوړلو سره له خپل کنترول نه ووتل . دا وخت زمونږ هیئت د سیل له پاره د شوروي اتحاد بیلابیلو ځایونو ته بیول کیده ، او کله چې د کیف په میلمستون کې زمونږ له پاره میلمستیا برابره شوې وه ، زمونږ میز بهر د سرک په غاړه جوړ شوی ؤ . د شوروي د تور سمندر کي د سمندري پوځ قوماندان هم دلته ؤ ، دا د مصر د سمندري پوځونو د لوی درستیز سلیمان عزت تر څنګه ناست ؤ . دواړو قوماندانانو په ځان خوراک زیات کړی ؤ ، خو عزت ځان له خپل کور به انډیوال نه زیات د روند کړی ؤ . په مسکو کې دی د مارشال تیماشینکو سره د څکلو په مسابقه کې

بریالی شوی ؤ ـ هغه ۲۷ بوتلو نه تش کړل ، یو ونیښته پري لازیږنه شو ، هماغسي د ډبرې په څیر کلک ؤ ، لکه د څکلو د مخه چي څنګه ؤ .

د خبرو په ترڅ کی روسي سمندري جنرال عزت ته داسی وویل ، ‹ستاسي په هیئت کی راته یو سړی د امریکا جاسوس ښکاري، ځکه امریکایانو ته معلومات دی چي د شوروي او بتل وختي د سکندرې بندرته رسیدلی دی . مونږ خبر وو چي روسان په دې پوه شول معلوماتو نه په پر له پسي توګه امریکایانو ته ورکول کیږي ، مونږ ته په دې هکله اخطارونه را رسیدل چي پاملرنه وکړو ، څوك دا کار کوي ، او د دې کار مسؤلیت د چادی .

عزت فکر وکړ په داسې ویلو سره د ده سپکاوی وشو . ودرید او روسي جنرال یې ځان پسي د میلمستون د ګډا سالون ته راښکود . مونږ نه پوهیدو څه خبره ده ، یو ناڅاپه غالمغال شو او روسي جنرال مخ په ځټ په ځمکه را ګوزار شو . عزت په خپله سپینه دریشي کي پاك ورته په سر ولاړ ؤ . مونږ تري ګر چاپیر را تا وشو ، څه کیسه ده . عزت وویل ، دی وایی ’زمونږ یو منصبدار جاسوس دی ، زه د دې خبرې اجازه نه ورکوم‘ .

ژر بیا یو بل روسی سمندريجنرال او یو تورن را غلل او د تور سمندرګي د پوځ قوماندان یې له دې ځایه ویوست. میلمستیا روانه وه خو چاپیریال ډیر بې مزې ؤ.

✱ ✱ ✱

د عاص د ما موریت سره سره د سوریې لـه امله د مصر او شوروي ترمنځ اړیکی خطرناکې پاتې شوي او سوریه د دوی د اختلاف اصلي سر چینه وه . په عربي نړۍ کی د سوریې کمونست ګوند تر ټولو قوی ؤ ، په پارلمان کی یې غړي درلودل ، په رسمیت پیژندل شوی ؤ ، او پوخ کمونست خالد بکداش یې مشر ؤ چي د ډیر درناوي خاوند ؤ . نور ګوندونه ، شعاب ، کوتله د ستوري او بعث ټول د وسله والو پوځونو د منصبدارانو نه جوړ وو . دوی ټول په دې پوهیدل چي د پوځي کودتا له لارې قدرت ته رسیدل څومره آسان دي ـ په نیمه شپه کی یو څو ټانکو نه د دمشق لاسونه بدلولای شي .

د قاهري نه داسی ښکاریده چي کمونستان د حالاتو نه په ګټه پورته کولوکی سخت لګیا وو ، او داسی ګومان کیده روسان سوریې ته د دفاع د دویمی کرښې په توګه ګوري ، په هغه صورت کی چي په مصر خپل باور له لاسه ورکړي . نو ناصر د سوریې جمهور رئیس کواتلي او د هغه د استخباراتو رئیس ډګرمن سراج ته اخطار ولیږه او د هغې بې مسؤلیته ګوزارې له امله یې چي د سوریې

کمونست ګوندنیولې وه هغوی تـه د خطرناکو نتیجو په هکله خبرداری ورکړ.
هغه ولیکل که عربي عوام په دې پوه شي چي ملي غورځنګ د کمونستانو له
خوا له پښو غورځول کیږي ، نو دی به د عـربو خواخـوږي له لاسه ورکړي .
خو دمشق ته د ناصر د پیغام رسیدلوهم څه اغیزه ونه کړه .

په قاهره کی داسې یو احساس را پیدا شو چي د امریکایانو سره بیا نوې
اړیکي ونیول شي . زه چي د مسکو نه بیرته راغلم ، ناصر راته وویل چي
د امریکی سفیروګورم . د هغه له پاره ما ته داسی پیغام راکړل شو : 'په
سوریه کی د کمونستانو د قدرت نیولو په هکله ستاسی اخطار د مبالغې ډک ؤ
او دا پخپله د اوسنیو بدګومانیو یو عامل دی . تاسی د سوریې پرضد د ترکیې
او عراق له لاری په تهدیدونو سره حالات دلته نورهم خرابوئ . په هر حال
دا زمونږ مسؤلیت دی ، لطفاً خپل لاسونه در ټول کړی' !، (دا اخطار ډیر
ضروري ؤ ځکه د سیا په شمول د امریکی ځیني موسسو په سیمه یزو د سیسو کی
لاس درلود . همدارنګه هغوی سعود پادشاه تشویق کړی ؤ د ناوړه عمل له
پاره د سوریې ځینو زړو سیاستمدارانو ته رشوت ورکړي .) دغه پیغام ډیره اغیزه
وکړه ، د امریکایانو لاس وهنه پوره کمه شوه .

د عربو د اتحاد له پاره جذبه په تیره بیا په سوریه کی زیاته وه ، سړی
ویلای شي دا د دغې مفکورې د زیږیدو ځای ؤ ، او ناصر چي د اتحاد ډیر
فعال غوښتونکی ؤ پوهیده د عملي قدم اخیستلو له پاره اوس لارې په پرانیتو
دي . د سویز د کانال د شخړې په وخت کی د سوریې پارلمان د مصر سره د اتحاد
له پاره یو پریکړه لیک تصویب کړی ؤ . ناصر ته یې یو هیئت رالیږلی ؤ خو ده
ورته ویلي ؤ چي په دې پیشنهاد باید ژور غور وشي . اوس ، یو کال وروسته ،
د سوریې پارلمان پیشنهاد وکړ چي د یو ځای کیدو خبرې باید ډیرې ژر پیل شي.
د سوریې په اردو کی د منصبدارانو له پاره شرایط د زغم نه وتلي وو . د دمشق
سره د دواړو کمپونو له خوا اړیکې نیول شوې وي او په اردو کی په بیلابیلو
سیاسي ډلو پوري تړلو منصبدارانو یو بل ته د بدګومانۍ په سترګوکتل . ځینو
یې بیخي خوب نه کاوه ، له دې ویرې چي که دوی ویده شي ، رقیبه ډله به
سیاسي قدرت ونیسي . نو د ډیرو له پاره د ستونځې اواری په دې کې ؤ چي
ناصر را وړاندې کړي ، د منصبدارانو د استازو په یوه غونډه کی همداسې پریکړه
وشوه . بې لـه دې چي جمهور رئیس او ډکـرمن سراج خبر کړي ، منصبداران
په الوتکه کې قاهرې ته لاړل ، او هلته یې د ناصر سره ولیدل . د هغه خوښه

د یو فدراسیون په حق کې وه ، خو منصبدارانو ټینګار کاوه چې د پوره یووالي او یو نوي شکل حکومت له تشکیل نه پرته به دلته ټولې ګډوډۍ په خپل حال پاتې شي .

ناصر د دوی په خبرو تشویق شو خو دري شرطونه یې وړاندې کړل ـ د سوریې اردو باید بیخي له سیاست نه لاس واخلي ، هغه منصبداران چې تراوسه په اردو کې په سیاسي کارونو مشغول دي باید له پوځ نه استعفی وکړي ، او ټول سیاسي ګوندونه باید ړنګ شي . د ناصر د شرطونو په قبلولو سره د سوریې منصبداران دمشق ته راوګرځېدل . د ۱۹۵۸ کال د فبروري په لومړۍ نیټه یووالی اعلان شو .

✱ ✱ ✱

هر څوک په یووالي خوشاله نه ؤ . د بعث ګوند وویشل شو . د اضطراري حالاتو او د کودتا د کیدو له ویرې ، د بعث ډیر غړي په تیره بیا صلاح بیطار چې د ګوند د مؤسسینو له ډلې نه ؤ ، د فدراسیون د مفکورې پلوی ؤ . خو میشل عفلق د ګوند تیوریسن په دې فکرؤ چې یووالی یو ابتکاردی او کولای شي ډیرې ستونځې اوارې کړي . کمونست ګوند د ۱۹۵۷ کال په پای کې له دې امله د یووالي پلوي کوله چې د دوی په عقیده دا یو داسې شی ؤ چې ناصر به ورسره هیڅکله هم موافقه ونه کړي ، اوس د یووالي پرضد راپورته شو . خالد بکداش احساس وکړ د یووالي پرضد رایه ورکول به یو غیر سیاسي عمل وبلل شي ، نو د فبروري په ٤ مه له سوریې نه د ختیځې اروپا په نیت روان شو .

هغه روسان ډیر وارخطاء ولیدل . هغوي په سوریه کې د کمونست ګوند پرمختګ ته د ډیر اهمیت په سترګه کتل ، او اوس ګوند ړنګ شو ، مشر یې بل هیواد ته تللی او پرځای یې په دمشق کې ناصر ځای نیولی دی . یو ځل بیا دوی د عربي ناسیونالیزم په حساب کې غلطي وکړه . دوی د عربي متحد جمهوریت جوړښت د مصر د پراختیایي سیاست په مفهوم تعبیر کړ . د دوی له پاره رښتینی یووالی تل د کارګرې طبقې یووالی دی اوبس . دوی د ملي دولتونو په هکله فکر نه کوي بلکې د خلکو او ملیتونو خبرې کوي . دوی ته د یو هیواد په توګه سیاسي یووالي ته د رسیدلو له پاره د عربو مبارزه بې معنی ښکاري .

خو دا نه شوه کیدي روسان په هغه څه سترګې پټې کړي چې دلته څه پیښ شوې وو ، رښتیا او د اهمیت وړ وو . دوی هغه بې اندازې خوشالي او

احساسات وليدل چې خلکو د فبروري په وروستيوکې دمشق ته د ناصر د راتلو په وخت ښکاره کړل ، دوی هغه ټول هیڅتو نه وليدل چې د عربي هيوادونو نه دمشق ته راغلي وو ، او ټوله عربي نړۍ د خوشالۍ په څپوکې ډوبه وه . ناصر هم په دومره زياتو خوشاليو او احساساتو اريان شو . هر ځای ، د ښار گر چاپېر غونډې او ټول ځايونه د ښه را غلاست له پاره د خلکو نه ډک وو . ناصر د برنډې نه د خلکو د احساساتو د قدردانۍ کولو له پاره راووت ، ماته يې مخ را واړاوه او وې ويل ، 'ياره ، ته څه فکر کوې؟'، ما ورته وويل ، 'رئيس صاحب ، 'زه د دوه شيانو فکر کووم : لومړی ، کيدې شي زه تا سره داسی یم لکه چې يو مشاور به د روم د امپراتور سره ؤ ، او در په ياد کړم چې ته يو انسان يې . دويم ، زه اريان يم چې د دې ټولو آخر به څه وي .' که څه هم زه تل په دې عقيده وم چې د عربو له پاره يووالي ډېر ضروري شی دی ، زما سودا وه چې د لنډې مودې هغه عوامل چې د فبروري په تصميم يې اغيزه کړې ده لوی تاريخي پلان به هم اغيز من کړي .

روسانو دا پرمختگونه ليدل ، که څه هم په دې نه پوهيدل ، خو په دې باندې يې د اغيزې کولو يا ورسره د مخالفت کولو هم څه نه شو کولای . نو دوی مجبور وو ، يووالي ته خپل زړه نازړه ملاتړ وښيي ، سره له دې چې په سوريه او مصر دواړو کې د کمونستانو نيول پيل شول . نو شی ښکاره ؤ ـ دا ډېر مهم وخت ؤ ددې له پاره چې ناصر او شوروي مشران سره مخامخ وگوري . نو شوروي اتحاد ته د ده د لومړي سفر د نيولو تياری ونيول شو .

* * *

عادي خبره وه ، امريکايان چې خبر شول ، غوښتل يې د دې سفر مخه ونيسي . هغوی قاهرې ته تلگرام وليږه او داسی يې وښوده چې دوی اوس هم د لوړ بند د جوړولو سره علاقه لري او دا کار د لوېديځ المان له لارې د کيدو دی . خو په دې يې بې ځايه خپل وخت ضايع کړ . شوروي ته د ناصر سفر د ۱۹۵۸ کال د اپريل په ۲۸ پيل شو ، او درې اونۍ يې ونيوې ، پکې لينگراد ، باکو ، کيف ، ستالينگراد ، سوردلوفسک او (د شوروي اتحاد د مسلمانانو د اوسيدنې سيمې) تاشکند او قزاقستان هم شامل وو . که سړی ووايي شورويانو د ناصر يو ځانگړی د وروړگلوۍ او صميمانه استقبال وکړ ، دا به لږه وي . دا د دريمې نړۍ د نوي نسل د مشرانو نه لومړی سړی ؤ داسی استقبال يې وشو چې تردې نور ښه نه شو کيدي . د مشر تا به ټول غړي په هوائي ميدان کې

د ښه را غلاست له پاره حاضر وو ، د صدر اعظم مرستیال کوسیګین د ټول وخت له پاره کوربه ؤ ، او ناصر د مې د ورځې په مراسمو کې چې په کریملین کې وشول د ټولو نه لوړ افتخاري میلمه ؤ ، په بالشوي تیاتر کې د ده له پاره د خاچا تورین د پخواني بالټ ګډا او سپارتا کوس مخصوص پروګرامو نه ترتیب شوي وو ، او په کریملین کې هره شپه دی د خاصو فلمونو لیدلو ته دعوت ؤ چې میلمانه د پوځي مانورونو، اتومي چاودنو ، د میزایلود بریدونو او د خپلو جنګي کشتیو د معلوماتو له لارې تر اغیزې لاندې راولي .

روسانو غوښتل ناصر د شوروي اتحاد په وروسته پاتې سیمو کې د خلکو پرمختګونه وګوري ، د شوروي په صنعت او تکنالوژۍ کې وړاندې تګ او د دوی پوځي قوت وګوري . دوی غوښتل ده ته وښیی په دې ټولو کې دوی د امریکې سره سیالي کولای شي . همدارنګه دوی غوښتل دی په دې خبره وپوهوي چې دوی دین او مذهب نه مني . (دوی اوس هم د دین په هکله اریان وو . یوه ورځ د خروسچف په کور کې لګیاوو خبرې موکولې ، ناصر خپل ساعت ته وکتل او وې ویل ، 'د جمعې د لمانځه وخت دی' . خروسچف ورته وویل ، 'خیر دی ، مونږ ملاته ویلي دي ستاتر تیارید وپورې صبر وکړي' . خو ناصر ورته وویل 'د جمعې د لمانځه وخت تاکلی دی' . بیا ناصر 'ژرداودس کولو له پاره تشناب ته لاړ . چې راووت خروسچف ورته یو پاک دستپاک په لاس کې نیولی ولاړدی ، په مخ یې د اریانتیا یوه معما خپره ده .)

څه شي چې روسانو غوښتل له ناصر نه زده کړي، داؤ چې د ده ټولنیز پروګرامو نه څه دي او د امریکایانو سره یې اړیکې څنګه دي . دوی همدارنګه غوښتل دده نظر د عربي اتحاد او د عربو ، اسرائیلو د لانجې په هکله ځان ته معلوم کړي . دوی په عربي متحد جمهوریت کې د کمونستانو د بندیانولو خبره راپورته نه کړه ، ناصر را یاده کړه . ناصر خروسچف ته وویل تاسې باید د خالد بکداش غوندې خلکو په خبرو باور ونه کړئ . 'هغوی تاسې په جنجال کې اچوي ، څکه هغوی غلطه لارنیسي' . خروسچف وویل ،'دا ییخي ستاسې خپل کاردی ، مونږ نه غواړو په دې کې لاس وهنه وکړو' .

دا یوه د پیژند ګلوۍ کتنه وه ، هره خوا په دې هڅه کې وه بله خوا ځانته معلومه کړي . یواځې یوه لانجه پکې را پیدا شوه ، د خروسچف په کور کې دیوې غیر رسمي میلمستیا په ترځ کې ناصر ناځاپه د شیپیلوف پوښتنه وکړه . وې ویل ، 'دی چیرته دی ؟ کیدي شي هغه ووینم ؟ ما د هغه سره د وسلو

معامله کړې وه». خروسچف ورته نیغ ځواب ورنه کړ ، خو په مقابل کې یې له جنګ وروسته د روس د مشرتابه په هکله اوږدې خبرې وکړې . کیدې شي دده نیت داؤ ناصر په دې پوه کړي چې کریملین کې کارونه په څه ډول کیږي ، او هغه قانع کړي. سره له دې چې خروسچف د شیپیلوف په هکله ناصر ته څه ځواب ورنه کړ، خو څه یې د ناصر له پټ هم نه کړل . د دې نه ځکې مانېام خروسچف له ناصر نه غوښتنه وکړه باید دوی د واړه یو بل ته ډیر رښتیني وي . اوس ده له خپلې خوانه رښتینولي ښودله .

خروسچف وویل چې : 'په شوروي اتحاد کې اشخاص ارزښت نه لري'. دلته په ډله یزه توګه یوه ثابته پالیسي چلیږي او د افرادو تلل را تلل بې اغیزې دي ، ناصر وویل : 'خو د ستالین د وخت شوروي اتحاد ستا د وخت نه ډیر توپیر درلود' . خروسچف وویل ، 'نه ، دا رښتیا ده مونږ په پالیسیو کې بدلون را ووست ، خو دا د یوه سړي غوښتنه نه وه ، دا یو داسې بدلون ؤ چې نویو شرایطو یې غوښتنه کوله . حتی اوس هم زړه پالیسي ملاتړ کوونکي لري . د ستالین نه وروسته مونږ د ډیر خطرناک حالت سره مخامخ شو . جنګ ډیر شیان بدل کړي وو ، تردې چې ګوند یې هم بدل کړی ؤ . شوروي اتحاد شل میلونه خلک دلاسه ورکړي وو . نه پوهیږی په راتلونکو څوکالو کې به مونږ دصنعت او کرنې په برخه کې د څومره ستونځو سره مخامخ شو ، هغه نسل مو دلاسه ورکړ چې هیڅکله بیا ونه زیږید ، ځکه هغوي چې باید پلرونه شوي وای یا مړه وو اویا په اردو کې وو ؟

د ستالین د ځای د نیولو د پاره مالینکوف یو ښه انتخاب نه ؤ . هغه د ستالین ټولې چوکۍ ونیولې خو مرکزي کمیټې ته یې اعتراف وکړ چې دی د دومره مسؤلیتونو د اخیستلو له پاره جوړ نه دی . ځینې نور لکه بیریا په دې نه پوهیدل چې جنګ څومره شیان بدل کړي وو . جنګ بالکل د کورني امنیت موضوع بل ډول کړې وه . سړی نه شي کولای د هغو خلکو سره چې د انقلاب ګوند او هیواد نه یې د نازیانو په وړاندې ساتنه کړې وه ، د بهرني تیري د تهدید په شرایطو کې هم هماغسی ګوزاره وکړي . انقلاب ښه قوي او جنګ لا مضبوط کړي ؤ . مونږ بیریا را وغوښت ، هغه مو محاکمه کړ ، او هغه ته مو د ده ټولې خطاګانې وړبه ګوته کړې . د هغه ځینې سهوې د هیواد پرضد لوی سپکاوی ؤ .

خروسچف وړاندې لاړ ، د مسکو د غونډ قوماندان جنرال کیریل

مسکالینکو ته یې ګوته ونیوله ، 'دا جنرال ویني'؟ بیریا هڅه وکړه زمونږ سره مقابله وکړي ، مونږ پریکړه وکړه هغه بندي وساتو . خو ده د خپلو ځینو پلویانو سره اړیکې ونیولې څو دده په ملاتړ عمل وکړي ، خو جنرال مسکالینکو پرې د مخه شو او هغه یې بندي کړ .

'مونږ له ستالین وروسته یو ښه چاپ ته ضرورت درلود ، خو د چاپ د اندازې ټاکل ګران ؤ . تاسې وړاندې د شیپیلوف نوم واخیست . ته پوهیږې ځینو دغسې خلکو نیت درلود ماله منځه یوسي ؟ تیره جولای کې زه د مسکو نه بهر تللی وم . دا خلک را غونډ شوي وو ـ مالوتوف ، کاګانوویچ اوتر شیپیلوف پورې چې ما خپل دوست ګانه . زه چې بیرته مسکو ته را ورسیدم ، د ریل په سټیشن کې راته پیغام را ورسید څو نیغ د سیاسي بیرو ناڅاپي مجلس ته ورشم . اریان شوم ، د سیاسي بیرو ټول غړي هلته راغلي وو . لومړی مالوتوف خبرې وکړې وې ویل : «ملګریه خروسچف ، رئیسه هیئت په اکثریت سره پریکړه کړې ده ،' ته د لومړي منشیټوب دچوکۍ له پاره مناسب نه یې» . ما وویل : «کولای شم پوه شم ، ولې» ؟ دوی را ته وویل ، ته د مارکسستي ، لننیستي لارې نه وتلی یې . مالوتوف بیا خبرې پیل کړې ، چې تا د مرکزي پلان جوړولو د مرکزي ادارې جوړښت ویجاړ کړی دی . ما ورته وویل : «ملګرو ! شوروي اتحاد اوس له دوه سوه زرونه زیات صنعتي واحدونه لري ، دا ټول د مسکو نه اداره کیدي نه شي» . مالوتوف وویل مرکزیت ډیر مهم دی ، دا د لینن د کار سلوک و ، څو په دې ډول د بیلا بیلو اقلیتونو او میلیتونو ترمنځ بیلوالی له منځه یوسي . خو ته چې خلک د نه مرکزیت سیاست ته رابولې ، ته په حقیقت کې سیمه یز حکومتو نه جوړول غواړې او په دې ډول خلک شیونستي ناسیونالیزم ته تشویقوې» . مالوتوف ته مې وویل ، زمانه بدله شوې ده ، شوروي اتحاد ټول د مسکو نه اداره کیدي نه شي . «مونږ د اتوم په زمانه کې ژوندکوو ، ما ورته وویل ، فرضاً مسکو له منځه لاړشي ؟ بیا به څه کیږي» ؟

'مالوتوف همدارنګه په ما باندې په بهرني سیاست کې د غلطیو کولو له امله ملامتي واچوله . د هغه په فکر مونږ باید بیرته خپل زوړ سیاست ته وګرځو . لومړی ، باید مونږ په اروپا کې یوه کرښه راو کاږو چې د هغې نه بیرته په شا هیڅکله رانه شو . دویم ، د هر ډول داسې مذاکراتو نه ډډه وکړو چې د دغې کرښې نه دې خوا زمونږ په پلویانو هیوادونو باندې اغیزه کوي . دریم

مونږ باید دده په خو له د «ماجرا جوئی» نه ډډه وکړو ، دده مطلب ستاسي په ګاونډ کی زمونږ له ګټو څخه دی ، رئیس صاحب . ما مالوتوف ته وویل زمونږ له پاره به اروپاکی سوچه دفاعي سیاست نیول غلطي وي ، ځکه په اروپاکی ډیرې څپې رواني دي ، او په لویدیځه اروپاکی سوسیالستي غورځنګ ورځ په ورځ ډیر اهمیت پیداکوي . تیری د دفاع د تولو نه ښه شکل دی . ما ورته وویل ، مونږ یوې نوې او فعالې د پلوماسۍ ته ضرورت لرو ، د هستوي جنګ نه امکان زمونږ او د پانګوالو ترمنځ مبارزې ته یو نوی شکل ورکوي . ما ورته داسې وویل : 'زه ماجراجو نه یم ، خو مونږ باید د ملي ازادي بښونکو غورځنګونو سره مرسته وکړو ، او که د منځني ختیځ غونډې سیمې بیرته د امپریالیزم تر نفوذ لاندی راشي ، ملي ازادي بښونکي غورځنګونه به وټکوي او ارتجاعي ځواکونـه بـه هلته بیرته سیاسي قدرت ته ورسوي ، چې د امریکې سره د روس نه د راګرځیدو په پالیسۍ کې مهمه برخه واخلي .

'له بده مرغـه ، مالوتوف داسی فکر وکړ ، دا زما پالیسي وه چی په هنګري کی یې ستونځې را پیدا کـړي . هنګري د نـه مرکزیت د پالیسۍ او د نویو ازادیو سره مخامخ وه . مالوتوف فکرڼکاوه ستا د ملګري تیتو په هکله زما زغم د هنګري خلک راوپارول . خو ما ورته وویل ، دا نه شوه کیدای چی د ختیځې اروپا سوسیالستي تولنه دې د لویدیځې اروپا د سوسیالستي ځواکونو نه جلا وساتله شي ، او هم دې د ملي ازادي بښونکو غورځنګونو نده لیري پاتې شي . مونږ باید د هغوی سره په نیابې لاره کی مخامخ شو . زه په دې خبره افسوس کوم ، مونږ مجبور شو په هنګري کې د روانو حالاتو مخه ونیسو ، خو رښتیا چی مونږ بله لاره نه درلوده .

'مالوتوف له مونږ نه وغوښتل په درندو صنایعو تکیه وکړو . ما ورته وویل ، دا یوه زړه مفکوره ده ، او د جنګ نه وروستـه مونـږ باید خپله پاملرنه استهلاکي شیانو ته واړوو ځکه هغه کسان چی د ګوند ، هیواد او انقلاب نه یې ساتنه کړې ده باید دا شیان په کافي اندازه ترلاسه کړای شي .

شیپیلوف ډیر تیت ؤ . ته پوهیږې هغه د سیاسي بیرو په غونډه کی څه وویل ؟ هغه وویل ، زما سلوک ډیـر غیر دپلوماتیک ؤ . هغه وویل ، چی د فنلنډ د جمهور رئیس سره په غونډه کی ما خپل تحرکونه داسې ګرول لکه د ورېدو پوځ چی را باندې یرغل کړی وي ، او دا خبره ده چی زه باید د شوروي اتحاد د کمونست ګوند لومړی منشي نه شم .

'په پای کی می ورته وویل، زه د رئیسه هیئت پریکړه نه شم منلای ، مرکزي کمیټې زه د لومړي منشي په توګه ټاکلی یم، او دا یواځې ټولنه ده چې د تصمیم نیولو واک لري . مرکزي کمیټې غونډه وکړه او ټولو زما ملاتړ وکړ .

'ژوکوف یو ښه عسکرؤ . سړی له دې نه منکر کیدای نه شي چې هغه په جنګ کی ډیر کار وکړ . خو جنجال دا ؤ چې هغه به تل په خپله خبره ټینګ ولاړ ؤ . سړیې را وګرځید ، د ځان نه یې د یو ډیر مهم سیاستمدار طمع کیدله ، په تیره بیا له هغه وخته راهیسې چې په ژنیوکې یې له ایزنهاور سره یواځې غونډې پیل کړي . ژوکوف په خپلو سهوو پوه شو ، هغه په خپلو تیروتنو اعتراف وکړ ، او ویې ویل ، له دې وروسته به دی د ګوند عمومي لاره ونیسي .

موږ د می تر پایه پورې په شوروي اتحاد کی پاتې شو . د اقتصادي مرستو ځینې معاملې اوارې شوې ، خو د دغو کارونو بنسټ اصلاً له مصر نه د ناصر تر روانیدو وړاندې ایښودل شوی ؤ . هغه نه غوښتل له ځانه سره ځانګړې غوښتنې راوړي ـ ده غوښتل په دغو غونډو کی د سیاسي مسئلو په هکله خبرې وکړي او نه د وسلو دبرابرولو یا د صنعتي مرستو په هکله. خو خروسچف غوښتل ناصر ته ووایې څه شیان ده پخپله برابر کړي دي ، لکه یو مشرېې چې بل مشرته تیاروي ، او دا ټول بیروکراسۍ ته نه پریږدي .

⁕ ⁕ ⁕

د عربي متحد جمهوریت تر جوړیدو سمدستي وروسته یوه پیښه وشوه ، هغه وخت ورته چا دومره پاملرنه ونه کړه خو بیا وروسته معلومه شوه چې دا د ډیرولویو پیښو پیل ؤ . دوو عراقي منصبدارانو په پټه د سوریې د ملي امنیت رئیس ډګرمن سراج سره په دیرا کې وکتل ، هغه ته یې وویل چې دوی د عراق په اردو کی لګیا دي د آزادو منصبدارانو یو غورځنګ جوړوي . هغوی وویل «موږ غواړو داسی کار وکړو لکه تاسی چې وکړ ، موږ غواړو د عربي یووالي سره یو ځای شو او د هاشمیانو نه ځان خلاص کړو . موږ څنګه ځانو نه تنظیم کړو ؟ موږ څه ډول د یوې کودتا ترتیبات ونیسو ؟ که موږ انقلاب پیل کړو ، عربي متحد جمهوریت موږ ته څه ډول تضمین برابرولی شيُ، ؟

سراج دا پوښتنې ناصر ته وړاندې کړي ، هغه دا ټولې ناوړه وبللې ، هغه

فکر وکړ کیدي شي دا د کومې لمسونکې شیطاني اجنسۍ نه را پیدا شوي وي . هغه سراج ته وویل چې دوی وويني او ورته ووايي د دوی د بریالیتوب رمز په دې کې دی چې خپله نقشه ډیره پټه وساتي، او دا د انقلابیونو له پاره غوره صفت نه دی چې په تضمینونو سره کار پیل کړي . که دوی په خپل مرام ټینګه عقیده لري ، نوټولو خطرونو ته دې ځان تیار کړي . له دې وروسته په دې هکله څه وانه وریدل شول او پیښه هیره شوه . د دغو دوو منصبدارانو نومونه عبدالکریم قاسم اوعبدالسلام عارف وو .

د ۱۹۵۸ کال د جولای په ۱٤ مه ناصر په بریوني کی ؤ . هغه د جولای په دوېمه د یوګوسلاوېې د مارشال تیتو په بلنه هلته تللی ؤ ، او ټاکل شوې وه د جولای په ۱٤ مه د مازیګر په څلورو بجو بیرته د قاهرې په لور روان شي . د دوو مصري تخریبوونکو کشتیو په بدرګه د هوریا په نامه رسمي کشتۍ کې يې د تللونیت کړی ؤ . فکر کیده د هوا په پرتله د سمندرلاره د ده له پاره محفوظه وه ، ځکه داسې اوازې وې چې د سویز د شخړې په مابنام اسرائیلو د پټو وسلو پواسطه د مدیترانې په سر یوه الوتکه را غورځولې وه .

خو د جولای د ۱٤ مې په سهار د هوریا مخابراتي مرکز ته د قاهرې له لارې له دمشق نه پیغامو نه را رسیدل پیل شول ، د بغداد او دمشق د هوايي ډګرونو مخابراتي مرکزونو ترمنځ پیغامونه تبادله کیږي ، په بغداد کې څه نوې پیښه روانه ده ـ ټانکونه راوتلي دي او داسې ښکاري کودتا شوې ده . هیڅوا نه غوښتل ناصر ته دا حال ووايي ، ځکه هیڅوک ډاډه نه ؤ. خو چې کله ما د بي بي سي لومړي نړیوال سرویس ته غوږونیو ، هغوی تائید کړه چې هلته کودتا شوې ده ، د بریوني مانۍ ته ورغلم ، ناصر مې راویښ کړ ، او دواړو خبرونو ته یو ځای غوږ ونیو ، اوس د قاهرې له لارې د بغداد نه هم راپورونه را رسیدل پیل شول. د اته، نهو بجو په خواوشا کې څرګنده شوه چې د ډګروال عبدالکریم قاسم په مشرۍ د عراق اردو سیاسي قدرت نیولی دی .

ډیر خطرناک حالات وو. داسې ګومان کیده د بغداد ترون رنګ شوی دی او په منځنۍ ختیځ کې پرځمکنیو لارو ، د سویز د کانال نه په تیرو شویو سمندري لارو او هم د عراق په تیلو د عربي ناسیونالیزم ځواکونو کنترول ترلاسه کړی دی . مونږ خبر شو امریکایانو په ټوله مدیترانه کې د تیارسۍ قومانده ورکړې ده . خو اسرائیل به څه کوي ؟

ناصر غوښتل څومره ژر کیدای شي قاهرې ته لاړ شي . په هوریا کې به هلته رسیدل دري ورځې نیسي . یوه وسکوټ الوتکه وه خو دې د مدیترانې نه په تیریدلواته ساعته نیول . دا ډیر اوږد او خطرناک وخت ؤ . په څلور بجې ناصر پریکړه وکړه چې په سمندر کې لاړ شي . تیتو ورته د دوونورو یوګوسلاویا-یې مخربو کشتیو د بدرګې وعده ورکړه ، دا به نه یوازې د جمهور رئیس کشتۍ د یوګوسلاویې په سمندري سرحد کې بدرګه کړي بلکې تر سکندرې پورې به ورسره وي . په همدې وخت کې ناصر د عراق د انقلاب نه د ملاتړ رسمي اعلامیه خپره کړه . هغه قاسم ته یو شخصي تلګرام هم ولیږه . د شپې پورې مونږ داسې اوازې واوریدې چې په بیروت کې امریکائي هوایي پوځونه او په عمان کې برتانوي هوایي پوځونه راښکته کیږي .

هوریا لا تراوسه روانه شوې نه وه ، د دې او د مخربو کشتیو څراغونه هغه وخت یو ناڅاپه مړه شول چې ناصر ته د تیتوله خوا یو پیغام راورسید : 'غوښته کووم ، سفر وځنډوئ : د یو مهم پیغام سره بله کشتۍ درلیږم ، . ډیر ژر یوه بله کشتۍ را ښکاره شوه او یو سمندري پوځي راوخوت . د هغه پیغام داسې ؤ ، تیتو مشوره نه ورکوي ناصر دې د سمندر له لارې سفر وکړي ، د هغه په فکر حالات له اندازې زیات خطرناک وو. هغه سپارښتنه کړې وه ناصر دې د ټولو نه نژدې یوګوسلاویا یې سمندري بندرته ځان ورسوي ، دوی به یوه تیزتګه الوتکه پیدا کړي چې دی ژر کورته ورسوي . له دې نه سمدستي وروسته د تیتو له خوا بل پیغام را ورسید ، ویل یې ، چې ده لازم ترتیبات نیولي دي - الوتکه به د پولا په هوایي ډګر درته ولاړه وي . هغه سپارښتنه کړې وه چې د تیزوالي له پاره ناصر باید په مخربه کشتۍ کې بریوني ته روان شي . تیتو زیاته کړې وه ددې له پاره چې ستاتګ آسان شي ، ما دوو سمندري الوتکو ته وظیفه ورکړې ده ستا په واک کې حاضرې شي . دوی به ستا د کشتۍ او د مخربې کشتۍ د مخابراتي مرکزونو ترمنځ اړیکې ټینګې کړای شي، .

ناصر د بهرنیو چارو وزیر ډاکتر محمود فوزي او زه خپلې کوټې ته راو غوښتو . وی ویل چې دی په هوا کې د یو کوچني تکر احساس کوي (دا د سویز د شخړې نه څه کم دوه کاله وروسته وه) . مونږ بیا وروسته خبر شو چې دا وخت برتانوي الوتکو د اسرائیلو په اسمان کې الوتنې کولې ، د اسرائیلو په خوښه ، الوتکې عمان ته روانې وې . په لبنان کې د امریکا یې الوتکو را ښکته

کیدل کیدي شي د کوم لوی عمل له پاره تیاری وي ، خو څه به وي ؟ مونږ له ترکیې نه د څه کار کولو توقع کولای شو؟ (باید هیرنه کړو د بغداد د تړون جرګه په انقره‌کې روانه وه ، ولیعهد عبدالله او نوري سعید دلته تر را روانیدو لږ وړاندې وژل شوي وو .) د دې ټولو شرایطو په نظر کې نیولو سره ناصر دې نتیجې ته رسیدلی ؤ چې شخصاً یو ځل د خروسچف سره وګوري. خو لومړی یې زمونږ نظر معلومول غوښتل . مونږ نیم ساعت وخت وغوښت چې فکر وکړو ، بیا مو ورته خپل نظریات ښکاره کړل . د پیشنهاد په پلوی‌ه او پرضد نظریات سره ښایسته په انډول‌کې وو ، نو وروستی تصمیم خپله ده ته پاتې شو . بیا یې وویل ، ډیره ښه ، زه ځم‌ ، . بیا قاهرې ته پیغام ولیږل شو چې په ډیر باوري تلګرام‌کې خروسچف ته دا خبر ورسوي : ‹قاهرې ته له تللو وړاندې غواړم له تاسي سره هر ځای کی چې اسان وي یو ځل وګورم . زه اوس بریوني ته په لاره یم . امید دی هلته به ستاسې پیغام ما ته راشي› .

مخربه کشتۍ چې د پولا سمندري بندر ته را ورسیده ، هلته د یوګوسلاویې د بهرنیو چارو وزیر پایوویک په یوه کوچنۍ کشتۍ کې د خروسچف د ځواب سره منتظر ؤ . هغه وویل خروسچف غواړي له ناصر سره په مسکو کې وګوري ، که دا درته مناسب ځای ښکاری ، که نه هر ځای چې ناصر وغواړي دی به هلته لاړ شي . مونږ ټول د تیتو دفتر ته ورغلو ، دده ټول لوړ رتبه مشاورین را ټول وو - رانکوویک ، کاردلژ ، دجنګ وزیر ګوشنیاک ، پاپوویک او نور . ټولو دا ویل چې حالات ډیر خطرناک دي . بیا ناصر ورته خپل دلایل وویل چې دی ولې غواړي له خروسچف سره وګوري .

د خروسچف له خوا را لیږل شوی ٤ . ۱ - Tu موډل الوتکه د هوایي ډګر په لیري یو کونج کی ولاړه وه ، لویه باډي یې په تیاره‌کی له ورایه ځلیده . مونږ یوه هم تردې وخته پورې دومره لویه الوتکه نه وه لیدلې . یواځې مونږ پنځه کسه الوتکې ته وروختلو - ناصر ، ډاکتر محمود فوزي ، د ناصر سکرتر حسن صبري الخولي ، د ناصر یو باډي‌ګارډ ، او زه خپله . زمونږ د ډلې نور غړي چې زمونږ ښځې هم پکې وې په هوریا کې پاتې شول ، نه پوهیدل چې مونږ څه شو .

روسي پیلوټ ناصر ته راوړاندې شو ، سلامي یې وکړه ، او په انګریزي یې وویل : ‹ستاسې امر صاحب› ؟ ناصر ورته وویل مسکو ته به ځو . زما په فکر پیلوټ د قاهرې په فکر کې ؤ او په بدلون باندې اریان شو .

الوتې يواځې دوه نيم ساعته ونيول ، مونږ بيا د وينوکوفو په هوايي ډگر کې را ښکته شو . د هوايي ډگر د لارې ترپايه په تکسي کې لاړو ، يوه زينه را ښکته شوه او وسو ليدل دري زيم موټرو نـه مونږ ته منتظر ولاړ وو . په دغو کې کوسيگين ، ميکويان ، د هغې وخت د پوځي استخباراتو مدير جنرال سيروف او د خروسچف ځانگړی عربي ترجمان سوبوليف ناست وو . مونږ مسکو تـه نژدې په کلي کې کيچوا نـومي مانۍ ته لاړو . چې هلته ورسيدو ، ميکويان خپل ساعت ته وکتل وي ويل : اوس شپږ بجې دي . لږه د مه وکړئ ، بيا به خبرې پيل کوو . خروسچف به هم دلته راشي . دا ځای د امنيت له پلوه باوري دی . لس بجې به د خبرو د پيل کولو له پاره سمې وي' ؟

په دې پريکړه وشوه . خو اوس لږه د مسخرو ډکه ستونځه را روانه وه . په کار ؤ چې اوس مونږ په مسکو کې له خپل سفير سره احوال اخيستي واي ځکه په قاهره کې د مارشال عامر په شمول ډير لږ خلک خبر وو مونږ چيرې يو ، هغوی ته ويل شوي وو مونږ سره په مسکو کې د مصر د سفارت له لارې احوال ونيسئ ، لـه ډير باوري تلگرام نـه کار واخلئ ، دا تلگرافو نـه يواځې حسن صبري الخولي لوستل . د بهرنيو چارو وزارت د سهار په شپږ نيمو بجو زمونږ سفير الکوني ته تيلفون وکړ چې وزارت ته دده ژر راتلل په کار دي . ځنگه چې دا وخت د سفارت موټـر تيار نـه دي ، د وزيـر ځانگړی موټـر به درته د سفارت نه بهر پـه پنځه دقيقوکې تيار شي - الکوني فکر کاوه کومه ډيره خطرناکه پيښه شوي ده - ښايي لويديځ کوم اخطار ورکړی وي . په چالاکۍ سره يې ځه کالي واغوستل ، په موټر کې وخوت ، خو اريان شو چې موټر د وزارت په لور نه ځي - رښتيا موټر خو دی له مسکو نه بهر بيوه . الکوني ډريور ته هغه ښيښه تک تک کړه چې ډريور يې له ده نه جلا کړی ؤ - ډريور ورتـه اشاره وکړه خو ځواب يې ورنـه کړ . الکوني گومان وکړ لکه چې دی وتښتول شو ، خو نه پوهيده دا کار څوک کوي ، او ولې ! موټر ډير تيز روان ؤ ، او له ډريور سره بيخي په خبره پوه نـه شو . پـه پای کې موټـر د کيچووا د مانۍ انگړ ته راننوت او هلته يې محمود فوزي او زه پـه چکر وليدو ، چې په خبروکې ډوب وو . د موټر نه را کوز شو مونز ته راغئ او وې ويل ، 'يا زه ليونی يم ، يا روسان ليوني دي' . ما زياته کړه : 'يا مونږ ليوني يو' . بيا ژر ناصر هم راووت الکوني په خپل ژوند کې د بل هر وخت نه زيات وارخطاء شوی ؤ .

خروسچف د وعدې سره سم په لس بجې را ورسید . ناصر ورته د مخې په دروازه کې ولاړ ؤ ، خو خروسچف دلته ښه بلد ؤ ، د شا له دروازې راننوت ، چې کاته مو هغه زمونږ شاته ؤ . ویې ویل ، 'زه ډیر خوشاله شوم تاسې راغلئ ، زما سودا وه . مونږ نه غوښتل تاسې په یوه کوچنۍ کشتۍ کې په مدیترانه کې لاړ شئ . مدیترانه له داسې خلکو ډکه ده چې غواړي تاسې د کبانو خوراک کړي' .

د خروسچف له خبرو نه څرګنده شوه چې د شوروي مشران د حالاتو له پرمختګ نه خوشاله وو - خو ویریدل هم . او یو ځل بیا د عربي ناسیونالیزم بریالیتوب د زوړ مارکسستي تحلیل سره جوړ رانغئ . هغه وویل : 'امپریالستان پوهیږي چې د هغوی ربښتیني جنګ له تاسې سره دی . د هغوی له پاره تاسې د عربو د مبارزې سمبول یاستئ ! راځئ ستاسې د بریالیتوب په هیله (په لس بجې) یو ګیلاس وڅکم . نه ! نن به زه ودکا نه څکم . نن زه مسلمان یم ! له دې وروسته څکل نه کوم . د عربو د مبارزې او د ټولو عربي مشرانو د روغتیا له پاره د میوې شربت څکم !' دا وروستۍ خبره ډیره مهمه وه او پوره غور پرې شوی ؤ . له دې نه څرګنده شوه چې د شوروي مشرتا به د عربو سره د معاملو له پاره مصر د مرستو د یو مرکز په توګه ګڼلی دی - دا داسې یوه پریکړه وه چې دوی پخپله ونه شوه کولای پرځای یې کړي .

✻ ✻ ✻

خبرې پیل شوې ، ما یاداشت اخیست . ناصر له خپل نظره حالات بیان کړل . ده وویل ، امریکایان اوبرتانویان به په بیروت او عمان کې د خپلو پوځونو په راښکته کولو بسنه ونه کړي ، دا به د کوم بل لوی کار له پاره تیاری وي . ده وویل 'ولې زه دلته راغلم ، د دې له پاره چې ستاسې په ربښتیني دریځ پوه شم' .

خروسچف ځواب کې وویل : د ټولو نه لومړی زه تا ته دا ویل غواړم ، چې مونږ ډیر قوي یو ، مونږ له هغه څه نه ډیر قوي یو چې امریکایان فکر کوي . د دوی هغه سمندري کشتۍ چې د یو لیونې جنرال تر قوماندې لاندې یې مدیترانې ته را لیږلې ده ، په آسانۍ سره له منځه وړل کیدی شي . مونږ داسې وسلې لرو چې د امریکایانو شپږم فلیټ د هغوی د سورو پوځیانو په ویلې کیدونکي تابوت بدل کړو . خو اصلي خبره د وسلو نه ده ، د سولې او جنګ خبره ده . حالات ډیر زیات خطرناک دي ، زما په فکر د قوي اعصابو خاوندان

په داسې حالاتو کې بریالي کیدونکي دي . زمونږ د وخت د زور د جنګونو د ټولو له غبنتلی اصل دادی چې د کمزورو اعصابو خاوندان به د دیوال خوا ته کیږي .

'مونږ اوس په داسې یوه لوبه کې نښتي یو چې ډیره چټکه روانه ده ، په دې کې باید هر سړی چالاکه وي ، بیله دینه چې فکر وکړي هغه بل لوبغاړی څه کول غواړي ، داسې لکه څوك چې په تیاره کې شطرنج کوي . د لویدیځ باور خراب شوی دی . د عراق انقلاب هغوی بالکل وارخطاء کړل . ډالس له هیڅ نه خبر نه ؤ . هغه تل د دموکراسۍ او دین خبرې کوي ، خو د دین نه بیخي خبر لا نه دی . که هغه خدای چې دی یې عبادت کوي ، ربښتیاوي ، نو زه بیا د هغه د دروغجن پریسټ (د عیسوی ملا برابر) نه هغه خدای ته ډیر نژدې یم .

'اوس د بغداد تړون مات شوی دی ، آیا څوك له بغداد پرته د بغداد د تړون تصور کولای شي ؟ داسې نه ده ، بغداد به اوس د بغداد د تړون پرضد دریږي ؟ دا خبرې به د ډالس ماغزه خراب کړي . تاسې ته کیسه وکړم ، په ۱۹۵۶ کال کې په لندن کې ایډن ما او بولګانین ته څه وویل : که کله هم په منځنی ختیځ کې د برتانیې د تیلو د را ایستلو کار له خطر سره مخامخ شي ، دوی به جنګ وکړي . هغه په خپلو خبرو پوره ټینګ ښکاریده ، اوس هاغه کار شوی دی . هیڅ شی د دغې ویرې د له منځه وړلو سره مرسته نه شي کولای . ما ورته وویل ، فکر وکړه ، عرب به په خپلو تیلو څه کوي . شوروي اتحاد د عربو تیلوته ضرورت نه لري . مونږ خپله د خپل ضرورت نه زیات تیل را باسو . مونږ د عربو د تیلو د را نیولو لیوال نه یو ، خو تاسې د دغو تیلو را نیولو ته ضرورت لرئ . خروسچف زیاته کړه ، خو تاسې فکر کړی دی چې د رالیوونکو او غلو ترمنځ ډیر توپیر دی . لویدیځ طاقتونه د تیلو را نیول نه غواړي هغوی غواړي دا تیل چور کړي . اوس ، د عراق انقلاب دغو تیلو ته خطر دی . زه د عراق د نویو مشرانو په هکله څه نه پوهیږم ، خو دا خبره ډیره مهمه ده چې دوی لویدیځ ته ډاډ ورکړي چې د تیلو په کار کې به څه جنجال نه را پیدا کیږي . ته باید په دې کار کې ډیر پام وکړي . ستا فکر دی ، دا د اعصابو لوبه ده . مونږ په یوه ډیره جنجالي زمانه کې ژوند کوو . تل د هستوي جنګ ویره شته، او د نویو پیښو سره لوی خطرونه را پیدا کیدي شي . که ته له دغو خطرونو نه سلامت تیر شي ، نه به ډیر تکړه یې . لویدیځ باید په دې خبره باوري شي چې ته تیاری دوی سره تفاهم ته ورسیږې . د خپل

بریالیتوب په وخت کې باید ځان ډیر نرم کړي'.

ناصر وویل ، د خروسچف د تحلیل سره پوره موافقه لري . خو زیاته یې کړه ، د دې له پاره دا خبره مهمه ده څو لویدیځ د دې احساس وکړي چې شوروي دلته ګلک دریځ لري . ته تیار یې ، د مثال په توګه ، داسې یوه اعلامیه خپره کړې چې که چیرې لویدیځ په سیمه کې مداخله وکړي یا د مداخلې کولو ویره را پیدا کړي ، شوروي اتحاد د داسې خطرونو د عملي مقابلې د پاره هر ډول خطر ته تیاردی' ؟

خروسچف وویل ، 'داسې کار به حالات نور هم خراب کړي ، ګرمي به زیاته کړي ، او ناڅاپه به بدې نتیجې را منځ ته کړي . د ګرمې درجه تیاره د جوش اندازې ته نژدې شوې ده . نوره یې باید خرابه نه کړو' .

ناصر وویل : 'خو هغوی باید په دې پوه شي چې تاسې ټینګ ولاړ یاستئ'.

خروسچف وویل : 'هغوی په دې ښه پوهیږي' .

تر یوولس نیمو بجو پورې په دې خبرې روانې وې ، او بیا خروسچف د سیاسي بیرو غونډې ته لاړ . وې ویل چې د غرمې ډوډۍ ته به بیرته راشي ، خو تر دریو بجو پورې را معلوم نه شو . بیا یې وویل چې پریکړه موکړې ده د بلغاریې او ترکیې په سرحدونو کې د وارسا د تړون نمایشي پوځي عملیات زیات کړو . دغو عملیاتو ته به ډیر تبلیغات وکړای شي، فکر کوم دا به خپله اغیزه وکړي . مارشال ګریچکو به د نیم میلون په شاوخوا کې پوځونه تر خپلې قوماندې لاندې ولري ، خو باید دا خبره په یاد وساتله شي چې دا یواځې تطبیقات دي . او هغه ټینګار وکړ چې د عراق نوي مشران به پر ځای په دې برخه کې خپل رول په ښه توګه لوبوي او لویدیځ ته به لازم ډاډ ورکوي .

خروسچف په عراق کې د ناسیونالیزم په ناڅاپي زور اخیستلو اریان شوی ؤ ، په عراق کې ناصر ته په ډیره لوړه سویه او ډیره خوښۍ سره خلکو هر کلی کړی ؤ . هغه وویل ، 'دا خلک ستا سړي دي' . بیا یې پوښتنه وکړه ، ته دوی ښه پیژنې ؟ ناصر ورته وویل ، مونږ سره یې وختي اړیکې ټینګې کړي دي : مونږ د قاهرې نه خبر شوي یو چې له مونږ نه یې د پوځي مرستو غوښتنه کړې ده . مونږ هغوی ته په آسانۍ سره د هغوی د اړتیا وړشیان ورکولای شو څکه د برتانویانو د کانال په زره اډه کې پوره اندازه کارتوس او وسلې شته چې د عراق د پوځ په کاریږي . مونږ د هوا له لارې د دې شیانو وروړل پیل کړي

دي ، او مونږ وختي په بغداد کې خپله نمايندګي پرانيتي ده، .

خروسچف له ناصر نه د عراق او نورو عربي هيوادونو د حالاتو په هکله خو را ډيرې پوښتنې وکړي . د ژبې ، دين ، رواجونو او د هاشمي کورنۍ او د هغوي د مذهبي حيثيت په هکله . په پای کی يې هغه پوښتنه را وپوسته چې تل به يې په مغزو کی تاويده . وې ويل ، ،آيا ددې امکان شته چې تاسې او عراق سره يو ځای شئ، ؟ ناصر ووېل: ،زه نه پوهيږم ، خو دومره ده چې عراق به ځانځا له ډيروستونځو سره مخامخ شي ، او يووالی بايد په دغو ستونځو ورزيات نه شي . عراق د سورې نه ډير توپير لري ، او د مصر او سورې ترمنځ پوره لانجې شته . زما په فکر د مصر عربي جمهوريت به له عراق سره اړيکې ځانځا ولري ، خو ذ دغو اړيکو رښتينی شکل به د شرايطو او حالاتو په رڼا کی ټاکل کيږي ، او ګرانه ده چې زه يې د عراق د مشرانو سره له کتلو وړاندې بيان کړای شم، .

خروسچف په دې خبره خوشاله شو چې واېې وريدل د ناصر ځينو ملګرو د بغداد د ترون مرکزي دفتر نيولی دی . ناصر ووېل : ،اوس به مونږ دا ټول اسناد قاهرې ته يوسو، . د خروسچف سترګې تيغې راووتې او د سيروف خولې او به وکړي .

په ټوکو ، لنډو کيسو او لطيفو ويلو سره د غونډې فضاء ښه شوه . ناصر ويلی ؤ، غوارې قاهرې ته په لاره په دمشق کې تم شي ځکه دا اصلاً د توپان مرکز ؤ ، او سيروف په تهران کی د روس د سفير ځواب ته منتظر ؤ ، سفير ته لاربنوونه شوې وه که ضرورت شي ، شاه له خوبه را وينس کړي ، او د خروسچف په نامه تري اجازه وغواړي چې د ايران د هوا له لارې يوې روسې الوتکې ته د الوتنې اجازه ورکړي . په لس بجې د اجازې خبر را ورسيد او مونږ جنوب ته د باکو په لور والوتو . هلته په هوايي ډګر کی عجيبه ننداره وه ، تطبيقات پيل شوي وو ، او پنځه شپږ سوه الوتکې وزر په وزر د هوايي ډګر په سرکونو ولاړې وې . مونږ د سهار چای ځکلې ، د هوايي پوځونو يو جنرال راغئ او د تطبيقاتو له پاره يې د اعلاميې يو نقل را وښود ، چې په ډيرو مناسبو دراماېي الفاظو کی تيار کړای شوی ؤ .

په دمشق کی ناصر په دې خبره ټينګار وکړ چې برياليتوب بايد د درنښت او غوره مفکورې سره ملګری وي . وي ويل چې شوروي اتحاد زمونږ ترشا

ولاړ دی ، او دی نه غواړي له چا سره نانديرۍ وولي ، خو ډير ژر لـه جنجال سره مخامخ شو . د قاسم مرستيال عبدالسلام عارف دمشق تـه د ناصر ليدو تـه راغئ او دستي يې د يو ځاي کيدو خبره راپورته کړه . که څه هم قاسم او عارف دواړو د عربو د اتحاد په عمومي موضوع عقيـده درلـودلـه ، خو د تطبيق او عملي کولو په سريې د دواړو ترمنځ د نـظـر د بيلوالي له املـه څه رنګبدی را پيدا شوی ؤ ، عارف د ډير ټينګ يووالي خبرې کـولې او قاسم يو ډول سست فدراسيون خو بناوه . ناصر ، عـارف تـه وويـل چې د يـووالي خبرې مصنوعي دي . هغه په پوره يـووالي ، فـدراسيون يا بل کـوم شي ټينګار نـه کاوه . وېي ويل چې دا داسې يوه خبره ده چې د اوس وخت له پاره بايد يوې خواته خوندي وساتله شي .

✻ ✻ ✻

د خروسچف او ناصر د تفاهم سره سره د مصر او شوروي اتحاد تـرمنځ د نظرياتو بيلوالى ډير ژر را څرګنـد شو . امريکايانـو د بهرنيو چارو د وزارت معين ويليام رونټري ، د حالاتو د معلومولو په يو بل ماموريت منځني ختيځ ته راوليږه ، او طبعاً دې کار بيا روسان بدګومانـه کړل . د ټولو نـه زياتـه د هغو اسنادو د نقلولو غوښتنه وه چې د بغداد د تړون لـه مرکزي دفتر نه مصر ته په لاس ورغلي وو . درې ورځـې پـرلـه پسې دا خبرې روانې وې چـې دغـه اسناد ورکړو ، که نه ، خو په پای کی دا پـريکـړه وشوه چې دا کار نـه شي کيدي . مسئله رښتيا د اصولو وه . که امريکايان خبر شي چې د دوی ټول سندونه شورويانو ته په لاس ورغلي دي ، هغوي بـه مصر د روسانـو يـو ګوډاګی وبولـي ، او راتلونکی کې به د واشنګټن سره هر ډول اړيکی خرابې شي . نو روسانو تـه وويل شول ، چې که څه هم د دوی دا غوښتنه به ونه منله شي خو پـه سندونـو کی د هری هغی موضوع په هکله به دوی خبر کـړای شي چې د دوی د امنيت سره کار ولري . په دې فيصلـه باندې دوی خوشالـه نـه وو ، يو لوړ رتبه ډيپلومات نورالدين محي دينوف يې د حالاتو د ښه کولو له پاره قاهري ته را وليږه. په دې کی بريالي شو ، ده د ليدنې په ترڅ کی د لوړ بند د جوړولو د لـوسري پړاو د کار تړون هم وشو .

روسانو بغداد ته يو لوړ رتبه ډيپلومات ګريګوري زيتسف د سفير پـه توګه راوليږه . دلته حالات تر ډيره د دوی د خوښې برابر روان وو . دوی لـه قاسم

سره لیغ په نیغه اړیکی ټینګی کړلې ، او هغه کی یې داسی یو ظرفیت وموند چی ګویا کولای شي د ناصر سره سیالي وکړي . کیدي شي ښایې له ناصر نه هم لوړ شي ، څکه هغه ډیره زیاته په کمونستانو باندې تکیه کوله . د ده حکومت د ملي د موکراتیک ګوند ، د کردانو د دموکراتیک ګوند او د کمونستانو له اتحاد نه جوړ شوی ؤ ، چی دې ټولو د عربي متحد جمهوریت سره د عراق د نژدیوالي مخالفت کاوه . د فبروري پورې د یووالي ملاتړ کوونکي له حکومت نه وایستل شول .

امریکایان چی پوه شول د مصر او شوروي اتحاد ترمنځ اړیکې سمې پرمخ رواني نه دي ، طبعاً ویې غوښتل له حالاتو نه ګټه واخلي . کله چی ما د نومبر په لومړیو کی د امریکی سفیر ریمونډهیر ولید ، ما نه یې غوښتنه وکړه چی که دده د حکومت مرستی ته مو ضرورت وي . ما دا خبره ناصر ته وکړه ، هغه راته وویل چی که غنم را بانـدی وپلوري . دا کار می وکـړ ، او په یو شو اروز کی د هو څواب را ورسید . په را تلونکو شپږو کالونو کی مصر له امریکی نه د پنځه سوو میلونو ډالرو په ازربښت غنم ترلاسه کړل .

د امریکایانو سره په دغي معامله باندې روسان خبر وو ، او دا خبره د کمونستانو له خوا نوره هم وشار بله شوه چی ګوندې ناصر د باور وړ سړی نه دی . د عربي هیوادونو کمونست ګوندونـه د نومبر د کلیزې پـه مراسمو کی د برخې اخیستلو له پاره مسکو ته تللي وو . هغوي غوښتنه وکړه شوروي اتحاد ولې د یو داسی سړي ملاتړ کـوي چی له امریکایانو سره مینه لري اوکمونستان بندیانوي ، پـه داسی حال کی چـی پـه عربي نړۍ کی یو بل قوي مشرشتـه چی غواړي د کمونستانو سره نژدي کار وکړي ؟

د نومبر تر مراسمو وروسته د سوریې غیر قانـوني شوي کمونست ګونـد یوه ابلاغیه خپره کړه ، په دی کی یې د عربي متحد جمهوریت رنګیدل وغوښتل چی څای یې یو سست فدراسیون ونیسي . څنګه چی دا د هیـواد او دولت د له منځه وړلو له پاره یو غږ ؤ ، نو خیانت او د هیواد ضد عمل وګڼل شو . د عربي متحد جمهوریت پـه دواړو برخو کی ډیر کمونستان بنـدیان شول ، پـه پورت ـ سعید کی د انګریزانو ـ فرانسویانو د ګډو تیري کوونکو پوځونو د وتلو پـه مراسمو کی چی دوه کاله وړاندې کیدل د دسمبر په ۲۳ مه پـه خپله بیانیـه کی

ناصر کمونستان وغندل او هم یې د هغوی په ملاتړ کوونکو بد وویل او خپلو اوریدونکو ته یې تر غوږ تیره کړه چې څرنګه عربانو په اتفاق سره د ختیځ له لوری تیري کوونکو تاتارانو باندې بری وموند چې بغداد یې لاندې کړی ؤ اودسوریې خوا ته په وړاندې تګ کې وو .

نو د شوروي اتحاد سره د واده لومړی خوږه میاشت په تیریدو وه ، او د خولي ناندرۍ په پیل کیدو .

دواده د لومړۍ خوړې میاشتې پای

د عربي هیوادونو د ځینو کمونستي ګوندونو په شمول ډیر هیئتونه د نومبر تر مراسمو وروسته په مسکو کې پاتې شول ، ترڅو د شوروي اتحاد د کمونست ګونـد د یوویشتم کانګرس له پاره چې د ۱۹۵۹ کال پـه جنورۍ کې را تولیدونکی و تیاری ونیسي . د جنوري پـه ۸ مه د ایتالوي کمونستانو تر سرپرستۍ لانـدې د مصر د هغو پټو کمونستانو یوه غونډه جوړه شوه چې له مصر نه بهر ته تښتیدلي وو ، پـه دې کې پریکړه وشوه چې د دوی ټولې کوچنۍ ډلې دې د مصر پـه یو متحد کمونست ګونـد کې سره را ټولې شي . دا لومړی حـل و چې پـه مصر کې یواځې یو کمونست ګوند شو ، او اعلان یې په مسکو کې پـه ډیر ویاړ وشو . خو یووالی یې تر یو کاله پورې هم پاتې نه شو .

خروسچف په خپل اوږد رپوټ کې یوویشتم کانګرس تـه په عربي نړۍ کې د ملي آزادي بښونکو غورځنګونـو پـه بریالیتوبونـو بانـدې شاباسی ووایـه ، او د ناصر او قاسم دواړو نومونـه یې واخیستل . خو زیاتـه یې کړه : ’شوروي اتحاد د نورو هیوادونو په کورنیـو چارو کې هیڅکله هم لاس وهنه نـه ده کړې ، او نـه د لاس وهنې نیت لري . خو د دې سره سره پـه دې هکله بې توپیره نـه شي پاتې کیدي چې په ځینو هیوادونو کې د مترقي خلکو پرضد د کمونستي ضد څیرې تر ماسک لاندې لوبه روانـه ده . څنګه چې په دې وروستیو وختو کې په عربي متحد جمهوریت کې د کمونیزم پرضد ځینې بیانیې خپرې شوې دي ، او پـه کمونستانو باندې ملامتي اچول شوې ده ، زه ، د یو کمونست په توګه فکر کووم دا غلطه ده چې په کمونستانو داسې تور لګول کیږي چې دوی د امپریالیزم پرضد پـه ملي مبارزه کې بې‌اتفاقي او کمزوري راولي . خـبره بالکل ددې عکس ده . د استعمارګرانو پرضد مبارزه کې ترکمونستانو نور ثابت قدمه او وفادار خلک نشته . مونږ له دې انکار نـه کوو چې مونـږ او د عربي متحد جمهوریت ځینې مشران جلا جلا ایدیالوژۍ لرو . خو د امپریالیزم پرضد مبارزه کې ، د هیوادونو د سیاسي او اقتصادي خپلواکۍ پـه پیاوړي کولو کې چې د استعمار جغ یې د خپلو ورمیږونو نه غورځولی دی ، د جنګ او مبارزې ټولو خطرونو ته په ځانونو تیارولو کې ،

زمونږ او د دوی دریځونه سره یو شی دي».

بیانو خروسچف مخ را واړاوه، ترڅو د ناصر د هغې یوې خبرې ځواب ووایي چې دی یې ډیر ځورولی ؤ. ناصر غوښتل هر چا ته دا وښیي، چې د لوړبند په جوړولو کې د روسانو د مرستې منل، دا مفهوم نه لري چې مصر خپله خپلواکي له لاسه ورکړې وي، هغه ویلي ؤ: «مونږ د شوروي اتحاد سره مرستې کولو ته چمتو یو، خو مونږ به هیڅکله هم خپله خپلواکي د ډالرو پرځای په روبلو خرڅه نه کړو». په دې باندې خروسچف داسې تبصره وکړه: «دوی وایي چې مونږ نه غواړو خپله خپلواکي په روبلو وپلورو. خو زه دوی ته دا وریادول غواړم چې مونږ هم خپلې مرستې په دوی په زور نه دي ورتپلې».

ناصر ډیر ژر د دې خبرو ځواب ورکړ. ده په دمشق کې له هماغې برنډې نه خبرې کولې چې یو کال وړاندې یې له همدې ځایه د عربي متحد جمهوریت د جوړیدو اعلان کړی ؤ، ده وویل: «هو، زمونږ ترمنځه یو ایډیالوژیکي توپیر شته. مونږ هیڅکله له دینه سترګې نه دي پټې کړې، خو همدارنګه مونږ کومان نه کاوه چې دا به زمونږ ترمنځ د مرستو مخنیوی وکړي. مونږ تل په دې فکر وو چې زمونږ ترمنځ دوستي به د سوله یزو مرستو داسې یو مثال وي چې د بیلو بیلو ایډیالوژیولرونکي دوه هیوادونه، په اندازه او قوت کې د لوی توپیرلرونکي، یوکوچنی او بل ستر طاقت سره دوستان دي. مونږ تل د شوروي اتحاد سره په دې خبره ولاړ وو چې د «پانچشیلا اصولو» (پنځه اصول د باندونګ د کانفرس نه وړاندې په کولمبو کې تصویب شول، دا د نړیوالو اړیکو د ساتلو او حدودو یو چوکاټ دی د ټولو نه مهمه برخه یې د هیوادونو ملي خپلواکۍ ته احترام او د یو بل په کورنیو چارو کې نه لاس وهنه ده). ته باید احترام وشي. خو مونږ پرون د خروسچف بیانیه واوریدله، دا د دغې اصولو نه ښکاره سرغړونه ده. هغه په ډیره مهمه مسئله کې د لاس وهنې هڅه کړې ده: څلور میاشتې وړاندې، په مسکو کې د پولنډ په سفارت کې، خروسچف ویلي ؤ، که زه په مصر کې کمونستان زندانونو کې اچوم دا بیخي زما کورنۍ مسئله ده. مونږ د کمونستانو پرضد جهاد پیل نه کړ - مونږ هڅه وکړه کمونستان د مصر او سوریې د اتحاد پرضد د تخریب کولو نه را منع کړو. که څه هم ښاغلی خروسچف کمونست دی خو دا کمونستانو ته کوم تقدس نه ورکوي. که ښاغلی خروسچف غواړي د هغو کمونستانو نومونه وریه یاد شي چې د همده د قضاوت له مخې بدخلک وو، زه به ورته د ستالین، مالینکوف، بیریا، کاګانوفسکي، ژوکوف، مالوتوف او

په پای کی بخپله د بولگانین نوم واخلم . خروسچف ما ته څه ویل غواړي ؟ آیا په کمونستانو باندې بریدکول روانه دي ؟ زمونږ هغوی بد نه ایسي - زما ځینې ډیر ښه ملګري کمونستان دي . مارشال تیتو یوکمونست دی ، زما ډیرښه دوست دی . چاون لای کمونست دی ، زه ورته احترام لرم . او ښاغلی خروسچف خپله یو کمونست دی ، زه یې درناوی کوم .....

✻ ✻ ✻

په عراق کی ؤ چی د ناصر او خروسچف ترمنځ اختلاف پیدا شو، د کمونستو ګوندونو برخه اخیستل او رول باید و ازمول شي . د ۱۹۵۹ کال په لومړیو کی د عراق کمونست ګوند ډیر زیاتی کاوه . په درېیمه نړۍ کی هرځای دا د کمونیستي ګوندونو خاصه ده چی کله دوي تـه د سیاسي فعالیت کوم سوری پرانیستل شي ، دوی په ډیر افراط سره له موقع نه هر ډول ګټې پورتـه کولو ته لاس اچوي . د سوریې د کمونست ګونـد په څیر ، عراقي کمونستانـو هم دا فکر کاوه د ځیني علتونو له مخې بـه پـه اوږده موده کی شرایط د دوی پرضد شي ، او د هغوی د ژوندي پاتې کیدلو یواځنی چانس په دی کی دی چی سیاسي قدرت ونیسي . نو هڅه یې وکړه د قاسم نه راتاوشي او د ده د ژوند ټول امکانات تري ونیسي . په ټول هیواد کی یې خپلـو تبلیغاتـو ته زیاته پاملرنه وکړه ، آن تردې چی پـه خپل ګوندي اخبار کی یې د جعلي غلطو اسنادو د خپرولو پورې په څـه شي ډیل ونه کړ . په دې کی ډیر استادانه او ماهرانه جعل د مصر د اردو ټولو منصبدارانـو تـه یو دستـور ؤ چی خپله د ناصر یوه بیانیـــه هم پکې وه . پـه دې عبارت : 'د وسله والـو قـواوو عمومي قومانـدان ، د لوی درستیز دفتر . ٤٤ لمبر خاصه قومانـده ، د رئیس جمهور ناصر په لارښوونـه . مونږ نن غونـډه لرو ، د مصر د احساس له مخې په هغو پلانونو غور او څیړنـه وکړو چی هدف یې د خلیج نـه تر اتلانتیک پوري د یو هیـواد جوړول دي . هغه الوتکې چی پـه یو ساعت کی تل ابیب ته رسیدي شي تریپولي، خرطوم او ریاض ته هم رسیدي شي . هیله لرم د دغو اهدافـو د لاس تـه راوړلو له پاره د زور او قوې پـه کار اچولو ته اړنـه شم ، خو لکه څنګه چی تاسې پوهیږئ ، مونږ خپله اردو ښه جوړه کړې ده او ترشابې مونـږ ټول امکانات را ټول کړي دي ترڅـو د مصر د مشر تا بـه لاندي د عربي نړۍ د یووالي له پاره ټولې اسانتیاوې برابرې کـړو . زمونږ وسله وال پوځونه یواځې د قاهرې په کوڅو کې د رسم ګذشت له پاره نه وو . هغوی چی په دې فکر دي یووالی په خبرو یا په تشویق سره لاس ته راځي ، په غلطه دي .

هغوي ټول چې په دې چرتکې تللي ، بايد خپلې سترګې پرانيځي او د مصر وسله والو پوځونو ته پاملرنه وکړي . زه باور لرم نور عربي هيوادونه او مشران ورځ په ورځ د خپلو پوځونو له سره د تنظيمولو کار ته زياته پاملرنه وکړي ترڅو ترې د يوې وسلې په توګه د يووالي له پاره کټه واخلو ، او په دې ډول زسونږ پوځونه په دې بريالي شي ترڅو د خپلو سرحدونو هغې خوا ته ځمکونه هم ساتنه وکړای شي' .

دا سندونه ښايي د اسرائيلو د جاسوسۍ ټولنې يا د برتانيې استخباراتو ترتيب کړي وو . يوځل ورانديې په اردن کې هم داسې يو کار هغه وخت شوی ؤ چې د مصر سره ددې هيواد اړيکې کمزورې وې ، د بغداد له راډيو نه خپاره شوي وو ، او د شوروي د کارګرانو د اتحاديې په اخبار ټروډکې تکرار شوي‌وو .

عراقي کمونستان پوه شول چې د دوی د اهدافو په لارکې لوی خنډ پوځ دی. که څه هم په دې‌کې په ورننوتلو يې څه بريالېتوب ترلاسه کړ ، خو د پوځي منصبدارانو اکثريت ناسيونالستان وو ، دوی غوښتل يا عراق بيخي رښتيني خپلواک وي ، که نه بايد د عربي يووالي ملاتړ وشي . کمونستان په بغداد او خواوشاکې له پوځيانو نه دومره نه ويريدل لکه د هيواد په اطرافو کې چې ترې ويريدل . د دسمبر په ۲۳ مه ناصر په پورت سعيد کې خبرې‌کولې ، ځينو پوځي منصبدارانو په موصل کې د چا يو يوه غونډه جوړه کړې وه چې د مصر د ۱۹۵۶ کال بريالېتوب ونمانځي . د کمونست ګوند سيمه‌يز منشي کمال کازنجي دا موقع غنيمت وګڼله د مصر پرضد په خلکو کې څه کاغذونه خپاره کړي ، خو پوځي پوليسو دده موټر ودراوه او ټول کاغذونه يې ترې واخيستل . هغه د منصبدارانو کلوپ ته لاړ او شکايت يې وکړ ، هلته دی د روغتيا د وزير د ورور ډګرمن عبدالوهاب شواف سره چې د پنځم غونډ قوماندان ؤ مخامخ شو ، دا غونډ د دويمې فرقې پورې تړلی ؤ . ډګرمن شواف کاغذونه ولوستل ، د مصر او سوريې د اوسني يووالي پرځای يې د يو فدراسيون سپارښتنه کوله : 'ښه ، نو ته غواړې عربي متحد جمهوريت ړنګ کړې ؟ همداسې ده ؟ کازنجي وويل ، هو ، بيا منصبدارانو هغه بيرون وشاړه . (وروسته د ګډوډۍ په ورځو کې د يو منصبدار له لاسه په تشناب کې ووژل شو ، هغه ورته ويلي ؤ 'هغه ځای ته به دې ولېږم چې د کوم ځای يې' .)

په موصل ، بغداد او نورو ځايو کې کمونستان لګياوو په هر ډول تنظيمونو کې لکه د محصلينو اتحاديه ، د سولې ډلې ، هغه ډله چې ځانونه يې ځوان دموکراتان

بلل، د کارګرانو د حقوقو د ساتونکو اتحادیه او د مشروطه دموکراتانو په اتحادیه کې ورننوځي . اوس کمونستانو د هغه څه په غند نه پیل کړی ؤ چې دوی ورته د 'شمال لښکر کښان' ویل ، او پنځم غونډ او دویمه فرقه به یې په نامه یاد ول . د کمونستانو پـه اخبار کې د جنرال قاسم پـه عنوان یو سرلوځی لیک خپور شو چې غوښتنه شوې وه چې په دغو پوځي واحدونو کې د 'خاینو منصبدارانو' پاکګاري وکړي .

بیا د ۱۹۵۹ کال د فبروري پـه وروستیـو کې داسي اوریدل کیدل چې د کمونست ګوند تر لارښوونې لاندې د 'سولې د غوښتونکو' یوه مظاهـره د مارچ پـه ٦ مه پـه موصل کې کیدونکې ده . څلـور ریل ګاډي د یو شمیر بسونـو سره د رفیع الـدین لـه کمپنۍ نـه کرایه شوي وو چې د بغداد نـه موصل تـه په اصطلاح د 'سولې مارش' کې برخه واخلي، خو موصل ته داسې اوازې را ورسیدې چې ریل ګاډي د وسلو او چاودیدونکو موادو نه ډک دي ، او خپله کمونستان په موصل باندې د 'برید' خبرې کوي . د دویمې فرقې قوماندان د پوځي استخباراتو سره تماس ونیو او پوښتنه یې تري وکړه ، چې د قاسم سره خبرې وکړي او ورته ووایي حالات ډیر خراب دي .

ډګرمن شواف فکر وکړ بنایي عمل کولو ته مجبور شي . په دمشق کې یې له ډګرمن سراج نه غوښتنه وکړه څه سوري پوځونه د دیرالزور له لارې راولیږي. سراج ورتـه وویل چې دا کار د کیدو نه دی ، نو بیا شواف د یو سیار خپرونکي واحد غوښتنه وکړه . دا ورته راولیږل شو ، او د مارچ په ۷ مه (لومړۍ لمبر ابلاغیه) خپره شوه چې د بغداد رژیم غیر قانوني دی ، او د یوې نوې انقلابي پوځـي شورۍ د جوړولـو غوښتنه یې کوله . خو شواف په خپـل حساب کې غلط شوی ؤ . ده فکر کاوه پوځي واحدونه بـه د ده پرضد راپورته نـه شي ، او دایي له یاده وتلي ؤ چـې د عراق د هوایي پوځونـو قوماندان یو کمونست ؤ . قاسم هوایي پوځونو ته قومانده ورکړه ، د ده د نیک مرغۍ له امله لومړی بم د موصل د پوځونـو د قوماندانۍ په دفتر راولوید او شواف ټپي شو . هغه روغتون تـه ویوړل شو او هلته د مارچ په نهمه یو کمونست نرس په برچه وواهه او وې واژه .

په شمال کې اوس ملي ځواکونه بې تنظیمه پاتې شول ، ځینې وتښتیدل او څه تسلیم شول. عربي متحد جمهوریت له دوی سره هیڅ مرسته نه شوای کولای ، او کمونستانو خپلې بدلې اخیستلو ته ښې راوځلې وې . په عراق کې سر زورو ځواکونو ته پوره واک ترلاسه شوی ؤ . داسې ویل کیده چې د شپږو او اتوو

زرو کسانو په شاوخوا کی خلک په موصل کی وژل شوي وو ، په سلګونو يې د پاڅون په شکل کی ، خپلو ځانو ته قبرو نه ايستلي او بيا يې ځانو نه ويشتلي وو .

د دی ټولو سره سره شوروي اتحاد له قاسم نه خپل هراړخيز ملاتړ جاري وساته ، د ۱۹۵۹ کال د مارچ په ۱۶ مه په مسکو کی د عراق سره د اقتصادي او تخنيکي مرستو د تړون د لاس ليک کولو په وخت خروسچف موقع مناسبه وليده او ناصر يې وچوخاوه . ده پوښتنه وکړه 'اوس به له مصر سره زمونږ اړيکې څنګه وي ؟ زما په فکر د پخوا په شان به وي . مونږ چی کله د عربي متحد جمهوريت سره اړيکې ټينګولې ، ښه پوهيدلو چی ناصر کمونستي ضد نظريات لري . رښتيا ، مونږ په دې فکر وو چی د ملي ازادۍ‌بښنې غورځنګ به د خلکو دموکراتيکو غوښتنو ته ډيره پاملرنه وکړي او د هغوی سره به له نرمۍ نه کار واخلي ، څکه دوی د ټولو امپرياليستي ضد ځواکونو اتحاد ته ضرورت لري ، خو له بده مرغه د دی پر ځای د دوی د آزادۍ غوښتنې روحيه چقول کيږي . مونږ د دوستانو په توګه دا ويل غواړو که دغه پاليسي جاري وساتله شي، خامخا ناکاميږي . ناصر غواړي عراق په خپلې خاورې پورې وتړي . زه يې چی وينم هغه يو تند مزاجه ځوان دی او د خپل طاقت نه زيات زور کوي' .

يوځل بيا دمشق د ناصر د ځواب ورکولو ځای ؤ . 'يواځې عبدالناصر احساساتي او تند مزاجه نه دی ، بلکې ټول عرب همداسي دي' . دا خبره ناصر هلته يوې لوې غونډې ته د مارچ په ۲۲ مه وکړه . که دا تند مزاجه سړی نه وای نو د مصر خاوره به د شوروي پرضد د راکټونو په اډه بدله شوې وای او د لويديځ پوځې اډې به د سوسيالستي او کمونستي نړۍ پرضد له دې ځايه بريدونه کولای . په همدي تودو مغزو سره بايد مونږ د نويو خطرونو مقابله وکړو ، هماغسې چی مونږ پخوا له خطرونو سره مخامخ وو . مونږ د کمونيزم د نويو ګوډاګيانو پرضد بريالي شو' .

دا يو کلک ګوزار ؤ . خو ناصر پام کاوه د روسانو نوم نيغ په نيغه وانخلي يواځې د کمونيزم ګوډاګيان يې يادول . هغه پوهيده که دی غواړي خپل استقلال وساتي ، نو داکار به دی د روس سره په لانجه کې کيباسي ، خو ده هيڅکله هم خپل هدف د لاسه ورنه کړ ، دا د عربي متحد جمهوريت او شوروي

اتحاد ترمنځ په عادي ډول د اړیکو ساتل ، او د عربي متحد جمهوریت موقف لوړ ساتل ؤ . د ده مطلب دا ؤ چې شوروي ورسره د یو برابر انډیوال په توګه اړیکې وساتي ، او ورسره اړیکې ونه شلوي . هغه به ویل 'تل خپل مطلب ګوره' ، دا هغه‌کتور درس ؤ چې ده ته پوځي تاریخ زده کړی او وربښوولی ؤ .

اوس ده د شورویانو په وړاندې ډیر پام کاوه . نو هغه په قاهره کې په عربي ژبه د یو کتاب د خپرولو اجازه ورکړه چې په هنګري کې یې د روسانو د ظلمونو کیسې کولې ، خو د مصر په د ننه کې ورته هیڅ ډول تبلیغات ونه شول . هغه وکولای شو روسان په دې راضي وساتي چې دوی د یو مستقل عربي غورځنګ سره مرستو کولو ته ضرورت لري ، او کله یې هم د دوی غوصه راونه پاروله .

د ۱۹۵۹ کال د مې د ورځې په مراسمو کې په مسکو کې په خبرو او شعارونوکې بیخي د ناصر نوم وانه خیستل شو . مصر ته په شعارونوکې همدومره اشاره وشوه 'تل دې وي د عربي متحد جمهوریت د خلکو سره دوستي' ! روسي مشرانو اوس هم هڅه کوله په عراق کې حالات هضم کړي . په موصل کې د خلکو عام قتل د قاسم پرضد عکس العمل را پیدا کړی ؤ او دی یې ډیر کمزوری کړی ؤ - د اکتوبر په ۷ مه د بغداد په عمومي جاده کې د بعث د ګوند د یو شمیر غړیو په یوه برید کې نژدې ؤ قاسم وژل شوای وای .

✻ ✻ ✻

د ناصر دوه دوستان ، نهرو او تیتو د عربي متحد جمهوریت او شوروي اتحاد په دې وروستیو حالاتو خوشاله نه وو ، او غوښتل یې د دوی ترمنځ منځګړیتوب وکړي . تیتو روسانو ته د منځګړي په توګه هیڅکله هم د منلونه ؤ ، خو د ده اندیښنه وه مبادا دکمونیزم په وړاندې د ناصر دریځ هغې دوستۍ ته ضررونه رسوي چې ده ورته ډیر ارزښت ورکاوه . ناصر هغه ته څرګنده کړه چې دی نه په عمومي ډول د کمونیزم پرضد او نه د کمونیزم د پیروانو پرضد کار کول غواړي ، خو دی مجبور دی د هری هغې ډلې پرضد عمل وکړي چې دده پرضد په دسیسو کې لاس لري . همدارنګه تیتو لږ څه ویره درلوده . نهرو یو داسې دولتي شخصیت ؤ چې دواړو خواوو سره یې خبرې کولای شوي ، هغه د خروسچف سره خبره راپورته کړه ، دا د ۱۹۶۰ کال په فبروري کې هغه وخت چې خروسچف هند ته تللی ؤ . خروسچف ټینګار

وکړ چې شوروي اتحاد له عربي متحد جمهوريت نه هيڅ هم نه غواړي ـ يا له بل کوم هيواد نه هم ځانګړې غوښتنې نه لري . ’مونږ نيت لرو چې د عربي متحد جمهوريت سره د برابرۍ او ملي حاکميت ته د درناوي پر بنسټ خپلې اړيکې رواني وساتو ، دا خبره يې نهرو ته وکړه خو هغه وليدل چې د عربي متحد جمهوريت سره نانديريو نور ناپيپلي هيوادونه را بيدار کړي دي .

په د واړو خواوو کې د کشش سره سره، نوې پيښې هم وشوې چې خوابدي يې زياته کړه . دا وخت په شوروي اتحاد کې يو زيات شمير مصري محصلين په تحصيل بوخت وو ، زيات يې په انجنيري او تخنيکي مسلکونو کې . داسې پريکړه شوې وه چې په هيڅ ډول بايد دوی د فلسفې ايډيالوژيکي زده کړي کورسونو ته مجبور نه کړای شي . اوس د مصر په سفارت کې د محصلينو د چارو څانګې ته دشکايتونو را تلل پيل شول چې محصلين مجبوريږي د کمونستي فلسفې درسونو ته حاضر شي . همدارنګه له دوی نه يو شمير هغه امتيازونه بيرته اخيستل شوي وو چې د خوشالۍ په کالونو کې يې درلودل . د مثال په توګه هغو ځوانو چې په هستوي فزيک کې يې تحصيل کاوه ، پخوا يې له هلکانو نه جلا خونې درلودې ، اوس يې دوه دوه يا زياتې په يوه يوه کوټه کې ، د هلکانو سره په يوه تعمير کې اچولې وې .

د پوهنې وزير په دې هکله ناصر ته شکايت وکړ ، بيا هغه ما ته وويل چې د امريکې سفير ريمونډهير وګوره ، ورته ووايه که کولای شي زمونږ د هغو ټولو محصلينو له پاره چې په شوروي کې سبق وايي ، په امريکې کې د تحصيل اسانتياوې برابرې کړي ، ترڅو هغوي ټول له هغه هيواد نه راوباسو . اوس د اکتوبر مياشت وه . په امريکې کې تعليمي کال پيل شوی ؤ . ما هيرته کيسه وکړه ، ده را نه د محصلينو د شمير پوښتنه وکړه . ما چې ورته وويل ۵۰۰ کسه دي ، ده خپل سر په لاسونو ونيو او په سوچ کې شو . وې ويل ، ’مونږ غواړو دا کار وکړو ، خو څنګه به وشي‘ ؟ په هر صورت پيغام واشنګټن ته وليږل شو ، او درې ورځې وروسته ځواب را ورسيد چې ټولو ۵۰۰ کسانو محصلينو ته د امريکې په متحده آيالاتو کې ځايونه موندل شوي دي ، هر يو کولای شي خپل تاکلی مسلک هلته ونيسي . د محصلينو د وړلو له پاره يوه ځانګړې الوتکه برابره شوه ، او هغوی د تبليغاتو په لمبو کې امريکې ته ورسيدل . دا رښتيا هم د روسانو له پاره يوه ډيره ترخه ګولۍ وه چې له ستوني يې تيره کړه ، خو په رسمي ډول يې هيڅ ډول تبصره يا شکايت ونه کړ .

✱ ✱ ✱

دواړو خواوو هغو لاړ چارو پسې لټونه کوله ترڅو اړیکې بیرته عادي حالت ته را وګرځوي . د ۱۹۵۹ کال په جنوري کې د روس د انرژي وزیر اکناتي نویکوف د لوړ بند د لومړي پړاو د پیل کیدو په مراسمو کی د برخې اخیستلو له پاره قاهرې ته راغئ ، له ځانه سره یې د ناصر له پاره د خروسچف له خوانه یو مؤدبانه خاص لیک راوړ ، ساده یې لیکلي وو چې نوموړی وزیر به د ناصر په خدمت کې وي او هر ډول مسلې چې غواړي له ده سره دې پرې خبرې وکړي . د لیک سره یو معمولي سوغات هم راغئ ، د چاکلیټو یو بکس او د ماهیانو د هګیو منګی .

ناصر تل غوښتل د شوروي د یو وزیر سره وګوري ، دی په دې خوشاله ؤ چې د اسوان د مراسمو د پیل کیدو نه وړاندې له نویکوف سره خبرې وکړي . غونډه ترتیب شوه ، د فواید عامې وزیر موسیٰ عرفا چې د لوړ بند د جوړولو مسؤل ؤ هم پکې برخه واخیستله ، په غونډه کې لیک او سوغات ناصر ته ورکړل شول . ناصر نویکوف ته وویل د اسوان مراسم دومره مهم دي چې دی غواړي د سروزرو د یو مدال په ورکولو سره یې ونمانځي . وی ویل 'غواړم یو مدال ښاغلی خروسچف ته ولیږم ، چې هغه یې بیا د مراسمو د نمانځنې په ورځ په ټټر وځړوي' .

ناصر له نویکوف نه پوښتنه وکړه چې د بند کار څنګه روان دی . نویکوف وویل : د ده په فکر د بندد لومړی او دویمې برخې د جوړولو ترمنځ ویش ډیره مصنوعي خبره ده ، او یواځې زمونږ جنجال او تاوان به زیات کړي : د مثال په توګه زمونږ نظر دا ؤ چې په لومړي پړاو کې لوې لوې ډبرې واچوو ، په دویم پړاو کې چې د بند صندوق جوړ شي ، بیا دا ټولې ډبرې بیرته لیرې کړو . خو که دا دواړه پړاوونه سره یو ځای شي نو ډبرې به نیغې هغې ځای ته یوسو چې چیرته په کاروي' .

مصري انجنیرانو وختي دا محاسبه کړې وه چې دا کار به د لومړي پړاو په لګښت کې په سلو کې د ۲۵ - ۳۰ برخو زیاتوالی راولي . نو ناصر بیا نویکوف ته وویل چې د دوي په فکر هم په دوه پړاوونو باندې د کارویش بې ضرورته ؤ . 'خو ایا ښاغلی خروسچف به دې ته تیاروي په دویم پړاو یې اوس خبرې وکړو ؟ زه په رسمي ډول دا غوښتنه کووم' . نویکوف اریان شو ، او وې ویل چې دی به له خروسچف سره ځان پوه کړي .

د جنوري ۹ مه د اسوان د مراسمو ورځ وه ، او تراوسه نویکوف ته د ناصر د غوښتنې ځواب نه ؤ را رسیدلی . هغه په مصر کې د ځواب له پاره نور هم پاتي شو . سیاسي بیرو د جنوري په ۱۷ مه غونډه وکړه . په دا بله ورځ نویکوف بریالی راغئ پیغام یې راوړ چې شوروي اتحاد د لوړ بند د دویم پړاو د مالي لګښت د ورکولو پریکړه کړې ده . خروسچف غوښتنه کړې وه ، ځکه چې وخت کم دی ، دا پریکړه باید د ده او ناصر ترمنځ د لیکونو په تبادله کولو سره تر سره شي . څو ورځې وروسته په مسکو کې خروسچف دکوم سفارت میلمستیا ته تللی ؤ . هلته یې وویل، 'مونږ له مصر سره د خپلو ناندریو نه تیر شولو ، دا ټوله ناپوهي او د وخت ضایع کول ؤ' .

✱ ✱ ✱

خو ناپوهي پای ته نه وه رسیدلې ، که څه هم د جنجال بل دلیل خپله شوروي اتحاد نه بلکې بلغاریه وه . د ۱۹٦۰ کال په جنوري کې صوفیې د درامې د ساز سره په سنګرتیا یو اعلان وکړ : 'یو لوئ مصري ناسیونالیست او د سولې او آزادۍ جنګیالی ډکروال یوسف منصور صدیق ، د پولیسو په لاس له سختې ځورونې وروسته په قتل رسیدلی دی' . دا اعلان څو ځلې تکرار شو . ناصر دا اعلان ولوست ، پوښتنه یې وکړه ، او ورته معلومه شوه چې سوچه دروغ ؤ . ډکروال صدیق د انقلاب په لومړیو کې د انقلابي پوځي شورئ غړی ؤ ، بیا وروسته چې یې اعتراف وکړ کمونست دی ، له ده نه وغوښتل شول استعفئ وکړي . خو ده ترپایه خپل تقاعد اخیست او د ناصر دوست پاتې شوي ؤ . ناصر ورته تیلفون وکړ ، او پوښتنه یې تري وکړه ، 'ته پوهیږې د صوفیې راډیو ستا په هکله څه وایي' ؟ ډکروال صدیق وویل خبر نه یم ، نو ناصر ورته وویل یو نقل به یې درولیږم . ناصر تري غوښتنه وکړه 'هغوی ته ووایي چې دا رښتیا نه دي' .

په دا بله ورځ ډکروال د بلغاریې سفارت ته ورغئ . سفیر نه ؤ ، شارژ دافیر ؤ ، هغه ته ډکروال یو لیک ورکړ چې دی ژوندی دی ، او ځورول شوی نه دی ، غوښتنه یې تري وکړه د اعلان خپرول بند کړي ، 'ځکه دا د بلغاریې او د عربي متحد جمهوریت د خلکو ترمنځ اړیکو سره مرسته نه کوي' . سفارت ته د تللو په وخت کې د ډکروال ډیر زیات عکسونه واخیستل شول ، او په دا بله ورځ دا کیسه په ټولو اخبارونو کې راغله .

✱ ✱ ✱

سره له دې یوې خوا هم نه غوښتل ډېر جنجالونه را پیدا کړي ، او د شوروي اتحاد سره اړیکې پوره ښې شوي، د ۱۹۶۰ کال د مې د ورځې په ټمانځنه کې د مصر هیئت مسکو ته وبلل شو . د هیئت مشري د هغه وخت د خلکو د شورۍ رئیس انور سادات په غاړه درلوده . خروسچف د مې په ۳ مه دغه هیئت په خپل دفتر کې ومانه ، سادات ډېرې په ادب خبرې وکړې او خروسچف هم برابر مؤدبانه ځواب ویل پیل کړل . هغه خوښي ځرګنده کړه چې وې کولای شو د لوړبند د دوارو پړاوونو په جوړولو کې برخه واخلي ، دا داسې یوه پروژه ده چې امریکایي امپریالیزم ته یولوی تکان دی. مونږ ثابته کړه چې د امپریالستانو د برخې اخیستلو پرته هم کوچني هیوادونه لوئ لوئ کارونه کولای شي .

بیایې د امریکې د هر شي غند نه پیل کړه . د روس سړي له ځمکې نه راتاو شول ، امریکایي سړي لا تراوسه هڅه کوي . د شوروي نظام له امریکې نه ډېر پرمختللی دی ، او په ۱۹۷۰ کې به شوروي امریکې ته ورسیږي . ’امریکا ډېره غني ده : هغوی سرمایه داران دي . خو هغوی خپلې پیسې په څه لګوي ؟ مونږ د امریکایانو په اندازه ماړه نه یو ، خو مونږ په پوهنه له امریکې نه زیاتې پیسې لګوو . زمونږ په هیواد کې هر سړی په برابره سویه تعلیم کوي . هغوی چې څه زده کول غواړي کولای شي وړیایې ترلاسه کړي . مونږ ورته په پوهنتون کې ځای ورکوو، دا ستوګنې آسانتیا وې ورته برابروو . یواځې په کمونستي هیوادونو کې داسې کیږي . مونږ غوارو تاسې له ځانه سره یوځای بریالیتوب ته ورسوو ، خو تاسې کمونیزم نه غواړئ . ډېره ښه ، مونږ نه خپه کیږو . راتلونکې به درته ثابته کړي چې مونږ په حقه یو، .

په دې وخت کې سادات غوښتل په دې هکله څه ووایي چې هر هیواد حق لري خپل برخلیک او لاره پخپله خوښه وټاکي ، خو خروسچف نوبت ورنه کړ ، هغه تولې خو ابدۍ او ګیلې چې د ده په د ننه کې یې وده کړې وه راتوی شوې. وې ویل : ’مونږ هم دا اصول منو، . مونږ تل دا وایو چې څوک د سوتې په زور سړی جنت ته نه شي بیوي . مونږ د نورو خلکو اصولو او نظامونو ته درناوی کوو . تاسې خپلواکي ترلاسه کړې ده ، او زه وینم ستاسې په سینو کې ناسیونالیزم په جوش راغلی ، خو ناسیونالیزم د خوشالۍ معراج نه دی . ښایي تاسې داسې فکر وکړئ چې زه غوارم تاسې له عربي ناسیونالستانو نه په کمونستانو راواړوم . زه نه غواړم داسې وکړم ، خو د ستاسې په ځیرو کې وینم چې ستاسې

نه به ځيني په راتلونکي کي کمونستان شي ... تاسي عربانو پوهيدل پيل کړل ـ تاسي وويل چې سوسياليزم غواړئ ، خو نـه پوهيږئ چې دا څه شي دی . که ورتـه په علمي نظر وګورو ، سوسياليزم د کمونيـزم لومړی پړاودی ، او د دې مطلب دادی چې تاسي لا لومړي پړاو ته هم نـه يي رسيدلي . تاسي نه پوهيږئ چی څه وايي . تاسي غواړئ سوسياليزم جوړکړئ ، لو بيا څنګه د کمونيزم پسی بد وايي؟ تاسي لا تراوسه د سياسي علومـو پـه الف وبا کی ياستئ . تاسي لا الف تـه نـه يي رسيدلي ـ سوسياليزم د انساني ټولنې د جوړښت د الف ، ب ، ت په کتار کی الف دی . تاسي چی وايي مونږ سوسياليزم غواړو بيانو څنګه وايي چی د کمونيزم ضد يو ؟ تاسي خپله ځانونـه يو ډيـر خـراب جنجـال سـره مخامخ کـړي دي . تاسې د امپرياليزم په کوم دام کی ورلويږی . زه تاسي خبروم ـ د زړه له کومي درتـه وايم ـ کمونيزم مقدس دی . مونږ غواړو د هر چا سره دوستان اوسو، خو د نورو نظامونو خوښول مونږ نورو خلکو ته پريږدو .

په دې شکل ډيرې خبرې وشوې . سادات اريان ؤ او غونډه په بې خوندۍ پای تـه ورسيده . د خروسچف د خبرو پوره راپور چی قاهرې تـه ورسيد ، ناصر پري په غوصه شو وې ويل : 'که مونږ دا بې ځوابه پريږدو ، دی به فکر وکړي مونږ څملول شوي يو' . نو پريکړه وشوه سادات بايد ځواب ورولیږي ، او زه يي بايد متن وليکم .

د سادات په ځواب کی دا خبـره شوې وه چی پـه مسکو کی د عربـي متحد جمهوريت هيئت ته د خپل نظر د ښکاره کولو موقع نه وه ترلاسه ، په هر صورت نه مو غوښتل غونډه د ايډيالوژيکي بحثونو په مشاجره بدله کـړو ، 'خو مونږ فکر کوو ستاسې صميميت ته بايد پـه برابر صميميت ځواب وويل شي' . سادات د يو شمير کمونستي هيوادونـو سره د مصر ښو اړيکو تـه ګوتـه ونيـوه ، د کمـونيـزم د لويـو مشرانـو ، مارکس او لينن پـه درناوي سره يادونـه وشوه ، او تاسي هم د خپل هيواد له پاره لوئ کارونه تر سره کړي دي' . هغه زياته کړه 'ته بايد له ياده ونه باسي چی د اکتوبر انقلاب له ٤٣ کالو راهيسې سياسي قدرت پـه لاس کی لري . مونږ عربي انقلاب يواځی اتـه کاله وړاندې پيل کړ ، او زيات وخت مو د امپرياليزم سره په ډغرو تيرکـړ ، د اقتصادي او روحي جنګ سره مخامخ يو ، او حتی د وسله والـو تيـر يو سره لاس وګريوان يو .... عربي ناسيوناليـزم چی مونږ پرې باور لرو ، نری لاره نه ده . دا د ځمکنۍ پراختيا غوښتنې سره څه کار

نه لري ، دا د هغو خلکو یو غورځنګ دی چې که تاریخ لري، په یوه ژبه خبرې کوي ، او پــه خپلو افکارو او غوښتنو کې سره یو دي . هغه چې تاوویل ، نـه غواړئ ، مونږ له عربـي ناسیونالستانو نه په کمونستانو واړوئ ، هیله لرم چې اوس او په راتلونکي کې بـه یې عملي کړئ . مونږ هم ستاسې پـه څېر باور لرو پـه پای کې بـه تاریخ د بیلا بیلو ایډیالوژیو ترمنځ فیصله وکړي ... یو شی چې زمونږ د انقلاب ـه هکله څرګند دی او مونږ په هغی افتخارکـوو دادی چې حتی پـه ډیرو خرابو وختو کې یې هم خپل حیثیت پاک ساتلی دی . دا د پاکـکاریو ، عامو قتلونو ، وژلو، اعدامونو، زندانونو او ډله ییزو کمپونو انقلاب نه دی .

«د کمونیـزم د صفت پـه هکله ـ مونږ عقیده نـه لـرو د بشر تاریخي تکامل تراوسه بشودلې وي ، چې یواځې دوه پړاوه شته ، سرمایه داري لومړی پړاو ، او کمونیزم وروستی پړاو . که داسې وي، نو د پرمختګ لاره بنده شوه . خو زمونږ په فکر د انسان د پرمختګ له پاره ډیرې لارې پرانیتي دي، دا د انسان په نوښت او نظریاتو پورې تړلې ده چې بیلا بیلې ایډیالوژۍ او تجربې یې ورتـه وربښي .... ښاغلی چیرمین ، مونږ د دین پـه شمول په اخلاقي ارزښتونو عقیده لرو . زمونږ په فکر پرمختګ باید په مادي او معنوي دواړو خواوو کې د ارزښت لرونکی وي . ترهغه ځایه چې د عربـي ناسیونالیزم خبره ده ، هیڅ داسې دلیل نشته چې دا بـه په سوله کې ، زمونږ د ګډ ژوند د عقیدې خنډ شي .... مونږ پانګه والي نه منو، له دې امله نـه چې زمونـږ بد ایسي ، خو زمونـږ پـه فکر دا زمونـږ د خلکو د فطرت سره سمون نـه خوري ، زمونږ هیلې او ضرورتونـه نور دي . خو چې مونږ پانګه والي نـه منو ، د دې مطلب دا نـه دی چې مونږ ته یواځې کمونیزم را پاتې شو ، که څه هم په ځینو نورو شرایطو کې بـه کمونیزم څـه بریالیتوب تر لاسه کړی وي ، د دې معنی له لري چې ضرور به په دې شرایطوکې هم بریالی شي . زمونږ خلک بـه هیڅکله هم ځانونـه یواځې په دغو دوو لاروکې بند نـه کړي . مونږ عقیده لـرو د بشر د هیلو افق د دغې دوو نریو لارونـه ډیر زیات پراخه دی ، او زمونږ خلک ضرورت نـه لري ځانونه د ټولې نړۍ د غني علمي میراث نـه وشکوي . برعکس مونږ فکرکوو مونږ له دې سره ځان ګډولای او مرسته ورسره کولای شو .

ښاغلی چیرمین ، لنډه دا چې تـه هماغسې غلطي کوې لکه پانګوال یې چې کـوي ، هغوی هم دا دعوی کوي چې له کمونیـزم پرتـه د پانګوالۍ بل سیال

نشته ـ دا غلطي دوی له مونږ سره د جنګ کولو له پاره د دلیل په توګه په کار اچوي په دې مفهوم چې د استقلال او خپلواکۍ لاره په پای کې کمونیزم ته رسیږي .

✱ ✱ ✱

د ۱۹۶۰ کال په مني کې د ملګرو ملتونو عمومي غونډې، چې د خروسچف کاسترو ، مکمیلن او ناصر په شمول ډیرو دولتي او حکومتي مشرانو پکې ګډون کړی ؤ ، د ګټورې ډپلوماسۍ یوه بله موقع برابره کړه . د ناصر خوښه دا وه چې د شورویانو سره نااندرۍ نورې اوږدې نه شي . مونږ خپله خبره کړې وه ، اوس په کار وه اړیکې بیرته داسې حالاتو ته راوګرځي چې دواړو خواوو ته ګټوري وي.

خو خروسچف په نیویارک کې په عجیبه حال کې ؤ. د کانګو پیښو پوره تیاره جوړه کړې وه ، خروسچف داسې فکر کاوه چې د دریمې نړۍ اکثرو مشرانو لکه مو ډیبو کیتا ، سیکوتوري ، تیټو ، نهرو او ناصر په خپلو منځو کې یوګډ بلاک جوړ کړی وي او د شوروي د نظریاتو یې دومره ملاتړ نه کاوه . ناصر دوه ځلې له خروسچف سره وکتل ، یوځل په نیویارک کې او بل ځل په لانګ ایلنډ کې د ملګرو ملتو په تولنه کې د شوروي د دایمي استازي په استوګنځي کې ، خو دا کتنې د خوند نه وې ، ډیر وخت په زړو او نوو اختلافاتو ضایع شو . ناصر خروسچف ته وویل چې دی په ملګرو ملتو کې په بوټ باندې د میز وهلو د پیښې ملاتړ نه کوي ـ همدغسې پیغامونه نهرو او تیټو هم خروسچف ته ورکړل .

د اړیکو عادي کېدل

۱۹۶۱ د عربي متحد جمهوریت د رنګېدو کال و، خو دا کال په هیواد کې د ننه او بهر ډېر مثبت پرمختګونه وشول. د ۱۹۶۰ کال په جولای کې یو پنځه کلن پراختیا یي پلان پیل شوی و، او د ۱۹۶۱ کال د جولای په ۱۹-۲۰ مه یې د سوسیالیستي قانون جوړونې سره نیغه مرسته وکړه، چې د ملي کولو د پاکې کارونه اوږد ځمکو د اصلاحاتو اقدامو نه پکې شامل وو. د پوهنې، روغتیا او ټولنیزو ښېګڼو په برخو کې زیات پرمختګو نه وشول. په نړیواله سویه، عربي متحد جمهوریت، د کانګو په پرمختګونو اونورو ځایو کې په اصطلاح د «کازا بلانکا د بلاک» د مشرانو په ډله کې وپېژندل شو، د افریقا یي انقلابي هیوادونو ډله د «مالاګاسي بلاک»، د محافظه کارو دولتونو په مقابله کې چې اوس هم د خپل پخواني بادار فرانسې ترلاربښونې لاندې وو، ولاړه وه.

په کور د ننه او بهر مصر د پرمختګ په لور روان ښکارېده، ذ بلې خوا نه داسې خلک هم وو چې د کینې او دښمنۍ له امله یې تبلیغات کول چې ګواکې مصر د روس تراغېزې لاندې راغلی او د هغوی د وسلو په بادو سپور دی. نو لازمه موو ګڼله د هغه سوسیالیزم چې مونږ عملي کاوه او د کمونیزم ترمنځ چې مونږ نه مانه، د بیلوالي روښانه کرښه وباسو. وروسته له ډېرو بحثونو، له مانه غوښتنه وشوه چې د خبرو د نتیجو یو لنډیز برابر کړم اود اوو ټکو یو پروګرام ولیکم، دا د غور او تصویب نه سمدستي وروسته خپور شو:

۱ - په ټولنیزه مبارزه کې د وینو تو یولونه ځان ژغورل ډېر ضروري دي. که ټولنیزه مبارزه په داسې شرایطو کې تر سره کېږي چې د دووسترو قدرتونو ترمنځ سیالۍ په هر ځای کې حالات خراب کړي وي، یو د بل په وړاندې هرځای کې ولاړ وي، په پرمختیا یي هیوادونو کې هر یو خپل پلویان روزي، په داسې حالاتو کې د کورنۍ جګړې مخنیوی ډېر ګران او یا له امکانه بهروي. د پرمختګ اصلي لاره د پوره صلاحیت سره داسې جوړه شي چې د ضروري ټولنیزو او اقتصادي، بدلونونو د راوړلو او عملي کولو له پاره که هر څومره بنسټیزهم وي سم نظم او اداره ولري.

۲ - شخصي او انفرادي ملکيت د احترام وړدی ، خو اندازه او حد يې بايد پــه غور او جديت سره ترځارنې لاندې وي .

۳ - پانګې او ملکيتونه به د منلو وړ او مناسبې بدلې پرته د ملي کېدلو د تهديد سره نه مخامخ کيږي .

٤ - په ټولنه کې د افرادو رول تــه پــوره پاملرنــه کيږي او اهميت ورکول کيږي ، يواځې د دولت رول مهم او د منلو يواځنی اصل نه دي .

٥ - د کمونيزم دکتورين - په روښانه الفاظو کې د ستالين دکتورين - چې د را تلونکو نه زيږيدلو نسلونو د خوشالۍ او سوکالۍ له پاره د اوسنيو دريـځلورو نسلونـو قــرباني او ځوروول روا او قانوني بولي ، بالکل د منلو نه دی . د مصر خلک حق لري د خپلو ځوانيو تکليفونو او ځوريدنو بدله ورته ورکړه شي. د درندو صنايعو دغوښتنې په هکله دروسانواستدلال د منلووړ نه دی . ټوله دې امله ، په روان پنځه کلن پراختيايي پلان کې درندو صنايعو ته پاملرنه شوې ده ، خو د لومړنيو ضروري شيانو پــه برابرولو ډېر لنګر اچوي ، مصر د دغــو شيانو د تــوليدولو له پاره تيــار دی . دا به په يو وخت کې د خلکو اړتياوې پوره کړي او د انفلاسيون مخه به ونيسي .

٦ - مونږ بايد د دوو ايډيالوژيو ترمنځ د يوې د نيولو پــه نرۍ لاره پورې ځانونه ونه تړو ، دا ايډيالوژي چې په ټولسمه پيړۍ کې قالب شوي او اوس يې په اصطلاح د مقدس فرمان بڼه نيولې ، خو د قرآن شريف او انجيل معنوي قوت پکې نشته .

۷ - مونږ باور لرو چې يو ځل مو زوړ استثمار کوونکی (خېښوونکی) پوړ يوې خواته کړ ، بيا د نورو پوړونو ترمنځ په پراخه پيمانه اتحاد جوړکړو ، د بشپړتيا يې پراوونو په لړۍ کې ، کولای شو د لږکيو د انحصاري لاسونو نه پانګه د ډېرکيو لاسونو ته انتقال کړو .

کيدای شي دې ځرګندونو شوروي مشرانو ته د شيانو په روښانــه کولو کې مرسته کړې وي يا نــه ، رښتيا يې دوی انديښمن کړل چې پــه مصر کې څه تيريږي. د جولای قوانين چې دوی تائيدول، د عربي متحد جمهوريت د ړنګيدلو د ليلونو ځنې يــو ؤ . د بيلوالي نه وروسته ارتجاعي ځواکونو په سوريــه کې قدرت ونيو ، او د سوريې کمونيست ګوند چې تل د اتحاد دښمن ؤ ، اوس

د بیلتون غوښتونکو سره ملګری شو ، نو مونږ د خالد بکداش عجیبه ننداره وکړه ، کمونیستان د مامون الجوز باري غوندې ځمکه وال سره لاس ترلاسه نیولي ګرځېدل . د عراق کمونیست ګوند هم د عربي متحد جمهوریت د رنګیدو هرکلي وکړ ، ځکه قاسم اوس د فرصت طلبانو د عجیب اتحاد پورې ورځ په ورځ تینګ تړل کیده . د بلې خوا نه د بیلوالي سره د مصر عکس العمل د یو زیات شمیر 'مرتجعینو او ځمکه والو' د بندیانولو او د هغوي د ملکیتونو د سرکاري کولو او د داسې یو سیاسي نظام جوړولو سره چې (مرتجعین) تړي بیخي وتلي وي ، ملګري ؤ . د دې له پاره چې معلومه کړي په مصر کې څه روان دي ، شوروي اتحاد د ځیرنې له پاره ځینې کسان مصر ته راولیږل چې پکې د پراودا مدیر ساتیا کوف هم ؤ ، او ما خپله الکسي ادژوبي او ښځه یې را دا د خروسچف لور را دعوت کړل چې پخپله وګوري ، دوی هم راغلل .

خروسچف د خپلې کورنۍ په هکله د کلکو احساساسو خاوند ؤ ، دې کار به دی کله کله د جنجالونو سره مخامخ کاوه ، د هغه وخت د یوې کیسې نه څرګندیږي . الکوني د یو بریالي سفیر په توګه په مسکو کې د خپل وخت د پوره کیدو په پای کې له مسکو نه تلونکی ؤ ، د هغه د مخه ښې په مراسمو کې ورته خروسچف وویل ، 'زه د مصر پرمختګونو ته په درنه سترګه ګورم ، که څه هم زه ښه نه پوهیږم چې تاسې دا ټول کارونه څه ډول کوئ . په ایډیالوژۍ کې تاسې چیرته ولاړیاستئ ؟ مونږ رئیس ناصر ونه پیژندای شو' . بیا نور هم صمیمي شو . وې ویل ، سفیر صاحب ، 'زه یوه پوښتنه لرم ، خو دا پوښتنه یواځې له تا نه کوم ، ناصر ته یې ونه وایې . ناصر ولې زما د کورنۍ په غړیو انتقادونه کوي ؟ الکوني اریان شو او وې ویل چې دی په دې خبره باورنه شي کولای . خروسچف وویل چې ده ته داسې راپورونه را رسیدلي دي چې مصریان فکرکوي ادژوبي یو وخت ډیر شراب وڅکل او د څه شي غوښتنه یې وکړه . الکوني وویل دی خبر دی چې ادژوبي د رئیس د یو ملګري میلمه شوی ؤ ، او د ناصر سره یې خوځلې لیدلي دي ، خو هیڅ باورنه شي کولای چې په ده به یې څه انتقاد کړی وي . خروسچف وویل ، ډیره ښه ، بس پریده یې . 'خو وعده ده چې ناصر ته به یې نه وایې' . الکوني ډاډ ورکړ خو ښکاره ده چې ناصر یې له حاله خبرکړ . بیا وروسته څرګنده شوه چې د سیاسي بیروځینې غړیو چې د خروسچف د زوم د زیات واک او قدرت نه په تنګ شوي وو ، داسې خبرې جوړې کړې وې

چې خپله يې زړه غوښتل ، خو دا ټولې خبرې يې په مصري مقاماتو را اړولې وې .

✱ ✱ ✱

په ټول ۱۹۶۲ کال کې د مصر او شوروي اتحاد ترمنځ اړيکې اوارې وې . شورويان د ټولنيزو اصولو د هغې ملي بڼې نه ډير راضي ښکاريدل چې د ناصر له خوا د مې په ۲۱ مه په يوه پنځه ساعتيزه بيانيه کې د عوامي ځواکونو جرګې ته وړاندې شوې وه . په دې بيانيه کې هغه د نويو عوامي ځواکونو په يوځای کيدو ټينګار کړی و چې د عربو د سوسياليستي اتحاد نماينده وي . شوروي تيوريسن اوليانوفسکي د دغې اتحاد په منځ کې د يو نوي مترقي ګوند هسته د جوړيدو په حال کې ليدله .

خو شورويان تراوسه هم باوري نه وو چې مصر د کوترو په کوم تاخ کې کينوي ، نو دوی ته يې په ځانګړې سترګه کتل . د اوړي په اوږدو کې قاهرې سره د دوی نيغ په نيغه مخابراتي اړيکې رواني وې ، د هغو ټولو پيښو او پرمختګونو راپورونه يې راليږل چې د دوی په فکر د مصر له پاره د زړه پورې وو . خو په مني کې د کيوبا پيښه وشوه ، او نور هر څه هير شول . په پای کې په دې بريالي شول چې پاملرنه له کيوبا نه بلې خوا ته را واړوي ، او وګوري چې په منځني ختيځ کې څه تيريږي، دلته په يمن کې د يو جنجال سره مخامخ شول .

لکه چې ليدل کيدل شوروي اتحاد له پخوانه د يمن سره څه ناڅه اړيکې درلودل . اوس د عربي ټاپو دغه نری څوکه ، د نړۍ د تيلو د ټولو نه د لويو ذخيرو شاته پرته او د هند سمندرته د لارې په سر په څرګنده توګه د شلو د لسيزې پر تله د فوق العاده زيات اهميت لرونکې وه . د ۱۹۶۲ کال د سپتمبر په ۲۶ مه انقلاب په صنعا کې پادشاهي راوپرځوله او کورنۍ جګړه يې توده کړه . په اکتوبر کې مصر د جمهوريت غوښتونکو پر خوا کلک ولاړ ؤ ، او يو ځل بيا چې روسان تيار شول دغو معاملو ته را مخه کړي ، بيا يې له مصر نه غوښتنه ترلاسه کړه ، چې يمن کې د جمهوريت غوښتونکو مرستې ته د پوځونو د ليږلو له پاره د ترانسپورتي الوتکو د برابرولو مرسته وکړي . درې ورځې وروسته غوښتنه ومنل شوه او د پوځيانو د وړلو لويو انتونوف الوتکو ، چې د امريکا يې ۱۳۰ سي الوتکو برابرې دي ، قاهرې ته په را رسيدلو پيل وکړ .

څه د پاسه څلور مياشتې وروسته يو بل عربي رژيم ، چې د شوروي اتحاد سره ډير نژدې ؤ ، د سقوط د ډير بد خطر سره مخامخ شو . د ۱۹۶۳ کال

د فبروري په ۸ مه جنرال قاسم د تلويزيون د ماني په رنګيدو کې مړشو . د ناسيوناليستانو او بعث يوې ډلې سياسي قدرت ونيو ، او د کمونستانو نه د خونړۍ بدلې د اخيستلو په کار کې ورانديې لاړل .

دا ټولې پيښې روسانو ته اريانوونکې وې ، او په قاهره کې د کتونکو په نظر د دوی ايدیالوژيکي ماشينري د راګرځيدو په حال ښکاريده ، نوي واقعيتونه چې را ښکاره کيدل هغه يې تحليلول ، د شوروي اتحاد په نيت او ځينو بنسټيزو پوښتنو ته د هغوی په ځوابونو پوه شول . هغوی رښتيا څه غوښتل ؟ دوی يواځې دلته خپل نفوذ زياتول غوښتل او که د لويديځ د نفوذ لاسونه يې له دې ځايه لنډول ؟ دوی په منځني ختيځ کې خپلې پښې ټينګولې او که دوی لکه چې بيا وروسته معلومه شوه يواځې د لويديځ سره له دې ځای نه د يوې 'کړۍ' په شکل کار اخيست ؟ ممکنه وه هر ډول دغسې يوې نتيجې ته سړی ورسيږي .

✱ ✱ ✱

د جنجالونو په وخت کې تل داسې وي ، اوليانوفسکي قاهرې ته راغئ . د هغه سره له خبرو نه څرګنده شوه چې دی او نور تيوريسنان اوس افريقې ته ډېره پاملرنه کوي ، هغه تر ډيرې اندازې د دې مفکورې ترتاثير لاندې راغلی ؤ چې اوس نږدې ۶۰ - ۶۵ وروسته پاتې هيوادونه يا د ملګرو ملتو د ټولنې غړي دي او يا لګيا دي غړي کيږي ، چې دا ډير مهم رول لرلای شي . دا هيوادونه د امپرياليزم په دښمنۍ کې سره تړل شوي وو ، او څنګه چې ده او ملګرو يې ليدل ، د پرمختګ له پاره يې غير سرمايه داري لاره نيولې وه . دا وروستۍ خبره ډيره مهمه اصطلاح شوه . په دې کې د مصر غوندې هيواد هم راتـه ، هغه چې ښودلې يې وه د کمونست کيدلو هيڅ نيت نه لري ، د لينن د وخت هغې نظريې باندې ټينګ ولاړ وو ، د ختيځ خلک بيله دې چې د پانګه والۍ د پړاو نه تير شي مخامخ به سوسياليزم ته لاړ شي .

دوی ادعا کوله چې دا خلک د نړۍ د نفوسو په سلوکې ۶۵ جوړوي ، خو د نړۍ د توليد په سلوکې لس برخې . سوداګري په سلوکې ۲۵ برخې ، د کرنې او حيواناتو پيداوار په سلوکې ۴۰ برخې او د سروزرو په شمول د نړۍ د ذخيره شويو اسعارو په سلوکې ۱۲ برخې لري . د صنعتي هيوادونو د کارګرانو د توليد په پرتله د دوی د کارګرانو توليد يواځې په سلوکې ۸ برخې

او عایدات يې په سلوکې لس برخي دي. په دوی باندې د بهرنیو پورونو اندازه لس ملیارد ده ډالر او د زیاتیدو په حال کې ده . صنعتي هیوادونه دلته په کال کې د ۷ نه تر ۹ ملیاردو ډالرو پورې پانګه اچوي ، خو په ګټه کې تري د ۱۷ - ۲۲ ملیاردو ډالرو پورې وړي. د دې هیوادونو خام مواد او بشري قوه د نورو له خوا استثمارېږي ، کرنه يې وروسته پاتې ده او تخنیکي انقلاب تري د تیریدو په حال کې دی .

د دې ټولو نه چې اولیانوفسکی څه نتیجه واخیستله دا وه چې د دریمې نړۍ په اکثرو هیوادونو کې د یو ریښتیني انقلاب لـه پاره ښه شرایط شتـه چې شوروي اتحاد يې باید له نظره ونه باسي . دا داسې يو حالت دی چې د امپریالیزم ضد ناسیونالیزم بایـد وزیږوي ، خو دا باید د خلکو ټولنیزو غوښتنو تـه ځواب وویلی شي . دغه نوي رژیمونه باید مترقي وي ، چې د عوامو لـه پاره پرمختیایي پروګرامو نه ولري . خو د اداره چیانـو پـه توګه بـه بورژوازي پـه دوی کې لوی رول لري . نو د ټولنیز پرمختګ یونوی شکل باید ولټول شي چې د پخوانیو شکلونو سره پوره توپیر ولري . دا به غیر سرمایه داري لاروي ، د هیواد په اطرافو کې به په کارګرانو پورې تړلې وي او صنعت بـه د جوړیدو او ودې پـه حال کې وي ، او خامخا به يې د بورژوازۍ د ځینو عناصرو له خوا ملاتړ کیږي . د سوسیالیستي هیوادونو (یا په بله ژبـه د شوروي اتحاد) مسؤلیت دادی چې دا پروسه په شا راونه ګرځي . دابه څنګه کیږي؟ لومړی ، شوروي اتحاد باید د پرمختګ له پاره غیر سرمایه داري لارې تشویق کړي ، بیا هڅه وکړي د ناسیونالیستي مشرانو سره مرسته وکړي او دوی پـه دې پوه کړي چې لـه دوی سره د سوسیالیستي کمپ نه پرته بل څوك مرستې کولو ته تیار نه دي .

البته ، اولیانوفسکی په خپل تحلیل کې وړاندې لاړ ، خو ستونځې شتـه . ډیر دغسې نوي ملي مشران یواځې دي،په خلکوکې پوره ملاتړ نه لري او ژر له میدانـه ایستل کیږي . بیا ځیني بورژوازان د عوامو د پرمختګ مخالف دي چې ترڅو د نړیوالې سرمایه دارۍ شریکان نـه شي ، نو د بیروکراسۍ لـه لارې خپل فساد خپروي . نور عوامل هم شته ، دیني ، قبایلي ، کورني - چې باید په شمار کې ونیول شي - څکه دوی کولای شي د سوسیالیزم شعارونه د خپلوګټوله پاره په کار راولي . دا ډیره ګرانه ده چې د یو ریښتیني او دروغجن رژیم توپیر وشي . خو کمونستان باید دغو ټولو عواملو ته پاملرنه وکړي او د دوی نـه

ګټه پوره ګټه کول زده کړي . دوی باید د خلکو په منځ کې کار وکړي ، او هغوی قانع کړي چې دوی (کمونستان) د ټولو نه زیات ملي خلک دي ، ډیر دموکراتان او د ټولنې تر ټولو زیات انقلابي ځواکونه دي . اوس د دې وخت دی چې ټول کمونستي غورځنګونه د ملي ځواکونو سره په ګډه کار وکړي او هغوی په دې قانع کړي چې د کمونستانو سره دښمني او د هغوي وژنه د ملي او ټولنیزې خپلواکۍ د ګټلو مبارزه کمزورې کوي ، او د ناسیونالیستانو او کمونیستانو ترمنځ هر ډول شخړې دوي د واړه دامپریالیستانو او مرتجعینو دا هدافو قرباني کوي .

اولیانوفسکي زیاته کړه ، کمونستان باید په دې پوه شي چې په دغسې هیوادونوکې محصلین ډیر مهم او فعال عامل دی ، خو دا د تجربې د نشتوالي له کبله ، ژر او په آسانۍ سره د انقلابي عمل له پاره د نورو منابعو له خوا په غلطه لاره روانیږي ، او د کار نه يې ناروا ګټې اخلي ، دا ټول د دوی د احساساتو او نه حوصلې له امله . د محصلینو د ظرفیت نه ناروا ګټه پورته کول په آسانۍ سره د پرمختګ مخه نیوي شي . نو کمونستان باید هڅه وکړي محصلین برخې اخیستلو ته تشویق کړي ، او د هغوی تجربو او مسؤلیتونو ته ښه پاملرنه وکړي .

اولیانوفسکي په پای کې داسې نتیجه واخیستله چې د دغو نویو رژیمونو ستونځې د خپلو هیوادونو د خلکو د ټولنیزو پرمختګونو له پاره د ښکاره پروګرامونو نشتوالی دی ، د امپریالیزم د خوشاله ساتلو سره میلان ، او د یو تنګ نظره ناسیونالیزم عملي کول په تیره بیا د بزګرانو او بې سواده خلکو په منځ کې ، چې دا ټول په آسانۍ سره په کمونستي ضد افکارو تعبیر کیدای شي . دا یو داسې شی دی چې کمونستان ورته باید ډیره پاملرنه وکړي . په افریقا ، اسیا او لاتیني امریکې کې د کمونستي ګوندونو تجربو وښودله، په کار ده کارګر پوړ ځان د غیر کارګري پوړنه جلانه کړي بلکې په ټولنه کې له دوی سره ډیرې کلکې او نژدې اړیکې وساتي .

اولیانوفسکي چې د شوروي اتحاد د کمونست ګوند راتلونکي کانګرس ته راپور برابراوه ، مصر يې 'د افریقې او اسیا د خلکو د امپریالیستي ضد مبارزې د لارښود، په نامه یاد کړ . نو په تیوریکي لحاظ لېرتر لږه مصر بیا د دوی د رسمي ملاتړ نه برخه درلوده . داد 'پرمختګ د غیر سرمایه داري لارې، یو ځلانده مثال ؤ ، او روسانو په پرله پسې توګه په مصر د مشورو باران را

خوشې کړې ؤ چې نور څه باید وشي .

شوروي اتحاد دا وخت د دريمې نړۍ په ټولو هيوادونو کې ډير فعاليت کاوه . سيمه يزو کمونستي ګوندونو ته دستور ورکړل شوی ؤ چې د اوليانوفسکي د راپور په رڼا کې باید د ناسيوناليستي ځواکونو سره ملګري شي ، او مسکو د ملي متحدی جبهې په شکل کې ددې کار سپارښتنه کوله . د مصر او سوريې حکومتونو (چيرته چې د عربي متحد جمهوريت تر ړنګيدو وروسته د کودتا ګانو لړۍ رواني وې) اوحتی عراق ته توصيه کيده چې د اوليانوفسکي د پروګرام له ښيګڼو نه ګټه واخلي . هغوی ته ربښتيا ويل شوي وو ، چې مشري باید د ناسيوناليستانو په لاس کې وي ، خو د مشرتابه شاته باید په لويه پيمانه سياسي اتحاد ولاړ وي ، البته کمونستان هم پکې وي . په دې کې د دواړو خوا ووګټې شته . دا نژدې هغه وخت ؤ چې د عربي سوسياليستي اتحاد استازو د شوروي اتحاد د کدرونو په ښوونځيو کې برخه اخيستل پيل کړل ، او آن چې مرکزي کميټې ته به هم ورتلل .

✖ ✖ ✖

خو دغو پرمختګونو په هغو مصري کمونستانو باندې ډيره بده اغيزه وکړه چې اوس هم لا په زندانونو کې وو . پيښو ته دوی په ډيرې ساده ګۍ کتل . هغه وخت چې د ۱۹۶۱ کال په پای کې د ډيرو پانګه والو ملکيتونه سرکاري شول ، دوی دا کار د دوو بورژوازي ډلو ترمنځ يوه ساده سيالي وبلله ـ هغوی ليدل ، د مصر د بانک ډلې چې ملاتړ يې د ۱۹۵۲ کال د انقلاب کوونکو کاوه ، د عبود پاشا ډله له منځه وړله . خو بيا د اوليانوفسکي د راپور نقل دوی ته زندان ته د ننه په غلا ورووړل شو ، او هغوی خبر شول چې دوی دې ته سترګې په لاره دي چې د نا سيوناليستي غورځنګ سره به اوږه په اوږه په يو کتارکې ودريږي . يو ناڅاپه د مصر اهداف پرځان د انتقاد کولو يو ګټين شو ، او تر هغې چې د ۱۹۶۲ په مۍ کې نوي ملي اصول خپاره شول او نوی اساسي قانون عملي شو ، اکثره کمونستان له زندانو نه خوشي شوي وو .

خو سره له دې چې دوی هڅه وکړه ځانونه له نويو شرايطو سره برابر کړي ، د مصر کمونستان هيڅکله هم په دوی پوه نه شول . هغوی ترپايه د عربي سوسياليستي اتحاد په مفهوم باور پيدا نه کړ ، دوی دا د 'طبقاتي مبارزې ملي کول' بلل ، نو منجمد يې کړ . هغوي بالکل د عربي ناسيوناليزم په طبيعت پوه نه شول ، او په دې چې څنګه هر عربي مشر د خپلو خلکو نه زياتو

اوریدونکو ته خبری کوي . په دې خبره د دوی سر خلاص نه شو چې په مصر، سوریې او عراق غونـدې هیوادونو کې بورژوازۍ تر ډیرې اندازې هغه خالیگا ډکه کړه چې د امپریالیستانو له تګ نه وروستـه پیدا شوې وه . دوی ټولنیز ، کلتوري او علمي هغه ټول میراث بې ارزښته گڼانه چې عربو ته دین وربښلی ؤ . دوی د عربو ـ اسرائیلو د لانجې او د دې نه د راپورتـه کیدونکو جنجالونو په اهمیت کې غلط شول . دوی تل دا احساس کاوه چې که څه هم په ښکاره د عربي ناسیونالیستانـو او شوروي اتحاد تـرمنځ د وروړ گلوۍ اړیکې شتـه ، خو د ناسیونالیزم د مخ لاندې یوه پټه کمونستي ضد غریزه پرته ده . همدارنګه دوی سره دا بدګوماني تل ملګرې وه چې دوی به د یو سترطاقت په توګه خپل نړیوال مسؤلیت ته زیات اهمیت ورکړي ، نه د انقلاب د نماینده په توګه خپل مسؤلیت ته . د کیوبا ترلانجې وروسته هر یو مجبور ؤ لـه سره د شوروي د نیت نتیجه ګیري وکړي . ناصر د دریمې نړۍ د مشرانوځنې یو ؤ چې کاسترو ورتـه ویلي ؤ ، روسانو له کیوبا نه د خپلو میزایلو د ایستلو په هکله له ده سره مشوره نـه وه کړې او دی لومړی ځل له فیصلې نـه هغه وخت خبر شو چې له راډیو نه یې واوریده .

هیڅ شي د ناصر دا نظر بدل نه شو کړای چې شورویان د عربي اتحاد پـه مفهوم نه پوهیږي ، یا د عربو ـ اسرائیلو د شخړې پـه مطلب ، یا دا چې ولې مصر هیڅکله هم کمونست کیدي نه شي ، او له دې املـه ضروري وه چې هڅه وشي دوی د مصر په دریځ وپوهول شي . اوس چې د شوروي اتحاد سره اړیکې ښې رواني وي ، هغه احساس کاوه چې دا بـه ګټوره وي پـه واقعیتونو باندې د ټینګار کولو څه اشارې ورورسولي شي . د لوړ بند لومړی پړاو په ۱۹٦٤ کال کې بشپړ یدونکی ؤ . او ډیرې ښې سره را یو ځای کیدلې چې قاهـره یې د دریمې نړۍ د پایتخت په توګه را ښکاره کوله . د ۱۹٦٤ کال په جنوري کې په قاهره کې د عربي هیوادونو د سر مشرانو غونډه کیدله ، په جولای کې دلته د افریقا یې هیوادونو د مشرانو غونډه کیدونکې وه ، او په اکتوبر کې د ناپییلو هیوادونو د سر مشرانو غونډه را روانـه وه . روسانو غوښتل خلک پوه شي چې دوی غواړي د لوړ بند مراسمو ته 'یو لوړ رتبه هیئت' راواستوي . دا اشاره ورکړل شوه . آیا خروسچف خپله راتللو ته تیار دی ؟ په دوه ورځو کې ځواب راغۍ چې چیرمین صاحب غواړي را شي . بلنه واستول شوه او ومنل شوه .

الف درجه

شوروي مشر تا به غوښتل د لوړ بند د لومړي پړاو د کار د سرته رسيدلو مراسم ډير شاندار وي . د افريقي ټول مشران په جولای کی قاهره کی سره را ټوليدونکي وو ، او د ناپيلو هيوادونو مشران په اکتوبر کی ، دوی به ټول د لوړبند ليدلو ته ليوال وي . دا به د مصر د يو برياليتوب په توګه وګڼل شي، دا د دريمې نړۍ د ټولو هيوادونو له پاره داسې يو برياليتوب دی چې د شوروي اتحاد په فني او مالي مرسته ترسره شوی دی .

زه خپله د مصر نه د خروسچف له کتنې سره ډير نژدي په تماس کی وم . زه د می د ورځی په مراسمو کی د برخې اخيستلو له پاره مسکو ته بلل شوی وم ، خو ما تـه دا بلنه تکراري غوندي ښکاريده چې می پکې وړاندې څوځلې ګډون کړی ؤ . د اپريل په وروستيو ورځو کی د يمن مرکز صنعا کی وم ، د خپل اخبار له پاره می د دی ځاي د جنګ دحالاتو معلومات کاوه ، زه هلته وم چې د خروسچف د زوم ادزوبې له خوا راته چې د ازوستيا مدير ؤ تيلفون وشو . غوښتنه يې را نه وکړه ، 'ته ولې نـه يې راغلی ؟'، ما ورتـه وويل چې ما د می د ورځی مراسم پخوا څوځلي ليدلي دي . هغه وويل : 'دا خبره نه ده . کيسه داسی ده چې ته بايد مسکو ته راشي ، په مراسموکی برخه واخلي ، دلته پاتې شي ترڅو لوي سړی (هغه به تل خروسچف لوی سړی بالـه) مصر تـه روان شي ، د هغه سره کريميا ته او بيا په سمندرکی ورسره سکندريې ته لاړ شي . لوی سړی د مصر پـه هکله ډيـرې پوښتنې لـري ، او هغه غواړي له داسی يو سړي سره خبرې وکړي چې مصر ښه پيژني ، په عربـي نړۍکی ښه بلد وي او رسمی سړی نه وي . نو مونږ ستا د رابللو سوچ وکـړ' . ما ورتـه وويل دا خو بالکل داسې يو شی دی چې ما پري فکرې نه ؤ کړی .

اصلاً اوس زما له پاره ډيـره ناوختـه شوي و چې وکولای شم مسکوکی په مراسموکی برخه واخلم ، خو نيم ساعت وروسته يوه الوتکه د صنعا نه قاهرې ته روانه وه ، او ما پکی تکټ اخيستی ؤ . بله ورځ سهار ډير وختي زه قاهره کی وم ، هلته را تـه د ناصر منشي پـه هوايي ميدان کی ولاړ ؤ چي زه بايـد مخامخ

د جمهور رئیس کورته لاړ شم . ناصر می ولید ، راته وې ویل چې فکر کوي زه باید یوځل مسکو ته لاړشم . په دویمه لیدنه کې ده ما ته هغه موضوعګانې په لنډیز سره په ګوته کړې چې غوښتل یې له خروسچف سره پرې خبرې وکړم .

د می د ورځې په ماښام ناوخته مسکو ته ورسیدم ، هلته می پام شو چې د تېې خپل زیرکارت می هیر شوی ؤ . د هوايي میدان مقاماتو راته ویزه راکړه ، خو د روغتیايي اسنادو نشتوالي له جنجال سره مخامخ کړم . زه یې یوې تیټې ښځې ډاکترې ته په لاس ورکړم او هغې د سویتسکایا هوټل ته بوتلم ، راته وې ویل چې باید ۳۶ ساعته له خپلې کوټې نه ونه وځم ، خو وې ویل چې میلمانه درته راتلای شي . لومړنی سړی چې ما ته راغۍ الکسي ادزوبۍ ؤ ، هغه را ته ډاډ راکړ چې مشران د مصر نه د خروسچف لیدنې ته ډیر زیات ارزښت ورکوي . د عربي نړۍ نه دا د ده لومړۍ لیدنه وه ، او شوروي اتحاد د عربو له پاره ډیر څه کړي وو . دا به لومړی ځل وي چې دی د افریقا په خاوره کې پښه ږدي ، دی داسي یو سړی غواړي چې د ده د هرې پوښتنې ځواب وویلي شي ، نو ځان تیار کړه !، الکسي دا خبرې وکړې .

یو سړی چې د می د ورځې د مراسمو له پاره را غوښتل شوی ؤ ، احمد بن بیلا ؤ ، د الجزایر د انقلاب پیاوړی مشر ، خو هلته د ده دومره د زړه پورې هرکلي ونه شو . دومره وخت نه ؤ تیر شوی ، د شوروي مشرانو د تیرې کتنې په وخت کې غوښتل په رسمي ګډه اعلامیه کې د الجزایر انقلاب او د بن بیلا رول ته اشاره وشي ، خو دوی تل له دې کار نه ډډه کوله . د دې انکار دوه دلیله وو . دوی دا تیوري منلې وه چې د الجزایر خپلواکي د فرانسې په خپلواکۍ کې پټه وه - په بله ژبه ، دوی په الجزایر کې د میشتو فرانسویانو هغه دعوې منلې وه چې الجزایر د فرانسې د خاورې یوه برخه ده ، او د مدیترانې په دواړو خوا وو کې باید په یو وخت کې انقلاب وشي . همدارنګه دوی د دګول ډیر زیات احترام کاوه ، او د هغه سره یې تل د پامه ډکه ګوزاره کوله . دوی فکر کاوه په اروپا کې داسې یو سړی ته ضرورت لري چې د امریکایانو په وړاندې دریدای شي . اوس دلته په مسکو کې بن بیلا رسمي میلمه ؤ ، د لینن په نظریاتو پوښ کې پټ او شوروي اتحاد یې قهرمان باله .

ما یوه ورځ د بن بیلا سره په کریملین کې د سهار چای څکلې . دی په هماغه اپارتمان کې ؤ چې ناصر به پکې اوسیده . راته وې ویل چې ده د خروسچف سره په خبرو کې په دوه ټکو زور واچاوه - اسرائیل او د عربو اتحاد . ده وویل چې

'ما د خروسچف سره یو نوی استدلال را وړاندې کړی دی ، او فکر کووم چې دی باید پري پوه شي . هغه دا چې اسرائیل بیله مرتجعینونه بل څه شی کیدي نه شي، ځکه دوی د امریکې او امپریالیزم سره ځانګړې اړیکې لري . لوبړی هغه داسې ګومان کاوه چې اسرائیل به په منځني ختیځ کې یو مترقی ځواك شي ، خو ما ورته څرګنده کړه چې دا د دوی د فطرت نه مخالفه ده . دوی د امریکې سره له نامه نه تړل شوی دي . د بلې خوا نه عربي اتحاد بیله مترقي قوت نه بل څه نه دي ، ځکه دا د دوی د مشرانو غوښتنه نه ده بلکې د عوامو غوښتنه ده . حاکمان د عربي نړۍ د مصنوعي سرحداتو په د ننه کې ډیر امتیازونه لري خو عوام حالاتو ته په دې سترګه نه ګوري . یووالی یواځې او یواځې د خلکو له خوا کیدي شي' .

مونږ چې خبرې کولې خروسچف راننوت . وېی ویل : 'نو تـه ناوخته را ورسیدې ؟ تا نه مراسم تیر شول' . ما ورته وویل چې هو ، همداسې ده ، خو ما د ګورکي په جاده او د مسکو پـه نورو برخوکې د خلکو مراسم ولیدل . بیابې وویل چې 'ښه ، اوس نورې خبرې نه کوو ، زه خپل دوست د رخصتۍ له پاره کریمیا تـه بیایم ، هلته بـه سره وګـورو ، د خبرو له پاره بـه کافي وخت پیدا کـړو' .

❋ ❋ ❋

دوه ورځې وروسته ادزوبي سهار وختي زه له هوټل نـه بوتلم . هوایي ډګر ته لاړو ، هلته مو هغه ټول خلک ولیدل چې مونږ سره په کشتۍ کې تلل - د خروسچف ښځه نیناپتروفنا ، لوړې د الکسی ښځه رادا ، د خروسچف زوي سرګي او د هغه ښځه ګالینا ، د اذربایجان صدراعظم علي خانـوف ، ګرومیکو ، مارشال ګریچکو ، د برق وزیر نیپاروژني ، د بهرنیو اقتصادي اړیکو وزیر سکاچکوف، د پراودا مدیر ساتیوکوف او لوړې تانیا چې د مسکو په پوهنتون کې د عربي په زده کړه بوخته وه . یلتیا ته چې را ورسیدو بیا د موټرانو په کاروان کې د غرونو په منځ کې یو لوي کورته لاړو - لکه یوه لویه مانۍ داسې ؤ - د سمندر په غاړه د ښایسته باغونو په منځ کې . خروسچف ولاړ ؤ چې زمونږ هرکلی وکړي، پراخه جامې یې اغوستې وې ، د کمیس ګریـوان یې پرانیتی او لویـه شپو یې پـه سروه . ارامه او دوستانه فضاء وه - کورنۍ میله وه .

پـه ما د خروسچف سترګې ولګیدې ، ما یوې لوپې ډبرې ته کتل چې هلته نژدې تري د سمندر په غاړه یو لوي د ښیښې تعمیر راکرځیدلی ؤ . وېی ویل :

'راځه ، زه يې درته وښيم چې دا څه شي دي' . د ځانه سره يې بوتلم ، ومې ليد چې د لمبلو ډنډ دی ، د ښيښې تعمير پرې راګرځيدلی او ايرکنډيشن دی ، د کال په هر فصل کې پکې لمبا کيدای شوه ، که بهر واوره هم وي او که کنګل يايخ بادهم . دا ډير عجيب تعمير ؤ ، له بستروډک ؤ ، جمنازيم ؤ ، د مساژ کوټه او نور شيان وو .

د غرمې ډوډۍ د کور په يوه برنډه کې وه ، خروسچف خپله د بزګرۍ ډيره ښه ميلمه پالنه کوله ، د ميلمنو د خوشالۍ له پاره يې هر څه کول . په ډوډۍ خوړلو کې زه د ده ترڅنګه ناست وم ، زمونږ دواړو ترمنځ يو ترجمان ؤ . ويې ويل : 'راځه ، تيارې ؟'٦٧ دا ځل به زه ژورنالست يم ، زه به پوښتنې کوم ، نه ته'. ما ورته وويل . چيرمين صاحب ، زما پوښتنو ته به هم لږ وخت راکوئ' . ويې ويل ، نه ، نه ، ټينګاري وکړ . 'پوښتنې به نه وي' .

د غرمې په ډوډۍ کې د يوکراين د کمونست ګوند لومړی منشي پيتر شلست هم ؤ . هغه څه چې زه اريان کړم د خپلو ملګرو سره د خروسچف ګوزاره وه - يو ډول نيمه سختې توکې ، چې کله کله به ويرونکې وې . د مثال په توګه ، شيلست يوه مهمه خبره پيل کړه : 'نيکولای سرګيويچ ! په مسافرت ولاړ شئ ، او د هيڅ شي انديښنه مه کوئ ! په يوکراين کې هر شی په ډيره اعلیٰ درجه دی ! د غنمو فصل ...' دلته يې ډير اعداد ورکړل . خروسچف ورته په ځيروکتل ، ويې ويل : 'ملګريه ، داسې راته ښکاره شوه چې ګومان کوئ زه له دې سفر نه بيرته نه راځم ، نو ځکه په ارقامو کې ډيره سخا کوې . خو زه بيرته راځم ، او چې راغلم بيا به راته د دې ټولو ارقامو ښه محاسبه راکوې' . ټولو وخندل ، خو دا اسانه خندا نه وه .

په دا بله ورځ مونږ ټول په ارمينيا کې سواره شو ، د مسافرو وړلو يوه ډيره لوکسه کشتۍ چې مونږ يې سکندريې ته وړلو . ماسپښين روان شو ، زه عمومي سالون ته ورغلم ، هلته مې خروسچف وليد . ويې ويل ، ما نه غوښتل دلته راشم ، دلته ډير کيکونه دي ، (په ميز هر ډول لوی لوی کيکونه ايښي وو) . زياته يې کړه : 'زه بايد يو هم ونه خورم ، ځکه پرهيزيم . قاهرې ته چې ورسيدو ، هغوی ته به ووايې چې زه څه نه خورم' . په همدې وخت کې يې يو کيک خوړ . بيا که څه هم رادا غوښتل ، دی له خوراکه را منع کړي ، يو بل يې را واخيست . ترڅو چې پاڅيده ، شپږ يې خوړلي وو .

خبرې کيدې چې ماښام به ځنګه تيروو ، خروسچف له ادزوبې نه وغوښتل

د هغو ټولو فلمونو لست راوړي چې په کښتۍ کې وو . يو يې هم دومره خوښ نه شو ، خو په پای کې يې يو خوښ کړ چې نوم يې ؤ «لوخ دپلومات» . خپل د بهرنيو چارو وزير ته يې غږ وکړ : 'ګروميکو ، مونږ يواځې ستا له پاره دا فلم ګورو' . بيايې ګرېچکو ته مخ ور واړاوه ؛ وېې ويل ، 'ته بايد ځان نيکمرغه وبولي ، 'د «لوخ مارشال» په نامه فلم نشته ، که وای ، هغه موليد' .

د مابنام د ډوډۍ پروخت ډېر زيات ارمينيايي براندي وخوړل شول . زه د خروسچف خواکې ناست وم او د لومړي ځل له پاره مې پام شو چې څومره په خوند ښوروا چښي . لومړی د خپلې پيالې نه يو غړپ په قاب کې واړوي ، بيايې په قاب کې بيله کاشغې څکي . له ډوډۍ وروسته يې بيا راته يو سيګار وراندې کړ .

بل سهار خروسچف د کښتۍ بهر تختې ته راووت ، لوی کميس يې اغوستی او يو دوربين ورسره په لاس کې ؤ. مونږ ته يې غږ کړ، راشئ . دا وخت مونږ باسفورس ته نژدې شوي وو ، او ما وليدل چې دوه ترکي کښتۍ زمونږ په بدرګه کې يوه وړاندې او يوه وروسته روانې دي . خروسچف ګرېچکو ته غږ کړ او دوربين يې ورکړ . وېې ويل ، 'دې بې عقلو خلکو ته وګوره ، دوی په دې غونډيوکې توپونه ايښي دي . خو دا د ماشومانو د لوبو شيان دي او بايد په موزيم کی پراته وای. مارشاله! راته ووايه زمونږ نوي بمونه څومره طاقت لري ؟' ګرېچکو وويل ، 'متخصصين لا په دې نه پوهيږي چې نوي بمونه څومره قدرت لري' . خروسچف ما ته مخ را واړاوه او وېې ويل ، 'اوس مونږ لرو قوي توغندي خو مونږ پري جرمني ونه ويشت ، ځکه دې کار به شوروي اتحاد مکروبې کړای وای . رئيس ناصر چې زمونږ ميلمه ؤ ، هغه ته مو د اتومي چاودنې يو فلم وښود . خو هغه د ۱۹۵۸ کال ؤ . مونږ هغه وخت پري ويارکاوه ، خو اوس پري شرميږم . دا يواځې يوکوچنی شی ؤ ، دا زمونږ د اوسنيو لويو توغنديو په پرتله د يوې چونګښې په اندازه ؤ' . دا ټولې خبرې يې د يو کليوال بزګر په ژبه او شکل کولې .

کښتۍ ودريدله چې يو ترکي سمندري لوړ رتبه منصبدار راوخيژي او د ترکيې د حکومت د ښه راغلاست او ښو هيلو پيغام ورکړي . خروسچف ځان ناګاره واچاوه . وېې ويل، 'امپرياليستان نه پوهيږي چې جنګ ناممکن شوی دی. ايزنهاور تر ډيره وخته په دې نه پوهيده چې زروي جنګ څه شی دی. يو عادي پوځي سړی ، هغه فکر کاوه چې دا به يولوی او ښه توپ وي . ډېر ناوخته ؤ

چې دی پوه شو چې د ډیرو بدلو وسلو د سیالۍ او لوبې سره مخامخ وو . زما په فکر لومړنی سړی چې د زروي وسلو په واقعیت پوی شو کینیډی ؤ . زه فکر کووم مکنامارا دی پوه کړ ، .

بیا وروسته چې مونږ هلته د کشتۍ په رستورانت کې ناست وو او د غرمې د ډوډۍ نه وړاندې مو یو شی نیم څکل ، خروسچف بیا دا خبره را یاده کړه . ویې ویل ، 'اوس امریکایان پوهیږي چې د جنګ امکان نشته . سویز ورته درس ورکړ چې په زروي وسلو جواري نه کیږي . دا یو داسی خطرناك کار دی چې سړی یې تصور نه شي کولای . ډالس به خلک خطرناکو کارونو ته تشویقول - هغه به تل نږۍ له ویرې لړځولې وای ، چې څه یې غوښتلای هغه به یې را نیولای وای او له اوبو به بېرته راوتلي وای . خو دا د مصر خلک وو چې میزیې په څټ واړاوه او خپله ډالس یې په اوبو کې واچاوه ، او بیا چې مونږ لندن او پاریس ته اخطار ورکړ ، د ډالس ما غزه خراب شول . د ده ملګرو چې څه کولای شول دا ؤ چې خپل سرونه سلامت بیرته وتښتوي .

'خو فکر کووم اوس امریکایان واقعیت ویني . کینیډي او مکنامارا د کیوبا د لانجې په رښتیني مانا پوي شول . هغوی ولیدل چې په نړۍ کې یو ځای هم د زروي وسلو نه پاك نه دی . امریکایانو تل دا خوښه کړې ده چې خپل جنګونه د نورو په ځمکه کې وکړي ، خو اوس هر څه بدل شوي دي . د نړۍ هرځای خلکو ته ښکاري .

ځینی خلک په دې پوی نه شول چې مونږ په کیوبا کې څه وکړه . هغوی خبر نه شول چې مونږ څه کول غوښتل هغه مو وکړه . مونږ امریکا و پوهوله چې دوی ته هم ضرر رسیدي شي . مونږ د کیوبا د ځمکې د تمامیت او انقلاب تضمین ترلاسه کړ ، او هغوی مو مجبور کړل چې متقابل عمل وکړي ، . (کیدای شي د خروسچف مطلب د ترکیې د خاورې نه د ځینو امریکایي میزایلو لیرې کوونه وي .) 'جنګ هیڅکله هم خپل هدفونه لاس ته نه شي راوړای . خو یو شي ته دې باید تل ډیر پام وي هغه د ستر قدرت وقار دی . مونږ مجبور وو امریکایانو ته لاره ورکړو ، ځکه که چیرې د ستر قدرت حیثیت ته خطر متوجه شي بیا چې څه مخي ته ورشي هغه کوي . د ستر قدرت ټول کار د ده په حیثیت پورې تړلی دی .

'د جنګ نه امکان مونږ هغسې سولې ته نه رسوي چې یې غواړو ، خو دا کار داسی شرایط رامنځ ته کوي چې سوله پکې جوړولای شو . د یو د بل د له

منځه ورلوګټه څه ده ؟ ما يوځل ولوستل چې مکنامارا ويلي ؤ چې امريکا د زروي وسلو دومره ذخيره لري چې کولای شي څلورځلي دا نړۍ ورانه کړي . په شوروي اتحاد کې مونږ دغو وسلو ته ضرورت نه لرو . يوځل يې ورانول بس دي . ضرورت نشته چې نړۍ دې څلورځلي ورانه شي ، يوځل بس دي' .

خروسچف يو ليمونيم کړ او په ځيښلو يې پيل وکړ ، ويې ويل ، 'راځئ چې ډوډۍ ته ورځو' ، هغه ليمو د دې له پاره خوړ چې خپله اشتهارا کمه کړي . سالون ته چې لاړ هم ده هماغسې خبرې کولې ، او ما ته يې وويل چې تراوسه مې لا درنه يوه پوښتنه هم نه ده کړې ، تول وخت خروسچف خبرې کولې .

ميز ته چې کيناست هم د ده خبرې رواني وې ، په هماغه يوه موضوع . ويې ويل ، 'دا تير جنګ، وروستنی ممکن جنګ ؤ. جنګ چې پيل شو مونږ ورته تيار نه وو ، خو د جنګ تر پايه پورې مونږ خپل قوت دومره زيات کړ چې برياليتوب مو په برخه شو . جنګ چې ختم شو مونږ خپل لومړنی اتومی بم جوړ کړ ، او بيا مو خپل لومړنی هايدروجني بم . زه چې کله د مرکزي کميټي لومړی منشي مقرر شوم او دزروي قوت دا خبرې مې واوريدې ، څو ورځې خوب نه راتئ . بيا مې ځان قانع کړ چې کيدی شي مونږ هيڅکله هم دا په کاروانه چوو ، چې په دې پوي شوم بيا خوب راغئ . خو د دې تولو سره سره مونږ بايد تياری ولرو . زمونږ پوهه د امپرياليستانو د غرور له پاره پوره ځواب نه دی . مونږ بايد هيڅکله هم بيا د نابېره بريد سره مخامخ نه شو لکه هټلر چې را باندې وکړ . ته پوهيږې هغه وخت په ستالين څه وشول . هغه چې د روس په خاوره باندې د جرمنيانو د تيري واوريدل ، خپلې د خوب کوټې ته لاړ ، او ځان پسې يې دروازه بنده کړه . په دا بله ورځ يې مونږ را تول کړو او راته ويې ويل ، وملګرو ، هغه هيواد چې لينن جوړ کړی ؤ ختم شو !، دا خبره داسې وه لکه پر مونږ چې تندر راولويږي . بيا ګوند او خلک راپورته شول او مشران يې له ماتيدو وژغورل' .

دا تول وخت خروسچف اصلاً ماته خبرې کولې ، ګريچکو او نورو تولو غوږ نيولی ؤ . د غرمې په ډوډۍ تقريباً تول وخت ده د جنګ د وخت خبرې وکړې او د هغه وخت په هکله چې دی په ستالينګراد کې سياسي آمر ؤ . ويې ويل ، 'يوه ورځ مونږ له يو شمير بنديانو نه واوريدل چې جرمنان په پلانۍ ورځ د سهار په درې بجې بريد کوي . د هغه ځای مارشال فيصله وکړه چې د جرمنيانو تر بريد وړاندې بايد په هغوي بريد وشي . زه ورته ورغلم او ومې ويل .

«ملګری مارشال ، تاسي خپل برید څه وخت پیل کوئ» ؟ راته وبی ویل چی د ماخستن په نهو بجو . ما ورته وویل ، «ملګری مارشال ، د یو بزګر مشوره اوریدل غواړئ ؟ که تاسي رښتیا غواړئ هغوي ناڅا په اریان کړئ نو باید لس دقیقې کم دري بجې پرې برید وکړئ . هغه وخت به د دوی ټول پوځ د برید له پاره ځای پرځای وي . هغوی به په خپلو ځایوکی وي او هره ګولۍ به خپل هدف وولي .» مارشال ما ته وکتل او وبی ویل ، «ملګری سیاسي آمره ، دا ډیره د هوښیارۍ نظریه ده . یو څه پکې شته . رښتیاهم دا کار په ګولو ارزي .» لکه څنګه چی ما ویل ، جرمنان هغومره اریان شول. ناڅاپي او اریانوونکی برید په جنګ کی ډیر مهم دی ، خو ددې له پاره چی دا ډیر په ځای او کاري وي ، باید قوي اعصاب ولرئ .

هغه ما سپښین می خروسچف ونه لید ، خو بیا مو د ماښام په ډوډۍ سره ولیدل . مونږ ناست وو چی ښځه یې نینا راغله . زه ودریدم ، خو خروسچف راته بدبد وکتل . وبی ویل ، 'اوه، 'کینه ! تشریفاتي جنجالو نه راته مه پیدا کوه !' بیا یې د جنګ په هکله خپلې خبرې داسې جاري وساتلې لکه چی هیڅ شی نه وي شوی .

وبی ویل ، 'زما په ژوندکی خوشاله وخت هغه لحظه وه چی زمونږ پوځونه د اودر نه واوښتل او د جرمن خاورې ته ننوتل. ما چی دا خبر واورید په ډیره چټکۍ می هلته ځان ورساوه . زما هلته څه کار نه ؤ خو د جرمن خاورې ته د روسانو ورننوتل زما له پاره د بدلې اخیستلو یو عمل ؤ. زه پوهیږم چی دا د یو بزګر احساس دی ، خو مونږ لا تراوسه بزګران یو . او څوک چی د شوروي بزګرانو او کارګرانو ته په‌کمه سترګه ګوري باید پام وکړي چی زمونږ کارګران هم په اصل کی بزګران دي .

'د ماښامي نه وروسته به زه یو ډیر د زړه پورې شی د روښیم . دا د لوړ بند یو موډل دی چی د ټولا کارګرانو جوړ کړی دی . ته د ټولا په هکله معلومات لري ؟ ما ورته وویل ، نه . تا د تزار ، د ټولا د کارګرانو او وروړې کیسه نه ده اوریدلې ؟ ښه ، یو وخت د جرمني امپراتور غوښتل، د روس تزار ته یو تحفه ولیږي . سنټ پطرسبرګ ته یو هیئت د یو ډیرکوچني بکس‌سره را ورسید او تزارته یې وړاندې کړ . هغه بکس پرانیت ، خو څه شی یې پکې ونه موند . بکس خالي ښکاریده . بیا یې زره بین راووړ ، وبی لیدل چی له سپینوزرو جوړه یوه وروړه پکې وه . دا ورته ددې له پاره رالیږل شوې وه چی د جرمني د کسب

ګرو مهارت او پوهه ورته وښیي . تزار ډیر په غوصه شو . ویې ویل ، «مونږ باید د دوی ځواب تیار کړو» . د دربار ناظر پیشنهاد وکړ چې «دا باید د ټولا کارګرانو تـه ولیږو چې هغوی څه وایي .» دا کار یې وکړ . څو ورځې وروسته یو بکس راورسید او د جرمني امپراتورته ولیږل شو . امپراتوربکس بیرته کړ ، زره بین یې را واخیست ، د سپینورزر ورږه یې ولیده او خپلو درباریانو تـه یې مخ ورواړاوه . ویې ویل ، «اوه ، تزار زمونږ د لوړ والي په منلو سره زمونږ ورږه بیرته رالیږلې ده» .څو یو درباري یو قوي زره بین را واخیست او ورږه یې پکې وکتله . چیغه یې کړه ، «اوه ، دې شیطانانو څه کړي دي» . امپراتور ته یې وویل : «د ورږې په پښوکی یې رکابونه اچولي دي» . خروسچف دا کیسه ډیره په خوند وکړه .

زیاته یې کړه چې زه لا تراوسه په سیاست کی بزګریم . خو د نن ورځې ځیني سیاستمداران مسلې ډیرې جنجالي کوي ، ترڅو په دې ډول ځانونه داسې وښیي چې ګوندې دوی د کوم ځانګړي نسل نه دي او ځای یې څوک نه شي نیولای . دا ټول چټیات دي . زه هیڅکله هم خپل نیت له نورونه نه پټوم - خو تکلیف دادی چې نور خلک زما په خو له باور نه کوي . په ۱۹۵٦ کال کی بلګانین اوزه برتانیې ته لاړو . ایډن را سره د منځني ختیځ د تیلو په هکله خبرې وکړې . هغه وویل : «زه غواړم تاسې په دې پوی شئ چې د منځني ختیځ تیل مونږ ته د مرګ اوژوند ارزښت لري . کـه تیل بند شي ، یا یې د بندیدلو ویره پیدا شي ، مونږ جنګ کوو» . ما ورته وویل ، «صدر اعظم صاحب ، پـه یاد ولرئ چې منځنی ختیځ شوروي اتحاد ته ډیر نژدې پروت دی ، که ته هلته جنګ کول غواړې ، او رښتیا جنګ پیل شي نو مونږ چوپ نه شو پاتې کیدای» . دا به ایډن ته اریانونکې خبره وه چې د هماغې کال په پای کی مو ورتـه اخطار ورولیږه . پـه هغه سفر کی یوه ورځ بلګانین د ایډن سره پـه موټر کی سور ؤ اوزه ورپسې پـه بل موټر کی د سلوین لوئید سره وم . سلوین لوئید راتـه وویل ، «یوې کوچنۍ مرغۍ راته په غوږ کې وویل چې تاسې د مصر سره دوسلو یوه بله معامله هم کړې ده .» ما ورته وویل ، «ما سره دوه کوچنۍ مرغۍ دي ، یوې راته وویل چې تاسې دوسلو یوه معامله د ایران سره کړې ده ، او بلې را تـه وویل چې یوه دوسلو معامله مو د ترکیې سره کړې ده» . سلوین لوئید پوی شو چې د ده د کوچنۍ مرغۍ کیسې پـه ماڅه اغیزه ونـه کړه ، نو د سفر ترپایه پورې یې خو له بنده کړه .

✻ ✻ ✻

بل سهار مونږ بیا بهر د کشتۍ تختې ته ورووتو ، دا ځل خروسچف د مصر په هکله خبرې پیل کړې . که څه هم ما ځان د ده هرې ممکنې پوښتنې تـه تیار کړی ؤ ، خو زه اعتراف کووم چې د ده لومړۍ پوښتنې ته تیار نه وم . پوښتنه یې وکړه . 'په مصر کې ریګستان څه ډول دی ؟ څومره برخه یې کړې'؟ ما ورته وویل چې پـه سلوکې څلور برخې کرو . بیا یې پوښتنـه وکړه ، 'کومـه طریقه په کار اچوئ' ؟ ما ورته په مصر کې دکرنې د طریقو په هکلـه خبره پیل کړه ، خو خروسچف زما خبره غوڅه کړه : 'دا ټول چټیات دي . تاسی خپل وخت ضایع کوئ . پوهیږي تاسې یو بل کار کولای شئ ؟ کیمیاوي کرنـه یې څواب دی ! تاسی دا څیړلې ده ؟' ما ورته وویل ، نه ، نو بیا یې د یوې تجربې کیسه پیل کړه چې ده په خپلو سترګو لیدلې وه ، د ښیښو لوی لوښي باید ولرئ چې د اوبو ډک وي ، په هغې کې څه کیمیاوي مواد واچوئ ، خاورې ته یکې ضرورت نشتـه . د اوبو خوځیدل د ودې د کار سره مرستـه کوي ، او څو اونۍ وروستـه خپل حاصلات اخلئ . د خروسچف پـه فکر دا تخنیک د نړۍ د ستونځې د اواري لاره وه . ما ورته په ریګستان کې د کرنې ستونځې په ګوته کړې . ده وویل ، تاسو ضرورت نـه لرئ پـه ریګ کې کرنـه وکړئ . 'خپل ریګستان د اوبو د لویو لوښو نه ډک کړئ ! ستا په فکر ناصر په دې پوهیږي'؟ ما ورته وویل ، 'فکر نه کووم'. خروسچف وویل : زه په دې هکله یو راپور او یو فلم لرم . زه به یې هغه ته ولیږم . دا به د لوړ بند نـه تاسی تـه ګټوروي . خپل ټول ریګ د اوبو دلوښو نـه ډک کړی او کیمیاوي مواد پکې واچوئ' ! ما خروسچف تـه وویل مونږ غواړو څمکه لـه ښورې پاکه کړو . ده وویل ، مونږ کرچانوف لرو ، هغه د علومو د اکاډمۍ غړی دی ، د ښورې نه د څمکې د پاکولو د طریقو تحصیل یې کړی دی . خو دا کار ستاسې له پاره ګټور نه دی . دا ډیر قیمته دی . ښیښې او پلاستیکي د اوبو لوښي تاسې ته ټول هغه څه تیارولی شي چې تاسی ورتـه ضرورت لرئ'. هغه ورځ سهار ټول مونږ د کرنې په خبرو تیر کړ .

د غرمې د ډوډۍ نه وړاندې په څکلو لګیا وو، ما د خروسچف نه پوښتنه وکړه چې د ده پـه ژوند کې مهمې پیښې کومې دي - شخصي پیښې نـه ، بلکې هغه پیښې چې حالاتوکې یې پوره بدلون راوستی وي . لږ چوپ شو ، بیا یې راته پنځه مثالونه وویل - لومړی نړیوال جنګ او په شوروي ټولنه د هغې اغیزې ، شوروي اتحاد د زروي طاقت خاوند کیدل ، د جنګ نـه امکان ، ملي ازادي

ښښونکي غورځنګونه ، او په ۱۹۵۷ کال کی د خلا د زماني سهار چی سپوتنيک او ګاګارين وختل .

'ستالين د روس پر خلکو باندي د جنګ په اغيزه پوي نه شو ، د جنګ نه وروسته دوي بل ډول ژوند غوښت . دوی د مصرف شيان غوښتل . هغو خلکو ته چی جنګ يی کړی ؤ بايد د دی بدلـه ورکړل شوې وای . آن چی پانګوال لا د بدلې مستحق وو . بيوين چی د چرچل سره يو ځای کار کاوه هغـه پـه دې پوه شو چی کارګران او د جنګ نه راستنيدونکي پوځيان د جنګ نـه وروسته د چرچل په څير خلکو پسې نه ځي . هغوی بـه د ټولنيز نظم پـه بدلون ټينګار کوي . نو هغـه پـه دې خبره کلک ؤ چی چرچل بايد د بيوريج د پلان ملاتړ وکړي . دا پـه جنګ کی د ميليونونو کارګرانو د برخې اخيستلو نتيجـه وه . بيوين يواځنی سړی نه ؤ چی په دې پوی شو .

'مونږ چی زروي طاقت شو د امريکې انحصار مومات کړ . کـه مونږ دا کارنه وای کړی د امريکی د خوښې سولې سره به مخامخ شوي وای . دا به د زغملو نه وای ، ځکه د دې مطلب به دا وای چی ټولې نړۍ به د يو طاقت ترلاس لاندې ژوند کولای '.

بيا خروسچف د کلتوري چارو په هکله هم څه خبرې وکړې . ويی ويل ، 'زه د لوڅو تبليغاتو په ښه د ادبياتو پـه کار اچول نـه خوښوم ، خو زه نـه غواړم چی يو روښان فکر دې د پانګوالي نظرياتو پيخې وکړي . دې ته خلک وچ فن وايی - زه د دې له پاره وخت نه لرم . له بده مرغه زمونږ ځيني پياوړي روښان فکران په دې ډول خپل روح په امپرياليستانو پلوري او بيا خپل ځانو نه پوره پلوري - لکه پاسترناک چی وکړه' .

د ماښامي نـه وروستـه مونږ خپلو کوټو تـه لاړو ، لږه شيبـه وروستـه د خروسچف سکرتر زما کوټې ته راغۍ چی غواړي دې . زه ورغلم ، دی د خپلې ناستې په کوټه کی ؤ . راته ويی ويل ، 'ښه : ما ويل چی پـه دې سفر کی بـه ناصر له ما نه څه غواړي' . ما ورته وويل چی مونږ د دوه سوو ميلونو روبلو يو نوی پور غواړو . څه شی ؟ راپورته شو . ما ورته بيا وويل ، 'زمونږ د نوي صنعتي پرمختيابی پلان د پاره دوه سوه ميلونه روبله' . خروسچف خپل ترجمان ته څه وويل،خو هغه ترجمه نه کړه . ما پوښتنـه وکړه چی څه يی وويل . 'صبر ، صبر' ، خروسچف وويل . لږه شيبه وروستـه د کشتۍ کپتان راغۍ ، سلامی يی ووهله . خروسچف ورتـه يو څه وويل ، ما بيا لـه ترجمان نـه د خبرو ترجمه

وغوښتله . را ته ويې ويل ، 'ملګرى واېى څنګه چې ستاسې غوښتنې پيځي دكيدو نه دي ، كپتان ته يې وويل چې بيرته يلتاته وګرځي' . خروسچف ما ته وران وكتل . ويې ويل ، 'اوس رښتيا وايه ستا وروستى خبره څه ده'؟ ما ورته وويل ، 'چيرمين صاحب ، ما تـه د مذاكراتو واك نـه دى را كړل شوى . زه يواځې هغه څه تكراروم چې ما ته ويل شوي دي' . خروسچف وويل ، 'مونږ تاسى ته كافي پور دركړى دى . د لوړ بند لومړى او دويم پړاو ، او د صنعتي كيدلو له پاره يو لوى پور . دا ډيره زياته ده . سل ميلونه روبله بالكل بس دي' . ما ورته وويل ، 'چيرمين صاحب ، مهرباني وكړئ كپتان ته بيرته غږ كړئ' هغه پوښتنه وكړه ، 'ولې'؟ ما ورته وويل چې 'زه يوې كوچنۍ كشتۍ ته ضرورت لرم ، چې بيرته يلتاته لاړشم ، ځكه كه زه د دوه سوه ميلونو روبلو پرته لاړشم ، ناصر به له ما سره د هركار د كولو نه ډډه وكړي' . خروسچف په ناخوښۍ سره وويل ، 'ډيره ښه ، ګورو به' .

ادزوبي راننوت او بيا ټول رستورانټ تـه لاړو . ويې ويل ، 'براندي او وډكاشتـه ، او وسكى هم شتـه كه غواړئ' . د كشتۍ يو منصبدار تـه يې ګوتـه ونيوه ، دا زمونږ ملګرى ، د كشتۍ سياسي آمر په كشتۍ كى د خوراكي شيانو مسؤل دى . مونږ داسى درانه ميلمانه لرو په كشتۍ كى د ټولو مسافرو له پاره هر څه پريمانه دي' . منصبدار يوې تكمې ته ګوتـه وروړه ، پـه الماړۍ كى هر ډول د څكلو شيان را ښكاره شول چې سړى فكر كوي . ادزوبي وويل ، 'تاسى بايد مصر ته ځانونـه تيار كړئ . هر ځاى چې ميلمستيا وي ، د هر شي سرشتـه به كوي' .

✱ ✱ ✱

دا بلـه ورځ زمونږ د سفر څلورمـه وه ، او ارمينيا د مصر غاړې تـه را نژدې شوى وه . خروسچف او ما هغه سهار د عربو د يووالي په هكله اوږدې خبرې كړې وې . هغـه تينګار كاوه چې پـه نـړۍ كې رښتينى يووالى يواځې د كاركرانو يو والى دى . بيا ما يوه غلطي وكړه چې منع كړل شوې موضوع مى راپورتـه كړه . د خولې نـه مى وواتـه ، 'چيرمين صاحب ، د كاركرانو يووالى بس نه دى . تاسى ځان او چين ته وګورئ . په دواړو هيوادونو كى پروليتاريا حكومت كوي ، خو تاسى خپلو منځو كى جوړنه ياستئ ، او زما پـه فكر ستاسى ورانى هم ناسيوناليستي احساسات وي' . خروسچف وويل ، 'اوه ، دا ډيره جنجالي مسئلـه ده . ډيره ښـه ، چيرمين صاحب ، خو تا د ملوى وطني جنګ خبرې

وکړی ، او ودې ویل چې په لومړیو کی ګوند بریالی نه ؤ خلکو لومړی نوښت په لاره واچاوه او ګوند تـه یې د یووالي او قوت اخیستلو لاره آواره کړه، .
خروسچف وویل ، 'تـه سم نـه یې پوه شوی . خلک بیلـه تنظیم نـه هیڅ هم نـه شي کولای، .

بیا خروسچف پوښتنې پیل کړې تاسې ولې کمونیستـان بندیانوئ ، او دی دا خبره له ناصر سره څنګه راهورته کړي . ما ورته وویل چې 'ټول کمونستان اوس لـه بنده آزاد شوي دي، . بیا یې رانـه د بیلا بیلو موضوعګانو پـه هکلـه پوښتنې وکړې ـ اسلام ، په ټولنه کی د ملایانو کار ، د قاهرې د نفوسو اندازه ، مصر او نور عربي هیوادونـه ، چې ټول پـه یوه ژبـه خبرې کوي ، کـه نـه ، د عرب لیګ کار څه دی ، قاسم نه څه غلطی شوي دي ، او داسې نورې .

بل سهـار مونږ رسیدونکي وو ، دا ماسپښین د کشتۍ پـه دفتر کې ما خپلې کوچنۍ راډیو کی د قاهرې خبرونو ته غوږ نیولی ؤ . هره خپرونه کی د خروسچف د را رسیدلو د تیاري خبرونه خپریدل ، ما چې خبرونـه اوریدل خروسچف راغئ او پوښتنه یې را نه وکـړه چې څه اوري . ما ورته په لنډیز سره وویل . بیا ده وویل : 'یو شی دی ، خو نـه پوهیږم تا تـه یې ووایم که نـه . خو زه یو رښتینی سړی یم ـ زه خبر شوی یم چې ستاسی حکومت لګیادی سرکونو او کوڅو باندي زما سترې مشي تـه د خلـکو د راوتلـو مخنیوی کوي، . ما وویل ، 'د دې نه بـه لوي دروغ بیخي څوک پیدا نه کړای شي، . ده ګیله وکړه چې یاره خو ، داسی ښکاري چې دوی نه غواړي زما ښه هرکلی وشي، . ما ورته وویل ، یوه خبره بـه درته وکړم ، پـه ختیځ کی چې څوک د چا میلمه شي ، خلک چې څرنګه سلوک د میلمه سره وکړي ، دا پـه حقیقت کی د کور بـه سره سلوک دی . که د میلمه سوړ هرکلی وشي ، دا د کوربه سپکاوی دی ، نه د میلمه . هغه چا چې تا تـه دا خبره کړې ده ، د ختیځ د ټولنې نه بالکل خبر نه دی، . خروسچف وویل ، 'ښه ، وبه ګورو، .

په کشتۍ کی زمونږ په وروستي ماښامي کی خروسچف د یو لوی برانډي په راړولو پیل وکړ ورپسی یې بل راواړاوه . راډا پري اعتراض وکـړ : 'پلاره ، دا بس دی، . خروسچف وویل ، 'نیست ، نیست ، دا زما وروستی برانډي دی . سبا به زه مسلمان یم ، لکه ناصر، .

نن شپه مونږ ټول وختي ویده شو . سهار چې ما جامې بدلولې ، خروسچف

خپل ترجمان راولیږه چې هلته راشه . هغه ما ته په ځیروکتل ، وېې ویل ، 'ما درته پرون وویل چې ستاسې حکومت زما د هر کلي د کمزورۍ کولو هڅه کوي، اوس زه ددې خبرې ثبوت لرم . زما هر کلي تـه په سکندریه کې یواځې عامر راځي ـ ناصر به هلته نه وي . تاسې رسمي تشریفات کوئ ، ځکه ناصر د دولت رئیس دی ، او زه صدراعظم یم ! ما ورته وویل، 'دا نه‌شي کېدي ، دا غلطه ده '. خروسچف ټینګار وکړ چې ما ته همداسې ویل شوي دي .

لږه شیبه وروسته د مصر د اوبو په حد کې یوه کشتۍ زمونږ لیدو ته را نـژدې شوه ؛ مارشال عامر پکې سپور ؤ . ناصر په بندر کې ولاړ ؤ . بدګوماني اواره شوه ، او خروسچف خوشاله شو . ټولو نه یې پوښتنه وکړه چې سفر څنګه ؤ ، په تیره یې بیا د دري ژورنالیستانو ادزوبې ، ساتیاکوف او مانـه ، چې ده مونږ 'اوږد پوزي سرزوري' بللو .

مونږ چې را ورسیدو هر کلی بې‌انـدازې ښه ؤ . دا یو ځانګړی هر کلی ؤ ـ د ناصر وقار په خپل عالي مقام کې ؤ ، او خروسچف اوس یوه افسانوي ځیره وه ، نه یواځې په مصر کې . مونږ ټول په ریل کې قاهرې ته لاړو ، او بیا د موټرو په کتار کې د قبې ماڼۍ تـه چې د خروسچف د استوګنې ځاي ټاکل شوی ؤ . چې هلته ورسیدو ، ما تری پوښتنه وکـړه . 'ښه نو ، څـه فکر کوئ ، څنګه ؤ ؟'، په سترګو کې یې اوښکې راغلې . د ده په ژوند کې کله داسې هر کلی نـه ؤ شوی لکه د مصر خلکو چې وکړ .

❋ ❋ ❋

د جشنونو او مذاکراتـو د یو ډک پروګرام ترتیبات نیول شوي وو او یو شمیر ډیر مهم میلمانه را غوښتل شوي وو چې د اسوان په مراسمو کې برخه واخلي ، په دې کې د عراق جمهور رئیس عارف او د الجزایر بن بیلا هم وو ، دوی د داسې دوو هیوادونـو نمایندګي کوله چې د مصر سره یې په ګـډه د عربې یووالي مثلث جوړ کړی ؤ .

د اسوان مراسم د خروسچف له پاره یوه ارزښتناکه تجربه وه ، خو د ډیرې ګرمۍ له امله ورتـه ستړی کوونکي تمامه شوه . دا د مې میاشت وه او خروسچف د دې ځای د دغه وخت ګرمۍ تـه د ټینګیدونه ؤ . ناصر لنډې خبرې وکړې ، بن بیلا هم لږې خبرې وکـړې . د عارف وار چې راغئ ، د قرآن شریف ډیر آیتونـه یې وویل ، د خلکو له خوا یې تـود هر کلی وشو . وروسته د خروسچف

وار ؤ یو شمیر مهم شیان یې وویل ، دا یې هم اعلان کړه چې سیاسي بیرو فیصله کړې ده ناصر او عامر ته د شوروي اتحاد د قهرمانۍ لقب او د لینن نشان ورکړي (مصر یې ښکاره الف درجې ته پورته کړ) خو هغه باید دا کړښه په کړښه لوستې وای څو سم په عربي ترجمه شي . البته دا په ډیرو ژباتو چک چکو او احساساتو سره بدرګه شو .

بیرته چې هوټل تـه راغلو خروسچف بیا زمانه غوښتنه وکـړه چې ورشم - هغه له مانـه مننه وکـړه چې د ده او ناصر ترمنځ منځګړی وم او پـه ارمینیا کې را سره ده ښه وخت تیرکړی ؤ . دی په هوټل کې په یو نیکرکی لوڅ ناست ؤ ، کوټـه په ایرکندیشن ښه یخـه وه ، خو خروسچف ډېر سخت خولې ؤ . ما نـه یې پوښتنه وکړه : 'بیا به کله ناصر ما مجبور وي د ده د وزې سره وګورم ؟' ما پوښتنه وکـړه ، 'کومـه وزه ؟' خروسچف وویل ، 'عارف'. 'وګـوره ، عارف ـ عارف ـ عارف !' د مصر یو اخبار ورسره ؤ ، ما ته یې راکړ . په دې کې دعارف یو عکس ؤ چې د ده په فکر د وزې په څېر ښکاریده .

دا بله ورځ ددمې وه ، خو پـه دې ورځ د عـارف او خروسچف د خـولې خولد بد شو ، دا مې په لومړي فصل کې بیان کړه .

د خروسچف سفر پـه سکندریه کې څو ورځې وروسته پای تـه ورسید . دی او د ده ملګري د فاروق پـاشا د اوړي پـه دیره ځـای د راسل تـین پـه مانۍ کې اوسیـدل ، او ناصر څوکیلومتره لیرې د معموره پـه د مه ځای کې ؤ . یوه ورځ ناصر غوښتـل خروسچف د راسل تین تر مانـۍ پورې بدرګه کـړي خو خروسچف وویل ځان مه په تکلیف کوئ . ناصر وویل ، 'ډیره ښه ، تا سره به خپل مرستیال ولیږم او زه به لـیره د مه وکړم'. خروسچف پوښتنه وکـړه ، 'کـوم یو ؟' ناصر وویل ، 'ذکریـا محی‌الـدین'. خروسچف وویل ، 'آه ، دا هغه سړی دی چې کمونستان بندیانوي . ته یې ما سره سمبال ولیږه چې تولې ښتـۍ یې ورماتې کړم' .

پـه معموره کې هغه ورځ د غرمې د ډوډۍ پـه وخت کې خروسچف ډیر خوشاله ښکاریده ، خو خپله هغه احساساتي خوا یې هم وښوده . په کافي او خوړو سره خبرې اتـرې کمې شوې ، او خلکوهـا خوا دیخوا بیلا بیـلې خبرې کـولې . خروسچف ناځاپه راپورته شو : 'تاسی چوپ شئ ! ډیره یې مزې غونده ده ! موسیقي نشته ؟ تاسی ییخي نه پوهیږئ څنګه خپل ساعت تیرکړئ'. ګرومیکو تـه یې مخ ورواړاوه . ویې ویل ، تـه ساز کـوه ، یو قـاب یې ورکړ او د تنبورې پـه شان یې تنګاوه . بیا یې ګریچکو تـه مخ کـړ : 'مارشالـه ، تـه ګډیـږه' ! ګرومیکو قـاب

واخیست ، خو له يې چینګه وه ، ګريجكو اريان وكتل . بيا ناصر وويل ، 'راځئ تول بهر کافي وڅكو'.

د مى په ۲٥ مه خروسچف له مصر نـه روان شو . د هغه د تګ نـه يوه ورځ وړانـدې ناصر اعلان وکـړ چې شوروي اتحـاد مصر تـه د صنعتي پـروژو د جوړولـو د پاره د دوه سوه پنځوس میلونو روبلو اوږدې مودې پور ورکـړ . دې پور ، او ناصر او عامر ته مدالونو وښودله چې مونږ بيرتـه الف درجې تـه لاړو ، نو مونږ پوره دلایل درلودل چې خوشاله اوسو .

خروسچف د قاهرې د هوایي ډګر نه په الوتکه کې تئ ، د روانیدو نه لـږ وړاندې را تـه ادزوبې وويل چې خسرمې له تا نه په هغه څـه چې تاليكلي دي خپه دی . زه اريان شوم ، ځکه خروسچف تل زما سره په اړیکو کی ډير مهربانه ښکاريده . ما ترى پوښتنه وکړه ، 'څه خبره ده ؟'، د هغه په هکله مى هر څه ډير دوستانـه ليكلي دي'. ادزوبې وويل ، 'هغه به يې درتـه ووايي'. نو زه د قبې مانۍ کې د خروسچف کوټې ته د هغه د مخه ښې له پاره ورغلم . ورته ومې ويل چې دا سفر زما له پاره ډير خونـدور ؤ . دا يوه تاريخي پيښه وه ، او زه پـه دې هکله پوره يو کتـاب ليکلى شم . دا زمـا له پاره يو ځانګړی امتيـاز ؤ چې ما سره ستاسې د کورنۍ د غړي په توګه سلوك وشو . خو الکسی را ته وويل چې تاسې زما نـه په څـه خبره خپـه ياستئ'. خروسچف وويل ، 'هو دا هغه څـه دي چې تاليكلى زه بزګريم'. 'خو چيرمين صاحب ، تاسې د خپلې بزګرۍ په هکله تل په ډير افتخار خبرې کوئ !' 'خو تاليکلې چې زه داسې يو بزګريم لکه د دوستوفسکې پـه کيسه کې چى دى ـ ولې دې د تولستوي د کيسې د بزګـر پـه نامـه نـه يم ياد کړی ؟'

د کوترو تاخونه او نوی مشرتوب

هغه وخت چې د شوروي اتحاد سره د مصر اړيکي ښې وې ، او داسې ښکاريده چې مصر هغه درجه ترلاسه کړې ده چې غوښتله يې ، د ۱۹٦٤ کال د اکتوبر په ۱۵ مه له کاره د خروسچف دلاس لنډيدلو خبر خپور شو . د هر بل هيواد په پرتله په مصر کې د شوروي د مشر د لـه منځه تللو خبر ډير وارخطا کونکی ؤ . د مصر په هر کار کې هغه ځانګړی دريځ درلود . دا هغه سړی ؤ چې د سويز د شخړې په وخت کې يې په ځانګړې توګه لويديځ ووېراوه ، په دې وروستيو وختو کې ده دلته دوه اونۍ تيرې کړي ، د مصر خلکو به د ده څيره هره ورځ په تلويزون او اخبارونو کې ليدله . دوی ده ته د يو دوست او مرستندوی په سترګه کتل ، او د مسکو نه د يوې لنډې اعلاميې په خپرولو سره له کاره د ده ليرې کيدلو دوی په اندېښنه کې واچول .

سمدلاسه يوه ستونځه را پيدا شوه . فيلډ مارشال عبدالحکيم عامر د مسکو د کلنيو مراسمو له پاره چې د نومبر په ۷ مه نيته کيدل ، په رسمي ډول بلل شوی ؤ ، اوس دې ته يواځې دري اونۍ وخت پاتې ؤ . په دې ډيرې خبرې کيدې چې دی لاړشي ، که نه ، خو وروستۍ فيصله دا شوه چې بايد لاړشي او نوي حالات په خپلو سترګو له نژدې نه وګوري ، ناصر بيا له ما نه غوښتنه وکړه چې ور سره لاړشم .

مسکو تـه په رسيدو سره د داسې جنجالونو سره مخ شوم چې هيڅ داسې يوه لاره مې نه شوه پيدا کولای ترڅو د نويو حالاتو نه ځان خبر کړم . لاړم چې خپل پخوانی دوست د پراودا مدير پاول ساتيوکوف وګورم ، خو هغه مې پيدا نه شو کړای ـ يو نوی مدير ، الکسي روميانتسيف ، اوس د هغه په چوکۍ ناست ؤ . ما د خپلو ترجمانانو او منځګړو مامورينو سره خبرې وکړې ، خو څه کار تري ونه شو . د مثال په توګه ما د خپل پوځي منځګړی منصبدار نه پوښتنه وکړه ، "د خروسچف د ليرې کولو په هکله څه فکر کوئ" ؟ ځواب يې

دا ؤ، 'په پروادا کی خبرونـه لولم . ګکوند چې ووایي له کاره د ده لیري کول ضرور ؤ، دا زما له پاره بس دي'. نور يې څه ونه ویل .

* * *

په نوي مشر تابه کې برژنف، کوسیګین او پودګورني وو، میکویان يې شاته ولاړ ؤ. رښتیا داسې اندیښنه وه چې دوی به د مصر سره څه کوي، د هغو ټولو انتقادونو په لړکې چې د خروسچف د لیري کولو سبب شو، د ده د منځنې ختیځ سیاست پـه منځ کې یادیده . داسې ویل کیـدل د ختیځې اروپا ځینې هیوادونه په دې ډیر ناراضه دي چې مصر ته د مرستو اندازه بیخي زیاتـه ده، او پـه مقابل کې پـه هغوی هیڅ ډول داسې شرایط نـه دي ایښودل شوي چې د خپلو کمونیستانو سره ښه سلوک وکړي . ناصر او عامر تـه د لوړو مدالونو او القابو ورکولو هم اعتراضو نه راپورته کړي وو . پـه دې هکلـه د مصر پـه اندیښنه باندې کریملین ښه پوهیده، د برژنف سره پـه لومړۍ کتنه کې هغه دوی ته ډاډ ورکړ . هغه وویل، 'څـه چې وشول، هغه لـه تاسې سره او یا د عربي نړۍ پـه وړاندې زمونږ له دریځ سره هیڅ ډول اړیکه نه لري . ګکوند د اشخاصو تابع نـه دی بلکې ډلـه یزه اراده تمثیلوي . زمونږ اړیکې لـه تاسې سره د ګکوند د اوږدې مودې د دریځ پر بنسټ ولاړې دي، دا د خروسچف فیصله نه ده'. دا هغـه کرښه ده چې خروسچف د شیپیلوف ترلیري کولو وروستـه پخپلـه را ښکودې وه .

خو دا ډاډ په ټوله معنی د منلو وړنه ؤ . خروسچف یو پیژندل شوی سړی ؤ، نوی مشران لاچا نـه پیژانده . برسیره پردې د مصر هیئت د پخوا پـه شان د نومبر پـه مراسمو کې د بـرخې اخیستلو لـه پاره د یو شمیر موضوعګانو سره مسکو ته تللی ؤ چې پرې خبرې وشي او څه غوښتنې يې تر سره شي، خو دوی بې له ځوابه بیرتـه راغلل . د مصر د هیئت سره پـه یو وخت کې مسکو تـه د چاون لای پـه مشر توب یو چینایي هیئت هم تللی ؤ، هغوی هم د مصر پـه څیر د نویو حالاتو نـه ځانونـه خبرول غوښتل، او دې دواړو هیئتونو سره خپلې نتیجې پر تله کړې وې . اصلاً چینایان د خروسچف په لیري کولو خوشاله وو، خو مصریانو فکر کاوه نوی مشر توب به په پالیسۍ کې څه بدلون راولي، چینایان په دې فکر وو چې پخوانۍ پالیسي به اوس هم روانه وي .

کریملین د مصر پـه نا ارامۍ پوهیده نو د ۱۹٦٤ کال د دسمبر د ۲۳ مې

نیتي د بریالیتوب په مراسمو کی یې د برخې اخیستلو له پاره الکزاندر شیلیپین قاهرې ته راولیږه . دا ډیر لوی جشن نه ؤ او یواځې په پورت سعید کی څه مراسم کیدل ، خو شیلیپین څکه راولیږل شو چی دی خروسچف ته ډیر نژدي سړی ؤ. د را رسیدو سره سم یې دا خبره وکړه چی نوي مشران د نومبر په مراسمو کی ډیر ناوزګاره وو ، ډیر نوي خلک یې د لومړي ځل له پاره ولیدل ، د نویو مسلو سره مخامخ شول ـ هغوی ته پوره وخت په لاس ورنه رغۍ هغو تولو غوښتنو ته ځواب ووایي چی له دوی وشوی . البته ده د ځانه سره د مصر د ځینو غوښتنو ځوابونه راوړي وو چی تر یوې اندازې خوشاله کوونکي وو . هغه ډیر وخت په دې تیر کړ او تینګار یې کاوه چی څه بدل شوي نه دي .

✻ ✻ ✻

د مسکو د لیوالتیا نه کله کله داسی ښکاریده چی د سیمه یزو کمونستي ګوندونو حالت باید ښه شي ، دوی هیڅکله هم هغه څه ته تیار نه وو چی د مصر کمونست ګوند ته ورپیښ شول . د ۱۹۶۵ کال د اپریل په ۲۰ مه د مصر کمونیست ګوند ځان رنګ اعلان کړ. هغه اعلامیه چی د دوی دا پریکړه پکی خپره شوه په دی ارزي چی کټ مټ دلته را نقل شي :

د مصر د کمونیست ګوند د سر تا سري مرکزي کمیټې پریکړه :

په ګوند کی د دوو میاشتو پرله پسي خبرو اترو په نتیجه کی چی د مصر د سوسیالیستانو سره د یو ځای کیدو په هکله رواني وې ، مرکزي کمیټې د رایو په اتفاق سره اعلان ، او لویې غونډې د رایو په اکثریت سره تصویب کړه ، د مرکزي کمیټې راپور وخپرل شو ، سیمه ییزې غونډې وشوې ، خانګانې او ډله یزې خبرې وشوې ، د مرکزي غونډې نه په راپورته شووتکو د ګوند تولو غړیو خپل بیلا بیل نظریات څرګند کړل ، څرګنده شوه چی د غړیو اکثریت د مرکزي کمیټې وړاندې شوې پریکړه منلې ده .

په دې ډول مرکزي کمیټې د ګوند لویه غونډه را وغوښتله چی پکی دولسوالیو نماینده ګانو ، د سیمه یزو ارګانونو استازو او د خلکو په منځ کی سیاسي فعالینو برخه واخیستله . په دی لویه غونډه کی د روښان فکري کار په تولو ارخونو په هره سویه خبرې وشوې ، ګوند د رایو په اتفاق دوه لاندینۍ پریکړې تصویب کړې :

۱ - د مصر د کمونیست گوند مستقل شته والی له منځه ولاړ ، ټولو غړیو ته لاربښونه کیږي چې په ځانځاني توګه عربي سوسیالیست اتحاد تـه د غړیتوب غوښتنلیکونـه ورکړي او د داسی یو متحد سوسیالیست گوند دجوړولو د پاره مبارزه وکړي چې د هیواد ټول انقلابي ځواکونه په خپله غیږه کې ونیسي .

۲ - د مرکزي کمیټې لـه خوا وړانـدې شوی رپوټ د رایـو په اتفاق سره تصویب شو ، او لویې غونډې موافقه وکړه چې دا پریکړې دې دکمونیست گوند ټولو مسؤلو پوړونو ته ابلاغ شي .

د مصر د کمونست گوندمرکزي کمیټې د غړیو لاسلیکونه .

دغه د بې خونده کلیمونه ډک رپوټ ته د لفاظۍ یو عنوان ورکړل شوی ؤ :
'د جمال عبدالناصر تر مشرۍ لاندې د ټولـو سوسیالیستي ځواکونو نـه جوړ یو پراخ ، منظم او د خلکو د مترقي او انقلابي غورځنګ متحد گوند' .

د دې ډیر بنه او ناڅاپي تصمیم اصلي علت څه ؤ ؟ پـه ښکـاره توګـه د مصر نـه د خروسچف اوږدې کتنې د رژیم د سوسیالیستي قوانینو تصویب ، د عربي سوسیالیستي اتحاد پیدایښت او د واکمنې په کدرکې د ننه د دفاعي هستې جوړښت د مصر په کمونیستانو باندې ډیره اغیزه کړې وه . البته هغوی د داسې ملي جبهو د جوړولو نـه چې ټول مترقي ځواکونـه سره ژرا ټول کړای شي ، د مسکو په ملاتړ خبر وو . خو دوي په دې هم پوهیدل چې د گوند په توګه دوی په یواځې توګه بریالي نه وو . دوی نه داسې څه شی نه ؤ چې ارمان وړپسې وکړي ، یواځې د دننیو شخړو یو تاریخ ، بې اتفاقي او غلطی پریکړې . د دوی د گوند په اوږو باندې یو زیات شمیر یهودان او بهرني بار وو ، دوی په خپلو ستونځو بریالي کیدای نه شول ، د دغو جنجالونو د اواري یواځنۍ لاره دا وه چې په تیرو باندې کرښه را کاږي او له نوي نه کار پیل کړي . دوی اوس په خلکو کې د ناصر د محبوبیت نه ښه خبر وو . په دې کې شک نشته چې دوی پـه دغـه لومړي کتار کې ځای نیولو پسې هڅه کولـه ، ترڅو پـه عربي سوسیالیستي اتحاد کې ځانته یو ټینګ او مهم ځای پیدا کړي .

ما خپله پـه دی کارکړی ؤ چې دوي تـه یوه داسې د منلو وړښه ورکړم ترڅو د خپل نظر تکي خلکو ته وویلی شي . الاهرام د نظریاتو ورکولو له پاره یو ځانګړی مخ درلود ، پـه دی کی هر چا خپل نظر بیانولی شو . د دې مخ

یو زیات شمیر نظر ورکوونکي کمونیستان وو ، او طبعاً دې کار ډیر انتقادونه را پورته کول . زما په فکر دا ضرور وه چې په یو شکل باید د کمونیستانو په نظریاتو باندې هم خلک خبر شي ، او په دې ډول بیا التعلیه خپرونه راووته . ما ته داسې معلومیده چې کــه چیرې مونږ د نوي اساسي قانون پــه رڼا کې انتخابات کوو ، افراطي چپیان هم د نورو ټولو سیاسي ګوندونو برابر حق لري خپل نظریات خلکو ته ورسوي اوځان ته معلومه کړي چې څومره خلک د دوی ملاتړ کوي .

خو د کمونیست ګوند دغې پریکړې چې ټول غړي یې باید عربي سوسیالیستي اتحاد تــه د غړیتوب غوښتنلیکو نــه ورکړي یو څه ستونځې را پیدا کړي . هیڅوک په دې خوشاله نه ؤ چې دوی دې د خلکو منځ ته ورننوځي ، په نتیجه کې د دوی غوښتنلیکونــه وځنډول شول . ځینې یې لــه کاروواېستل شول ، او مونږ د دوی هغه بد حال ولید چې د ګوند مشرانو د خپلو ګوندي غړیولستونه د عربي سوسیالیستي اتحاد یوې ځانګړې کمیټې ته ورکړل چې دوی ته کارونــه پیدا کړي . د دوی یو زیات شمیر کسانو غوښتل په نشراتو ، تیاترا او فلم کې کار وکړي . ځینو نورو یې په فابریکو کې کار خوښاوه ، چې د دوی په فکر به هلته د دوی انقلابي اغیزه پر نورو زیاته وي . عربي سوسیالیستي اتحاد په دې خوښ وو چې دوی کوچنیو فابریکو تــه ولیږي ، او یا یې کاتبان مقرر کړي . دا ټول کار ډیر عجیب و غریب ؤ ، خو په بریالیتوب سرته ورسید .

❋ ❋ ❋

د مصر د کمونیست ګوند له خوا د ځان د ړنګولو پریکړې د عربي نړۍ په نورو کمونیستي ګوندونو باندې ډیره بده اغیزه وکړه . دوی په دې عقیده نه ؤ چې یو ګوند به د ځان په هکله داسې یوه فیصله وکړي ، خو دوی په دې نه پوهیدل چې په ټولنه کې د ناصر د خورا زیات محبوبیت لــه امله د دوی مصري ملګري څومره د فشار سره مخامخ وو . د وی د «طبقاتي مبارزې د ملي کولو» موضوع ته د بدګومانۍ په سترګــه کتل ، چې ناصر وړاندې کړې وه ، هغه پــه دې پوهیده چې طبقاتي مبارزه یو واقعیت دی چې باید سترګې پرې پټې نه شي ، خو کــه د ملي اتحاد په چوکاټ کې روانه شي ، ددې نه را پیدا کیدونکي خطرونه او ضررونــه بــه پــه ډیره اندازه را کــم شي . نــورو کمونیستي ګوندونــو دا مفکوره غیر عملي او غیر تاریخي ګڼله . همدارنګه د مصر نه بهر په نورو عربي هیوادونو کې دوی د ناصر د نفوذ مخالف وو . د هغه څه په نظر کې نیولو سره

چې په سوريه کې پيښې شول (هلته د عربي متحد جمهوريت د جوړيدو سره سم د کمونست ګوند په شمول ټول سياسي ګوندونه ړنګ شول) هغوی له دې ويريدل هر هيواد چې د مصر سره يو ځای کيږي ، يا د مصر د نفوذ په ساحه کې راځي ، د هغه هيواد د کمونيست ګوند سره به همداسې سلوک کيږي . همدارنګه دوی په عراق کې د کمونيستانو برخليک نه شوای هيرولای .

خبره داسې وه هغه وخت چې د مصر اړيکې د شوروي اتحاد سره په عمومي ډول د ښې کيدو په حال وې ، د عربي کمونيستانو سره د مصر اړيکې ورځ په ورځ خرابيدلې ، او په ناصر او د هغه په سياستونو باندې د دوي بريدونه او تشدد زياتيده . په دا بل افراطي اړخ کې د عربي نړۍ مرتجع ځواکونو د دغې ډريکړې په هکله پوره تبليغات کول ، داسې دعوئ يې کوله چې اصلاً د ناصريزم او کمونيزم ترمنځ څه توپير نشته ، او دا ناصر نه دی چې کمونيستان يې ځانته راکش کړل بلکې کمونيستانو ناصر ځانته را ښکود .

* * *

په همدې کال کې د افريقا ـ آسيا د نوي اتحاد په سر د مصر او شوروي اتحاد ترمنځ اړيکې بيا د نويو جنجالونو سره مخامخ شوې . دا ‹دويم باندونګ› ټاکل شوی ؤ چې د ۱۹۶۵ کال په مارچ کې په الجزاير کې جوړ شي. روسانو په دې خبره ټينګار کاوه چې دوی يو آسيا يې هيواد دی او بايد په کانفرنس کې ګډون وکړي . چينايانو بالکل د روسانو دا دعوئ نه منله ، او په دې ډول د افريقا ـ اسيا غورځنګ په دوه برخو وويشل شو ، ځينو د روسانو ملاتړ کاوه او نورو د چينايانو . نه روس له خپلې دعوی تيريده او نه چين دی دعوی ته تسليميده ، او د اسيا افريقا غورځنګ په الجزاير کې د جون د ۱۹ مې نيټې کودتا د بشپړ ړنګيدونه وژغوره، هلته هواري بومدين، بن بيلا له قدرته ليرې کړ. د دې کودتا په وخت کې چاون لای په مصر کې ؤ ، وروسته له دې چې ده او نهرو سره يې مشوره وکړه ناصر اعلان وکړ چې کانفرنس وروسته شو. په دې موافقه وشوه او د هرچا ابرو وساتل شوه .

خودې پيښې څه ناراضي مصر ته په ميراث پريښودې . مصر ځان له داسې يو حالت سره مخامخ وليد چې د شوروي له نظر نه يې ملاتړ نه شوکولای . سره له دې چې دا يې منله چې شوروي اتحاد د افريقا ـ اسيا په چارو کې پوره نفوذ لري ، خو په دې پوهيده هغه د سر مشرانو غونډه چې پودګورني ، برژنف او کوسيګن پکې ګډون وکړي څوک به ورته د افريقا ـ اسيا د کانفرنس نوم ورکړای

شي . داسې به ښکاري چې غونډه د يو ستر طاقت ترلاربښوونې لاندې شوې وي . روسان د مصر په دې نزاکت پوهيدل ، او دا يې د مصر له خوا د شوروي په نوي مشرتا به باندې د بې باورۍ او نه اعتماد په مفهوم تعبير کړه .

✱ ✱ ✱

يوځل بيا د دې ضرورت احساس شو چې مشران بايد سره وګوري. داسې پيشنهاد وشو چې ناصر بايد مسکو ته يو رسمي مسافرت وکړي ، دا به مصر ته د خروسچف د تير مسافرت په مقابل کې وي . پيشنهاد ومنل شو . دا به د خروسچف له زمانې نه وروسته د ناصر لومړنۍ ليدنه وي ، او نوي مشران په دې نيت ؤ چې دا بايد يو ډير برياليى سفر وي . د اګست په ۲۷ مه د ناصر د هرکلي د پاره د شوروي د مشرتابه ټول غړي هوايي ډګر ته راغلي وو ، او ګوند ته دستور ورکړل شوی ؤ چې سرکونه او لارې په هرکلي کوونکو ډکې کړي .

د مشرتابه دري کسيزه ډله په نړيوال ډګر کې د منځني ختيځ د اهميت نه پوره خبره وه اوغوښتل يې ناصر ته په ثبوت ورسوي د شوروي د هغه ځای سياست د ګوند په اراده عملي کيږي او دا هيځکله هم د خروسچف امتياز او حق نه دی . نو د دوو رسمي غونډو نه وروسته برژنف ناصر ته وويل : 'تا شوروي اتحاد د څه ليدلی ؤ ، دا ځل مونږ د خبرو له پاره وخت ته ضرورت لرو . زما پيشنهاد دادي چې د اونۍ د رخصتۍ ورځې به له مسکو نه بهر تيروو ، ترڅو يو بل سره ښه وپيژنو ، د انسانانو په توګه ، نه داسې چې ترمنځ مو په شين ځادر پوښل شوی لوی ميز پروت وي' .

د دی له پاره د زاګيدوفا په نامه يو ښکار ځای وټاکل شو ، د مسکو د ښار په نژدې ګاونډ کې ، د يوالو نه يې د ګوزو په سرونو او لورو عکسونو پوښل شوی وو . چې مونږ ورسيدو ، ټول مشران تيار هلته وو ـ برژنف ، پودګورني کوسيګن ، شيليپين ، ميکويان ، ګروميکو ، پوليانسکي ـ او څنګه چې ماسپښين وختي ؤ برژنف وويل چې يا ښکار وکړو او يا کبان ونيسو . هلته د يو بند په واسطه يو لوی جهيل جوړ شوی ؤ ، د هيليو ښکار کيدای شو ، او د کبانو نيونکو له پاره هم يوه کوچنۍ بېړۍ وه . د بهرنيو چارو وزير محمود فوزي او ما نه پرته نورو ټولو ښکار کول غوره کړه . هغه او ما دواړو ته يوه يوه کوچنۍ کشتۍ تياره شوه او يو يو سړی را کړل شو چې کشتۍ وګرځوي ،

لړکي او جال را کښل شو. ډیر ژر پوه شوم چې له هغه څه نه ډیر ښه کب نیوونکی وم چې ما فکر کاوه. دوه ساعتونو نه زیات وخت مې له اوبو نه کبان را ایستل، په هره دقیقه کی تقریباً یو کب. لمر په پریوتو شو، ما ډاکټر فوزي ته غږکړ، هغه د بحیرې په بله خوا کې وُ، 'ما زښته ډیر ونیول، ۱۱ مې نیولي'. خو ډاکټر فوزي چې څوا یې کله د کبانو لړکی هم په لاس کی نه وُ نیولی، ښایسته ډیر ښکار یې کړی وُ، ټول یې ۶ کبان نیولي وو. ورته ومې ویل، 'را ته ښکاري چې یا خو دا ګوندي بحیره ده او یا د عامه اړیکو بحیره ده. کبان درته په خپله خوښه را روان دي'!

لږه شیبه وروسته ښکاریان هم بیرته راغلل. برژنف ۱۸ هیلی ویشتلې وی. ناصر ۱۲، کوسیګین ۱۰، سادات، ذکریا محي الدین او میکویان هر یوه دري دري او ګرومیکو دوه هیلۍ ویشتلې وې. مارشال مالینوفسکي خپله کڅوړه نه را ښکاره کوله ـ خو برژنف تري راکش کړه ـ معلومه شوه چې یوه یې هم نه وه ویشتلې. هغه په خواشینۍ سره وویل چې، داخلي خپلو خلکو ته غوښتنه کوم چی زما د پاره د څمکې نه ـ هیلۍ ته میزایلونه جوړ کړي'.

د ما ښامي وخت شو. وضع لږه خړه پړه ښکاریده. هیچا د خروسچف نوم وانه خیست، خو هر یوه دا هڅه کوله حالت دومره آرام وښیي لکه هغه چې اوس هم په قدرت کی وي. هغه د میلې غیر حاضر نابغه مشر وُ.

د ډوډۍ نه وروسته اکثره میلمانه او زمونږ کوربا نه وختي ویده شول، خو زه د میکویان سره په خبرو وم ـ رښتیا د هغه خبرو ته مې غوږ نیولی وُ. هغه ډیره سمه انګریزي وایی، او ډیرې خوږې کیسې کوي، ماته د هغه خاطرې ډیرې د زړه پورې وې. نیمه شپه اوښتې وه چې زمونږ خبرې په خلاصیدوشوې، او زه مې د خوب کوټې ته روان شوم. د ښکار په د مه ځای کی هرې کوټې نمبر درلود، ما خپله کوټه پیدا کړه، فکرمې کاوه چې همدا زما کوټه ده، خو چې دروازه مې پرانیته، نه مې د څراغ بټن پیدا کولای شوه او نه مې خپله بستره لیدله. بیرته برنډې ته را ووتم، خو څوک نه وُ چې مرسته یې را سره کړای وای، ټول ویده وو، او پیره داران ټول په لاندې منزل کی وو. ځان سره مې وویل، پروانه کوي، په کمیس کی به ویده شم. نوکټ ته وختم، اریان شوم چې یوڅوك زما په بستره کی وختي ویده شوی وُ. ایا کیدونه لردي چې مونږ مجبوریو په یوه بستره کی دوه کسه ویده شو؟ په دې هیڅ پوی نه شوم چې ولې، او هیڅ لاره نه وه چې ما څه کړای

وای . نو پرېږدې څملاستم چې ویده شم . خو د بسترې انډیوال مې ډېر سترې ؤ ، هغه سخت خرېده ، برسېره په دې خوب یې ما ته کش کړه او ځان یې پکې ښه راوپیچه ، ما سم خوب ونه شو کړای . سهار شو ، د خپل کټ انډیوال ته مې وکتل ؛ هغه هم اریان ؤ او په وران مخ یې ما ته سترګې را واړولې . دا د شوروي اتحاد جمهور رئیس نیکولای پودګورني ؤ .

ډېره ښه مې تېري وغوښتله ، جامې مې واغوستلې ، او لاندې را ښکته شوم چې سباناری وکړم ، خو د میکویان او ډاکټر فوزي پرته مې څوک ونه لیدل . که څه هم مونږ څه ګیله نه درلوده ، ځکه میکویان د چایو د څکلو په وخت د خپلې یوې بلې خاطرې په کیسې سره مونږ ښه خوشاله وساتلو .

✱ ✱ ✱

میکویان وویل ، د لینن هیڅکله هم ستالین نه خوښېده ، هغه د ستالین په هوښیارۍ باور درلود ، خو د هغه ظالمانه او ترورستي طبیعت یې نه خوښېده ، دا چې اوس هرچا ته څرګند دی . میکویان وویل ، لینن په خپل وصیت کې مونږ ټولو ته وویل ، د ده پر ځای داسې یو سړی کېنوئ چې د ستالین صفتونه پکې وي خو د ستالین عیبونه پکې نه وي . مونږ ډېر ها خوا د یخوا وکتل خو د ستالین انډول مو پیدا نه شو کړای. آن تردې چې د لینن د ژوند د وروستیو ورځو ملګرې او د هغه ښځې نادیا کروپسکایا هم مونږ سره په دې خبره هم نظره وه چې د ستالین نه پرته بل څوک نه شي کیدي ـ د دې ټولو سره سره چې دې بـه تل د ستالین سره جنجالو نـه درلودل . ستالین د لینن د وصیت نـه بیخي خبر نه ؤ ، هغه وخت چې دی د لینن پرځای وټاکل هم شو ، تر هغې چې کومه ورځ ورته ملګرو تصادفي دا خبره وکړه . بیانو ستالین د مرکزي کمیټې غونډه را وغوښتله او خپله استعفیٰ یې ورته وړاندې کړه . مونږ دا ونـه منلـه ، او غوښتنـه موترې وکړه چې خپل کار جاري وساتي ، خو ورتـه ومو ویل چې باید هڅه وکړي په هغو تمایلاتو او احساساتو بریالی شي چې لینن پرې انتقاد کاوه او ویره یې ترې درلودله .

میکویان زیاته کړه چې 'نورولسو کلونو کې د ستالین سلوک بیخي ښه ؤ . خو بیا په بدلیدو شو . د هغـه د.مزاج او اخلاقو د ځناورتوب اړخ پـه کراره کراره را ښکاره شو ، او د هټلر د جنګ تروختـه پورې د قابو نـه ووت . پـه لومړیو ورځو کې چې جرمنانو پـه روس تیری وکـړ د ده دماغي حالت بیخي د کار نه ؤ . په خپلـه کوټـه کې بـه ناست ؤ او ډېر زیات شراب بـه یې څکل .

خو بیا یې زور وکړ ځان یې سره را ټول کړ او د جنګ په لور یې مخه کړه . ډیر اعلیٰ کار یې وکړ . له بده مرغه د جنګ د پای ته رسیدو وروسته ، ستالین بیا ویني تویونکی سړی شو، .

میکویان د تروتخکی په هکله هم خبرې وکړې . ده هغه یو ډیر لوړ او هوښیار سړی وباله ، خو ډیر یې ښې او کبرجن ، دومره مغرور چې تا به وې چې سره ونه چوي ! میکویان وویل چې هغه په طبیعت کې یو اداکار ؤ .

✱ ✱ ✱

هغه ورځ د غرمی په ډوډۍ کی برژنف ناصر ته مخ را واړاوه او ویې ویل : 'زه خپل ګیلاس ناصره تاته ، د شوروي اتحاد د یو قهرمان په توګه پورته کوم،! دا څرګنده وه چې نوي مشرتابه غوښتل دوی ته په رموز کی هغه پیغام ورسوي چې دا اوازی رښتیا نه وې چې ګوندې خروسچف له دې امله لیری کړای شو چې د مصر سره یې تر اندازې زیات ښه سلوک کړی ؤ . مارشال مالینوفسکی د هغه ملا وتړله ، ناصر ته یې وویل ، 'تاسی چې کله هوایی ډګر ته را ورسیدئ ، زما یو شمیر منصبدارانو له مانه پوښتنه وکړه چې ولې ستا په ټټر د لینن د سروزرو مدال ستوری نه ښکاري، .

بیا ، د څوانیو ترتیباتو نه داسی ښکاریده چې برژنف مالینوفسکي ته مخ را واړاوه او ویې ویل ، 'مارشاله ، په اردو کی کومه ښه کیسه شته ، که نه، ؟ مالینوفسکی وویل ، «یاره ، د یوه میړه کیسه شته ، چې کله خپل کورته راننوځي ، ګوري چې د ښځې سره یې یو سړی پروت دی . روسی میړه خپله تمانچه را وباسي ترڅو د خپلې ښځې یار ووژني ، خو ناتاشا د منځه شي او چیغه کړي 'ما وول ، خو هغه پریږده» ! جرمنی میړه په غضب سره خپلې ښځې ته وګوري ، خو ښځه یې ورته وایی «کارل ، تاولې خپل کورته د راتګ وخت بدل کړ» ؟ چینا یی میړه ، څو بلنې سترګي په خپله ښځه شور جوړ کړي ، «تا ته (۳٦۵ تم) لمبر اخطار درکوم» ! دا هغه وخت ؤ چې چینایانو امریکی ته ۳٦۵ تم اخطار ور کاوه ، د کیوموي او ماتسو د جزیرو په سواحلو باندې د هغوی د ډزو د بندولو له پاره ؤ . د ټولو ناستوکسانو دغه مناسبه تشبیه ډیره خو ښه شوه . په کیسه کی د چین په مشرتابه باندې ملنډې ووهلې شوې ، او په غیر مستقیمه توګه هغه عربي مشران وترټل شول چې هغه وخت یې د افریقا ـ آسیا د کانفرنس په هکله د چین د دریځ ملاتړ کاوه .

ناصر د زاکیدونا د استراحت او آرام محیط نه داسی پوی شو چی شورویان غواړي مونږ ته وښيي د دوی په دریځ کی څه بدلون نه دی راغلی . دا وخت د شوروي د وسلو د پېرودنې له امله په مصر باندې د دوی پور ډیر زیات شوی ؤ ، زیات د یمن د جګړو له امله ، هلته د ۱۹۶۲ کال راهیسې کورنۍ جګړې روانې وې . ناصر په ګوته کړه چی دا هم باید د یو ملي آزادي ښوونکي غورځنګ په توګه وپیژندل شي ـ د امپریالیزم ضد جنګ دی ، او وې ویل د ده په فکر دا به ډیره پرځای خبره وي که یوه اندازه پور چی په دوی اوښتی دی وروبښل شي . زمونږ کوربنو دا خبره واوریده او موافقه یې وکړه او د ۵۰۰ میلونو ډالرو پور وبښل شو .

تېلو ته ستونځې را پيدا کېدل

۱۹٦٤ کال په تيريدو شو او ۱۹٦٥ کال راورسيد . دا کال د تېلو د پاره د ستونځونه ډک ؤ ـ مصر، شوروي اتحاد ، د امريکی متحده آيالات او تېوله عربي نړۍ په دې کال کې د بيلا بيلو ستونځو سره مخامخ شول .

پـه مصر کی لومړنی پنځه کلن پرمختيايي پلان په بشپړ برياليتوب سره سرتـه ورسيد ، خو د پيسو زياته برخه د سامان آلاتو په پيرودلو ولګيده ، د لوړ بند په شمول ، داسی شيان دومره ډير نه وو چی عوام يې ووينې . تنخواګانې ښې وې، خو پـه بازار کی دومره څـه نـه وو چـی خلکو پرې پيسې لګولې وای . داسې ګومان کيده ، کله چی د لوړبنـد د جوړولو پريکړه وشوه ، دا کار به د ځانه سره د انفلاسيون اغيزې راوړې ، خو کله چی ربښتيا داسې وشوه تېول خلک وبوګنيدل .

که شا ته وکتل شي ، زما په فکر دا حالت د پرمختګ د اندازې د زياتوالي سره خامخا را پيدا کيده ، خو ځينې نور عوامل هم وو چی بايد ورته پاملرنه شوې وای . لومړی خو پـه يمن کی جنګ ؤ ، دا د مصر د پاره ډيـر ملاماتوونکی ؤ ـ د ٤۰-٦۰ ميلونو مصري پونډو پوري کلنی لګښت . دا جنګ د مصر د پوځونو له پاره ډيرګران ؤ ـ د قبايلو په وړاندې يوګوريلايي جنګ چی دوی ورتـه سمه روزنه نه درلوده او د کتلو يا سرتـه رسيدلو معلومات يې هم نه کيده . نو داسې يوه مفکوره پيدا شوه چی د يمن د منصبدارانو غوښتنو تـه غاړه کيښودله شي ، که څـه هم دا د پوځي دسپلين پـه بيه تمامـه شي . د فساد نښې را ښکاره شوې وې . د عدن پـه آزاد سمندري بندر کی داسی امکانات رامنځ تـه شول چی خلک پکې هغه مصرفي مالونه و پيرودلي شي چی هيواد کی لږ وو . برسيره پردې مصر د يمن د بلې خوا د جنګ د ملاتړکونکو سره په نابرابره انډول کی ؤ. د سعودي عربستان د تيلو عايدات مخ په زياتيدو وو ، او پادشاه غوښتونکو تـه يې ورځ په ورځ د پيسو او وسلو مرستې زياتولې . په جده کی د اګست په مياشت کی د ناصر او پاچا فيصل ترمنځ په يوه کتنه کی د دوی ترمنځ د اختلافاتو د له منځه وړلـو يوه هڅه وشوه ، خو څه نتيجې ته ونه رسيدله .

بيا د سوسياليستي قوانينو نـه د خلکو بيرته ګرځيـد نه پيل شوه . دا په

دوه څپوکی په ۱۹۶۱ کال او ۱۹۶۲ کال کی را ښکاره شوه ـ او په نتیجه کی یو زیات شمیر عوام تري بیرته وګرځیدل . د سرکاري شویو او ملي شوو ملکیتونو مالکانو ځانونه ناکاره اچولي وو ، په داسی حال کی چی ډیر نوي مدیران خورا پوی وو ، خو ځیني یې دومره ښه نـه وو او د هـر ډول نوښت نـه ویـریدل . د عوامو پـه برخه کی پرمختګ سست ؤ . د دې او د یمن د جنګ نـه د را پیـدا شوو ستونځـو له امله ، پریکړه وشوه داسی یوه لاره ونیولـه شي ، چـی زما پـه فکر ، د رژیم د ریښتیـني انقلابي وړانـدې تګ سره مخالفه وه . پـه لومړیوکی په دې موافقه شوې وه چی لومړي پنځه کلن پرمختیایي پلان کی باید سپکو او منځنیو صنایعو ته زیاته پاملرنه وشي، او دویم پلان کی بیا درندو صنایعو تـه په تیـره بیا د ماشین آلاتـو جوړولو تـه . خو اوس د دویم پلان پرمختیایي غایه ډیـره زیاتـه چوکاټي شوې وه ، ذکریا محی‌الدین د اکتوبر په ۲ مه صدراعظم مقرر شوی ؤ، زیاته پاملرنـه یې د انفلاسیون د مخنیوي له پاره د ښخوانیـو او زړو طریقو پـه کار اچوولو ته اړولې وه .

همدارنګه د امریکایانو سره ستونځی را پیـدا شوې وې . رئیس جانسن پـه دې خبره نا ارامه ؤ چی مصر د خپلو راکټونو پـه جوړولو کار پیل کړی ؤ ، دا د جرمني د ساینس پوهانـو پـه مرسته کیده . داسی دروغجنې اوازې هم خپریدې چی مصر د خپلو زروي وسلو د جوړولـو آرزو لري . نو رئیس جانسن غوښتنه وکړه چی امریکا باید وکولای شي د منځني ختیځ د راکټونو او زروي وسلو څارنه وکړي. په دې دلیل چی د زروي وسلو د زیاتوالي مخنیوی وکړای شي، د امریکې اصلي هدف دا ؤ چی د مصر د وسلو پـه پروګرام کنترول ترلاسه کړي . پـه هر صورت ، مصر د امریکې غوښتنه ونه منله ، اسرائیلو هم ونـه منله (دا ځکه چی د دوی د اتومي تحقیقاتـو کار ډیـر پرمختللي پړاو تـه رسیدلی ؤ) . دې کار رئیس جانسن ناراضه کـړ ، هغه د ۱۹۶۵ کال په جنوري کی مصر تـه د غنمود صادراتو اندازه نیمه کړه ، او بیا یې وروسته ییخي کمه کړه ، دا پریکړه یې ییله دې چی ناصر پري خبر کړي ، وکړه .

✱ ✱ ✱

د ټولې عربي نړۍ د پاره ۱۹۶۵ د تازه ستونځو یو کال ؤ . د جنوري پـه لومړۍ نیټـه د فلسطین د آزادۍ غورځنګ الفتح جوړ شو او خپله لومړۍ خبر ابلاغیه یې خپره کړه چی پـه اینبون کی یې د اسرائیلو د اوبو پـه نلونـو بانـدې د چاودیدونکو موادو د بریـد اعلان وکـړ . فلسطینیانو تردې وخته پورې د کار

نوښت نورو ته پرېښی ؤ . د دوی آرزو داوه چې د عربي متحد جمهوريت تشکيل به د يووالي يو نوی فصل وي ، د عربي نړۍ د نورو هيوادونو سره به يوځای شي ، او دوی به تري ګټه پورته کړي ، خو نامينده شول . دوی په عراق کې د قاسم له انقلاب نه ډيرې لوې آرزوګانې درلودې ، خو دی هم له نامیندی نه پرته بل څه رانه وړل. نو اوس يې نيت وکړ چې پخپله د ځان له پاره عمل وکړي . دوی اکثره د سوريې نه کار کاوه ، هلته د صلاح جديد تر مشرۍ لاندې د بعث د ګوند چپي اړخ قدرت ليولی ؤ او د تعصب نه يې ډک غير مسؤلانه سياست چلاوه . سوريه له عراق سره ورانه وه ، او عبدالسلام عارف د عربي يووالي له پاره د شوندو په سر يوه کمزورې نظريه ګردانو له ، خو عمل يې بالکل نه کاوه . هغه داسې پوی شوی ؤ چې ناصر د ده پرتله په بن بيلا ډير باور لري ، مصر او الجزاير د بې وختـه 'دويم باندونګ' د پاره پـه يوه کړښه د ترتيباتو پـه نيولو لګيا وو . عربي هيوادونه رښتيا هم په بهانـده حال کې وو ، يوه خبره وه چې د سعودي عربستان د تيلو د عايداتـو د زياتوالي سره عربي زاړه رژيمونه ورځ په ورځ د پيسو خاوندان کيدل او فعاليت يې زياتيـده . د سياست ، جاسوسۍ او تيلو يو نوی عجيب الياژ (مرکب) را پيدا شو . سيا د يمن د پادشاه غوښتونکو سره پـه ډيره اغيزناکـه توګه لګيا وه ، او د اسرائيلو هوايي پوځونـو د وسلو پنډونه د هوا له لیارې را اچول چې د پادشاه غوښتونکو جيبونـه له خالي کيدو وژغوري .

✱ ✱ ✱

۱۹۶۵ کال پـه شوروي اتحاد کې د پوډګورني ، برژنف او کوسيګين دري کسيز حکومت د قـدرت په زين کيناوه خو د ستونځو د ډاروونکو کتارونـو سره مخامخ ؤ . د چين سره د دوی نانـدريو د شوروي اتحاد اړيکې د دريمې نـړۍ او د ختيځې اروپا د هيوادونو سره ډيرې تاوانې کړې . مونږ چې پـه مسکو کې وو ناصر د نوي مشرتابه سره دا خبره راپورته کـړه ، پـه ګوتـه يې کړه چې دې کار ملي آزادي ښښونکو غورځنګونو ته په هرځای کې تاوان رسولی دی. هغه وويل 'مونږ له تاسي او هم د چينايانـو سره خپله هڅه کـړې ده ، خو ګټه نـه رسوي . تاسي دواړه له مونږ نه غوښتنه کوئ چې ستاسې خوا ونيسو ، او دا کار د اسيا ـ افريقا ټول غورځنګ يوې خوا ته پانې او بلې خوا ته پړانګ سره مخامخ کوي' .

د کوربه ځواب دا ؤ چې دوی تر خپلې وسې هڅه کړې د چين سره ځانونه په خبره پوی کړي ، خو بيخي ونـه شوه . برژنف وويل ، 'چينايان پـه سوله کې

دکډ ژوند د مفکورې سره وران دي . مونږ په سوله کې دکډ ژوند او د انقلابي آزادي ښښونکو غورځنګونو د دوام ترمنځ کوم توپیر نه وینو . په سوله کې ګډ ژوندکوم جامد شی نه دی . خو څوک چې په سوله کې دګډ ژوند سره د مخالفت خبرې کوي ، هغه جنګ خوښوي ـ ټول جنګ ـ او د جنګ مخنیوی یو اړخ نه دی ، بلکې د عصري وسلو په نظر کې نیولو سره یو ضرورت دی . مونږ داسې ادعا کولای شوچې د جنګ د امکان په له منځه وړلو سره مونږ انقلاب ته زیاته نرمي وربښلې شو'.

په همدې غونډه کې کوسیګین د مسلې د څرګندونې سره ښه مرسته وکړه . هغه وویل ، 'د چینایانو اصلي مسئله داده هغوي دعوی لري چې دوی او مونږ د یوی ایډیالوژۍ پیروان یو نو مونږ باید خپل هر څه له دوی سره شریک کړو . دا کار بیخي د کیدو نه دی . که مونږ خپل منابع او امکانات د سوسیالیستي بلاك سره شریک کړو ، نو مونږ به ټول کمزوري شو . کمونستي هیوادو نه باید ټول دا واقعیت ومني چې شوروي اتحاد د نورو نه لوړیتوب لري . دوی باید په دی پوی شي چې شوروي اتحاد باید دوه مهم ضرورتونه پوره کړي ـ شوروي اتحاد باید ډیر پیاوړی ، او دا باید دکمونیزم د اصولو او عمل یوه نمونه وي .

'مونږ د چین سره ډیرې مرستې کړې دي' ، کوسیګین زیاته کړه، 'انګلستان خپل صنعتي بنسټ په اتیا کالو کې جوړکړ . شوروي اتحاد خپل صنعتي بنسټ په پنځه ویشتو کالو کې جوړکړ . چین دا کار زمونږ په مرسته په لسو کالو کې وکړ . دوی اوس هم زمونږ منابعو او تجربو ته اړدي'.

دا ټول ډیر ښه وو ، خو مصر ولیدل چې عملاً ټول هغه کمونست ګوندونه او حکومتونه چې ورسره معاملې لري ، په تیره بیا د شمالي ویتنام مشران د روس د هغه بې خونده ټینګار نه ګیله کوي چې دوی ورسره مخامخ دي ـ 'یا مونږ یا چینایان'. د ۱۹٦٤ کال په دسمبر کې روسانو یوه بلنه ولیږله چې په راتلونکي مارچ کې په مسکو کې د کمونستو ګوندونو یو نړیوال کانفرنس جوړکړي . ټولو دا بلنه ومنله خو د چین ، البانیې، رومانیې ، شمالي کوریا ، شمالي ویتنام ، اندونیزیا او جاپان کمونستو ګوندونوونه منله ، او د بریتانیې ، کیوبا ، ایټالیې او پولنډ د کمونستو ګوندونو په شمول یو شمیر ګوندونو له ګډون کولو نه ښښنه وغوښتله. د رومانیې جمهور رئیس ناصر ته په یولیک کې ولیکل : 'مونږ د روس او چین د لانجې په هکله خپل دریځ څرګند کړی دی . مونږ دا نه شو منلی چې شوروي اتحاد دې واقعیتونه او یا د واقعیتونو تفسر او تعبیر انحصارکړي'. آن تردې چې

کاسترو د روس دا غوښتنه ونه منله چې د روس ښکاره ملاتړ وکړي .

څه موده وروسته چینایان د مصر او روس ترمنځ د خوابدۍ د را پیداکیدو مسؤل بلل کیدل . د ۱۹٦٦ کال د اکتوبر په ۲۷ مه څرګنده شوه چې دوی په بریالیتوب سره خپل زروي میزایلو نه تجربه کړي دي ، او د چین د میزایلو د پروګرام چلوونکي مسؤل جرمنی ډاکتر ولفګنګ پلزؤ . ډاکتر پلز پخوا زمونږ د میزایلو په پروګرام کی کار کاوه ، خو د ۱۹٦٥-۱۹٦٦ کلونو د انفلاسیون د مخنیوي د اقداماتو نه وروسته زمونږ پروګرام بند شو . د ډاکتر پلز د پاره دلته نور کار نه ؤ ، هغه له مصر نه لاړ او بیا وروسته واوریدل شو چې دی په چین کی دی . شورویانو ګومان وکړ چې د ډاکتر پلز له امله کیدي شي مصر د چین د میزایلو د تولید په کار کی مرسته کړې وي . البته دوی په دې هکله په رسمي ډول معلومات وغوښت .

❋ ❋ ❋

بیانو د اروپا یي کمونستو ګوندونو کیسه ده . دوی اکثره په غوصه وو ، او ځیني یې په تیره بیا ایټالویان د 'توګلیاتي وصیت' په کار تقریباً بالکل یاغي شوي وو . مصر د ډیر پخو راهیسي د ایټالیې د کمونست ګوند سره ښې اړیکې درلودې . سره له دې د مصر د ۱۹۱۹ کال د اړودوړ په لومړیو وختو کی د فرانسې د کمونست ګوند په مرسته د مصر د کمونست ګوند بنسټ کیښودل شو ، د کارونو سرپرستي یې په ۱۹۳۰ کلونو کی ایټالویانو ته ورپریښودله شوه . دا کار د جنګ نه وروسته هم جاري ؤ ، او په ۱۹٥۹ کال کی د ایټالیې د کمونست ګوند د یو استازي په مشرتوب د مصر د کمونست ګوند د بیلا بیلو کوچنیو ډلو او ګروپونو د بیا یوځای کیدلو هلې ځلې وشوې . دوی نه یواځې د مصر د کوچني کمونست ګوند سره نژدې وو بلکی د اروپا د لویو کمونستو ګوندونو سره یې هم خورا نژدې اړیکي درلودل . حکومت هم سپارښتنه وکړه چې عربي سوسیالیستي اتحاد دې ورسره د وروړ کلوۍ اړیکي وساتي ، داسی وخت ؤ چې تقریباً هره میاشت به د ایټالیې یو هیئت د یو یا بل کار د پاره مصر ته راتۀ .

لکه چې لیدل کیدل شوروي اتحاد غوښتل د منځني ختیځ په بیلو بیلو هیوادو کی خپل اهداف په بیلا بیلو بڼو څرګند کړي . ترڅو په یو هیواد کی د خپلو کارونو د ډیرې کیدلو مخنیوی وکړي . لکه مصر کی . همدارنګه ناصر فکر کاوه خپلې اړیکې د نورو کمونیستي هیوادونو سره هم ټینګې کړي ترڅو په دې ډول په شوروي اتحاد لازم فشار راوړای شي . دا وخت په ټوله نړۍ کې

د ایټالیې کمونیست ګوند تر ټولو زیات د خپل واک ؤ ، ناصر دا لازمه وګڼله د دوی له لارې د مسکو مشرتابه ته څه ګټورې خبرې ورسوي . هغه دا ارزو درلوده ، لکه څنګه چې د چکوسلواکیې د وسلو په معامله کې مصر په شوروي اتحاد ارم ور زورکړ ، اوس کیدي شي اروپایي کمونیست ګوندونه دغسې کار وکړي .

د خروسچف د لیرې کیدونه وړاندې د 'توګلیاتي وصیت ، پیښه داسې وه چې خروسچف د چین سره د اختلافاتو په سرد یو کانفرنس په مفکوره لوبې کولې ، او د ایټالیې دکمونیست ګوند لومړی منشي توګلیاتي روسیې ته راغوښتل شوی ؤ او ورسره وعده شوې وه چې خروسچف سره به ګوري او د کانفرنس په امکاناتو به خبرې کوي . خو چې دی څه وخت روسیې ته را ورسید ، ورته وویل شول چې خروسچف د کاناډا د یو اخبار مالک لارډ تامپسن سره د پاکو څمکو په چکر وتلی دی . ده ته مشوره ورکړل شوه چې په کریمیا کې سوچې ته لاړشي او هلته استراحت وکړي ترڅو خروسچف د ده لیدلو ته وزګار شي . هغه همداسې وکړه ، او کله چې هغه د یلټا په یو سناتوریم کې لګیا ؤ خپل نظریات را ټول کړي او د یو راپور په شکل یې د خروسچف سره د خبرو له پاره جوړ کړي . هغه خپل راپور نژدې کړی ؤ ، او وروستي بدلونو نه یې پکې اصلاح کول چې ناڅاپه پرې د زړه حمله راغله . روغتون ته وځغلول شو ، خو ډیر ژر مړ شو . (اګست ۲۱ ، ۱۹٦٤ کال) .

ښځه یې ورسره وه ، چې دی مړ شو هغه ژر هوټل ته ورغله ، د ده د میز په سر یې د راپور پراته کاغذونه سره را ټول کړل او د خپلې سینې لاندې یې په کمیس کې پټ کړل . هغه په دې پیښه ډیره په غوصه وه ، او هر څای کې کمونیستان په دې خبره ډیر ناراضه وو چې توګلیاتي څو اونۍ یواځې پریښودل شوی ؤ او خروسچف د یو پانګه وال د اخبار مالک سره په هوا خوری بوخت ؤ . برژنف د توګلیاتي د مړي سره روم ته په تللو بیا لږ د خلکو نظریات راسم کړل .

شورویانو غوښتل څانونه د 'توګلیاتي وصیت ، نه خلاص کړي ، خو نه شو کیدي ، ترڅو چې د ۱۹٦٤ کال د سپتمبر په ٤ مه دا یټالیې کمونیست ګوند د هغه ټول ټکي خپاره کړل . د توګلیاتي اصلي ټکی دا ؤ چې کمونیستي غورځنګ باید د یو مړي د نظریاتو تابع نه وي ، خو بیلا بیل نظریات باید په

خپلو منځو کې يو والى ولري . هغه احساس کاوه چي کمونيست ګوندونه په نورو باندی د يو ګوند دکتاتوری خوابدي کړي دي ـ او ننيو مارکسيستي نظرياتو هيڅ ډول نوښت ونه شو ښودای او نويو ستونځو او مسلوته هاغه پخواني ځوابونه وړاندې کوي . هغه د ناسيوناليزم د بيا را ژوندي کيدو خبره هم کړې وه . هغه ليکلي ؤ چي 'د يو او بل هيواد ترمنځ توپيرونه ډير لوي دي . له دې امله بايد هر ګوند د آزاد او خپلواک کار کولو چل زده کړي . . . سوسياليستي کمپ کې هم دا خبره ډيره ضروري ده چي هر يو د خپل واک خاوند او د بهرنه پري شرايط تحميل نه شي .

البته دا نظريات په کريملين کې عقيده خرابوونکي بلل کيدل ، د توګلياتي د مړک اووصيت ټولې کيسې د خروسچف په له منځه وړلو کې ډيره اغيزه درلوده . يوه بله خبره هم وه چي د شوروي د مشرانو ترمنځ يې د نظرياتو په تو پيراو په منځني ختيځ کې د دوی په سياست باندې پوره اغيزه اچولې وه. دا د زروي وسلو پورې تړلی کار ؤ .

زما په فکر خروسچف داسی ګومان کاوه چي زروي وسلې د جګړې په ډګر کې په کار نه شي اچول کيدي ، يوازی په سياسی ډګر کې په کاريږي ، او دې کار يو ځانګړی تخنيک غوښت . د هنګری او سويز په شخړو کې هغه د زروي وسلی د په کار اچولو ګواښ وکړ ، او نورو ته يې د کار او لانجی د جوړولو واک ورپريښود ، خو په دې ښه پوهيده چي هغوی دا کار نه شو کولای . د بلې خوا نه د کيوبا د لانجی په وخت کې خروسچف په داسی يو ځای کې فعاليت کاوه چي هلته امريکايانو پوځي لوړ والی درلود ، نو د ده د زروي وسلې د په کار اچولو ګواښ څه اغيزه ونه کړه ، نو بيرته ترشا شو . د کيوبا د لانجی نه وروسته د مارشال ګريچکو په شمول ډيرو شوروي لوړ رتبه مامورينو په خروسچف ملامتيا اچوله چي زروي وسله د سياسي وسلې په توګه په کارنه شي اچول کيدي ترڅو چي د دې وسلې د ملاتړ د پاره نور رواجي پوځي ځواکونه نه وي . نو دکيوبا د لانجونه وروسته سمندري امير سرجي ګورشيکوف راپورته شو او شوروي سمندري پوځ ته يې د يو نړيوال قوت بڼه ورکړه . زما په ياد دي چي يو وخت مونږ له برژنف نه د بم غورځوونکو جنګي الوتکو غوښتنه وکړه څو د امريکا يې فانتم مقابله وکړای شي چي اسرائيلو ته يې ورکړې وې . د هغه ځواب دا ؤ چي مونږ داسی څه نه لرو چي د فانتم مقابله وکړای شي . هغه وويل ، 'مونږ

د پخواني مشرتابه په وخت کې غلطي کړې ده ، چې په زرووي وسلو موزياته تکيه وکړه . د دې مطلب دادی چې په نورو وسلو کې مونږ د پرمختګ نه پوره وروسته پاتې شو . نوځکه اوس مونږ هم غورځوونکي داسې جنګي الوتکې نه لرو چې د امريکې مقابله وکړای شي . مونږ به هغوی ته ور ورسو ، خو اوس دستي څه واتن شته ، د کيوبا په لانجه کې شوروي د دوو لارو نه د يوی نيولو ته مجبور ؤ ، يا به يې په موجودو رواجي وسلو جنګ کاوه ، چې پکې پوره کمزوري وو ، او يا به يې په زرووي وسلو جنګ کاوه ، چې دې کارته هم پوره تيار نه وو . دا اصلاً د سويز د لانجې سرچپه لانجه وه .

روسانو هڅه کوله چې پوره رواجي وسلې جوړې کړي ترڅو د امريکې سره په برابر اندول مقابله وکړای شي . دوی په دې عقيده وو چې د دې مطلب د پاره يواځې يوبنسټ شته چې هغه ديتانت دی . خو ډېرژر دوی بيا د يو بل خنډ سره مخامخ شول ـ ويتنام . زما په ياد دي ، کوسيګين چې په سکندريه کې ؤ ، ويې ويل ، د افسوس خبره ده کله چې شوروي اتحاد دې ته تيار شو چې د ديتانت په هکله د زړه له کومې خبرې وکړي ، هلته د ويتنام لانجه را پيدا شوه او ټول کارونه يې خراب کړل .

دا هغه وخت ؤ چې امريکايانو نه يواځې ويتنام کې بلکې د نړۍ په نورو ډېرو ځايو کې ځانو نه د خطر سره مخامخ کړی وو . دا د سيا د نيکمرغۍ ورځې شپې وې چې د يمن له پاره يې په فعاله توګه اجير پوځيان پيدا کول ، او په لاتينه امريکا کې يې ډېر فعاليت کاوه . د جانسن اداري پاليسي دا وه چې په سيمه ييزو محورونو باندې د عملياتو د پاره لنګر واچوي ، چې پکې په يوه سيمه کې يو قدرت ته د هغه ځای په کورنيو چارو کې د غير زرووي وسلې تر اندازې پورې د لاس وهنې صلاحيت ورکړل شوی ؤ ، نو په دې ډول اسرائيلو ته ورځ په ورځ زيات اهميت ورکول کيده .

نو ، اوس به هغه خبرې چې خروسچف يې له قدرته ليرې کېدو نه ګنګه کيدې ، د توکلياتي وصيت نامې بنسټيزې موضوعګانې راپورته کړې وې ، د ديتانت له پاره د ضرورت او د امريکايي بې سنجشه پاليسيو سره د سيالۍ کولو ترمنځ يوې لارې نيولو ، روسان تر لوی فشار لاندې راوستي وو . نړيوالې پېښې لکه د هند او پاکستان ترمنځ د ١٩٦٥ کال د اګست د مياشتې ١٧ ورځې جنګ ، په اندونيزيا کې د ورځ په ورځ زياتيدونکي پوځي قوت او د اندونيزيا په کمونيست

ګوند باندې د ۱۹٦۵ - ۱۹٦٦ کال په ژمي کي د دوی بریدونه او د ۱۹٦٦ کال په فبروري کي د نکروما تری تم کیدل د سودا او اندیښنې نور عوامل وو .

ناصر اوس هم ؤ ، خو د شوروي اتحاد په لور د ملي آزادي ښبونکو غورځنګونو عمومي میلان مخ په زوال ښکاریده . څه غلطي شوې وه ، خو شوروي مشران پري پوره نه پوهیدل چي څه وه . قاهرې ورته په برله پسي توګه دا خبره کوله چي د چین - روس لانجه د دریمې نړۍ د هیوادونو د بې اتفاقۍ مسؤله ده . د هغې خوانه شوروییانو ډیرې هڅې کولې د عربو سره خپل اتحاد د صهیونیزم پرضد د زیاتو تبلیغاتوله لارې پیاوړی کړي ، او دې کار دوی د یو ډول نه سنجول شوي عکس‌العمل سره مخامخ کړل .

د شوروي د کمونیزم یوه لویه ناکامي دا ده چي دوی د یهودو مسله اواره نه کړای شوه . د شوروي مشرانو تل یا ځانو نه ناکاره اچولي چي ګوندې څه مسله نشته ، او یا یې ورته داسي بڼه ورکړې چي ګواکي بدنیتو بهرنیو ځواکونو دا مسله ژوندۍ ساتلې ده . خو اوس د شوروي اتحاد خپلو پالیسیو دا مسله ویجاړوله . څومره به چي په شوروي مطبوعاتو کي صهیونیزم غندل کیده ، هغو مره شوروي یهودان را بیداریدل . اسرائیلو ته د هجرت کولو غوښتني زیاتې شوې . شوروییانو ګیله کوله چي سیا شوروي یهودان راپاروي ، دا ډیره شکمنه خبره وه ، او اسرائیلي موسسې د دلالانو په څیر په دې کي لاس لري . دوی داسي پوی شول چي د یهودي مخالفینو د پاره پټې ابلاغیې په مسکو کي د اسرائیلو په سفارت کي چاپیږي . د دې شواهدو د تائید خبرونه قاهرې ته را ورسیدل چي مسکو پري بیا خبر کړای شو . شوروییانو داسي نتیجه واخیستله چي دا د مصر په وړاندې د دوی د دریځ له امله دي چي د تازه کورنیو ستونځو سره مخامخ شو .

✻ ✻ ✻

د شوروي نوي حکومت ربښتیا هم په دې مسلو کي ډیر فکر کاوه ، او په دې باندې د نوي نظر کولو انګازې قاهرې ته را ورسیدې . د حکومت غړو اوس هم په دې ټینګار کاوه چي د مشر تابه بدلون د مصر او عربو په وړاندې دریځ پورې تړلی نه دی ، خو په دې کي شک نشته چي په خروسچف باندې یو انتقاد دا هم ؤ چي د مصر سره د ده معاملې په حقیقت کي د یو سړي سره معاملې دي ، چي څه ناڅه ربښتیا وه ، ځکه د مصر د رژیم نه مطلب ناصر ؤ . په‌کریملین

کې د پالیسیو پرسر بنسټیز اختلاف را پیدا شو ، منځني ختیځ په دې کې لویه برخه درلوده ، د خروسچف ځینو مخالفینو لکه سوسلوف هغسې استدلال کاوه لکه سیمه ییزو کمونیستو ګوندونو چې کاوه . ناصر سره هر ډول مرستې کول ، دوی د لوی خطر سره مخامخ کړي وو . څومره چې ناصر قوي کیده هغومره دوی کمزوري کیدل ، او که ده د یووالي د منځ ته راوړلو هڅه کولای نو هغوي منحل کیدل .

په عربي نړۍ کې نور کمونیست ګوندونه په دې ناراضه وو چې ولې د مصر کمونیست ګوند ځان رنګ کړ ، د دې کار د ټولونه زیات مخالف خالد بکداش ؤ . هغه د یو ځانګړي صلاحیت نه خبرې کولې . د سوریې کمونست ګوند د بعث د ګوند د کیڼ اړخ سره مرسته کوله چې صلاح جدید یې مشر ؤ ، او اوس په قدرت کې ؤ . خالد بکداش یو مسلکي کمونست او د پوره استعداد خاوند ، داسې بریالیتوب ته رسیدلی ؤ لکه څنګه چې شوروي اتحاد تل د سیمه‌ییزو کمونستو ګوندونو نه هم‌داسې غوښتل ـ د ده ګوند په فعاله توګه د ملي متحدې جبهې په حکومت کې شریک ؤ ، چې په کابینه کې یې یو وزیر هم درلود . نورو کمونستانو ته دا کار یو د پوهیدلو وړ بریالیتوب ښکاریده ، خو د عربو یووالی داسې یوه خبره وه چې دوی پرې ترپایه پوې نه شول . دوی په دوو دلیلونو د دې سره وران وو . یو خو دا چې د کارګرانو د یووالي د اصولو مخالف کار ؤ ـ او تردې زیاته دا وه چې د ناصر شهرت او لوړ والي دوی په ځمکه ویشتلي وو . په نتیجه کې شوروي اتحاد ته د عربي کمونیستو ګوندونو مشوره داسې شوه ، چې د دوی د پاره دا کار سم نه دی چې خپلې ټولې هڅې په یوه توکرۍ کې کیږدي ، دوی باید خپل قوت په عربي نړۍ کې خپور کړي ، او نه دا چې په یو هیواد کې یې را ټول کړي ، دا هغسې کار دی لکه چې یو سړي ته ټول قوت ورکړي .

د شوروي اتحاد د کمونیست ګوند درویشتم کانګرس د ۱۹۶۶ کال د مارچ د ۲۹ مې نه د اپریل تر ۸ مې پورې په مسکو کې وشو ، د دې نه وړاندې او وروسته په دې خبرو ډیر بحثونه وشول چې د شوروي اتحاد او عربي نړۍ ترمنځ اړیکې باید څنګه وي ، او په کلي ډول د کمونستو ګوندونو او ملي آزادي بښونکو غورځنګونو سره څه ډول ګوزاره وشي . دا نه لوړې ځل ؤ او نه وروستی چې د شوروي اتحاد مشرتابه بیا ځان د ستونځې سره مخامخ

ولید ، د یو ستر طاقت او د کمونیزم د مورني هیواد په توګه د پیلا پیلو رقیبو ډلو د ادعا ګانو سره لاس وګریوان شو . په ځینو حالاتوکی مشرتابه کولای شو د یو ستر طاقت د ضرورتـونـو پـه پلمـه ځانته مناسبی ایډیالوژیکي جامی ورواغوندي ، او کله یا د ایډیالوژۍ په رڼاکی د دولت په ګټه عمل وکړي، خو اوس د دواړو مسؤلیتونو د رفع کولو د پاره د جوړ جاړي اسانه لاره نه وه.

نژدي ټول عربي کمونستي مشران د کانګرس د پیل کیدونه یوه میاشت وړاندې مسکو ته تللي وو او د کانګرس نه وروسته څواونۍ هلته پاتي شول . د هر عربي کمونیست ګـونـد پـه د ننه کی ډیـر بحثونـه وشول ، د پیلا پیلـو ګوندونو ترمنځ خبرې اتـرې وشوي ، چی دا ټولې البتـه د مرکـزي کمیټې د متخصصینو په مرسته تـر سره شوي . خو دوی د جګسا د معما سره مخامخ وو چی ټولې ټوټې په مناسبه او ښایسته توګـه یو د بل ترخنګه نـه شوې ایښودل کیدای .

وروستۍ پریکړې ته ونه رسیدل ، خو لکـه څنګه چی پـه کمونیستي نړۍ کی تل داسی وي ، خبرې اترې د ګوندونو په خپرونو کې راتللې ، د ټولو مشر چی خالد بکداش ؤ چی د عربو کمونیستو ګوندونو په نمایندګۍ یې خبرې کولې ، او پیاوړي تیوریسن اولیانوفسکی ورته د سیاسي بیرو دریځ تفسیر اوه . د خبرو اترو په زړه کی پـه یو او بل شکل دا پوښتنـه راپورتـه کیدلـه ـ چی کمونیستان د مترقي غیر کمونیستو غورځنګونو سره څومره ور نژدي شي ، او د هغوی موقتي مشرتوب ومني که نه . دا هغه څه ؤ چی لینن په خپلـه مبارزه کی د منشویکانو سره تجربـه کړه ، او ستـالین دا شی پـه نـوې بڼـه تعبیر کـړ دفاشیزم او جنګ د تهدید په وخت کی کمونیستانوته امر کیږي چی پراخې متحدې ملي جبهې جوړې کړي . اوس په دریمه نړۍ کی د خلکو د زیات ملاتړ ورکسانو تر مشرۍ لاندې د ملي آزادۍ د کړښو سره موازي چی کوم بـریالیـتوبونـه ترلاسه شوي دي ، زوړ استدلال او منطق پـه نوي چوکاټ کې را ژوندی کړای شوی دی .

✻ ✻ ✻

خالد بکداش د ۱۹٦٥ کال د کمینفارم د میاشتنۍ مجلې د دسمبر په ګڼه کی 'د سولې او سوسیالیزم ستونځې' تر عنوان لاندې لیکلی بحث پیل کړ او په 'ملي آزادي ښنونکو غورځنګونو او کمونیستانو' باندې یې غږ وکړ . په دې مشهور بحث کی ډیر مسایل پـه نوې بڼه بیان شول . بکداش خپل بحث داسې پیل کړ :

شوروي اتحاد او نور سوسياليستي هيوادونه سره له دې چې د آسيا او افريقا د ځينو نويو ازادو شو يو هيوادونو سره د اتحاد او نژديوالي د پاليسۍ تشويق او ملاتړ كوي 'د دې مطلب دا نه دى چې په دغو هيوادونو كې كمونيست گوندونه او ډيموكراتيك ځواكونه ټول په عمومي توگه په هر ډول شرايطو كې د دوى د حكومت ملاتړ وكړي او د دموكراتيكو آزاديو له پاره د مبارزې غند نه وكړي'. ده وويل چې نه بله ټولنيزه ډله ، نه بل پوړ او نه كوم سرى د كارگر پوړ تاريخي دنده په غاړه اخيستي شي . هغه دا خبره ومنله چې داسې شرايط راځي چې يو بل ټولنيز پوړ يا كوم ځانگړى مشر د 'فاشيزم ، امپرياليزم ، جاگيردارۍ او په ځينو حالاتو كې د لويو پانگه والو پرضد مبارزه كې وړاندې كيږي' . د دوى ملاتړ بايد وشي ، 'خو مونږ بايد بيدار او سو چې دغسې اتحادونه د غلطو او پوچو نظرياتو تر تاثير لاندې داسې رانه شي چې د كارگر پوړ د رول او كړښې نه مبارزه بلې خوا ته واړوي' .

بكداش ټينگار كاوه چې كارگران بايد د ټولنيزو بدلونونو لارښود او مشران وي او 'راتلونكي به د پوړونو ترمنځ د مبارزې او د دغې مبارزې په نتيجې پورې تړلى وي' . هغه دغې مفكورې ته په شك وكتل چې وايي هغه چا چې ماركسيزم څه ناڅه منلى دى په راتلونكي كې به په دې پوې شي چې ټول ومني - 'داسې خلك شته چې وايي په اصطلاح د «عربي» ، «افريقايي» يا «اسلامي» سوسياليزم پيروانو ته به بالاخره دا خبره معلومه شي چې يواځنى رښتينى سوسياليزم علمي سوسياليزم دى . . . تجربې وښودله چې داسې نه ده' . هغه دا نظريه ردكړه چې وايي د هيواد د لوړ جوړښت په بنسټ كې هم بدلونونه راوړي : 'برعكس ، نړيوال او كورني عوامل د هيواد په لوړ جوړښت كې ناڅاپي بدلون راوړي شي چې پر بنسټ اغيزه وكړاى شي' : د الجزاير ، عربي متحدجمهوريت او سورې د ځمكو اصلاحاتو ته په گوته نيولو سره هغه وويل چې د پوځ او پوليسو په مرسته يواځې دولتي ماشين د دغسې مسلو د اواري د پاره بسيانه دى : 'څه شى چې د دې كار له پاره ضرور دى د خلكو نه يوه جوړه شوې اغيزمنه باصلاحيته انقلابي ډله ده چې د خلكو باور او ملاتړ ورسره وي' . هغه داسې خلك سكتارستان وبلل چې وايي د غير كمونيستو ډلوله خوا د لويو پانگه والو پرضد عمل ته د سوسياليزم نوم وركول سم نه دي : 'همدارنگه د داسې ويلو ضرورت نه پيدا كيږي چې دغسې هيواد د سوسياليزم لاره نيولې ده . دا نظر د هغه نظر سره برابر دى چې وويل شي د سوسياليزم د را وړلو له پاره د مشرى

رول اوس نور د کارگر پوړ په لاس کې نه دی بلکې دا کار اوس ناسیونالیستانو او کوچنیو بورژوازانو ته پاتې شوی دی، .

د بکداش رسمي ځواب د شوروي په میاشتنۍ مجله کمونیست کې د ۱۹٦٦ کال په جنوري کې د اولیانوفسکي لـه خوا 'پـه ازادو شویو هیوادونو کې د غیر سرمایه داري پرمختګ ځینې ستونځې، تر عنوان لاندې را ښکاره شو .

اولیانوفسکی ولیکل چې 'ژوند د یوکین لاسي بلاک د جوړیـدو غوښتنـه کوي چې ډیر ځیرک او مجهز مارکسیستي لیننستي عناصر پکې د ملي دموکراتانو د دوستانو او مرستیالانو رول ولوبوي - د سوسیالیزم د ایدیالوژیکي بل ځراغ او د پرمختللي جنګیالي رول . پـه دغسی بلاک کې د علمي سوسیالیزم پلویان کولای شي دې ته سمه ښه ورکړي. . .که مارکسیستان - لیننستان په کین لاسي بلاک کی دا دنده په غاړه واخلي چې د مترقي عناصرو سره مرستـه وکړي ځو غلطۍ ونه کړي نو په حساسو شیبو کی به د پرمختګ د پاره ډیر کټور قدمونـه واخیستلی شي'.

اولیانوفسکی د وروسته پاتې هیوادونو په کمونیستانو انتقاد وکړ چې هلته کارګـري پوړنشتـه ، او دوی غواړي د سوسیالیزم تر راوړلو دمخه د پرولیتاریا دکتاتوري راولي . مطلب دادی چې پـه صنعتي بنسټونو ولاړ پانګـه وال نظام باید جوړ شي ترځو کارګر پوړ وروزل شي - دا نظریـه وختي په ځینو ځایو کې وړاندې شوې او مسترده شوې ده .

هغه وویل چې د ملي دموکراسیو ایدیالوژي خپل هدفمند دلیلونه لري . په دی ډیر وخت تیریږي چې ملي انقلابي ګوندونه د مارکسیزم لیننیزم په لور ولاړ شي . مارکسیستـان باید دومره نرم او د بدلون وړوي چې خلک را ونـه پاروي او دا خبره له یاده ونـه باسي هغه خلک چې د مارکسیـزم یوه برخـه نن مني ، کیدی شي سبا ټول ومني .

اولیانوفسکی هغه کمونیستان وغندل چې د مارکسیستي پاکۍ دعویٰ کوي او د خلکو نه تجرید وي . کمونیستانو ته د ده مشورې داسې وې :

۱ - د نوې ټولنې د جوړیدو پـه پړاو کې ، باید د دولت ماشینري د غیر سرمایه داري پرمختګ د اهدافو په چوکاټ کی کار وکړي .

۲ - وسله والو قوتونو ته باید ځانګړې پاملرنه وشي ، او هغـه عناصر چې پـه غیر سرمایه داري پرمختګ عقیده نه لري له منځه وایستل شي .

۳ ـ د دولت ماشين بايد پاککاري او له سره جوړ شي .

٤ ـ د نوې ټولنې د جوړولو په کار کې بايد کارگران په حرکت راوړل شي ، او د هيواد په اداري نظام کې د هغوی رول زيات شي .

٥ ـ د اهميت وړده چې د ضرورت په وخت کې داسې يو لوړ سياسي گوند جوړ يا پياوړی شي چې د علمي سوسياليزم نظر او عمل سره نژدې او تطبيق کړي او په دې ډول دولت تنظيم او کنټرول کړي .

اوليانوفسکي کمونيستانو ته په نصيحت کولو کې له ځينو ستونځونه باخبره ښکاريده . په دې کې لاندې ټکي را تلل :

'په هيڅ ډول ټول ملي دموکواتيک مشران په دې نه شي بريالي کيدای چې نظم او دسپلين راولي ، او نه ټول خلک د نوې ټولنې د جوړولو د پاره ضروري سخت کار او زيار ايستلو ته تيار دي . ډير وختو نه داسې کيږي چې د ملي دموکراسۍ ځيني نماينده گان خپلو اهدافو ته د رسيدلو له پاره دبې وخته اوبې ضرورته تادۍ، اوبنسټيزو اصلاحاتو او نيمگړي ټينگار ځرگندونه کوي .

د ملي دموکراسيو په منځ کې محافظه کار عناصر د علمي سوسياليزم د خپريدو مخنيوی کوي ، اوښي افراطيون په ځرگنده توگه د کمونيستي ضد ايډيالوژۍ د خپرونې کار کوي' . د دې مخنيوی بايد وشي .

کمونيستان بايد خامخا د دين پرضد مبارزه وکړي ، خو دا مبارزه ډيره ځيرکه او هوښياره وي . هغه زياته کړه چې ځيني ملي دموکراتان او آن چې کمونيستان هم هڅه کوي علمي سوسياليزم د جغرافيوي ، تاريخي ، کلتوري ، ملي او نژادي عواملو په نظر کې نيولو سره د سيمه ييزو شرايطو سره جوړ تطبيق او عملي کړي . داسې خلک په دې عقيده دي چې د انقلابي ارزښتونو په چوکاټ کې ، ملي او نژادي يووالی د طبقاتي يووالي نه ډير ارزښت لري' . دا مفکوره غلطه ده او پرضد يې بايد مبارزه وشي .

د دې ټولو بحثونو نه په قاهره کې داسې نتيجه واخيستله شوه چې په شوروي اتحاد کې د پاليسۍ په ټاکلو باندې پرله پسې خبرې رواني دي ، او کيدي شي د اسيا او افريقا پيښو پرې زياته اغيزه کړې وي لکه چې د اروپايي کمونيستانو خفگان او غوصه د 'توگلياتي وصيت ، کې را ښکاره شوه او داسې نور . داسې معلوميدله ښايي د عربي کمونيستو گوندونو او شورويانو ترمنځ يوه موافقه شوي وه چې کمونيست گوندونه بايد متحد اوسي ، سره له دې به

هم په دوی کي باید بیلا بیل عناصر تر یوې اندازې د آزاد او خپلواک عمل اجازه لري . خو د خالد بکداش او اولیانوفسکي په نظریاتو کي د پاملرنې وړ توپیر ؤ - خالد بکداش په دی عقیده ؤ چي هر سیمه ییز ګوند یوه ځانګړې پدیده وګڼله شي او د مارکسیزم لیننیزم شعار څه ناڅه د ستالین د مفکورې په سمون پوره کړي ، خو اولیانوفسکي غوښتل دوی د ملي تنظیمونو په د ننه کي وساتي . داسی خبرې راوتې چي شوروي اتحاد غواړي په یوه دوه ښاخیزه پالیسۍ کار وکړي . په ۱۹۶۰ کلونو کی د دوی او سیمه ییزو ګوندونو ترمنځ اړیکی کمزورې شوي دي ، هغه وخت چي په ملی آزادي ښبونکو غورځنګونو باندی زیات باور وشو ، خو چي کله د بن بیلا او نکروما غوندې مشران ناڅا په له منځه لاړل شورویان په دې پوه شول چي د مترقي مشرانو شته والی هیڅکله د مترقي پالیسیو د شته والي تضمین نه شي کولای . دوی کمونیست ګوندونه پریښي وو چي جارو شي او یواځی مترقي مشران د دوی پیروي وکړي . خو مونږ ګومان کاوه اوس هم په سیاسي بیرو کی د نظر اختلاف ؤ - پودګورني ، سوسلوف او پونا ماروف په سیمه ییزو کمونیستو ګوندونو زیاته تکیه کوله ، او برژنف ، کوسیګین او شیلیپین یې مخالف وو . وروستۍ نتیجه دا شوه ، څنګه چي بخونه لا پای ته نه وو رسیدلي ، شوروي اتحاد د یوې نرمی پالیسۍ پلوي کوله ، په داسی حال کی چي سیمه ییز کمونیست ګوندونه به ښایي د ملي تنظیمونو په کینو اړخونو کي ورننوځي او هلته به خپل ځانونه ټینګ کړي .

* * *

د منځني ختیځ په وړاندې د امریکی د دریځ سختوالي ، او د روس د دریځ ښنستیزې څېړنې ، په عربی هیوادونو کی اټکل شوې نتیجه را ونه ایستله - یو شی را ووت چي ورته د امریکی او روس 'دهلیزونه' ویل کیدی شي . کله چي دا معلومه شوه چي په شوروي اتحادکی داسی کسان شته چي ګټی یې د مصر پورې تړلې دې ، او هغوی زمونږ دوستان ګڼل کیدی شي ، نو په مصرکی هم داسی اشخاص را پیدا شول چي د امریکایانو او یا روسانو دوستان ګڼل کیده ، خو دا خبره زیاته د یو سوء تفاهم نتیجه وه . فیلډ مارشال عامر به تل د روس په خوا کي بلل کیده ، خو دا یواځی له دی امله چي دی د روس سره د وسله والو قوتونو پورې د تړلو اړیکو مسؤل سړی ؤ ، د عمومي مرستو په هکله د علي صبري موقف هم دغسې ؤ ، په صنعتي چارو کی عزیز صدقي ('د مصر د صنعت تزار') بلل کیده ، او صدقي سلیمان د لوړ بند وزیر ؤ . دوی ټول په پرله پسي

توګه د روسانو سره په معاملو بوخت وو او طبعاً دوی تـل دې تـه تشویقیـدل چې د خپلو معاملـه کوونکو سره ښه ګوزاره وکړي . پـه همدی ډول ذکریا محی الدین ، عبدالمنعم ، کیسوني او سید ماري د لویدیځ سره د اړیکو مسؤل خلک وو ، نو دوی ته د «امریکایانو خلک» ویل کیدل . خو دا ټولې تاپې رښتیا بې ځایه وې .

په سیمه کې د امریکې بې باکه سیاست د مصر او شوروي د واړو حکومتونو پاملرنه ځانته را واړو له او ډیر معلوماتونه یې په خپلو منځو کې تبادله کړل . دا هغه وخت ګټور وو ، خو یو کال وروسته یې ډیر جنجالونـه را پیدا کړل . همدارنګه د لوړې سویې اړیکو د درلودلو ضرورت احساس شو ، نو بیا د ۱۹۶۶ کال په مې کې قاهرې ته د کوسیګین د راتلو تیاری ونیول شو . د ده د راتګ نه وړاندې په مسکو کې د مصر سفارت ته څه خبرونـه ورسیدل چې د شوروي اتحاد د مشر تابه کړی په دې ډول غواړي پـه مصر کې د چارو د رښتینـوالي پلټنه وکړي . د مثال په توګه دوی غواړي پوه شي چې ناصر په پوځ او خلکو کې څومره ملاتړ لري ، سوسیالیستي اتحاد څومره قوت لـري ، دوی تر کومې اندازې د ځان او د مصر ټولنیز انقلاب نـه دفاع کولای شي ، پـه پوځ کې تر کومې اندازې دیني اړخ یا مذهبي عناصر ورننوتي دي ، او ایا په پوځ کې کوم سیاسي تنظیم شته که نه ، په هیواد کې د ارتجاعي ځواکونو قوت څومره دی ، او داسې نور . دا ټولې پوښتنې چې د مصر په کورنیو چارو کې لاس وهنه ګڼل کیدی شي ، نیغ پـه نیغـه نـه خو پـه مسکـو کې د مصر د سفیر سـره پـه څو پرله پسې غونډو کې د روس د بهرنیو چارو د وزارت معین سیمینوف راپورتـه کړي .

✱ ✱ ✱

د دې نه لږ وړاندې د ۱۹۶۶ کال په اپریل کې د صدر اعظم یوسف ظاین په مشرۍ یو سوریایي هیئت د مسکـو نه لیدنه کړې وه ، او دا څرګنده وه چې شوروي د یو شمیر عربي هیوادونو سره اړیکې ښه کول غوښتل ، چې پکې سوریه او الجزایر چې اوس پکې هواري بومدین قدرت ته رسیدلی ؤ ، هم شامل وو . په حقیقت کې دوی پـه عمومی ډول د عربو سره د ډیر نرم دریځ نـه کار اخیست . خو د خپل نفوذ د خپرولو د پاره د نورو عربي هیوادونو سره د دوی اړیکې زیاتې شوې ، دوی د ناصر اومصر سره ځانګړې اړیکې ساتلې او نورو ته په

دې هکله منکر وو . د شرايطو زور او په سيمه کې د کمونيستو ګوندونو له خوا فشار دوی مجبور کړل د خپلې هغې لوړې وعدې نـه تير شي چې د نورو عربو سره اړيکې به د مصر له لارې اداره کيږي ، خو د دې له پاره چې خپلـه دغه پاليسي لږه آواره کـړي نو مصر يې د نورو عربو سره له خپلو مذاکراتو څخه خبراوه . کوسيګين چې قاهرې ته را ورسيد ناصر ته يې وويل چې سياسي بيرولـه ده نـه غوښتي دي تاسې د ظاين سره زمونږ د خبرو لـه نتيجې نـه خبر کړم . ده د شوروي د هغې موافقې نه ناصر خبر کړ چې د سوريې سره د يو بند او يو هايدروالکتريکي برج په جوړولو کې مرستـه کوي ، او لـه ناصر نـه يې پوښتنه وکړه چې د ده خوښه ده که نه . ناصر اريان شو ـ هغه وويل ، 'هر کار چې د هر عرب هيواد له پاره کيږي مونږ د هغې هرکلی کوو' . د خبرو په منځ کې د ژبې په سر کوسيګين له ناصر نه پوښتنه وکړه چې په دې کې کوم ځانګړې اهميت ويني چې د سوريې دري واړه لوی مشران ، جمهوررئيس ، صدر اعظم او د بهرنيو چارو وزير ـ ډاکتران دي . د ناصر ځواب دا ؤ چې : 'ته راته ويلی شي په دې کې کـوم ځانګړی مطلب پـروت دی چې برژنف ، پودګورني او ته دري واړه انجنيران ياستئ' ؟

کوسيګين بې له شکه په دې پوی شو چې له شوروي اتحاد نه پـه بيلابيلو برخو لکـه وسلې ، صنعت ، پور ، غنم او نوروکې د مصر پـرلـه پسې غوښتنې تاو تريخوالی را پيدا کوي ، او دواړو خواوته په کار ده چې په دې ځان پوي کړي . نو ، سره لـه دې چې ده د دغو پوښتنو ځوابونـه پلټل ، خو پـه ډيره ماهرانه توګه يې دا تکي راپورته کول . هغه د سوريې د نوي رژيم سره د مصر په اړيکو ځان پوه کول غوښتـل . شورويانو داسې وښودلـه چې غواړي مصر بايد د بعث د ګوند د کيڼ اړخ د حکومت ملاتړ وکړي ، چې پکې کمونيستـانو هم برخه درلوده ، او د دې نه پـه ويره کې وو چې کيـدی شي د سوريې او مصر ترمنځ همـاغسې اختلاف را پيدا شي لکه چې د عـراق د قاسم سره يې پيدا شوی ؤ . کوسيګين همدارنګه په مصر کې د سياسي تنظيمونو په هکله ډيرې پوښتنې وکړې ـ پـه عربي سوسيالستي اتحاد کې کـدري ډلې څنګـه وده کوي ، او داسې نورې .

بيا بحث جنجالي شو . پـه منځني ختيځ کې د ورځ پـه ورځ خرابيدونکو حالاتو له امله ـ د سوريې او اسرائيلو ترمنځ زياتيدونکې تاو تريخوالی ، د سوريې د رژيم له خوا جنګ ته تياری او مصر له دې امله ملاتړول چې په ګډه مبارزه

کې مرسته نه کوي ، د الفتح د فعالیتونو زیاتوالی ، ناصر داسې احساس کړه چې د نورو وسلو د پاره غوښتنه وړاندې کړي ، او هم یې شوروي اتحاد نه د ځینو پخوانیو پورونو د سود وړکولو د ځنډیدلو غوښتنه وکړه . کوسیګین ځرګنده کړه چې له بده مرغه دغه غوښتنې په مسکو کې د مصر د سفیر له خوا د شوروي د بهرنیو چارو د وزارت معین سیمینوف ته ډیرې ناوخته وړاندې شوي چې د ده تر راتګ وړاندې پرې سیاسي بیرو غور کړای وای . هغه زیاته کړه چې نوی مشرتوب څه ډول کارکوي ، تینګار یې وکړ چې غوښتنې باید مسکو ته ډیرې وختي ورکړل شي ، ترڅو په سمه توګه ترغور او اجراء لاندې ونیول شي . هره غوښتنه باید د اړوندې ادارې له خوا وڅیړله شي . اقتصادي ، صنعتي ، وسله وال پوځونه او نور . د سیاسي بیرو د عمومي پالیسۍ په رڼا کې ، د دغو ادارو د سپارښتونو په چوکاټ کې د سیاسي بیرو تر غور وروسته تصویبیږي . ټول هغه څه چې ده وویلاي شول دا ؤ چې دی به په مسکو کې وګوري چې د مصر د وسلو غوښتنه د مناسب چینل له لارې شوې ده .

کوسیګین وویل چې د شوروي د پورونو د سود ورکولو د وروسته کولو غوښتنه چې مصر یې کوي ډیره ګرانه خبره ده په داسې یوه غوښتنه کې یواځې مصر نه راځي ، بلکې دا داصولو خبره ده چې نور هیوادونه هم بیا دغسې غوښتنې راپورته کوي . هغه وویل چې شوروي اتحاد د دریمې نړۍ په هیوادونو باندې ۲٤ میلونه روبله پور لري ، او که د دغې پور بیرته ورکولو کې هر ډول ځنډ راځي دا به د شوروي اتحاد عمومي پلان تربدې اغیزې لاندې راولي . هغه وویل چې شوروي یو پلانیزه اقتصادي نظام دی ، او دوی مجبور دي پوي شي هر کال په هره برخه کې کوموشیانو ته څومره اړتیا ده . هغه د ویتنام په جنګ پورې تړلو د شوروي اتحاد استثنائي ستونځوته ګوته ونیوله . هغه وویل ‹چینایان ډیرې خبرې کوي ، خو دا مونږ یو چې ورکول کوو› . هغه ګیله وکړه چې شمالي ویتنامیان د اعلیٰ درجې روسي وسلو ډیپوګان لري چې کار ځنې نه اخلي ، دا یې د ذخیرې په توګه د راتلونکي له پاره ساتلي دي . همدارنګه شوروي اتحاد شمالي ویتنام ته ټول هغه څه برابر کړي دي چې دوی غوښتي ، داسې وسلې یې هم ورکړي دي چې دوی بیخي نه پیژندلې ، او تکنیشنان یې ورلیږلي دي چې د وسلو د کار چل ورزده کړي . هغه دا هم ځرګنده کړه چې شوروي اتحاد شمالي ویتنام ته د پوځي قطعاتو د وربښلو ست هم کړی دی ، خو هغوی نه دی منلی ، او داسې معلومه شوی ده چې چینایان په شمالي ویتنام کې

د روسي پوځونوشته والی نه شي زغملای . کله چې کوسیګین یادونه وکړه چې شمالي ویتنامیانو د وسلو د یو ستراتیژیک ګودام د جوړولو ارزو درلوده ، د ناصر زغم ونه شو او وی ویل چې 'مونږ هم غواړو وسلې ذخیره کړو' .

کوسیګین ناصر ته کیسه وکړه چې ده کله د هوچیمن سره د ویتنام د جنګ د پراختیا په هکله خبرې کولې ، ویلي یې ؤ چې که جنګ بس نه شي امریکایان به نور پوځونه هم راولیږي ، یا به جنګ تر ډیرې مودې روان وي ، هوچیمن په داسی ویلو سره چې 'زه غوارم هغوی نور پوځونه راولیږي'. هغه هک پک اریان کړ . هوچیمن ناصر ته ویلي ؤ چې د روسانو په دی کی هیڅ کار نشته د هغه چا د پالیسیو سره غرض وکړي چې په ویتنام کی جنګیږي : 'هغوی چې فکر کوي چینایان د خپلې مفکورې د کلکولو له پاره مونږ جنګ ته تشویقوي ، بیخی لیوني دي . که څوک مونږ ته را شي او ووايي چې غواړي منځګړیتوب وکړي ، مونږ به ورته ووایو چې هانوي مونږ سره څه معامله نه لري - زه غوارم د جنوبي ویتنام د ملي آزادۍ بښونکې جبهې سره خبرې وکړم' .

ناصر ته په یو پیغام کی هوچیمن یادونه کړی وه چې ده او . م . ن . روی هندي کمونیست په ګډه د لینن سره په یوه کتنه کی دواړو هغه ته وویل چې د ربښتیني نړیوال انقلاب مرکز په اروپا کی نه شي کیدي ، دا مرکز به حتماً په آسیا کی وي ، ځکه د نویو کارګري ځواکونو زیات شمیر خلک دلته پراته دي .

د کوسیګین نه په قاهره کی مونږ بله غوښتنه دغنمو وکړه . ناصر ورته کیسه وکړه چې د امریکایانو سره مونږ څومره ستونځې لرو ، مونږ په کال کی له دوی نه یونیم میلون ټنه غنم اخلو ، خو اوس هغوي ګواښیږي چې کم یې کړي ، یا یې کیدي شي بیخي بند کړي . ناصر غوښتل ځان پوه کړي که دا کار وشي په دې برخه کی په شوروي اتحاد حساب کیدي شي ، که نه ، چې مصر ته مرسته ورسوي . کوسیګین په دې هکله ډیر ربښتیني ؤ . هغه وویل دغنمو برابرول د شوروي اتحاد د ټولو نه کمزوری ټکی دی . هغه پوښتنه وکړه چې مصر ولې زیات غنم ونه کرلي شول . ناصر ورته بیان کړه چې مصر د خپلې کرنې ورځمکی نه ډیر ښه حاصل ترلاسه کړی دې . یو جریب ځمکې په کال کی د ۳۷ پونډو په ارزښت غنم ، د ۱۲۰ پونډو په ارزښت چغندر او د ۲۵۰ پونډو په ارزښت میوې او سبزیجات حاصل ورکړی دی . کوسیګین په دې خبره خوشاله

شو . وی ویل ، 'مونږ به وکړو ، دا ټول د فصلونو پورې اړه لري . زه درسره د څه شي وعده نه شم کولای . تاسې به دوه شیانو ته انتظار باسئ - موسم ته او سیاسي بیروته' .

د دی نه دوه میاشتې وروسته د ناصر د غوښتنو څواب په ډیره عجیبه غیر مستقیمه لاره را ورسید . په مسکو کی په یوه میلمستیا کی چی د مصر سفیر د جولای د انقلاب د کلیزې د مراسمو د لمانځلو له امله کوله ، یو لوړ رتبه مامور هغه ته ور نژدې شو او ورته وی ویل : 'زما نوم مه اخله ، خو فکرکووم دغنمو د غوښتلو له پاره به اوس ډیر مناسب وخت وي' . په دومره کوچنیو خو مهمو ټارو سره شورویانو د مصر په وړاندې چی اوږدې اړیکې یې ورسره درلودې ، غوښتل خپل دریځ پیاوړی کړي .

کوسیګین داسی یوسړی دی چی تل د واقعیتونو او ارقامونه خوند اخلي . دا د ده دکتنې په وخت کی د خبرو په دوران کی هغه وخت ښه څرګنده شوه چی په قاهره کی د څمکې لاندې د ریل ګاډي د سرکونو د یو سیستم د جوړولو په امکاناتو له ده سره خبرې وشوې ، ترڅو د قاهری زړه او اوږده ترافیکي ستونځه آواره شي . آیا شوروي اتحاد به په دې کی مرستې کولو ته تیاروي ؟ کوسیګین فوراً تخنیکي پوښتنې راګوزار کړې - داسی ؤ لکه د اوبو یو بند چی را خوشي شي . انجنیران به د څه ډول خاورې سره مخامخ شي ؟ ډیرې دي که خاوره ؟ په څه نسبت ؟ د ساختماني مسلکي بیلا بیلو برخو د لګښت په هکله یې له خولې نه ډیر زیات ارقام راوایستل . ده هاغسې تخنیکي جنجالونه وشمیرل لکه څنګه یې چی بیا څه موده وروسته د لوړ بند نه د برق د لاس ته راوړلو د پروژې په هکله خبرو اتروکی را وایستل .

⁂ ⁂ ⁂

په عمومي ډول زما په فکر د شوروي نوي مشران اوس په دی لوبو پوهیدل چی له ناصر سره لږو ډیر په کوم واټن کی وو ، خو نورې عربي نړۍ دوی ته له سر دردۍ پرته نوره هیڅ ګټه ونه رسوله . دوی په تیره بیا د دمشق او بغداد د رقیبو بعث رژیمونو ترمنځ د ترخو ناندریو تبادله کولو ډیر په عذاب کړل . د ۱۹۶۶ کال په دوبي کی د دغو دواړو رژیمونو بیل بیل هیئتونه مسکو ته لاړل ، کوسیګین ته وخت په لاس ورغئ د سوریې د بهرنیو چارو د وزیر ډاکتر ابراهیم ماخوص نه یې پوښتنه وکړه چې ولې د ده حکومت د عراق د حکومت د پالیسیو سره مرسته نه کوي . ماخوص ورته وویل ،

'گوند پالیسي ټاکي ، اوزه یواځې د بهرنیو چارو وزیر یم . خو له یاده مه وباسه چې زمونږ او د عراق د حکومت ترمنځ وینه توی شوې ده' . کوسیګین اریان شو ، 'وینه' ، ستا مطلب څه دی' ؟ ماخوص وویل ، 'دا یو کسات دی' ! ماخوص همدارنګه کرومیکو ته ګیله وکړه چې خالد بکداش په دمشق کې د لوی حمیدیه بازار سوداګرانو ته ویلي ؤ چې دوی د سوریې د اقتصاد له پاره ډیر مهم دي او بدکارو بعثیانو تاسی و ځپلې . د اریانتیا وړنه وه چې د شورویانو په دغو سیمه ییزو د ښمنیو سرنه خلاصیده .

له وروسته کله چې د عراق صدر اعظم عبدالرحمن بزاز 'په د مشق کې د هغو بې مسؤلیته خلکو' په هکله خو له پرانستله ، کوسیګین ورته د خفګان نه د ډکوښښنو په الفاظو کې وویل : 'نه به داوي چې د یو بل په سروهلو باندې لږ وخت ونیسئ او زیات وخت د اسرائیلو په سروهلو تیر کړئ' .

دا وخت ؤ چې په عربي نړۍ کې د کاجي بي فعالیتونه را ځرګند شول . د دې نه وړاندې د روسانو د پاره د معلوماتو د را ټولولو دومره ضرورت نه لیدل کیده . مصر ته د وسلو کاروان دوی ته دا فرصت په لاس ورکړ چې معلوماتونه را ټول کړای شي . خو اوس دوی د یو شمیر داسی معاېې پوښتنو سره مخ وو چې ځوابونه یې غوښتل ، په تیره بیا د مصر او امریکې ترمنځ د اړیکو په هکله ، چې په دې برخه کې دوی تل بدګوماني کوله . د نړیوال بانک د رئیس جارج ووډز سفر قاهرې ته دوی ډیر راوپارول . په مسکو کې د مصر د سفارت د آتشي دوه غړي هر یو د سلوطلایي سکو په قاچاق په مسکو کې نیول شوي وو ، دوی ته ویل شوي وو چې په دې شرط به دوی خوشي شي چې موافقه وکړي د کاجي بي د پاره کار وکړي .

د همدغې مبارزې د یوې برخې په توګه څوکسه مصري پوځې منصبداران چې په شوروي اتحاد کې په زده کړه بوخت وو ، یوه ورځ یې د دوی د پاره ټاکل شوی د سوسیالوژي درسي کتاب چې نوم یې د 'کمونیزم علمي بنستونه' ؤ' راووړ ، دوی په دې کار سره ډیر اریان شول. همدارنګه د دوی د استوګنې په کوټو کې ډیرې ډیرې کمونیستي ادبیات او کتابونه ایښودل شوي وو . د شورویانو سره یو لیکلی تړون لاسلیک شوی ؤ ، مصري پوځې منصبداران چې په شوروي کې زده کړه کوي ، ایدیالوژیکي او فلسفي درسونه به پري نه لوستل کیږي ، په دې هکله عاصر ، کریچکوته یو شکایت ولیکه .

* * *

په دې کې شک نشته چې د ۱۹۶۶ کال په دوبي کې شورويان د نړيوال عمومي حالت له امله ډير انديښمن وو . هغوی داسي پوي شوي وو چې رئيس جانسن هرخطرناک کار ته لاس اچوي ـ 'هغه له ډالس نه زيات خطرناک دی، ' برژنف اوتانت ته په همدي عبارت وويل ـ دوی ته دا خبره هم بې وخته ښکاريده چې د تاو تريخوالي په داسي يو وخت کې هغه عربي هيوادونه چې دوی خپل انديوالان گڼل ، وکولای شي خپل منځي اختلافونه اوار کړي . يقيناً دوی ارزو درلوده لږ تر لږه مترقي رژيمونه لکه مصر ، عراق ، سوريه او الجزاير بايد د يوې گډې متحدې جبهې په بنه عمل وکړي او د ويني اوکسات په ناندريو کې ځانونه ښکيل نه کړي ؟ د ايسينا ، هسپانيي ، د سار او استريا کيسي دوی ته په ياد وې او له دينه ويريدل چې يوځل بيا خپل منځي اوکورنۍ شخړې دلته د لويو قدرتونو د مداخلې او لويو جنگونو د پيښيدو سبب نه شي .

د ۱۹۶۶ کال د اکتوبر په ۷ مه په مسکو کې د مصر سفير مراد غالب قاهرې ته يو راپور راوليږه چې پکې د روس له نظره د حالاتو څيرنه شوي وه ، هغو خطرونو ته گوته نيول شوې وه چې مصر ته متوجه وو د دوی په فکر مصر ورته بايد له پيښيدو وړاندې تياری ونيسي . هغه ليکلي وُ شورويان په دې عقيده دي چې د سيمې په هکله د امريکې نوې پاليسي د جوړيدو ترکار لاندې ده . د ناتود پوځي تړون نه د دوگول په وتلو سره امريکې په فرانسه کې خپل ځای له لاسه ورکړ . ايتاليه هم د دې ځای نه شي نيولای . د مديترانې په بله خوا کې ترکيه اوس هم د امريکايانو په لاس کې ده خو د هغه هيواد خلک د امريکا د نفوذ سره مخالف دي . پرځای يې د مديترانې جنوبي سواحل يوه ممکنه ستراتيژيکه سيمه گيدای شي ، او دا به د امريکايانو له خوا په تونس ، مراکش ، ليبيا او آن په الجزاير باندې زيات فشار راوړي شي . يواځنی هيواد چې په دغې ستراتيژۍ کې جوړ نه راځي مصر دی ، نو د امريکې هدف به دا وي چې مصر خراب کړي او په عربي نړۍ کې د ده د زيات نفوذ لرونکی موقف له منځه يوسي .

مراد غالب وړاندې وويل چې شورويانو ده ته ډاډ ورکړی دی دوی داسي معلوماتو نه ترلاسه کړي دي چې امريکايان لگيادي په شمالي افريقا کې خپل مرکزونه تقويه کوي (دې د کنترول د يوې کوټې مفهوم درلود چې د ليبيا

حکومت پري نفوذ نه درلود) د میزایلو تراغیزي لاندې یې راولي ، او دا د جنګ په وخت کې د مصر او سوریې پرضد په کار اچول کیدی شي . د دی مطاب داسی کیدي شي چی امریکا یې میزایل به د یو عربي هیواد له خاورې نه په بل عربي هیواد کې په هدف باندې ویشتل کیږي ، او په داسی شرایطو کی بـه د شوروي اتحاد لـه پاره ګرانـه وي پرځای ځواب ورکـړي . ښایی دا هغـه څـه وو چی امریکایانو غوښتل. شورویان له دی ویریدل چی کیـدي شي سیا داسی شرایط را پیدا کـړي چي په سیمه کی د جنګ اوربل کړي . که داسی کار وشي ، مصر به برید پیل کوونکی وګڼل شي ، امریکایان بـه پـه دې پلـمه مداخلـه وکـړي چی غواړي دلته سوله وساتي .

د دی تحلیل په رڼا کی شورویانو په عربي نړۍ او شمالي افریقا کی د بهرنیو پوځي اډو د شته والي پرضد په کلکـه او پرله پسی توګه مبارزه تینګـه کړه . دوی همدرانګه د عربو د خپل منځي مخالفتونو د آواري هځی وکړې او په کلکه یې د داسي شرایطو د را پیدا کیدلو مخنیوی کاوه چی د عربـو ـ اسرائیلو ترمنځ تاو تـریخوالی پـه جنګ بـدل شـي . د شوروي وروستـۍ انـدیښنـه داوه چی کیدي شي د امریکایانو نـوې پالیسي مصر تـه د لـویـو اقتصـادي مرستـو پـه ورکـولـه سره پیـل شي . کیـدي شي مصـر دا مرستـه ومنـي ، خـو دا حقیقت باید ولیـدل شي چی دا د مصر د پوره ورانولو د پاره یو دام دی ، او باید د دی مقابله وشي . په څرګنده توګه سیاسی بیرو په دی هـکـله ډیـر سوچ کړی ؤ . دوي په دی ښه پوهیدل چی اوس هم مصر بنسټیـز رول لوبوي ، او خپلې اړیکې یې له مصر سره (تودې) وستایلې . اوس هم مصر د دوی په سترګو کی د عربي نړۍ ترټولو غښتلی هیواد ؤ ، خو دا د الف درجی له موقف نه اوس په کراره کراره را ښوئیده .

یوه میاشت وروستـه د ۱۹۶۶ کال پـه نومبر کی عامر مسکو تـه لاړ ـ کوسیګین ورسره د عربو ـ اسرائیلو مسله را پورته کړه . داسی ښکاریده دا لومړی حل ؤ چی شوروي اتحاد د دغي مسلې د آواري له پاره په تینګـه فکر کول پیل کړي ؤ . کوسیګین پوښتنه وکړه داسی کومه لاره شته چی پـه سیمـه کی د وسلو اندازه راکمه کړای شي؟ دا داسی یوه پوښتنه وه چی مصر به زیاته له امریکایانو نه اورید له ، نه د روسانو نه .

✱ ✱ ✱

د څه وخت راهیسې ناصر په دې فکر ؤ چې برژنف مصر ته را وغواړي . دا غوښتنه په غیر رسمي توګه شوې هم وه ، چې لوړې ځل ورسره برژنف خوښي څرګنده کړې وه . خو هغه غوښتل پوي شي دا میلمستیا به په څه مناسبت وي ؟ هغه ته وویل شو چې د لوړ بند د بجلۍ برج په کار پیل کوي ، هغه دا مناسبه وګڼله . بیا مسکو په دویم چرت کې شو . له دینه په ویره کې شو چې دا کتنه به خلکو ته د خروسچف راتګ ور په یاد کړي ، او د هغې سره به یې خلک پرتله کړي . نو لیک یې را ولیږه ، ښېنه‌یې وغوښتله او مصر ته یې خپل سفر وځنډاوه . ۱۹۶۷ کال د روسي انقلاب پنځوسم کال ؤ ، دوي غوښتل دا کلیزه په شاندارو مراسمو ونمانځي . مسکو پاک شو ، خلک وخوځېدل ، اضافي مصرفي شیان بازار ته راوړل شول او د سیاسي بیرو غړي په ټول هیواد کې خپاره شول چې د جشن له پاره تیاری ونیسي . په حقیقت کې په دې بانـدې یو شمیر انتقادونه کیدل چې په دې وروستیو کې برژنف په بهر کې په سفر کولو بانـدې زیات وخت تیر کړ ، اکثره وخت د ختیځې اروپا په هیوادونو کې ؤ ، د دې خبرې احساس کیده اوس هغه وخت دی چې کورنیو معاملوته باید زیاته پاملرنه وشي .

خو ډیر شیان وو چې خبرې پرې کیدې ، او شورویان له دینه ښه خبر وو په عربي نړۍ او د دریمې نړۍ‌په هیوادونو کې په پرله پسې توګه دا اندیښنه موجوده وه چې دیتانت څرنګه عملي کیدي شي (دا وخت د 'یوه نوي یلتا' په هکله ډیرې خبرې کیدې .) د ۱۹۶۷ کال په مارچ کې دوی ګرومیکو ددرې ورځو په سفر قاهرې ته را ولیږه . ګرومیکو په طبیعي ډول د برژنف عوضي نه ؤ ، خو چې څنګه راورسید وې ویل چې دی د بهرنیو چارو د وزیر په حیثیت نه دی راغلی بلکې د سیاسي بیرو د کاندید غړي په توګه راغلی دی ، هغه په دې خبره ټینګار وکړ چې د مصر سره د شوروي اتحاد اړیکې دومره اهمیت لري چې تل ورته د سیاسي بیرو پاملرنه وي . ګرومیکو ناصر ته ډاډ ورکړ چې شوروي اتحاد له امریکې سره پټ تعهدات نه لري . هغه وویل : 'دانه شوی دي ، او نه به وشي .' امریکایان غواړي ستونځې را پیدا کړي . دوی غواړي داسې وښيي چې اړیکې یې له موږ سره ښې شوي دي ، او موږ او دوی په هر شي کې سره مشوره کوو . خو دا رښتیا نه ده . د مثال په توګه په قاهره کې د امریکې شارژدافیر غوښتل هلته زما له رسیدو نه لږ وړاندې زموږ د سفیر سره په تماس کې شي . زموږ سفیر داسې فکر کړی ؤ چې امریکایان غواړي زما د سفر

پورې ترلوتکو باندې خبرې وکړي او کیدي شي له دی امله يې لـه مسکو نـه هدايت غوښتی وي . مونږ ورتـه وويل چې د امريکې شارژدافير وګـوره . خو چې کله امريکا يې راغږ زما د مسافرت په هکله يې څه هم ونه ويل ، د دې نـه زمونږ يواځينۍ نتيجه دا کيدي شي چې د دوی آرزو دا وه چې تاسې ته يوه مفکوره درکړي چې امريکايان او مونږ په خپلو پاليسيو کې يو د بل سره مرستې کوو'.

ناصر له ګروميکو سره په ايران باندې د ۱۹۶۷ کال د فبروري د وسلو خرڅولو مسئله راپورتـه کړه . دوی ولې د ايـران پـه ارتجاعي حکومت باندې وسلې پلورې په داسې حال کې چې د دوی د مصر غوندې دوست هيواد د وسلو په ترلاسه کولو کې له څومره ستونځو سره مخامخ دی ؟ ګروميکو وويل ، ښاغلی رئيس ، 'تـه داسې فکرکوي چې د وسلو دغـه خرڅلاو د امريکايانو په مرستـه شوی دی . خو دا رښتيا نه ده . دا مونږ وو چې لـه شاه سره مولـه نوښت نـه کاروانخيست . د امريکايانـو هدف دادی چې شوروي اتحاد لـه خپلـو انډيوالانو نه بيل کړي او د امريکې او روس ترمنځ لاس وګريوان کيـدو تـه شرايط برابر کړي ، ترڅو دا کار نړيوال کمونيستي غورځنګ ته زيان ورسوي او ملي آزادي بښونکي غورځنګونه کمزوري کړي ، د چين او روس دښمني ژوره کړي د چين هغه ادعا پياوړې کړي چې وايي ديتانت په ساده ډول د نښتې په مفهوم يوه بلـه خـبره ده ، او د ويتناميانـو د جنګ روحيـه کمزورې کوي . خو زه تاسې تـه رښتينې ډاډ درکوم چې زمونږ او امريکايانو اړيکې ډيرې زياتې ترخې دي .

✻ ✻ ✻

د ګروميکو د ډاډ سره سره په داسې لويـه پيمانـه بدګـومانۍ روانې وې چې د روسانو او امريکايانو ترمنځ څه خبرې شته ، او دا يواځې د عربي حکومتونو پورې محدودې نه وې . هنديان هم پکې شريک وو ، او الجزاير پـه دې فکر کې وُ چې د ټولو هغو حکومتونو يوه غونډه راوبولي چې د شوروي اتحاد سره نژدې اړيکې لري .

په حقيقت کې په قاهره او نورو پايتختونو کې لکه لندن ، واشنګټن او مسکو کې چې عربي سفيرانو په غير رسمي توګه د غونډوکولو عادت نيولی وُ ، يو د بل سره يې معلوماتونه تبادله او پرتله کول . عمومي نظر دا وُ چې شورويانو د ويتنام د جنګ د پيښيدو په هکله انديښنه درلوده او تياری يې ورتـه نيوه ، او د عربو سره د خپلو اړيکو په نيولو او ساتلو کې ډير ستومانـه شوی وو ، نژدې وُ دې ته تيار شي چې خپل لاسونه تري ومينځي . د شوروي وروستی احساس دا وُ چې

'عربان دې دوزخ ته لاړ شي' .

د مثال په توګه ، سوري راپور ورکړ چې شورويانو د پوروونو په بيرته غوښتلو کې ډير سخت دريځ نيولی دی (دوی او مصر دواړو د خپلو ژمنو په پوره کولو کې ستونځې درلودې) ، دوی ويل شورويان نه يواځې دا چې د نويو وسلو په بيه کې تيټوالی نه راولي بلکې بيې يې نورې هم لوړې کړي دي . سوريې چې د تمباکو زيات اضافي حاصلات درلودل لـه شوروي نه غوښتنه وکړه چې دا تمباکو واخلي، خو شوروي اتحاد د لومړي ځل له پاره د تمباکو د پيرودلو نـه منکر شو . کلـه چې سوريې ګيلـه وکـړه ، د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو د وزارت له خوا ورته ځواب راغۍ چې دوی پخپله د خپلو پاليسيو جوړونکي دي او بايد تاوان ته يې تيار اوسي ، چې نه يې شو کولای ، دا ډيره بده وه ، نه به يې کول .

الجزاير وويل زمونږ هغه پيشنهاد چې روس ته موږ کړ د سوداګرۍ د يو تړون له مخې مونږ ته غنم د شوروي اتحاد له لارې را شي ، مونږ به په مقابل کې شوروي ته خامه و سپنه ورکوو ، دوی ونه مانه ، خو بيا وروستـه يې ومانه . الجزاير مسکو ته شکايت وکړ چې هغـه ګاز چې الجزايـر يې روس تـه ورکوي د هغه ګاز سره څه توپير لري چې روس يې ايتاليې ته ليږي ، د دوی يواځينی ځواب دا ؤ ، هر هيواد آزاد دی چې څه يې خوښه وي هغسې وکړي .

د ۱۹٦۷ کال په مې کې داسې ښکاريده پـه منځني ختيځ کې څـه پيښيږي ! خو چا نـه شو ويلی چې څه بـه وي ، چيرته بـه وي ، او څنګه . قاهرې ته د اسرائيلي پوځونو د تياري په هکله د مسکو نه اخطارونه را رسيـدل ، او تاو تـريخوالی يې پـه سيمه کې زياتاوه . البته دااخطارونه په ښه نيت وو او په رښتيا وو ، اوکيدي شي دا يوه لاره وي چې څنګه يو ستر قدرت په يو سيمه ييز طاقت باندې خپل نفوذ وساتي ، چې د دار په وخت کې سيمه ييز قوت ځان مجبور ووينې د ستر طاقت مشوره واخلي . د امريکې او اسرائيلو په هکله رول سرچپه ؤ . اسرائيلو به امريکې ته معلوماتونه ورکول ترڅو امريکايان په خپل سرنوشت کې راګډه کړي . د امريکې اړيکې د اسرائيلـو سره لـه د ننه خـوا وې ، خو د روسانو اړيکې د عربو سره د بهر له خوا وې . عربانو تل تينګار کاوه د روسانو نه آزاد وي ، خو اسرائيلـو دا ښه ګڼلـه چې پـه دې تيکې تينګار وکـړي دوی د امريکې پوري تړلي دي. دغه توپير د ۱۹٦۷ کال په جنګ او له هغې نه وروسته دواړو وختو کې ډيرې مهمې نتيجې را وايستې .

دام (لومه)

نه غوارم بیا د ۱۹۶۷ کال د جنګ د پوځي یا سیاسي اړخ کیسه وکړم ، او دا هڅه هم نه کوم چې د دې بدمرغۍ مسؤلیت او ملامتي په څو برخو وویشم . دلته به یواځې هغه عوامل او شرایط وڅیړم چې دا جنګ یې پیښ کړ او د عربو او شوروي اتحاد ترمنځ په اړیکو یې څه اغیزه وکړه .

هیله ده چې بیا یې بیان کړای شم ، د ۱۹۶۷ کال په اوړي کې ، د شوروي اتحاد دریځ زړه نازړه او بې باوره ښکاریده . په کرېملین کې نو یو خلکو ځای نیولی ؤ ، او نوي ډول خلک وو . خروسچف د انقلابي نسل وروستی سړی ؤ چې په لومړیو کې لمسوونکی او په دې وروستیو کې تري ګوندي بیروکرات جوړ شوی ؤ ، برژنف او ملګري یې د نوي نسل خلک وو ، اداره چیان او نظریاتي خلک . دوی چې به د شوروي اتحاد له سرحدونو نه بهرته وکتل ، څه ارامي او د مه به یې نه لیدله . په بهر کې د دوی ملاماتوونکو لګښتونو د ننه د شوروي د ټولنې پر اوږو او اقتصاد دروند بار اینبی ؤ او نتیجه یې ډېره لږه وه . ځیني هیوادونه لکه اندونیزیا او ګانا دښمنۍ ته لاس اچولی ؤ او ځینو پورونو له ورکولو یې سر غړاوه ، د مصر او سوریې غوندې هیوادونه چې دوستان وو هم د پورونو د بښلو او وروسته کولو غوښتنې کولې . د اروپا کمونیستي حکومتونو او ګوندونو هم ګډې وډې او ناروا غوښتنې کولې . چین خو څرګند دښمن ؤ . په شوروي کې د ننه د یهودانو د مسلې پورې تړلی د مخالفینو یو پټ غورځنګ روان ؤ چې د امریکې او عربو سره د شوروي په اړیکو باندې ډېر اغیزمن ؤ . په دې دواړو خوا وو کې اړیکې سمې نه وې . امریکا د رئیس جانسن تر مشرۍ لاندې د یوې بې باکۍ او خطرناکې زمانې نه تیریده، د وسلو له درکه د شوروي د اوږود بار د سپکولو له پاره امریکې سره د څه دیتانت را ورل هم ډېر ضروري ؤ ، عربانو په تیره بیا په پرمختلونکي کمپ کې ، چې د لویدیځ سره یې ښکرونه اړم کړي وو له شوروي نه خپلې غوښتنې ورځ په ورځ زیاتولې . د عقیدې مخالفه خبره خو داوه چې شوروي په نامه یو انقلابي رژیم ته ډېر پام کاوه چې

اوسنی حالت وساتلی شي ، په داسی حال کی چی د امریکی محافظه کار دولت د خپلو لاس وهنو له لارې په زور او تيري سره د بدلون راوړلو اورته لمن وهله .

زما باور نـه راځي چی د منځني ختيځ لـه پاره شوروي اتحاد کلـه هم يوه څرګنده او پوره ستراتيژي درلودلـه . د وی د منځني ختيځ پـه ستونځو کی ځکی لـه دینـه چی پـه ځان پوي شي ډوب شول . کلـه چی د دوی پښي پـه ختوکی ونښتې ، بيا يی له ځانه پوښتنه وکړه چی آیا عربانو دوی دلته د خپلو ځانو لـه پاره په خپله خوښه راوستي دي او که یواځی له دی امله چی عـربان د لويديځ نه د امتياز اخيستلو له پاره دلته د روسانو شتـه والي تـه اړدي . دا یوه ډیره غمجنه پوښتنه وه ، مطلب دا چی په دی شرايطو کی داسی ښکاريده چی شوروي اتحاد د عربو لـه پاره دويم انتخاب دی . زما پـه ياد دي د شوروي اتحاد دکمونيست ګوند د مرکزي کميټې يو غړي سره می خبرې کولې ، هغه وويل ، 'مونږ تاسی ته دا تولې مرستې درکړې ، خو مونږ له دينه څه ګټه پورته کړه ؟ تاسی اوس هم د لويديځ د خلکو پـه څير خبرې کـوئ او کلـه کلـه هم هغسې ليکنی کوئ . د مثال په توګه په قاهره کی ولې روسي فلمونه نه ښودل کيږي ، يواځی امريکا يی فلمونه دي ؟ ما ورته وويل ، 'که مونږ روسي فلمونه وښيو ، هيڅوک يی نـه ګوري . دا فلمونـه اکثره د جنګونو فلمونـه دي او ډير خام دي، . هغه پـه دی خبره ټينګار وکړ چی 'کـه تاسی سم تبليغات وکـړئ ، او خلك وروزئ ، هغوی به تشويق شي دا فلمونه وويني . په هر ترتيب داسی به فرض کړو چی خلك زمونږ فلمونه ليدل نه غواړي ، تاسې ولې هغوي د امريکا يي فلمونو ليدلو ته پريږدئ ؟ هغه زهرجن دي . نتيجه يې دا کيږي چی کلـه لويديځ کومه اشاره کوي ، ستاسې خلك به ورپسې منډې وهي' .

هغه بايد دا اندیښنه نه وای کړای ، امريکي هيڅ ډول اشاره نه کوله . په تيرو دوه دري کلونو کی د منځني ختيځ په وړاندې د سوداګری لويو امريکا يي کمپنيو په خپل دريځ کی د پاملرنې وړ بدلونو نه راوستي دي . کيدي شي امريکا د يو هيواد رژيم نه خو ښوي خو چی د هغوي په فکر نوموړی حکومت ټينګ وي نو دوی ورسره د سوداګری کولو خطر ته غاړه ږدي . په ۱۹۵۰-۱۹٦۰ کلونو کی امريکايانو د ناصر د حکومت نه ډير بد وړل ، خو پـه دی پوهيدل چی په سيمه کی دا يواځنی ټينګ او پـه خپلو پښو ولاړ دولت دی او پـه حقيقت کی همدا دولت کولای شي د شوروي اتحاد او کمونيزم د نفوذ او وړاندې تګ پـه

مخ کې کلک ودریږي خو چې په ۱۹٦۵ کال کې ده یو شمېر بنسټيز قوانین تصویب کړل او شوروي سره نژدې شو ، دوی ورسره وران شول . کله چې د ۱۹٦٤ کال په نومبر کې د سعودي عربستان په حاکمه کورنۍ کې د ننه کودتا وشوه ، پادشاه سعودي لیرې کړ ، امریکایانو لازمه وګڼله د ځواني پادشاه په ځای د ناست ورور فیصل پادشاه ملاوتړي ، په دې ډول د سعودي عربستان سلطنت د امریکې پوري کلک وتړل شو . عربستان ته امریکا یې الوتکې راغلې ، د امریکې د تیلو کمپنیو د یمن د جنګ له پاره دلته د اجیرو عسکرو په نیولو پیل وکړ ، او په ۱۹٦۱ کال کې د تیلو د سابقې او تجربې لرونکي یو سړی جان میکون د امریکې د سیاد رئیس په توګه مقرر شو .

له بده مرغه پرمختلونکې کمپ چې مصر پکې د مشر په توګه ؤ ، ډیر زیات بې اتفاقه ؤ . عراق د عبدالسلام عارف د ورور رئیس عبدالرحمن عارف ترمشرۍ لاندې (رئیس عبدالسلام عارف د ۱۹٦٦ کال د اپریل په ۱۳ مه د هیلي‌کوپټر په یوه پیښه کې مړشو) اوس بیخي یواځې ؤ ، په الجزایر کې بومدین د بهرنۍ لاس وهنې سره ډیر وران ؤ ، خپله شورا یې ساتله . سوریایان په هغه څه کې ډوب وو چې لینن ورته د کین اړخ د انحرافاتو 'د ماشومانو بي نظمي) ویله . د فلسطین الفتح خپل یواځینی او د ورانکارۍ بې اغیزې پروګرام روان کړی ؤ .

✱ ✱ ✱

د ۱۹٦۷ کال د مې په لومړیو کې د ولسي جرګې رئیس انوارالسادات شمالي کوریا ته د یو رسمي مسافرت له پاره د تګ په لاره کې په مسکو کې تم شو او د کوسیګین سره یې وکتل . د وسلو په معامله خبرې اترې وشوې ، ده هم په ایران باندې د روسي وسلو د پلورلو خبره راپورته کړه ، چې ناصر ځوا د ګرومیکو سره خپرلې وه . کوسیګین په دې هکله له ګرومیکو نه هم ټینګ ؤ . هغه وویل ، 'تاسي باید پوی شئ چې ایران زمونږ ګاونډی دی . امریکایان ، برتانویان او جاپانیان هم شته . مونږ شاه ته نه شو ویلای وورک شه ، ته یو شاه یې او مونږ کمونیستان یو !» . مونږ باید په ایران کې څه ولرو . د ایران د پاره دوسلو د برابرولو یو لوی پروګرام شته ، چې پکې د لویدیځ جرمني په شمول نور هیوادونه هم برخه لري . زمونږ نقشه داده چې شاه بیطرفه کړو . که هغه مونږ ته را نژدې شي ، مونږ ورته نه شو ویلای ، «نه ، لاړ شئ چې څه غواړئ ، د امریکایانو او انګریزانو نه یې وغواړئ » مونږ د خپلې سوداګرۍ اړیکې د ایران سره د هندوانو او زردالانو د اخیستلو او خرڅولو پورې محدودې

نه شو ساتلای . کوسیګین وویل ، ته ووایه ، مونږ باید ایران یواځې پرېږدو ، او که غم یې وکړو ؟ ستاسی د پاره څنګه ښه ده ـ ایران کی د شوروي وسلې ښې دي که د امریکې ؟، سادات هڅه وکړه استدلال وکړي . خو دومره برتالیتوب یې په یرخه نه شو .

د شمالي کوریا نه د بېرته راتګ په لاره کی سادات پودګورني او د بهرنیو چارو د وزارت معین ولادیمیر سیمیانوف ولیدل ، هغوی ورته یو ډیر . باوري خبرداری ورکړ چی په منځني ختیځ کی حالات ډیر خطرناک شوي دي . هغوی خبر وو چی اسرائیل د سوریې په سرحدونو کی خپل زیات شمیر پوځونه ځای په ځای کوي ، او د می د ۱۸ - ۲۲ نیټې پورې موده کی د برید د پیل کولو تیاری نیول شوی دی . سوریې هم دغسې معلومات قاهرې ته ورکړی وُ ، د هغوی اټکل داسی وُ چی یوولس غونډونه د دوی په سرحدونو کی اچول شوي وو . د سوریې په راپورونو یې دومره باور نه کاوه ، خو اوس چی روسانو هم دا خبره تائید کړه ، سادات طبعاً پوی شو چی باید دوی ډیر غور وکړي . هغه لا د می تر ۱٤ مې پورې بیرته قاهرې ته نه وُ را رسیدلی ، نو د مسکو د خبرو اترو په هکله یې خپل لنډ راپور په مسکو کی د مصر د سفارت له لارې په ډیر محفوظ تلګراف کی قاهرې ته راولیږه ، او د را رسیدو سره سم مخامخ د ناصر کورته لاړ او په تفصیل سره یې ورته د هغو خبرداریو حال ووایه چی ده ته ورکړل شوي وو .

د دې خبرداریو پربنسټ ناصر د می په ۱٦ مه په هیواد کی هنګامي حالات اعلان کړل اوسینا ته یې د پوځونو د لیږلو امر ورکړ . دا کار د پوره اندازې تبلیغاتو سره وشو ، ځکه د هغه اندیښنه وه ښایي اسرائیل او نور اړوند اړخونه داسی فکر وکړي چی د مصر پوځونه د یمن په جګړو کی بوخت دي او د سوریې مرستی ته نه شي را تلای . د باور پر خلاف هغه څوک چی د مصر د پوځونو د خوځیدلو په دغی پریکړه ډیر ناارامه شول ، روسان وو . رښتیا چی مصر د دوی له خوا د ورکړل شویو معلوماتو پربنسټ داسی کار وکړ ، خو دوی دا کار په دې نیت کړی وُ چی زیات نه زیات د مصر حکومت روحاً دې ته تیار کړي چی د خطر د را پیدا کیدو په صورت کی له دوی سره مشوره وکړي او نه دا چی په خپل سراو آزادانه عمل وکړي . یو ځل بیا یو ستر قدرت د یو سیمه ییز طاقت سره د خپلو اړیکو په طبیعت او ما هیت باندې په پوهیدلو کې پاتی راغئ .

عامر په قاهره کې د شوروي له سفیر نه غوښتنه وکړه چې که د ده حکومت وکولای شي د مصنوعي سپوږمۍ په مرسته مونږ ته د سوریې په سرحدونو کې د اسرائیلي پوځونو د تیاري د څرنګوالي رښتیني بڼه را وښیي . سفیر وویل هڅه به وکړي دا کار وشي . مسکو نه داسې ځواب راغئ چې دوی ته معلومات نه کیږي اسرائیلي پوځونه د برید نیت لري او که دوی د (مۍ ۱۵) نیټې د خپلې ملي ورځې د مراسمو د اجراء په وخت کې د سوریې له خوا د احتمالي برید د مقابلې له پاره تیاری نیسي . د مسکو نه د دې مفکورې راتګ چې د اسرائیلي پوځونو تیاري کیدای شي دفاعي بڼه ولري یو نوی شی ؤ . مسکو اوس په حقیقت کې دوه ژبې کولې ـ د خبرداري او اخطار ژبه او د ځان ساتنې او مخنیوي ژبه .

د اسرائیلو د کار وزیر یګل الون دا وخت په مسکو کې د 'سیاحت' په یو سفر تللی ؤ . د اسرائیلو سفیر د ده په ویاړ میلمستیا کړې وه چې پکې د روس یو شمیر لوړ رتبه رسمي مامورینو برخه اخیستې وه ' سیمیانوف هم په دې میلمستیا کې ؤ ، ده د اسرائیلو وزیر ته اخطار ورکړ چې د سوریې یا هر بل عربي هیواد پرضد برید به د دې سبب شي چې شوروي اتحاد د اسرائیلو دښمن کړي . الون وویل ، د سوریې پرضد د برید پلان نشته ـ تر هغې ځایه چې د اسرائیلو مسئله ده عربان کولای شي هر ډول سیاسي نظام چې یې خوښ وي د ځانو د پاره غوره کړي . هغه وویل چې 'اسرائیل د نورو د لاسونو ګوډاګی نه دي' (مطلب یې د امریکې ګوډاګیان وو) . خو هغه د الفتحې د لاس وهنې په هکله ګیله وکړه ، او ویې ویل چې اسرائیل حق لري د ځان د ساتنې د پاره خپل خلک وسله وال کړي .

شورویانو د دغو خبرو راپور هم قاهرې ته ورکړ . خو دا ټولې ډاډګیرنې ډیرې ګونګې او پیچلې وې ، او نه د سیمیانوف خبره چې د ۱۹۵۶ کال د یادونې پورې په اړه کې یې کړې وه 'مونږ ټول باید په خپلو پښو ودریږو' څه ګټه رسولای شوه . په همدې وخت کې د بحران شرایط په جوړیدو کې وو . د مۍ په ۱۸ مه د مصر پوځونه سینا ته وخوځیدل ، او د دې د پاره چې خپل ځان پیاوړی وښیي ، ناصر د ملګرو ملتو د مسؤلو مقاماتو نه وغوښتل خپل پوځونه د رافا او تابا ترمنځ سیمې نه وباسي ـ هغه د ملګرو ملتو د پوځونو د بیخي وتلو غوښتنه ونه کړه، هغوی باید یواځې د مصر له سرحدونو نه لیرې شي . خو او ـ تانت د لالف بنچ په تشویق سره په دې ټینګار وکړ چې د ملګرو ملتو د سولې د ساتنې پوځ په سینا کې یوه کلي مسئله ده . داسې نه شي کیدی چې په یوه برخه

کی دښمني وي له هغې ځایه دې دسولې پوځونه ووځي ، او په بله برخه کی دې وي . که د ملګرو ملتونو د سولې د پوځ یوه برخه ځي ، نو بیا به تول روانیږي .

✱ ✱ ✱

شورویان د امریکایانو سره په تماس کی وو ، دواړو موافقه وکړه چی او - تانت باید دغی سیمی ته لاړ شي ، هغه د می په ۲۲ مه د نیویارک نه د قاهرې په نیت روان شو . رئیس جانسن او کوسیګین دواړو ناصر ته لیکونه ولیږل او غوښتنه یې تري وکړه چي د سر منشي سره مرسته وکړي . په همدی وخت کی مصري پوځونو د ملګرو ملتونو د سولې د پوځونو ځایونه نیولي وو ، چی مطلب یې د مصر او اسرائیلو ترمنځ د جنګ حالت پیښیدونکی ؤ ، د عقبی د خلیج بندول اغیزمن کیدي شو . او تانت چی قاهرې ته د می په ۲۳ مه ورسید ، هغه د ۱۵ ورځو مهلت غوښتنه وکړه چی نیویارک ته د ده د رسیدو د ورځی نه پیل شي ، او هغه به اسرائیلو ته مشوره ورکړي چی د عقبی د خلیج له لارې په کشتیو باندې د اسرائیلو بیرغ نه ځړوي ، او یا خپل ضروري مالونه په غیر اسرائیلي کشتیو کی راوړي . همدارنګه هغه مصر ته یادونه وکړه چی د بلې خوانه به مصر په خلیج کی د یوې دښمنې خوا په توګه د اقداماتو هڅه نه کوي .

ناصر د مهلت د پاره د اوتانت غوښتنه ومنله ، په دې مفهوم چی ګوندې اسرائیلو هم منلې ده ، او په دې ګومان چی د دواړو سترو قدرتونو ملاتړ ورسره دی .

خو رښتیا د لانجی سره د اوتانت ډیره خطرناکه مرسته په یو پیغام کی ناصر ته د می په ۳۰ مه نیټه را ورسیده ، چی رښتیا د بحران د راګرځیدو تکی ؤ ، ځکه ناصر فکر کاوه په متن باندې د امریکی او روس د حکومتونو سازش شوی دی ، او د دې مطلب دا ؤ چی په راتلونکو دوه اونیو کی به هیڅ ډول برید یا تیری نه کوي - د جون د ۱٤ می پورې . لومړۍ فرضیه سمه وه ، خو دویمه ډیره خطرناکه او غلطه وه. زه ګومان نه کووم چی اوتانت په دې خبر ؤ چی د ده نه په څه ډول کار واخیستل شو ، خو هغه دریځ چی دی پرې د مصر سره ولاړ ؤ ، د مصر د جمهور رئیس معاون ذکریا محی الدین سره چی په همدې وخت کی واشنګټن ته د خبرو له پاره بلل شوی ؤ ، شریک ؤ ، له ده نه هم غوښتنه وشوه چی د جنګ مخنیوی وکړي او هم اوتانت د قاهرې نه د جنګ د پیښیدو

د مخنيوي غوښتنه وکړه ، د دې ټولو نـه اسرائيلو ګټه پورتـه کړه . د ځينو دلايلو له املـه د اوتانت پيغام نـه دی نشر شوی ، لازمـه بولم دلتـه يې را نقل کړم :

ښاغلی رئيس :

زه له تاسې او ستاسې د بهرنيو چارو د وزير رياض سره د خپلو وروستيو خبرو په هکله عرض کول غواړم ، هيله ده زما په احساس پـوه اوسئ چې ولې تاسې سره نيغ په نيغه شخصي او عاجل تماس نيسم . تاسی ته بـه معلومات وي هغه څه چې زه يې له تاسی نه غوښتنه کوم يواځې د زړه له کومي نه راپورتـه کيږي،کيدي شي په دی ډول وکولای شم منځني ختيځ کی د يو بل جنګ دهاور د بليدو مخه ونيسم .

قاهرې ته زما په وروستي سفر کی تاسی ما ته د تيران د تنګي پـه هکله خپل دريځ په څرګنده توګه بيان کړ . زه ارزو لرم ټينګار وکړم زما غوښتنې ته به خپل مثبت ځواب د خپل دريځ سره په ټکر کی نه تعبيروئ . زه فرصت لټوم ،که څه هم لږ وخت وي ، د دې د پاره چې د مشورو او نړيوالو هڅو د پاره موقع ترلاسه کړم ترڅو د دغې خطرناک حالت نه سلامت ووځو . زه په تيره بيا هيله لرم ستاسی پاملر نه هغه څه ته راواړوم چې ما د مې په ۲۶مه نيټه د امنيت شورئ ته وويل . زمـا پـه فکر د موجودو خطرناکو شرايطو نه سوله را ايستل د دواړو خوا وو په مرستې پورې اړه لري چې د تاو تـريخوالي حالت د اوسنی چاوديدونکي واقعيت نه يوې خواته کړي .

له دې املـه زه د دواړو خوا وونـه غـوښتنه کـوم چې د جنګ مخنيوی وکړي ، دښمني تر پښولاندې کړي ، او د ټولو هغو عملونو نه ډډه وکړي چې تاو تريخوالی را پيدا کـوي ، د دی لـه پاره چی د امنيت شورئ وکـولای شي مسئله تر غور لاندې ونيسي او مناسب منطقي اوازی يې را وباسي .

ښاغلی رئيس ، زه له تاسی نه غوښتنه کوم، لکه چی د صدر اعظم اشکول او ټولو اړوندو خوا وو نه يې کوم ، چې پـه ډير جديت سره پـه دې خطرناک وخت کی د جنګ مخنيوی وکړئ . په تيره بيا ، هيله دينه چی ستاسی له خوا نه څه يادونه يا ځواب ته سترګي په لاره شم ، اجازه را کړئ ووايم ارزو لرم د دې پيغام د در رسيدلو نه ډوه اونۍ وروستـه ورځو کی بـه تاسی د تيران لـه تنګي نه د غير اسرائيلي کشتيو د تيريدلو سره څه ډول جنجال نه کوئ. په دې

هکله زما مشوره داده ، زما په فکر په عادي ډول شرایطو کې به اسرائیلي کشتۍ په دې شپو ورځو کې د تیران له تنګي نه د تیریدو هڅه ونه کړي . زما د معلوماتو له مخې په تیرو د وه نیمو کلونو کې اسرائیلي بیرغ لرونکې کشتۍ له دغه تنګي نه تیره شوې نه ده . زه تاسي جلالتمآب ته داډ درکوم چې زه شخصاً او په عمومي ډول ټوله نړیواله ټولنه به ستاسي د دغسې عمل ډیره زیاته مننه وکړي .

مهرباني وکړئ زما ښې ارزوګانې او احترامونه ومنئ .

✱ ✱ ✱

دا لیک سره له دې چې دغولولو په نیت نه ؤ لیکل شوی ، خو په قاهره کې یې د غلط او بې ځایه ډاډ احساس را پیدا کړ . ناصر په دې شکمن ؤ چې دا څه ډول تعبیر کړي ، حالات ورځ په ورځ مخ په خرابیدو روان وو . خبر را ورسید چې اسرائیلي پوځونه په شمال کې د خپلو ځایونو نه د سوریې په وړاندې جنوب لورته وخوځیدل . ناصر د شوروي سفیر را وغوښت او ژورې باورې خبرې یې ورسره وکړې . ورته وې ویل 'غواړم ته په دې پوی شي ، څه چې پیښیږي د هغو معلوماتو په رڼا کې کیږي چې ستاسي حکومت مونږ ته را کړي دي . تاسي په دې ټولو کې ماته مسؤل یاست . په مسکو کې ستا خلک باید په دې پوه شي چې ټول سیاسي او پوځي پلانونه اوس څومره ژر چې کیدي شي د موادو په جنس کې ترجماني شي . مونږ د هوا له لارې موادو را رسیدلو ته ضرورت لرو . زه غواړم خپل د دفاع وزیر شمس‌الدین بدران مسکو ته ولیږم چې د مرستو په را لیږلو خبرې وکړي .

د شمس الدین بدران کتنه ډیره بدمرغه شوه . د مې په ۲۳ مه د هغه د رسیدو نه یوه ورځ وړاندې د شوروي حکومت یوه کلکه اعلامیه خپره کړې وه . په سیمه کې یې د سولې د ساتلو پر ضرورت ټینګار کړی ؤ ، خو اسرائیل یې تجاوزکوونکي بللي وو. بدران د رسیدو سره سم کوسیګین ولید. هغه وویل، 'زما په خیال ، تاسي به زمونږ د پرولې اعلامیې له اسله ډیر خوشاله یاستئ . دا زمونږ د ارادو په هکله هیڅ د شک ځای خالي نه پریږدي . عربي متحد جمهوریت خپل اهداف د سوله ییزو لارونه ترلاسه کړي دي (هغه د سوریې په سرحدونو کې د اسرائیلي پوځونو کمولو ته ، د سینا نه د ملګرو ملتو د پوځونو وتل او د مصري پوځونو له خوا د عقبې د خلیج اداري ته اشاره کوله) . اوس ډیره

مهمه خبره داده چې حالات ساړه شي او اسرائیلي او امپریالیستي پوځونو تـه داسې پلمه په لاس ورنه کړای شي چې د وسله والې شخړې اوربل کـړي . اوس تاسې هغه څه ترلاسه کړې چې موغوښتل او نورې غوښتنې به مو په غور سره وڅېړو . مارشال ګريچکو به در سره خبرې وکړي' .

بیا بدران د شوروي د دفاع وزیر مارشال ګریچکو ، د هغـه لومړي معین مارشال یاکوبوفسکي او لوي درستیز مارشال ذخروف سره وکتـل ګريچکو هم ټینګار کاوه د جنګ د شرایطو د را پیدا کولو مخنیوی باید وشي ، خو ويې ويل ، اوس هم کیدي شي امپریالیستان د حالاتو نه د ګټې پورته کولو هڅه وکړي . هغه فکر کاوه کیدي شي دوی د عقبې په خلیج کې د امریکايي سمندري واحدونو په بدرګه د اسرائیلي ټانکرونو د لیږلوله لارې څه لانجې را پیدا کړي ، د مصر پوځونه راو پاروي او اسرائیلو ته د جنګ د پیل کولو پلمه په لاس ورکړي .

ګرومیکو د بدران سره په کتنه کې وويل : د ده په فکر په مدیترانه کې د شوروي اتحاد د سمندري قوت په زیاتولو سره دلته عمومي حالت ډیر ښه شوی وي . د پښتنو پرمختګ عربي متحد جمهوریت ته ګټه رسولې ده ، نو اوس د صبر او پام وخت دی . هغه زیاته کړه چې پـه تل ابیب کې د شوروي سفیر راپور رالیږلی دی چې د اسرائیلـو د بهرنیو چارو وزیر ابا ایبان ډیر زیات اندیښمن دی او اسرائیل ډیره زیاته هڅه کوي د جنګ د پیښیدو مخنیوی وکړي . کوسیګین ته د رئیس جانسن نه یو پیغام را رسیدلی دی ، او هغوی یو د بل سره په تماس کې دي . کوسیګین د ځواب پـه تیارولو بوخت دی چې پکـې بـه د امریکې او د هغو د مزدورانـو اسرائیلو دوارو اعمال وغندل شي . ګرومیکو وویل ، د ده هیواد په منځني ختیځ باندې د څلورو طاقتونو د کنفرنس مفکوره نه ده منلې (دا د دوګول پیشنهاد ؤ ، او د مصر حکومت هم ورسره مخالفت کړی ؤ څکـه چې دا به د پخوانیو دري لويدیځو دښمنانو د پاره د بدلې اخیستلونه بله څه نتیجه ونه لري ، او د مصر اندیـوال شوروي اتحاد بـه تل پـه اقلیت کې یواځې پاتې وي) . ګرومیکو وویل چې د برتانیې د بهرنیو چارو وزیر جارج براون په تیر منی کې مسکو ته راغلی ؤ خو له بـده مرغـه د منځني ختیځ پـه هکلـه د هغـه نظریات هم د امریکې د حکومت پـه شان ؤ ، د مصر پـه وړاندې یې هومره دښمني ښودله .

اصلي غلطي هغه وخت پیښه شوه چې د بدران هیئت د مسکو نه را روانیده .

مارشال ګریچکو ورسره تـر هوایي ډګـر پوري راغئ ، الوتکې سره نږدې يې پـه خبرو کې بدران ته وویل ، ځانونه ټینګ کړئ . هر څه سره چې مخامخ کیږئ ، مونږ به درسره یو . ځانو نه د امریکایانو او نورو خلکو په خبرو ونه غولوئ. الوتکه چې والوتله ، په مسکو کې د مصر سفیر مراد غالب چې د ګریچکو خبره یې اوریدلې وه ، هغه ته وویل ، ،مارشال ، دا ډیره د داډ خبره وه چې تاوکړه، . ګریچکو وخندل او پـه روسي ژبـه یې ویـل ، ،دا یواځې د لارې د سر یـوه خبره ده، .

نـو د بـدران مـاموریت دری بیلا بیلې مفکورې را پیدا کـړې چې پـه دی حساس وخت کی د شوروي پالیسي د هغو پـربنسټ ولاړه وه . د مصر د بهرنیو چارو د وزارت مرستیال احمد حسن فقي چې د هیئت غـړی ؤ ، خپل نظر پـه څرګندو تکوکی را ښکاره کـړ چې روسان غـواړي ناصر مات کړي . شمس الـدین بدران د ګـریچکو په ځینـو خـبرو بانـدې پـه باورکولـو سره بله کیسه کولـه . پـه پـای کـی پـه مسکو کی د مصر سفـیر ځان مجبور ولیـد ناصر ته مشوره ورکـړي ، هغـه پـه یـو باوري لیک کی ولیکل چې د ګریچکـو د مرستو پـه خبرو او وعـدو بانـدي باید ډیر باور ونه کـړي . د بده مرغـه ، د اداري مراتبو د سلسلې او ځند له امله د سفیر لیک ناصر ته هغه وخت ورسید چې جنګ پیل شوی ؤ .که دا لیک په وخت را رسیدلی وای کیدي شي د پاملرنې ور اغیزه یې کړې وای . د سوریې صدر اعظم نـور الـدین اتاسي د شمس الـدین بدران د بیرته ستنیدونه لږ وروسته د می په ۲۹ مه مسکو ته را ورسید . ده هم د بیلا بیلو کسانو د خولې نه قاهرې ته پیغام ولیږه څو ناصر تـه داډ ورکـړي چې ټول کارونه به سم شي .

ناصر ته چې د مسکو نه د مصر د سفیر مراد غالب لیک را ورسید ، په کرانه یې په تعبیر پوی شو . د مصر د سفارت کونسل په یوه میلمستیا کی برخه اخیستې وه چې پکښي د امریکی سفیر الویلین تامپسن هم ؤ . تامپسن کونسل تـه وویل چې دی په راتلونکی دو شنبه د مصر سفارت تـه بلل شوی دی ، هلتـه د مصر سفیر چې شیخ السفراء ؤ د فنلنـد د سفیر د ماموریت د پوره کیدو له املـه د مخه ښی کولو میلمستیا کړې وه . تامپسن وویل : ،زه غواړم ستاسی له سفیر نه په ډیر باوري چاپیریال کی واورم چې پـه دې راتلونکو څو ورځو کی خو به ستاسی سفارت ته زما درتګ تاسی تـه کومـه اندیښنـه نـه پیدا کوي، . د مصر کونسل ورته وویل چې ،تاسې خو هر وخت زمونږ په سفارت کی په میلمستیاوو

کې برخه اخلي،. تامپسن وويل ، 'کيدي شي په راتلونکو ورځو کې داسې څه پيښ شي چې هلته زما درتګ ويروونکی وبلل شي'. ناصر ما ته دا تلګرام را وښود ، او زمانه يې پوښتنه وکړه چې څه فکر کوئ .

✱ ✱ ✱

بيا د جون پنځم را ورسيد . په لومړيو کې اسرائيل ډير برياليي ښکاريدل ، خلک يې پوره انديښمن کړي وو چې جنګ چا پيل کړ . د هند صدر اعظمې ميرمن انديرا ګاندي چې څنګه د جنګ د پيل کيدو نه خبره شوه ، سمدستي يې يو ډير سخت تلګرام کوسيګين ته وليږه . کوسيګين په ځواب کې وويل : د شوروي حکومت د خپلو منابعو له لارې په دې خبر دی چې اسرائيلو جنګ پيل کړی دی او د يو شمير لويو طاقتونو ملاتړ ورسره دی ، چې ده ورسره په تيرو څو ورځو کې نژدې تماس درلودلی ، او دوی يواځې بريد نه دی کړی . هغه وويل چې شوروی اتحاد د عربي متحد جمهوريت پرخوا ټينګ ولاړ دی ، او د شوروي اتحاد دريځ تل داسې دی چې د خپلواکۍ او سولې لهپاره د مبارزه کوونکو هيوادونو سره هر ډول مرستو کولو ته تيار دی .

هغه وخت په قاهره کې هر چا مونږ ته ويل چې د مصر پر خوا د شوروي اتحاد ټينګ دريدل بالکل د حقيقت نه ليري خبره ده . د سينا نه د نو يو خبرونو په را رسيدلو سره ، عامر بيخي له کاره لويدلی ؤ . د جون په ۶ مه هغه د شوروي سفير را وغوښت ، او په هغه يې د ملامتيو باران ورخوشې کړ . هغه وويل چې د مصر د هوايي قوتونو په ورانولو کې امريکايانو برخه اخيستې ده (خلک هغه وخت په عمومي توګه په دې عقيده وو) ، شوروي اتحاد په دې کې هيڅ ډول مرسته ونه کړه ، آن چې د اسرائيلو د پوځونو خوځيدنه او رښتيني وضعيت يې ونه ښود . ده پوښتنه وکړه چې د ديتانت د لفظ دا مطلب دی ؟ دا ديتانت ؤ که تګی ؟ يو ځل بيا خلکو د ۱۹۵۶ کال غوندې د تګۍ او چل ول خبرې کولې ، خو دا ځل د دوه طرفه تګۍ ويره وه - د امريکې او اسرائيلو ترمنځ ، او د ديتانت په نامه د امريکې او روس ترمنځ .

پراخه آوازې وې چې امريکايانو د اسرائيلو په بريد کې برخه اخيستې وه ، کيدي شي د وسلو د برابرولو له لارې ، داستخباراتو په مرسته او نور ، 'داسې شواهد وو چې ګوندې جانسن اسرائيلو ته د بريد له پاره د شين چراغ اشاره

ورکړی وه . ناصر د جون په ۹ مه د خپلې استعفې په بیانیه کې په برید کې د امریکایانو لاس لرلو ته اشاره وکړه ، دا تبلیغات نه بلکې د هغه رښتینې باور ؤ .

په حقیقت کې امریکایانو په ډیر مهارت سره لوبه وکړه . د جون په ۸ مه دوه امریکا یې الوتکې په ښکاره توګه د عربستان د پوځې اډونه د سویز د کانال د پاسه والوتې . د هغوی د لیدو نه یوا ځې نیم ساعت وروسته کوسیګین ناصر ته یو پیغام راولیږه ، د جانسن نه د یو پیغام له مخې ، پکې ویل شوي ؤ چې د سویز د کانال د پاسه د امریکا یې الوتکو الوتل د دښمنۍ یو عمل نه بلکې په مدیترانه کې د یوی امریکایې کشتۍ د لګیدلو له امله مرستې ته ورتللې . ژر خبر را ورسید چې د 'امریکې د جاسوسۍ کشتۍ' لیبرتي د اسرائیلو د برید په وخت کې لګیدلې او پوره مرګ ژوبله پکې شوې وه . خو دا ټوله پیښه ، د واشنګټن له خوا د مسکو د استعمالولو په شمول چې د قاهرې سره یې د تماس ساتلو له پاره تری کار واخیست ، ډیره خیالي او د اندیښنې وړ وه ، په ټوله عربي نړۍ کې یې دا مفکوره وروزله چې د شوروي اتحاد د دیتانت سیاست دوی د امریکې سره په جنګ کې را ښکیل کړل . خو په دی خبره د نظریاتو توپیر ؤ چې آیا روسان د امریکایانو له خوا اغفال شول او وغولیدل ، او که د امریکې نه وویریدل چې د خپلو عربو دوستانو سره یې مرسته ونه کړه .

نور شواهد هم ؤ چې د ټګې او چل ول مسؤلیت یې را ښکاره کاوه . د می په ۲۵ مه ایبان او د اسرائیلو د پوځې استخباراتو مدیر واشنګټن کې وو . د مصر سفیر په هغې شپه د بهرنیو چارو د وزارت د سیاسی معین ایوجین روستو لیدلو ته ورغئ ، هغه وویل ، چې 'زه درته د رئیس جمهور پرځای خبرې کوم . ایبان پرته له ځوانې خبرې دلته راغئ او د بهرنیو چارو د وزیر سره یې د کتلو غوښتنه وکړه ، هغه سره یې ستمدستې وکتل . هغه وویل چې ده ته له اسرائیلو نه خبر را رسیدلی دی چې هماغه شپه مصر په اسرائیلو برید کوي . زه تا خبروم ، که داسې کار وشي ، نو امریکا به د مصر په وړاندې ودریږي' .

د مصر سفیر د دې خبرو راپور په یو تیز تلګرام کې قاهرې ته ولیږه . د بلې ورځې د سهار په دري بجو وختي په قاهره کې د شوروي سفیر د جمهور رئیس د منشي سامي شرف دفتر ته ورغئ ، او د ناصر سره یې د فوري لیدلو غوښتنه وکړه ، د مسکو نه ورته یو مهم پیغام راغلی دی ، چې باید ډیر ژر یې هغه ته ورسوي . ناصر له خو به راویښ کړای شو، کمیس او پطلون یې واغوستل

او د ملاقات کوټې ته را ښکته شو ، هلته ورته سفیر د ډیر عذر سره سلام ووایه . هغه وویل ، چې د کوسیګین نه ورته پیغام راغلی چې هغه سره امریکایانو تماس نیولی او وایي چې د اسرائیلو نه د راغلیو معلوماتو له مخې مصر نن سهار په اسرائیلو باندې پوځي برید کوي ، او هغوي له مصر نه غوښتنه کوي چې د دې کار نه تیر شي . ناصر وویل چې مصر داسې کوم پلان نه لري .

عامر د شوروي په سفیر د ملامتیو اچولو په لړکې دا خبره هم را یاده کړه . هغه وویل ، 'دا تاسې وی چې مونږ مو د لومړي برید کولو نه را منع کړلو ، تاسی مونږ له نوبت نه بې برخې کړو . دا ټکي اوچل ول دی' .

✻ ✻ ✻

د شوروي مشران د ټکیږه دغو تومتونو باندې ډیر خواېدي وو ، او د رئیس تیتو پیشنهاد ته یې مثبت ځواب ورکړ ، هغه د یوګوسلاویا په شمول د وارسا د تړون د غړیو هیوادونو د یوې غونډې غوښتنه کړې وه چې د جون په ۹ مه په مسکو کې وشي او 'د منځنی ختیځ وروستي پرمختګونه وڅیړي چې د اسرائیلو د برید له امله را پیدا شوي وو' . تیتو ټینګار کاوه که سوسیالیست کمپ په دی هکله څه اقدام ونه کړي نو ډیره بده مفکوره به پیدا شي څکه د دریمی نړۍ یو مشر ناپیلی هیواد د یو لوي پوځي برید لاندې راغلی دی . د رومانیې پرته هغوی ټولو چې د مسکو په غونډه کې برخه واخیستله وعده وکړه چې د عربې هیوادونو سره به مرستې کوي او د اسرائیلو سره به خپلې سیاسي اړیکې شلوي . رئیس تیتو فکر کاوه دا بس نه ده. هغه د ختیځې اروپا د کمونیستو ګوندونو او دولتي مشرانو د غونډې غوښتنه وکړه چې عربي هیوادونو ته د مرستو ورکولو او برابرولو په پلانونو خبرې وکړي . دوی بیا له رومانیې پرته په بوداپست کې د جولای په ۱۱-۱۲ را ټول شول او پریکړه یې وکړه دوستو عربي هیوادونو ته به په سیاسي ، اقتصادي او پوځي برخو کې مرستې برابر وي چې پکې د صنعت او کرنې پرمختیایي پروژې هم وي .

د یوګوسلاوی پورې تړلې یوه پیښه وشوه چې د مصر اړیکې یې د شوروي اتحاد سره خرپړکړل . د جنګ په زور کې مصر له شوروي نه د وسلو د مرستو غوښتنه وکړه او هغوی دستي تیاری وښود ، ویې ویل چې در روانې شوې . خو هیڅ شی را ونه رسید . دوه ورځې تیرې شوې ، بیا عامر د شوروي له سفیر نه پوښتنه وکړه ، څنګه چل شو . سفیر عامر ته وویل چې یوګوسلاوی اجازه ورنه

کړه شوروي الوتکې د هغوي د خاورې په سر را تیرې شي او مصر ته وسلې راوړي . ناصر یو شخصي پیغام تیتو ته ولیږه او پوښتنه یې تري وکړه چې څنګه خبره ده . هغه ځواب ورکړ چې مونږ د جنګ د لومړیو شیبو نه وروسته روس ته اجازه ورکړه چې کولای شي مصر ته د هر ډول مرستو د رسولو له پاره زمونږ د هوايي حدودو نه کار واخلي . دا خبره کیدي شي د ځینو اداري او بیروکراسۍ د بې‌نظمۍ له امله د ستونځو سره کوم چیرته مخامخ شوې وي ، خو ډیره بده نتیجه یې را ووته .

✱ ✱ ✱

د امنیت شورئ د جنګ د پیل‌کیدو راهیسې تقریباً په پرله پسې توګه غونډې کولې ، د جون په ۱۳ مه شوروي اتحاد یوه پریکړه لیک وړاندې کړ ، چې پکې د اسرائیلو د ،تیري فعالیتونه ، غندل شوي وو او د اوربند له کرښې نه د اسرائیلو د پوځونو د بې‌قیده او شرطه فوري په شا کیدلو غوښتنه شوې وه. دا پریکړه لیک له نا کامۍ سره مخ شو . ډیر ژر داسې شواهد څرګند شول چې د امریکې او اسرائیلو د حکومتونو ترمنځ پوره تفاهم موجود ؤ ، چې تردیرې مو دې پورې اغیزمن پاتې کیده ، اوکوم چې په نتیجه کې نن هم په پوره قوت سره لا شته . په دې کې دري ټکي راتلل : لومړی ، د ملګرو ملتو په تولنه کې به امریکا د اسرائیلو پوره ملاتړکوي او نه به پریږدي چې اسرائیل د یرغلګر هیواد په توګه تصویب شي ، دویم ، امریکا به هیڅکله هم په اسرائیلو زور نه راوړي چې د نیول شو یو ځمکو نه ووځي ، مګر د پوره سولې په بدل کې ، دریم ، امریکا به ګوري چې د وسلو انډول د اسرائیلو په خوا دروند وي .

نو ، د امریکې د پالیسۍ سره سم د امنیت په شورئ کې د امریکې د ویټو له امله هیڅ پرمختګ نه شوکیدي ، روسان د عمومي تولنې د هنګامي غونډې مفکورې ته را وګرځیدل ، لکه په ۱۹۵۶ کال کې چې شوې وه . د دې غونډې له پاره پوره ملاتړ ؤ چې په نیویارک کې د جون په ۱۹ مه وشي . خو د ډیرو زیاتو بحثونو او خبرو وروسته د څلورو پریکړه لیکونو څینې یو هم په غونډه کې د تصویبیدو له پاره پوره رایې ونه ګټلې .

د غم او اندیښنو هغه فضاء کې چې د جنګ نه وروسته را پیدا شوې وه هر چا په نورو باندې د پیښو ملامتیا اچوله . د مصر پوځونه او هوايي پوځیان د روسي متخصصینو پرضد د ځانو سره ګوریدل ، او وروستیو پیښو ثابته کړه چې

ځه ورته ورکړل شوي ؤ هغومره یې په بدله کې ورکړل . د هوايي پوځونو پورې تړلي یو روسي متخصص په خپل یو راپور کې ولیکل چې د ده منصبداران په تیره بیا د قاهرې په لویدیځه اډه کې ډیر تمبل او بیکاره خلک وو . روس ادعا کوله چې د اسرائیلو د لومړیو بریدونو نه وروسته ده ولیدې چې دري سو خوې الوتکې جوړې ولاړې دي ، نو ده ځینو پیلوټانو ته وویل چې الوتکې والوزوي . هغوی وویل چې ورته امر نشته ، یو پاو وروسته اسرائیلي الوتکې بیا را وګرځیدې او دا دري واړه الوتکې یې هم وویشتلې . دا راپور د جنګ وزیر جنرال فوزي ته ورسید او د هغه احساسات یې راوپارول . په مطبوعاتو کې د روسانو پرضد احساسات او عکس‌العملونه را ښکاره شول .

د مي په ۱۲ مه له مسکو نه د مصر سفیر یو تلګرام راولیږه ، ویل شوي وو شورویان د هغو انتقادونو له امله چې د مصر په مطبوعاتو کې په شخصي او ملي سویه پردوي کیږي ډیر نا آرامه دي . دوی په دې خبره ډیر ځوریدلي چې د عربي هیوادونو پرضد دسیسه کې پري تومت لګول شوی دی . سفیر دې خبرې ته ګوته نیولې وه چې عربي هیوادونو ته ور پیښه رښتیني مبارزه اوس هم د امپریالیستانو پرضد ده ، او د دې له پاره د زیاتو مرستو ضرورت دی ، چې دا له شوروي اتحاد پرته له بل ځایه نه شي راتلای . هغه ولیکل 'زه په دې پوره پوهیږم چې په دې ورځو کې د روسانو پرضد احساسات ډیر را پاریدلي دي ، زه حالاتو ته د یو هدفمند نظر په کتلو ټینګار کووم . دا ډیره ضروري ده چې په دغو بحراني حالاتو کې مونږ خپل سیاستونه د شوروي اتحاد د پالیسیو سره مرستیال کړو . هغوی ماته ډاډ را کړی دی ، دوی په دې هکله ډیر ټینګ دي چې د تیری او یرغل اغیزې د خپل قدرت تر اندازې په هره بیه چې وي له منځه یوسي' .

* * *

ښایي د دې وخت اصلي ښه له مسکو نه د بومدین او عارف له کتنې نه ښه څرګنده شي . بومدین څو الجزایري پوځي واحدونه جنګ ته د مرستې د پاره را ولیږل ، خو چې دوي هلته را رسیدل هر څه پای ته رسیدلي وو . د عربي ټولو هیوادونو په څیر جنګ په الجزایر کې هم ډیر تاو تریخوالی را پیدا کړی ؤ . داسې یو عمومي احساس را پیدا شوی ؤ چې ګوندې شوروي اتحاد هغه وخت بالکل کرار ناست ؤ چې دوستانو او ملګرو یې قرباني ورکوله . بومدین د شوروی سفیر را وغوښت او ورته ویې ویل اراده لري مسکو ته لاړ شي ، که بلنه ورکړه شي

که نه ، چې شوروي مشرانو ته د عربو د احساساتو قوت او څرنګوالی بیان کړي . هغه د جون په ۱۲ مه دا کار وکړ خو څه نتیجه یې په لاس را نه وړه . بیا د لومړۍ کرښې د هیوادونو (مصر ، سوریې ، عراق ، اردن او الجزایر) د غونډې نه وروسته چې په قاهره کې د جولای د ۱۳-۱۰ پورې وشوه ، تصمیم ونیول شو چې بومدین او د عراق جمهور رئیس عارف به د نورو عربي هیوادونو د حکومتونو په نمایندګۍ د یو رسمي هیئت په بڼه مسکو ته ځي . دوی د جولای په ۱۷ مه مسکو ته ورسیدل ، او په هماغه ورځ یې د روس د مشرانو سره غونډه وکړه . دوی سره د عراق د بهرنیو چارو سرپرست وزیر اسمعیل خیرالله او د الجزایرلوی درستیز ډګرمن طاهر زبیري هم ملګري وو . په دا بله خوا کې برژنف ، کوسیګین ، پوماناروف ، مارشال ګریچکو ، د بهرنیو چارو د وزارت لومړی معین کوزنتسوف او په دغې وزارت کې د منځني ختیځ د څانګې مدیر ژیهورین وو .

د یو هیواد د مشر په توګه عارف غونډه پرانیتله . هغه د عربي هیوادونو په نمایندګۍ له شوروي اتحاد نه مننه وکړه چې دوی سره یې تراوسه ډیرې مرستې کړې دي ، خو ارزو یې څرګنده کړه چې په راتلونکي کې به خپلې اقتصادي او پوځي مرستې زیاتوي ، څکه له دې پرته بله لاره نشته ، عربي هیوادونه باید د ځان د بیا جوړولو له پاره وخت او فرصت ترلاسه کړي .

دې خبرې برژنف ته موقع ورکړه ، هغه وویل ، 'راځئ چې هر څه ته په هغه سترګه وګورو چې څنګه دي . دا خبره اوس هر چا ته څرګنده ده چې اسرائیلو د ډیرې مو دې راهیسې د برید کولو د پاره تیاری نیوه ، د دوی نفوس یوازې دوه نیم میلونه دي خو د ۳۰۰۰۰۰ زرو عسکرو پوځ لري - په بله ژبه د نفوسو څلورمه برخه یې وسله وال دي . مصر دیرش میلونه نفوس لري ، خو یوازې په سلوکې یو یې پوځ کې دی . په سوریه کې هم دغه فیصدي ده . اسرائیلو ځانته په کور کې د جنګ جبهه جوړه کړې ده ، خو عربونه ده جوړه کړې . آیا په داسې شرایطو کې یو هیواد جنګ کولای شي ؟ برژنف پوښتنه وکړه .

برژنف څرګنده کړه چې د جنګ نه په وروسته لنډه موده کې سوسیالیستي هیوادونو دوه ځلې غونډې کړې دي چې څه اقدامونه باید وشي . دا غونډې په آسانۍ سره نه دي جوړې شوې ، یا بلل شوې ، د دوی اهداف غبنتلي وو ، تبلیغات نه وو . هغه زیاته کړه چې د مسلې جرړې ، کومې دي . هغه وویل 'خپله اسرائیل هیڅ شی نه دي . د دوی موجودیت د امریکې په مرستو پورې

تړلی دی ، او دا چې ولې امریکایان د اسرائیلو ژوند غواړي ، د هغوی د منځني ختیځ تیل په کار دي ، د نړۍ په سلوکې ۶۰ برخې تیل دلته دي . د دغو تیلو د لاس ته راوړلو له پاره یې هڅه کړې عربي نړۍ تر خپل کنټرول لاندی وساتي ، خو هلته د پرمختلونکو حکومتونو د راپورته کیدلو سره د دې کار امکان له منځه تللی دی ، امریکایان بڅپله نه شي کولای په عربي هیوادونو تیری وکړي ، خو دوی د اسرائیلو له لارې دا کار کولای شي .

برژنف وویل 'اوس به مونږ په تاسی یو څو انتقادونه وکړو ، ځکه د انتقاد پرته مینه نه وي . مونږ د یو جنجال سره مخ یو . تاسې په دې فکر یاستۍ چې اسرائیل په رسمیت نه پیژنۍ ، حتی غیر مستقیم هم ، خو مونږ چې څه غواړو دادي چې اسرائیلي پوځونه د نیول شویو ځمکو نه ووځي . په دې کې تناقض دی ؟، هغه وویل چې دا د امپریالیستانو غوښتنه ده چې وضع په همدی حال پاتې شي ، په ملګرو ملتو کې څه پریکړه تصویب نه شي چې د اسرائیلو دا عمل وغندي او یا د هغوي د پوځونو په شا کیدل وغواړي ، ځکه د داسی یو پریکړه لیک پرته به اسرائیل په نیول شو یو ځمکو کې تر پایه پاتې شي. هغه خلک چې په د دی حالاتو نه وخوریږي عربان دي ، او دوست هیوادونه لکه هند چې د سویز د کانال بندیدلو ورته ډیر تاوان وروراوه . برژنف څرګنده کړه چې دی د امنیت په شورۍ او یا په عمومي غونډه کې د هغه پریکړه لیک د پیشنهاد په هکله د عربو ملاتړ غواړي چې دوی به یې وړاندې کړي که څه هم دا به په یو شکل د اسرائیلو په رسمیت پیژندلو سره عربي حکومتونو ته تمامه شي . هغه وویل چې دی د عربو او اسرائیلو ترمنځ دښمنۍ باندې ښه پوهیږي ، خو ددې مطلب دا نه دی چې حتمی باید اسرائیل له منځه ویوړل شي . هغه د روس تاریخ ته کتنه وکړه او بیا د برسټ لیتوفسک تړون ته را وګرځید ، چې لینن د شرایطو د مجبوریت له امله رښتینو خو د لندې مو دې قربانیو ورکولو ته غاړه کیښودله.

د روس وسلې چې د اسرائیلو لاس ته ورغلي دي ډیره د خفګان خبره ده .
برژنف وویل ، زه ځکه خپه یم چې زمونږ وقار ستاسی د حیثیت سره تړلی دی .
زه ځکه خپه یم چې زمونږ ډیرې عصري وسلې چې تاسی ته مو درکړې هغه اوس امریکې او لویدیځ المان ته لیږل شوي دي . مونږ تاسی ته خپلې الوتکې درکړې ، خو تاسي پیلوټان نه درلودل ، مونږ درته ټانکونه درکړل ، خو تاسی عمله نه درلوده .، شوروي متخصصینو چې د عربو سره کار کاوه راپورونه را لیږلي دي چې د ټانکونو ځیني ډریوران د شپږ ساعتو نه د لږې روزنې د تجربې

سره تالکونو ته وختل . دی کار ته څنګه اجازه ورکول کیدي شي ؟ هغه بیا دې خبرې ته را وګرځید چې د عربو خلک وخت ته ضرورت لري چې خپل پوځونه وروزي ، خپل اقتصاد ښه کړي او خپل خلک په سیاسي توګه جګړې کولو ته تیار کړي . د دې مطلب دادی چې باید خبرې وشي ، د ملکرو ملتو په تولنه کې د یو پریکړه لیک د پاره کار وشي چې د تولنې په دریو کې دوه برخې غړي یې ملاتړ وکړي او اسرائیل کوښه پاتې شي .

کوسیګین د خپل ملګري خبرې تائید کړي . هغه وویل ، 'تاسي عربي هیوادونه په دې عقیده یاستئ چې عربان سره په دې خبره موافقه نه شي کولای د اسرائیلو سره دښمني او جنګ پای ته ورسوي . خو دا به تاسي کومې خوا ته بیایي ؟ که د جنګ حالت موجود وي ، اسرائیل به خپل پوځونه ونه باسي . امریکا ، جرمني او نور هیوادونه به د اسرائیلو ملاتړ کوي . خو آیا تاسي جنګ ته تیار یاستئ ؟ مونږ خپله څیړنه کړې ده ، خوشاله به وای چې مو درته ویلي وای - «ډیره ښه ، ممکې شئ». خو زمونږ د متخصصینو نتیجه اخیستنه بل ډول ده . هغوي وایي چې ستاسي له پاره د جنګ کولو بیخي سوال نه پیدا کیږي . غواړم تاسي ته ووایم چې تاسي بالکل کلک او جامد دریځ نیولی دی .

'انقلابي شعارونه کیدي شي د عربو ګټو ته تاوان ورسوي . چین ته وګورئ . هغوی ډیره سخته انقلابي لاره نیولې ده ، او وایي چې که تاسي جنګ کوئ ، دوی به درسره مرسته وکړي . خو هغوی تاسي سره څه مرسته کولای شي ؟ لس مضمونه ؟ سل میتینګونه ؟ په الفاظو او کلیماتو کې انقلابي نظریې هیڅ مفهوم نه لري ترڅو د هغې شاته رښتینې عملي قوت پروت نه وي' .

کوسیګین یوځل بیا دې خبرې ته را وګرځید چې عربان باید لومړی خپله کورنۍ جبهه پیاوړې کړي او هغه عناصر له منځ نه لیرې کړي چې د پرمختللې لارې خنډ دي . د ده په فکر دوه کاله وخت په کار دی چې عربان د خپلې لومړۍ مرحلې تیاری پوره کړي ، او په دې موده کې باید دوی د امپریالیستانو سره په معاملو کې د ناپوهۍ نه کار وانخلي ، باید ډیر نرم وي . هغه په خپلو خبرو کې څرګنده کړه چې د جنګ د حالت پای ته رسول دومره مهم نه دي . څه شی چې ډیر مهم دی د عربو له پاره اتحاد ، د پوځونو روزنه او د مترقي رژیمونو په پښو درول .

عارف مخالفت وکړ چې د جنګ د حالت د پای ته رسولو نه مطلب دادی

چې د سویز کانال پرانیتل شي او د اسرائیلو سره مخامخ د سولې خبرې پیل شي . کوسیګین وویل ، ضرور لـه ده داسی وشي . دا کیدي شي د ملګرو ملتو له لارې وشي ، او که اسرائیل د نیول شو یو ځمکو نـه د پوځونو د وتلو نـه ډډه کوي د جنګ حالت به هماغسې جاري وي .

بومدین هغه وکړه چې د عربو ـ اسرائیلو ترمنځ لانجې تـه باید د خلکو پرضد د نړیـوال امپریالیزم د استعماري اهدافـو د اوږد زنځیر د یوې کړۍ پـه توګه وکتل شي . هغه د شوروریانو نه غوښتنه وکړه چې د دې شخړې ته د ملګرو ملتو له لارې د اواري راوړلو په سترګه ونه ګوري . د ملګرو ملتونو په تولنه کی رایي ورکول د منځنی ختیځ په شخړه ، ستونځو او خطرونو هیڅ ډول اغیـزه نـه شي کولای . لکه چې دی یې ویني ، امریکایان پـه دی پوهیـږي چې د رنګ پانې تولې د دوی په لاس کی دي او هیڅکله د داسی یو پریکړه لیک سره موافقه نه کوي چې د دوی نظر پکی پـه سلوکی سل نـه وي منل شوی . بومدین زیاتـه کړه ، د امریکایانو رښتینی هدف دلته د مترقي رژیمونو له منځه وړل دي .

بومدین وویل چې د منځنی ختیځ شخړه دوه برخي لري ـ د فلسطین لانجه چې د ۱۹٤۸ کال د جنګ میراث دی ، او د تیري او پراختیـا یې سیاست مسئله چـې د وروستي جنګ نتیجه ده . امریکا غوښتـل دا دواړه ستونځې پـه یوځـل اواری کړي . د اسرائیلو په ګټه او پـه سیمه کی د پرمختیایی رژیمونـو د له منځه وړلو په بیه .

برژنف له بومدین نـه پوښتنه وکـړه چې د ده د تحلیل له مخې د ده پـه فکر د مسئلې اصلي اواری څنګه کیـدي شي . بومـدین وویل چـې دوه لاری شتـه ـ یا ومنله شي چې څه شوي هغه شوي دي او خبرې اترې وشي ، او په دی ډول پرمختیایې حکومتونه رنګ کړل شي ، بنایی څه اندازه ځمکې بیرته را پریښودې شي او یا د اصولو پرښت دریځ ونیول شي . بومدین وویل چې عربي دولتونه د څه امتیازاتو ورکـول منلی شي (که څه هم ده مشخص نه کړل) خو یوه انـدازه شته چې د هغې نه وړاندې نه شي تلای ، او یا به د ناکامۍ سره مخامخ شي .

دوه خوا وې البته پـه پوره بیلو بیلو فرضیو او نظریاتـو ولاړې وې . پـه مسکو کی دا دوه ورځې خبرې اترې د هغو ستونځو او جنجالونو یو عادي مثال دی چې خامخا د یو ستر قدرت او سیمه ییزو طاقتونـو ترمنځ پـه اړیکو کی را پیـدا کیږي ، د بیلا بیلو خوا وو په ګټو پورې تړلي وي .

برژنف ، کوسیگین او نور ربنتیا ډیر غمجن شول . داسي ښکاریده هغه ټول کارونه چي دوی او د دوی ورانديتو په عربي نړۍکي تر سره کړي وو ، خراب شول . د دوی پاملرنه اوس د ایډیالوژۍ سره دومره نه وه ، خو هڅه يي کوله چي د يو ستر قدرت په توګه څومره چي کيدي شي په سيمه کي خپل حيثيت وساتي، څکه دوی دلته ډيره سياسي او اقتصادي پانګه اچونه کړې وه .

* * *

په مسکو کي داسي تصميم ونيول شو چي کوسيګين به د ملګرو ملتونو د عمومي ټولنې په هنګامي غونډه کي برخه اخلي ، خو دا پوښتنه راپورته شوه چي دی په امريکا کي د رئيس جمهور جانسن سره وګوري ، که نه.سياسي بيرو په دې او نورو هغو موضوعګانو چي د جون د جنګ نه را پيدا شوې وې ، په دوه برخو ويشل شوې وه ، پوهيانو او تيوريسنانو په سياست مدارانو ملامتيا اچوله چي په حالاتو يي قابو له لاسه ورکړی دی . نو چي کله په مسکو کي د برما سفير د سوسلوف نه پوښتنه وکړه چي دا کتنه به وشي ، که نه ، هغه وويل دا کار نه شي کيدي امريکايانو سره د خبرو نه څه په لاس نه راځي . خو په حقيقت کي مونږ خبر يو چي برژنف د سياسي بيرو غونډې ته په يوه دري ساعته تياليه کي د منځني ختيځ په هکله د خپلې پاليسۍ نه پوره دفاع وکړه ، په پای کي پريکړه وشوه چي پودګورني بايد مصر ته لاړ شي . پودګورني د سياسي بيرو د غونډې نه مخامخ هوايي ډګر ته لاړ ، د جون په ۲۱ مه ،او برژنف ورسره تر هوايي ميدان پورې د هغه ښې له پاره ملګرتيا وکړه . دا د ړستې د.تقريباً يو غير موازي اشارې په نيت وشو .

کوسيګين د جون په ۱۶ مه نيويارک ته په لاره په پاريس کي تم شو ، هلته يي د ډوګول سره ماښامي وخوړ او په امريکې کې يي د نيوجرسي په ګلاسبورو کي دوه ځلې د رئيس جانسن سره غونډه وکړه .

په کړۍ کې یو چاود

ګرانه ده په ټوله عربي نړۍ او مصر باندې د جون د جنګ په اغیزه کې مبالغه وشي . یو څه سوده ټول وارخطا وو ، نه پوهیدل جنګ څومره تاوان رسولی دی او په پوره حساب او مفهوم یې خبر نه وو . داسې هڅه کیده هر څه ته په پخوانیو سترګو وکتل شي ، په دې کې آن چې ناصر هم شریک ؤ . د ۱۹۶۷ کال د جون په پای کې پوډګورني قاهرې ته راغئ ، د عقبې د خلیج په هکله یوه پوښتنه وشوه ، ناصر ځواب ورکړ چې په دې هکله یواځې د پوځونو تر په شا کیدو، وروسته پریکړه کیدی شي . هغه داسې خیال کاوه چې د ۱۹۶۷ کال نه به وروسته راتلونکې هغسې شي لکه د سویز د جنګ نه وروسته چې شو .

خو ډیر ژر ربښتیني حالت ځان را ښکاره کړ . څرګنده خبره ده چې په بهر نړۍ کې پیښې پرځای دریدلې نه وې ، او که عربانو په دوی کومه اغیزه کولای شوه ، دوی باید په نړیواله سویه د قوتونو په هغه نا انډول کیدو باندې پوهیدای چې جنګ را پیدا کړی ؤ . د څو اونیو په تیریدو سره د روس او امریکې دریځونه څه ناڅه روښانه شول . د جون په پای کې قاهرې ته د پوډګورني ناکام سفر وشو ، چې بل چیرته مې بیان کړی دی . د مسکو د خبرو اترونه د عارف او بومدین راپورونه را ورسیدل ، د ملګرو ملتونو د هنګامي غونډې ناکامي ، هیڅ ډول نتیجې ته ونه رسیدله ، او د رئیس جانسن سره په ګلاس بورو کې د کوسیګین غونډه هم بې نتیجې وه .

دې ټولو ، ناصر یوې نتیجې ته ورساوه . هغه پوی شو چې د هر بل جنګ په څیر به د جون د جنګ نه وروسته هم خبرې اترې پیل شي چې خاځا به سولې ته ونه رسیږي خو د انډول یو څه پیوندونه به راولي . هغه په دې پوهیده چې ټولې سیاسي او پوځي پانې د اسرائیلو په لاس کې دي ، نو د ده له پاره ممکنه نه ده چې پخپله خبرو اترو ته ور داخل شي ، که داسې کار وکړي دی به په آسانۍ سره مجبور شي چې په ځان باندې تحمیل کیدونکې پریکړه لیک لاس لیک کړي ، لکه په ۱۹۱۹ کال کې چې په وارسا کې جرمنانو وکړ ، او سره له

دی چې روسانو دی د برسټ لیتوفسک په څیر تړون ته تشویقا وه ، خو دا یو داسې کار ؤ چې ده له ځان سره پریکړه کړې وه چې نه به یې کوي .

ناصر دې نتیجې ته ورسید چې یواځنۍ لاره داده چې خبرې روسانو ته ور پریږدي . لېرتر لږه دوی د امریکایانو سره د یو ستر طاقت په توګه د بل ستر طاقت سره خبرې اترې کولای شي ، او که دا دیتانت وي چې ډیرو عربو پرې باور درلود ، دوی جنګ بایلود ، کیدي شي دا هم دیتانت وي چې عربو ته سوله راوړي شي .

ناصر روسانو ته وویل چې دی د دوو شیانو نه تیریدونکی نه دی - هیڅوک د ده نه دا غوښتنه نه شي کولای چې د مصر یو مربع فوټ ځمکه چاته ورکړي ، او نه دی د فلسطینیانو له حقوقو نه تیریدي شي . د دی دوو شیانو نه پرته روسان نور په هر څه خبرې کولای شي ، ناصر په دې ښه پوهیده که دوی دا کار وکړي نو په دې به پوی شي چې په دې ډول د شخړو د اواري او سولې امکان نشته . یواځې کله چې دوی په دې خبره پوی شي نو بیا به مصر او عربي نړۍ ته د وسلو د تیارولو په فکر کې شي چې د بل وار د پاره ځانونه تیار کړي .

په ویلونه ارزي ، څومره چې عربان په دی پوهیدل چې خبرې اترې څه ګټه نه شي رسولی ، هغومره روسان هم په دې فکر وو . هغوی یواځې په کټلو کې د اسرائیلو د غرور نندارہ کوله . نو د ۱۹٦۷ کال په اګست کې د خرطوم د سر مشرانو په غونډه کې د جوړې نه کولو یو ځرګند دریځ ونیول شو چې عربي ځواکونه سره نژدې کړي .

خو د روس د پاره دومره اسانه نه وه چې د عربو نماینده ګي وکړي . طبعاً جنګ دوه اړخیزه بې باوري او بدګوماني په میراث پریښې وه . عربانو په روسانو تورلګاوه چې د جنګ په بهیر کې یې له دوي سره په وخت او پرځای مرسته ونه کړه ، نه په وسلو اونه په سیاسي ډګر کې .روسانو په‌خفګان سره د دغو تورونو د منلونه ډ ډه کوله ، هغوي ویل ، دا ټپلــه عربان وو چې د خپلو طبیعي عیبونــو ، نیمګړتیا وو ، وراسته تولنیز جوړښت او بې کفایته مشرانو د درلودلو له امله د جنګ په ډګر کې ناکام شول. نو د ناصر دریځ دا ؤ چې تر ټولو زیات روسان د منځني ختیځ په لانجو کې را ښکیل کړي . ده غوښتل روسان دا احساس کړي چې د مصر ناکامي د دوی ناکامي ده ، او د دوی حیثیت د مصر د حیثیت پورې تړلی دی .

نوی دریځ تقریباً یو ناڅا په پیل شو . د شوروي لوی درستیز ملرشال ماتوی ذخروف د پودګورني سره مصر ته راغئ چې د مصر د پوځ او وسلو د برابرولو په بیا جوړوني باندې له سره غور وکړي . ناصر هغه ته خپله دري پړاویزه ستراتیژي بیان کړه ـ په لومړي پړاو کې باید ټول عربي هیوادونه په دفاعي سنګرکې ځالونه تیار کړي ، بیا د ځان ساتنی او پام‌کولو پړاو ته تیرشي ، او په پای کې د نیولو شویو ځمکو د آزادولو د مبارزې پړاو . شورویانو ددی پلان سره موافقه ښکاره کړه ، او په مسکو کې د مرکزي کمیټې په غونډه کې چې پوځي لوړ رتبه کسانو هم پکې برخه درلوده ، دوی داسی وګڼله چې لږ تر لږه دوه کاله وخت په کار دی ترڅو عربان په یوه برابره پیمانه پوځي عملیاتو ته تیار شي .

څنګه چې دی کار په سیمه کې روسان د ده د پلان سره سم ډیر راښکیلول ، ناصر د پودګورني د هغه پیشنهاد هر کلې وکړ چې قاهره کې یې ده ته ورکړ ، چې د شوروي د مدیترانې سمندري پوځ بایـد مصر ته د د مې او هوا خوړې د پاره راشي . د هغـه لا دا خوښه وه چې د شوروي جنګي کشتۍ پورت سعید ته راشي ـ او که د اسرائیلي بریدونو په ترڅ کې کومه یوه وویشتله شي نو کار به سم شي . د دی ټولو سره سره هغه د روسانو دغه غوښتنه په پرله پسي توګه په کلکه رد کړه چې په سکندریه کې یوه مستقله پوځي اډه جوړه کړي .

✱ ✱ ✱

یواځې ناصر نه ؤ چې د جون د جنګ نه وروسته یې په یوه ځرګنده سیاسي ستراتیژه کار وکړ . امریکایان پـه دی ډیر ښه پوهیدل چې پـه قاهره کې څه تیریږي او دوی څه غواړي او څنګه یې بایـد پـه لاس راوړي . د دوی هـدف دا ؤ چې پـه منځنې ختیځ کې روان حالات همداسی وساتي ، چې د اسرائیلو په پوځي لوړتیا او د عربو د ځمکو په نیولو یې بنسټ اینښودل شوی ؤ ، او د عربي محافظه کارو دولتونو سره د امریکی د پټ اتحاد له خوا یې پوره ملاتړ کیده . په دی ستراتیژه‌کې دا خبره هم شامله وه چې د شوروي اتحاد سره به د پرمختلونکو عربي هیوادونو په تیره بیا د مصر د اړیکو د خرابولو د پاره کار کیږي . اوس چې هر څومره اقتصادي او د وسلو مرستې د عـربي پرمختلونکـو هیوادونو سره وکـړي ، دوی بـه پـه منځنې ختیځ کی د امریکی د اندیوالانو سره سیالي ونـه کړای شي . نو امریکایانو د ناصر غونډې سرې د پاره یواځې یوه دروازه پرانیتې پریښې وه ، چې دی ځان له دغه حالت نه را وباسي او د واشنګټن سره مخامخ

خبري پېل کړي . په حقيقت کی امريکايانو چی څه ويل دا وو چی - 'ته که هر څه غواړې ، بايد مونږ ته راشي ، او زمونږ شرايط ومنې' .

که څه هم ناصر پـه دې ښه پوهيـده تر هغـې چی قوت او زور نـه وي ، د امريکايانو سره خبرې هيڅ کټه نـه لري . نو پـه کار وه چی د جبهې لوړې کرښه فعاله وساتله شي ، او روسان دی ته تشويق شي چی پـه سيمه کی پوځي او سياسي خطرونو اخيستلو ته غاړه کيږدي . په پای کی دوي دې کار ته تيار شول خو د تشويق کولو عمليې او کار پوره ډير وخت ونيو .

روسان ښايسته ژر په دې پوی شول چی د منځني ختيځ په هکله د امريکايانو سره په ځانګړي ډول خبرې نه شي کيدای . د نکسن په زمانه کی داسی خبرې ډيرې اوريدل کيدې چی د منځني ختيځ مسئلې بايد د نورو مسئلو سره په ارتباط کی وڅيړلي شي ، لکه ويتنام ، د اروپا امنيت او د وسلو کموالی . په حقيقت کی کله کلـه داسی معلوميده چی د هغو روسي وسلو انـدازه چی مصر تـه را رسيدې مستقيماً د امريکی سره د روس د اړيکـو د حالت پورې تـړلې وه - چی اړيکې به ښې کيدي ، وسلې به دريدې ، چی اړيکې بـه خرابيدې د وسلو بهير بـه بيا را زياتيده .

په لوړيو کی ، زما په فکر ، شورويانو د نکسن نه ډير اميدونه درلودل - د ۱۹۶۸ کال د مارچ په ۳۱ مه جانسن اعلان وکړ چی جمهوري رياست ته نه کانديديږی ، په هغه باندې يی د خپلې سختې بی باورۍ څرګندونه وکړه . هغوي هغه وخت قاهرې ته وويل چی د دوی په فکر ، د نويو شرايطو په رڼا کی بـه جانسن د منځني ختيځ پـورې د داسی تـړلو نوښتونو نه کار واخلي چی د خلکو ملاتړ ورسره نه وي . په دی هکله دوي خپه وو ، خو مايوسۍ د دوی مخنيوی ونه کړای شو ، د نکسن د برياليي کيدو نه وروسته دوي قاهرې تـه خپلـه عقيده څرګنده کړه چی کيدي شي نوی جمهور رئيس د قاهـرې سره د معاملو لـه پاره کټور وي .

رښتيا خو په دی ټول وخت کی د امريکی په وړاندې د روس دريځ ناڅاپه او کله کله په ډراماييي ښه بدليده . د مثال په توګه د ۱۹۶۹ کال په مې کی دوی له مصر نه غوښتنه وکړه چی د سويز د کانال نه پورې 'تخريبي جنګ' بس کړي ، دا جنګ ځوا دوی يو پوځي او سياسي ضرورت باله . دوی دا غوښتنـه د اخطارونو د خپرولو سره ملګرې کړه ، دا خطر شتـه چی د مصر ټول صنعتي

مرکزونه وویشتل شي ، دوی بیا د ځیره کې یولړ فرمولونه وړاندې کړل ، دوی پرې کارکړی ؤ او فکر یې کاوه چې جنګ بـه ودرولای شي . دا د دوی د دریځ د هغې بدلون سره ملګری ؤ چې برژنف د ۱۹۶۹ کال د مې د ورځې په مراسمو کې یواځې په ویتنام کې د امپریالیزم تیری یاد کړ ، د امریکې نوم یې وانه خیست . او وروسته څو کاله د مې د ورځې په جشن کې د اسرائیلو نوم نه اخیستل کیده .

د پالیسیو ځینې دا بدلونـو نـه پـه هغه څـه پوری تـړل کیدي شي چې د شوروي مشرتابه ډیر وختونه په یوه آواز خبرې نه کولې . د لومړي ځل له پاره ، پوځیانو د سیاست مدارانو پـه پرتلـه زیاتې د جنګ پـه ژبـه خبرې کـول غوښتل . د ۱۹۶۹ کال د سپتمبر په ۹ مه د سره سمندرګي د رازظفرانا په سیمه کې په پوځي پوستو باندې د اسرائیلي پوځونو له برید وروسته ، مارشال ګریچکو په مسکو کې د مصر د هیأت غړیو ته شکایت وکړ : تاسی باید ډیر زړه ور اوسئ ، تاسی باید د هغوی مخه نیولی وای . هغه غوښته څنګه شوه چې تاسی ورته د جبهې د لومړۍ کرښې هیوادونـه ویل ؟ ستاسی متحده قومانـده کومـه ده ؟ تاسی ولې ډاریږئ ؟ د روس سمندري پوځ پـه مدیترانـه کې دی او د امریکې شپږم لمبر سمندري پوځ پسی د سیوري په څیر ګرځي . هغوی هیڅ نه شي کـولاي . کـه امریکایـان خپلې کشتۍ اسرائیلو تـه راولي ، مونـږ تیار یو خپل پوځونـه ستاسې خاورې ته درولو . بیا به زه وګورم چې څوک یې ګټي' !

آن کوسیګین چې تل به یې د پام او حوصلې خبرې کولې ، اوس را پارول کول . په همدی وخت کې یو سوریایي هیئت په مسکوکې ؤ ، د دولت د رئیس نور الدین آتاسي ترمشرۍ لاندې او د دفاع وزیر جنرال مصطفی تلاس هم ورسره ؤ . کوسیګین لومړی هغه ته وویل : 'زه ستا پـه باره کې جنرال صاحب ، هیڅ نه اورم . اورم چې د مصر په جبهوکې جګړی دي ، د اردن په جبهه کې جنګ دی ، خو تاسی سوریایان هیڅ هم نه کوئ' . جنرال تلاس وویل ، نه ، زه پـه چوپه کار کوم' . کوسیګین ورته وویل ، 'بده نه ده چې کله کلـه سرې د خپلو ښو کارونو په هکله په لوړ آواز وغږیږي' .

ناصر د ۱۹۶۸ کال پـه جـولای کې مسکـو تـه تللی ؤ او تاکل شوې وه د ۱۹۶۹ کال په جون کې بیا هلتـه لاړشي ، خو کتنـه وځنډول شوه . هغـه یو شفاهي پیغام کوسیګین ته ولیږه (برژنف ته نه ، ځکه دا یوه حکومتي معامله وه ، نه ګوندي) پـه دې کې ویل شوي ؤ چې دی ارزو لـري مصر تـه بـه د وسلو

راليږل د روس او امريکې د اړيکو سره بدلون نه کوي . کوسيګين په ځواب کې وويل ، چې تراوسه پورې د امريکايانو سره په اړيکو کې کوم برياليتوب ته نه دي رسيدلي . هغه څه چې دوى اوريدلي وو ټول يواځې اميدونه وو چې د امنيت د شورى ۲۴۲ لمبر پريکړه ليک به عملي شي او د تيري بدله به نه ورکول کيږي . هغه ټينګار وکړ چې مصر ته د وسلو برابرول د شوروي او امريکې د اړيکو په څرنګوالي پورى تړلي نه دي . د دوى په فکر امريکايان د منځني ختيځ د لانجې د پاره د اوارې راوستلو پلوي کوي خو دوى دواړو خوا وو سره معامله کوي او خلک غولوي . کوسيګين وويل ، 'بايد هيره نه کړئ چې د امريکايانو مونږ ډير بدايسو ، او تل را سره مخالف کوي او له مونږ نه نفرت لري . خو ډيرې خبرې دي لکه د وسلو سيالي ، د . پا امنيت او البته منځنى ختيځ چې د دوي او زمونږ ترمنځ د خبرو اترو ضرورت را پيدا کوي' .

کوسيګين په همدې لهجه زمونږ يو هيئت ته خبرې کړې وې چې په دې وروستيو کې مسکو ته په سفر تللى ؤ . هغه ويلي ؤ ، 'تاسى بايد د حالاتو په سړولو کې هڅه وکړئ ، زه پوهيږم ستاسى د باره د دى خبرې منل ګران دي چې د دښمن الوتکې دې ستاسې د خاورې د پاسه الوتنې کوي ، او د دښمن ټانکونه او توپونه دې ستاسې په خاوره هډونه ولې او تاسى يې ځواب نه ورکوئ . خو مه پريږدئ چې حالات له قابو نه ووځي . تاسى بايد خپل پوځونه ولرئ ، وسلې او کارتوس پيدا کړئ . تاسى بايد د دې موقع نه د خپلو پوځونو د روزلو د پاره ګټه واخلئ . تاسى بايد داسى کار ونه کړئ چې اسرائيلي جنګ خوښونکي ترې ګټه پورته کړي . تاسى بايد خپله کورنۍ جبهه پياوړى کړئ او په نړيوال عامه ذهنيت کې ځانته ملاتړ پيدا کړئ .

❋ ❋ ❋

د ۱۹۶۹ کال په جون کې په مسکو کې د نړۍ د کمونيستو ګوندونو يو کانفرنس ؤ چې د عربي نړۍ کمونيستي ګوندونو پکې برخه اخيستې وه . دا وخت ګروميکو د منځني ختيځ د لانجې د آوارې د پاره يو بل پيشنهاد وړاندې کړ چې د امريکايانو د هغه پيشنهاد سره يې ډير ورته والى درلود چې اردن او ځينى نور عربي حکومتو نه يې له متن نه خبر وو . دې د واړو پيشنهادونو غوښتنه کوله چې عربان بايد دا خبره ومني چې د اسرائيلو سره مخامخ خبرو ته کښيني ، د سرحدونو د ټاکنې د پاره د عربو ـ اسرائيلو ګډې ګزمې او پيرې وشي او داسې نور ، هغه وخت دا ټول ييغي د منلونه وو . د مسکو په کانفرنس کې عربي

کمونیستو گوندونو هڅه وکړه ترڅو نور هیڅتونه قانع کړي چې په پریکړه لیک کې د فلسطین د خلکو حقوق په رسمیت وپیژندل شي ، خو بریالي نه شول . د نظریاتو توپیر هغه وخت ښکاره شو چې د مراکش د کمونیست گوند عمومي منشي علي جعفر د کانفرنس د پای ته رسیدو په غونډه کې وویل ، دی یوازې په یو شرط د پریکړه لیک لاس لیک کولو ته تیار دی ، په دې پیشنهاد کې د فلسطین د خلکو حقوقو ته هیڅ اشاره نه ده شوی .

ناصر په دې فکر ؤ چې د عربي کمونیستو گوندونو او د رئیس تیتو ، اندیرا گاندي او د ختیځې اروپا د ځینو حکومتونو له لیارې په شوروي اتحاد باندې زور راوړي او هغوي په دې قانع کړي چې د خبرو اترو په هکله چې مصر کوم دریځ نیولی دی هغه سم دی . په پای کې گرومیکو خپل پیشنهاد د سوریې د کمونیست گوند مشر خالد بکداش ته وښود، هغه یې اصلي متن په روسي کې (هغه روسي لوستی شوه) او هم یې انگریزي ژباړه ولوستله . له دې وروسته ورته بیا د امریکې د پیشنهاد متن وښودل شو . هغه د پیشنهادونو په ورته والی په آسانۍ سره پوی شو ، او وې ویل په عربي نړۍ کې به یو کمونیست هم پیدا نه شي چې د گرومیکو د پلان ملاتړ وکړي ـ او نه به یې کوم یو عربي ناسیونالیست ومني . د بکداش له خرگندونو نه داسې معلومیده چې امریکایانو به تل په روسانو داتور لگاوه چې دوی عربان د سوله ییز آواري د خبرو نه منع کوي ، نو روسان غواړي امریکایانو ته وښیي چې دوی نه ، بلکې عربان داسې کارکول نه غواړي . نو دوی ځکه داسې طرحه وړاندې کړې ده چې د امریکا پیشنهاد ته ډیره نژدې ده ، او کله چې مصر او نورو عربانو دوی مجبور کړل چې د گرومیکو پیشنهاد باید وړاندې نه کړي ، دوی بیا په عربو دا تور ولگاوه چې د دوی غلطي وه چې د پیشنهاد نه څه نتیجه ترلاسه نه شوه .

خالد بکداش اعتراف وکړ چې د فلسطین په هکله د نورو کمونیستو گوندونو د دریځ نه دی ډیر نا امیده ؤ . هغه وویل ، 'مونږ باید دا ومنو چې اروپایي کمونیست گوندونه څه ناڅه د یهودانو تر اغیزې لاندې دي ، او که د روس نفوذ نه وای نو په مسکو کې به د منځنۍ ختیځ په هکله پریکړه لیک نور هم کمزوری وای. د صهیونیزم په سر رومانیایان د یو پادشاه نه هم ډیر محافظه کاران وو ـ د اسرائیلو کمونیستان دې ته تیار وو چې د فلسطین د خلکو حقوق په رسمیت وپیژني ، خو روسانو ونه منله' . خالد بکداش زیاته کړه چې هیڅوک باید دا خبره له یاده ونه باسي چې په منځنۍ ختیځ کې مقابله د هغې

نړیوالې مبارزې یوه برخه ده چې د امپریالیزم او خپلواکې، او د مرتجعینو او پرمختلونکو قوتونو ترمنځ روانه ده . هغه وویل ، 'نړیوال یهودیت د شوروي اتحاد په وړاندې ولاړ دی ، دا یو داسې شی دی چې روسان ورته باید سخته پاملرنه وکړي' .

د اردن د کمونیست ګوند عمومي منشي فواد ناصر ته هم د کرومیکو پیشنهاد وښودل شو . د هغه څرګندونې داسې وې چې روسان د خپل یهودي لږه کي د لاسه د را پیدا کیدونکو ستونځونه ښه خبر ؤ . چا ورته ویلي ؤ چې یواځې په مسکو کې تر یو میلون زیات یهودان اوسیږي .

✱ ✱ ✱

که څه هم ناصر غوښتل له امریکایانو سره د خبرو زیاته برخه د روسانو په غاړه ور واچوي ، خو هیڅکله یې هم دا اراده نه وه چې د امریکایانو سره د مخامخ خبرو نه ډډه وکړي . نو د ۱۹۶۹ کال په مارچ کې دایزنهاور مړک (دی په مصر کې له دې امله د درناوي وړسړی پیژندل کیده چې ۱۹۵۶ - ۱۹۵۷ کلونو کې یې د سینا نه د اسرائیلو د پوځونو په ایستلو کې پوره مرسته کړې وه) یوه مناسبه موقع وه ، د ښخولو په مراسمو کې په بهرنیو چارو کې د جمهور رئیس مرستیال محمود فوزي د یو ځانګړي استازي په توګه واشنګتن ته واستول شو . خو ده د امریکایانو په دریځ کې څه بدلون ونه لید ، او قاهرې ته یې د بیرته راتګ په وخت د دې راپور ورکړ . هغه ته ویل شوي وو ترهغې چې د جون په جنګ کې د دوو هیوادونو ترمنځ شلیدلې سیاسي اړیکې بیرته نه وي ټینګې شوې ، په دې هکله د څه پرمختګ کیدل ممکن نه دي . دا د ناهیلۍ پیغام مسکو ته ولیږل شو ، او ورسره وویل شول کیدي شي ډیره بیځایه به وي چې مسکو له نکسن نه ډیر امیدونه ولري . هغوی په ځواب کې داډ ورکړ دوی پوی دي چې امریکایانو ډیر سخت دریځ نیولی دی .

اوس ربښتیاهم روسان لږلږ په دې پوی شوي وو ، ناصر به تل دا ویل چې اخر به دوی په دې پوه شي، چې د امریکایانو سره د منځني ختیځ د اوارې په هکله خبرې هیڅ ګټه نه لري . د ۱۹۶۷ کال نه وروسته د منځني ختیځ په چارو کې د شوروي اتحاد د برخې اخیستلو لومړی پړاو نژدې اوس په پوره کیدو ؤ ، د دویم پړاو د پیل کیدو وخت ؤ . څنګه چې ناصر په دې باور درلود چې د امریکې خوښه داوه په خبرو کې د عربانو د پاره یواځې یوه لاره پرانیتې پریږدي هغه لاره چې دوي مجبوروي د واشنګټن خوا ونیسي - هغه پوهیده دغسې

لار د روسانو په خوا هم شته . نو ده په پوځي چارو کی د دوی برخه اخیستل په ډیره زیاته اندازه تشویق کړه ـ د مثال په توګه ، د کنډک په سویه یې د دوي د مشاورینو دشته والي غوښتنه وکړه .

د حالاتو د بدلیدو تګ چې د منځنی ختیځ لانجه یې د سیمه ییزې لانجې نه د یو ستر قدرت په لانجه بدله کړه ، د ۱۹۷۰ کال په جنوري کی مسکو نه د ناصر یوه پټه کتنه وه . په دې موقع ناصر برژنف او ملګرو ته یې وویل چې مصر د اسرائیلو ژورو پوځي بریدونو ته لوڅ پروت دی . د دی امکان نشته چې ملکي خلک د بریدونو نه وژغورل شي او یا د پوځیانو په روزنه کار وشي چې د سویز د کانال د پورې غاړې د ځمکو د بیرته لاس ته راوړلو د پاره ډیره ضروري ده . هغه د روسانو نه غوښتنه وکړه چې د اسرائیلو د بریدونو په وړاندې د میزایلو یو دیوال جوړکړي ، اوکله چې روسانو وویل په څو میاشتو کی به په سام ـ ۳ میزایلو کی د مصر عملې ته روزنه ورکړي ، نو ناصر پیشنهاد وکړ چې دوی دې خپله عمله ورسره را ولیږي . هغه وویل روسان به د جنګ په لومړی جبهې کی نه ځاي پرځاي کیږي ، دا به اوس هم د مصري پوځونو مسؤلیت وي ، خو دوي به د شا او څنګ د دفاع مسؤلیت لري .

دا اقدام به البته ډیر نړیوال جنجالونه را پیدا کړي ، یو مناسب دفاعي نظام الوتکو او میزایلو ته ضرورت پیدا کوي ، برسیره پردی باید روسي عملیاتي الوتکې د مصر په خاوره کی ولاړې وي او روسي عمله د میزایلو د په کار اچولو د پاره دلته وي . د سیاسي بیرو د پوره غونډې وروسته پریکړه وشوه . د ۱۹۷۰ کال په اپریل کی مصر ته د نویو میزایلو اوالوتکو او عملې را رسیدل پیل شول.

په پوځي برخه کی دغه ناځاپي نوښتونه د تازه ډپلوماتیکو پرمختګونو سره موازي وو . د ۱۹۶۹ کال د دسمبر په ۹ مه د امریکی د متحده ایالاتو د بهرنیو چارو وزیر ویلیام راجرز په یوه بیانیه کی وویل د 'تولو خوا وو په موافقه د یوې دایمي سولې، په بدل کی به اسرائیلي پوځونه د عربو دنیول شوي خاورې نه ووځي ، او د سولې په چوکاټ باندې به د ملګرو ملتونو د منځګړي ډاکتر ګوناري یارنګ په سرپرستۍ دواړه خواوې په جزئیاتو خبرې وکړي ، دا به د ۱۹۴۹ کال د اوږد د اور بند د موافقو په رڼا کی کیږي . نه اسرائیلو او نه عربانو د راجرز دغې پلان ته په پاملرنې سره ځواب ورکړ ، خو واشنګټن د جوزف سیسکو په راپیولو سره دا پلان تعقیب کړ ، دی د بهرنیو چارو په

وزارت کې د منځني ختیځ د چارو د پاره د وزیر مرستیال ؤ چې د ۱۹۷۰ کال په اپریل کې یې سیمې ته سفروکړ . که څه هم له دښمنۍ ډکو مظاهرو عمان ته د ده د راتګ مخنیوی وکړ ، په قاهره کې یې تود هرکلی وشو ، او د ناصر سره یې بې نتیجې ، خو اوږدې خبرې اترې وکړې . بیا د می د ورځې په کلیزه کې ناصر د امریکې نه غوښتنه وکړه اسرائیلو ته په خپلو مرستو له سره نوې کتنه وکړي . هغه وویل ، یا دې امریکا اسرائیل مجبور کړي د عربو د نیول شو یو ځمکو نه خپل پوځونه وباسي ، او یا دې ورته د وسلو برابرول وځنډوي ، که دا یوه هم نه کوي لو ښکاري چې امریکایان هم په غیر قانوني ډول د عربو د ځمکو په نیولو کې برخه لري . ناصر یو لیک نکسن ته ولیږه چې پکې د ده د می د ورځې د کلیزې څه خبرې یا دې شوې وې ، او د جون په ۲۰ مه نیټه راجرز بیا یو تازه نوښت اعلان کړ ـ د امریکې حکومت غوښتل د ډاکتر یارنګ ماموریت بیا را ژوندی کړي او په اسرائیلو او عربانو یې غبر وکړ ، چې ویشتل ودروي او خبرې پیل کړي . هغه همدارنګه د ۹۰ ورځو اوربند پیشنهاد وکړ او د دواړو خواوونه یې د امنیت د شورئ د ۲۴۲ لمبر پریکړه لیک له پاره ملاتړ وغوښت .

ناصر د جولای په ۲۳ مه نیټه د عربي سوسیالیستي اتحاد کانګرس ته په ناڅاپي ډول وویل ، دی تیار دی د راجرز نوښت ومني . یو شمیر عواملو دی دغې ناڅاپي پریکړې ته اړکړی ؤ . هغه فکر کاوه د 'ورانوونکي جنګ ، دوره پای ته رسیدلې وه . دې خپل هدف اجرا کړی ؤ ، د سویز د کانال په اوږدو کې یې پرتو پوځیانو ته د ویني او اور نوم وربښلی ؤ او په خپلو وروستیو پراوونو کې یې د ابا ایبان د خولې 'د اسرائیلو د هوایي پوځونو د توږلو' په کار اغیزه کړې وه . د دغې محدودې جګړې جاري ساتل بې ګټې وو ، یو نوي شي ته ضرورت ؤ ، او ښه دا وه چې داسې یو دریځ ونیسي چې وکولای شي د مصر د دفاع کړۍ د میزایلو په کتارونو پوره کړي .

✱ ✱ ✱

د ناصر له خوا یوې جوړې شوې کمیټې د مصر په افکارو باندې نوره ښه رڼا واچوله چې د پوځ ، استخباراتو او د بهرنیو چارو د وزارت استازي پکې وو . دوی د ناصر د هغه سفر د پاره مواد برابرول او تیاری یې نیو چې ټاکل شوې وه د ۱۹۷۰ کال د جون په ۲۹ مه یې مسکو ته وکړي ـ دا هلته د ده وروستی سفر ؤ ـ هغه دا مواد له روانیدلو نه وړاندې ولوستل . په کاغذ کې به

دري برخو غورشوی ؤ ـ پوځي حالت ، د مصر ، روس او امریکي اړیکي ، د مصر اونورو عربيْ هیوادونو کورنی حالات . دا لاندې یې د مهمو نتیجو لنډیز دی :

پوځي حالت :

۱- اسرائیل اوس لګیادي د سویز د کانال په لویدیزه غاړه د ۲۰ کیلومترو په پراخوالي ځمکه باندي خپل پوځي کنترول ټینګوي . د اسرائیلو هڅه دا ده چې زمونږ وړاندې پراته پوځونه د هوایي تهدید لاندې وساتي ، د دې په بدل کې چې ښکته خوا ته د شورویانو د شته والي له امله څه نه شي کولای .

۲- اسرائیل دا د دې ځای د ناآرامیو د دوام له پاره یو تضمین بولي ترڅو په سینا باندی خپل کنترول جاري وساتي او دا د ورانوونکي جنګ تر ټولو ښه طریقه ګڼي .

۳- د روس د سام ـ ۳ ځای پرځای کولو او زمونږ په وسله والو پوځونو کې د میزایلو د راپوره کولو سره پوځي حالت زمونږ په ګټه د بدلیدو په لور روان دي . دا په سینا کې د اسرائیلو پوځونه د ستونځو سره مخامخ کوي څکه دا مونږ ته د کانال نه د تیریدلو امکانات را په برخه کوي .

٤- د دغي کیفي بدلون نه د څه نتیجو انتظار کیدي شي ؟ د اسرائیلو او شوروي د نسبتي امکان شته ، په تیره بیا د هوا له لارې ، چې باید پاملرنه ورته وشي ؟ آیا دا به په پای کې د امریکې او شوروي ترمنځ مخامخ کیدو ته لاره آواره کړي ؟ د دی شیانو د مخنیوي له پاره به شوروي ربښتیا څه اقدامو نه وکړي ؟

٥- مخکینۍ فقره اصلاً زمونږ او د شوروي د اهدافو ترمنځ بیلوالی څرګندوي . زمونږ د پاره د خپلو پوځونو هوایي دفاع دومره مهمه ده چې باید ژرتر ژره تر سره شي . خو روسان د هوایي دفاع پر اهمیت ښه پوهیږی ، خو دوی دا ډیره خطرناکه ویني . نو د دوی په ګټه ده چې دا کاروځندوي ترڅو ځانونه په حالاتو ښه وپوهوي .

٦- په مسکو کې د ټولو نه زیاته د بحث د پاره مهمه موضوع داده چې څنګه د مصر د ګټو او د شوروي اتحاد د محاسبې ترمنځ نږد یوالی او مرسته وکړای شي .

د مصر ـ شوروي او امريکې اړيکې :

۱ـ په عربي متحد جمهوريت کې د شوروي شتـه والى ، پـه منځني ختيځ کې د شوروي د نفوذ زياتوالى او د هغې نتيجې د لويديځ د پاره د تازه سودا او انديښنې مسئله ده ، او امريکايان د داسې يو حالت سره مخامخ کوي چې مجبوريږي موږ سره مخامخ خبرې پيل کړي .

۲ـ د روس ورځ په ورځ زياتيدونکې شته والى موږ ته د امريکې سره په چنو وهلو کې ښه موقف را کوي ، کيدي شي امريکا په اسرائيلو بانـدې فشار راولي ترڅو د سولې او آوارې يو شکل تـه غاړه کيږدي ، د مخه تـردې چې د شوريانـو نفـوذ دلتـه دومره زيات شي چې بيا يې مخه نـه شي نيول کيدئ .

۳ـ په دې ډول به مصر ته د شوروي مرستې په امريکا باندې د فشار راوړلو د وسيلې په توګه په کار واچولې شي .

٤ـ نو بيا به څنګه شي ، آوارې بـه راشي ؟ امريکا بـه د يو طاقت پـه توګـه راپورتـه شي ، پـه اسرائيلو به زور راوړي ، چې يو آوارې راشي . دا به د يو ډالر د لګولونه پرته وشي ، خو دا بل سترطاقت ، چې دا عمليه يې پيل کړې ده ، او خپلې خزانې او وينـه يې پرې لګولې ده ، يوې خوا تـه پرېښودل شي .

۵ـ دا حالت به په نيويارک کې د څلورو طاقتونو په خبرو کې د شوروي اتحاد دريځ غښتلى کړي .

٦ـ دا کار به همدارنګه شوروي په دې کار ناراضه کړي چې مصر دې د امريکې سره مخامخ خبرې وکړي .

۷ـ د شوروي اتحاد هـدف دادى چې پـه يواځې ځان سره يو آوارى راولي ، څکه د دوى ګوند په دې لاره کې ډيرې قربانۍ ورکړې دي . شورويان په دې انديښمن دي چې دوى خپله د امريکايانو سره خبرې وکـړي ، او که دا کار موږ ته پرېږدي .

۸ـ د شوروي او مصر د ګټو د پيلوالي له امله بايـد د دې دوارو ترمنځ يو ريښتينى اندول ولتول شي .

د مصر او نورو عربي هیوادونو کورني حالات :

۱- په پوځي برخه کې د شورویانو په کراره کراره قدم اخیستلو او د هر ډول احتمالي سیاسي جنجالونو د پاره له وړاندې نه تیاري نیولو ، شوروي اتحاد په دې بریالی کړ چې په مصر او نورو عربي هیوادونو کې خپلو ځینو هدفونو ته ورسیږي .

۲- په دې کې شک نشته شوروي اتحاد په دې هیله دی چې زمونږ نـه کار واخلي ترڅو هغو عربي هیوادونو تـه ننوځي چې د دوی پـه مخ یې دروازې پورې دي ، لکه لیبیا ، او پـه ځینو نورو کې لکه سوډان خپلې پښې ټینګې کړي .

۳- شوروي اتحاد په دې هیله دی چې مونږ تشویق کړي د خپلو ځینو موسسو او ادارو جوړښت داسې بدل کړو ترڅو دوی پـه دې باوري شي چې مصر د امپریالیـزم ضد او د شوروي پلوي سیاست جاري وساتي ، او هم پـه کراره کراره هغه ځواکونه کمزوري کړي چې شورویان یې ملي بولي او طبیعت ، سابقه او تمایلات یې په بنسټیز ډول د شوروي ضد دي .

٤- شوروي اتحاد غواړي پـه پوځ کې شوروي ضد احساسات مړه کړي ، خپل مخالف کسان له کارونو لیري کړي ، په تیره بیا لوړ رتبه پوځي منصبداران .

❋ ❋ ❋

ناصر چې په خپل وروستي سفر په مسکو کې ؤ برژنف تـه یې وویل غواړي د راجرز د نوښت نـه ښکاره ملاتړ اعلان کړي . برژنف لېږ اریان نـه ؤ ، د ده له خولې نه ناصر ځنګه د داسې یو شي منلو ته تیار شو چې 'د امریکې بیرغ پرې ولاړ ؤ؟'. ناصر ورته ځرګنده کړه چې دا یواځې د امریکایي بیرغ له امله ؤ چې د ده په فکر ښایي ګټور ثابت شي . هغه احساس کاوه چې مصر تـه یو نوی پړاو پرانیتي ؤ . د سویز د کانال پـه غـاړه د ورانوونکي جنګ اوس یو کال کیـده چې روان ؤ . د مصر له پاره ډیر ګران ؤ ، په تیره بیا د اسرائیلو د هوایي بریـدونو له امله په دلتا کې ډیر ملکي خلک ژوبل او وژل کیدل ، او د کانال پـه لویدیځه

غاړه کې یې هغو کارګرانو ته د سر او ژوند ډیر تاوانونه اړول چې په استحکامي او تعمیري کارونو لګیا وو. خو د اسرائیلو له پاره د دې نه هم ګرانه وه ، ځکه هره ورځ بـه د کانال په لویدیځه غـاړه کې د ژوبلو او وژل شو یو کسانو نومونه پـه غم او خفګان سره خپریـدل . داسې ښکاریده چې اسرائیل بـه د اوربند هر کلی

وکړي ، او اوربند د ناصر د پاره هم گټور ؤ . دا به هغه ته فرصت ورکړي چې د میزائیلو د یوال پوره کړي ، او ځان د نیول شو یو ځمکو د بېرته آزادولو عملیاتو ته تیار کړي ، هغه وخت دا پلانونه د 'لومړی ګرانیت' په نامه یادیدل .

برژنف د ناصر په نظر پوی شو چې د راجرز نوښت یې خوښ دی ، خو سم قانع نه شو . د مسکو په دې سفر کې ؤ چې هغه ناصر ته وویل دي بالکل د مصر د نظر ټکي ته راغلی دی ، او هغه اوس په دی فکر ؤ چې اسرائیل به هیڅکله هم د څه شي منلو ته تیار نه شي تر هغې چې پرې زور را نه شي ، او په دې کې د امریکې ملاتړ ورسره دی .

اوس سره له دې چې روسان د امریکایانو په رښتیني نیت پوهیدل ، دوی پام کاوه د منځني ختیځ سیمه دومره مهمه ده چې په دوي باندې دلته زیات فشار راوړل پوره خطر لري . نو په اصل کې شوروي اتحاد تیار ؤ عربانو ته یو څه مرسته ورکړي چې په اسرائیلو برید وشي ، او په دې ډول په منځني ختیځ کې پر امریکایي هدفونو تیری وکړي ، په داسې حال کې چې امریکایان تیار وو اسرائیلو سره مرستې وکړي ترڅو په عربانو بریدونه وکړي او په دې ډول په سیمه کې د شوروي په هدفونو بریدونه وشي .

روسان په دې خبره رښتیا خوشاله نه ؤ چې مصر د امریکایانو سره مخامخ اړیکې ونیولې . دوی په دې هکله ډیر بدګومانه وو چې څه تیریږي او غوښتل یې په ټولو شیانو خبر شي او ورته وویل شي. د مثال په توګه ، کله چې جوزف سیسکوقاهرې ته راغئ، روسانوتري پوښتنه وکړه چې هغه سره په کومو موضوعګانو خبرې وشوې ، څه وویل شول او د ناصر سره د ده غونډه څنګه وه. ناصر وویل چې د شوروي سفیر ته به ټول معلومات ورکړي - هغه همداسې وکړل . خو هغه د غونډې پریکړې ورونه شودلې . روسان به خامخا په دې پوي شوي وو چې امریکایانو د مصر نه په راتاوکړې کې یوه خالیګاه پریښې ده چې ناصر یې را وغورځوي ، د منځني ختیځ د لانجې اوارې یواځې او یواځې د امریکې په مرسته او د امریکې په خوښه کیدي شي ، یوه نتیجه د دې بنایي دا هم وي چې شوروي اتحاد بالکل د معاملې نه بهر پاتې شي .

وارخطـــاء د پو

د جون د جنګ او د ناصر د مرګ ترمنځ په دريو کلونو کې د بدو حالاتو نه د راوتلو له پاره عربانو په يو وخت پـه څو بيلا بيلو برخو کې کار وکـړ. لومړی، پرله پسې پوځي مبارزه وه، د سويز د کانال پـه جبهه کې د ورانوونکي جنګ پـه شمول او د مصر او سوريې د پوځونـو له سره روزل او مجهز کـول. دويم، د نړيـوالې ډيپلوماسۍ پـه سطحه، چې واشنګټن، مسکـو، د ملګرو ملتو ټولنـه، د عربو دولتونـه او اسرائيل هم پکې را نغښتي وو، پـه ورانديني فصل کې ورته اشاره وشوه. دريم، په عربي نړۍ کې د ننه د توافق يوه عمليه روانـه وه. څلورم، داسې هڅې په لاره اچـول شوې وې چـې د عربي هيوادونـو او شوروي اتحاد ترمنځ د مرستو نوي او پرېالي بنسټونه ولټول شي.

فکر کوم په دې کې څـه شک نـه ؤ، روسان يېخي پـه خپله دې هيله کې صميمي وو چـې د خپلـو نو يو سودايي ملګرو او متحدينـو عربانـو سره د کار يو داسې چوکاټ جوړ کـړي. په همـدی ډول عربي حکومتونو، د مصر تـر مشرۍ لاندې، چې په ډيـره يا لږه انـدازه يې د روسانو په مرستو تکيـه کوله، په پوره صميميت هڅه کوله هغه وارخطاء د يو پـه خپـل قابـو کې راولـي چـې دوی تـه مرستې ورکوي او دا د ستونځونه د خلاصون د پاره د دوی يواځنۍ هيله وه.

د يوې خوا له پاره هم د تحقيق او ځان برابرولو کار آسان نـه ؤ. بهرنيو پيښو، چې زيات وختونه به يې د عربو - شوروي د اړيکو سره نيغ پـه نيغه هيڅ ارتباط نـه درلـود، تل د دوی پـه منځ کې نوې معاملې را پيدا کولې او زړې بدګومانۍ به يې را تازه کولې. د مثال په توګه د چکوسلواکيې مسئله. د ۱۹۶۸ کال پـه جولای کې ناصر پـه مسکو کې ؤ د دو بچک هغـو هڅو چې غوښتـل يې کمونيزم تـه يوه 'انساني بڼـه، ورکړي، د ده حکـومت د شوروي سره د مخامخ ټکر د کمر غاړې ته راوست. کله چې ناصر را ورسيد د شوروي مشرتابه کيدي شي وختي تصميم نيولی ؤ د دو بچک خطرناکه تجربه په زور سره پای ته ورسوله شي، خو په دې هکله يې ډيره انديښنه وه چې دغسې يو عمل به د مصر په خير

هیواد باندې خورېږه بده اغیزه وکړي . مصر او شوروي اتحاد سره اوس بنه کلک تړل شوي وو ، او په مصر کې یو زیات شمیر شوروي مشاورین وو . کېدي شي مصریان په چکوسلواکیې کې د شوروي پوځي مداخله د ځان په هکله یو اخطار وبولي ، که دکتاره ووځي باید ورته منتظر وي ، نو تر هغې چې فرصت شته باید له شوروي نه خپل ځان را تمول کړي ؟ او که روسان وکولای شي د مصر ویره او اندیښنه راکمه کړي ، آیا ناصر به د پانچاشیلا د دغې ښکاره خالیگا پرضد ژایه ورنکړي ؟ چې په کلکه سره د یو هیواد پـه کورنیو چارو کې د بل هیـواد لاس وهنه منع کوي . د روسانو لویه اندیښنه دا وه چې ناپیلي هیوادونه بایـد د دوی دغه عمل ونه غندي ، او څرګنده وه چې ناصر د دغو حکومتونو ترمنځ د کومې حیثیت درلـود . دوی د تیتـو د عکس‌العمل پـه هکله لا تـردې زیات اندیښمن وو ، څکه ده د دو بچک او دوی تـرمنځ د منځګړیتوب هڅې کـړې وې . دوی په مسکو کې له ناصر نه غوښتنه وکـړه چې که وکولای شي پـه دې هکله په تیتو خپل اثر رسوخ په کار واچوي .

د ۱۹۶۸ کال د اګست د ۲۰ مې نه وړاندې چې روسانو په چکوسلواکیې یرغل وکـړ ، د رواني مانورې پـه یوه کوچنۍ او ناڅاپي برخـه کې ما هم ځـان مشغول و موند . د مسکو نه د بیرته راتللو پـه لاره کې مې د تیتو سره مصاحبه وکړه ، زه د جولای په ۱۲ مه د ناصر سره مسکو ته تللی وم ، او کله چې بیرته مصر تـه را ورسیدم ، فکر می وکړ هغه څـه چې ده ویلي ؤ ډیـر ارزښتناك ؤ او باید په زیاته اندازه خپاره شي . د دې کار د تولو نه ښه لاره دا وه چې د الاهرام د جمعې د ورځې پـه ګنـه کې یې خپره کـړم ، خو دا یوه اونۍ وروستـه راوتله ، د جولای په ۱۹ مه . بیا د جولای په ۱۵ ماته د بریوني د بریونکا د مانۍ نه یو تلګراف را ورسید ، رئیس تیتو پکې غوښتنه کړې وه چې د ده مصاحبه بایـد ژر تر ژره خپره شي ، او د یوګوسلاویا خبري اژانس ، تانژوګ ، به دا متن په همدې ماښام خپور کړي . ما تیتو ته ژر یو پیغام ولیږه او د خپل پلان نه مې خبر کړ ، ځواب را ورسید چې پکې ویل شوي ؤ ده د لومړۍ برخې سره زیاته علاقه درلوده ، هغه برخه چې ما ترې پکې د چکوسلواکیې په هکله پوښتنې کړې وې . هغه موافقه وکړه چې تانژوګ باید یواځې همدا برخه خپره کړي . دا یو داسې ترتیب ؤ چې زما پېغې خوښ شو .

هغه پوښتنه چې ما د تیتو نه کړې وه دا وه چې دی ، د چکوسلواکیې د روانو پیښو پـه هکله څـه فکر کـوي او آیا دی د دې او د ۱۹۴۸ کال د یوګوسلوایې

د پېښو سره کوم ورته والی ويني ، هغه وخت ده د ستالين سره ناندرۍ ويشتلې . د هغه ځواب داسي ؤ : 'د چکوسلوا کيي د پېښو طبيعت بل ډول دی . زما په فکر مونږ بايد په دې کی مبالغه ونه کړو او نه تري ډرامه جوړه کړو . زما باور نه راځي په شوروي اتحاد کی دې داسي خلک وي چي دومره تنګ نظري او لنډپاري وي چي د سياسي ستونځو د اواري د پاره دې د پوځي قوت نه کار واخلي ، هغه ستونځې چي بيخي د چکوسلوا کيي کورنۍ خبره ده . ځيني قدمونه اخيستل شوي دي چي د زور د مداخلې سبب شول ، خو مونږ نن واوريدل چي له نيکه مرغه د شوروي اکثره پوځونه د چکوسلوا کيي نه په وتلو دي. (روسی پوځونه د وارسا د تړون د مانورو د پاره چکوسلوا کيه کې وو) . په دې کی شک نشته د يو هيواد يا يوې ډلې هيوادونو لاس وهنه د يو بل هيواد په کورنيو چارو کی لويه غلطي ده . زما باور نه دی په اوسنيو حالاتو کی په چکوسلوا کيه کی داسی څه وي چي سوسياليزم ته خطر يا تهديد وبلل شي . که لويديځ مداخله کړې وای ، يا د هغوي د مداخلې ويره وای ، چکوسلوا کيي پخپله د ځان دفاع کولای شوه ـ هغه پوځ لري ، کمونيست ګوند شته ، او يو پياوړی کارګر پوړ شته . د دې مطلب دادی چي هيڅوک مونږ ته سوسياليزم ساتلی نه شي . ځکه مونږ پوره قوت لرو چي خپل سوسياليزم پخپله وساتو، .

د تيتو اخطارونو څه ګټه نه رسوله . د روس شارژدافير ته لارښونه وشوه چي د اګست د ۲۰ مي نيټې په نيمه شپه ناصر ته ورشي او ورسره وګوري . ناصر په سکندريه کی ؤ ، راويښ کړای شو ، او شارژدافير ورته راغئ . د رئيس نه يې ښښنه وغوښتله ، روسي ورويل ، ده ته يو مهم پيغام راغلي دی چي بايد د څلورو بجو نه وړاندې تاسې ته رسيدلی وای . ناصر خپل ساعت ته وکتل ، ورې ويل، 'اوس دري نيمي بجې دي، . بيا پيغام ورکړل شو . په دې عبارت : 'په چکوسلوا کيه کی حالات ډير خطرناک پړاو ته رسيدلي دي . ځيني عناصر په چکوسلوا کيه کی د سوسياليزم د ماتولو په کار لګيادي او نژدې ده چي په اروپا کی د قوتونو انډول د امپرياليستانو په لور دروند شي . دا په ټوله نړۍ اغيزه اچولای شي . مونږ ته معلومات دی چي د چکوسلوا کيي حالات د نړۍ د نورو برخو د پيښو سره اړيکې لري ، د مثال په توګه ويتنام ، منځنی ختيځ ، هماغسې چي پر وسږ کال امپرياليزم اسرائيل راوپارول په سيمه کی د آزادو شو يو رژيمونو مقاومت ويلی کړي . له دې امله د چکوسلوا کيي جمهوريت شوروي اتحاد او نورو دوستو هيوادونو نه د ژر او سمدستي مرستو د وررسولو غوښتنه کړې ده ، چي

ورسره پوځي مرسته وشي . دا پوځونه به د چکوسلواکیې نه د خطرونو د ورکیدلو وروسته ډیر ژر ووځي يعنې کله چې د هیواد قانوني ځواکونه پـه دې پوی شي نور هلته د پوځونو د شته والي څه ضرورت نشته . مونږ غواړو تاسې جلالتماٰب خبرکړو چې هلته زمونږ د پوځونو تلل د چکوسلواکیې د حکومت په بلنه شوي دي ، چې د آزادو شويو هيوادونـو د پاملرنې وړده» . پـه پيغام کې پـه تفصيل سره هغو خطرونو ته کوته نيول شوې وه چې آزاد شوي هيوادونه يې تهديدول ، او د مصر د حکـومت نـه يې غوښتنه کـړې وه څو د دوی د دغې عمل دليـل منطقي وبولي چې د نورو د بيگنې د پاره دا کار شوی دی .

د ناصر ځواب داسې ؤ : «زه ستاسې د پيغام پوره مننه کووم چې مو را ليږلی دی ، خو مونږ فکر کوو د امپرياليستانو د دسيسو په وړاندې نورې لارې چارې هم مونډل کيدې شوې» . شارزدافير وويل ، «رئيس صاحب زه خوشاله يم ، تاسې خطرونه وليدلای شول . د حالاتو نه مونږ ډير متأثر وو او مجبور وو چې عمل وکړو . دا د ورځو او آن چې د ساعتونو مسئله وه» . ناصر وويل ، «خبره داده چې امپرياليستان به د هغه څه نه کټه پورته کړي چې تاسې يې د خپل ځان پرضد کوئ . زه چې په مسکو کې وم ، ما احساس کړه چې پيښې په ډيـر تيزوالي سره روانې دي . زه پوهيدم چې د رئيسه هيئت او د مرکزي کميتي غونډې بـه شوې وي . ما کومان کاوه چې يو اقدام به کوي ، که څه هم ما دا خيال نه کاوه چې دومره زورور اقدام به وي» او تاسی به د چکوسلواکیې د مقاماتو سره ډپلوماتيکي اړيکې ساتئ» . شارزدافير وويل ، «مونږ هغه ټول وکړل چې څه موکولای شول ، خو ..» ناصر : «زه مننه کووم چې د عمل نه مو وړاندې خبر کـړم ، خو دا زما د احساساتو او اصولو خلاف دی بايد ووايم چې زه ځينې شرطونه لرم» . شارزدافير : «د چکوسلواکیې مسئله چې يوځل اواره شي ، د منځنې ختيځ د لانجې آواری به بيا ډيـر اسانه شي ، ځکه امپرياليستان به پـه دې پوه شي چې آزادي بښونکي قوتونه به آسانۍ سره تر اغيزې لاندې نه راځي ، او د دوی سره به هر ډول کوټې وهل څه نتيجه ونه لري» . ناصر : «که درته رښتيا ووايم : زه ستا پـه خبرو کې پوهښتنه نـه لـرم ، زه تا سره بحث کول نـه غواړم ، نو تبصره نـه کـوم . د مصر مطبوعات به ستاسې د حکومت دغه عمل ونـه غندي . خو تـه بايد زما پـه نظر به پوی شي ، څه چې شوي هغه زمونږ او ستاسې په اړيکو لويـه اغيزه کوي ، او هم ستاسې او يوگوسلاويې په اړيکو . چکوسلواکيه ما ته د اصولو خبره ده ، خو د يوگوسلاويې له پاره د ملي گټو يوه ډيـره ژوندۍ مسئله ده . زما باور دی

چی دا به په منځني ختيځ کي يو نوی پړاو رامنځ ته کړي'. شارزدافير : 'زه فکر کوم دا نوی پړاو تيار پيل شوی وي'. زه د خپل هيواد په ډپلوماتيکي خدماتو کی د شلو کالو راهيسې کار کوم ، ۱۳ کاله مې په عربي متحد جمهوريت کی تيرکړي دي . زه د ۱۹۵۶ کال د دري هيوادونو د ګډ تيري په وخت کی دلته وم ، او هم د ۱۹۶۷ کال د جون په جنګ کی . دا لومړی ځل دی چي ما حس کړې ده زما حکومت د بنسټيز اهميت لرونکی يوه پريکړه کړې ده . داسې يو تصميم د هغه څه نه زيات شيان په خپله غيږه کی را نيسي چي د عمل د اجراء نه سمدستي وروسته را پيدا کيږي ، دا خپله داسی يوه پاليسي ده چي اغيزه به يې د نړۍ په هره برخه کی وليدله شي'. لږ ساعت وروسته ناصر بيا د روس له شارزدافير نه شکريه وکړه ، خو خبره يې په دې پای ته ورسوله چي برژنف بايد د ده له نظره نه خبر شي .

په آسانۍ سره ليدل کيدل چي روسانو څه هدف درلود . دوی ناصر په چکوسلواکيه کی د خپل عمل په هکله د وړاندينې اخطار له پاره ټاکلی ؤ (دا يواځنی عربي مشر ؤ چي دوي خبر کړ) په دې هيله چي کيدي شي دی د دوی په ګټه يو عکس‌العمل ښودلو ته تشويق شي چي نور عربي هيوادونه به هم بيا له دغې اوازنه ملاتړ وکړي . په يو وخت کی دوي د يوګوسلاويې سره د ده د نږدې اړيکو درلودلو نه ښه خبر وو ، او په دې هيله وو چي هلته به هم تر يوې اندازې منځګړيتوب وکړي. او د شارزدافير پيغام بې له شکه په دې نيت ليکل شوی ؤ چي داسی رمزونه تري راپورته شي چي ګوندې د امريکايانو سره د روسانو د نږديوالي له امله بايد په منځني ختيځ کی د زړه پوري پرمختګونو ته سترګې په لاره شي .

ناصر روسي شارزدافير ته وعده ورکړه چي د مصر په مطبوعاتو کی به په چکوسلواکيه باندې د روس تيری نه غندل کيږي . د داسی دريځ نيول ډير ګران کار ؤ ، په حقيقت کی د عربي سوسياليستي اتحاد په د ننه کی يو شمير کمونيستانو د روس د دغه عمل نه د ملاتړ مضامين ليکلي وو ، ما تصميم ونيو يو داسی مضمون وليکم چي د يو سند په توګه په دې هکله د مصر په نظر رڼا واچوم .

په دې مضمون کې مې وليکل : 'مونږ د يو هيواد په کورنيو چارو کې د بل

هیواد مداخله او لاس وهنه نه شو زغملای ، په تیره بیا چې دا لاس وهنه پوځي بڼه ولري . هیڅ ډول منطق دا کار روا کولای نه شي . د چکوسلوا کیي په هکله باید وویل شي ، یو کمونیست رژیم چې د خطر سره مخامخ ؤ ، کافي خبره نه ده . د چکوسلوا کیي مشرتابه حق درلود کمونیزم ته د خپلې خوښې لاره ونیسي ، او هغه لاره چې دوی نیولې وه د چکوسلوا کیي د ټولو خلکو ملاتړ ورسره ؤ . که چیرې کمونیزم دکوم خطر سره مخامخ ؤ ، دا به د چکوسلوا کیې د مشرتابه لیمګړتیا وه . که د ټولنیزو عقایدو کومه برخه د چکوسلوا کیې د مشرانو د ملاتړ وړنه وه ، دا ممکنه نه ده چې دا باید د بهر نه په زور ساتل شوې وای . پوځي مداخله بیخي غلطه ده . د هغه سړي شخصیت چې ګناه کوي د ګناه په درووند والي څه اغیزه نه کوي . مونږ قانون لـدې امله نه شو بدلولای چې جرم د دښمن پرځای کوم دوست کړی دی .

روسانو پردې مضمون اعتراض وکړ ، خو نه دوي او نـه مونږ نانـدرې وهل خوښ کړل . د څه شي په هکلـه چې ناصر رښتیا اندیښمن ؤ دا ؤ چې د روس نه مصر ته د وسلو او ضروري مرستو د راوړلو لنډه لار د یوګوسلاوېې نه تیریده ، دا باید د خطر سره مخامخ نه شي . رښتیا هم دا لاره دوه میاشتې بنده شوه ، خو بیا بیرته پرانیتل شوه . تیتو هم سره له دې چې د روس په دغه عمل ډیر خوابدی ؤ ، نه غوښتل دا مسئله دې یوې ښکاره مشاجرې او اختلاف تـه لاره پرانیزي .

✱ ✱ ✱

هغه جنجالـونه چې بدګوماني تـري را پیدا کیده یواځې د روسانو له پلوه نه وو . دا اکثره وختونه د هغو عربي غورځنګونو له خوا وو چې د انقلابیتوب ټاپه یې په ځانونګولې وه او روسان پـري ډیر غـولیـدل . نو په مسکـو کې د نړیوالو کمونیستو ګوندونو د کنفرنس تر پیل کیدو لږ وړاندې د می په ۲۵ مه په سوډان کې کودتا وشوه ، محمد احمد محجوب لیرې شو او جعفر النمیري قدرت ته ورسید . د سوډان کوچني خو فعال کمونیست ګوند په کودتا کې برخه واخیستله اوځینو غړیو ته یې د نمیري په لومړي حکومت کې چوکـه هم ورکړل شوې . دا طبعا روسانو ته یو ډیر بریالی پرمختګ ښکاره شو .

د کودتا نه وروسته د سوډان د کمونیست ګوند عمومي منشي احمد سلیمان مسکو ته د سفیر په توګه واستول شو . هغه او د انقلابي شورئ غړي خالد-

حسن عباس دواړه مؤظف شول د نـوي حکومت لـه پاره د شوروي اتحاد سره د مرستو د برابرولو په هکلـه خبرې اتـرې وکـړي . د وی د دې خبرې هیڅ ګومان نه کاوه چې ستونځې به پکې را پیدا شي . نـو چې دوي کلـه د پودګورني سره وکتل ، هغـه تـه یې وویل د سوډان اقتصادي حالت ډیر خـراب دی ، او د ۵ . میلونو نغدو سټرلنګ پونډو د پورغوښتنه یې تري وکړه ، ترڅو خپل اقتصاد په پښو ودروي او وسلې پـرې راونیسي . پودګورني وارخطاء شو ، وې ویل ،

'تاسی د خپلو مصري دوستانو سره مشوره نه ده کړې ؟ هغوی به درته ووایي ، مونږ هیڅکله هم چاته نغد پور نه ورکوو ـ دا د اصولـو خبره ده . تاسې وسلې د څه له پاره رانیسئ ؟ دا د وسلو را نیولو څه لیونتوب را پیدا شو ؟ د افریقې په دې ټولو آزادو شو یو هیوادونو څه وشول ؟ سوډان د کوم تهدید او خطر لاندي دی چې زمونږ وسلو ته ضرورت لري' ؟

د پودګورني او د روس د بهرنۍ سوداګرۍ د وزیـر سره خبرې اتـرې څه نتیجې ته ونه رسیدې ، نو احمد سلیمان ناصر ته یو پیغام راولیږه که دی مرسته وکړي . هغه وویل ، نمیري د خبرو د نه بریالیتوب نه خبر شو ډیـر نا آرامه شو ـ نو اوس که ورته ناصر ووایي چې د شورویانـو سره څه ډول اړیکې ټینګې کړي او معاملې ورسره وکړي . ناصر مجبور شو نمیري ته ووایي ، 'د دوی سره معاملې کول یو لوی غم دی ، خو په آخرکی به ټول هغه څه په لاس درشي چې ته یې غواړې . او دوی یواځنۍ منبع ده ، ته مجبور یې ورسره معامله وکړې' . ناصر خان داسی وموند چې ګواکي دی د مسکو او خرطوم د کمونیستانو ترمنځ د ترجمان په توګه عمل کوي .

✱ ✱ ✱

بیا د ۱۹۷۰ کال په جنوري کې د سوډان لـه کودتا نـه دري میاشتې وروسته ، په لیبیا کې انقلاب وشو ، پاداشاهي یې ړنګه کړله او د ځوانو پوځیانو یوه ډلـه یې قدرت تـه ورسوله ، معمر القذافي یې مشر ؤ او ځانونـه یې د ناصر شاګردان بلل . پـه لومړیو کی دا هم روسانـو تـه یـو امید بښونکی پـرمختګ ښکاریده ، خو د اسلام په هکله د دوی پـه خبرو دومره نـه پوهیدل . ډیـر ژر څرګنده شوه چې د لیبیا مشر خپل زیات وخت پـه روس او کمونیزم بانـدي پـه انتقادونو تیروي . قذافي په مدیترانه کی 'بهرني سمندري پوځونه' ټول یو ډول غندي ، دا په روسانو ډیر بدلګیږي ځکه دوی په دې نامـه هلتـه خپل پوځونه لیږلي چې د امریکې د شپږم لمبر سمندري پوځ سره سیالي وکړي . هغه همدارنګه

'واردې شوې ایډیالوژۍ' وغندلې ، او د کمونیزم د نړیوال نفوذ نه نا خبره غونډې ښکاریده .

مسکو د تاتار د جمهوریت د کمونیست ګوند د لومړي منشي او د مرکزي کمیټی د غړي صالح بیتایف په مشرۍ لیبیا ته یو هیئت ولیږه، قذافي د هیئت سره وکتل خود جوړې کولوځه نښي نښانې یې ونه ښودلې . هغه وویل ، د ده خلک کمونیستان نه دي او په مدیترانه کی بهرنې پوځونه نه غواړي . بیا د بلې لارې نه هغه پوښتنه وکړه ، 'تاسې د اسرائیلو حکومت څو د قیقونه وروسته په رسمیت وپیژاند، ؟' 'امریکایانو څلور دقیقې وروسته په رسمیت وپیژاند . تاسې څلور ساعته وروسته په رسمیت وپیژاند . توپیر یې څه دی، ؟

بیتایف څرګنده کړه ، څنګه چې په لیبیا کی کمونیست ګوند نشته ، نو د دواړو هیوادونو ترمنځ به څه جنجال نه راپورته کیږي ، خو دې خبرې څه خوند ونه کړ . هغه چې بیرته مسکو ته ورسید او راپور یې ورکړ ، دوی یوه هڅه وکړه د لیبیا د انقلاب اصلي څیره او ما هیئت ځانته معلوم کړي ، خو دا کار ډیر بنستیز نه شو کیدي ، بیا پریکړه وشوه چې د شوروي اتحاد مشر مفتي باید لیبیا ته سفر وکړي ، او د لیبیا یې دیني پوهانو یوه ډله باید د شوروي اتحاد د مسلمانو جمهوریتونو په سفر لاړه شي . دا به د عربو او شوروي اتحاد په اړیکو کې دومره په شاتګ ونه بلل شي خو دا یو سفر هم ونه شو .

✱ ✱ ✱

ښایي په عربي نړۍ کې داسې بل یو غورځنګ نه وُ لکه د فلسطینیانو غورځنګ چې روسان یې اندیښمن او وار خطاء کړي وو . دوي ونه شو کولای فلسطینیان د منلوور یوه کتار کی راولي . دوی لیدل چې د فلسطینیانو مقاومت یو سوچه ملي غورځنګ وُ او هیڅ ډول ټولنیز پروګرام یې نه درلود . داسې ټولنې لکه د فلسطین د آزادۍ لـه پاره د خلکو جبهـه چې د منلوور ټولنیزو اصلاحاتو خبرې کولې ، دوی ته عجیبه ټولګی ښکاریده او د دوی د مفکوروي اصلي کرښې نه ډیر لیرې بلل کیده . د شورویانو پـه سترګو کی یو ګوریلا یې غورځنګ لکه فلسطینیان چې هڅه یې کوله داسې شي چې باید د کلیو او ښارونو کارګران رهبري او تنظیم کړي . د روسانو باور دا وُ چې د فلسطین بورژوازي د خپلو ګټو له پاره کار کوي او دوی به خامخا د اسرائیلي اشغالګرو سره مرستې کوي . روسان یوځل بیا د ناسیونالیزم د قوت پـه پوهیدلو کې پاتې راغلل ، چې د تاریخ په ځینو وختو کې د طبقاتي مبارزې نه ډیر وړاندې اوپیا وړي دي.

یو هیواد چې د یوځای دښمن سره مخامخ کیږي باید سره یو او په اتفاق شي ، کله چې د یو هیواد یوه برخه د بلې برخې سره مخامخ کیږي نو خامخا تجزیه کیږي . د ډیرو هیوادونو په ژوند کې دا دواړه پړاوونه راغلي او یو به په بل کې پټ ورننوتي وي ، خو دا به غلطه وي که سړی د دې هر یوه د اهمیت نه سترګې پټې کړي .

د هغې وخت په هکله چې مونږ خبرې کوو ، د فلسطین د مشرانو له پاره بې وخته وه د داسې یو تولنیز پروګرام خبرې یې کړې وای چې روسان ترې راضي شوي وای ، که څه هم دوی دا غوښتل ، خو دا کار یې ونه کړ . لویدیځه غاړه اوس هم یوه زړه عنعنوي ټولنه وه ، داسې یو پروګرام به ورته بې معنی او خطرناک وای . او دې کار به د لویدیځې غاړې اصلي مالي ملاتړ کوونکي سعودي عربستان او د خلیج هیوادونه هم له دوی نه اړولي وای . په دې لومړیو وختو کې د فلسطینیانو غورځنګ د میاشتې د یو میلون سترلنګ پونډو په خواوشا کې لګول ، چې مرسته کوونکو ورته ورکول . روسان همدارنګه د فلسطین د آزادۍ د ټولنې په دیني دریځ نه پوهیدل ، او هم یې د یاسر عرفات په دې خبره سر نه خلاصیده چې یورشلم ته به یې 'مقدس ښار' وایه .

د روسانو په سترګو کې د الفتح عملیاتو چې د فلسطین د مقاومت اصلي ساتندویه ډله وه ، د لانجو د را پیدا کولو پرته بله ګټه نه درلودله ، چې اسرائیلو ته یې ډیر لږ تاوان اړولی شو او هغوي ته یې دا پلمه په لاس ورکوله څو خپل زور او ظلم زیات کړي ، دا یواځې د ناصر په ټینګار ؤ چې روسانو د فلسطینیانو سره اړیکې ونیولې . روسان د مقاومت په غورځنګونو باندې په ډیرو بنسټیزو عملي معیارونو قضاوت کوي ، هغه معیارونه چې د دویم نړیوال جنګ په موده کې خپله په دوی د تطبیق وړ وو ـ دوی ښتیا دښمن ته څومره تاوان اړولی شي ، پوځي یا اقتصادي ؟ البته په دې معیارونو په فلسطینیانو باندې لږ حساب کیده یا پرې بیخي حساب نه کیده . خو روسان په دې نه پوهیدل چې په ځینو شرایطو کې ، په تیره بیا په هغو حالاتو کې چې مقاومت ته منابع وي او هغوي چې پرضد یې مقاومت ترسره کیږي نا امیده وي، ډیر کوچنۍ او بې اغیزې مقاومت هم یوه سیمبولیکه بیه لري . د فلسطینیانو د الفتح په هکله په لومړیو وختو کې دا خبره ښتیا وه . دا هغه وخت ؤ چې ګولدا مایر او نور اسرائیل بیخي له دوی نه منکر وو چې فلسطینیان بیخي نشته دي ، نو د یو بم چاودل هم چې یا به یې لږ ضرر رساوه یا به یې بیخي تاوان نه رساوه ، د دې د پاره بسیا ؤ چې لږ ترلږه دوی شته ، او د پردیو له خوا د خپل هیواد لاندې

کول نه مني .

خو د ۱۹۶۸ کال په مارچ کی د کارامي د جګړې نه وروسته چې فلسطیني ګوریلایانو د یوه لوی اسرائیلي زغره لرونکي تولي په مقابل کې وکړه، په عربي نړۍ کې د ننه او بهر د فلسطیني جنګیالیو حیثیت ډیر غښتلی کړ، او دا یو داسې شی ؤ چې روسانو پرې سترګې نه شوي پټولای. خو د دې سره سره هم هغوی ډیر په کراره وړاندې لاړل. د ۱۹۷۰ کال په فبروري کی دوی دا نوبت په لاره واچاوه، فلسطینیان یې مسکو ته را وغوښتل، که څه هم دا بلنلیک د افریقا آسیا د پیوستون د کمیټې له لارې لیږل شوی ؤ. طبعاً دا بلنه ومنل شوه، خو له بده مرغه فلسطینیان هغه وخت په خپلو منځو کی ډیر بې اتفاقه وو. په مسکو کی د هیئت د غړیو ترمنځ د عربو پورې تړلي هر ډول جنجالونه راپورته شول، او استازو په خپلو منځو کی پوره ناندرۍ وویشتلې.

د الفتح مشر یاسر عرفات هم د هیئت په غړیو کی ؤ، هغه لوړ رتبه مامور چې ده ولیدی شو د صدر اعظم لومړی مرستیال مازاروف ؤ، پونا ماروف، اولیانوفسکی او رومانتسیف د مرکزي کمیټې غړي یې هم ولیدل. روسانو ټینګار کاوه د دوی کتنې باید پټې پاتې شي، خو فلسطینیانو ته یې ډاډ ورکړ چې دوی به د نورو عربي هیوادونو سره برابر ګڼل کیږي، هغه هیوادونه چې د اسرائیلو سره په لومړۍ کرښه کی پراته دي، دوی سره به د هغوی په شان مرستې کیږي. دوی د مقاومت په هکله ډیرې زیاتې پوښتنې وکړې. تنظیم یې څنګه دی، هدفونه یې څه دي، څنګه خپل هدفونه لاس ته راوړي شي، او داسې نور. خو دوی همدارنګه د فلسطینیانو نه وغوښتل چې د ملګرو ملتو ۲۴۲ لمبر پریکړه لیک ومني. په داسې حال کی چې فلسطینیانو په دې هکله بیخي بل نظر درلود، ځکه په دې پریکړه لیک کې هیڅ د دوی نوم نه ؤ اخیستل شوی، یواځې د 'مهاجرینو ستونځه'، یکې ذکر شوې وه. د روسانو په سترګو کی د فلسطین د مقاومت رښتینې ګټه په دې کې وه چې دوی په اسرائیلو او امریکی باندې د زور را وړلو ظرفیت درلود. د دغې اهمیت اندازه په ښه توګه د هغه انعکاس نه لګیدي شي چې مسکو ته د دوی د هیئت د رسیدو په وخت کې د شوروي په مطبوعاتو کې شوی ؤ. د پراوډا او ازوستیا په وروستي مخونو کې درې کرښې ځای ورکړل شوی ؤ.

* * *

که څه هم د روسانو سره د بل هر عربي هیواد په پرتله د مصر اړیکې

ځواني او اوږدې وې ، د خوابدی او بدګوماني پیښې هم پکې وې . د مثال په توګه ، شوروي ته د مصر د پوروڼو بیرته ورکول . دا پورونه پوره ډیر شوي وو ، او روسانو یې د لاس ته ور وړلو د پاره هره لوبه کوله . د مصر د تیلو د ذخیرو په هکله ډیرې خبرې کیدې ، په تیره بیا د لویدیځې صحرا د سیوا په سیمه کې ، او روسان په دې کار باندې خوابدي وو چې امریکا یې کمپنیو ته د تیلو دغه کارونه ورسپارل شوي وو . سمین سکاچکوف او نورو روسي متخصصینو ناصر ته پیشنهاد وکړ چې د مصر او شوروي ګډ تخنیکي تیمونه به د تیلو په را ایستلو کار وکړي . دا کار وشو ، خو کله چې امریکا یي کمپنیو تیل را وایستل او مصر ته یې زیات امتیازات ورکړل ، نو روسانو چې د ۴۰۰۰ فوټو نه ژورې برمې نه شوای کولای ، په داسې حال کې چې امریکایانو د ۱۷ - ۱۸ زرو فوټو ژورتیا پورې برمې کولې ، روسانو هیڅ شي زاونه ایستلي شول . او مصارف هم ټول د مصر له بودجې نه ورکړل شول .

بیا د روسي متخصصینو پوښتنه راپورته شوه . په دې کې شک نشته چې د روسي متخصصینو او مشاورینو د شمیر زیاتوالي ځه جنجالونه را پیدا کړل . د پاملرنې وړ ستونځو برسیره چې د ژبې ، رواجونو ، ټولنیزو ځانګړتیا وو او نورو له امله را پیدا شوې وې ، روسي متخصصینو کولای شول د مصر لوړ رتبه مقاماتو ته ژر او په آسانۍ سره ځانونه ورسوي ، او دې کار د مصر په لوړ رتبه ما مورینو کې پوره خوابدي را پیدا کړه . پوځ د وسایلو د ناوخته را رسیدو له امله ناراضه ؤ ، او کله چې د وسلو د برابرولو د وروسته والي خبرونه خپاره شول ، خامخا خلک خبریدل ، ډیر زیات خلک په دې باندې د روس نه خوابدي شول . امریکایانو طبعاً دا هڅه کوله په مصر کې دروس ضد احساسات راوپاروي ، داسې به ویل کیدل چې سینا اسرائیلو نیولې ده او نور مصر ټول روسانو نیولی دی او داسې نورې خبرې کیدې . که ځه هم دا ټول تورونه بالکل بې بنسټه وو خو پرله پسې تکرارولو یې خامخا بده اغیزه درلودله .

✻ ✻ ✻

د روسي پوځي مشاورینو شته والی ؤ چې زه یې هم په یو کوچني جنجال کې راګیر کړم . پیښه داسې را څرګنده شوه ، روسانو ته یوه بدګوماني را پیدا شوې وه چې په مصر کې د دوی پرضد داسې عوامل په کار لګیادي چې کیدی شي دوی د مصر نه په شړلو مجبور کړي .

دا د ۱۹۷۰ کال په هغه لنډه موده کې ؤ چې ما موافقه وکړه د اطلاعاتو

د وزیر په توګه کار وکړم او د ناصر سره د همدې کال د جولای په میاشت کې مسکو ته په سفر کې ملګرتیا وکړم. یوه موضوع چې مونږ پرې د روس د مشرتابه سره خبرې وکړې دا وه، مونږ د نورو زیاتو روسي پوځي مشاورینو غوښتنه وکړه چې مصر ته راشي - مونږ غوښتل د کنډک په سطحه په اردوکې روسي مشاورین وي. برژنف د دې کار سره زړه‌نازړه موافقه وکړه. هغه وویل، مونږ له دې ویرېږو چې‌که په مصر کې زمونږ د متخصصینو شمېر زیات شي، کیدې شي د خلکو احساسات د هغوی پرضد راوپارېږي. کیدي شي خلک دې ته «نوی امپریالیزم» ووایي». ناصر ورته ډاډ ورکړ چې داسې کار به نه‌کیږي. هغه وویل، 'زه د کار مسؤل یم، که زه هر وخت پوه شوم چې روسي مشاورین زمونږ په کورنیو چارو کې ګوتې وهي، زه به هغوی ټول سره را یو ځای کړم، په سکندریه کې به یې په یوه کشتۍ کې کینوم، او اديسه ته به یې را ولیږم'. برژنف په دې خبره خوشاله نه شو، او ناځا په یې ما ته مخ راواړا وه، وې ویل، ګزپودین هیکل په دې هکله ډېر ښه پوهیږي. ما ترې پوښتنه وکړه چې مطلب مو څه دی. هغه وویل، 'ستا وزارت یو راپور تیار کړی دی، چې په مصر کې د روسي متخصصینو پرضد د خلکو عمومي نفرت ډیر زیات شوی دی'. ما ورته په اریانتیا سره وویل، 'زما وزارت! هیڅکله داسې نه دي شوي'. ناصر ما ته وویل، ښه به وي چې معلومات وکړي اوځان پوی کړي. ما ټینګار وکړ چې داسې کوم راپور نشته، برژنف بیا خپله دغه ادعا تکرار کړه. هغه وویل، زما یقین دی چې د ګزپودین هیکل په دفتر کې داسې یو راپور شته چې وایي خلک د شوروي مشاورینو د شته والي په هکله ډیر بد فکر کوي'.

خبرې نورو موضوعګانو ته اوړېدې شوې، خو چې زه بیرته قاهرې ته را ورسیدم، دوه ورځې وروسته مې پوښتنې پیل کړې. هغه څه مې پیدا کړل، خو دا عجیب وو. د وزارت چارې چې ما ته راوسپارل شوې، ما د تحسین بشیر نه چې بیا وروسته د رئیس سادات رسمي ویندوی شو، غوښتنه وکړه یوه کمیټه په خپله مشرۍ سره جوړه‌کړي او د وزارت د معلوماتو د څانګې د کارونو په اغیزمنتوب باندې غور وکړي. د دې څانګې د کار یوه برخه دا وه چې هره ورځ د عوامو د نظریاتو او افکارو سروې وکړې. دا کار په هیواد کې د معلوماتو د را ټولولو د دفترونو په کتلو او د هغوي په مرسته ترسره شو. تحسین بشیر او د هغه یو دوست عثمارل باس (اوس د بهرنیو چارو په

وزارت کې د سکرتر مرستیال ؤ) ، د الکبرا سیمې ته لاړل ، په د لتا کې یو صنعتي ښار دی ، او د معلوماتو را ټولولو د سیمه ییز مدیر نه یې پوښتنې وکړې چې دی خپل ورځني معلوماتو نه څه ډول را ټولوي ـ دوی غوښتل ځان پوی کړي چې دغې راپور کوم علمي بنسټ درلود ، که نه ، آیا سیمه ییز مامورین پخپله د پوښتنو او سروې کولو د پاره موضوعګانې ټاکي ، او که داسې وي ، نو موضوعګانې څنګه خو ښوي ؟ دوی ته وویل شول چې راپور هیڅ ډول علمي بنسټ نه لري ، دوی هغه خبرې را ټولوي چې خلک یې په خپلو منځو کې په کافي ګانو او سرایونو کې کوي ، او د هغه څه په هکله د دوی نظریات چې په اخبارو کې یې لولي . تحسین بشیر او ملګري یې خپلو پوښتنو ته زور ورکړ . دوی څنګه پوښتنې کوي ، آیا دوی ربښتیا په دې پوهیدي شي چې خلک د یو شي په هکله څه فکر کوي ، د داسې یو شي په هکله لکه پوځي حالات ، اقتصادي ستونځې او یا د مثال په توګه د عربو د سر مشرانو د غونډې امکان ؟ د مثال په توګه ستا په یو راپور کې ویل شوی دي چې خلک د روسانو په شته والي خوشاله دي، . ته څنګه په داسې یوه خبره باوري کیدي شي ؟ ستا قضاوت پر کومو بنسټونو ولاړ دی ؟

ترهغې ځایه چې زه پوهیږم ، د برژنف د تورونو یواځنی بنسټ دا د الکبراد سیمې سروې وه . دا څرګنده کیدي شي څنګه چې دا ښار د مصر د صنعتي مرکزونو څخه یو دی ، او روسانو دلته خپل یو ډول نماینده ګان درلودل . هغه څه چې زه یې ډیر اریان کړم دا ؤ چې په دري اونیو کې دننه دننه زما د وزارت دوو مامورینو خپله شخصي ځانګړې پوره سروې وکړه ، کیدي شي ډیره صحیح به نه وه ، خو د دې سروې راپور په مسکو کې د کمونیست ګوند د لومړي منشي میز ته ورسید .

ما ناصر ته کیسه وکړه چې څه شوي دي ، او هغه ومنله . دا چې ایا هغه برژنف ته وویل که نه ، او دا چې برژنف ومنله او که نه ، نه پوهیږم . خو زما د پاره دا بسیا وه چې پوی شوم ، ناصر دا پیښه چوپ کړه . خو ما سره پوره اندیښنه او ویره پیدا شوه چې څنګه د هیوادونو لویې ستراتیژۍ او پالیسۍ د بې بنسټه آوازو او دروغو خبرونو سره ګډیدی شي .

✻ ✻ ✻

د روسي مشرانو سره له خبرو اترو وروسته ناصر دوه اونۍ د بروینځا په

روغتون کې د تداوۍ لاندې تيرې کړي . هغه د جولای په ۲۱ مه قاهرې ته راستون شو . روسي ډاکترانو هغه ته په ټينګه توصيه کړې وه چې بايد استراحت وکړي ، خو هغه چې په ميرسا ماترو کې لس ورځې د مه وکړه (ډاکترانو ورته لږ ترلږه يوه مياشت د مه توصيه کړې وه) په اردن کې د پاچا حسين د پوځ او فلسطيني ګوريلايانو ترمنځ کورنۍ جګړه ونښته . ناصر مجبور شو د دې لانجې په پای ته رسولو کې مشغول شي او د سپتمبر په ۲۱ مه نيټه يې په قاهره کې د عربي سر مشرانو يوه غونډه را وغوښتله کنفرنس يوه اونۍ وروسته پای ته ورسيد ، خو اجل را ورسيد . ناصر وفات شو . . .

شکونه ، دسیسې ، زړه‌نازړه‌توب

د ناصر مړګ ټوله عربي نړۍ وښو روله . غمونه او ويرونه پيدا شول ، ډير ژور او پخپله ، هر چيرې د مراکش نه نيولې تر خليج پورې . په ټوله دريمه نړۍ کی ژور غم او خفګان را ښکاره شو . که څه هم په ښکاره شوروي اتحاد خپل عادي مخ په کنټرول کی وساته ، خو په هيڅ يو بل هيواد هم د ناصر مړګ دومره اغيزه ونه کړه لکه په دوي .

البته د شوروي مشران خبر وو چی ناصر ناجوړه ؤ ، د دوي ډاکترانو د ده ناروغي تشخيص کړه او هغه يې تر تداوۍ لاندی ونيو ، او دوی دی د ډير فشار او کار کولو نه پرهيزاوه . روسانو هڅه وکړه ډيره زياته په يوه سړي تکيه ونه کړي ، او د همدې هدف له پاره يې کله کله دا هڅې هم کړې دي چی په عربي نړۍ کې د خپلې خوښې مشران وروزي ، خو په پای کې دوي بيرته دې نتيجې ته رسيدل چې مصر په منځني ختيځ کې د کونجي حيثيت لري او ناصر بې رقيبه او بې سياله عربي مشر دی .

روسانو ته په پرله پسې توګه دا خبره په ثبوت رسيد له چی ناصر په ټولو عربي حکومتونو باندې پوره نفوذ لري اوهم په ټوله عربي نړۍ کی د خلکو پوره مينه او ملاتړ ورسره دی . دوي ليدل چی د سوډان او ليبيا غونډې هيوادونو کی انقلابونه کيږي چی د ده د شخصيت او نظرياتو نه يې الهام اخيستی دی . په دې وروستيو وختو کی دوي وليدل چی ده په يواځې ځان د اردن کشاله آواره کړه ، هلته چی د پاچا حسين پوځ په فلسطيني ګوريلايانو بريد وکړ . ناصر په پاچا حسين زور راوړ چی د قاهرې د سر مشرانو په غونډه کی ګډون وکړي ، او دا ناصر ؤ چی په سوريه يې زور راوړ څو په اردن باندې خپل پوځي وړاندې تګ ودروي . د ناصر دغو وروستيو برياليتوبونو په روسانو ډيره زياته اغيزه وکړه ، ځکه د اردن شخړې دوي دې ته ور نژدې کړي وو چی د امريکايانو سره په جګړه کی مخامخ شي . د بحران د زور په وخت کی د امريکې شپږم لمبر سمندري پوځ په مديترانه کې ځانګړي مانوروونه اجراء

کول ، ژوندي جنګي مهات يې په کار اچول ، او رئيس نکسن د کتني له پاره هغې سيمې ته ورغلی ؤ . د روغتيا ، پوهنې او عامه ښيګڼو د ځانګې منشي اليوټ رچرډسن ويلي ؤ چې د شپږم لمبر سمندري پوځ د توپونو بېړۍ بايد په قاهره او مسکو کې واوريدې شي . همدارنګه داسې ويل کيده چې اسرائيل دې ته تيار کړای شوي وو په اردن کې مداخله وکړي، دا کار د امريکايانو په ملاتړ او مشوره کيده . که داسې شوي وای ، مسکو هيڅ نه شو کولای . دا به بله مسئله وای چې ستر قدرتونه به يې ناندريو ويشتلو ته ځانګړا راکښې کړي وای .

خو ناصر د عربو ټول پادشاهان او جمهور رئيسان قاهره کې را ټول کړل ، هغوي موافقې ته ورسيدل چې جګړه بايد ختمه کړي . اوس ناصر مړ ؤ .

✱ ✱ ✱

کوسيګين جنازې ته راغئ ، خو هغه د کريملين د غم او خواشينۍ د ښکاره کولو برسيره ډير نور څه د څرګندولو له پاره درلودل . هغه مشورو ، څيړنې او خبرداري ورکولو ته راغئ . د جنازې د مراسمو له تيريدو وروسته يې غوښتنه وکړه د هيواد ټولو لوړ رتبه مقاماتو سره ووينې . دري غونډې ترتيب شوې ، لومړۍ يوه بنده غونډه وه چې يواځې پوځي موضوعګانې پکې وڅيړل شوې ، او دوه نورو کې پراخې سياسي خبرې وشوې .

کوسيګين د دوو اصلي برخو سره ډيره علاقه درلوده ـ د ناصر وارثان کيدي شي سره ويشل شوي وي ، د دوی سيالي به ارتجاعي ځواکونو ته موقع ورکړي په سياسي قدرت داړه واچوي ، او دا کار به ، ښايي د سياليود يوې برخې په توګه ، د مصر نوي مشران ، هر څوک چې دي ، کيدی شي د ځانونو د تثبيت له پاره يو حل بيا اسرائيلو سره يوه نوي جنګ ته ور ورانده شي . نو هغه په پرله پسې توګه خبرداری ور کاوه چې بايد 'بې اتفاقي او ماجرا جويي' ونه کړئ . په لومړۍ برخه کې هغه يواځې په مشورو ورکولو بسيا وکړه ، خو په دويمه برخه کې هغه د زور راوړلو له پاره وسايل درلودل ، د جنوري او جولاي د تړونونو له مخې مصر ته له شوروي نه د وسلو د را ليږلو د کار شنډول ، په تيره بيا هغه سامان چې د سويز د کانال نه د پورې وتلو له پاره ډير ضرور ؤ ، لکه د پلونو د جوړولو سامان .

کوسيګين کوښښ کاوه داسې وښئي چې ګواکې د ناصر مرګ به ډير لږ بدلون راولي . هغه وويل ، 'بايد درته ووايم چې د ناصر په ژوند کې مونږ څه ډول کارونه کول ، د هغه نه هير وو اکثره کسان چې دلته ناست وو د ناصر په

ژوندکې د هغه ډېر نژدې ملګرې وو او مسکو ته يې په سفرونو کې د هغه ملګرتيا کړې وه . ‹مونږ له هغه نه هيڅ شی نه پټاوه ، او هغه هم له مونږ نه څه شی نه پټاوه . دا ډېره مهمه ده چې مونږ بايد يو بل له هر څه نه پوره خبر کړو . هره خوا بايد د بلې خوا په فکر او نظر ځان پوې کړای شي . مونږ نه غواړو ستاسې په پلانونو کې لاس وهنه وکړو ، خو بايد له ياده ونه باسئ چې زمونږ پوځونه دلته په مصر کې دي . مونږ برسيره د ګټو د ګډون نه د وينې ګډون لرو . دا ډېره مهمه ده ، او دا يو داسې شی دی چې تاسې ورته بايد تل ډېره پاملرنه وکړئ .

دکوسيګين پيغام د احتياط يو پيغام ؤ . هغه دا څرګنده کړه چې روسان غواړي اور بند اوږد شي . هغه په غونډو کې وويل ، په داسی حال کې چې شوروي اتحاد دا پوښتنه راپورته کول نه غواړي چې مصر دې خپلې نيول شوې ځمکې نه آزادوي ، د مصر تياری په دې هکله هغه وخت د باور وړدی چې روسي مشاورينو او متخصصينو ته نور دلته د پاتې کيدو ضرورت نه وي . په دې تکي هغه په ځانګړې توګه ټينګار وکړ . هغه وويل ، ‹مونږ تيار يو تاسې سره مرستې وکړو هغه ورځ به ژر را ورسيږي ، او هغه د مصر د پوځي کسانو د روزلو په کار ډېر ټينګار وکړ ، چې دوی ته بايد سياسي پوهه ورکړ له شي ، او عوام تشويق شي د دوی د ملاوتړي . هغه وويل چې شوروي اتحاد به هيڅکله هم مصر ماتې ته پرينږدي ، خو بايد د ډپلوماتيک آواري امکان ته ډېره زياته پاملرنه وشي .

✻ ✻ ✻

د جنازې ميلمانه رخصت شول ، د غم ورځې تيرې شوې . د اکتوبر په ۱۵ د خلکو د عمومي رايې ورکولو نه معلومه شوه چې د ناصر نه وروسته به انور سادات د هغه پرځای جمهور رئيس وي . هغه په هيواد کې د ننه او بهر د ډېر يو جنجالي حالت سره مخ شو . د ناصر په ځپليو کې هر چاته ګرځيدل پوره ګران او خطرناک کار ؤ . ناصر يوه نړيواله پيژندل شوې څيره او د خپل هيواد يو افسانوي مشر ؤ ، او ډېر ژر به انتقاد کوونکي د ده او د ده پرځای د ناست سړي ترمنځ پرتله کول پيل کړي . ربښتيا خو مونږ اوس پوهيږو چې انور ـ سادات ډېر پوه او بريالی جمهور رئيس ؤ چې چا داسې فکر نه کاوه ، او په بل هيڅ شي کې ده خپل ځان او شخصيت دومره قوي او کلک نه ښود لکه د شوروي اتحاد سره په معاملو کې چې ؤ .

د ۱۹۷۰ کال د سپتمبر راهیسې د ۱۹۷۷ کال تر لومړیو میاشتو پورې که د انور سادات شپږ نیمو کالو د جمهوري ریاست دورې ته په غور سره وکتل شي ، هلته چې د ده کیسه پای ته رسیږي ، د شوروي اتحاد سره د ده اړیکي په پنځه پړاو ونو د ویشلو وړدي . لومړی ، د بې باورۍ یوه دوره وه ، دا وخت سادات په دې لګیا ؤ چې په هیواد کې خپل ځان ټینګ کړي ، ده او روسانو یو د بل اندازه ځان ته معلومو له . دا یو اسان وخت نه ؤ ، او په دې وخت کې د وروستیو ستونځو او بدګومانیو تخم وشیندل شو . بل پړاو د تاو تریخوالي د را پیدا کیدو ؤ ، چې د ۱۹۷۲ کال په جولای کې د شوروي متخصصینو د شړلو اندازې ته ورسید .

دریم پړاو د اوبو د شیندلو ؤ . د ۱۹۷۳ کال د اکتوبر جنګ . په دې پړاو کې د یو لنډ وخت د پاره د مصر او شوروي اړیکې د صمیمیت او باور لوړې څوکې ته ورسیدلې چې د سویز د لانجې راهیسې کله دومره نښې شوې نه وې . خو دې لنډ وخت پسې ډیر ژر څلورم او پنځم پړاونه را ورسیدل، په لومړي کې شوروي اتحاد په ډیره اغیزمنه توګه د منځنی ختیځ د آواري له خبرو اترو نه وایستل شو ، او په دویم کې د امریکې او مصر ترمنځ هلې ځلې پیل شوې چې په ګډه کار وکړي ، ترڅو شورویان بیخي د منځني ختیځ له کاره وباسي .

❋ ❋ ❋

سادات د سیاسي او پوځي چارو ګودام چې ده ته په میراث کې پاتې شوی ؤ وکوت ، ده دوه بیل بیل او سره یو د بل مخالف نوښتونه د زنځیر د کړیو په څیر تړلي وموندل . د یوې خوانه د عربو ـ اسرائیلو د لانجې د آواري له پاره هلې ځلې په لاره اچول شوې وې ، او د بلې خوا نه د نوي جنګ د پاره تیاری نیول کیده .

د امریکې د بهرنیو چارو د وزیر راجرز پلان چې د ۱۹٦۹ کال د دسمبر په ۹ مه یې وړاندې کړی ؤ ، د ۱۹۷۰ کال د جون په ۲۵ مه یې د یولړ پیشنهادونو سره تعقیب کړ ، د کانال په اوږدوکې د اور بند یوه ځانګړې غوښتنه هم پکې وه . دا د ناصر له خوا منل شوې وه ، او د اګست په ۷ مه یو اور بند تطبیق شوی ؤ . د امریکې او شوروي اتحاد دواړو حکومتو نه په دې هیله وو چې اور بند اوږد شي ، او سره له دې چې اسرائیلو دا پلان نه ؤ منلی او عربان پرې هم شکمن وو ، د امریکې د بهرنیو چارو وزیر په ډیره فعاله توګه په دې لګیا ؤ چې د سولې یو فرمول ولټوي .

خو د سولې د پاره د خبرو اترو په پرتله د جنګ تیاری په خورا چټکۍ روان ؤ . د ناصر د ژوند په وروستیو دریو کلونو کی هغه خپله ټوله پاملرنه دې ته اړولې وه ، نور هر څه پریږدي ، او د ۱۹٦۷ کال د جنګ د تاوان نه وروسته خپل پوځ ژرتر ژره بیا په پښو ودروي ، او د دې جنګ د نتیجو مخ راوګرځوي . هغه د جنرال حسن البدري په مشرۍ یو هیئت ټاکلی ؤ چی د ماتې علتونه وڅیړي ، او ساعتونه یې په دې فکر او غور کړی ؤ . د شوروي مشاورینو مارشال ذخروف او جنرال لاشینکوف په مرسته ، هغه د وسله والو پوځونو د روزنې یو پروګرام په کار اچولی ؤ چی په عملیاتو او مانورونو کې ډیر بریالی او نه ستړی کیدونکی ثابت شوی ؤ .

ناصر په دې ښه پوهیده چې جنګ په عربي نړۍ کی د مصر د مشرتابه وقار ته پوره ضرر رسولی دی ، او فلسطینیان چی د یواځني رښتیني انقلابي عنصر په بڼه راپورته شوي دي د پاچا حسین د فشار له امله یې د کارونو مخه نیوله کیږي . د پرمختلونکو عربو دوه ستنې را پرزولې کیږي . ناصر دا احساس کاوه چی د ده د هیواد والو او ټولو عربانو په سترګو کی ، د جمهور رئیس په توګه د ده پاتې کیدل ، او د میدان نه پریښودل لکه ده چی د جنګ نه سمدستي وروسته د خپل کار نه استعفیٰ ورکړه ، یواځې هغه وخت د منلووړ او منطقي کار دی چی دی وکولای شي خپل پوځ داسي جوړ او رهبري کړي چی د عربانو نیول شوې ځمکې او د لاسه تللی وقار بیرته وګټي .

هغه وخت چی مړشو د بلې جګړې له پاره تیاری ډیر پرمختللي پړاو ته رسیدلی ؤ . د عملیاتو د شفر نوم 'لومړی ګرانیت' چی د اکتوبر د جنګ د ستراتیژۍ د بنسټ په توګه عملي شو ، تصویب شوی ؤ . وسله والو ځواکونو خپل هدفونه پیژندل ، او د هغوی هرکلی یې کاوه . د هغوي له پاره یواځې همدومره پاتې وه چی د جنګ د پیل کیدو ساعت ورته اعلان شي . هیڅوا دوی د خپلو هدفونو نه ګرځولای نه شول .

په داسې حال کی چی سادات غوښتل د خپلې خوښې لاره ونیسي خو مجبور ؤ دې د واړو نوښتونو ته ادامه ورکړي - پریږدي چی پوځي تیاری وشي ، خو د سولې ییز آواري راوستلو د پاره هم هره ممکنه لاره ولټوله شي . د هغه لومړۍ ازموینه دا وه چی د کانال په اوږدو کې اور بند نوی کړي ، د هغې موده د فبروري په ۷ مه پای ته رسیدله . ولسي جرګې ته یې په یوه بیانیه کې

د فبروري په ٤ مه خپل دا تصميم څرګند کړ ، دی د يوې مياشتې د اوربند د اوږدولو سره موافقه لري ، او همدارنګه هغه پيشنهاد وکړ ، چې که اسرائيل خپل پوځونه د کانال د ختيځې غاړې نه ترشا کړي ، مصر به د کانال د پاکولو کار پيل کړي ترڅو بيا د کشتيو په مخ پرانيتل شي . دا پيشنهاد ډير عملي ؤ ، دا د موشي دايان د هغه نظر سره برابر ؤ چې د څه وخت راهيسې يې پيدا کړی ؤ ، چې د اسرائيلو سياسي او پوځي موقف به په دې کار سره ډير قوي شي که دوی د نړيوالو اوبود لارې نه خپل پوځونه بيرته کړي او د سينا ستراتيژيکي لوړو غاښو ته يې بوځي .

د روسانو دا اشاره خوښه شوه ، خو هغوی اوس هم په دې نه پوهيدل چې نوی جمهور رئيس څنګه سړی دی . هغوی د مصر د صدر اعظم په توګه د ډاکتر محمود فوزي انتخاب بيځايه باله ، ډاکتر محمود فوزي يو معتدل سړی ؤ ، په هيواد او بهر کې ښه پيژندل شوی او د درناوي وړ ، خو د ده د مقررۍ سره د مصر په حکومت کې علي صبري او ځينو نورو چې روسانو خپل ملګري بلل مخالفت کاوه . هغوی د سعودي سره د سادات د اړيکو په نژدې کيدو خبر وو ، که څه هم دا خبره د پوهيدو وړوه چې دا اړيکې بايد ټينګې شي ، ځکه د ناصر په وخت کې ده د عربي ټاپو ، خليج او د يمن د جنګ او اړيکو مسؤليت په غاړه درلود . اوس به کمال ادهم چې د نورو کارونو برسيره د سعودي د پادشاه مشاور او د سعودي عربستان د استخباراتي ماشين آمرؤ ، د جمهور رئيس ځای ته ډير تګ راتګ کاوه . دا يو داسې شی ؤ چې روسانو پري باور نه شوکولای .

✻ ✻ ✻

سادات د روس په بدګومانيو ښه خبر ؤ ، او غوښتل يې لرې يې کړي . همدارنګه هغه د وسله والو پوځونو د پاره د شوروي نه د پيرودل شويو مالونو او سامان الاتو د وروسته والي او په وخت نه را رسيدلو باندې هم پوهيده . په تيره بيا د وه شيانو د ده انديښنه زياته کړې وه - يو د سويز د کانال نه د تيريدو د پاره د پلونو سامان ، او بل د داسې بم غورځونکو جنګي الوتکو نشتوالي چې د امريکا يې فانتم ډوله الوتکو سره سيالي وکړي شي ، چې اسرائيلو درلودلې . داسې الوتکې ډيرې ضرور وې ، د دښمن د هوايي بريدونو نه د خپلو پوځونو د ساتنې د پاره هم او د کانال نه د تيريدو په وخت کې او هم د اسرائيلو په مقابل کې د ځواييه هوايي بريدونو له پاره چې اسرائيلو به په دلتا کې په

ښارونو او کليو باندې کول . د اسرائيلو دغو بريدونو ډير زيات خفګان را پيدا کړی ؤ او د بدلې اخيستلو اوريې د خلکو په زړونو کې را تازه کړی ؤ . د دی له پاره چې هم د شورويانو اندېښنې او ويرې کمې شي او هم ورته د مصر ضرورتونه ښه ور څرګند شي ، سادات تصميم ونيو ، شاراوي جمعه په يو پټ ماموريت مسکو ته وليږي ، او برژنف ته يې د جمهور رئيس يو شخصي ليک د ځانه سره ويووړ . شاراوي جمعه څکه د دې کار له پاره وټاکل شو چې دی د عربي سوسياليستي اتحاد عمومي منشي ؤ او هم د دفاع د تنظيم مسؤل سړی ؤ ـ داسې يوه ټولنه چې روسانو ورته د پوره هيلې په سترګو کتل .

د ليک تاريخ د فبروري ٤ ؤ ، هغه ورځ چې د اور بند د تاريخ داوږديدو اعلان وشو . ليک داسې پيل کيده ، 'شاراوي جمعه زما انډيوال او دوست دی ، زه پرې پوره باور لرم' ـ دا واقعيت هغه وخت شکمن ښکاريده څکه دوه مياشتې وروسته دی د زندان د تورو دروازو شاته ورټيل وهل شو ، په دې تور چې غوښتل يې سادات له پښو وغورځوي . رئيس پردې ضرورت خبرې کړې وې چې بايد د هغه څه په وړاندې کلک ودريږي چې ده ورته د 'ترقی ، آزادۍ او سولې د دښمنانو ترمنځ ناپاکه اتحاد' وايه . هغه ويل ، چې دا د شوروي د غوښتې پربنسټ ؤ چې د اور بند موده اوږده شوه خو هغه دا 'يو ډير سخت تصميم' وباله .

ما شاراوي جمعه ته ويلي دي چې تاسی ته د هغه څه په هکله پوره معلومات درکړي چې امريکايان يې مونږ سره کول غواړي' ، په ليک کې زياته شوی وه 'خو مونږ د دې مخالف يو . مونږ نه غواړو خپله آزادي په امپرياليستانو وپلورو . مونږ پوهيږو چې څه ډول پرمختګونه روان دي ، مونږ په خپلو مسؤليتونو پوره پوهيږو . زمونږ هيواد به ترپايه جنګيږي . مونږ په دې هيله يو چې تاسي به را سره د لوړ بند د جوړولو ترپايه ملګري ياستۍ . زمونږ دوست پوډګورني را سره ؤ ، مونږ هيله لرو چې د خوشالۍ په وختو کې به تاسې هم را سره ګډون وکړئ' . (دا مصر ته د برژنف د را بللو يوه اشاره وه ، لوسړی ومنل شوه او بيا وځنډول شوه) .

شاراوي جمعه بيله دينه چې څه نتيجې ته رسيدلی وي له مسکو نه بيرته را وګرځيد . نو رئيس سادات پريکړه وکړه د مارچ په ۷ مه د اور بند د پای ته رسيدلو وړاندې بايد يوځل بخپله مسکو ته لاړ شي ، د جنګ وزير محمود فوزي يې د ځان سره ملګری کړ . دا سفر چې پټ ؤ د مارچ په لومړۍ نيټه پيل شو .

د شوروي مشرانو ، برژنف ، کوسیګین او نورو سره د ده کتنې ډیرې جنجالي او ګرانې وې . هغه ټول شکونه او ګومانو نه چې د ناصر په ژوند کې د مصر په هکله د دوي سره را پیدا شوي وو ، اوس چې هغه مړ ؤ پوره زور یې پسې اچاوه . هغوي خبر وو چې مصر د څه پوځي عملیاتو پروګرام لري ، خو د هغوي په رښتینوالي او شکل نه پوهیدل ، او دوی په دې خوشاله وو چې دوی له دینه خبر کړای شوي نه وو ځکه بیا خو په دوي باندې د پلان او عملیاتو د اجرا کولو مسؤلیت راتئ .

سادات د برژنف سره په خپله لومړۍ کتنه کې ، وروسته له دې چې د کوربنو نه یې مننه وکړه وویل (زه تل خپلو خلکو ته دا وایم چې که د شوروي اتحاد مرستې نه وای ، مونږ به د لوی جنجال سره مخامخ وای) بیا یې د پوډګورني هغه خبره را یاده کړه چې په تیره جنوري کې یې په قاهره کې ویلي ؤ چې باید د دوو هیوادونو ترمنځ اړیکې ښې ټینګې او باوري شي . هغه زیاته کړه : زما نه تل یوه پوښتنه کیږي ، د عربي سوسیالیستي اتحاد مرکزي کمیټه ، د دفاع عالي شورئ ، او که د جبهې د لومړۍ کرښې قوماندانان وي - او هغه داده ، که اسرائیل بیا پر مونږ برید کوي مونږ به څه کوو ؟ آیا مونږ به وکولاي شو پر هغوي باندې هماغسې درانه بریدونه وکړو ؟ تاسی ته د زړه له کومې ویل غواړم ، چې دا یوه داسې پوښتنه ده چې زه یې ځواب نه شم ویلی . زه خپل سمندري پوځ ته تللی یم ، د هغوي د قوماندانانو سره مې کتلي دي ، دوی ما ته د هغو ټولو شیانو ویلي دي چې دوي یې نه لري او اسرائیل یې لري . که زه د جبهې لومړۍ کرښې ته لاړشم ، او هغوی ته ووایم چې اوس د کانال نه د تیریدو وخت دی ، نو قوماندانان به راته د هغو تجهیزاتو او وسایلو ووایي چې دوي ورته ضرورت لري . د هوایي پوځونو د قوماندانانو هم دا حال دی .

"خلک وایي چې کله شوروي اتحاد په چکوسلواکیې کې پوځي عملیات کول ، دوی وکولای شول د ناټو د ټول رادار سیستم کار په ټپه ودروي - دی کار لویدیځ ډیر اریان کړ . مونږ د دې واقعیت نه منکر یدی نه شو که شوروي اتحاد نه وي مونږ خپل وسله وال پوځونه هیڅکله هم بیا نه شو جوړولای ، او مونږ به هیڅکله هم دغه الکترونیکي سامانونه چې مونږ ته را روان دي ، نه وای ترلاسه کړای . خو اوس هم د عربي سوسیالیستي اتحاد په مرکزي کمیټه کې زمانه دا پوښتنه کیږي . زمونږ د غم او خفګان خبره داده چې مونږ د یو میلون په څلورو کې دري برخې سړي په پوځ کې لرو ، خو بیا هم مونږ

ددې وړتیا نه لرو چې د کانال نه تېر شو .

'امریکایانو مونږ سره تماسونه نیول پیل کړي دي ، هغوی مونږ ته وایي چې شوروي اتحاد درسره هیڅ مرسته نه شي کولای ـ یواځې امریکا دا کار کولای شي ، نو مونږ مجبوریو په هغوي باور وکړو او د هغوی مشورو ته غوږ ونیسو. او بیا هغوی زمونږ په هیوادکې د شورویانو د شته والي پوښتنه راپورته کوي . هغوی مونږ ته دا خبره مخامخ نه کوي ، خو دا د نکسن د لیکونو نه څرګندید له چې ماته یې رالیږلي دي او هم کانګرس ته د هغه په بیانیه کې یاده شوې ده . هغه څه چې هغه یې تل په خپلو خبروکې یادوي په منځني ختیځ کې د شوروي شته والی دی .

'ما د سولې خپل نوښت تیار کړی دی ، چې پکې د سویز د کانال د پرانیتلو پیشنهاد هم شته ، او ما امریکایانو ته ویلي دي چې که دوي په اسرائیلو زور راوړي،خپله برخه رول ولوبوي ، زه تیاریم د امریکې سره سیاسي اړیکي بیرته جوړې کړم . خو دا باید د یوه پوره او مکمل آواري یوه برخه وي . زه ستاسی د مشورو په رڼا کې د بل هر عربي مشر نه د سولې په هلوځلو کې زیات وړاندې تللی یم' .

(د ۱۹۷۱ کال د فبروري په ٤ مه سادات په خپله بیانیه کې چې اور بند یې د مارچ تر ۷ مې پورې اوږد کړ وویل ، دی د سولې د موافقې منلو ته تیار دی ، البته د سولې یو رښتینی تړون ، د اسرائیلو سره ـ دې خبرې د اسرائیلو صدر اعظمه ګولډا مایر پوره اریانه کړه) .

سادات زیاته کړه ، 'تاسي ته ډاډ درکوم ، زه خپل راتلونکی د شوروي اتحاد د را تلونکي پورې تړلی وینم . زه تیاریم هره هغه څه چې شوروي اتحاد غواړي لاس لیک کړم ، د خپلې ادعا د ثبوت د پاره وایم . زه ښه پوهیږم چې زما رښتینی دښمن امریکا او لویدیځ امپریالیزم دی . دا هغه څه دي چې ما تیره جمعه سفیر وینوګرادوف ته وویل. زه چې شوروي اتحاد سره د هر شي لاس لیک کولو ته تیاریم ، دا یواځې له دې امله نه ده چې زه پوهیږم دا زما د هیواد په ګټه ده ، بلکې له دې امله چې کله زه د فشار لاندې یم ، نه غواړم زما دښمنان داسې فکر وکړي چې د مقابلې قدرت نه لرم .

„ نو زه په خپل موقف او دریځ له سره نوې کتنه کووم. لومړی، دا خبره تکرارول غواړم چې په سیمه کی د شوروي شته والی زمونږ د هیواد په گټه دی. دویم ، زمونږ اوسنۍ او راتلونکي متقابلې اړیکې باید په یو څرگند او ټاکلي بنسټ ولاړې وې . تاسی باید ما سره مرسته وکړئ ترڅو زه د هغه فشار مقابله په ښه توگه وکړای شم چې را باندې وارد شوی دی . دریم ، زه هم د ناصر په څیر تیاریم په خپل هیواد او د عربو په سیمه کی هر ډول عواقبو تـه کلک ودریږم . څلورم ، زه پرته له دې چې مونږ باید د اوس او راتلونکي د پاره ښه اړیکي جوړ کړو ، بله کومه ځانگړې غوښتنه نه لرم . که امریکایان د خپلو پلانونو په وړاندې خپل هدف ته رسیږي ، د شوروي او زما له خوا به ورسره عکس‌العمل ښکاره کیږي ، ځکه د دې مطلب به داوي چې امریکایان پـه سیمه کی په خپلو هدفونو کی بریالي شول په داسی حال کی چې روسان ناکام شول . دا بـه دسیمې د حالاتو کونجي د دوی په لاس ورکړي‘.

سادات مصر ته د شوروي اتحاد د مرستو نـه د منني څرگندونه یوځـل بیا تکرار کړه او وی ویل ، لکه څنگه چې ده خلکو تـه اعلان کړې ده ، د ده پریکړه ده چې شوروي اتحاد تـه په مصر کی د دوي د مرستو له امله اسانتیاوې برابرې کړي . هغه وویل چې دوی باید د مصر د کورنیو حالاتو په هکله اندیښنه ونه کړي ، ځکه هلته ارتجاعي فعالیتونـه نشته ، او که پیدا شي په پنځه دقیقو کی یی کرارولی شم . خو د خلکو په منځ کی پـه پوره انـدازه امریکایي تبلیغات کیږي ، او د شوروي پرضـد مفکـوره خپریـږي . ده وویل ، ’او دا کار ما بیا هغې پوښتنې ته راولي چې د هر چا په خو له ده ـ که چیرې اسرائیل د اسنا او ناک حمادي پـه څیر ځایونه بیا بمباري کړي ، مونږ بـه یی د ځوابیه برید قابلیت ولرو ؟ څرگنده خبره ده زمونږ خلک خپله بدله اخیستل غواړي ، دوی د بدلې د پاره را پاڅیدلي دي . زمونـږ خلک وږل شوي او تېیان شوي دي . اسرائیلي جنرالان ډیر مغرور دي . د چا په دې باور دی چې د چکوسلواکیی نه وروسته شوروي د فانتم الوتکې نه ښه الوتکه نه ده جوړه کړې ؟ خلک دا پوښتنې کوي‘.

سادات بیرته د فبروري د ٤ مـي نیټې خپل د سولې نوښت ته را وگرځید. هغه وویل چې د ده د معلوماتو له مخې امریکایانو د سولې دا نوښت منلی دی او تیار دي مصر ته یو څه نیول شوي ځمکی پریږدي . خو هغه زیاته کـړه چې دی پـه دې پوهیږي چې اسرائیل به د هر تخفیف له پاره بیه وټاکي ، او دا احتمالي بیه بنایي په سیمه کی د شوروي د شته والي ختمول وي .

د امریکی سره د اړیکو په هکله چی برژنف معلومات وغوښت ، سادات وویل ، دا په قاهره کی د هسپانیی د سفارت له لارې تر سره کیږي (د ۱۹٦۷ کال راهیسی د امریکی سره سیاسي اړیکې شلیدلې وې ، د هسپانیی سفارت دلته د دوي دګټو څارنه کوله) . هغه وویل چی اسرائیلو د ایټالویانو او یونانیانو په خوله مونږ سره د تماس نیولو هڅې کړې دي ، خو ده نه دي منلي ، او ده په قاهره کی د شوروي اتحاد سفیر په دې خبر کړی دی .

په ځواب کی برژنف او کوسیګین عملي مسئلې ته را وګرځیدل ، هغوی پوښتنه وکړه ، د مارچ د ۷ می نه وروسته به څه کیږي . 'آیا تاسې دا مسئله خیرلې ده؟ آیا تاسی کوم پلان لرئ؟ تاسی د عربي سوسیالیستي اتحاد سره په دی خبرې کړې دي ؟' سادات وویل ، دوي په دی مسئله څلیریشت ساعته کار کوي خو تر اوسه وروستۍ نتیجی ته نه دي رسیدلي ، خو د اوربند نور اوږدول رد شوي دي . په پوځي اړخ کی ، دوی په دې مفکوره لګیا دي چی جنګ به بیا پیل کیږي ، خو په سیاسي اړخ کی دوی دې ته په تمه دي چی امریکایان څه پرمختګ کوي او 'زمونږ دوستان' څه کوي .

دی ځواب روسان قانع نه کړای شول . برژنف وویل ، 'مونږ ستاسی دوستان یو ، نو باید هیڅ شی زمونږ د صمیمي خبرو کولو مخنیوی ونه کړي . تا وویل چی د اوربند د اوږدولو سره مخالفت کوي . خو د مارچ په ۸ مه ، ۹ مه یا ۱۰ مه به څه پیښیږي ؟ آیا ته پوهیږې د اسرائیلو عکس‌العمل به څه وي ؟ آیا اسرائیل به په تاسو برید کوي ؟ آیا هغوي به ستاسی د میزائیلو په سیمه تیری کوي ؟ که هغوي دا کار وکړي ، تاسی به څه کوئ ؟ آیا تاسی به پوځي نوښتونه په کارو اچوئ ، که داسی وي ، نو څه ډول او کوم عملیات ؟ آیا تاسی د کانال نه د تیریدو نیت لرئ ؟'

د سادات ځواب دا ؤ چی د جنګ وزیر د څو تصادفي پیښو پلان وړاندې کړی دی ـ د تخریبي جنګ ، ځانګړو عملیاتو او د محدودو عملیاتو پلان . 'زمونږ خلک لس کاله جنګ ته تیار دي ، د یو میلون ، دوه میلونو ، دري میلونو خلکو قربانۍ ته ، لکه تاسی چی په جنګ کی شل ملیونه خلک د لاسه ورکړل . مونږ دې ته تیار یو چی زمونږ مؤسسې ړنګې شي خو په یو شرط ، چی که دښمن زمونږ په منځ برید کوي ، مونږ هم بیرته د هغوی په منځ برید وکړو' .

برژنف د سادات هغه خبره را یاده کړه چی د چکوسلوا کیی د نیولو په وخت کی شوروي اتحاد د ناتو د رادار سیستم د کاره غورځولی ؤ . هغه وویل ،

'ستاسې د معلوماتو له پاره باید ووایم چې مونږ په چکوسلواکیه کې نوې وسلې په کار وانه چولې. په نیمه شپه کې مو رئیس سوبوډا راوینښ کړاو ورته و مو ویل چې مونږ ستاسی د سرحدونو نه درتیریږو. خو ډزې نه کوو. نو دې ته ضرورت نه ؤ چې د اروپا د رادار سیستم له کاره و غورځوو. تاسې باید په هغه څه باور ونه کړئ چې په لویدیځ کې ویل کیږي'.

سادات وویل، 'نه، زما خو ښه ده چې د لویدیځ په خبرو باور وکړم. مارشال ګریچکو باید فخر وکړي چې څه وشول'.

برژنف وویل، 'دا ښه نظریه ده، د لویدیځ ابرو توی شوه، ځکه چکوسلواکیه په شپږو ساعتونو کې ونیول شوه. خو دا یواځې او یواځې د پوځي عملیاتو نتیجه نه وه'.

سادات ټینګار وکړ، 'نه، نه، په هغه شکل چې لویدیځ یې خبرې کوي، دا یو لوی بریالیتوب بولي. په ډیر لنډ وخت کې پوځي عملیات په پوره بریالیتوب سره سر ته ورسیدل'.

کوسیګین پوښتنه وکړه چې 'آیا دې کار تاسی ته داسې کومه مفکوره در پیدا کړې ده چې تل ابیب په یوه شپه کې ونیسئ'؟ ټولو وخندل. بیا برژنف بحث بیرته رښتیا و ته را وګرځاوه، هغه وویل، 'ستاسې ستونځه داده چې په لاره کې مو شګې دې، اواره ځمکه ده، اولو څه ده. د پټیدنې ځای نشته او دا پوځي عملیات ګرانوي'.

خبرې اترې په دې ډول وشوې، روسانو وویل چې دوی تیار دي مصر ته څلور راکټ ویشتونکې الوشن الوتکې ورکړي، خو عمله به یې روسان وي، او دا تصمیم به مسکو نیسي چې دا الوتکې څه وخت او په کوم ځای کې په کار واچولې شي. برژنف وویل، 'که مونږ تاسې ته هغه ټولې وسلې چې تاسې یې غواړئ نه درکوو، دا مطلب یې نه دی چې مونږ ویریږو خو مونږ په دې فکر کوو چې هره وسله باید د جګړې په ځانګړې او مناسبه برخه کې په کار واچوله شي'. د دې او یو څو نورو ټاکونو سره سادات خوشاله راوګرځید.

✱ ✱ ✱

سادات د مسکو نه بیرته راغئ او په کورنۍ جبهه کې د تهدید کونکي حالت سره مخامخ شو. هغه چې بیا وروسته د 'علي صبري ډله' وپیژندله شوه د مخه یې لا د اور بند د اوږدیدو سره مخالفت کړی ؤ. اوس هغوی بله او ډیره مهمه موضوع پیدا کړې وه، د رئیس جمهور سره یې د ده د هغه پیشنهاد په سر مخالفت

پیدا شوی ؤ چې غوښتل يې د مصر ، ليبيا او سوريې ترمنځ يو ډول اتحاد را منځته کړي (په لوړيو کې پکې سوډان هم ؤ ، خو بيا وروسته هغه پاتې شو) . سادات د اتحاد د جوړيدو په لور خپله خوښه و ښودله ، د علي صبري ډلې د دې پرضد عمل وکړ ، او په مشرتابه کې د ننه د بې اتفاقۍ اوازې بهرنۍ نړۍ کې خپرې شوي .

داسې پيښه وشوه ، د مصر هغه ټول لوړ رتبه مامورين چې روسانو ډير ښه پيژندل ، او په تيره بيا د دوی دوستان بلل کيدل ، اوس د جمهور رئيس پرضد ودريدل . دا ټول هغه کسان وو چې د عربي سوسياليستي اتحاد په مرکزي کميته ، پارلمان او استخباراتو کې يې لوړې چوکۍ درلودې ـ د ټولو نه مهم يې علي صبري د جمهور رئيس مرستيال ، شاراوي جمعه د کورنيو چارو وزير او د عربي سوسياليستي اتحاد عمومي منشي ، ضياءالدين داؤد د عربي سوسياليستي اتحاد د اجرائيوي عالي کميتي غړی ، لبيب شقير د ولسي جرگې منشي ، سامي شرف د جمهوري رياست د چارو وزير او محمد فايق د اطلاعاتو او کلتور وزير ؤ .
په حقيقت کې هغه لانجه چې دا خلک يې په يوه کمپ کې راوستل (بنديان شول) ، او جمهور رئيس يې په بل کمپ کې ، دا اصلاً د ليبيا سره د يوځای کيدو له امله نه وه ، نه د شوروي اتحاد سره د اړيکو له امله او نه بله داسې کومه ځانگړې موضوع وه . دا رښتيا د قدرت له پاره يوه مبارزه وه چې نوي جمهور رئيس غوښتل ځان ښکاره او د خلکو ملاتړ تر لاسه کړي ، او د ده د پخوانيو انډيوالانو ډلې غوښتل کارونه بايد د دوي په لاس کې وي ، او دوی تقريباً د دې هدفونو د لاس ته راوړلو او ساتلو له پاره د هر ډول خطرونو منلو ته ولاړ وو .

سره له دې چې مبارزه د قدرت وه ، خو په خبرو او بحثونو کې يې ورته د ايډيالوژۍ جامې وراغوستې وي ، او دې کار بې له شکه روسانو ته غلطه مفکوره ورکړه . د علي صبري ډلې هڅه کوله ځانونه د بنسټيزو او قانوني نظرياتو مدافعين وښيي چې د مصر انقلاب ورته شوی ؤ . هغوی په دې نه پوهيدل چې د يو ملي مشر په توگه د ناصر لوی برياليتوب دروغې جوړې د يو سمبول په بڼه ؤ ، او په هغو لوړنيو خطرناکو مياشتو کې ، چې ناصر نور هلته نه ؤ ، د ټولو نه لوی ضرورت دا ؤ چې ويره کمه کړي او د هيواد ټپو نه جوړ کړي ، نه دا چې لا يې خراب کړي ، او د دې کار د کولو د پاره ليږه د مه او سړه سينه په کار و . له دې امله ؤ چې د ډاکټر محمود فوزي غوندې سړی صدراعظم وټاکل شو .

په کرېملین کې خلکو ته حالات ساده خو بدمرغه ښکارېدل . د ناصر د وارثانو ترمنځ بې اتفاقي چې دوی يې اندېښنه درلودله او د مخنيوي خبرداری يې ورکړی ؤ ورځ په ورځ را ښکاره کېدله او نوي جمهور رئيس د هغوی پرضد کړښه کې ولاړ ؤ . دا يوازې له دې امله نه ؤ چې د علي صبري نسبتاً بنسټيزې ايډيالوژۍ ته دوی ډېره زياته پاملرنه کړې وه ، دوی د ليبيا او سوريې سره په يوځای کېدو کې يوه لويه بدمرغي ليدله . آيا قذافي اوس هم روس او کمونيزم ته په بد ويلو کې زياتی نه کاوه ، او د سوريې نوي مشر پوځي منصبدار حافظ اسد په زور د بعث کينې لاسي حکومت له پښو نه ؤ غورځولی ؟ د دوی په دې تکي هم سر خلاص نه شو چې د سعودي عربستان سره د مصر د نږديوالي يو علت دا ؤ چې عربستان ورته ډېرې مالي او مادي مرستې ورکولای شوی .

په دې کې شک نشته چې د روس بدګوماني په دې زياتې شوي چې د جمهور رئيس سادات هغه خبره چې کمال ادهم ته يې کړې وه ، د واشنګټن نه راووته . ادهم د جمهور رئيس سره په سيمه کې د روس د شته والي له امله د امريکې د اندېښنو ويلي ؤ . سادات ورته د دې د ضرورت خبرې کړې وې ، خو زياته کړې يې وه چې کله د اسرائيلي پوځونو د وتلو لومړی پړاو بريالي پای ته ورسيږي بيا به د روسانو د ايستلو چاره کوو . دا خبره د سناتور جيکسن له خوا راوتلې وه ، دی د اسرائيلو د ګلکو پلويانو څخه ؤ او په کانګرس کې د شوروي اتحاد مخالف . شک نشته چې دې کار شوروي اتحاد او مصر دواړو ته لوبې ستونځې ورپيښې کړې .

* * *

د شوروي اتحاد د کمونيست ګوند څليريشتم کانګرس ټاکل شوې وه د ۱۹۷۱ کال د مارچ په ۳۱ مه په مسکو کې پرانيتل شي ، او پريکړه وشوه چې د مصر يو پياوړی لوړ رتبه هيئت پکې ګډون وکړي . دا پريکړه د قدرت د مبارزې په جريان کې چې څوک بايد لاړ شي ، لوی خنډ را پيدا کړ . زما په فکر شورويان په دې پوهېدل او اندېښنه يې درلودله . په پای کې څو بيل بيل هيئتونه لاړل ، او هر يوه د بل نه خپل رازونه پټ وساتل . د عربي سوسياليستي اتحاد هيئت د عمومي منشي عبدل محسن عبدالنور په مشرۍ ، سامي شرف د يو بل هيئت مشر ؤ چې د سادات پيغام يې برژنف ته ويوړ ، او داسې نور . البته د کانګرس د پای ته رسيدلو وړاندې سامي شرف د برژنف سره ونه ليدای شول ، او کله چې کتنه وشوه ، په نيم ساعت کې ايله هغه د جمهور رئيس پيغام برژنف ته وويلی شو ،

تر دې وختـه دی د خپلو پیغامونو په اورولو لگیا ؤ . هغه داسی خبرې پیل کړې : ’زه د ملگري برژنف نه شکریه کوم ، چې د ډیرو مشغولیتونو سره سره یې ما ته د لیدلو موقع راکړه . زه باور لرم چې ده به د هر چا سره کتاي نه وي ، او دا زما له پاره یو شخصي امتیاز دی . زه باور لرم چې زمونږ ترمنځ اړیکې بـه د تل د پاره ښې او دوام ولري او راتلونکې ورځې بـه د هغه دریځ له امله چې مونږ نیولی دی د هغې دوستۍ ثبوت وي چې د عربي متحد جمهوریت او شوروي اتحاد د گوندونو ، خلکو او حکومتونو ترمنځ شتـه . هیله ده ملگریه برژنف ، اجازه راکړئ چې خپل شخصي جذبات ځرگند کړم - ما سره ستاسې د نن ورځې کتنه پـه دې شرایطوکې د داسې یو حقیقت ښکارنـد وی ده چې زه پرې عقیده لـرم ، ځنگه چې سامي شرف د مصر د لوي مشر او استاد جمال عبدالناصر وفادار او منونکی دی ، د شوروي دوستانو په وړاندې په اړیکو کې هغه یو ځانگړی مقام لري‘ .

سامي شرف د مصر په مشرتابه کی د درزونو او مخالفتونو اشارې ورکړې ، ’زمونږ د ډلې‘ خبرې یې وکړې ، برژنف ته یې وویل چې په قاهره کې د شوروي سفیر به یې په ټولو کیسو خبر کړي . (په رښتیا خو ونگرادوف ډیره هڅه کوله داسې ونـه ښیی چې د مصر په کورنیو سیاسي چارو کې دې اخته وي . سامي شرف یو ټیپ تیار کړی ؤ ، دا د هغه د بندي کیدو نه وروسته پـه لاس راغئ ، چې د ده او ونگرادوف ترمنځ د یـوې کتـنې خبرې پکې ثبت وې ، دا نـږدې د پنځو سو دقیقو رکاټ ؤ چې ونگرادوف پکې زیات نه زیات دوه دقیقې خبرې کړې وې). سامي شرف دومره احمق سړی ؤ چې ستړي او ناجوړه برژنف ته یې د شوروي اتحـاد د کمونیست گوند د ۱۹۲۰ کال پـه نهم کانگرس کی د ’لوی لاربنود لینن‘ د بیانیې نه یو ډیر اوږد اقتباس شوی متن واوراوه .

✱ ✱ ✱

کله چې سامي شرف د خپلو خبرونه وزگار شو او د رئیس پیغام یې برژنف ته ورکړ ، په دی کی لږ ترلږه یو نوی پیشنهاد ؤ - چې د مصر او شوروي اتحاد ترمنځ اړیکې باید د یو تړون له مخې فرمول بندي او تنظیم شي . نو په دې بنسټ د می په لومړۍ نیټه د مسکو نـه یو پیغام را ورسید چې دریواړو لویو مشرانـو برژنف ، کوسیگین او پودگورني لاس لیک کړی ؤ ، پـه دې کی ویل شوي ؤ : ’مونږ په غور سره ستاسی په راکړل شوي پیشنهاد چې سامي شرف د ځانـه سره راوړی ؤ ، او د دوستۍ او همکارۍ د یو تړون غوښتنه پکې شوې وه ، کتنه کړې

ده . مونږ فکر کوو چې داسې يو تړون به ډېر مهم وي او د نړيوالو په عامه ذهنيت به ډېره ښه اغېزه وکړي . او هم به دا په اسرائيلو او امريکې د زور راوړلو يوه وسيله وي ، هغوی چې د عربي متحد جمهوريت په وړاندې په مبارزه کې غواړي خپلو هدفونو ته قانوني بڼه ورکړي او د تيري نتيجې ويلي کړي .

د دې خبرې يادولو ته ضرورت نشته چې دا تړون به د تل د پاره د دښمنانو هغه هيلې تر خاورو لاندې کړي چې زمونږ دوو هيوادونو ترمنځ د اړيکو د خرابولو د پاره يې لري . مونږ دې ته تيار يو دغسې يو تړون لاس ليک کړو ، هر وخت او ځای چې ستاسې خوښه وي ، او که ستاسې اعتراض نه وي مونږ دستي د دې د متن په تيارولو کار پيل کوو .

د جمهور رئيس د ليک روحيه او د شوروي ځواب دواړه مهم وو ، ځکه داسې ويل کيده چې تړون د شورويانو له خوا پيشنهاد شوی ؤ او هغوی پرې له دې امله ټينګار کاوه څو هغه تاوان پوره کړي چې په اصطلاح د 'شوروي پلوي ډلې' د ليري کولو له امله ورته رسيدلی ؤ . خو لکه څنګه چې وليدل شول ، د تړون مفکوره پخوا تردې وړاندې شوې او منل شوې وه چې د شوروي د پلويانو د ليرې کولو تصميم ونيول شي او عملي شي .

د شوروي د مې د لومړۍ نيټې په ليک کې يو پيشنهاد دا ؤ چې د شوروي د مشرانو څنې يو بايد د ښه نيت په سفر د مې په لومړۍ نيمايي کې يوځل مصر ته راشي . هغوي په دې نه پوهيدل چې په قاهره کې اصلاً څه تيريږي ، ځکه د بندي کيدو نه يواځې دوه ورځې وړاندې سامي شرف د شوروي د سفير ولاديمير ونګرادوف نه پوښتنه وکړه چې ښه به نه وي د شوروي يو لوړ رتبه نماينده قاهرې ته راشي ، ځکه دا به يواځې 'د جمهور رئيس د دريځ د پياوړې کيدلو سره مرسته وکړي' . سفير اصلاً په تکتيکي ډول هغه ته د ځواب ورکولو نه ډډه وکړه .

علي صبري او د هغه ملګري د مې په ۱٦ مه ونيول شول ، او پودګورني قاهرې ته ۹ ورځې وروسته را ورسيد ، د ځانه سره يې د تړون لومړی نقل متن راوړ . زه د تړون د ټولې مفکورې سره مخالف وم ، ما فکر کاوه چې دا به خلکو ته د ۱۹۳٦ کال د انګريزانو او مصر ترمنځ تړون را ياد کړي ، چې خلکو ترې ډېره بده خاطره درلودله . کله چې د سادات په غوښتنه ، د بهرنيو چارو وزير محمود رياض ما ته تيلفون وکړ او د دې په هکله يې زما نظر وغوښت ، ما ورته وويل چې د تړون موده (۲۰ کاله) هماغه د ۱۹۳٦ کال د تړون موده ده .

تړون وشو خو موده يې ١٥ کالو ته راکمه شوه .

د مى په ۲۷ مه نيټه د تړون په لاس ليک کولو سره امريکايان اريان شول . فيصل پادشاه واشنګټن ته په يو رسمي سفر تللى ؤ چې کله د تړون د لاس ليک کولو خبر خپور شو ، نکسن د ده نه د تړون د اهميت په هکله ژورې پوښتنې وکړې . آيا د دې مطلب دا کيدي شي چې د بهرنيو چارو د وزير راجرز تولې هلې ځلې د هيڅ سره برابرې شوې ؟ فيصل پادشاه د جون په نيمايي کې قاهرې ته راغئ ، او روسانو ډيره علاقه درلوده چې د پادشاه دغه سفر تعبير کړي ، او هم د قاهرې ، رياض او تهران ترمنځ د اړيکو د تودوالي په اهميت ځانونه پوى کړي ، همدارنګه امريکايانو غوښتل د تړون تطبيقي او عملي اړخونه ځان ته معلوم کړي .

بیلوالی زیاتیږي

سادات د لومړي لوي ازموینې نه بریالی راووت . د جمهور رئیس په توګه اوس دی د پوره واک خاوند ؤ ، خو د علي صبري د ډلې لارې د شوروي اتحاد سره اړیکې کړکیچنې کړې وې . اوس د جنجال یوه نوې منبع په جوړیدو وه ، دا ځل د مصر له سرحداتو نه بهر - په سوډان کې .

ډګرمن جعفر نمیري چې په سوډان کې د ۱۹۶۹ کال د مې کودتا په لاره اچولې وه ، د پراخه سیاسي ملاتړ د ترلاسه کولو له لارې ځان ټینګ کړی ؤ . د سوډان د کمونیست ګوند اکثرو غړیو ، چې په عربي نړۍ کې د ښه نظم درلودونکو ګوندونو څخه ؤ ، په لومړیو کې د ده ملاتړ وکړ ، سره له دې چې ده په سیاسي ګوندونو بندیز ولګاوه او یو د سوډان سوسیالستي اتحاد یې جوړ کړ ، دا د ناصر د عربي سوسیالیستي اتحاد په څیر ؤ . د نمیري دا خو ښه وه چې د سوډان کمونیست ګوند به هم د مصر د کمونیست ګوند په لاره لاړ شي او په رسمي ډول به ځان رنګ کړي ، خو دوی دا کار ونه کړ . د دې پرځای ، د ګوند مشر عبدالخالق محجوب ، دا ګوند په مستقله لاره روان کړ او د لسو کسانو نه جوړې شوې د انقلابي قوماندې شورا د درې پلویانو غړیو بابکر النور ، فاروق عثمان حماد الله او هاشم العطاء سره یې په پټه اړیکې ټینګې کړې .

داسې شواهد موجود وو چې د سیاسي تو نل په دا بل سر کې کمونیستان د نمیري د مخالفینو سره یو ځای لګیا وو ، د امت د ګوند د غړیو سره چې اوس غیر قانوني ؤ . په ۱۹۵۶ کال کې د سوډان د استقلال ګټنې په وخت کې د امت ګوند د هغو دوو ګوندونو څخه یو ډیر محافظه کار او ملي ګوند ؤ چې لوړ ډیر یې سیاسي قدرت په خپلو منځو کې سره ویشلای ؤ . دې ګوند زیات ملاتړ په انصارو کې درلود ، د مهدي د کورنۍ د پلویانو په منځ کې یې زیات ملاتړ درلود ، چې په ۱۸۷۰ کې یې د مذهبي ناسیونالیزم یو غورځنګ پیل کړ ، او په ۱۸۸۵ کال کې د ګوردون د مرګ سبب شو او ۱۳ کاله وروسته د انګریزي - مصري پوځ له خوا بیا سوډان ونیول شو .

د انصارو د قبیلې اصلي ځاي د ابا جزیره ده چې د خرطوم جنوب ته ۱۵۰ میله لیرې د سپین نیل په غاړه پرته ده . د ۱۹۷۰ کال په مارچ کې په دې جزیره کې د دیرش زرو انصارو په شاو خوا کې سره را ټول شوي وو . ټول وسله وال وو ، ماشین ګن ، هاوانو نه او د ټانک ضد وسلې او تومانچې یې درلودې . د مارچ په ۲۷ مه نمیري یوه هڅه وکړه چې خپله دغې جزیرې ته ورشي او د انصارو سره خبرې وکړي خو ورسره دښمنانه ګوزاره وشوه ، او لکه څنګه چې یې په دا بله ورځ خلکو ته خطاب کاوه ، ویې ویل چې د ده سر د خطر سره مخامخ ؤ .

انور سادات دا وخت په سوډان کې ؤ ، دی هلته د ناصر له خوا لیږل شوی ؤ چې د نمیري سره شخصي تماس ونیسي . د حالاتو د ډېر خرابوالي له امله نمیري د بهرنیو مرستو د لاس ته راوړلو د ضرورت احساس وکړ ، او ناصر ته یې یوه غوښتنه راولیږله ، د ابا په جزیره باندې د برید له پاره څو مصري هوايي پوځي یونټونه راولیږي . سادات د ده د غوښتنې ملاتړ وکړ . خو ناصر ونه منله . هغه نه غوښتل مصر د سوډان په کارونو کې نیغ په نیغه ور داخل شي ، په دې یا بله توګه سوډانیان د مصر په وسلو ووژل شي . بیا نمیري انصارو ته یو اخطار ورولیږه ، او سوډاني الوتکې په جزیره باندې ور والوتلې . د دې الوتنو او ورپسې د بمباریو له امله په انصارو کې د مړګ ژوبلې اندازه ډیره درنه وه . د انصارو مشر امام هادي المهدي چې ور باندې د اړو دوړ د راپورته کولو تور ؤ ، په مرموز ډول د سرحدي پیره دارانو له خوا هغه وخت ووژل شو چې حبشې ته یې د تښتیدلو هڅه کوله .

نمیري عبدالخالق محجوب او د مهدي ورارہ سید صادق المهدي چې د جون راهیسې په زندان کې پراته وو په یوه پوځي الوتکه کې کینول او قاهرې ته یې ولیږل ، ناصر ته یې یو لیک ورسره واستاوه چې دوی په زندان کې وساتي . ناصر زه د یو دوستانه پیغام سره صادق المهدي ته ورولیږلم چې ورته ووایم دی باید قاهره د سیاسي پناه ځای ونه بولي ، خو دا ښه وه چې دی د سوډان نه راووت ، ترڅو کارونه په سوله کې پرمختګ وکړي ، د عنعنوي او بنیادګرو ځواکونو ترمنځ کشش پیدا نه شي ، ځکه دا د کورنۍ جګړې پرته بله نتیجه نه لري . صادق المهدي د ناصر په پیغام عمل وکړ او په قاهره کې یې څو کاله آرام تیر کړل .

خو محجوب هر چا ته په هجرت کې د خپل ژوند نه په شکایتونو سر شو .

د مسکو نه داسې معلوماتونه را تلل چې د شوروي متفکرین په دې ډېر خوښیږي چې دی په زور شړل شوی دی او هلته بندي دی ، اندېښنه یې ده چې ده ته به څه پېښیږي . یو سړی چې د عربي نړۍ د څېړنې د کومې مؤسسې غړی ؤ په مسکو کې یې د مصر د سفارت سره تماس ونیو او پوښتنه یې تري وکړه ، آیا د دې امکان شته چې محجوب بیرته سوډان ته لاړ شي که نه ، او هلته د ده د تګ په هکله قاهره څه فکر کوي ، دا به څه جنجال را پیدا کړي ؟

بیا ناصر محجوب را وغوښت او ورته ویې ویل ، دا ته چې په کومو خبرو لګیا یې ډېرې بیځایه دي . ‹زه درته وایم چې همدلته اوسه . خو زه تا یا بل څوك نه بندي کوم . د دې دفتر نه چې وځې دوه پاکټونه به وسومې چې د هغوي په مرسته به وکولای شې په نړۍ کې هر چېرې چې وغواړې هلته ولاړ شې . دا بالکل ستا خپله خوښه ده چې چېرته ځې› .

نو محجوب چې د ناصر دفتر نه راووت دوه پاکټونه یې راپورته کړل ، په یوه کې یو پرانیتي هوایي تکټ ؤ او په بل کې څو سوه سټرلنګ پونډه وو . هغه مخامخ هوایي ډګر ته لاړ او په هغه لومړۍ الوتکه کې ورو خوت چې خرطوم ته روانه وه . هلته چې ورسید ونیول شو او بندي شو .

د ۱۹۷۱ کال په نیمایي کې د نمیري او کمونیستانو ترمنځ شخړه وروستۍ درجې ته ورسیدله . د جولاي په لومړیو کې محجوب له زندان نه پټ وایستل او پټ شو . د جولاي په ۱۹ مه کیڼ افراطیون راپورته شول . یوې ډلې یاغیانو د پوځ مرکزي دفترونه ونیول ، نمیري یې ونیو او بندی یې کړ . د نمیري لږ تر لږه دیرش کسه وفاداران او پوځي منصبداران په ډېرو بدو شرایطو کې ووژل شول .

د خپلو وړاندینیو څرګندونو سره سره چې ویل به یې دوی نه غواړي د پوځي اړو دوړ له لارې ځانونه سیاسي قدرت ته ورسوي . کمونیستانو په کودتا کې تر ټولو زیاته فعاله برخه درلودله ، دا کودتا د هاشم عطاء له خوا رهبري شوه . قاهرې ته چې د کودتا خبر را ورسید سادات ډېر ژر یو ځانګړی استازی خرطوم ته ولیږه چې د نمیري د سر د سلامتۍ حال ځانته معلوم کړي ، خو د عطاء یواځنی ځواب دا ؤ چې د کاره لیري کړل شوی جمهور رئیس به ژر د محاکمې میز ته راکش کړل شي او په دې هکله د خبرو اترو څه ضرورت نه ویني .

همدارنګه د انقلابي قوماندې په شورا کې د کمونیستانو دوه ځواني پلویان

غړي بابکر النور او فاروق عثمان حماد الله ، چې د کودتا په وخت کې په لندن کې وو ، خرطوم ته د برتاني راستنیدلو په تکل کې شول. بابکر النور د نمیري وروسته د جمهور رئیس په توګه نومول شوی ؤ . خو کله چې د دوي د سورلۍ د برتانوي هوايي کرښې یوه الوتکه د لیبیا د خاورې د پاسه د خرطوم په لور په هوا کې را روانه وه ، ورته د ښکته کیدلو امر ورکړل شو . دا د واړه سړي د الوتکې نه را ښکته کړل شول ، بندیان وساتل شول او بیا د سوډان مقاماتو ته لاس ته ورکړل شول .

خو د قذافي د دغې مداخلې پرته هم کودتا د ماتې سره مخامخ وه . د خلکو له خوا د کودتا بیخي لږ ملاتړ وشو چې د نشت سره برابر ؤ ، او په ۷۲ ساعتو کې وفادارو پوځونو بیا د پایتخت کنټرول په خپل واک کې ونیو . د پوځ مرکزي دفترونه بیرته ونیول شول او نمیري آزاد شو .

په خرطوم کې د شوروي نمایندګانو د کودتا د مشرانو سره نژدې تماس ساتلی ؤ او مسکو د دوی د ملاتړ ته را وتلی ؤ . روسانو هڅه کوله اوس د کودتا د مشرانو په وکالت مداخله وکړي ، د نمیري سره مخامخ او هم غیر مستقیم د مصر د حکومت له لارې . پوماناروف دا وخت په قاهره کې ؤ ، شخصاً یې د کارګرانو د اتحادیې د مشر شفیعه احمد الشیخ په وکالت ، چې په هغه کال کې یې د لینن د سولې جایزه په ګډه ګټلې وه ، سادات ته پیشنهاد وکړ . سادات د نمیري سره په تیلفون خبرې وکړي ، هغه ته وویل شول چې د روس غوښتنه ډیره ناوخته را ورسیده ـ شفیعه الشیخ ، د محجوب او څوارلسو نورو سیمه ییزو او لوړ رتبه مشرانو سره یو ځای اعدام شوي دي . دوی البته په ډیره چټکۍ سره بیله دې چې محاکمه یا شکنجه شي د خپلو اعمالو په سزا رسیدلي دي .

❋ ❋ ❋

روسان د وینو د دغې حمام په هکله چې د دوي د دوستان پکې ولمبیدل ډیر ناراضه وو ، اود نمیري او سوډان پرضد یې په پراخه پیمانه بد تبلیغات پیل کړل . پوځي او نورې مرستې یې بندې کړې ، او د سوداګرۍ اړیکي خراب شول . د سوډان حکومت د هغه څه پرضد سخت عکس العمل ښکاره کړ چې ورته د سوډان په کورنیو چارو کې د شورویانو د پرله پسې مداخلې هڅې ویل شوي وې . د انقلابي شورا یو غړي عبدالهاشم قاسم د شوروي سفیر احضار کړ او په ډیره سخته ژبه یې ورته یو لیکلی یادښت ورکړ . متن یې داسې ؤ ، 'د سوډان انقلابي شورا د شوروي اتحاد نه غوښتنه کوي د سوډان د حکومت پرضد خپل

کمپاین په بشپړه توګه پای ته ورسوي . هغه کمپاین چې دلته یې د ځینو کمونیستي مشرانو د وژلو له امله پیل کړی دی . تاسی باید پوی شی چې د دغی کمپاین جاري ساتل به په راتلونکي کی د سوډان او شوروي په اړیکو ډیره بده اغیزه وکړي . د انقلابي قوماندې شورا دا حق یواځې د ځان بولي چې د سوډان د حیثیت او وقار د ساتلو له پاره د هر عمل ضرورت وي ، وکړي ، مګر که په ځلیریشتو ساعتو کی ورته د منلو وړ ځواب را ورسیږي' .

شوروییانو اصلاً دغې اخطار ته سم او پر وخت عکس العمل ونښود . په مسکو کی د سوډان سفیر د شوروي د بهرنیو چارو وزارت تـه وغوښتل شو ، او پـه لاندې عبارت ورتـه لیکلی یادښت ورکـړل شو : 'مونږ اوس هغـه پیغام د ځیرنې لاندې نیولی دی چې د سوډان د انقلابي قوماندې شورا را لیږلی دی ، خو تر هغی چې دا ځیرنه پوره کیږي ، مونږ غواړو تاسی خبر کړو هغه اخطار چې د سوډان د انقلابي قـوماندې د شورا لـه خوا شوروي اتحاد ته ورکـړل شوی ، په عبارت او ژبه دواړو کی ډیر راپارونکی دی ، او شوروي اتحاد هغه بالکل ردوي . هیڅا ته اجازه نشته چې شوروي اتحاد په دی ډول مخاطب کړي . آن چې په امپریالیستي کمپ کی زمونږ دښمنان ډیره سوده پخوا په دې پوی شوي دي چې د داسی خبرو زمانه ډیره پخوا تیره شوې ده ، او مونږ اریان یو چې د سوډان مشران دې ته اوس را رسیدلي دي' .

* * *

رئیس سادات ۱۹۷۱ کال د 'تصمیم کال' اعلان کړی ؤ ، خو د اونیو پـه تیریدو سره دا په کراره کـراره معلومیـده چې پـه دې کال کی د کومـو پوځي عملیاتـو امکان نـه ؤ . د پورتـه تګ پرځای د مصر لـه پاره هـره ورځ حالات د اندیښنې وړ کیدل . سیاسي حالاتو په داسې یو لور پرمختګ کاوه چې یو کال دوه وړاندې یې بیخي سوال نـه را پیدا کیـده . د یوې خوا نـه بورژوا عناصر چې د تیلو د پیداوارو له امله یې اقتصادي نفوذ مخ پـر زیاتیدو ؤ ، ورځ پـه ورځ زیات پیاوړي کیدل ، له بلې خوا نه هغه کسان چې ځانونه یې مترقي بلل (د علي صبري ډله) په حقیقت کی د قدرت د نیولو سره ډیره علاقـه درلودلـه اوبس . د مسکو او قاهرې ترمنځ د تفاهم فاصله هره ورځ زیاتیدله .

د لارې د پاکولو په یوه هڅه کی سادات پریکړه وکړه یو ځل بیا مسکـو ته لاړ شي ، د بهرنیو چارو وزیر محمود ریاض او د وسلـه والـو پوځونو لـوي

درستیز جنرال محمد صادق یې له ځانه سره بو تلل . د ۱۹۷۱ کال د اکتوبر په ۱۲ مه یې د روسانو د مشرانو برژنف ، کوسیګین ، پوډګورني ، ګریچکو ، پوناماروف او ویندګرادوف سره په یوه غونډه کې ګډون وکړ . د خبرو د جریان نه ځرګندنه شوه چې رئیس نه شي کولای په چټکۍ سره د یوې بلې جګړې په لور لاړ شي ، هغه جګړه چې ګومان پرې کیده ټولې ستونځې به آوارې کړای شي ، ده د نویو سیاسي لارو د پرانیتلو په هکله د ملاتړ او مرستې غوښتنه وکړه ، خو ځه ګټه یې ونه رسوله .

برژنف غونډه په دې ډول پیل کړه : د اندیښنې وړده چې دوی سره په دومره ډیره موده کې ونه لیدلای شول . ډښمنان لګیا دي زمونږ د دوو هیوادونو ترمنځ پاڼې ټکوهي ، نو دی هیله لري له تشریفاتو پرته په صمیمیت کې خبرې اترې وکړي .

سادات دی په خپلو خبرو کې را ونیو . هغه وویل ، 'زه به خبرې پیل کړم ، زمونږ د تیر مارچ له کتنې نه را پدیخوا ځه پیښې شول . په هغې کتنه کې مونږ د اور بند او ورپورې د ټولو مسایلو په هکله خبرې وکړې . بیا د هغې نه وروسته مو د لیبیا او سوریې سره د یو ځای کیدلو پریکړه وکړه ، مونږ په مصر کې یوه ستونځه درلودله ـ د مشرتابه د بې اتفاقۍ ستونځه . د یووالي مسئله د بې‌اتفاقه کیدلو اصلي علت نه ؤ ، خو ما داسې ګومان وکړ چې کیدی شي دښمنان زمونږ د بې اتفاقۍ نه ګټه پورته کړي ، نو ځکه مې په چټکۍ سره عمل وکړ . ما د شوروي سفیر راوغوښت او ورته مې ویل چې په مشرتابه کې لانجه را پیدا شوې ده او غوارم آواره یې کړم ، علي صبري له میدانه وباسم . ما ورته وویل ، زه له دې ویریږم ، لویدیځ کې به داسې آوازې شي چې د مسکو سړی له منځه ووت او اوس مصر د لویدیځ په لور روان شو . بیا دوه ورځې وروسته ، راجرز قاهرې ته راغئ ، او نوي پیشنهادونه یې وکړل ، چې دې کار زمونږ او ستاسې ترمنځ بدګوماني زیاته کړه . خو ما درته ویلي ؤ چې د راجرز د راتګ نه ډیر وړاندې ځه روان وو ، او د راجرز سره له کتلو وروسته بیا ما ویندګرادوف راوغوښت او هغه ته مې د راجرز سره د خپلې کتنې تفصیل ووایه چې تاسې مې پرې خبر کړئ .

هغه‌وویل ، تا له ما نه غوښتنه وکړه چې د یو اواري د پاره کار وکړم . 'زه تا سره موافقه لرم . ما په اپریل کې پوډګورني ته وویل چې که د اواري

د پاره په سلوکې نیم امکان هم وي ، زه به پرې کار وکړم . زه هغه خبرې راپه یادوم چې ما پودګورني ته د ترون د لاس لیک نه وروسته د مسکو په لور الوتکې ته ترختو وړاندې کړې وې : ما ورته وویل ، «زه له تاسې نه یواځې یو شی غواړم ، په ما اعتماد وکړئ» د می له ۱۳ می وروسته زه د کړکیچ سره مخامخ شوم ، تصمیم می ونیو او الهګوله می اواره کړه . خو لویدیځ له دې نه ګټه پورته کړه او هڅه یې وکړه داسې وښیې چې ګوندې ما خپل دریځ بدل کړ ، سوسیالیزم وړانوم او د ناصر له لارې ګرځم . هغوی دا خبره وشاربله چې امریکایانو مونږ سره د یو سوله ییز اوارې د موندلو له پاره اړیکې ټینګې کړې دي . نو ما د سپتمبر د ۱٦ می په خپله بیانیه کی دا هر څه په ډاګه کړل ، د جولای په ٦ مه راته نکسن یو پیغام راولیږه ـ د هغی جزئیات می تاسې ته لیږلي وو ـ په هغې کې یې له ما نه تاسې سره زمونږ د ترون په هکله معلومات غوښتی ؤ ، او غوښتي یې ؤ څان پوی کړي چې مونږ اوس هم د عمل آزادي لرو ، که نه ؟ ما ورته وویل ، د امریکې سره زمونږ اړیکې تر څلورو ورځو پخوا پورې شلیدلې وې کله چې هغوي زمونږ د بهرنیو چارو د وزارت یو مرستیال محمود ریاض سره تماس ونیو' .

سادات بیا د سوډان پیښو ته را وګرځید . هغه وویل : 'هغه وخت پودګورني ما سره په قاهره کې ؤ ، ما هغه ته د سوډان په هکله خپل نظر ووایه . ما ورته وویل : «یوه میاشت وخت ما ته راکړئ ، زه به نمیري مسکو ته درولیږم . دی به ترهغې وخته پورې په دې پوی شي چې له مسکو پرته ده ته څوک د مرستې لاس نه ورکوي . اوس هم په سوډان کې هوا ګرمه ده او د خلکو وینه هم توده ده . خو هغه پرېږدئ ، زه به نمیري درولیږم»' .

سادات بیرته د مصر ـ شوروي د اړیکو مسئلې ته راغئ . هغه وویل : 'لکه څنګه چې درته ما د مخه ویلي دي ، زمونږ او د شوروي اتحاد هدفونه یو شی دي . مونږ خپل دریځ نه دی بدل کړی . سربیره پردې ما د مارچ په ۲۳ مه یوه غوښتنه وکړه چې مونږ باید ګډه ستراتیژي ولرو . زه نن بیا دغه غوښتنه تکراروم . ما پاناماروف ته وویل چې مونږ له ډیرو مارکسیستي هیوادونو لکه چین او کیوبا نه تاسې ته په دوستۍ کې در نژدې یو . زه تل خپلو خلکو ته دا وایم چې تاسې مونږ سره د ضرورت په وخت کی په ډیر اخلاص او رښتینولۍ ودریدئ . زه تاسې ته هغه څه وایم چې پرې رښتینې عقیده لرم ـ هغه دادي چې

لویدیځ امپریالیستان غواړي زمونږ او د شوروي اتحاد ترمنځ پانـه تکوهي . دا یواځې د امریکې او صهیونیزم په گټه ده اوبس . لکه څنگه چی ما ویلي ، زما په عقیده امریکا دري هدفونه لري ، او پـه دې کې د اسرائیلو سره سترگه په سترگه کوري . لومړی ، دوی غواړي له سیمې نـه د روسانو شته والی لیري کړي او د عربانو او شوروي ترمنځ بدگوماني را پیدا کـړي . دویم ، دوی غواړي مصر لوڅ او بې ملگرو کـړي ، څکه مصر بنودلې ده چی یو عصري او پرمختللی هیواد څنگه جوړیدي شي ، پـه داسې حال کې چی دوی غـواړي دا یو وروستـه پاتې افریقایي هیواد وي ، او د گابون نه زیات اهمیت ونه لري . دریم . دوی غواړي پـه عربـي نـړۍ کې ټول پرمختیایي حکومتونـه له منځه یوسي ، یوځل چی مصر یواځې شي بیانو دا کار اسان دی' .

رئیس سادات را یاده کړه چی کوسیگین د ده نه د سعودي عربستان د دریځ په هکله پوښتلي ؤ . هغه وویل ده د پادشاه فیصل سره د امریکې او مصر د اړیکو په هکله په صمیمیت خبرې کـړې دي ، او فیصل وعده کـړې ده چـې دوه اونۍ وروسته بـه شهـزاده فهد امریکې تـه ولیږي . سادات وویل ، له فیصل نـه د ده غوښتنه داوه ، چی کله ما ته (سادات ته) دا موقع تـر لاسه شي په منځني ختیځ کی د امریکی پالیسي را ښکاره او افشاء کـړم ، هغه (فیصل) ته به دا خبره کـه گرانـه هم وي ، کـه د مصر پر خوا نـه دریـږي ، باید بې طرفـه پاتې شي . فیصل ډیـر احساساتي شو او وې ویل ، دی به تل د سادات پر خواوي . رئیس سادات وویل چـی د شاه سره یې هم اوږدې خبرې کـړې ، د هغه پـه فکر امریکایان داسې یو نامکمـل اواري غواړي چی مصر بـه سینا په دې شرط بیرتـه تر لاسه کـړي چی ځان له نورو عربو نه وشلوي . خو کـه هغه (سادات) د امریکې د پالیسۍ رښتینوالی افشاء کـړي د هغه دریځ به هم بالکل د فیصل په څیر وي . .

سادات خپلې خبرې په دې ډول پای ته ورسوې ، هغه د دوه شیانو غوښتنه وکـړه : امریکایان تل دا وایي چی دوی بـه اسرائیل د عربو نـه لوړ او وړاندې کړي ، خو دی د شوروي نـه غواړي چی لږ ترلـږه مصر د اسرائیلو سره برابر و شمیري . او دویمه غوښتنـه یې هماغه ده چی له پوډگورني نـه یې کـړې وه - د اعتماد خبره . هغه وویل : 'زمونږ دوستي تکتیکي نـه ده ، دا یوه ستراتیژیکي موضوع ده' .

سادات د شوروي مشرانـو سره هماغه ورځ یوه بله غونـډه هم وکـړه ، پـه

هغې کې ده د علي صبري د ډلې خبره راپورته کړه . هغه ووېل : 'نه غواړم تاسې زما په هکله په اوازو باور وکړئ ، هغه کسان چې اوس بنديان دي ځينې يې سفير ويندگرادوف تـه ورغلي وو او هغه تـه يې ويلي وو چې زه مصر پـه امريکايانو پلورل غواړم او د ناصر له کرښې نه اوړم . خو زه مصر په امريکايانو نـه پلورم او زما لاره بدله شوې نـه ده . په هيواد کې د نظرياتو بيلوالی را پيدا شو . رئيس يو ډول خبرې کولې او ملګرو يې بل ډول . د هيواد کورنی حالت اوس ډير ښه دی' .

برژنف خبره ونيوه ، ما چې کله د مصر د کورني حالت پـه هکله پوښتنه وکړه زما مطلب اقتصادي حالت ؤ ، او د ښي اړخ د ځواکونو قوت ، نـه د علي صبري معامله . سادات ووېل ، د ښي اړخ ځواکونـه ډير کمزوري دي : زه هغـوي په يوه ثانيـه کې له منځه وړلی شم . ښي اړخ پـه مصر کې غاښونـه نه لري ، او زه يې غاښونو پيدا کولو ته نه پريږدم' .

پـه دا بل سهار د اکتوبر پـه ۱۳ مه بله غونـډه وشوه . برژنف د سادات صفت پيل کـړ او وې ويل ، دی ډير خوشاله دی چې د دواړو هيوادونـو ترمنځ د دوستۍ د اړيکو دوام ويني ، هغه دوستي چې بنسټ يې رئيس ناصر ايښی دی . ده ووېل ، شوروي اتحاد مصر ته له هغه څـه نه ډيـر زيات ورکړې چې دوي ځيني سوسياليستي هيوادونـو تـه ورکـړي دي . د مصر په وړانـدې د شوروي دريځ تکتيکي نـه دی ، بلکې د شوروي اتحاد د کمونيست ګونـد د ۱۹۷۱ کال د مارچ په ځليريشتم کانګرس کې پري پوره خبرې او پريکړه شوې ده .

برژنف بيرتـه د علي صبري د ډلې موضوع تـه را وګرځيـد . هغه ووېل : 'ما به د مصر د کورنيو چارو په هکله هيڅ نه وو ويلی ، که تا دا خبره لومړی راپورته کړای نه وای . تا په مشر تا به کې د لانجي د را پيدا کيدو خبره وکړه . دا خلک مونږ پيژنـو څـکه هغـوی بـه تل ستا او د رئيس ناصر نمايندګان وو . هغوی مونږ سره په خبرو اترو کې برخه اخيستې ده ، او تر هغې چې زما پـه ياد دي هغوي کله هم دلته په خپل سر نه دي راغلي . وروستی سړی چې ما وليد سامي شرف ؤ . زه ډير ناوزګاره وم ، خو چې راته ووېل شول د رئيس سادات پيغام ورسره دی ، ما هغه وليد . زمونږ د خبرو اتـرو تفصيل د پوناماروف سره شتـه ـ که غواړئ ليدلای يې شي . زما پـه ياد دي هغه ووېل چې دی د ناصر مرستيـال ؤ او اوس د سادات مرستيال دی . زه باور نـه شم کـولای د سادات استازی دې د سادات دښمن وي . نو زه خپـل ورور سادات تـه دا ويل غواړم

چې مونږ د هغه څه سره هیڅ کار نه لرو چې دوی به کیدي شي ویلي وي . مونږ ته ویل شوي دي چې دوی ځینو په تحقیقاتو کې ویلي دي چې شوروي اتحاد د دوي په نیتونو خبر ؤ ، خو زه درته داډ درکوم ، داسې نه ده».

برژنف د سوډان او لیبیا په پر مختګونو هم اندیښمن ؤ او هم اریان . هغه وویل ، د ناکامې کودتا نه یواځې دوه میاشتې وړاندې شوروي د هغه د پالیسیو د ملاتړ له پاره نمیري ته یو پیغام لیږلی ؤ ، سره له دې چې دغې پیغام د سوډان کمونیستان وځورول . هغو تورونو چې ګوندې شوروي د کودتا ملاتړ کړی مونږ ډیر خپه کړو . د قذافي په هکله باید ووایم : «مونږ هغه نه پیژنو ، هغه مو کله نه دی لیدلی ، مونږ د هغه یا لیبیا پرضد څه نه لرو . خو زه نه پوهیږم هغه ولې پر مونږ د خولې بریدونه کوي ، کمونیزم او شوروي اتحاد ته بد وایي».

برژنف وویل : دوی ته ډیره ګرانه ده په دې پوي شي ، یو هیواد چې د مصر سره په یو فدراسیون کې ؤ ، شوروي اتحاد ته بدرد وایي . «مونږ د خلکو د خبرو نه په هغوي قضاوت کوو . قذافي ولې مونږ ته بد وایي ؟ مونږ هغه ته څه بد نه دي رسولي ، او مونږ هیڅ دلیل نه لرو هغه ته بد ورسوو . هغه په شوروي اتحاد باندې د خولې د بریدونو له امله بورژوا مطبوعاتو ته یو سوغات دی . هغه څه چې قذافي وایي ، شوروي ته څه تاوان نه شي رسولی ، او یو وخت به راشي چې دی به په هغو ټولو خبرو پښیمانه وي چې د شوروي په هکله یې کوي . مونږ د عربو خلکو سره په خپلو اړیکو خوشاله یو او وياړو ، خو ځینې شیان شته چې سر مو پرې نه خلاصیږي».

د بخوا په څیر د برژنف پیغام ، د کورنۍ بیدارۍ او ټینګښت یو پیغام ؤ . «مونږ یو ډیر پیاوړی ګوند لرو ، پیاوړی کمسومول ، پیاوړی انقلاب ، نو هیڅ ډول کورنی دښمن مونږ ته ضرر نه شي رسولي . هغه وویل ، زمونږ ټولنه د بلشویکي انقلاب پر بنسټونو جوړه شوې ده ، خو په مصر کې له دننه خوا نه تخریب ډیر اسان کار دی . دا تصادفي خبره نه ده . د مصر راډیو او تلویزون کې داسې څه ښودل کیږي چې زمونږ دوستي کمزورې کوي . مونږ فکر کوو په مصر کې داسې هڅې په لاره اچول شوې دي چې زمونږ د دوو هیوادونو ترمنځ اړیکې خرابې کړي» . خو هغه د سادات د ځینو غوښتنو سره هم نظري ښکاره کړه چې پر هغه باید اعتماد وشي ـ «مونږ خوشاله یو خپل ګران او صمیمي دوست رئیس سادات دلته په مسکو کې وینو» .

برژنف زیاته کړه «تاسې وایې چې خلک مو صمیمي او تاوده دي ، کیدي

شي زمونږ خلک دومره تودوخه ونه لري خو د رښتيا وو او دروغو په وړاندې ډير حساس يو . د هغوی په توپير پوهيدي شو . په ټوله نړۍ کې خلک په دې پوهيږي چې مونږ تاسې سره مرستې کوو ، خو دا د شوروي بزګرانو ، کارګرانو او د شوروي خلکو په خوښه کيږي . په دې هيواد کې هر سړی له تاسې سره د مرستو کولو په اصولو باور لري' . دې خبرو برژنف ته موقع ورکړه را ياده کړي مصر ته د شوروي پور اوس پنځه ميلونه روبله کيږي . 'د دې مفهوم دادی چې مونږ مالونه صادر وو خو په مقابل کې څه نه تر لاسه کوو' . هغه وويل : 'زه ګيله کول نه غواړم ، خو دا ددې له پاره دريادوم چې زمونږ د اقتصادي مرستو په ستونځو باندې پوي شي' .

غونډه په تازه اخطارونو سره پای ته ورسيدله . برژنف وويل : 'مونږ بايد د امپرياليزم په وړاندې خپلې مبارزې ته زور ورکړو . مونږ بايد په کوم سياسي دام کې ښکيل نه شو ، او مونږ بايد له خپل دريځ نه يو سانتي متر هم په بيرته لاړ نه شو . مونږ بايد هيڅکله هم د خپلو خلکو او دوستانو سره خيانت ونه کړو . امريکايان تاسې ته د خپلو راتلونکو انتخاباتو له امله پيشنهادونه کوي ، خو دا په بدله څيره کې د مصر او د هغه د دوستانو ترمنځ د پاڼې تکو هلو هڅه ده' . برژنف سادات ته وریاده کړه چې دی په راتلونکي کال کې د نکسن سره ګوري ، او حتماً به منځني ختيځ د خبرو اترو له پاره د موضوعاتو څخه وي . دا ډيره مهمه ده چې تر هغې بايد د مصر مشران د امريکايانو له خوا په ايښودل شو يو دامونو کې ونه نښلې .

✱ ✱ ✱

په مسکو کې د صميمي نظرياتو د تبادلې سره سره د شوروي او مصر د مشرانو د متقابل باور کوم رښتيني بنسټ کينښودل شو . د سادات او شوروي اتحاد ترمنځ د اړيکو لومړی پړاو د دويم پړاو په لور روان ؤ ، دا ډير سخت پړاو ؤ ، د دې پړاو لوړه څوکه د ۱۹۷۲ کال په جولای کې د شوروي مشاورينو شړل ؤ .

د ستونځې يوه برخه په مصر کې د شوروي د يو زيات شمير استازو ژوره لاس وهنه وه . د شوروي مامورينو له خوا د مصر نه د سرو زرو د ايستلو قاچاق روان ؤ ، (د رمضان جنګ ته تياری ، ۱۶۰ مخ) ، د جنګ د وزير جنرال محمد صادق او لوړ رتبه پوځي مامورينو ترمنځ د خولې جنګ روان ؤ ، د سمندري پوځ جنرال ګروشيکوف له خوا په سره سمندرګي کې د مرساسترو او بيرينيس په

سیمو کې د روسي جنګي کښتیو د ځانګړ یو اسانتیا وو د برابرولو غوښتنه کیدله ، د روسانو له خوا دا هڅې هم رواني وې چې د قاهرې په لویدیځه خوا کې هوايي ډګر د مصر د مقاماتو له صلاحیت نه وباسي او په خپل کنترول کې يې راولي ، روسي اوسیدونکي دلته د قاهرې نه بیل کړي ، د ښار په منځ کې د دوی د متخصصینو او سیاسي استازو کورنیو د کارونو او سوداګرۍ له پاره ډیر ځایونه را نیولي وو . په ما باندې خپله په پراوداکې ډیر بد ویل کیدل له دې امله چې ما په الاهرام کې یو مضمون خپور کړی ؤ چې روسانو د اوسني حالت ، نه سوله او نه جنګ ، نه ډیره ګټه پورته کړې ده ، ځکه دې مصر زیات په روس پورې وتاړه .

دا ځانګړی تحلیل د جنګ د هغو لوبو یوه نتیجه وه چې د الاهرام د ستراتیژیکو څیړنو په مرکز کې د لاس لاندې وه ، او د کمپیوټر نه پکې کار اخیستل کیده . د نورو شواهدو پواسطه يې ملاتړ کیده . د مثال په توګه ، ما دا وخت د ایټالیې د کمونیست ګوند د مشر ، لیوجي لانګو سره په روم کې د ده په ګوندي دفتر کې یوه مرکه کړې وه . ما د 'نه سولې ، نه جنګ' په هکله څه تبصره کړې وه . هغه زما نه پوښتنه وکړه : 'اواري راوستلو ته ستاسې ولې دومره تادې ده ؟ زه داسې ګومان کوم په مصر کې به د اوسني حالت دوام ټولو پرمختلونکو عناصرو ته موقع ورکړي خپله پوړیزه مبارزه لا پیاوړې کړي او د خلکو د سیاسي شعور او پوهې سطحه لوړه کړي . دا به تاسې په دې بریالي کړي چې ټولنیز او ملي انقلاب په یو وخت کې وړاندې بوځې' . ما چې دا مرکه خپره کړه ، نانداړه راپورته شوې ، داسې څرګنده شوه چې ګوندې ځیني کمونیستان په هره بیه چې وي د منځني ختیځ د ستونځې د اواري سره مینه نه لري .

✻ ✻ ✻

د شوروي نه هوښیارۍ د مصر په وړاندې خپل دریځ ته ډیر تاوان ورسا وه ، او امریکایانو د امکان تر اندازې پورې د شوروي د غلطیونه ګټه پورته کړه . خو د دې له پاره چې سادات ولې خپله پاملرنه له شورویانو نه د امریکایانو په لور راواړو له ، ژور علتونه شته .

د سادات د مسکو له کتنې نه لږ وړاندې ، د ۱۹۷۱ کال د سپتمبر په پای کې ، په واشنګټن کې د ویلیام راجرز محمود ریاض او د دواړو خوا وو د یو شمیر نورو لوړ رتبه ماموریتو ترمنځ یوه کتنه شوې وه ، په هغې کې یوه وروستۍ هڅه وشوه چې یوې (موقتي موافقې) ته ورسیږي ، د امریکې د بهرنیو چارو

وزیر په دې پخه عقیده درلودله . د غونډې نه څه د زړه پورې نتیجه راونه وتله ، په قاهره کې داسې ګومان کیده چې بهرنۍ مهمې پریکړې نورې د امریکې د بهرنیو چارو په وزارت کې نه کیږي ، بلکې دا صلاحیت اوس د رئیس نکسن د امنیتي مشاور هنري کیسنجر لاس ته ورغلی دی .

د کیسنجر صلاحیت په سیاهم پورته ؤ ، او د سیا او د مصر د استخباراتو د هغه وخت د مدیر ، جنرال احمد اسمعیل ترمنځ یو مخابراتي چینل پرانیتل شو . دې چینل سره د یو شمیر بهرنیو موسسو له خوا مرسته کیدله ، هغوی د تیلو په تولیدونکو هیوادونو کې د ورځ په ورځ زیاتیدونکي اقتصادي او سیاسي قوت برسیره په د پلوماتیکي برخه کې په تیره بیا په منځني ختیځ کې د امریکې د نفوذ د پرمختګ له پاره کار کاوه . فیصل پادشاه او د ایران شاه دواړو د دې سره مینه درلوله ، او کله کله به یې د واشنګټن او قاهرې ترمنځ منځګړیتوب هم کاوه . پادشاه فیصل تل د ناصر د سیاستونو سره ډیر ژور مخالفت درلود ، اوس یې د منځګړیتوب له لارې په راتلونکي کې یو چانس لیده او په دې یې باور درلود چې د ریاض ـ تهران ـ قاهرې په محور به د امریکا د ملاتړ سره ، عربي نړۍ به بیرته بنیاد ګرانه او محافظه کارې لارې ته رهبري کړي ، د کومې نه چې د ناصر خطرناکې بنسټیزې پالیسۍ اړولې وه .

خو د استخباراتي غیر رسمي او پټو چینلونو سره جنجال دادی چې سړی هیڅکله ډاډه کیدي نه شي د دغو لارو نه راغلیو معلوماتونو باندې څومره باور وکړي . رئیس سادات ته زښته ډیر پیغامونه را رسیدل پیل شول ، بیلابیلو اجنټانو به ورته را رسول . ټولو به دا دعویٰ کوله چې د واشنګټن د لوړ رتبه مقاماتو نه ورته لارښو نه شوې ده . دا چې نکسن یا کیسنجر به د دغو پیغامونو اجازه ورکړې یا به یې دا نوونښت کړای ؤ ، د ثبوت لاره نه وه ، خو ددې ټولو زور په دې خبره ؤ ، که مصر ځان ـ له روسانو نه خلاص کړي ، 'امریکا به هر څه ورکړي' .

⁕ ⁕ ⁕

د ۱۹۷۲ کال د اپریل په ۲۸ مه بیا پودګورني قاهرې ته راغۍ ـ په دیارلسو میاشتو کې د شوروي ـ مصر د مشرانو پنځمه غونډه ـ خو د سادات د خبرو په فهرست کې د متخصصینو مسئلې ته ښکاره هیڅ اهمیت ورنه کړای شو . څه شی چې هغه غوښتل د خپل میلمه سره پرې خبرې وکړي د منځني ختیځ ورځ په ورځ خرابیدونکي حالت ؤ . هغه دا احساس کاوه چې په اروپا او جنوب

ختيځه اسيا کې د روس پاليسي په دې وروستيو کې څه برياليتوبونه ترلاسه کړي دي ، خو په منځني ختيځ کې يې هيڅ برياليتوب نه ويني .

سادات حالات هاغسې بيان کړل چې ده ليدل ـ امريکا په ډيره چټکۍ سره پرمخ روانه وه ترڅو په سيمه باندې بيا خپل کنټرول راولي ، هغه وويل ، د امريکې سمندري پوځ په اوبو کنټرول لري ، د دوی اجنټان اسرائيل ورځ په ورځ خپلې پښې کلکوي ، او د امريکې ځيني ملګري د فلسطين د مقاومت پاتې شوني له منځه وړي . د ١٩٧٢ کال د مارچ د ١٥ مې نيټې د پادشاه حسين هغه پيشنهاد چې د اردن ـ فلسطين يو فدراسيوني دولت جوړ کړي ، امريکا ته د دې وخت ورکوي د حيفا او بحرين ترمنځ په ټوله سيمه باندې خپله قبضه ټينګه کړي . سادات داسې فکر کاوه امريکا په عمومي ډول د ټولو عربو پرضد په دسيسه کې او په تيره بيا د مصر ـ شوروي د اړيکو خرابولو په کار کې په ژوره توګه بوخته ده . د سولې بيز آواري دا ټولې هڅې له ناکامۍ سره مخ شوې ، او د ١٩٦٧ کال راهيسې د ملګرو ملتونو د استازي ګوناري يارنګ ماموريت په اوبو کې ډوب شو .

سادات پوډګورني ته وويل ، په پوځي خوا کې هغه داسې وسايل غواړي چې د اسرائيلو هوايي پوځونه شنډ او د کانال نه تيريدل ممکن کړي . هغه وويل : 'زه پوهيږم ، د اوس نه به د نکسن سره ستا د کتنې تروختـه پورې کافي وخت پيدا نه شي چې د منځني ختيځ په پوځي حالت کې بنسټيز بدلون راوړل شي ، خو ته چې څه کولای شي دادي چې د خپلو راتلونکو پروګرامونو روښانه څرګندونې وکړي زمونږ د پوځي حالت تقويه کول به مونږ ته موقع راکړي چې هم نرم شو او هم کلک .

✱ ✱ ✱

د مې په ٢٦ مه د برژنف ـ نکسن کتنه وشوه او د شورويانو د مشاورينو د شړلو نه يوولس اوونۍ وړاندې ، سادات د مصر شوروي د تړون د لاس ليک د لومړۍ کليزې له امله د شوروي مشرانو ته يو تلګرام واستاوه ، د تلګرام ژبه داسې وه چې تري نه هيڅ معلومات نه کيده ، چا ته ليکل شوی دی او څه به تري راوځي . سادات د 'زړه له کومې مبارکۍ' وروليږلې . هغه تړون 'زمونږ ترمنځ د دوستۍ اوښو اړيکو ډير لوړ انعکاس او ښه نتيجه وباله ، او داسې نور .

هغه لیک کی چی د مصر د جنگ وزیر جنرال صادق د سادات له خوانه برژنف له پاره مسکو ته د جون په ۷ مه نیټه له ځانه سره ویوړ ، هم په دغسې ژبه لیکل شوی ؤ . رئیس له برژنف نه مننه کړې وه چی د مصر پـه وکالت لـه نکسن سره ښه غږیدلی ؤ ، که څه هم هغـه دا منلې وه ځینی شیان چی امریکایي مامورینو ویل د کډې اعلامیې د متن سره سمـون نـه خوړ . سادات ولیکل : 'زما په فکر ، ترهغې چې په امریکا او اسرائیلو ښه پرځای او پوره زور نـه وي راوړل شوی ، تـر هغی پـه منځنۍ ختیځ کی یو مثبت آواری راوړل کیدای نـه شي . تـر هغي چي اسرائیل دا ویـره پیدا نـه کـړي چي پوځي انډول د دوی د تاوان په لور په بدلیدو دی ، او مونږ وکولای شو په هغوی سیاسي او پوځي زور راوړو ، پرته لـه دې آواری نـه شي راتلای . زه ویریږم زمونـږ لـه خوا د عملیاتو وروسته غورځول ، ، په میاشتو د سیاسي او پوځي خوځیدنې وروسته والی به یواځې پـه نیول شویو ځمکو کی د اسرائیلو د پیاوړې کیدلـو سره مرسته وکړي اوبس' . یو حل بیا یې غوښتنـه وکـړه د وسلـو رالیږلو کار بایـد چټک شي .

سره لـه دې چـی د نکسن سره د کتـنې راپور پـه قاهـره کی د شوروي د سفیر له لارې د کتنې نه د یوې اونۍ نه لږ زیات وخت وروستـه سادات تـه استول شوی ؤ ، د جولای په ٦ مه د برژنف له خوا سادات ته یو شخصي لیک راغئ چی پکی د نکسن سره د خبرو تفصیل لیکل شوی ؤ او هم پکیداد ښرگند شوی ؤ چی شوروي به د مصر د دفاع په ملاتړ ، روزلو او وسلو برابرولو کی مرسته کوي . په دی کی هغه بیا په 'ښي او ارتجاعي عناصرو' گوزارونـه کړي وو او د 'مصر د ځینو کړیو له خوا یې د آوازو د خپرولو' غندنه کړې وه' .

خو دا وخت د رئیس تصمیم نیول شوی ؤ . دا هماغه د جولای په ٦ مه چی سادات د جمهور رئیس د مرستیال محمود فوزي ، په فارم کی ؤ ، هغه ښرگنده کړه چی دی به د شوروي اتحاد نـه وغواړي خپل پوځي مامورین لـه مصر نـه بیرته وغواړي . په دا بله ورځ هغه جنرال صادق تـه وویل ، او د جولای په ۸ مه د شوروي سفیر خبر کړای شو . مشاورین او متخصصین باید لاړ شي .

دا وونه دې زيات کړه ، يا ميدان خوشې کړه

د شوروي متخصصينو د ايستلو پريکړه يواځې رئيس سادات خپله کړې وه ، دا چې ملګرو يې ورسره خوښه وه يانه ، خو هغوی په دې کې هيڅ هم نه شو کولای . سادات خپل هغه ليکلی متن چې د روس سفير ته ورکول کيده ، خپل مرستيال محمود فوزي ته وښود ، هغه نظر ښکاره کړ چې د مصر او شوروي د تړون په چوکاټ کې د سمدستي خبرو اترو موضوع بايد د وروستي پاراګراف نه لومړۍ برخې ته راواړله شي . خو سادات وويل چې دا به غلطي وي ځکه اصلاً د خبرو اترو له پاره څه پاتې نه دي ، تصميم نيول شوی دی . دا به د شورويانو او د جمهور رئيس د دوستانو له پاره پوره بيځايه او بې وخته وي که د دغې پريکړې سره مقابله وکړي . نو د صدر اعظم ډاکتر عزيز صدقي ، او مراد غالب چې په دې وروستيو کې يې په مسکو کې د مصر سفارت پرينبې او د بهرنيو چارو وزير شوی ؤ ، غوندې کسانو له پاره ښه خبره دا وه چې څومره د دغې چاوديدونکي بم نه ليري وي هومره ښه ده .

بهرنيو مشاهدينو ته د مصر نه د روسي مشاورينو شړل د پاليسۍ داسې يو بدلون ښکاريده لکه په ١٩٥٥ کال کې د مصر او چکوسلواکيې د وسلو معامله . خو مشاهدين د دې پريکړې په رښتينوالي او هم د هغې د عملي کولو په شکل باندې پوره غوليدلي وو . روسان په نړيواله سويه سپک شول ، هغوی به څه ډول عکس العمل کوي ؟ آيا دوي به د هغه سړي د را پرځولو هڅه وکړي چې دوی يې ترتلي وو ، او يا به دوي د يو بل عربي هيواد او بل عربي مشر د پيدا کولو لټون وکړي چې د مصر او سادات ځاي ونيسي ؟ او که داسې وي ، نوکوم يو به وي ؟

مبصرينو همدارنګه د سادات د 'رښتينو' نيتونو او پلانونو اټکل کاوه . آيا

دا یوه عاجلانه پریکړه وه ، چې د کوم خیالي سپکاوي د بدلې اخیستلو په نیت شوې وه ، او که سادات د روسانو سره د ژورې دښمنۍ له امله دغې کار ته اقدام کړی ؤ ، د ده د ریاست د لومړیو ورځو کیسی (ښایی د علي صبري د معاملې په سر) ، یا کیدي شي د هغی نه هم وړاندې ؟ که داسې وي ، نو دی به د څه ډول اوږدې مودې پټ نووښتونه په ذهن کې کړي ربې ؟

ښایي د اریانیتا لوي علت دا ؤ چې سادات په ښکاره د خپل دغه تصمیم پواسطه له امریکایانو نه هیڅ ډول امتیازات ترلاسه نه کړل . رښتیا خبره ده ، دا کار کیدي شو ، که هغه واشنګتن ته ویلي وای ، چې دی په دې فکر دی چې له روسانو نه ځان بیغمه کړي ، نو امریکایانو به ورته په مقابل کی خامخا د بدلې ورکولو څه ست کړای وي . ډیر ژر څرګنده شوه چې کیسینجر هم د دغې پریکړې له امله اریانتیا ښکاره کړه .

په واشنګتن کی د ملي امنیت شورا او په مسکو کې سیاسي بیریو دواړو به خامخا په دې خبره ساعتونه فکر او چورت وهلی وي چې د سادات د دغې پریکړې اصلي انګیزه وځیړي او ځان ته معلومه کړي چې دا به د مصر د پوځونو د روزنې او وسلو تیارولو په کار څه اغیزه کوي ، دوي به خپلو دفاعي او د تیري کولو عملیاتو ته څه ډول نظم ورکوي ، او په منځني ختیځ کی د سترو قدرتونو سیالۍ سره څه ډول تعبیر کیدي شي .

په حقیقت کی د ټولو نه زیاته د جمهور رئیس د پریکړې له پاره یوه نظریه وه . د بهر نه د منځني ختیځ په هکله د مصر محاسبه په دوو برخو کې لیدل کیدله ، په نړیواله سویه او په سیمه ییزه سویه . د ۱۹٦۷ کال د جنګ نه وروسته په سیمه کی پوځي انډول د اسرائیلو په لور دروند شوی ؤ ، نو د مصر له پاره یواځینۍ لاره دا وه چې شخړه په لوړه نړیواله سویه راپورته کړي ، هلته چې انډول نژدې برابر ؤ ، تر هغې چې داسې وخت راورسیږي چې مصر په پوځي قوت کی د اسرائیلو د سیالۍ شي . نو له دې امله شورویان دې ته تشویق شوي وو چې د مصر په وکالت له امریکی سره خبرې اترې وکړي ، داسې معلومیدله ، چې دا به اصلاً دوی ته نه یواځې د شخړې د آواري نه امکانات څرګند کړي بلکی د شخړې په نتیجو کی به د خپلو ګټو او پرستیژ د لاس ته راوړلوله امله ځانونه په دې لانجه کې ښکیل کړي . رښتیا شوروي اتحاد په کراره کراره په شخړه کې ورګډ شو ، د مصر د وسله والو پوځونو

هرې مسلکي برخې ته د دوي د يو زيات شمير مشاورينو او متخصصينو ورليږل د دغې عملي يوه برخه وه . په لوړيو کې د دې ښه هر کلي وشو ، په دې عقيده چې د مصر په چارو کې د شوروي ډير ورننوتل به په راتلونکي کې په مصر کې د دوی ګټې زياتې کړي ، او دا به مصر ته د شوروي اتحاد د زياتو مرستو ورکولو سبب شي .

خو په ۱۹۷۲ کال کې په مصر کې د دومره ډيرو شوروي متخصصينو د شته والي ضررونه په ښکاره ګټور بلل کيدل . د بيا روزلو او سمبالولو کار چې د ۱۹٦۷ کال د جنګ نه وروسته د مصر د پوځونو د پاره لومړی رئيس ناصر او بيا ورته سادات ځان وقف کړی ؤ ، اوس تکميل شوی ؤ . د متخصصينو اوسنی پوهه د کار نه وه ، او ډيرو لوړ رتبه او کوچنيو قوماندانانو هلته خپل شته والی سترې کوونکی او غير ضروري موند . داسې آوازې وې ، البته رښتينې ثبوت يې ؤ ، د روس مشران په دې عقيده چې د دوی مشاورين بايد په مصر کې پاتې شي ، دې ډول آوازو پر هغوي باندې د اعتماد کمولو سره مرسته وکړه . د مثال په توګه ، د ۱۹۷۲ کال په مې کې مارشال ګريچکو ته پيشنهاد وشو چې د شوروي د ميزايلو د عملي پرځای به مصري عمله په کارواچوله شي ، هغوی اوس پوره روزل شوي دي ـ البته دا خبره د ميزايلو په هکله د لومړي تړون يوه برخه وه ـ هغه اعتراض وکړ چې دا به مسکو ته د نکسن د را تللو په ذهنيت بده اغيزه وکړي . د ده اعتراض په سياسي بيرو کې تائيد شو ، خو قاهره يې په خپل منطق قانع نه کړای شوه . نو د متخصصينو په کار کې يو څه بدلون راوړل حتمي شو .

✱ ✱ ✱

روسان په ښه ترتيب سره ووتل . يو ويشت زره متخصصين بايد د هوا له لارې کورته تللي وای ، هره ورځ به هلته د شوروي د هيئت مشر جنرال اوکونيف د مصر د جنګ وزير ته خپل د هغې ورځې پلان ور کاوه چې کوم او څو کسان تلونکي دي . په ډيره اغيزمنه توګه د وتلو کار په اوه ورځو کې سرته ورسيد ، په داسې حال کې چې سادات د دې کار له پاره لس ورځې وخت ټاکلی ؤ .

نه قاهرې او نه مسکو غوښتل دغې پيښې نه دې د ناندريو يو شی جوړ کړي . دواړو خوا وو ښايسته ښه خپل کنټرول او وقار وساته . البته په شخصي توګه روسانو د پوهيدلو وړ خوابدي ښودله .

ډاکټر عزیز صدقي چې تیره جنوري د ډاکټر فوزي نه د صدارت مقام نیولی ؤ ، د جولای په ۱۳ مه د لازمو لاربښونو سره مسکو ته ولیږل شو ترڅو د روسانو دېخلا کولو هڅه وکړي او که وکولای شي د نورو سامان الاتو د را نیولو لاره آواره کړي . یو هدف کی هم دی دومره بریالی نه ؤ . خو د اګست په لومړیو کی برژنف سادات تـه یو شخصي لیک را واستاوه . د لیک پیل پوره بی خونده ؤ : ‹ګرانه ښاغلیه جمهور رئیس› هغه به پخواتل په دې ډول ، ‹ورور› یا ‹ملګریه› یا ‹دوسته› خپل لیک پیل کاوه . لیک داسې ؤ :

‹د ډیرې مودې راهیسې مونږ د مصر ـ شوروي د اړیکو په هکله د متقابلې دوستۍ پر بنسټ په بیلا بیلو موضوعګانو خپل نظریات تبادله کړي نه دي. په دې وروستیو ورځوکی د مصر ـ شوروي د اړیکو د پرمختګ په هکله عکس العملونـه د مصر د صدر اعظم ډاکټر صدقي له خوا مونږ ته را رسیدلي دي . مونږ هم غواړو خپل دریځ روښانه کړو ، په تیره بیا د هغو پیښو په رڼا کې چې له مصر نه د شوروي ماموریـنو د وتلو سره اړه لري .

‹د ټولو نه لومړی باید ډاډ درکړم چې د مصر او نورو پرمختلونکو عربي هیوادونو سره زمونږ دوستي پر هغو بنسټونو ولاړه ده چې ګوند اینبي دي . دا هغه څه دي چې مونږ تل ویلي دي ، دا د لنډې مودې اهداف نـه بلکې زمونږ د نړیوال سیاست یوه پیاوړې برخه ده . نه په منځني ختیځ او نه د نړۍ په نورو برخوکی شوروي اتحاد د یو ستر طاقت په بڼه سیاست کـوي ، هاغسې نـه لکه پـه مصر کـی چې څینې کـړۍ تبلیغـات کـوي . داسی سیاست د امپریالیستي څواکونو دی او زمونږ د طبیعت سره بیخي پردی دی . د یو سوسیالیستي هیواد په توګه دا زمونږ طبیعي غوښتنه ده چې د عربي هیوادونو سره د ځانګړې دوستۍ اړیکو ته وده ورکړو ، او نورو سوسیالیستي هیوادونـو پـه دې ډول دریځ کې پوره ونډه اخیستې ده .

‹امپریالیستي هیوادونه دي چې په دې وروستیو کلونو کی یې د افریقې او آسیا د پرمختلونکو هیوادونو په لاره کی د خنډونو د پیدا کولو زیار ایستلی دی . دا دوي دي چې د دغو هیوادونو د استثمار ، ځپلو او غلام کـولـو پرلـه پسې هڅې یې کړې دي ، او دا هغه څه دي چې عربي هیوادونه ورسره نیغ پـه نیغـه تجربه لري .

‹زمونږ سیاستونه بیخي بل ډول دي . زمونږ د سیاستونو هدف دادی چې د شوروي اتحاد سره د خپلې دوستۍ د ټینګولولـه لارې بایـد اسیایي ـ افریقایي

هیوادونه خپل استقلال ټینګ کړي او ځانونه په مترقي لاره روان کړي . دا حالت د جمال عبدالناصر د مشرتابه په وخت کې ؤ . هغه رښتیا د مصر یو رښتینی لوي بچی ؤ ، وروسته له دې چې د مصر انقلاب د امپریالیستانو له بندیزونو نه خلاص شو ، نو د شوروي اتحاد سره د دوستۍ د اړیکو د ټینګولو په لور وخوځید» .

برژنف بیا په پوره تفصیل سره په هغو برخو رڼا واچوله چې مصر ته پکې د شوروي اتحاد بیلا بیلې مرستې ترلاسه شوې وې ، او هغه خپل لیک ته داسې دوام ورکړ :

'ښاغلی رئیس ، که مونږ فرض کړو ، داسې کومه یوه پیښه نه ده شوې چې زمونږ د دوو هیوادونو په اړیکو بې بده اغیزه نه ده کړې ، نو رښتیا به مونه وي ویلي . هغه پوښتنې چې د روسي مامورینو د وتلو په هکله ستا له غوښتنې نه راپورته شوې ، اوس هم د ځواب انتظار باسي . د عربي خاورې نه د شوروي مامورینو وتل یوه ساده مسئله نه ده ، هغه چې د جمال عبدالناصر په غوښتنه هلته په موقتي توګه درغلي وو ، دا غوښتنه تاهم په خپله په کراتو مراتو په بیلو بیلو وختو کې تائید کړې وه بلکې داسې ګومان کیږي چې ستا د پریکړې نه راپورته شویو سوچونو زمونږ دښمنان ډیر خوشاله کړي دي ، هغوی د عربو ـ شوروي د اړیکو د رښتیني ماهیت نه بې خبره دي . مونږ باور لرو دا زمونږ دوستي کمزورې کوي اوزمونږ اړیکو ته تاوان رسوي . دا د مصر د رښتینو ګټو سره سمون نه خوري . مونږ د هغه سیاست په وړاندې بې توپیره نه شو پاتې کیدي چې د مصر حکومت نیولی دی ، دکیفیت او کمیت دواړو له مخې زمونږ د خلکو دګټو پرضد دی . دا سیاست د هغو بنې اړخه عناصرو د دسیسو نتیجه ده چې په مستقیمه توګه د امپریالیزم ملګري دي او غواړي مصر د پرمختګ د لارې نه راوګرځوي . مصر به چیرې ځي ؟ دا به د خپلو سرحداتو نه په زور کومې خوا ته را ښکودل کیږي ؟ په راتلونکې کې به زمونږ ترمنځ اړیکې څنګه وي ؟ داسې پوښتنې شته چې ستاسې دوستان خپه کوي ، او دښمنان مو خوشاله کوي . مونږ هیله کوو د دغو پوښتنو ځوابونه راولیږئ ، او امید دی چې دا ټول به په اخلاص او صمیمیت وي .

'تاسې د یوې لوړ رتبه غونډې غوښتنه کړې ده ، مونږ موافقه لرو چې دغسې یوه غونډه ضروري ده . دا به د شوروي د تړون د روحیې او متن سره سمون ولري . مونږ له تاسې سره موافقه لرو چې دغه غونډه په قاهره یا په

مسکو کي وشي . د دې پريکړه اسانه ده ، خو تر هغې وړاندې ډېرې خبرې دي چي بحث پري بايد وشي .

برژنف د خپلو پوښتنو ځواب په 'پوره صميميت کی' غوښتۍ ؤ . لکه څنګه چي ليدل شوي ، د صميميت د خبرو غوښتني د دواړو خوا وو نه په بيلا بيلو وختو کی بڅوا په کراتو مړاتو شوي دي . په دې کی شک نشته چي دا د صميميت خبره وه ، سادات او برژنف دواړو په خپله وسه هڅه کړې وه ، يو بل ته خپل نيت او فکر په ښه توګه بيله څه پټونې او غولونې څرګند کړي . خو د دې سره سره يې بيا هم يو بل قانع نه کړای شول. د برژنف د ليک نه څرګنديږي چي د شوروي دريځ ثابت دی ، دا د عربي او نړۍ نړۍ له پاره تماکلي دی ، دا سياست د سترو قدرتونو د په خيال کی ساتلو نه پورته دی ، نو څه غلطۍ چي شوي دي دا د امپرياليستانو د لاسه دي او دا 'په مصر کی د ننه د ښي اړخ د ځواکونو دسيسې دي' . د هغه ليک د قهر په لهجه نه بلکی د خفګان په ژبه ؤ ، سادات تراوسه داسي بند شوی نه دی چي ګوندې بله هيڅ چاره نه لري ، خو د دې له پاره چي هغه بيرته خپل هغه بڅوانی پرستيژ او قدر ترلاسه کړي ، مجبور دی ډېر تفصيلات او تشريحات ورکړي .

* * *

د برژنف د ليک ځينو ټکو سادات ډېر نا ارامه کړ . داسی ګومان کيده چي يو سخت ځواب به ورته وليکي ، خو د دې د پاره چي د نانـدريو او د خولې د جنګ د زياتيدو مخنيوی وکړي ، بايد په ځان يې زور تيرکړای وای . د برژنف د ليک ځوابونه د بهرنيو چارو د وزير او د جمهور رئيس د امنيتي چارو د مشاور حافظ اسمعيل له خوا برابر شوي وو ، خو سادات بڅپله کيناست او د ځواب متن يې وليکه . يو اوږ د ليک ؤ ، او په اوه ساعتو کی يې ايله تيارکړ ، په ځای ده چي د ده د ليک پواسطه د ده د هغه وخت په ذهن او فکر باندې رڼا واچوله شي .

'زما ګرانه ملګريه ، رئيس برژنف ، د شوروي اتحاد د کمونيست ګوند لومړی منشي - زه تا ته د اعتماد او باور يو ليک ليکم ، د دوستۍ په هماغو احساساتو او روحيه چي په کتنو او غونډو کی مو درلودل ، زما هيله داده چي د دغو ناوړو شرايطو نه چي زمونږ اړيکي يې د خرابۍ په لومه کی ښکيل کړل ، يوه د خلاصون لاره و مومو . که داسی ونه شي ، بدګومانۍ به نورې هم زياتي شي . له دې امله دي چي د صميميت نه ډک ليک درته ليکم ، ترڅو تاسې په ټولو مسايلو کی زما په نظر باندې پوی شي .

۱- مونږ تل په دويم نړيوال جنګ کی د شوروي اتحاد رول ته پاملرنه کړې

ده . د شوروي خلکو د نازي اشغالګرو په وړاندې مقاومت وکړ، په قهرمانانه ورسره وجنګیدل ، او د خپلې خاورې د آزادۍ له پاره یې هر ډول قربانۍ ورکړې ، او د خپل ملي حیثیت ساتنه یې وکړه . نو دا باید د اریانتیا وړ خبره ونه ګڼله شي چې د مصر خلک د خپلې خاورې د آزادۍ له پاره هر ډول ضروري قربانیو ته تیار دي . دا د روانیدو اصلي ټکی دی .

۲- د دې له پاره چې خپله دوستي وساتو ، په کار ده خپل لیک د هغو خبرو اترو نه پیل کړم چې په تیره غونډه کې مو د ۱۹۷۲ کال په اپریل کې کړې وې . د دوستانو په توګه په کار ده پوی شو چې په دومره وخت کې څه تیر شوي دي او باید خپلو خبرو ته دوام ورکړو .

۳- ګرانه ملګریه ، زما په فکر به ته ما سره په دې خبره موافقه وکړې چې زه تل په ډیره ژوره توګه زمونږ او ستاسې ترمنځ دوستۍ ته ارزښت ورکوم . هغه څلور سفرونه چې ما په تیرو دوو کلونو کې مسکو ته کړي دي ، د ۱۹۷۱ کال په مارچ او اکتوبر او د سږ کال په فبروري او اپریل کې ، دا زما د خبرې ثبوت دی . په دې ټولو کتنو کې زمونږ د خبرو اترو اصلي موضوع د اسرائیلو پراختیایي سیاست دی ، چې د هغې په وړاندې باید څه وشي . غواړم تاسی ته هغه ټکي در په یاد کړم چې په تیرو کتنو کې مو پرې بحثونه کړي دي ؟ ما درته وویل ، مونږ د دوو اصلو په رڼا کې ژوند کول غواړو - لومړی ، هیله لرو چې زمونږ جنګ د خپلو خلکو له خوا وشي ، نه د نورو خلکو پواسطه ، دویم ، مونږ نه غواړو زمونږ جنګ د شوروي اتحاد او د امریکې د متحده آیالاتو د مخامخ ټکر کیدو سبب شي، البته په دې هر سړی پوهیږي چې دا به ټولې نړۍ ته یولوي خطروي . ما تل ټینګارکړی دی چې یواځې یو لیونی سړی به داسې کار کول غوره کړي .

٤- مونږ په تیرو کتنو په تیره بیا د تیرې فبروري په غونډه کې دې پریکړې ته ورسیدلو چې اسرائیل او امریکا به د مسئلې د اوارې له پاره هیڅکله هم کوم قدم پورته نه کړي ، نه د سولې له لارې او نه په بله کومه طریقه ، مګر په هغه صورت کې چې اسرائیل احساس کړي چې مونږ تري په پوځي قوت کې وړاندې او ښه یو ، البته اوس اسرائیل په پوځي لحاظ وړاندې دي . یواځې هغه وخت به اسرائیل او امریکا پوی شي چې د لانجې اوارې د دوی په ګټه دی . زمونږ په خبرو اترو کې ما تل په دې ټکي

زور اچولی دی چی یواځې د عصري دفاعي وسلو په برکت مونږ کولای شو د اسرائیلو د بریدونو مخنیوی وکړو ، یا هغوي بریدونو ته زړه نه کړي . دا هغه وخت کیدي شي چي مونږ دومره پوځي قوت پیدا کړو چي د هغوي په خاوره کې د ننه بریدونه وکولای شو . خو دا څرګنده ده ، مونږ تراوسه دغسي دارووتکي وسلې نه لرو ، او بیله دینه مونږ هیڅ ډول پوځي نووښت نه شو کولای . نو له دی امله هیڅ دلیل نه پیدا کیږي چي اسرائیل به د اواري په هکله خپل دریځ بدل کړي .

٥- د دی تکو په رڼاکې ؤ چي د ۱۹۷۲ کال په می کې می د مارشال ګریچکو په لاس یو پیغام درولیږه ، په مسکو کې د نکسن سره ستاسې له کتني نه یواځې څو ورځې وړاندې . ما ډیره هڅه وکړه د مارشال کتنه بریالۍ شي . ما د هغې خبرې د څېړونې سره موافقه ونبودله چي ده د ځانه سره له مسکو نه راوړې وه ، د هغه څه په هکله چي د مصر پیلوټانو د اواز د چټکتیا نه دري ځلې چټکې الوتکې الوزولې دي او دا (نوي جنګي X-500 الوتکې ، چي بیا وروسته د مګ-۲۳ په نامه و پیژندل شوي) په مصرکې په خدمت لګیاوې . دا یوه خبره هم رښتیا نه وه ، خو ما د دې بیان سره څکه موافقه وکړه چي غوښتل می د ده کتنه بریالۍ شي . زه پوهیږم قاهرې ته د مارشال راتګ مسکو ته د نکسن د سفر پورې تړلی ؤ ، او ما د یو دوست په توګه دا هیله درلوده چي تاسي وکولاي شئ د نکسن سره په پیاوړی دریځ خبري وکړئ . خو مارشال ګریچکو ته می یو ښه روښانه پیغام ورکړ چي د نکسن سره ستاسې له کتني وروسته باید زمونږ دریځ څه وي . دا زمونږ د پاره ګرانه نه وه چي د خپل حالت په هکله تاسو سره د نکسن دکتنې نتیجې ولیدای شو . ما د ۱۹۷۲ کال د اکتوبر ۳۱ مه وتاکله چي په دې موده کې باید مونږ څومره بریالیتوبونه ترلاسه کړو ، خو دا وخت زمونږ د کارونو د پوره کولو له پاره بس نه ؤ چي د امریکې د انتخاباتو نه وروسته موکړای وای . مارشال ګریچکو ته می وویل ، مونږ ته هر ساعت او دقیقه په کار ده چي مونږ پکې خپل ضروري کارونه وکړو او نوي پړاو په پیاوړو بنسټونو پیل کړو .

٦- د نکسن سره ستاسې دکتنې د نتیجو په هکله چي ستاسې سفیر ما ته پیغام راکړ ، د کتنې نه لس ورځې وروسته ؤ ، د پیغام معلوماتو نه ، نه نوی ؤ ، او نه اریانوونکي . په هماغې ورځ مې تا ته د اوه تکو یو پیغام

درولیږه ، په هغې کې مې خپله خبره د مارشال ګریچکو د شرایطو سره برابره کړه ، او ټینګار مې وکړ ، د دې نه زیات وخت باید ضایع نه شي . په هغې کې مې په ځانګړې توګه د قوماندې او کنترول د مسئلې د حل په هکله غوښتنه کړې وه ، ځکه ما ته دا سمه نه ښکاریده چې د شوروي پوځي واحدونه دې د مصر په خاوره کې وي ، او د مصر تر قوماندې لاندې دې نه وي .

۷- د یوې میاشتې په تیریدو سره ، د صدر اعظم او د بهرنیو چارو د وزیر له یا دښتونو وروسته ، ستاسې لیک ما ته د جولای په ۸ مه را ورسید . د دې واقعیت سره سره چې ما درته وراندې ویلي ؤ ، ما ته هره ورځ ، هر ساعت ، او هره دقیقه د ژوند ارزښت لري . دا لیک ډیر مأیوس کونکی ؤ ، ځکه په دې کې هغه ټکي بیخي له نظره غورځول شوي وو چې ما د مارشال ګریچکو پواسطه او هم مې د جون د ٦ مې نیټې په خپل لیک کې درته په ګوته کړي وو . دې زما هغه اندیښنه تائید کړه چې د اسرائیلو د تیري نه را پدیخوا پنځوکلونو کې تاسې تل د جنګ د ضرورت نه سترګې پټې کړې دي ، اوس هم دغسې ده . زه د یو نیم کال راهیسې په دې لګیایم ستاسې پاملرنه دغې ټکي ته راواړوم ، خو زما د کوښښونو نتیجه صفر ده . په نتیجه کې مجبور شوم ، ستاسې د لیک متن او لهجې دواړو سره مخالفت وکړم . دا ضروري شوه چې څه فرصت ترلاسه کړو ترڅو زه او ملګري تاسې ، دواړه په دې هکله خپل دریځونه روښانه کړو . ملګریه ، غواړم خپل نظر درته څرګند کړم چې دا فرصت څه ؤ ، زما په عقیده د یو دوست په توګه تاسې حق لرئ زما د پریکړې په علتونو پوی شئ . په اوس وخت کې حالات بیخي کنګل شوي دي . مونږ ته د وړاندې تګ یوه لاره هم پرانیستې نه ده . امریکایان ادعا کوي په مسکو کې د نکسن د خبرو اترو وروسته یواځې دوي دي چې د لانجې د اواري اصلي کونجي یې په لاس کې ده . د ډارونکو وسلو د نشتوالي په صورت کې اسرائیل په زیاتیدونکي ډول غیر مسؤلانه حرکتونه کوي ، که څه هم د مسکو د خبرو وروسته په ګډه اعلامیه کې وویل شول چې دواړه خوا وې باید په کراره کراره سرې شي او د لانجې رښتینې اواري ولټول شي . ستاسې د جولای د ۸ مې نیټې په لیک کې بیخي زمونږ پخوانۍ موافقې له یاده وتلې دي چې مونږ باید د پوځي حرکت له پاره ځان تیار کړو ، د امریکا د انتخاباتو وروسته به

دا خبره ډېره ضروري شي . امریکا لګیا ده اسرائیلو تـه وسلې برابر وي او هوایي پوځونه یې ورته له سره نوي کړل . ستا د لیک نه ښکاري چې په تېرو پنځو کلونو کې تاسې پر مونږ د وسلو بندیز لګولی دی ، په دی کې هغه ډاروونکې وسلې هم شاملې دي چې ما درته لیکلې وې او تا بالکل له یاده ایستلې دي . دا هغه موضوعګانې وې چې زه یې مجبور کړم د متخصصینو ماموریت پای تـه ورسوم . دا بـه د یو پړاو پای او د بل پړاو پیل وبلل شي .

۸- ملګریه ، اجازه راکړه څو مثالونه درته ووایم ، زمونږ خلکو او وسله والو پوځونو ته څه ورپیښ شول ـ وسله وال پوځونه خو اخر ټول د خلکو څامن دي . دا هغه مسئلې دي چې ستاسې متخصصینو پري باید تاسې هغه وخت خبر کړي وای چې د کنترول نه لا وتلې نه وو .

(i) سمندري پوځونـه : پرله پسې څلور کاله د سمندري پوځونـو قوماندان د او بتلونـو د کشف سامان درځني غوارې ، هغه اله چې مونږ یـی لـرو د کشف د فاصلې اندازه یې یواځې نیم کیلومتر ده . هغه ته ویل شوي دي چې شوروي اتحاد د دې نه ښه اله نـه لري . خو زمونږ ټول منصبداران له دینه ښه خبر دي چې ستاسې کشتۍ په داسی سامان آلاتو سمبالې دي چې د سترګو دلیـدو په فاصله کی د دښمن او بتلو نـه کشفولای شي . لویدیځ هم دا سامانونـه لري ، نو د دې څه دلیل نشتـه چې دا خـبره دې پټـه وساتله شي . مونږ یو وروسته پاتې هیواد نـه یو . مونږ لوستلای شو ، مونږ پوهیږو چې تاسې او لویدیځ څه ډول وسلې لرئ . ټوله نړۍ په دې خبره ده . له بده مرغه ستاسی او زمونږ سمندري پوځونه څنګ په څنګ فعالیت کوي . په لویدیځ کی داسی سامانو نه شته چې شل ځلې له هغه څه نه اغیزمن دي چې مونږ یې لرو. آیا تاسې پوهیږئ زمونږ سمندري پوځیان په دې هکله څه تبصرې کوي ؟

(ii) هوایي پوځونـه : زمونږ ټول هوایـی پیلوټان (ستاسې د پوهنځیو فارغان دي) خبر دي چې تاسې ډېرې پرمختللې الوتکې لرئ ، لکه م - ۵۰۰ ، چې مونږ په دې وروستیو کی ترلاسه کړې . خو تاسې سره هر څه اسرار دي ، هیچا ته اجازه نشته ورنـژدې شي . [بیا د فانتم او مګ تخنیکي پرتله کول وشول ، چې مګ ډېر وروسته پاتې دي] .

(iii) پوځ : زمونږ افسران خبر دي چې تاسې د امریکایانو پرتله ډېر قوي توپونه لرئ ، خو د نورو ټولو شیانو په څېر دا هم اسرار دي ، او ستاسې متخصصین منکر دي چې نشته . څه فکرکوئ زمونږ توپچي منصبداران په دې هکله څه تبصرې کوي ؟ پیاده پوځ : په پیاده پوځونو کې ټول منصبداران او پوځیان په دې پوهیږي چې د ټولو نه مهم او خطرناك عمل د دښمن په کتارونو کې ورننوتل دي . په دې وخت کې هره دقیقه د مرګ او ژوند ارزښت لري . مونږ ډېر داسې شیان نه لرو چې د داسې عملیاتو له پاره په کار دي . تاسې منکر یاستئ چې نور عصري سامانونه نه لرئ . آیا دا د دوستانو ترمنځ د مرستو او همکارۍ مفهوم دی ؟

مونږ دومره ډیرو شیانو ته ضرورت لرو ، که څه هم مونږ حالت داسې ښیو چې زمونږ د خلکو او ټولې نړۍ مخالف دی . مونږ وایو هغه ټول سامان مو ترلاسه کړي دي چې ضرورت مو ورته درلود . خو څه شی چې زه غواړم تا سره پرې خبرې وکړم زمونږ د ځانګړو ضروریاتو په هکله نه بلکې د پخوانیو او نویو سامان آلاتو د برابرولو د شکل او طریقې په هکله دي تاسې مونږ سره د یو ډېر وروسته پاتې هیواد په څېر کوزاره کوئ ، کوندې چې مونږ په هیڅ شی نه پوهیږو . په داسې حال کې چې زمونږ منصبداران ستاسې په ښونځیو کې ستاسې د منصبدارانو سره څنګ په څنګ یو شان روزل شوي دي . مونږ ټول هغه څه ځارو چې په نړۍ کې تیریږي ، په ختیځ او لویدیځ کې . اسرار هیڅ نشته ، څکه وسلې په هر ځای کې په کتابونو کې تشریح شوي دي . کله چې مونږ د دغو مسئلو په هکله د روسي مشاورینو نه پوښتنې کوو ، هغوي یا چوپ پاتې کیږي او یا منکریږي چې دغسې وسلې مونږ نه لرو ، یا په شوروي اتحاد کې نشته . خو مونږ ښې خبریو چې شوروي اتحاد دا هر څه لري .

۹- ګرانه ملګریه ، زه په دې ښه پوهیږم ، مونږ په خپلو اړیکو کې د ډېر سخت پړاو نه تیریږو . د دې ډیره خطرناکه برخه داده چې دا حالت به د شوروي اتحاد پرضد ډیرې ترخې خاطرې په میراث پریږدي . تاسې پوره حق لرئ زما له پریکړې وروسته هر ډول داسې تصمیم ونیسئ چې فکر کوئ ستاسې ګټې پرې خوندي کیدي شي . خو زما عقیده داده ، دا به هیڅکله هم ستاسې په ګټه نه وي چې د ځان په وړاندې زمونږ د خلکو احساسات راوپاروئ . ستاسې هغه پریکړه چې څلور-م-. . ه الوتکې مو د مارشال

کرېڅکو د کتني په پای کې د رسمي اعلامیې نه وروسته ، چې دا د مصري پیلوټانو له خوا الوزول کیدې ، له مصر نه وایستلې ، ربښتیا زمونږ په وسله والو پوځونو کې ستاسې پرضد ډیر زیات احساسات راوپارول . بل همدومره خطرناک تصمیم هغه ؤ چې تاسې د سامان آلاتو ذخیرې بیرته ویوړې او ادعا مو کوله چې د مصر خلک تري کار نه شي اخیستلای . د دې ټولو شیانو نه یوه نتیجه راپورته کیږي - زمونږ پر خلکو باندي د شوروي اتحاد د شرایطو تحمیل او منل . په ۱۹۵۵ کال کې مونږ په ګډه دلته د لویدیځ د وسلو انحصار رنګ کړ . مونږ د داسې دښمن سره مخامخ یو چې هر ډول عصري نوې وسلې لري . تاسې څه فکر کوئ هر معمولي مصری د دی نه څه شی جوړولای شي ؟ زه دا پوښتنه تاسې ته پریږدم ، ځواب ئې کړئ ، خو که زه تاسې ته ټول واقعیتونه په صمیمیت سره مخې ته کینږدم ، ما به اصلاً د دوستۍ اصولو ته تاوان رسولی وي .

۱۰- یوه وروستۍ خبره چې باید روښانه یې کړم . ما تاسې څو ځله خبر کړي یاست چې ما د اکتوبر ۳۱ مه د خپلو اړیکو د جوړولو د وروستۍ نیټې په توګه ټاکلې ده . هیله لرم ، په ټوله دوستۍ کې تاسې په دې پوه شئ چې د دغه تاریخ په ټاکلو سره زما اراده نه ده تاسې بدنام کړم ، یا تاسې ته اخطار درکړم ، لکه ځیني خلک چې یې غواړي . دا یو داسې شی دی چې مونږ به یې هیڅکله هم ونه کړو . دا تاریخ د دوو علتونو له امله ټاکل شوی دی ، یو سیاسي او بل پوځي . په سیاسي برخه کې مونږ ښایي د امریکا له انتخاباتو وروسته داسې یو حالت سره مخامخ شو چې پکې د امریکا او اسرائیلو ګډ فشار د اسرائیلو د خوښې د یو آواري د پاره وي ، خو که مونږ د آواري داسې یو ټینګ بنسټ ولټوو چې وړاندې موپرې موافقه کړې وه ، که داسې ونه شي ، بیا به د امنیت د شورا د پریکړې په خواوشا راګرځو ، د یا رنګ ماموریت ، د اسرائیلو ورځ په ورځ زیاتیدونکې غوښتنې او داسې نور . له پوځي نظره ، تاسې کولای شې د خپلو خلکو نه پوښتنه وکړئ د نومبر یا دسمبر پورې به اسرائیلو څومره تیاری نیولی وي . تر هغې وخته پورې به اسرائیلو د خپل هوایي پوځ ټول نوي ضروري سامانونه ترلاسه کړي وي . د هغوی د فانتم او هاواکس الوتکو را تللو سره به زمونږ د قوت او د دوی ترمنځ توپیر نور هم ډیر زیات شوی وي . نو ملګریه ، تاسې باید له دې امله په دې

پوی شئ چی دغه تاریخ مونږ ته ډیر زیات ارزښت لري . مونږ د مصر ټول خلک ستاسي له مرستو نه د زړه له کومي مننه کوو . ما چی د متخصصینو د ماموریت پای اعلان کړ ، پوره پام مي کاوه د مصر او عربو خلکو سره د شوروي اتحاد مرستي او دلته د هغوی رول په پوره توګه را یادکړم . خو دا زما وظیفه ده درته ووایم ، البته په صداقت سره ، هغه توقع چی مونږ له دغي دوستۍ نه درلوده دا وه چی خپله خاوره ازاده کړو . مونږ له تاسی سره دښنو اړیکو هیله لرو ، خو دا په شوروي اتحاد کی زمونږ د دوستانو پورې اړه لري دوی څومره تیار دي مونږ سره زمونږ د ستونځي په آواري کی لاس راکړي ، زمونږ لومړۍ او وروستۍ ستونځه ، زمونږ د نیول شوې خاورې ازادول دي .

* * *

د جمهور رئیس سادات لیک کریملین ته د اکتوبر د انقلاب د کلیزې د نمانځني د جشن نه لږ وړاندې ورسید . دا نمانځنه او د می د ورځي جشن هغه وختونه دي چی د شوروي اتحاد مشرتوب د نړیوالو حالاتو په ټولو خوا وو خپل دریځ روښانه کوي . زما په فکر هغوی به خامخا دا احساس کړی ؤ ، تر هغه ځایه چی د عربي نړۍ پورې يې اړه درلودله ، حالات ډیر زیات خطرناک وو . د عربي هیوادونو نه د کمونیستو ګوندونو استازي مسکو ته په وررسیدو وو ـ د خالد بکداش غوندې خلک ، چی د سوډان ، عراق او نورو عام قتلونو نه تښتیدلي وو ـ هغوی ټولو اوس دا دعوه کوله چی تحلیل يې صحیح را ووت ، په بورژوازۍ باندې تکیه کول رښتیا په ناکامۍ تمامه شوه . زه فکر کوم دوی په شوروي‌کی د ننه ډیر داسي عوامل وموندل چی د دوی له نظر سره يې سمون خوړ . خو د تل په څیر ، د شوروي مشرتابه د یو ستر قدرت په توګه او هم د نړیوال انقلاب د مرکزي دفتر او کوربه په توګه خپل رول له نظره نه غورځا وه . د یو انقلابي طاقت په توګه په دی کی شک نشته د شوروي اتحاد له پاره د ټولو نه د هوښیارۍ لاره دا وه چی د متخصصینو د معاملي ناکامۍ ته لږ اهمیت ورکړي ، داسی وښيي چی د دښمنو عربي حکومتونو له خوا دوي د شاله خوا په ملاکي په چاقو وهل شوي ، او د دې پرځاي بله اسانه لاره ونیسي ـ یعني د سیمه ییزو کمونیستو ګوندونو ملاتړ ته مخه کړي .

خو د شوروي په مشرتابه په تیره بیا په پوځ کی ډیر داسی کسان وو چی ایډیالوژۍ ته يې ډیر لږ اهمیت ور کاوه ، د یو ستر قدرت په توګه ورته

د شوروي اتحاد رول ډیر مهم ښکاریده . دوی احساس کاوه په منځني ختیځ کې باید په هره بیه چې وي خپل دریځ وساتي ، ځکه د دې سیمې ستراتیژیک موقعیت او پوځي حالت ، سمندر ته د اوبو لارې ، د تیلو ذخیرې او برسیره پردې د دوي د سیاسي وقار د ساتلو د پاره دا سیمه ډیر اهمیت لري . نتیجه دا شوه لکه یو جوارګر چې جواري بایللي وي ، شوروي اتحاد پریکړه وکړه خپل دا وونه دوه برابره کړي . پوځ په تیره بیا ګریچکو په سیاسي بیرو کې په پرله پسې توګه داسې استدلال کاوه چې له دې ځایه د وتلو اسانه لار نشته ، او عربي هیوادونو ته باید د پوځي مهماتو د تیارولو اندازه زیاته شي . دوی له دینه ویره درلوده چې عربان د شوروي اتحاد سره د دوستۍ او ملګرتیا په هکله اندیښمن دي ، او د امریکایانو سره مخامخ خبرو کولو ته یې خوښه کیږي . عربو ته باید پوره وسلې ورکړل شي ترڅو د جګړې خطرونو ته تیار شي ، داسې استدلال جاري ؤ . که داسې کار وشي ، کیدي شي عربان بریالي شي ، د دوی بریالیتوب د شوروي د وسلو پورې تړلی دی . که دوی مغلوب شي ، یا جګړه داسې حالت ته ورسیږي چې ونه ګټله شي ، بیا هم دا د شوروي اتحاد مسؤلیت دی چې د جګړې وروسته د حالاتو د بیا عادي کیدلو سره مرسته وکړي .

دا خبرې جاري وې ، مصر ته په کراره کراره د هغو سامانونو را رسیدل پیل شول چې سادات یې تل په غوښتنه ټینګار کاوه او ډیره موده انتظار یې ورته ایستلی ؤ ، د دې سامان یوه زیاته برخه په هغه تړون پورې اړه لرله چې ناصر د مړګ نه لږ وړاندې په مسکو کې د شوروي سره لاس لیک کړی ؤ . سام - ۳ ، سام - ٦ میزایل ، د الوتکو او ټانک ضد عصري وسلې (ستریلاس او ملوټکاس) ، د ماوراء بنفش وړانګې لرونکي ټانکونه ، د پلونو سامان ، دا ټول شیان د مصر سمندري بندرونو ته په لویه پیمانه را رسیدل پیل شول. داسې وه ، لکه سادات چې وویل ، ټول نلونه را خوشي شول . هغه زیاته کړه ، 'داسې ښکاري ، لکه چې دوی ما جګړې ته ورټیل وهل غواړي' .

زما په فکر هغوي همداسې وکړل . رښتیا زه باور لرم ، د برژنف په ملاتړ پوځ ، غوښتل د دې امکان برابر کړي چې مصر په یوه محدوده جګړه لګیا کړي. د ۱۹۷۳ په لومړیو کې شورویان په دې پوي شو چې په سیاسي جنګ کې یې ماته خوړلې ده ، کیدي شي په پوځي جګړه کې خپل بایللی وقار څه ناڅه بیرته ترلاسه کړي . دوی عربو ته د جنګ کولو ښوونه نه کوله ، خو هغوي ته یې په پوره اندازه وسلې برابر ولې ، د دې د پاره چې د جګړې کولو مفکوره

پیاوړې کړي ، په تیره بیا له دې وروسته چې په سیاسي او دپلوماتیکي ډګرونو کې د پرمختګ ټولې لارې بندې شوې .

✻ ✻ ✻

د تولو نه زیات دا وخت په عربي نړۍ کې سیاسي انډول د عنعنوي او محافظه کارو ځواکونو په تیره بیا د سعودي عربستان په لور درونډ شو . دا یو داسې پرمختګ ؤ چې هیڅوک ورته تیار نه ؤ . په پنځوسمو او شپیتمو لسیزو کې داسې ښکاریده چې د وخت په تیریدو سره به د عربي نړۍ پخواني عنعنوي رژیمونه په تاریخ کې ورک شي. په مصر، عراق ، یمن او لیبیا کې شاهي حکومتونه له منځه تللي وو . د اردن او مراکش ځوانان پادشاهان ډیر کمزوري وو . مشران محافظه کار سیاستمداران لکه نوري سید ، شکري کواتلي ، اسمعیل الازهري او فرحت عباس له سترګو پناه شوي وو . هرځای کې ځوانان انقلابي مشران په قدرت کې وو ، اوځیني یې قدرت ته د رسیدو په حال کې . هغه پخواني واکمنان او د حکومت پخواني شکلونه که اوس د حجاز په تاپو کې په قدرت کې پاتې وو هغه د دوی د جغرافیوي بیلوالي له امله کنټرول کیدي شي . هغوی د پیښو د اصلي کرښې نه بهر پراته ښکاریدل ، او داسې ګومان کیده ، که یوځل د شلمې پیړۍ ربښتیني قوتونه د دوی سره مخامخ شي ، د دغو رژیمونو د ژوند ورځې به د شمیرلو وړ شي .

د ۱۹۷۰ د لسیزې په پیل کې داسې څرګنده شوه چې دغه فرضیې غلطي دي. شلمه پیړۍ د سعودي عربستان غوندې هیوادونو سره د بدلې په نیت مخامخ شوه ، څنګه چې دا هیواد د هغو منرالونو یوه لویه منبع شوه چې د شلمې پیړۍ ژوند او د عصري تمدن بنسټ پر هغوي ولاړ ؤ - تیل - خو تراوسه د دې پرځای چې دغه پخواني رژیمونه کمزوري او له منځه ولاړ شي ، د تیلو ثروت دوی نور هم پیاوړي کړل . برسیره پردې د تیاو له لارې په نورو عربي هیوادونو کې د دوی نفوذ او قوت نور هم زیات شو . د دې مطلب ضرور دا نه دی چې ګوندې دوي خپل سیاستونه پر نورو منل - ځیني دغسې خامې او بې وخته هڅې د ناکامۍ سره مخامخ شوي - خو په څرګنده توګه اوس دوی په داسې یو دریځ کې وو چې نظریاتو ته یې په ډیرې پاملرنې سره غوږ نیول کیده .

ناصر لا ژوندی ؤ چې سعودي ورته ویلي ؤ ، دوی د ده سره نوره مرسته څکه نه شي کولای چې ده د ملګرو ملتونو ۲۴۲ نمبر پریکړه لیک منلی دی . فیصل پادشاه ورته ویلي ؤ ، که تا دغه پریکړه نه وای منلې او د عمومي جهاد

اعلان دي کړای وای ، مونږ به تا ته هر څه درکړي وو، . خو اوس دوي تولو د خبرو له لارې د يو آواري پلوي کوله ، او د دغسې يو استدلال انګازې تل له واشنګټن نه اوريدل کيدې . د واشنګټن او رياض نه رښتيني ګيلي دلته په مصر کې د شورويانو د شته والي نه راپورته کيدلې . په تيره بيا سعودي عربستان د کمونيزم سره د هر ډول معاملې او نژديوالي نه ډيره سخته کرکه کوله . په دې کې شک نشته ، د روسي متخصصينو په شړلو سره ، سادات د دوی په سترګو کې د پاملرنې وړ بريالیتوب او اعتبار ترلاسه کړ ، خو دا کافي نه ؤ .

د ۱۹۷۳ کال په فبروري کې ، په کينيتيکټ کې په يو شخصي کور کې د پټو خبرو له لارې هنري کيسينجر د امريکې دريځ د مصر د بهرنيو چارو وزير حافظ اسمعيل تـه ښه روښانه کړ . هغه ته وويل شول چې مصر به دې ته پرې نښودل شي چې امريکا او روس سره په خپلو منځوکې په جنګ واچوي . کيسينجر وويل : ،مونږ داسې لارې لرو چې ځانته معلومه کړو تاسې روسانو ته څه وايې ، او که مونږ پوی شو چې تاسې مونږغولوئ، اغيزه به يې ډيره خطرناکه وي، .

امريکايانـو د اسرائيلـو سره ډيـرې مهمې اړيکې درلـودلې ، خو هغـوي همدارنګه په عربي نړۍ کې ژوندۍ ګټې لرلې . که د عربو او اسرائيلو لانجه اوراخلي امريکا به تقريباً د داسې غم سره مخامخ کيـږي چې د زغم تـر اندازې به اوړي . يواځنۍ لاره چې د دغسې يو حالت د پيښيد مخنيوی وکړي شي داده چې لانجه بايد آواره شي . د دې خبرې ويل ترکولو ډير آسان ؤ . خو د آواري د راوړلوله پاره لومړی قدم دا ؤ چې د جنګ د نښتلو امکانات له منځه يوسي . ددې لـه پاره به د روسي متخصصينو لـه شړلو وروسته د روسي وسلو د لـيږي کولو فکر وشي . په دې کې شک نشته چې پـه ۱۹۷۳ کې مصر او سوريې تـه د شوروي د وسلو د ګودامونو راوړلو کيسينجـر همغومره انديښمن کړ لکـه څومره چې د روسي متخصصينو شته والي څورولی ؤ .

نو حالات د اکتوبر د جنګ په لور وړاندې لاړل .

د اکتوبر جنګ

په دې وروستیو کلونو کې به د ۱۹۷۳ کال د اکتوبر د جنګ په څیر ډیر لږ شمیر داسې جنګونه شوي وي چې په دې سویه یې د بیرته ګرځیدلو اغیزه کړې وې . دې جنګ په منځني ختیځ کې د قوا وو انډول بدل کړ ، او د لوړې حل له پاره یې د «تیلو د وسلې» په راپارولو سره د لویدیځو ، اسیا او د افریقا د هیوادونو پر اقتصاد ډیره ژوره اغیزه وکړه .کیدي شي دې جنګ تردې هم زیاته اغیزه کړې وای اوښې نتیجې یې را ایستلې وای که چیرې د مصر او سوریې پوځونو لوړني بریالیتوبونه ترلاسه کړي وای . خو پوځي بریالیتوب عربان وغولول ، او چې یوځل داسې وشوه بیانو چې دوی د سیاسي بریالیتوب لټونه کوله دا هم په هماغه اندازه غولونکې شوه .

که څه هم د اکتوبر د جنګ نه وروسته د عربو او اسرائیلو د پاره هیڅ شی هم د پخوا په شان نه ؤ ، نه د هغوي او نه د هغوی ترمنځ اړیکو کې ، د شوروي اتحاد د پاره هم هیڅ شی د پخوا په څیر نه ؤ ، او د عربو سره یې په اړیکو کې هم هر څه بدل شوي وو .

دا وروستي تر ټولو زیات اریانونکي پرمختګونه وو ، او دا ټول داسې شیان وو چې د جنګ د اور د بلیدو وروسته یې هیڅا هم اټکل کولای نه شو . زما په فکر روسان د لوړیو ورځو په نتیجو باندې هم اریان او هم خوشاله وو . هغوی په دې بیخي باور درلود چې د سویز دکانال نه پورې خوا ته برید ناممکنا کیدونکی ؤ . هغه وخت چې شوروي مشاورین په مصر کې وو د کانال نه د تیریدلو د پاره ډیر تمرینونه او تطبیقات شوي وو . خو هغوی خبر نه وو (او نه یې غوښتل خبر شي) چې د عملیاتو په جزئیاتو او وخت ځان پوي کړي . هغوی ډیرې عصري وسلې ورکړې وې چې د برید ټول امکانات یې برابر کړي وو . خو هغوی پوهیدل چې برید کول پوره خطرناک دي او کیدي شي ډیرې بدې نتیجې ورکړي .

د عربو د پوځي بریالیتوب د پاره د ډیرو نورو په څیر روسان هم په دې

کې ناکام شوي وو ، دوی ټولو د اسرائیلو پوځي قوت زیات او د مصر او سوریې د پوځونو د جنګ روحیه کمزورې شمیرلې وه . دا پوځونه شپږ کاله د ماتې وروسته په شرم او تیټ سترګی کې اوسیدلي وو . هغو د پخوا په څیرلږ پوځونه روزلي وو ، میاشتې او کلونه وروسته یې هم ډیر لږ پرمختګ کړی ؤ . اوس د دوی وار ؤ چې خپل زړه ورتوب او مهارت ثابت کړي ، او دا یو داسی چانس ؤ چې هر منصبدار او پوځي په ډیرې خوشالی سره تري ګټه اخیستل غوښتل . نور عوامل چې د اکتوبر جنګ یې د عربو اسرائیلو د پخوانیو جنګونو نه بیلاوه او د روسانو اوهر چا د اریانۍ سبب شو ، د ډیر احتیاط نه ډک پلانونه وو چې د ډیرې اوږ دې مودې راهیسې پرې دوو عربي پوځونو په ګډه کار کړی ؤ ، په دوو جبهو کی یې د برید تیاری نیولی ؤ . په پوره بریالیتوب سره یې خپل ټول پلانونه په کار اچولي وو ، او په هرځای کی یې دفاعي وسلې لکه سټریلاس او مالوتکاس د بریدونو د هدفونو له پاره په کار اچولې وې .

نو کله چې د کانال نه د بریالي تیریدلو او د ګولان په لارو کی د سوریې د پوځونو د بریالي پرمختګ خبر را ورسید روسان تر اندازې زیات خوشاله شول د دوی د دوستانو په لاسو کی د دوی وسلو د بریالیتوب ورځ راوړې وه . سادات په قاهره کی د شوروي سفیر ته وویل ، 'برژنف ته ووایه ، دا د شوروي وسلې وې چې د کانال نه د تیریدو معجزه یې وکړه' . د روس سفیر ولادیمیر ویندګرادوف لومړی سړی ؤ چې سادات ورته د قوماندې د خپل پټ ځای نه په لسم لمبر مرکز کې د کانال نه د تیریدو او د بارلیف په کرښه باندې د برید کولو خبر ورکړ . د ویندګرادوف مبارکۍ ډیرې د زړه له کومې وې او هم یې مسکو ته د دې بریالیتوب خبر تیرکړ . د مسکو نه هم ډیرې د صمیمیت نه ډکې مبارکۍ را ورسیدې . پخواني مخالفتونه هیر شول ، اوسنیو بریالیتوبونو هغه ټول ومینځل .

څنګه چې د هغوی لومړنۍ هیلې ډیرې غوړیدلې وې ، روسانو سره دا ویره وه ، کیدي شي دغه بریالیتوبونه د عربو له لاسه وښوییږي ، یا کیدي شي په ناکامۍ بدل شي ، رښتیا چې ډیر سخت وو . د سه شنبې په ورځ د اکتوبر په ۹ مه د جنګ د پیل کیدو نه یواځې دري ورځې وروسته ، په قاهره کی د روس سفارت د پوځي وضعیت په هکله خپله اندیښنه څرګنده کړه ، په تیره بیا د سوریې په جبهه کې ، دوی په دې ویره کې وو چې کیدي شي اسرائیل د سوریې پوځونه

د دې جبهې نه ترشا کړي او خپل ټول زور د مصر په جبهه کې په کار واچوي . د روسانو خوښه داوه چې د مصر پوځونه د سینا دښتې ته ورتیر شي ترڅو په سوریه باندې فشار لږ شي . همدارنګه دوی د جنګ سیاسي برخې تـه ډیره پاملرنه کوله .

✱ ✱ ✱

د جنګ د پیل نه روسانو د سیاسي نتیجو په هکله څرګند نظر درلـود . هغوي په دې باور درلود ، چې دا جنګ به دوی تـه پـه عـربو کې د استوګنې ځاي پیدا کړي ، دا کار به بیله دې چې د امریکې سره یې اړیکې خرابې شي ، وشي . ځکه اوس دیتانت د شوروي د بهرنۍ پالیسۍ کونجي شمیرل کیدله . په مسکو کې د دواړو سترو قدرتونو ګډې ګټې دومره مهمې شوې وې لکه د دوی ایډیالوژیکي او د ځمکو د لاندې کولو سیالي .

کیسینجر چې په دې وروستیو کې د بهرنیو چارو وزیر شوی ؤ ، په لومړیو کې د مصر او سوریې په برید ډیر ناراضه ښکاریده ، ده داسې ګومان کاوه چې عربو او روسانو داوړو دی غولولی دی . د لومـړیو ضربو وروستـه د دیتانت تخنیک ښه اغیزمن کار وکړ . 'ګرم تیلفون لاین' پـه کار واچـول شو ، د کیسینجر او ډلې یې په مسکو کې ښه هر کلی وشو او په حقیقت کې په یوه پریکړه لیک باندې په ګډه کار وشو چې روسان به یې د امنیت شورا ته وړاندې کوي .

د مسکو خبرې اترې په خورا ښه او سمه توګـه پرمخ لاړې . یوې خوا هم په څرګنده توګه په دې اعتراف ونه کړ ، خو امریکایانو او روسانـو دواړو د یو ډول هدفونو غوښتنه او ملاتړ کاوه . روسانو د عربو بریالیتوب غوښت ، خو داسې یو مطلق بریالیتوب نه چې امریکا مداخلې کولو ته مجبوره کـړي ، او د اسرائیلو پرځای او وکالت د یوستر طاقت لاس په مستقیمه توګـه سیمې تـه را اوړد کړي . امریکایانو د اسرائیلو سره مرسته کـول غوښتـل ، خو پـه دومره اغیزمنه توګه نه چې عربان بیا د ۱۹۶۷ کال په څیر سپک شي . یوې خوا هم نه غوښتل ملګري دې یې کمزوري شي ، خو یوې خوا دا هم نه غوښتل چې بله خوا دې د منځني ختیځ پـه چارو کې پـه ژوره توګـه را ننوځي . امریکایانـو او روسانو په دې ډول ګډې ګټې درلودلې چې د یو ولاړ جنګ او د یوې سازشي سولې له پاره یې کار کاوه .

البته د ویرې وخت هم ؤ ، کله چې څرګنده شوه د سترو قدرتونو ترمنځ همکاري ګډه وډه شوه ، او د کیوبا په څیر لانجه کیدي شي دلته هم را پیدا شي .

دا د اور بند نه دري ورځي وروسته د هستوي جنګ د پاره د امریکې د اخطار نه را پیدا شوه . ما دا ځیني حسابونه بل چیرې بیان کړي دي ، چې داسې نتیجې یې راووتې . یو شی چې په عمومي توګه څرګند نه شو دا ؤ چې د اخطار اصلي عامل د سعودي پاچا فیصل ؤ .

تماکل شوې وه اور بند د اکتوبر په ۲٦ مه تطبیق شي ، خو اسرائیلو اراده نه درلودله داسې وشي ، او د خپلو پوځي قوتونو زیاتوالي ته یې دوام ورکړ ، د کانال په دواړو خوا وو کې په ټولو طریقو چې کولای یې شول خپل سنګرونه پیاوړي کړل . سوریایان هم په ډیر خطرناک حالت کې وو ، او سادات او حافظ ـ اسد دواړه د خپلو دوستو هیوادونو نه په پرله پسې توګه د مرستو د غوښتلو په حال کې وو .

د اخطار په هکله تشریحات په یو نوټ کې د برژنف له خوا د امریکې حکومت ته د اکتوبر د ۲٤ مې د چارشنبې د ورځې په ماښام لیږل شوي وو ، په هغې کې یې ټینګار کړی ؤ ، که اسرائیل اور بند منلو ته تیار نه وي ، امریکایان او روسان باید په ګډه کار وکړي او دا اور بند پري په هر شکل چې وي ومني ، او که ضرورت شي د دې د پاره له زوره هم کار واخلي . که امریکایان د داسې کار سره مینه نه لري ، برژنف وویل ، چې روس به په ځانګړې توګه دا کار وکړي . دا ربښتیا سختې خبرې وې ، خو نور عوامل هم وو چې د امریکایانو پریکړه یې اغیزمنه کوله . یو خو د سادات او اسد ترمنځه د پیغامونو تبادله کول وو ، چې امریکایانو ثبتول ، کیدي شي غلطه مفکوره یې را پیدا کړې وي چې ګوندې د سورې حکومت له مسکو نه د جنګي پوځونو غوښتنه کوي . بل د پاچا فیصل منځګړیتوب ؤ .

د قاهرې د جمهوري ریاست د ماڼۍ او په ریاض کې د سلطنتي ماڼۍ ترمنځ د مخابراتو یو ځانګړی لاین پرانیستل شو . په قاهره کې د سعودي عربستان یو ارتباطي مامور یوځل دا لاین له دې ویرې نه په کار واچاوه ، ریاض ته یې خبر ورکړ چې نژدې ده شورویان په ډیر زیات شمیر کې منځني ختیځ ته رانتوځي . فیصل ته چې دا پیغام ورسید هغه سمدلاسه د نکسن سره تماس ونیو ، هغه یې خبر کړ چې د شوروي اوه فرقې پوځ را روان دی ، هغه وویل چې شورویان یو ځل بیا منځني ختیځ ته په ډیر قوت سره را روان دي . ربښتیا خو دا ویرونکی راپور ؤ چې نکسن یې د هستوي جنګ اخطار ورکولو ته مجبور کړ ، دا بیا وروسته د برژنف د خبرو نه څرګنده شوه چې د 'زبردستو آوازو' په وړاندې مسؤلیت

د اخطار په بڼه راښکاره شو .

✱ ✱ ✱

باید وویل شي چې د اکتوبر د جنګ په اوږدو کې د عربو په وړاندې د شوروي دریغ ډیر ښه ؤ . دوی د زړه له کومي د عربانو په هدفونو کی ځانونه شریک ښودل ، او د مصر او سوریې سره یې هرډول مرستې وکړې ، په سیمه ییزه او نړیواله سویه ، په سیمه ییزه توګه یې په الوتکو کې ورته وسلې او مهمات راوړل ، او په نړیواله سویه یې د امریکایانو په وړاندې او د ملګرو ملتو په تولنه کی د عربو د مدافع وکیل په شکل عمل کاوه .

د هغوي د عملي پاملرنې یو مثال د اور بند نه وروسته ولیدل شو ، کله چې د کانال نه تیریدل جنرال شارون ته معلومات وشو . رئیس سادات ته په قاهره کې د روس د سفیر له لارې خبر را ورسید چې مرکزي کمیټې پریکړه کړې ده مصر ته ۲۵۰ ټانکونه بخشش ورکړي ، او هم دوي نور حکومتونه تشویقوي چې د مصر سره دغسې مرستې وکړي . په حقیقت کی البته ډیرو عربي هیوادونو د هر ډول جنګي سامان الاتو د را کولو له پاره هر ډول تیاری ښودلی ؤ . الجزایر د عملې سره د ټانکونو یو غونډ را ولیږه ، او لیبیا هم د ټانکونو یو غونډ ، خو بې له عملې . یواځې عربي هیوادونه نه وو چې مرستې برابرې کړي . یوګوسلاوېې مصر ته د ټانکونو یو غونډ راولیږه ، البته دا هم طبعاً بیله عملې . خو د روس او مصر ترمنځ اړیکې چې د جنګ له برکته ډیرې سره نژدې شوې وې ، د جنګ د آواز د چوپ کیدو نه ډیر وخت وروسته هماغسې ژوندۍ پاتې نه شوې .

داوونه دوه برابره کړه او وبایله

ځکه له دې نه چې جګړه ودرېږي د عربو په جبه خانو کې تیل د ټانکونو او الوتکو نه په اهمیت کې وړاندې شوي وو . د شورویانو په شمول لږو خلکو داسې فکر کاوه چې د دې په سودا کړه باندې به په اتفاق سره موافقه وشي او یا به ترې په ډېره اغېزمنه توګه ګټه واخیستله شي . خو اوس د تیلو د وسلې اغېزمنتوب بې اندازې ښکارېده . هر ځای کې خلکو په دې هکله چرتونه وهل او په لوړه سویه خیالونه یې زغلول ، عربان به په دومره تیلو څه کوي ، دا به څنګه د تیلو وږو هېوادونو ته رسوي او دومره ګټه به چې له دې نه په لاس ورځي څنګه هضموي . مبصرینو په عربو باندې د یو ستر طاقت په توګه تبصرې کول پیل کړل . داسې اوازې وې چې دوي به د اروپا او امریکې د صنعت نږدې د هرې برخې را نیولو ته لاره پیدا کړي . څه شی دوی د جنرال موټر د کمپنۍ او د لندن د ښار د کنټرول کولو نه منع کولای شي ؟ دا هیڅ نه معلومېده .

دغو ټولو چرتونو بېرته عربي نړۍ ته خپله لاره ومونده . دې د یوې بې اندازې زیاتې خوشبینۍ د نظر سره ګډه او د عربي نړۍ د ډله ییزې خبر رسونې په وسایلو کې د جنګ د پاره داسې تبلیغات کول او هر سړي او ښځې ورته په خوشالۍ سره تیاری ښود . هغوي د جګړې د پاره د هر ډول قربانیو زغملو ته تیار وو ، خو د خوشالۍ په نوې زمانه کې خبرې ټولې د بریالیتوب او دولت کیدلې ، قربانۍ په کراره کراره خپل ځای پرېښود .

خلکو دا هم لیده چې په عربي نړۍ کې قدرت څنګه نویو سړو ته انتقالیږي . د یو نسل کسان چې د پیښو جریان یې تر کنټرول لاندې ؤ ، په عربي نړۍ کې سیاسي خلک وو یا پوځي افسران وو ، او کله کله پوځي افسران وو چې په نظریاتي کسانو بدل شوي وو او یا داسې نظریاتي خلک وو چې د پوځي افسرانو پیښې یې کولې . په دې کسانو کې سادات ، اسد ، قذافي ، بومدین ، میشل عفلق ، صدام حسین او ډېر نور وو . دوی اوس هم ډېر وو ، خو اوس

د قدرت د دلالانو د نوي نسل د ډلې سره ګډ شوي وو ، د منځني پوړ خلکو سره ، د وسلو سوداګرانو ، نورو سوداګرانو چې د لویدیځ او ختیځ ترمنځ يې سوداګري کوله ، د پادشاهانو د دربارونو او د تیلو د کمپنیو ترمنځ لکه د کمال ادهم ، مهدي تاجر ، عدنان خاشوګي او نورو په څیر کسانو - او د پادشاهانو سره ، هغوي چې اوس په عربي نړۍ کې د سعودي عربستان د شهزاده فهد او شهزاده سلطان غوندې کسانو نه زیات قدرت درلود ؟ داسې نظر موجود وو چې ګوندې دغسې کسان په عربي نړۍ کې د ډله ییزو غورځنګونو او بنسټیزو انقلابینو په پرتله د بریالیتوب او وړاندې تګ زیات امکانات لري .

دا د اریانتیا خبره نه ده ، په دغسې بدلیدونکو حالاتو کې د مصر او سوریې نرو او ښځو داسې ګومان کاوه چې د دوی به هم په خپل ژوند کې یو څه مادي نیکمرغي په برخه شي . هغوي سختې تیرې کړې وې ، اوس د هغې اجر ته سترګې په لاره وو - چې په ګیډه ماړه شي او په ښوکورونو کې واوسیږي . البته د دې شیانو د را نیولو د پاره د پیسو پیدا کول په کار ؤ ، خو چا به دا خبره کړې وای چې عربان پیسې نه لري ؟ داسې ویل کیدل ، عربان دومره قدرت لري چې ټوله نړۍ د قحطۍ سره مخامخ کړي ، رښتیا به وه ، خو آیا د خپلې ګیډې د مړولو د پاره یې پوره خواړه درلودل ؟ نو تیلو تولیدونکو هیوادونو ته سترګې راواوښتې . د تیلو د را ایستلو میدانو نه د خلکو په سترګو کې د جنګ تر میدانونو پراخه ښکاریدل ، داسې ویل کیدل چې (دولت) لګیا دی تر (انقلابونو) وړاندې کیږي .

هغوی چې په دې کرښه فکر کاوه د روسانو له پاره یې لږ وزګار وخت درلود . هغوی لیدل ، چې روسانو یواځې وسلې برابرولی شوي ، خو پیسې نه ، او لکه هر یوه چې ګومان کاوه ، یوې خوا هم د جنګ پیل کول نه غوښتل ، په نژدې راتلونکې کې یې تري په هره بیه چې کیده ډډه کوله ، د روسانو ګټورتوب مخ په پناه کیدو ؤ . داسې استدلال کیده چې د عربانو له پاره به دیپلوماسي ښې نتیجې راوباسي ، او د دې مطلب دا ؤ چې عربان باید په هغو یواځنیو خلکو باندې خپله اغیزه واچوي چې په اسرائیلو باندې زور راوړي شي ، امریکایان .

په عربي نړۍ کې نوي سړي د دغه دکتورین غښتلي مفسرین وو . دوی دا پوښتنه کوله چې امریکا په اسرائیلو باندې په زور راوړلو کې ولې زړه نازړه ده ؟ ځواب به خامخا دا ؤ چې عربانو روسان منځنی ختیځ ته راوستي وو . نو عربان باید باوري کړي چې د روسانو اغیزمنتوب له سیمې نه ایستل شوی دی ،

او ځانونه داسي وښودلای شي چې دوی په سیمه کې د امریکایانو د ګټو ساتونکې دي ، او په اسرائیلو پورې د امریکې تړل له دې وروسته ضروري نه دي .

✱ ✱ ✱

د مصر د بهرنیو چارو وزیر اسمعیل فهمي واشنګټن تـه ولیږل شو او قاهرې تـه یې د کیسینجر د راتللو ترتیبات ونیول . د بهرنیو چارو د وزیر تر را رسیدو وړاندې رئیس سادات د خپلو یو شمیر لوړ رتبه مامورینو او مشاورینو سره مشورې وکړې چې په راتلونکو خبرو کې به څوک د مصر نمایندګي وکړي . زما احساس دا ؤ چې جمهور رئیس خپله باید په خبرو اترو کې په مستقیمه توګه برخه واخلي، ځکه دی د دولت مشر او د وسله والو پوځونو ستر قوماندان ؤ ، او په دې ډول د دې انتظار کیده چې دی به آني تصمیمونه ونیسي . د بلې خوا نـه به ګولډاماير چنې وهي او کار بـه ټالوي ، په دې پلمه چې د خپلې کابینې د غړیو سره مشورې کول او د مخالفینو د نظریاتو نه ځان خبرول غواړي او داسې نور . سادات بـه د کار د ټالولو د پاره داسې کوم دلیل نـه لري . ما فکر کاوه د ده له پاره په کار ده پـه نامه د مصري هیئت مشر وي ، خو د خبرو په یوه غونډه کې هم باید پخپله برخه واخلي . کولای شي دا غونډې خپلو دریو نژدې ملګرو تـه پرېږدي ـ د جمهور رئیس مرستیال ډاکتر فوزي ، د جمهور رئیس د امنیتي چارو مشاور حافظ اسمعیل او اسمعیل فهمي تـه ، که دریواړه زیات وي ، له دوی څخه یو د خبرو د یواځني مسؤل په توګه ټاکلی شي . البته په هر صورت کې به وروستۍ پریکړه خامخا جمهور رئیس پخپله کوي .

خو سادات ته پـه خپل فکر داسې ښکاریده چې دا د کار ښه طریقه نـه ده . هغه چې څه غوښتل د کیسینجر سره مخامخ په خپله خو له خبرې کول ؤ ، د هغه استدلال دا ؤ چې که برژنف د کیسینجر سره مخامخ پـه خپله خو له خبرې کولاې شي ، نو سادات یې هم کولاي شي .

کیسینجر د نومبر په ٦ مه قاهرې ته راغئ . هغه اوسیسکو سبا په لس بجې د رئیس سادات ، حافظ اسمعیل او اسمعیل فهمي سره وکتل . عکاسانو خپـل کار وکړ او بیا لاړل . بیا دا نور هم ووتل ، او نژدې درې ساعته سادات اوکیسینجر دوه په دوو یواځې خبرې وکړې .

زه ګومان کوم چې په دغو درې ساعتو کې پـه منځني ختیځ کې د شوروي اتحاد برخلیک مهرولاک شو . کتنه چې پیل شوه ، کیسینجر خپل بکس پرانیت چې څـه سندونه راوباسي . سادات ترې پوښتنه وکـړه ، 'څه کـوې ؟' 'نه ، نه ،

پري يې پړده . نه غوارم پـه دې باندې اوس په تفصيل سره خبرې وکـړم ، خو ګوره - زه پوهیږم ته د ستراتیژۍ یو سړی یې ، او زه هم یم . راځئ چې وګورو په یوه ګډه ستراتیژۍ باندې موافقې ته رسيدي شو ، که نه» .

او دا بالکل هماغه څه وو چې دوی وکړل ، د دوی ګـډه ستراتیژي داوه چې روسان د منځني ختيځ نه وشړي . کله چې په یوه بجه ، حافظ اسمعیل اوسیسکو بیرته کوتې ته راوغوښتل شول ، کیسینجر یوځل بیا خپل بکس پرانیت او د شپږو ټکو د اوړ بنـد یوه موافقه یې ترې را وایستله چې د واشنګټن نه یې د ځانـه سره راوړې وه . سادات لوسړنی تایپ شوی نقـل ییله دې چې یوه کلیمه یې هم بدله کړي قبول کړ .

د ابا ایبان د خولې نه چې دا وخت د اسرائیلو د بهرنیو چارو وزیر ؤ ، د اسرائیلو صدراعظمې ګولډامایر د شپږو ټکو د داسې یو پروګرام پیشنهاد کړی ؤ چې د مصر او اسرائیلو د کتنې له پاره د مصر غوښتنه پکې منل شوې وه ترڅو ژر تر ژره د بندیانو د تبادلې کار سرته ورسوي . کیسینجر او میرمن مایر په ډیره سړه سینه را وړاندې شول، په داسې حال کې چې د امریکې د بهرنیو چارو وزیرګومان نه کاوه قاهـره بـه دغه ټکي ومني .... (وروسته له دې چې شپږ ټکي د مصر له خوا ومنل شول) کیسینجر په ډیر درناوي سره دې خبرې ته غاړه کیښودله چې د امریکا پـه پرتله اسرائیـل د مصر په دریځ باندې ځړکنـد او روښانـه پوی شوي وو' .

رښتیا خبره خو داده چې د سادات له پاره د ګولډامایر - کیسینجر د 'شپږو ټکو ، سند :په نسبي ډول ډیر لږ اهمیت درلود . څه شي چې هغه ته ارزښت درلود دا ؤ چې د کیسینجر سره د کار د پیل بنی اړیکی پیدا کـړي ، هغه چې د ده پـه فکر د خبرو په بهیر کی د کونجي حیثیت درلود . لکه هغه چې ما ته وویل ، 'دا یواځنی ژوندی سړی دی چې دغې ښځې (ګولډامایر) تـه ویلی شي ، وځه ، او هغه به مجبوره وي چې ولاړه شي .

زما دومره باور نه ؤ چې کیسینجر بـه دا ټولې ضروري نتیجې راوباسي . سره له دې چې شخړه اوس د سیمه ییزو ځواکونو د وسله والې لانجې نه پورته شوې وه او د سترو قدرتونـو ترمنځ پـه ډیپلوماتیکي مبارزه بدله شوې وه ، داسې ونـه شوه چې پرپیښو باندې سیمه ییزو طاقتونو خپل اغیزمنتوب بیخی له لاسه ورکړ . پـه دې سترګې نـه شم پټولای ، د نورې نړۍ ډیر خلک پـه دې عقیده وو چې

مصر دا وخت د شوروي اتحاد تر کنترول لاندې ؤ . هماغه وخت چې سادات د مصر نه د روسي مشاورينو د شړلو پر پروګرام کار کاوه ، ما داسې ګومان کاوه چې اسرائيل به اوس د امريکايانو د فشار په وړاندې ځانونه ټينګ کړي ، ځکه نکسن اوس د واټرګيټ په لانجه کې ډوب شوی ؤ او د ده تولې اداري خپل رښتيني صلاحيت او واک بايللی ؤ .

✻ ✻ ✻

کيسينجر د سادات پر عکس‌العمل اريان ؤ ، خو خوشاله ښکاريده ، خو هغه په ځرګنده توګه د هغې ستراتيژۍ اعلان نه شو کولای چې مصر او امريکې په ګډه عملي کوله ، دې کار به د روس او امريکې د مخامخ کيدلو او نښتلو خطر پيښ کړای وای . دا به ډيره ښه وي چې د ستراتيژۍ عملي برخه عربو ته پرېښودله شي ، او دا هغه څه ؤ چې په ژنيو کې وشول ، هلته چې د ۱۹۷۳ کال د دسمبر په ۲۱ مه د منځني ختيځ د سولې کانفرنس پرانيستل شو . البته روسان هلته وو ، د امريکايانو سره په ګډه د کانفرنس مشران ، خو هغوی ځان د داسې يو حالت سره مخامخ و موند د دې پرځای چې د برخه اخيستونکو په ښه عمل وکړي، هغوی د ننداره چيانو ځای ته ورتيل وهل شول. لکه چې د هغوي د هيئت يو غړي په ډيره ترخه لهجه وويل : «موږ ژنيو ته لاړو څو د يو واده د شاهدانو په څير عمل وکړو . خو د څه شي شاهدي چې موږ وکړه ، واده نه ؤ بلکې يوه معامله وه !»

په ژنيو کې د امريکايانو دفتر د تلو راتلو او پرله پسې کتنو ځای ؤ ، امريکايي هيئت به تل د عربو او اسرائيلو دواړو سره خبرې کولې . روسان هم هلته وو ، خو هيڅوا ورسره خبرې نه کولې . امريکايان به تل ډير صحيح او پرځای وو . دوی داسې وښودله چې د روسانو د ګډون هر کلی کوي او علاقه يې درلودله چې روسان يو اغيزمن رول ولوبوي - خو د خفګان خبره وه چې عربانو ټينګار کاوه له اصلي صحنې نه يې ليرې وساتي . دا ټوله معامله هغه وخت د ملنډو او مسخرو شوه چې يو روسي ډګرمن اعلان وکړ دی به د دوو کميټو په غونډو کې ګډون کوي - په کومو کې چې هغه البته د ګډون کولو پوره صلاحيت درلود . امريکانو وويل چې دوی په پټې پخپله ګډون نه کوي ځکه عربانو داسې ځرګندونې کړې دي چې هغوي هلته بهرني څوک نه غواړي . روسي ډګرمن ټينګار وکړ ، او ځان يې غونډې ته ورساوه ، خو تر هغې چې دی هلته

ناست ؤ ، يوه عرب هم د هيڅ شي په باره کې يوه خبره هم ونه کړه ، ټولو بې ارزښته تبصرې کولې .

روسانو داسې احساس وکړ چې د دې ټولو کارونو ملامتيا د امريکايانو په غاړه ده ، خو د دې خبرې د ثبوت او اسنادو د وړاندې کولو نه عاجز پاتې شول . په حقيقت کې د کيسينجر دريځ ډير روښانه ؤ . هغه دوه هدفونه موازي وړاندې بوتلل . په لومړي کې هغه اوس هم منځني ختيځ ته د دوو سترو قدرتونو د مخامخ کيدو د بيمې په توګه کتل ، او د ټولو امکاناتو په هکله يې چرت واهه د هر ډول داسې خطر د را پيدا کيدو مخنيوی وکړي چې روسان هلته را وړاندې کړي . په دويم کې دی د اسرائيلو د امنيت ضامن ؤ ، او د ده په فکر دا کار هغه وخت بريالی کيدي شو چې دی ډاډه شي ترڅو اسرائيل د اکتوبر د جنګ په څير نورو جنګونو کې په برخه اخيستلو مجبور نه شي . د مطلب کونجي د وسلو د برابرولو ده . که عربان د ختيځ نه د وسلو د ترلاسه کولو کار ته دوام ورکړي هغوی به خامخا بيا يو داسې حالت ته ورسيږي چې اسرائيل په وژلو او نشتوالي تهديد کړي ، خو که چيرې د دوی وسلې له لويديځ نه راشي ، دا مسئله د لږ خطر په سويه تر قابو لاندې ساتل کيدي شي . کيسينجر داسې يو حالت غوښت چې عربان او اسرائيل دواړه د مالي مرستو او سياسي ملاتړ د پاره واشنګټن ته ګوري . د يونان او ترکيې په څير ، لکه اوس چې دي ، کله کله داسې نانديرۍ را پيدا کيږي چې له قابو نه وځي - کيدي شي دواړه ډلې سره جګړه وکړي - خو د دوي جګړې به د امريکې او روس د مخامخ کيدلو خطر هيڅکله هم نه را پيدا کوي، د دې دواړو هدفونو په رڼا کې کيسينجر د منځني ختيځ نه د روسانو د نفوذ د پای ته رسولو پسې ؤ .

نو روسان د نومبر په ۱۱ مه په ژنيو کې په وروستيو مراسمو کې د برخې اخيستلو د پاره ورغلل ترڅو هغه موافقه لاس ليک کړي چې په تيارولو کې يې هيڅ عملي برخه نه درلودله . د دوی وسلو د جنګ امکان را پيدا کړی ؤ ، د دوی ملګرو پوځې بری ترلاسه کړی ؤ ، خو اوس ټولو خلکو د هغه سياسي قدرت په هکله خبرې کولې چې عربانو په پوره مهارت سره چلاوه . عربي خير رسونکي هم بيرون پاتې وو . دا به خامخا د روسانو د پاره ګرانه تمامه شوې وي چې په عربي نړۍ کې يې په دې ټولو حسابونو سر خلاص شي چې داسې نتايج

محافظه کار ځواکونه پکې برخه لري دومره لوي کار کولی شي .

✱ ✱ ✱

د ترون د لغوه کیدلو نه دوه ورځې وروسته د شوروي سفیر د رئیس سادات سره د یوې مرکې کولو غوښتنه وکړه . رئیس وزګارنه ؤ ، ده بیا د جمهور رئیس مرستیال حسني مبارک سره وکتل ، چې دی یې د عبدین د مانۍ په یوه سالون کې ومانه . سفیر وویل چې د شوروي د حکومت له خوا یې جمهور رئیس ته یو پیغام راوړی دی ، او یو پاکټ یې پرمیز کیښود . دواړو څوشیبې په بیلا بیلو موضوعګانو خبرې وکړې ، او کله چې سفیر پاڅیدو ته ځان تیار کړ حسني مبارک تري پوښتنه وکړه چې په پاکټ کې څه شی دی . هغه ته وویل شول چې دا د شوروي د حکومت یو پیغام دی . مرستیال جمهور رئیس وویل : 'زما په فکر به به داوي چې د بهرنیو چارو وزارت ته یې ورکړي' . بیا سفیر وزارت ته ورغئ ، هلته یې د تشریفاتو رئیس ولید او پاکټ یې ورته ورکړ . د بهرنیو چارو وزیر محمود ریاض چې په هغه ماسپښین لیک ولید تصمیم یې ونیو لیک د تسلیمیدلو وړنه دی او باید ژر بیرته د شوروي سفارت ته مسترد شي . نو بیا د تشریفاتو رئیس د سفیر سره په ټیلفون خبرې وکړې ، او ورته وې ویل ،لیک درته بیرته دروليږل شو . سفیر.وویل نهشي کولای لیک بیرته واخلي ، ماته دا هدایت را کړل شوی ؤ چې لیک تاسې ته وسپارم ، او دا کار مې کړی دی . بیا اسمعیل فهمي وزارت ته هدایت وکړ چې لیک تسلیم نه کړي ، او خامخا باید بیرته سفارت ته لاړ شي ـ البته سفیر بیا د لیک د اخیستلو نه انکار وکړ .

په دا بله ورځ د قاهرې په اخبارونو کې خپره شوه چې د مصر حکومت د شوروي د حکومت له خوا یو رالیږل شوی لیک بیرته مسترد کړی دی . بیا سفیر د بهرنیو چارو وزارت ته را وغوښتل شو او ورته د لیک د بیرته اخیستلو وویل شو . هغه وویل : 'زه څنګه کولای شم هغه لیک بیرته واخلم چې ستاسې د اخبارو له قوله تاسې د هغې د تسلیمۍ نه پرون انکار کړی دی' . بیا وزارت هغه لیک په پوسته کې سفارت ته ولیږه د شوروي سفارت لیک بیرته د وزارت په پته را واستاوه . تر هغه ځایه چې ماته معلومات دي لیک اوس هم د وزارت او سفارت ترمنځ په پوسته کې ځي راځي .

دا لیک په ډیره سخته لهجه لیکل شوی ؤ . په دې کې په رئیس سادات تور لګول شوی ؤ چې ده یو اړخیز قدم پورته کړ او د دې له پاره د ده د ښنلو هیڅ دلیل نشته . په لیک کې ویل شوي وو چې دا د مصر د بهرني سیاست د لورې

د ستر قدرت سره د معاملې هيڅ شان نشته

د ۱۹۷۷ کال د اکتوبر په لومړۍ نيټه د امريکې او روس حکومتونو د منځني ختيځ په هکله يوه ګډه اعلاميه خپره کړه ، د نورو شيانو سر بيره يې په دسمبر کې د ژنيو د کانفرنس د بيانوي کولو له پاره غږ وکړ . هنري کيسينجر چې اوس د وزارت نه ليري کړای شوی ؤ ، د دې اعلاميې سره مخالفت وکړ . د هغه نظر دا ؤ چې د خبرو په پيل او پای کې د روسانو شته والی بنه دی ، خو نه د خبرو په منځ کې . په بله ژبه ، د هغه خو بنه وه چې د تاو تريخوالي په کمولو کې د هغوي نه مرسته ترلاسه کړي او د آواري کار باندې د لاکو مهر ووهي ، خو ده نه غوښتل دوی د خبرو په اصلي جريان کې ورننوځي . له دې نه سړی سترګې نه شي پټولای چې د اکتوبر د جنګ نه وروسته هغه په پوره برياليتوب سره د ټولو شيانو ترتيب او اداره په خپل قابو کې وساتله ، د خپل فورمول په چوکاټ کې يې ټول لوبغاړي د خپل هنري استعداد په رڼا کې داسې ولوبول چې يوازې لوبه جاري وساتي او هغه شرطونه هير کړي د کومو د پاره چې لوبه کيږي .

د مصر ـ اسرائيلو د اور بند په مذاکراتو کې د اصلي ميدان نه د روسانو په بهر ساتلو کې د هغه برياليتوب هرچا وليد ، خو کله چې د سوريې ـ اسرائيلو ترمنځ د اور بند کار ته راغئ ، دا ورته ډيره ګرانه تمامه شوه . سوريايانو د ژنيو د کانفرنس سره بايکاټ کړی ؤ ، او روسانو هغوی ته سياسي او پوځي ملاتړ جاري ساته . خو اوس د پاملرنې وړ يوه ډيره د زړه پورې معامله راغله او کيسينجر په پوره چالاکۍ سره د روسانو په پرتله خپلې پرې (پانې) په اغيزمنه توګه ولوبولې .

کيسينجر وليدل د سورېې د دريځ د پاره يوه کونجي د عراق موقف ؤ . روسانو د عراقيانو سره مستقيمې اړيکې ساتلې وې . په داسې حال کې چې جنګ لاروان ؤ ، عراقيانو غوښتل خپل يو شمير پوځونه د سورېې مرستې ته ورولېږي ، خوله دې ويريدل چې ايران څه ستونځې ورپيښې نه کړي ، دا وخت د ايران

او عراق ترمنځ اړیکې خرابې وې . نو د عراق د انقلابي قوماندې شورا یو غړی مسکو ته ولیږل شو چې د روسانو نه وغواړي په تهران خپل اثر رسوخ واچوي څو څه جنجال جوړ نه کړي . هغه د پودګورني سره وکتل ، البته پودګورني د منځني ختیځ په هکله د روس د یو فعال سیاست ملاتړ کوونکی نه ؤ ، ایران موافقه وکړه . خو په دې وخت کې د شوروي ټول مشرتوب دلته د جنګ په هکله اندیښمن ؤ ، داسې ګومان او آوازې پورته کیدې چې بیا د سره د جنګ د پیل کیدو امکان ښکاري . پودګورنی په غوصه ووېل : 'تاسې ولې وخت ضایع کوئ ؟ تاسې ولې مخوا خپل پوځونه د سوریې جبهوته نه دي لیږلي؟ تاسې څه فکر کوئ ، ستاسو پوځونه د څه د پاره دي ؟ البته ایرانیان به پرې نښودل شي چې څه وکړي' .

د بلې خوا نه کیسینجر ډیره غلطه مفکوره درلوده، هغه غوښتل حالات داسې جوړ کړي چې سیمه ییز ځواکونه سره په خپلو منځو کې وجنګول شي . عراقیان د اسرائیلو سره د هر ډول اور بند د مفکورې مخالف وو ، او د دوی دغې دښمنۍ د سوریې له پاره هم ګرانه کړه اور بند ته ورنژدې شي . نو د ایران په ورانکاریو د عراقي کردانو لږکي را ولمسول شول څو پاملرنه بلې خوا ته واړوي . د ۱۹۷٤ کال په مارچ کې د کردانو داړودوړ اور بیا هل شو ، د عراق حکومت دلته مشغول شو او په دمشق باندې زور کم شو . دوه میاشتې وروسته د سوریې د اور بند موافقه لاس لیک شوه .

په ۱۹۷٤ کال کې د مصر او شوروي اتحاد په اړیکو کې څه ښه والی را څرګند شو . د مصر د بهرنیو چارو وزیر اسمعیل فهمي مسکو ته دوه سفرونه وکړل ، لومړي سفر په اکتوبر کې وشو ، په ۱۹۷٥ کال کې یو شمیر عربي پایتختونو ته لکه قاهره ، دمشق او بغداد ته د برژنف د سفر په ترتیباتو موافقه وشوه . خو چې بیا فهمي په دسمبر کې مسکو ته لاړ ، اعلان وشو چې هغه سفر لغوه شو . که څه هم داسې ووېل شول چې سفر د برژنف د ناروغۍ له امله لغوه شوی او نه د کوم سپکاوي په نیت ، اسمعیل فهمي او د روس د جنګ وزیر جنرال ګامسي دواړه د برژنف لیدو ته د هغه د خوب کوټې ته ورغلل . دوی یوازې پنځه دقیقې د هغه سره خبرو کولو ته پرېښودل شول ، او باوري راغئ چې د شوروي د مشر ناروغي رښتیا وه .

✻ ✻ ✻

د ۱۹۷٤ کال مني د ملګرو ملتو عمومي غونډې ته د فلسطین د آزادۍ

بښوونکي سازمان د مشر یاسر عرفات د ناڅاپي راتللو ننداره وکړه . په دې پرمختګ کې د روسانو له پاره یو څه ارامي وه ، او البته دوی ډېرې زیاتې ارامۍ ته ضرورت درلود . تردې وخته پورې دوی فلسطینیانو ته دومره پاملرنه کړې نه وه ، خو په ۱۹۷٤ کال کې د فلسطین غورځنګ په ډېره ښه توګه ځان د هغو ضربو وروسته را جوړ کړ چې د ۱۹۷۰ کال په سپتمبر کې د پاچا حسین د پوځونو له خوا ځپل شوی ؤ . تر پخوا زیات ورځ په ورځ د فلسطین د آزادۍ ښوونکي ټولنې سره د یو بل عربي دولت د زړې (تحم) په توګه سلوک کېده ، او نه یواځې دعربانو له خوا ، د فلسطین مشرانو هڅه‌کوله په هغو بدګومانیو بریالي شي چې عربي زړو رژیمونو او لویدیځو دولتونو پردوي لرل ، او دوی ځانونه ډېر نرم او د سیاسي لارو چارو د موندلو پلویان ښودل . ځینو په ځرګنده توګه د فلسطیني او اسرائیلي دولتونو خبرې کولې څو دواړه څنګ په څنګ په سوله کې ژوند وکړي . دوی په کراره کراره دا سبق زده کړ چې نړیوال ملاتړ خامخا د یو عادلانه او رواحق او هدف پرخوا نه دی چې دوي ورته کار کوي ، او دوی خپل تر ټولو لوي ملاتړ کوونکی شوروي اتحاد ولید .

د شورویانو د پاره د فلسطین غورځنګ یو څه رښتیني ګټې راوړاي شوې . دا په ډېره ښه او اسانه توګه په یوکوکي بم بدلیدی شو چې په سیمه کې د امریکې د سولې راتلونکی رنګ کړي . نه امریکې او نه اسرائیلو په خپلو پلانونو کې د فلسطینیانو د پاره ځای درلود . د هغوی په هکله به د مهاجرو په توګه خبرې کیدې ، خو هیچا د دوي په ټینګه دا ملاتړ نه کاوه چې خپل دولت دې ولري . برسیره پردې تر هغه ځایه چې د دوی ټولنیزې او اقتصادي چارې د پاملرنې وې ، د فلسطین انقلاب اوس په داسې یوه ژبه خبرې کول پیل کړي ؤ چې مسکو ته د پوهیدو وړوه ، دوی ځانونه داسې بلل چې هر څه تري اخیستل شوي دي ، دا یو داسې شی ؤ چې په عربي نړۍ کې یې د راپورته کیدنې په نمونه باندې د پاملرنې وړ اغیزه درلودله ، دلته د ډېرو بې وزلو او ډېرو سرمایه لرونکو ترمنځ لوی واټن ؤ . او د ځینو نورو قوتونو په پرتله چې په سیمه کې تري شوروي ملاتړ کاوه ، فلسطینیان د اقتصادي نظره یوه پانګه بلل کیدای شوه . دوی کله هم د پولادو فابریکې ، بندونه او د آواز نه زیاتې چټکې الوتکې نه غوښتلې ، بلکې سپکې وسلې ، ماینونه او یو څه د ټانک ضد میزایل یې په کار وو . د فلسطینیانو نه ملاتړ کولو روسان په سیمه‌کې بیرته د ۱۹۷۲ کال نه وړاندې حالت ته نه شو راوړاي ، خودې لږ تر لږه دوی ته د ویټو یو حق

ترلاسه کولای شو چې هلته څه تیریږي .

✱ ✱ ✱

هیڅ شي هم د مصر روس د اړیکو د زیاتې خرابوالي مخنیوی نه شو کولای . د ۱۹۷۳ کال نه وروسته د سادات د ستراتیژۍ دویم پړاو په پای ته رسید وو ، او د دې مطلب دا ؤ چې نړۍ ته وښیي ، تر هغه ځایه چې د ده زور رسیده ، روسانو نور په منځني ختیځ کې هیڅ رول نه درلـود . د ۱۹۷٦ کال د می په ٥ مه ، هغه د مصر پارلمان تـه وویل چې ده د مصر او شوروي هغه تړون لغوه کړی دی چې ده او پوډګورني څلور کاله وړاندې لاس لیک کړی ؤ .

ممکې له دینه چې سادات دا قدم پورته کړ ، داسې ګومان کیده چې دی به خامخا د تړون په هکله څه وکړي ، ده ته دري لارې پرانیتې وې : هغه کولای شو د یو وخت له پاره د تړون د لغوه کولو او ځنډولو ګواښ وکړي یا یې سمدلاسه لغوه کړي . هغه دا دریمه او سخته لاره ونیوله . د دې کار د پاره بنایی ده ځیني دلیلونه درلودل . د علي صبري کار د سادات پـه ذهن باندې ګلکه اغیزه کړې وه ، هغه اوس هم دا ګومان کاوه چې په قاهره کې د شوروي سفیر د علي - صبري د ډلې سره پـه تماس کې دی ، تر هغې چې بیخي فیصله شوه . د ده د حرکت وخت هم تاکل شوی ؤ او د ده پـه فکر د منځنـي ختیځ لانجه د یو آواري په لور روانه وه ، خو په دې جریان کې روسانو د وړاندې کولو د پاره څه نه درلودل . دوی د جنګ د لارې د لانجې پـه اوارولو کې ډیره مرستـه کولای شوه ، خو اوس رئیس د سولې وخت راتلونکی لیـد . دا بـه زیات امکان لري داسې وخت وي په سیمه کې به لوي سیاسي او اقتصادي قدرت د هغـه چا په لاس کې لوییږي چې د امریکې متحدین او ملګري وي . هغه په دې خبره بنه پوهیده چې څومره دی د روس خواستوي او ترې نه لیري کیږي هماغومره دی د امریکې خوا ته نـږدې کیدې شي . لکـه هغـه چې د ابراهیم ریبیکوف په مشرۍ کې د امریکایي سناتـورانـو یـوې میلمنې ډلې تـه وویل : «ما ځان ثابت کړی دی» .

ګومان نه کوم روسان به د تړون پـه لغوه کولـو سره اریان شوي وو - ډیرې نښې لیدل کیدلې چې دغسې یو کار کیدونکی ښکارید - خو دوی اریان شول . هغـوی داسې احساس وکـړ چې د یوې دسیسې ښکار شول . دوی دا منلـه ، کیدې شي چې سهوې یې کـړې وې ، خپلې ځیني پانې یې غلطې لـوبولې وي ، خو ، لکـه دوی چې ولیـدل ، یواځې یـوه دسیسه چې لـوي قدرتونـه او عربي

محافظه کار ځواکونه پکښې برخه لري دومره لوي کار کولی شي .

✲ ✲ ✲

د ترون د لغوه کیدلو نه دوه ورځې وروسته د شوروي سفیر د رئیس سادات سره د یوې مرکې کولو غوښتنه وکړه . رئیس وزګارنه ؤ ، ده بیا د جمهور رئیس مرستیال حسني مبارک سره وکتل ، چې دی یې د عبدین د مانۍ په یوه سالون کې ومانه . سفیر وویل چې د شوروي د حکومت له خوا یې جمهور رئیس ته یو پیغام راوړی دی ، او یو پاکټ یې پرمیز کیښود . دواړو ځوشیبې په بیلا بیلو موضوعګانو خبرې وکړې ، او کله چې سفیر پاڅیدو ته ځان تیار کړ حسني مبارک تري پوښتنه وکړه چې په پاکټ کې څه شی دی . هغه تـه وویل شول چې دا د شوروي د حکومت یو پیغام دی . مرستیال جمهور رئیس وویل : 'زما په فکر ښه به داوي چې د بهرنیو چارو وزارت تـه یې ورکـړي' . بیا سفیر وزارت ته ورغئ ، هلته یې د تشریفاتـو رئیس ولیـد او پاکټ یې ورتـه ورکړ . د بهرنیو چارو وزیر محمود ریاض چې په هغه ماسپښین لیک ولیـد تصمیم یې ونیو لیک د تسلیمیدلو وړنه دی او باید ژر بیرته د شوروي سفارت ته مسترد شي . نو بیا د تشریفاتو رئیس د سفیر سره په ټیلفون خـبرې وکـړې ، او ورتـه وې ویل،لیک درته بیرته درولیږل شو . سفیر.وویل نهشيکولای لیک بیرته واخلي ، ماته دا هدایت را کړل شوی ؤ چې لیک تاسې تـه وسپارم ، او دا کار مې کړی دی . بیا اسمعیل فهمي وزارت ته هدایت وکړ چې لیک تسلیم نه کړي ، او خامخا باید بیرته سفارت ته لاړ شي ـ البته سفیر بیا د لیک د اخیستلو نه انکار وکړ .

په دا بله ورځ د قاهرې پـه اخباروـنو کې خپره شوه چې د مصر حکومت د شوروي د حکومت له خوا یو رالیږل شوی لیک بیرته مسترد کړی دی . بیا سفیر د بهرنیو چارو وزارت ته را وغوښتل شو او ورته د لیک د بیرته اخیستلو وویل شو . هغه وویل : 'زه څنګه کولای شم هغه لیک بیرته واخلم چې ستاسې د اخبارو له قوله تاسې د هغې د تسلیمۍ نه پـرون انکار کړی دی' . بیا وزارت هغه لیک په پوسته کې سفارت ته ولیږه د شوروي سفارت لیک بیرته د وزارت په پته را واستاوه . تر هغه ځایه چې ماته معلومات دي لیک اوس هم د وزارت او سفارت ترمنځ په پوسته کې ځي راځي .

دا لیک په ډیره سخته لهجه لیکل شوی ؤ . پـه دې کې پـه رئیس سادات تور لګول شوی ؤ چې ده یو اړخیز قدم پورته کړ او د دې له پاره د ده د ښنلو هیڅ دلیل نشته . په لیک کې ویل شوي وو چې دا د مصر د بهرني سیاست د لورې

د کړیدو نتیجه ده او د شوروي اتحاد سره د دوستۍ او همکارۍ هغو ښو اړیکو ته یوګوابښ دی چې په دې وروستیو کلونو کې یې پرمختګ کړی ؤ. په لیک کې په ځینو سیاستمدارانو او اخبارونو هم بد ویل شوي ؤ چې د شوروي پرضد یې یو ناروا کمپاین روان کړی دی، په دې هڅه کې دي څو ټول هغه شیان بد وښیي چې شوروي اتحاد د مصر د خلکو د پاره کړي دي، او خلکو ته داسې مفکوره ورکړي چې د ۱۹۷۱ کال تړون د مصر پر خلکو په زور تپل شوی ؤ. رئیس سادات خپله پارلمان ته ویلي ؤ چې دا تړون یې د راتلونکو نسلونو دګټې له پاره لاس لیک کړی دی.

په لیک کې د تړونونو د ژمنونه د مصر د اوږو خالي کولو د اقدام غندنه شوې وه، د دې ټکي نه د دوي مطلب دا ؤ چې مصر د عربي نیول شویو ځمکو د آزادولو د مبارزې نه لاس اخیستی دی. د تړون مطابق باید د مصر او شوروي اتحاد ترمنځ په پرله پسې توګه مشورې وشي، خو 'د دې پرځای د مصر مشران په شوروي اتحاد تل تورونه لګوي، په دې پلمه د ځان له پاره لاره پیدا کوي ترڅو د تیري کونکو سره نږدې شي چې د دوي ملاتړ کوي، آن تردې اندازې وراندې ځي چې داسې څرګنده کړي ګواکې شوروي غوښتل د ۱۹۷۳ کال په جنګ کې عربان ماتې وخوري، او له همدې امله دوي مصر ته پوره مرسته ورنه کړه'. دا په ښکاره د شوروي اتحاد نه په الوتکو کې د لویې پیمانې مرستو له راوړلو نه سترګې پټول دي، او د دې تر څنګه د ډیرو نورو شیانو نه. ربښتیا نه ده، چې ویل شوي شوروي اتحادګوندې له مصر نه داسې غوښتنې درلودې چې مصر نه شوي پوره کولای، د دې پر خلاف شوروي اتحاد د مصر د پور د بیرته ورکولو د وخت د بدلون په هکله د مصر غوښتنه ومنله. په لیک کې داسې څرګنده شوې وه چې 'نړیوال عامه ذهنیت، د شوروي اتحاد پرضد د مصر د مشرانو د عمل په غند نه کې په حقه دی، دا عمل د مصر د خلکو پرضد او د عربي هیوادونو په ضرر دی'.

✱ ✱ ✱

چاود لا تر پایه نه ؤ رسیدلی. سیاسي اړیکې لا ژوندۍ وې. د ۱۹۷۶ کال په نومبر کې د بهرنیو چارو دوه وزیرانو اسمعیل فهمي او اندري ګرومیکو په صوفیه کې سره وکتل، خو د دوی خبرې زیاتې د یو بل په غند نه وشوې، فهمي ګیله کوله چې د وسلو او پرزو د رالیږلو کار ډیر سست او ناوخته ؤ، او ګرومیکو ګیله کوله چې شوروي اتحاد د هر څه نه بهر وساتل شو. هغه

وویل چې ترڅو ن باید ژوندی شي ، بیا به په نورو مسئلو خبرې کوو .

زما په گومان روسانو غوښتل ټول شیان د یو څه وخت لـه پاره پر خپل ځای پاتې شي . دوی به ځانځا د هغو نا اتکل شویو خطرونو نه خبر وو چې پـه منځني ختیځ کې یې د امریکایې سولې د راوړلو سره تړلي وو . د آواري لـه پاره د لارې د لټولو کار د ستونځو سره مخامخ کیدونکی ؤ ، او سره له دې چې د تیلو پانګې په نژدې راتلونکې کې د انقلاب امکانات کم کړي وو . په اوږده موده کې ټولنیزو ستونځو او تـوپیرونـو چې ورځ پـه ورځ زیاتیـدونکي وو ، حالات د چاودیدو په لور روان کړي وو . نو د دوي لـه پاره ښه کار دا ؤ چې کـرار آرام کیني ، خپل سپکاوی وزغمي ، او انتظار وباسي امریکایان او ملګري یې هم د مخنیوی ناوړه ، خطاوې وکړي .

خو شوروریان آن چې د چوپتیا وقار نه هم منکر وو . پـه ۱۹۷۷ کال کې رئیس سادات د مصر په مجله کې د خپلو خاطراتو په خپرونه پیل وکړ ، او عملاً یې ټول هغه څه را ښکاره کړل چې د روسانو سره د اړیکو پورې تـړلي وو . دا یو داسې شی ؤ چې هیریدلی نه شو . د فبروري پـه ۱۹ مه پراودا 'د انور سادات خاطرې د مصر ـ شوروي د اړیکو یوه چاودنه ده' تر عنوان لانـدې یوه اوږده سر مقاله خپره کړه . دې کې خاطرې 'په دروغو تورونو او غلطیو ولاړې بلل شوې وې . د منځني ختیځ د آواري په هکله د شوروي پـه پالیسیو دروغ ویل شوي وو . د شوروي او مصر په څو کلنه اوږده دوستۍ او همکارۍ باندې تور لګول شوی ؤ . د مصر او د مصر د خلکو د حیاتي مسئلو په وړاندې د شوروي اتحاد په دریځ باندې بیځایـه تومتـونـه ویل شوي وو . د مصر د خلکـو تاریخي مبارزې ته چې د رئیس ناصر په ژونـد او د هغـه لـه مرګـه وروستـه یې د خپل استقلال ، خپلواکۍ او د نوې ټولنې د جوړولو په اصولو کړې ده ، غلطه ویل شوې ده . د انور سادات خاطرې په هره مسئله کې چې لیکوال راپورتـه کـړې ده غلط معلوماتـو نـه وړانـدې کـړې دي . دا سیاسي خاطـرې نـه بلکې سیاسي سپکاوی دی' .

د پراودا مضمون په کراتو کراتو هغه څه بیان کـړي دي ، چې روسانـو څه کړې ، مصر ته یې څومره مرستې ورکړې دي ، پـه تیره بیا د ۱۹۶۷ کال د جنګ نه وروسته د مصر د بیا جوړولو له پاره . په دې کې د سادات د خپلې

بیانیې نه هغه متنه را اخیستل شوې وه چې ده د شوروي اتحاد د کار او مرستو نه کړې وه ، د ۱۹۷۳ کال په جنګ کی د هوا له لارې د مرستو د را رسولو او د مصر ـ شوروي د تړون نه د هغه تود ملاتړ . "له دی امله چی دی د خپل قدرت په څرګندولو کی تل د مبالغې نه کار اخلې هغه دومره وړاندې ځي چې د مصر غښتلی او بې ساري مشر جمال عبدالناصر باندې هم داغونه پردي . دی د ناصر د جمهوري ریاست په زمانه کی د مصر او شوروي د اړیکو سپکاوی کوي ، په داسې حال کی چی رښتیا هماغه وخت یو په بل د باور په روحیه دوه اړخیزه دوستي جوړه شوه .

مضمون را لندوي چې "دروغ اوتومت ، که هر څومره زیات تکرار شي بیا هم د عربو د ذهنونو نه د شوروي د پالیسۍ رښتینتوب نه شي ایستلاي ، هغه چی په نه بدلیدونکې توګه د عربو د آزادۍ غوښتلو او خپلواکۍ د مبارزې او په منځني ختیځ کی د یو رښتیني عادلانه او پوره آواري د را وړلو ملاتړ کوي . د مصر سره د دوستۍ د اړیکو پرمختګ ، د نورو عربي هیوادونو تر څنګه ، د دې سیاست څخه نه جلا کیدونکې برخه ده . البته دا دوه اړخیزتوب ته ضرورت لري .

خو آن چې دغه تریخ سوال و ځواب د کیسې پای نه ؤ . د جون په سر کی اسمعیل فهمي مسکو ته لاړ او د برژنف سره یې ولیدل ، هغه ورته وویل چې دی غواړي دوه شیان باید ډیر روښانه کړي . لومړی ، زما خو ښه ده چې د مصر ـ شوروي په اړیکو کی یوه نوې پاڼه واړو . تیر شوي تیر شول ، خو دا د مصریانو پورې اړه لري ، نه د روسانو پورې ، چې لومړی قدم پورته کړي . او کله چې نوې پاڼه واړوله شي ، دی (برژنف) به په ډیر غور سره پرمختګ ته ګوري . دویم ، مصریان باید په دې پوي شي هغه څه چې دوی وکړل بالکل نامناسب او د دولتونو ترمنځ د دوستۍ د اصولو او حدودونه وتلي وو . که مصر ، یا د نړۍ هر بل یو هیواد ، داسی فکر وکړي چې د شوروي اتحاد سره د سپکاوي سلوک وکړي ، او بیا داسی انتظار وباسي چی شورویان دې دوی ته په خاپوړو راشي ، دا به په حقیقت کی ډیره لویه خطاوي . د مصر سلوک خامخا هر ځای کی ضروري ورکړځونې درلودلې دي . برژنف وویل : "مونږ د ۱۲۰ حکومتونو سره معاملې لرو ، او له نیمایي نه زیاتو سره یې مرستې کوو . که د دوی څښې کوم هیواد داسې فکر وکړي چې د مصر د تعامل له

امله ، دوی هره ورځ پر مونږ د کنځلو امبار راغورځولی شي ، په یو اړخیزه توګه زمونږ سره تړونونه لغوه کولای شي ، او زمونږ د پوروونو د بیرته راکولو نه سر غړولی شي ، نو د شوروي اتحاد تول وقار او واک به خراب شي ، مونږ هیڅکله داسی یو کار ته اجازه نه ورکوو . نو زه چی درته څه ویلی شم دادي چی که تاسې له نوې نه پیل کول غواړئ مونږ تیاریو ، خو مونږ به تاسی څارو . برژنف زیاته کړه چی د دوی د هیوادونو ترمنځ اړیکو کی به هر ډول پرمختګ په کراره کیږي ، ځکه د مصر سره لانجه اوس د مرکزي کمیټې د لاس او واک نه وتلې ده . دا اوس د ګوند کدرونو ته ورغلې ده .

د ناصر د "دامه کوڼ" دویمه مشوره اوس په چټکس باندې کیناستلو ته را روانه وه .

خیرنه او اټکل

په ۱۹۵۵ کال کی د شوروي لوی برید پیل شو، اوس په ۱۹۷۵ کال کې یې زور اوبه ؤ. د شلو کالو په موده‌کی یې خپل بریالیتوبونه او ناکامی ولیدلې، داسی وختونه هم ؤ، هغه چا چې د دوی هر کلی کاوه، دوی یې ډیر بریالي بلل، او هغوي چې ورسره وران وو، ډیر وارخطاء ښکاریدل، خو اوس دوه نظریې نه وی - برید د پوره ناکامۍ سره مخامخ شوی ؤ. کله چې هنري کیسینجر د یواځني منځګړي په توګه د منځني ختیځ د هیوادونو د اهدافو د معلومولو په هکله خپل ماموریت سرته ورساوه، د دی هیوادونو او شوروي اتحاد سره د دوي د اړیکو یو فصل پوره شو او یو نوی فصل پرانیستل شو.

د دې ننداري ورماتې د پاره ډیر علتونه وو. په لومړي سر کی، د برید نه وړاندې د یوې خوا زوراو امکانات هم نه ؤ سنجول شوي، نه عربو په دې کی څه خیړنه کړې وه، او نه روسانو. په عمومي ډول سړي ویلای شي چې د ۱۹۴۵ کال نه وروسته د منځني ختیځ د پاره دوه سیاسي پلانونه را ووتل، چې د برتانوي او فرانسوي زاړه استعماري تسلط تر پای ته رسیدو وروسته په سیمه کی د هغوي د ځاي د نیولو له پاره سره په سیالۍ کی وو. په یوه خوا کې هغه پلان ؤ چې امریکایانو جوړ کړی ؤ، د منځني ختیځ د پاره یوه نقشه جوړه شوی وه چې‌دا سیمه داسی تر خپل تسلط لاندې راولي څو د امریکایانو د سوړ جنګ ستراتیژي دلته هماغسې په کار واچوله شي لکه ناټو چې داروپا ضرورتونه او سیټو او نور دوه اړخیز تړونو نه د اسیا ضرورتونه پوره کوي. دا نقشه ییخي په جغرافیوي بنسټونو جوړه وه، د سیمې ټول هیوادونه باید تردې نقشې لاندې راغلي واي، یواځې له دې امله چې په دې سیمه کی پراته وو، بیله دې چې د روس په وړاندې، د امریکی په هکله او یا یو د بل په مقابل کی د هغوی احساس په نظر کی ونیول شي. په واشنګټن کی د دې پلان جوړونکو منځني ختیځ ته په راتلونکې کی د روس د پراختیایي سیاست ضد یو سنګر په توګه کتل، چې پکې عربان، ترکیه، ایران او آن اسرائیل اوږه په اوږه ولاړ وو.

په بله خوا کې عربي نظام وُ . دې غورځنګ ، چې د ناصر غونډې ناسیونالیستانو له خوا یې ملاتړ کېده ، د امریکایانو د پلانونو مخالفت کاوه ، په جغرافیوي بنسټونو ولاړ او د سیمې د خلکو د تاریخي ربښتینو او اصیلو ګټو د لاس ته راوړلو د پاره جوړ وُ . د دغه عربي نظام دښمن اسرائیل وُ ؛ شوروي اتحاد نه وُ . د ۱۹٤٥ کال نه را وروسته ټوله شخړه په منځني ختیځ کې د لویدیځ له خوا جوړ شوي ملاتړ کېدونکي سیستم او د عربي نظام ترمنځ لانجه بلل کېدي شي .

ملي مشرانو ټولو اتحادونو او تړونونو ته شا اړوله ، هغه چې د دوي په فکر په نوې جامه کې هماغه زوړ استعمار وُ ، خو په دې پوي شول چې دوی نشي کولاي په یواځې ځان په خپلو پښو ودریږي . دوي متحدینو ته اړ وو ، او هغه طبیعي لوری چې دوي ورته سترګې اړولاي شوي شوروي اتحاد وُ . دا له دې امله نه چې ګوندې شوروي اتحاد د سیمې په استعماري تاریخ کې پاک وُ ، خو د دې له پاره چې یو نوی آزاد شوی نظام یو څه اعتبار او حیثیت ترلاسه کړي ، باید پیاوړی او قوي وي . د دی مطلب دا وُ چې د وسلو د لاس ته را وړلو بله لاره پیدا کړي ترڅو د بدنیتۍ او بدو شرایطو سره د لویدیځ د وسلو د تیارولو د انحصاري منبع ځای ونیسي ، او دا نوې منبع یواځې شوروي اتحاد کېدي شو .

نو عربان شوروي اتحاد ته د وسلو له پاره وروګرځېدل ، او شوروي اتحاد د وسلو د تیارولو سره موافقه وکړه . د دې پرمختګ سملاسي اغیزې به خامخا په مسکو کې څرګندې وې . دې کار د شوروي اتحاد په جنوبي سرحداتو کې د دښمنۍ د دیوال د جوړولو کار وځنډاوه ، او په سیمه کې یې د لویدیځ د اغیزمنتوب اله، د بغداد تړون ، مات کړ . سره له دې چې شوروي اتحاد د عربو غوښتنو ته ناڅاپي چمتو والی وښود ، خو دوی دا کار د خپلې یوې روښانه اوږدې مودې له ستراتیژۍ پرته وکړ . دوی هغه فرصت را ونیو چې یې ورته ست وشو ، خو نه دوی دومره وخت درلود او نه ورتوب چې د خپل دغې کار نه یې په پراخه پیمانه ګټه پورته کړې وای .

✱ ✱ ✱

په حقیقت کې څنګه شوروي اتحاد هغه وخت خپل هدفونه ټاکلي شو ، کله چې دوی د عربو سره په نوې اندیوالۍ کې ورننوتل ؟ آیا داسې یو موقف یې غوښت څو د لویدیځ سره چې ووهلی شي ؟ په ۱۹٥۰ کلونو کې د روس ټول

افکار د امریکي سره په اړيکو کي راګیر وو . روسانو غوښتـل د لـويديځ سره خبري اتري وکولای شي، خو په همدي وخت‌کي د خپل رقيب نه ويريدل او په هغوي يې باور نه شو کولای . د شطرنج په هغه لويه لوبه‌کي چي دوی روانه کړي وه ، د تختي منځ اروپا نيولی ؤ ، او نور اصلي ځايونـه پـه آسيا کي وو ، خو منځني ختيځ هم د يو څو پياده ګانو ارزښت درلود . د امريکي سره د برابری د پاره دوی ډيري هلي ځلي کولې ، او ليواله وو چي نوره نړۍ دوی د امريکي د سياسي او پوځي يواځني برابر رقيب په توګه وپيژني . په منځني ختيځ کي به د لويديځ ځای نيول روسانو ته دومره شهرت ورنه کړي چي ګوندي د امريکي سره يې برابري ترلاسه کړې ده ؟

آيا د روسانو اصلي هدف دا ؤ چي سيمه کمونيسته کـړي ؟ کـه دا ؤ چي د منځني ختيځ زيرمي لاس تـه راولـي ؟ دا سيمـه تـل د روسانـو د پـراختيايي سياستونو او ګټوور بلل شوې ده ، او اوس ، چي د تيلو لويې زيرمي پکې را پيدا شوي دي او د نړۍ لويو سمندرونو ته لارې لري منځنـي ختيځ سره د روسانو علاقه د بل هر وخت نه زياته شوې وه .

خو د دغو احتمالي ممکنو هدفونو تر څنګه دلته د را رسيدو سره سم دوی ته شکونه او خطرونه هم را وړاندې شول . روسان په دې ښه خبر وو چي که څه هم عربانو په ډيره سخته د لويديځ د تسلط سره دلته مقابلـه وکـړه ، پـه هر شکل چي وي په بخوانۍ ښه يا په نوې ځيره ، خو دوی اوس هم د ژبې او کلتوري اړيکو له امله په لويديځ پوری تړلي دي . شوروي اتحاد يواځې د لويديځ ځای نيولی شي ، هغه هم په ډيره کمزورۍ سره . روسان په رښتيا سره په زړونو کي دا خيال نه شي زغلولای چي د منځني ختيځ خلک به په مينه په لنډه موده کي په خپله خـو ښه د کمونيزم رښتينوالی ومني . داسي وختونه وو چي يو مشر به د کمونيزم د منلو د پاره يوه ښه نمونه ښکاره شوه ، خو هلته به تل داسي څوروونکي خنډونه لکه ناسيونالیزم ، دين ، کلتور ، رواجونه اونور وو . ترهغه ځايه چي په سيمه کي اقتصادي او ستراتيژيکي لانجي نه وې ، دا بيا د دام او په دام کي د څوري نه زيات څه نه ؤ . روسان په دې پوهيـدل چي د منځني ختيځ د تيلو زيرمو ته هر رښتيني ګواښن ، لـويديځ تـه چي امريکايي پـه سر کي ده ، د جنګ ګواښن دی . رښتيا ده ، هغوي په سيمه‌کي د امريکا سره سيالۍ ته د وړاندې قدم اخيستلو اراده وکړه . خـو په همـدي وخت کي يـې غوښتـل د دوی دا سيالي د سياسي واقعيتونو ، د سوړ جنګ او يا د ديتانت تر کنترول لاندې وي . نو په دې ډول

شوروي اتحاد داره نه ښکاریده چي رښتیا دوی په منځني ختیځ کي څه کول غواړي . د دوی هیلي او غوښتني تـل د شکونـو او زړه نازړه کیدو له امله ستومانه شولې .

روسان د خپلو اهدافو پـه روښانـه کولـو کي پاتي راغلـل ، خو د دوی ناکامي تردې هم تیره شوه . البته ، نور لوي طاقتونه هم په خپلـو اړیکـو کي د هغو هیوادونـو سره چي اوس دریمه نړۍ بلله کیږي ، پـه لا زیاتـه انـدازه بې‌لاري شول . په عربي نړۍ او د افریقا په لویه وچه کي د برتانوي او فرانسوي استعمار مړګ ، او په جنوب ختیځه اسیا کي د امریکي ور ګډیدل هغه مثالونـه دي چي په ډیره ناپوهۍ او وحشیانه توګه يې د سیمې د خلکو د ملي اهدافو سره مقابله وکړه . روسانو هیڅکله هم په دې سویه د عمل کولو اراده نه ده کړې .

روسانو کله هم دا هڅه نه کوله چي د یو زاړه شي لګښت را ټینګه کړي او یا کوم شی په زور سره د پرمختګ نه پاتې کړي ، دوی غوښتل ځانونه د خلکو اوشرایطو سره برابر کړي چي هغوی ورته ضرورت لري . داسي ښکاریدل چي دوی د یوی لوئی تاریخي موقع په درشل کي ولاړ وو . خو دا فرصت يې بایلود . ولې ؟ دا هغه پوښتنه ده چي مونږ او دوی ورته خامخا باید ځواب پیدا کړو .

✻ ✻ ✻

په لوړې برخه کي ، لکه څنګه چي په دې کیسه کي څوځلي را یاده شوه ، روسان په عربي نړۍ کي د ناسیونالیزم په قوت او نفوذ پوی نـه شول . دوی په دې نه پوهیدل چي دا هیوادونه اوس هم د جوړیدو په پړاو کي وو ، اوس هم د امپریالیستي ځواکونو سره په کلکـه مبارزه بوخت وو چي پر دوي تحمیل شوي وو ، او لـه دې امله د ډیرو ټولنیزو مسئلـو د آواري لـه پاره چي شوروي اتحاد ورتـه د لوړیتوب حق ور کاوه ، د دوی د نظر سره پوره توپیر درلود . نه په دې باندې روسان رښتیا خوشاله وو چي ويې لیدل په عربي نـړۍ کي د خپلوا کۍ د غورځنګ ټول مشران د ټولنې د منځني پوړنه راپورته شوي دي ، او پـه حقیقت کي د ټولنې همدا پوړ ؤ چي په دغو غورځنګونو کي يې سرنوشت ټاکونکې رول درلود . دوی په دې ټکي نه پوهیدل چي د منځني پوړ دا مشران د خپلو لـویـدیځو سیالانـو سره خبرې او سوال و ځواب کـولای شي ، د هغوی سره چي دوی ډیر ګډ کلتوري او ژبني خصوصیات لري . دا چي ورسره په یو نظردي او که سخت ورسره مخالف دي . د لویدیځې اروپا ، شمالي افریقې او منځني ختیځ د پاره مدیترانیه هم د یو پول او هم د یو دیوال ارزښت

لري ، اوسنۍ ناندرۍ کيدي شي د يوې اوږدې او دايمي دوستۍ په لړ کې يو خنډ وګڼل شي .

بيانو د بهرنۍ نړۍ په وړاندې د شوروي اتحاد طبيعي مخالفت ؤ . ضروري وه چې په دوه بيلو بيلو طريقو او سويو خبرې او عمل وکړي، د نړيوال انقلاب د سنګر په حيث او د يو ستر طاقت په توګه . د انقلابونو د مورني هيواد د نمايندګانو په توګه شورويان د لږ قدرت خبرې کوي ، د کيوبا او مصر سره د برابرۍ په اندول . هغوي تل دا خبره تکراروي چې د برابرو خوا وو په توګه به پر مسئلو خبرې کوو . خو که يو دوست هيواد په خبرو کې د دوی سره مخالفت ښکاره کوي چې ګوندې روسان د يو ستر قدرت په بڼه سلوک کوي ، دوی پري نه خوشاليږي . دا د برابرۍ په سويه ده چې دوی مشوره ورکړي ، خو د يو ستر قدرت په بڼه دوي سيمه ييز طاقت ته لارښونه کوي چې څه بايد وکړي .

بل ښوئيدونکی اندي د شوروي د مؤسسو وچوالی او جامد حالت دی . کمونيست ګوند ښايي په خپلې مور روسيې باندې ژوره اغيزه کړې وي ، خومور روسيې هم په شوروي کمونيزم باندې بنسټيزه اغيزه درلودلې ده . ګوند او بيروکراسۍ په شوروي اتحاد کې د تزاريانو د بيروکراسۍ او ارتودوکس کليسا بيا را ژوندۍ کړې ده ، قدرت د مرکز نه راښکته ګوندي سيمه ييزو فعالينو ته ور خپريږي . خو په نويو آزادو شويو عربي هيوادونو کي معمولاً يوسړی وي - لکه يو سادات ، يو بومدين او يو اسد - چې د تصميم نيولو واک يې ټول په لاس کې وي . دا کسان د خپلو شوروي دوستانو نه هم د همدومره ژر پريکړو کولو طمع کوي لکه دوی چې يې په خپلو هيوادونو کې د کولو صلاحيت او واک لري ، او د دې پرځاي کله چې د چغيدونکی بيروکراسۍ سره مخامخ کيږي ، د غفلت له خو به راپيداريږي .

يواځې د شوروي بيروکراسي سسته نه ده ، بلکې د دولت په راس کې سړی هم د يو پوره جامد سکون نمايندګي کوي - د عراق صدام حسين ، چې دوی سره يې ډيرې معاملې درلودلې يو حل دا 'سايبيريايي ذهنيت' وباله . هر څومره چې په امريکايي نظام کې کمبودۍ دي ، لږ تر لږه بدلونونه پکې شته . فرض کړئ د دريمې نړۍ د يو هيواد د مشر ګوزاره له نکسن سره ترخه کيږي ، تل دا احتمال شته چې په راتلونکو دوه دري کالو کې په سپينه ماڼۍ کې يوه نوې څيره را پيدا شي ، خو که چيرې هغه د کريملين سره د خولې خوند بدکړي ،

برخلیک یې دلته د تـل د پاره مهرولاک شو . پـه سپینه مانۍ کې هره نوې څېره د تصمیم نیونکو د یوې نوې ډلې نه راوتلې وي چې د معاملو پـه نړۍ کې د لوړې درجې مغزو خاوندان وي ، د پوهنتونونو نه راغلي وي ، قانونپوهان وي او د نـورو مسلکي پوهـو او استعـدادونو لـرونکي وي . پـه داسې حال کې چې ناصر د ټـرومن ، ایزنهـاور ، کینیډې ، جانسن او نکسن سره د هغوی د قدرت په وختو کې معاملې درلودلې ، سادات د نکسن ، کیسینجر ، فورډ ، کارتر او وانس سره ، پـه دغو پنځـه ویشتو کلونـو کې دوی پـه مسکو کـې یواځې د خروسچف او برژنف سره سروکار درلود ، او هماغه یو ګرومیکو به یو کال او بل کال راتۍ او په هماغه یوه ژبه او تکراري یو ډول خبرو او کلیماتو به یې هماغه زاړه لکچرونه بیا بیا ورکول .

* * *

د شوروي اتحاد د کمونیست ګوند د شلم کانګرس پسې سملستي وروسته زمانه کې عربانو ځانونه د شوروي اتحاد سره نیغ په نیغه تماس کې وموندل ، دا وخت د ستالین استبدادي نظام د ده پسې کسانو لاس تـه ورغلی ؤ . د انقلابي مشرانو په سهو او غلطیو اعترافونه شوي وو . اوس په هیڅ ډول د لینن وارثانو د رښتینوالي د انحصار دعویٰ نه شوه کولای. په داسې حال کې چې دوی زیات وختو نه همداسې کوي . په ۱۹۵۵ کال کې شوروي اتحاد اوس لاهم د مارشال تیتو سره په جوال کې پریوتی ؤ . خو کله چې عربان د لویدیځ د غوښتنونـه تر پوزې راغلل او د نورو ملګرو په لټه کې شول ، د تیتـو غونـډې سرې ورتـه د شوروي د مشرانو پـه انـدازه د درناوي وړښکاره شو . دا یو بل سړی ؤ چې د سترو قدرتونو د پوځي سیالۍ په لوبه کې یې میدان تـه د را کښل کیـدو نه غاړه وغړوله ، هغـه نظام چې ده ورسره مخالفت کړی ؤ د وارسا تـړون ؤ ، دې کار دی د عـربو په سترګـو کې دومره لـوی ښکاره کړ لـکه نهرو چـې د سیټو د تـړون غړیتوب نـه ؤ منلی او ناصر چې د بغداد تړون ردکړی ؤ .

بیا چین د یوګـوسلاویې ځای ونیـو او د شوروي نـه یاغي شو ، ګومان کیده چې عربان به د چین سره نانـدرۍ راپورتـه کړي ، عربانو د یو لوي ختیځ هیواد په توګه د چین ډیر درناوی کاوه ، هغه چې د لویدیځ پـه ورانـدې ټینګ ولاړ ؤ ، او د سیاسي او ټولنیز پرمختګ په کشتۍ کې سپـور ؤ . د پوهیدو وړ عربي کتبې نه ښکاریدې چې د چین سره دې پرې نانـدرۍ وولي . نـه بیا وروسته د چکوسلواکیې د نیولو نه عربو ته څه ګټه رسیدله ـ دا هغه پیښه وه چې عربان

يې ملاتړ ته راوبلل شول ، خو دې پېښې رښتيا په عربانو ډېره بده اغيزه وکړه . که دوی داسې احساس کوله چې سور پوځ او ملکري پوځونه يې بايد د داسې يو هيواد ځېلوته ولېږل شي چې هلته کمونيست حکومت د چارو واکې په لاس کې لري ، دا به ورانديې داسې مفهوم افاده کړي چې کمونيستي نظام نه يوازې دا چې د تيرو تنو او خطا وو نه ډک دی ، بلکې بنايي په ځينو برخو کې په بنسټيزه توګه په غلطه وي . دې کار دا نظريه پوره پياوړې کړه چې روسان او امريکايان دواړه په برابره سويه په دې غلطو مفکورو ټينګار کوي چې د کمونيزم او سرمايه دارۍ لارې د نړۍ د نورو خلکو په ورانديې پرانيتې دي . د دې دواړو نه بنه نظامونه خامخا شته .

✱ ✱ ✱

شوروي اتحاد ډېر ځلې په اريانونکي توګه د نړۍ په نورو برخو کې د قدرت په رښتينوالي باندې خپله پوره ناپوهي څرګنده کړه . ځکه دوی خپل ځانونه د تاريخ د رښتيني ترجمانۍ يوازېنې ساتونکي بولي ، روسانو تل دا هڅه کړې ده هر څيرې پيښې د خپلو تجربو په رڼا کې وګوري . د عربو ـ اسرائيلو په لانجه به چې کله ورسره خبرې کيدلې دوی به خامخا دا د برسټ ليټوفسک د تړون او د جرمني د جلاکيدو سره ورته بلله ، په حقيقت کې دې دواړو بالکل توپير درلود . ډېر وخت وروسته يې په دې سر خلاص شو چې دا لانجه د امريکايانو د لوی پلان يوه برخه ده ، او دوي به تل د صهيونيزم پراختيايي عنصر بې اهميته او لږ بنود . دوی د اسرائيلو د مسئلې او په خپله خاوره کې د يهودانو د جنجال توپير نه شو کولای ، او دا دواړه يې يو ډول مسئلې بللې . هغوی به داسې استدلال کاوه ، کله چې د ټولنيز پرمختګ لازمي شرايط برابر شي ، او کله چې د کارګرانو د پوړ يووالی په رسميت وپيژندل شي ، نه يوازې دا چې په شوروي اتحاد کې به د يهودانو لانجه اواره شي، بلکې د يهودو او عربو کارګري اتحادېې به اوږه په اوږه د پرولیتاریايي يووالي له پاره ورانديې ولاړې شي . په ۱۹۶۶ کال کې کوسيګين د تاشکند د غونډې له امله چې د هند او پاکستان جنګ يې پای ته ورساوه ، تشويق شو ، ناصر ته يې پيشنهاد وکړ دی به د 'عربو ـ اسرائيلو د تاشکند، په هکله فکر وکړي ، او دغه بنوريدلې لانجه به آواره کړي . که داسې يوه غونډه شوې هم واي ، ده دا کار نه شو کولای ، دا غونډه به په تکراس کې واى ، نه په تاشکند کې ، ځکه يوازېنې خلک چې په پوهې سره يې دا دوه خلک سره را نژدې کولای شول امريکايان وو .

د سومالیې لانجه د شوروي اتحاد وروستۍ ناکامي ښيي چې د یو سترقدرت په توګه د لویو مسؤلیتونو سره دوی دلته د خپل مسؤلیت او برخې اخیستلو پر طبیعت باندې په پوهیدلو کې پاتې راغلل . د شوروي مشران په دې پوي نه شول چې کله سید باري ، یو پوځي سړی او سومالیه ، دوی ته د پوځي مرستو د پاره ورنژدې شو هغه خامخا یواځې یو هدف درلود - چې وسلې ترلاسه کړي ترڅو د سومالیې هغه ټنځه برخې چې د بیلو بیلو کسانو له خوا اداره کیدلې او سومالیه یې ویشلې وه ، بیرته سره را یو ځای کړي . سید باري په خپل استدلال په چنو وهلو کې سومالیه «علمي سوسیالیزم» ته وقف وبلله ، په حکومتي رسمي نشان کې یې لور او څټک ورځای کړل ، او د شوروي مشاورینو د راوستلو غوښتنه یې وکړه چې په کارونو کې د سومالیې خلکو ته لاره وښيي. روسانو یوځل بیا دا فکر وکړ چې د یو ځوان هیواد تر اغیزې لاندې راوړلو دپاره دوی دخپلې خوښې لاره ونیسي - وسلې او صنعت - د دوی پرمخ پرانیزي ، او د پخوا په څیر یې یو ځل بیا د بیرا کانو غوندې تلوار وکړه ، د سومالیې ګاونډیان او لویدیځ هیوادونه یې په دې ډول سخت راوپارول . دا ځلې که څه هم دوی نه غوښتل د مصر په څیر سهوې وکړي . دلته لوی بند نه ؤ ، د هغې نه ډیر کوچني شیان وو . د غوښې د پاکولو او د بلیوکې د اچولو فابریکه او دکبانو د پاکولو کښتۍ به د دغه هیواد شپنوته د کټې کولو صنعت راوړي او د صنعتي پرولتیاریا هستې به ورته جوړې کړي . شوروي به هم له دینه ګټه واخلي . خو دغه نوې صنعتي پرولیتاریا په شمیر کې د یو څو سوونه زیاته نه وه ، او د دغو کارګرانو ټوله ګټه د غوښې په بندو دبلیو کې د شوروي بازارته تلله . هغه ټول کبان چې دلته پاکیدل شوروي اتحاد ته وړل کیدل ، او داسې ویره وه چې د سومالیې ساحلي اوبه به ډیرې ژر له کبانو خالي شي .

بیا د سومالیې ګاونډي او رقیب هیواد حبشې د شوروي اتحاد نه د وسلو غوښتنه پیل کړه ، او دې کار دوي ته د ډیر زیات فعالیت احتمال او امانتیاوې په لاس ورکړي . نو شورویانو د خپل ملاتړ مخ دیخوا ته راواړاوه ، او د دوي لومړني انډیوال سومالیې ځان شړلی ولید . دا چې په دې وروستیو وختو کې د عرب لیګ غړی شوی ؤ ، د هغوی نه یې د مرستو غوښتنه وکړه . یو عربي هیئت هلته لاړ چې وګوري څه کولای شي . د دوی راپور داسی وښودله چې سید باري لګیا دی د روس نفوذ هلته له منځه وړي . د سومالیې د سوسیالیزم نه د «علمي» کلیمه لیرې کړل شوې ده، د سومالیې د حکومتي نشان نه لور او څټک

ایستل شوي دي او د شوروي متخصصین شړل شوي دي . د سومالیې لوي ګټه رسونکی دوست، شوروي اتحاد ، اوس د سومالیې په لومړی درجه دښمن بدل شوی دی . دومره په آسانۍ سره راغیځ ، او دومره ژړیی اوړې وځنډلې ، د شوروي نفوذ د نړۍ په یوه داسې برخه کی وُ چی د هغې سیمې په ځکله یې ډیره لېره پېژند ګلوي درلودله .

البته دا خبره رښتیا ده شوروي لـه سومالیې نه حبشې خوا ته اوښتلو سره د لنډې مودې څه ګټې ترلاسه کړي . په لومړي سر کی یې وکـولای شو ځان د قانونیت قهرمان وښيي ، او د موجودو سرحداتو تقدس خپله شوروي اتحاد ته ډیر ارزښت لري ، هماغسی چی اکثرو افریقایی هیوادونو تـه ارزښت لـري . دویم ، دوی وکولای شو د لویې پیمانې پوځي عملیات وکړي ، د افریقی په شاړه ځمکه کی یې د زیاتو لوژستیکي ستونځو سره سره په پوره بریالیتوب سرته ورسول ، هاغه چی امریکایانو نه شو کولای . خو شورویانو دا ټول پـه پوره بریالیتـوب سره تر سره کړل . دوی هغه هدفونه ترلاسه کړل چی په نظر کی یې درلودل ـ د حبشی د پـوځ نـه یو ښه اغیـزمـن پوځي قـوت جـوړول او د اوګادیـن نـه د سومالیایانو ایستل . دا هغه څه دي هغـو ټولـو خلکـو چی پـه افریقا کی یې د روسانو پرمختګ ته په ویره کتل او که په هیله ، باید په ډیر غور سره یې دې ته پاملرنه کړې وای .

د افریقا د ښکر نه پرته په نورو ټولو ځایونو کی شوروي اتحاد د جنجالونو سره مخامخ وُ ، دا ستونځي د زړو استعمار چیانو نه پاتې وې ، چی هوښیارو خلکو به ورسره ځان په جوال کی نه وای اچولای ، عراق او ایران ، عراق اوکویټ ، الجزایر او مراکش ، حبشه او کینیا نور هغه ځایونه دي چی بهرني قوتونه پکی باید په ډیر پام قدم واخلي ، د یوې یا بلې خوا د نیولو نه ډډه وکړي ، او که چی کومه خوانیسي داسی نه شي چی غلطه خوا ونیسي . دا یو داسی خطر دی چی هیڅکله هم شوروي اتحاد پـري تـر هغې پوی شوی نـه دی ترڅو چی یې وخت د لاسه نه دی وتلی .

✱ ✱ ✱

دا یواځی د حکومتونو په سویه په اړیکو کی نه ده چی شوروي اتحاد پکی په اریانونکي توګه سوړوالی ښودلی دی . تقریباً د دریمې نړۍ ټولـو نمایندګانو چی د شوروي اتحاد سره یې معاملې کړي دي داګرانه مُونـدلې چی د دوی سره رښتیني شخصي علایق ټینګ کړي ، د لاس لاندې مسئله بانـدې خـبرې کیـدي

شي ، خو بس همدومره . د دې نه زيات ، لفاظي او د شعارونو تبادله د خبرو او استدلال ځای نيسي . دا يواځې د دريمې نړۍ په هغو هيوادونو باندې د تطبيق ورنه وه چې په لوړه سويه خبرې کوي ، بلکې د ټيټې رتبې کسان هم چې د شوروي مامورينو ، بيروکراتانو ، کوندي مشرانو او سياستمدارانو سره مخامخ کيدل د همدې ډول جنجالونو سره لاس او ګريوان وو .

نو تراوسه په تر ۲۰۰,۰۰۰ نه زيات عربان ، زده کوونکي او مامورين ، وي چې يو وخت يې په شوروي اتحاد کې ژوند کړی وي ، او بنايي د ۱۲۰,۰۰۰ نه زياتو روسانو په خپله مسلکي سويه په عربي نړۍ کې وخت تير کړی وي . خو دوی بالکل سره ګډ شوی نه دي . هيڅ يوه عرب هم د يو روسي کورنه دی ليدلې ، او نه کوم روسي د يو عرب کور ليدلی دی . کيدي شي د يو روسي او يو عرب ترمنځ چې څنګ په څنګ يې کار کړی وي څه دوستي او ملګرتيا را پيدا شوي وي ، خو دا دوستي هيڅکله هم په يو شخصي نژديوالي او تماس نه ده بدله شوې . د يو بل سره د خبرو او تفاهم کولو ارزو بنايي را پيدا شوي وي ، خو د دې کار استعداد او وړتيا د نشت په اندازه ؤ .

په دې ارتباط يوه احصايه د زړه پورې ده . د هغو ۲۰۰,۰۰۰ عربونه چې په وسله والو پوځونو ، انجنيرۍ او نورو مسلکونو کې د روزنې ، يا د سوداګرۍ او نورو دوه اړخيزو موافقو د پاره شوروي اتحاد ته تللي وو ، د سلونه کمو به يې د روسي لجونو سره ودونه کړي وي ، په داسې حال کې چې د ۱۹۵۰ په وروستيو کلونو کې د ۱۵,۰۰۰ عربو ځني چې امريکې ته د زده کړې د پاره لاړل - ۷۰۰۰ يعنې نيمايي شمير هلکانو يې د امريکايي نجونو سره ودونه وکړل . او هغه عربان چې د روسي نجونو سره يې ودونه وکړل په ژوند کې له ډيرو ستونځو سره مخامخ شول . دا خبره د شوروي اتحاد د مقاماتو له خوا په پريمانه توګه څرګنده شوې وه چې د شوروي نجونو د مړونو هلته هرکلی نه کيږي .

شورويان په کلتوري تبادلاتو کې هم ناوړه تثبيت شول ، د عامه اړيکو په ټولو برخو کې بې مزې دي . د مثال په توګه داسې يو وخت ؤ چې د شوروي د فرهنګي چارو وزارت په قاهره کې د عديان سينما په اجاره ونيوله چې روسي فلمونه پکې وښيي . خو په هره ښودنه کې به په ټوله سينما کې د دوه درې کسانو نه زيات په تالار کې نه وو . دا د دې امله نه چې خلک کوندې د روسي ژبې يا خلکو سره دښمني لري (په عربانو کې يو شمير خلک ، بيا هم ، د امريکايي

فلمونو په خبرو باندې پوهیږی؟) ،خو دا د فلم په کیسه او موضوع . منځني ختیځ د نړۍ د کیسه ویونکو سیمو نه یوه سیمه ده ، د دې ځای د خلکو کیسې ډېرې خوښې دي . دوی ډېره مینه لري چې کیسې جوړې کړي او غوږ ورته ونیسي . په دې کې شک نشته ، د روس خلک هم داسي دي ، خو ، که داسی وي ، نو دا کمزوري باید مخامخ د نورې نړۍ خلکو ته ښکاره نه شي . د خروسچف غولدې یو دروند مشر به خپل اوریدونکي په کیسو خوشاله کړي ، خو روسي فلمونه د ساده‌ګۍ او بیراتوب نمونې دي ، ادبیات او ژبه یې د اوریدو نه ده . عربان د تولستوي او دوستوفسکي کتابونه په مینه لولي ، خو داسی شیان دوی ته وړاندې کیږي . په قاهره کې د شوروي په فرهنګي مرکز کې د لینن کلیات دومره ارزان په ۳۰ پیاسترو پلورل کیږي ، خو دا هغه څه نه دي چې عربان یې غواړي . همدارنګه د روس څخواني د بالت اثار ډېر اعلي دي ، خو نوي بالتونه ډېر بې خونده دي .

جنجال د هغه څه نه راپورته کیږي چې ما وختي ورته ګوته نیولې ـ هغه بیلا بیلې موضوعګانې چې شوروي مشران یې د عامه ذهنیت د پاره لري . دوی یې داسی ویني لکه یو شی چې د پوهنې او تبلیغاتو پواسطه قالب بندي شوی وي ، نه داسی یو شی چې خلک یې سیال وکړي ، غوږ ورته ونیسي او خوند تري واخلي . له دې امله دي چې دوی نه شي کولاي د نړۍ په نورو برخو کې عوامو ته څه نوې مفکوره ورکړي . داسی ویل کیږي چې د افریقې په هر نوي ازاد شوي هیواد کې مشران دوه شیانو ته فوري پاملرنه کوي ـ د تلویزون سټیشن (که رنګه وي ډېر ښه) او د بیرفابریکه . دا هغه وسایل دي چې د دې لارې دوی ځانونه عوامو ته ور رسولی شي . خو په دې دواړو کې روس ته په طمع کیدل هیڅ ګټه نه لري ، په داسی حال کې چې امریکا ، جرمني فرانسه او برتانیه دې شیانو ته‌په پوره خوشالۍ ځواب ورکولی شي . همداخبره د حکومت او رعیت ترمنځ د تفاهم کولو په برخه کې هم رښتیاده ـ د خبرونو رسولو مؤسسه .

زما خپله یوه تجربه په دې برخه کې د شوروي د کمزورۍ ثبوت دی . هغه وخت چې د ناصر د جنازې د پاره کوسیګین قاهرې ته راغئ ، زه د اطلاعاتو او کلتور وزیر ، او د ده د کوربه هیئت مشروم . دا هغه وخت ؤ چې امریکایانو په دې هکله ډېر غالمغال پیل کړی ؤ چې مصر د اور بند نه وروسته خپل یو شمیر راکټونه د سویز د کانال غاړې ته راوړي دي چې په کار یې واچوي .

د امریکایانو د خفګان راپورونه د مصر په اخبارونو کې راتلل ، او کوسیګین له دې امله په ما ملامتي اچوله . هغه په پوره خواشینۍ سره زمانه پوښتنه وکړه ، چې ولې مونږ دغو تورونو ته د خپرولو اجازه ورکوو ؟ مونږ د اسرائیلو په لاسو کې لوبېږو. خو ما د راپورونو د خپرولو د مخنیوي د نه کولو د پاره دلیل درلود زه په دې پوهیدم چې په عوامو کې لا تراوسه د اور بند په هکله باور نه دی پیدا شوی ، نه په مصر او نه په نوره عربي نړۍ کې . ما فکر کاوه چې که خلک واوري د اور بند د عملي کولو په هکله اوس هم ناندرۍ ویشتل کیږي ،کیدي شي په دې باندې به خلک څه ناڅه قانع شي . ما کوسیګین ته دا خبره وکړه ، خو هغه مې قانع نه شو کړای . د عربو عامه ذهنیت سم نه ؤ ، ټول راپورونه چې د بهرنه راتلل باید دلته تاو را تاو شوي وای .

✱ ✱ ✱

د دې ټولو ناکامیو او کوتاهیو سره سره له دې نه سرې سترګې نه شي پټولای چې د انقلاب نه را وروسته شوروي اتحاد د پوهنې او روزنې ، روغتیا د کارونو پیدا کولو ، تخنیک او صنعت ، علمي څېړنو او نورو برخو کې د پاملرنې وړ پرمختګ کړی دی . له بده مرغه دوی په دې نه دي بریالي شوي چې خپل دغه بریالیتوبونه په بهر نړۍ کې د پوهیدلو وړ په یوه بڼه وړاندې کړي . په حقیقت کې که د دوی دغه بریالیتوبونه د دوی پرضد په کاز اچول شوي دي .

د وسلو تیاروونکي په توګه د شوروي رول یوه خبره ده . د دوی رښتیا خپل هغه نفوذ ډیر خوښ شو چې د وسلو د تیارولو د یوې منبع په توګه یې ترلاسه کړ ، خو دوی نه غوښتل د دوی په دې ځانګړی رول دې د خلکو پاملرنه را ټوله شي . بیا هم په دې برخه کې د دوی کار تکنې ښکارید . د کلونو په اوږدو کې دوی عربي هیوادونو ته د ۲۵-۳۰ زرو پورې ټانکونه ، ۷-۸ زرو پورې پوځي الوتکې او ۱۵-۱۷ زرو پورې توپونه برابر کړي دي، د بل هیڅ ځای نه د دومره وسلو د ترلاسه کولو امکان نه ؤ . د عربو او اسرائیلو د اکتوبر په جنګ کې د دوي دواړو د دوو زرونه زیات ټانکونه له منځه لاړل . دا د دوه دري کالو په موده کې د ټولې اروپا د ټانکونو د تولید د اندازې سره برابر دي. په ۱۹۷۵ کال کې یو وخت داسې هم ؤ چې رئیس سادات د فرانسې سره د میراژ جنګي الوتکو د را نیولو یو لس کلن تړون باندې موافقه وکړه . دا د شورویانو سره د هغوی د متخصصینو د شړلو د لانجې نه وروسته وشوه . خو د دې ناندریو په یوه لنډه شان وقفه کې شورویانو مصر ته یو شمیر مګ ۲۳ الوتکې ورکړې ،

او په يوه مياشت کې له شوروي اتحاد نه دومره مک الوتکې مصر ته را ورسيدلې چې په دري کالو کې دومره ميراژ الوتکې له فرانسې نه رانغلې .

د دوی وروستي تخنيکي او صنعتي پرمختګ په منځني ختيځ کې د شوروي د دريځ د ښه کيدلو سره هيڅ مرسته ونه کړه . برعکس ، څنګه چې اکثره عربي حکومتونه د کمونيزم سره وران دي ، دوی اوس د نوي تخنيک ځار نه هم کوي ، په دې ډول دوی کولای شي خپل دښمنان په اسانۍ سره په قابو کې راولي . او له دی امله چې د شوروي اطلاعاتي خدمتونه ډير کمزوري دي ، دوی تراوسه هم په عربي نړۍ کې هيڅ اغيزه نه لري . يوی وروستۍ سروې چې په مصر کې څومره خلک بهرنۍ راډيوګانې اوري ، وښودله چې د مونت کارلو راډيو په لومړۍ درجه اوريدونکي لري ، بيا د امريکې غږ او بيا بي بي سي ده . چين تر ټولو ښکته دی ، څکه د دوی پروګرامونه ډير لري اوسم نه اوريدل کيږي ، خو د مسکو عربي خپرونه چې په يو ډير قوي ټرانسميټر سره په منځنۍ څپو خپريږي ، هم تر ټولو لږ اوريدونکي لري . د عراق ، ليبيا او اسرائيلو راډيوګانې تردې زيات اوريدونکي لري ، او دا ځکه چې د دوی پروګرامونه د اوريدونکو ذوق او خوښۍ ته لږه پاملرنه هم نه کوي ، لکه پراودا چې د خپلو لوستونکو د خوښۍ او ذوق هيڅ پروا نه ساتي . هيڅ ډول د ساعت تيرۍ موضوعګانې پکې نشته ، او عملاً ټول داسې شيان دي چې نورو ځايونو کې هغه خبرونه نشي بلل کيدي . تبصرې او پندونه پکې دي . چې دا دواړه په عربي نړۍ کې ډير لږ بازار لري .

✻ ✻ ✻

د عربي کمونيستانو په وړاندې د شوروي سياستونه ډير ګډ وډ وو ، او همدارنګه عربي کمونيست ګوندونه ډير بې نظمه او په زياتو عربي هيوادونو کې غير قانوني وو . په عراقي کابينه کې يو کمونيست ناست و ، خو هغه ښه په دې پوهيده چې رښتيني پريکړې له کابينې بهر کيږي او دی د دوی ملګری نه دی . په حقيقت کې يو کوچنی دليل شته چې په يو عربي هيواد کې ولې ځوانان هغو زړو او ځوانو شعارونو ته را کښښ کيږي چې په مسکو کې يې ګوري . د خبرې غلطي په دې کې ده ، هغه هيواد چې بايد د خپل راتلونکي نمايندګي وکړي ، لګيا دی د تيرې زمانې شعارونه تکراروي ، په داسې حال کې چې په اصطلاح مرتجع هيوادونه د نويو نظرياتو د اخيستلو ورمعلوميږي . د ځينو ځانګړو مراسمو او کليزونه پرته امريکايي مشران هيڅکله هم په خپلو بيانيو کې د واشنګتن

او جیفرسن د خولې مثالونه نه راوړي ، خو د شوروي هر مشر باید د لینن ، مارکس او انګلز د خبرونه اقتباس وکړي ترڅو خپل انقلابيتوب او اصلیت تثبیت کړي . د اروپايي کمونیزم د پرمختګ په هکله د اریانتیا خبره داده چې ډیر وخت یې په پوخوالي تیر شو او اوس یې هم په ربښتینوالي باور نه شي کیدی .

په عربي نړۍ کې هم اروپايي کمونیزم ته ورته د یو غورځنګ نښې او علامې په راتکیدو ښکاري . لکه څنګه چې لیدل شوي د لومړي نړیوال جنګ نه وروسته په عربي نړۍ کې کمونیزم تر درې بیلا بیلو پړاوو نو نه را تیر شو . لومړی د تیوریسنانو نسل راغئ ، دوی بالکل ونه شو کولای د خلکو سره وغږیدي شي ، نو دا ځکه ډیر ژر خر شول او په خپله مخه لاړل او د پولیسو له دوسیو نه یې پرته بل چیرې سر راپورته نه کړ . بیا هغه نسل را پیدا شو چې د دویم نړیوال جنګ تر پیل کیدو وړاندې کلونو کې په فعالیت لګیا ؤ . دا نسل هم تقریباً خلکو ته په رسیدلو کې د پوره ماتې سره مخامخ شو ، خو څه شی چې د دې نسل د ناکامۍ اصلي علت بلل شوی دا ؤ چې د دوی مشران ټول پردي او یهودان وو . د ۱۹۴۵ کال نه وروسته کمونیست نسل باندې تر لومړیو دوو نسلونو زیات شمیر کیدي شي ، خو دا هم رسمي فشارونو او داخلي بې اتفاقیو کمزوری کړ ، یواځې په یو یا دوو ځایونو کې پرې د یو قوت شمیر کیدي شو .

اوس د کمونیستانو څلورم نسل په راپورته کیدو دی ، د پخوانیو نسلونو څنې راوځې خو یو شمیر بیخي تازه او نوې څیرې هم پکې دي . د "نوي کین برسیره مائوستان ، تروسکستان او نور ـ دا هغه کسان دي چې په ملي مبارزه کې یې فعاله ونډه اخیستې ده ، او دوی ډیره روښانه ، شخصي پوهه لري چې دا مبارزه د څه د پاره ده . د اروپايي کمونیستانو غوندې دوی هم د خپل واک او استقلال د ساتلو اندیښنه کوي ، او دې ته تیار نه دي چې د مسکو اوچت هوښیارتوب ته غاړه کیږدي . د دغو نویو کمونیستانو نسل د فلسطینیانو په منځ کې هم لیدل کیږي ـ داسې سړي چې د خلکو په منځ کې د کارکولو زیاته تجربه لري او پوهیږي ، ځانګړي پوهه لري چې د دین او بورژوازانو د نفوذ سره په ټولنه کې څه ډول سلوک وکړي . داسې خلک په ربښتیا سره مسکو ته مشورې ورکوي ، او د شوروي مشرانو له خوا یې کیدي شي درناوی هم وشي، سره له دې چې د دوی د مستقل مزاج له امله ورسره مسکو دومره خوشاله هم نه وي . دوی په دې ښه خبر دي چې دغه نوی نسل د فرانسې ، هسپانيې او

ایټالیې د کمونیستو ګوندونو سره اړیکې لري ، ښایي ډیر نژدې اړیکې ، دا اړیکې لکه چې لیدل شوي دي ، په ځینو حالاتو کې د دواړو خواو ځوانیو رواجونو ته رسیږي .

دغه عربي کمونیستان اوس هم مسکو خپل مرکز بولي ـ دوی څه ناڅه منظمې غونډې کوي ، په کال کې دوه ځلې ، په هغو مؤسسو کې چې د شوروي اتحاد د کمونیست ګوند د مرکزي کمیټې پورې تړلې دي ـ خو دوی په منځني ختیځ کې هم د یو بل سره ګوري ، اکثره وختونه د ډیرو معمولي دلایلو له مخې د عربي نړۍ نه بهر په قبرس یا اتن کې سرهویني . داسې ګومان کیږي د دوی عمومي نظر دادی چې د انقلاب او ټولنیز پرمختګ د راوړلو د پاره باید د لنډو لارو د په کار اچولو نه ډډه وشي ، لکه د یو سړي پورې ټول شیان تړل ، که څه هم هر څومره افسانوي مشر وي . په کراره دې وي ، خو د خلکو غوښتنې دې په پوره باوري توګه تر سره شي .

کیدې شي داسې یو وخت راشي چې انفرادي کمونیستان او سیمه ییز کمونیست ګوندونه د خپلو هیوادونو په سیاسي ژوندې کې کمزور رول ولوبوي ، که څه هم زه ګومان نه کوم دوی به کله هم د مشرتوب رول په غاړه واخلي . زما په یاد دي ما دا خبره د عربي نړۍ یو ځواني مهم کمونیست شفیع احمد ته یو وخت وکړه ، دی د سوډان د کمونیست ګوند غړی ، یو ډیر هوښیار سړی ، د لینن د سولې د جایزې وړونکی او په ۱۹۷۱ کال کې په خرطوم کې د کیڼ لاسي ناکامې کودتا له قربانیانو څخه ؤ . ما ورته وویل : 'په مارکسیستي افکارو کې یو شمیر ډیرې ښې او فوق‌العاده نظریې شته ، خو که ته ما ته د هغه مارکسیزم د وعظ سره راشې چې مارکس کاوه ، لینن او ستالین تطبیق کړ ، خروسچف د هغې په هکله خبرې کوي ، او داسې راته ووایې چې دغه لار باید مونږ هم ونیسو ، مجبوریم درته ووایم ، ببښنه غواړم ، څکه دا د نړۍ په دې برخه کې هیڅ کار نه شي کولای . دا چې ته وایې دلته به یوه ورځ کمونیستان په اکثریت کې وي ، یعنې پوچه خبره ده . ستاسې تخم به هیڅکله هم ونه نشي ، خو که تاسې د ملي حرکتونو سره خبرو ته ور وراندې شئ ، تاسې به سره (کود) شی'. یواځنی ځواب چې شفیع ووایه ، هغه ډیر ښه توکي سړی ؤ ، 'څه ډول سره ؟ کیمیاوي سره که حیواني سره ؟'

خو ، بیا هم عقیدوي کمونیزم به هیڅ یا ډیر لږ څه د وړاندې کولو له پاره ولري ، ټو لنیز تاو تریخوالی او هغه بې عدالتي چې په عربي نړۍ کې شته دا خبره

ربښتيني کوي چې دلته به خامخا انقلابي او بنسټيزې نظريې وده کوي . سړی بايد په دې اعتراف وکړي چې عربي حکومتونه د نويو نظرياتو د تشويقولو سره همدومره بې علاقې دي لکه شوروي اتحاد چې دی ، خو په عربي نړۍ کې په عمومي ډول په پرله پسې توګه د نظرياتو باران او جريان روان دي . ټول عربان د يو ډول موضوعګانو په هکله خبرې کوي ، دوی ټول د يو ډول ستونځو سره لاس او ګرېوان دي . په مصر ، عراق يا ليبيا کې د ننه به څه خبره نه وي، خو د قاهرې او بيروت ترمنځ ، د بيروت او بغداد ترمنځ ، د بغداد او دمشق ترمنځ ، د دمشق او رياض ترمنځ او داسې نورو ترمنځ د نظرياتو تبادلې کيږي. دا د عربانو ربښتيني خبرې دي .

✱ ✱ ✱

اوس شوروي اتحاد په دې پوی شوی دی چې د دوی د پاره يواځينۍ پاتې لاره داده چې کښيني او انتظار وباسي څو د تاريخ جبر خپل کار وکړي . طبعاً که په کرېملين کې کوم بدلون راشي ـ که د زړو مشرانو پرځای نوي کسان د هغوي ځای ونيسي چې د نويو نظرياتو سره څه ناڅه جوړ وي ، دې ته تيار وي چې خطرونه قبول کړي او تجربې وکړي ، وکولای شي د خپلو سرحداتو د بهر خلکو او غورځنګونو نه ځانونه خبر کړي ، نو کيسه به بدله شي . خو د دې هيڅ نښه نښانه نه ښکاري .

څه شی چې خامخا راتلونکې ښکاري دادی چې په منځني ختيځ کې راتلونکې يوه زمانه د تومني د کيدو او د سختې کډوډۍ يو وخت دی . دا ډګر دوو عواملو نيولی دی ـ د تيلو دولت او اسرائيلو . د تيلو پانګه زړو ځواکونو ، قبايلو ، سوداګرانو ، بورژوازانو او د ځمکو خاوندانو ته ډير قوت ورکوي ، په زياتو عربي هيوادونو کې اوس هم د دولت ماشين د دغو کسانو په لاس کې دی . حتی د مصر په څير هيواد چې هلته د تيلو ګټه ډيره لږه يا ييخي نشته ، هم د سيمې د غني محافظه کارو او زړو رژيمونو د خوښې تر شرايطو لاندې راځي، ځکه د هغوی په مالي مرستو پورې يې ژوند تړلی دی . هيڅکله هم د دولتي ماشين قدرت زيات شوی نه دی ، اوکله هم پوځ او څارونکي دولتي مؤسسې بې وسله والې او مجهزې شوې نه دي . د اسرائيلو پرضد د پرله پسې مبارزې جاري ساتل د ټولو کارونو د وروسته پاتي والي او نه بدلون پلمه بلل شوې ده. دې کار د سياستمدارانو هلې ځلې او د دولتونو مالي امکانات ټول د ځان پورې محدود کړي دي .

په دې وروستيو کې عربانو ته د خبرو له لارې د اسرائيلو سره د لانجې

د اواري د لټولو پوست شوي دي . زه فکر کوم دا به خيالي خبره نه وي ، خو که دا همداسې ثابته هم شي هلته يو بل امکان شته چې له نظره بايد ونه غورځول شي . هغه دادې چې ځيني عربي حکومتونه به د صهيونيزم د درونـد بار سره د مخامخ کيدو له امله دومره ستړي شي چې مجبور بـه شي په هـره بيه چې وي سوله ومني . که داسې وشي - د عربانـو د تيرو ډيرشو کالـو مبارزه به پای تـه ورسيږي ، بلکې بې‌نتيجې بـه وچـه شي - او عربـي نړۍ بـه يوې نـوي زمانې تـه ورننوځي .

عربـي هيوادونه ښيي خوا تـه روان دي ، او په ځرګنده لګيا دي ځانونـه پياوړي کوي . خو د سطحې لاندې هر ډول تاو تريخوالی د جوړيدو پـه حال کې ښکاري . په دې عمليه کې پوهنه او روزنـه ، صنعتي کيدل ، تخنيک ، او د نړۍ د نورو هيوادونـو سره د اړيکو ساتل دا ټول ډيره د پاملرنې وړ ونـده او اغيزه لري . هر ځای کې د بدلون راوستلو ضرورت ورځ په ورځ زياتيږي ، او د بدلونو سره د حکومتونو د ځان برابرولو او تيارولو ورتوب په همانغه تناسب کميږي . چاودنه خامخا کيدونکې ده .

دا حالات چې چاودنه کوي شوروي اتحاد پکې خامخا راګير دی . د امريکې د سولې چترۍ د دې مخنيوی نه شي کولای . د عربـي نړۍ او شوروي اتحاد يو بل تـه جغرافيوي نژديوالی ، او د دوی د رښتينـو ستراتيژيکو او د سوداګرۍ د ګټو ګـډون د دې کار د تضمين د پاره کافي دي . يو ځل بيا بـه وګورو چې د حالاتـو جبر بـه شوروي اتحاد منځني ختيځ تـه په را ننه ايستلو مجبور کـړي ، داغسې چې په ۱۹۵۵ کال کې وشول . يو بل بريد به پيل شي . آيا دا چې دا دويم بريد به د لومړي بريد پرتله برياليِ وي که نه ، دا د شوروي اتحاد او سيمه ييزو کمونيستو ګوندونو په هغو تجربو پورې تړلې ده چې پـه تيره موده کې يې څومره زده کړې دي . که تر هغې وختـه پورې شوروي اتحاد پـه دې پوی شوی وي چې راتلونکې يواځې د پخوانيو اقتباسونو او تقليد کولو پـه وسيله تنظيم کيدی او جوړيدي نه شي ، تاريخ يواځې لارښونـه کوي ، تاريخ د اصولـو او قوانينو کتاب نـه دی - او که سيمه ييز ګوندونه وکولای شي ځانونه د بهرنيو قوتونو د غلامۍ او نوکرۍ د زهـرو نه پاک کـړي ، نو د عربو او شوروي اتحـاد راتلونکې اړيکې بـه د تاريخ يو ارياتونکی فصل پرانيـزي . يوه دويمه موقع بـه ترلاسه شوې وې ، او دا ځل به کيدی شي چې خطاء نه شي .

14.4093

SPHINX & COMMISSAR

B
14.41093
HEI
(293)

The Rise and Fall of Soviet Influence in the Middle East

By

Mohammad Hassanein Heikal

Translated in Pashto By

M. Asef Ikram

Writers Union of Free Afghanistan (WUFA)

NO. 32-34